

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

5. a. 29. 816
70

HETILAP A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

1919 ÉS 1920

ÖTVENNEGYEDIK ÉS ÖTVENÖTÖDIK ÉVFOLYAM.

FŐSZERKESZTŐ

Dr DÁRDAY SÁNDOR

FELELŐS SZERKESZTŐ

Dr VÁMBÉRY RUSZTEM

FŐMUNKATÁRS

Dr TELLER MIKSA

KIADÓ-TULAJDONOS

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1920.

FRANKLIN-TÁRSULAT
BUDAPEST

Az 1919-es évfolyamból hiányzik az 1-3., 5., sz., nem volt pótolható

Tartalommutató a Jogtudományi Közlöny 1919. és 1920. évfolyamához.

1919. évfolyam.

I. Általános tárgyú cikkek.

Cikkek.	Lap
Sajtószabadság. — Dr. Edvi Illés Károly	1
Bíró és politika.	17
Átalakulás. — Dr. Szűts Miklós	25
Tudomány és politika. — Dr. Móra Zoltán	33
Forradalmi jogalkotás. — Morus Junior	41
Székfoglaló a Magyar Jogászegylet 1919. évi február 23-iki közgyűlésén. — Dr. Szladits Károly	65
Justitia regnorum fundamentum. — Szűts Miklós	89
Jogot! — Dr. Löw Loránt	90
Droit au travail. — Dr. Szűts Miklós	121
Karácsony, 1919.	129

Szemle.

A háborúért bűnösök felelősségrevonása	31
A háborúért való felelősségről szóló néptörvény	78

II. Magánjog.

Cikkek.

Házassági kérdések. — Dr. Lóday István	9, 18
Szabad-e még Magyarországon az ingatlanforgalom. — Dr. Erdélyi Gyula	21
Az egyesületi néptörvény magánjogi tartalma. — Dr. Almási Antal	49
Szemelvények a magyar Kúria I. polgári szaktanácsa joggyakorlatából. — Dr. Plopu György	51, 82
Jelzálogjogunk újjáalkotása. — Dr. Engel Gyula	53
Egy vitás elvi kérdés a magánalkalmazottak jogviszonyait szabályozó rendeletben. — Dr. Rónai Sándor	60
Szabad-e már Magyarországon az ingatlanforgalom? — Dr. Erdélyi Gyula	61
A földbirtok reformja. — Dr. Löw Loránt	66
Jogbizonytalanság. — Dr. Reitzer Béla	75, 85
Vétélármérséklés és elállás ingatlanvétel esetén. — Dr. Basch Loránt	77
A házasságbontható perit vétkesség kérdése. — Dr. Révay Bódog	84

Szemle.

Rendelet a házassági akadályok alól való felmentésekről és a gyermekek törvényesítéséről	15
Polgári jogi reformok. B. II.	15
III.	38
IV.	63
Rendelet a gazdatisztek és erdőtisztek szolgálati viszonya tárgyában	32
A «tilos és semmis jogügyletek» és az adótól való menekülés megállításáról szóló törvény. — T.	37
Rendelet a hadból visszatértek moratóriumos bérhátralékainak fizetéséről	48
Rendelet a közfogyasztásra rendelt élelmiszer-élvezeti cikkek kényszereladásának korlátozásáról szóló rendelet hatályának meghosszabbításáról	48
Rendelet az ingatlanok vételárának leszállításáról	71
A pénztartozások szabályozása. — unt.	104
A saft bérbeadójának jogi minősége	112
Háborús költségemelés megosztása	126
illetéktelen egyén által tett ígéret	127

III. Kereskedelmi, váltó- és csődjog.

Cikkek.

A biztosítási vállalatok engedélyezése. — Dr. Gold Simon	3
A részvénytársaságok szabad költözködési joga. — Dr. Mautner Dezső	5
Nyugdíjgyeletek jogalanyisága. — Dr. Rónai Sándor	5
Megjegyzések a magánalkalmazottak jogviszonyait szabályozó rendelethez. — Dr. Rapoch Géza	36
Az ellenséges külföldön fizetendő váltókról és egyéb papirokról. — Dr. Sichermann Frigyes	34, 45
Törvénytervezet a biztosítási magánvállalatokról. — Dr. Kutasi Elemér	59
Kit terhelnek a pénzintézetek által a szocializált ipari vállalatok részére folyósított összegek? — Dr. Forbáth Tivadar	93
Kit terhelnek a pénzintézetek által a szocializált ipari vállalatok részére folyósított összegek? — Dr. Tihanyi Lajos	118
Külföldi pénzügyekben kirótt tartozás teljesítése. — Dr. Löw Loránt	115
Fizetési késedelem több vételügylet esetén. — Ifj. dr. Nagy Dezső	123
Külföldi pénzügyek fizetése belföldi pénznemben. — Dr. Kónig Vilmos	133

Szemle.

Rendelet a biztosítási vállalatok engedélyezése tárgyában	7
A váltóakra, kereskedelmi utalványokra és közraktári jegyekre vonatkozó kivételes intézkedések újabb kiegészítése.	7
Moratórium a betéti üzlettel foglalkozó vállalatok egy része számára	23
A biztosítási magánvállalatokról szóló törvényjavaslat	32
Az akkreditálás visszavonásához	111
Foglalkozásváltás és kockázat	112
Teljesítési hely	119
Az ipartörvény 176. §-a és a csődtörvény 145. §-a	120
A szocializált üzemben elvesztett ingóért való felelősség	120
Az elévülésre vagy a kockázat mérvére vonatkozó kikötés	126
A közadós beismerése a külön perben	126
Ingó kétszeri eladása. — Árdragítás	126
Megállapodás nélküli utánvételezés	127
«Freibleibend» utáni «impegnó»	135
Teljesítési hely	136
Késedelem az akkreditálásban	136
Külföldi pénzügyekben kirótt tartozás teljesítése	136
A takarmányművekre vonatkozó rendelet értelmezése	136

IV. Polgári peres és perenkívüli eljárás.

Cikkek.

Beváltak-e a népbírák?	
I. Dr. Balázs Emil	10
II. Dr. Borsos Endre	11
III. Dr. Csipkay Andor	11
IV. Dr. Fenes Ferenc	12
V. Dr. Halla Aurél	12
VI. Dr. Hevesi Illés	17
VII. Dr. Matzke Károly	18
VIII. Dr. Werner László	18
IX. Dr. Bálint Andor	27
X. Dr. Liebmán Ernő	27
A 9. számú jogegységi döntvény helyes értelme. — Dr. Borsodi Miklós	14

A lakásrendeletek újabb novellája. — Dr. Fabinyi Tihamér	42
Néhány szó a lakáshivatal ügymenetéről. — Dr. Szőke Sándor	43
Néhány szó a munkaügyi rendelethez. — Reich Péter Kornél	52
A peregyezés megtámadhatósága. — I. Ötömösy Zoltán	103
II. Kovács Marcell	109
Fellebbvitel kizárása a hatáskör kérdésében. — Dr. Kovács Marcell	117
Bíróküldés a Pp. 51. §-ának utolsó bekezdése alapján. — Dr. Kovács Marcell	134

Szemle.

A magyar királyi kincstár jogutódja	7
Az iparhatósági előzetes eljárás munkaadó és munkavállaló közti perekben. — Dr. Kohner Arthur	23
A munkaügyi bíróságok működése. — T.	23
Ankét a lakbérleti rendelet reformjáról	32
Hatáskör egyházi vonatkozású ügyekben. — Dr. Egyed István	38
A közszolgálati alkalmazottak és nyugdíjasok elleni követelések bejelentésére szolgáló határidő meghosszabbítása	38
A budapesti ügyvédi kör felterjesztése a megszállással kapcsolatosan foganatosított intézkedésekről és a jogszolgáltatásról	38
A 9. számú jogegységi döntvény. — I. B. M.	39
II. A. K.	39
Új rend a tőzsdebíróági perekben	56
Jogfosztás a kishivatalnok hitellejének rovasára. Dr. Reisinger Ferenc	79
A Pp. 51. §. utolsó bekezdése. — Kovács	87
A Pp. és a terminusok. — Dr. Siegler Sándor	87
Bíróküldés (Pp. 51. §.)	104
A laikus elem a jogszolgáltatásban. — Dr. Hetényi József	106
Pör-halasztás. — Judge	111
A proletárdiktatura ideje alatt történt kézbesítés érvényessége	112
A pertől való elállás visszavonása. — P. B.	125
Kiváltságos intézetek árverési kérvényei	126
Keresetleszállítás és fellebbviteli értékhatar	127
Teljes bizonyító erejű magánokirat	127
Hatásköri kérdés	136

V. Anyagi büntetőjog.

Cikkek.

Büntetőjogi szabályaink és a Magyar Népköztársaság. — Dr. Angyal Pál	4, 13, 20, 58
Az árdragító visszaélésekről szóló néptörvény. — Dr. Degré Miklós	57
Strike és büntetőjog. — Dr. Tarnai János	130

Szemle.

A lopás fogalmához. — Tóth Géza	7
Az árdragítás büntetése	47
Az árdragító visszaélések hatályosabb védelméről szóló néptörvény	56
Értekezlet a katonai büntető igazságszolgáltatás reformjáról	63
A közkegyelem gyakorlásáról szóló néptörvény. — A.	63
A büntetőbíró egyéniesítő jogkörének kiterjesztése. — G. Gy.	88
A Kriminálpedagógiai intézet a diktatura alatt	120
A terroristák bűnpere	125

VI. Bünvádi eljárás.

Cikkek.

A büntetés felfüggesztése jövedéki jogunk szempontjából. — Dr. Ernyei Béla	29
--	----

Szemle.	Lap
Anomaliák a fiatakorúak bírának helyzetében. — <i>Zsoldos Benő</i>	8
A fiatakorúak bírái a népköztársaságban. — <i>Zsoldos Benő</i>	16
A babona szerepe a bűnvádi perben. — <i>Dr. Rónai János</i>	88
A fiatakorúak bírósága a proletárdiktatura alatt. — <i>Dr. Zsoldos Benő</i>	127
A védelem	135

VII. Közjog, közigazgatási jog, pénzügyi jog és nemzetközi jog.

Cikkek.	Lap
Az adótól való menekülés meggátolásáról szóló törvény. — <i>Dr. Tihanyi Lajos</i>	35
Párisi tervezet a népek szövetségéről. — <i>Dr. Wittmann Ernő</i>	73, 83, 123

Szemle.	Lap
A volt német császár kiadatása. — <i>H. H.</i>	40
Az adótól való menekülés meggátolásáról szóló törvény módosítása	56
Az adótól való menekülés meggátolásáról szóló törvény szerinti jelentkezési köteleesség	128

VIII. Biróság, ügyészség, ügyvédség, közjegyzőség és jogi oktatás.

Cikkek.	Lap
Bírói vizsga — ügyvédi vizsga. — <i>Dr. Lécsay Árpád</i>	21
A kari bíráskodás kérdéséhez. — <i>Dr. Fazekas Oszkár</i>	75
A bírói és ügyési status	81
Az ügyvédi inkompatibilitás reformja. — <i>Dr. Teller Miksa</i>	100, 109
A magyar ügyvédség. — <i>Dr. Fap József</i>	105
A külön status	113

Szemle.	Lap
Teljes bírói függetlenség. — <i>Bubla Ferenc</i>	6
A budapesti ügyvédi kamarai választások	7
Állami kölcsön a hadból visszatért ügyvédeknek	15
A „Bírák és Ügyészek szövetsége” kérdéséhez. — <i>Dr. Stadler Endre</i>	15
Hadviselt ügyvédek országos szövetsége	32
A budapesti ítélőtábla 1918. évi ügyforgalmi és tevékenységi adatai	39
Az Országos Ügyvédi Gyám- és Nyugdíjintézet első ülése	47
A budapesti ügyvédi kör idegen nyelvi tanfolyamai	48
A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése	55
A Kúria elvi jelentőségű határozata az ügyvédi és az ideiglenes adóbiztosi állás összeférhetetlenségéről	56
A háborúból visszatért ügyvédek szervezkedése	56
A hatásköri bíróság 1918. évi ügyforgalma	64
A budapesti ügyvédi kör választmányi ülése	71
Tanfolyam a hadból visszatért jogászok részére	79
Ügyvédek szabadszervezete	87
A bírósági jegyzők és joggyakornokok statusrendezése. — <i>V.</i>	87
Felhívás az elesett vagy hadifogoly ügyvédek hozzátartozóihoz	87
A bíróság és a napi sajtó	103
Az ügyvédi kar helyzete a proletárdiktatura idején	104
A budapesti ügyvédi kamara és a proletárdiktatura	119
A budapesti ügyvédi kör hátralékos tagdíjai	128

IX. Vegyes tárgyú cikkek.

Szemle.	Lap
Az egyesülési és gyűlekezési jogról szóló néptörvény	14
Közigazgatási irodalmi pályázat	39
A király mint tanu. — <i>Zsoldos Benő</i>	48
A pozsonyi egyetem rektorának bebörtönzése	54
A Magyar Jogászegylet működése. — <i>A.</i>	55
A Magyar Jogászegylet negyven évi fennállásának évfordulója	62
Sancho Pansa ítélete	64
A Magyar Jogászegylet nemzetközi jogi pályadíja	70
A Magyar Jogászegylet közgyűlése. — <i>A.</i>	70
A Magyar Jogászegylet választmányi ülése	79
A Magyar Jogászegylet működése	86
A Magyar Jogászegylet Baumgarten pályadíja	88

	Lap
A Jogtudományi Közlöny és a proletárdiktatura	102
Nyilatkozat	104
Válasz a nyilatkozatra	120
Dalmady Győző szakirodalmi hagyatéka	127

X. Jogirodalom.

Cikkek.	Lap
Dr. Magyary Géza: Nemzetközi bíráskodás. — <i>Dr. Wittmann Ernő</i>	22

Szemle.	Lap
Magyar jogi író külföldön: <i>Dr. Vámbéry Rusztem</i>	47
<i>Dr. Auer György</i>	112
<i>Dr. Hajnal Henrik</i>	128

Könyvek.	Lap
Dr. Kollmann Dezső: Az árdragításra vonatkozó polgári és katonai büntető jogszabályok	8
Dr. Wittmann Ernő: A nemzetiségek önrendelkezési jogának multjáról és jövőjéről	47
Dr. Kovács Gábor: A közgazdaságtan elemei	47
Dr. Sándorfi Kamill: A munkaügyi bíráskodás	48
Dr. Leopold Elemér és dr. Gergely Ernő: Hogy kell munkaügyi perekben eljárni?	48
Dr. Foltényi Róbert és dr. Hollósy István: A kereskedelmi alkalmazottak jogviszonyát szabályozó rendeletek. — <i>B.</i>	48
Dr. Leopold Elemér és dr. ifj. Gergely Ernő: Munkaügyi jogszabályok (I. füzet: az 1918. IX. néptörvény)	56
Dr. Radányi László: A háborús kereskedelem megrendszabályozása	64
Dr. Sándorfi Kamill: A munkaügyi bíráskodás	72
Dr. Dushegygyi Gyula és dr. Slezák Ferenc: Az új árdragítótörvény kommentárja	72
Dr. Révész Vilmos: Forradalmi jogalkotás. (A. P.)	87
Dr. Bárdos György: Az árdragítók elleni néptörvény magyarázata. (II. kiadás)	88

Előadások, felolvasások, vitaesték.	Lap
Dr. Engel Zsigmond: A vagonatlanok jogvédelméről. (Budapesti Ügyvédi Kör)	16
Kovács Marcell: Előadássorozat a Pp.-ről. (Budapesti Ügyvédi Kör)	23
Dr. Fábán Béla: Orosz igazságügyi szervezet és igazságszolgáltatás a bolsevik uralom alatt. (Budapesti Ügyvédi Kör)	39
Dr. Révay Bódog: A hűtlen elhagyás. (Budapesti Ügyvédi Kör)	56
Dr. Ujlaki József: A vagyonadó. (Budapesti Ügyvédi Kör)	63
Dr. Szirtes Artur: Az üzemek szocializálása. (Társadalmi Jogalkotás Orsz. Szövetsége)	72
Dr. Lukács Kornél: Az ügyvédjelöltek kollektív szerződése. (Ügyvédjelöltek Országos Szövetsége)	72
Dr. Szentirmay Ödön: A magyar nép önrendelkezési joga. (Budapesti Ügyv. Kör)	79
Dr. Balázs Emil, dr. Schön Viktor, Kelen József, Dr. Zilahi László, Bató Endre: Az üzemek szocializálása. (Társadalmi Jogalkotás Országos Szövetsége)	79
Dr. Virágh Gyula: A családjog reformja. (Budapesti Ügyvédi Kör)	87
Dr. Fábán Béla: Oroszország pusztulása a bolsevik uralom alatt	119

Jogi folyóiratok.	Lap
Szerkesztő változás az „Ügyvédek Lapjában”	7
Az adó- és illetékügyi szemle december havi füzet	16
Ügyvédjelöltek Lapja	24
A nagyváradi ügyvédszövetség lapja	64
Az Adó- és Illetékügyi Szemle	64
A Telekkönyv januári száma	64
A Hadviselt Ügyvédek Országos Szövetségének hivatalos lapja	79
A Jogállam november-decemberi füzet	136

XI. Külföldi jogélet.

Cikkek.	Lap
Angol dolgok. — <i>Dr. Tarnai János</i>	122

Szemle.	Lap
Az utolsó háborús esztendő külföldi jogi eseményei. — <i>A.</i>	8
A fiatal orúk inari foglalkoztatásának kérdéséhez. — <i>Zsoldos Benő</i>	24

	Lap
Német tudósok egymás között. — <i>Dr. Bárd József</i>	40
Nagynémet szövetség. — <i>a.</i>	40
A genti egyetem manifestuma. — <i>Dr. Hajnal Henrik</i>	40
A kártérítési felelősség kérdéséhez. — <i>Zsoldos Benő</i>	72
A svájci büntetőtörvénykönyv tervezete. — <i>A.</i>	80
A monarchia felbomlása előtt keletkezett adósságok teljesítése. — <i>d.</i>	128
A börtönügy reformja Németországban	128
Nők mint esküdtbírák Ausztriában	128
A svéd börtönügyi statisztika	136

XII. Személyi közlemények.

Szemle.	Lap
Berinkei Dénes	31
Wittmann Mór	31
Concha Győző. — <i>M. Z.</i>	78
K. Kovács Gyula. — <i>M. Z.</i>	78
Thirring Lajos. — <i>Sz. K.</i>	102
Barna Ignác. — <i>Sz. K.</i>	102
Edvi Illés Károly. — <i>L. A.</i>	102
Kohler József	103
Liszt Ferenc	103
Beck Hugó — <i>L. B.</i>	103
Pap Dávid	125
Kovács Lajos	135
Eugen Huber	136

1920. évfolyam.

I. Általános tárgyú cikkek.	Lap
Cikkek.	Lap
1920	1
A jog pályája. — <i>Szűts Miklós</i>	25
Elizálás-szocializálás?	57
A békeszerződés	81
Jogrend. — <i>Dr. Szűts Miklós</i>	105
Elmélet és gyakorlat a jogban. — <i>Dr. Bárd József</i>	122, 131, 142, 149, 156
Prédikáció a jogelvekről. — <i>Dr. Bárd József</i>	161

Szemle.	Lap
A békekötés	15
A békeszerződés aláírása	79
A jogrend	94
Igazságszolgáltatás és politika	125
A tudományos igazságok	166
Menekülés a bírói pályáról	173
Az igazságszolgáltatás regenerációja	190
Karácsonyi levél a lakáshivatalról	191

II. Magánjog.	Lap
Cikkek.	Lap
A proletárdiktatura gazdasági szerveinek felszámolása a külföldi tőke szempontjából. — <i>Dr. Káldor Gyula</i>	18
A békeszerződés szerzőjogi rendelkezései. — <i>Dr. Szalai Emil</i>	28
Valuta és békeszerződés. — <i>Dr. Könyg Vilmos</i>	33
A szövettartozások kérdése a magyar bírói gyakorlatban! — <i>Judex</i>	44
Az érdek-eszme. — <i>Dr. Reitzer Béla</i>	53
A Kúriának egy elvi határozatához. — <i>Dr. B. Gy.</i>	70
A megszállásból eredő károk megtérítése. — <i>I. Dr. Ötömösy Zoltán</i>	99
II. w. r.	100
Házastársak közti ajándék és közszerzőmény. — <i>Dr. Blau György</i>	101
Hosszú tartamú időszakos szolgáltatások. — <i>Dr. Almási Antal</i>	113
Huzamos szerződések. — <i>Dr. Beck Salamon</i>	130
A gyárban elhelyezett gép jogi helyzete tulajdonjog fenntartása esetén. — <i>Dr. Schuster Rudolf</i>	139
Kódex helyett döntvénytár? — <i>D. Blau György</i>	146, 165, 171
Szerződések válságokozta változásai. — <i>Dr. Almási Antal</i>	178
A késedelmes adós jogi helyzete és a 9331. 920. M. E. sz. (fa-) rendelet. — <i>Dr. Hetényi József</i>	180
Ellenséges tartozások rendezése a trianoni szerződésben. — <i>Dr. Berinkei Dénes</i>	185
Ingtalanjogunk újabb szabályai. — <i>Dr. Szladits Károly</i>	188

Szemle.	Lap
Fürdőtulajdonosok, kávéházak s hasonló természeti üzemek tulajdonosainak felelőssége	15
A telekkönyvi rendtartás 51. §-ának értelmezése. — <i>ö.</i>	16
A turpis causa fogalmához	39

Közösség meg	szüntetése a tulajdonos	Lap
kárával		40
Özvegyi jog elvesztése érdemtelenség okából		46
Váloperek statisztikája		47
Felelősség a szállodában elveszett podgyászért		48
A megajándékozott fél özvegyének hálátlan-sága		55
Após által a vőnek adott pénzbeli szolgáltatás		55
Idegen pályán folytatott vasúti üzemből be-következett károsodás		55
Lemondás a baleseti kártérítésről. — Kár-megosztás		56
Eljegyzés felbontásának következményei		63
Kályhaállítási kötelezettség a központi fűtés elmaradása folytán		63
Kezességvállalásért kikötött jutalék		64
A fürdők, kávéházak s hasonló üzemek tulaj-donosainak kártérítési felelőssége		71
Vétkeesség kimondása a bontóperben		72
A végrendelet indokának megdőlte		72
Közösség megszüntetése iránti ajánlat köte-lező ereje		72
Baleseti kártérítés		80
A proletárdiktatura alatt felbontott házasság		96
Haszonbérlet megszüntetésének következménye		96
A házasság vétkes cselekedetének megbocsá-tása		96
Bontókereset elévülése és háborús akadály		104
Végrendeleti végrehajtó perbevonása		104
Szocializált üzemek egymásközi követelése		111
Közhivatal fogalmához		119
A baleseti kártérítés iránti kereset elévülése		119
Épületfenntartási kötelezettség a haszonbér-leti szerződésben. — Megtévesztés		120
Feljelentéssel okozott kár megtérítése		120
Visszavásárlási jog		120
Haszonélvezetre bekebelezett bérleti jog		126
Öröklés útján beálló konfúzió a dolog tulaj-donosa és a jogosulatlan eladó személyében		127
Özvegyi jogra érdemtelenség		127
Az objektív felelősség kérdéséhez		127
A telekkönyvi rendtartás 156. §-ához		127
Nagykorúságot színelő kiskorú ügyletei		127
A jászkun statutum magyarazatahoz		128
Vételi előszerződés		128
Baleseti kártérítés		128
Kártérítés a lakáshivatal okozta kárért. (Ügy-vedői körökből.)		135
A haszonélvező által fizetett töketörlesztési részletek		136
Közszolgálati alkalmazottak tartozásainak rendezése. — d. — r. —		151
A kiskorú gyermekek tulajdonát képező ingók használata		160
A Magyar Jogászegylet magánjogi szakosz-tályának alakuló ülése. — tszk. —		174
Vasárnapi és magánjogi lejárati. — Jog-vesztési kikötés értelmezése. — Eladott ingatlanra bekebelezett életjáradék		176
Balesetbiztosítás		176
Ingatlan adásvételéről készített okirat kel-lékei		176
Baleseti járadék megítélésének előfeltétele		176
A második feleség özvegyi joga		176
A relativ bontó ok mérlegelése. — Törvényes hitbér		176
Fehér pénzben teljesített fizetés		182
Birtokszerzés ellenségtől kapott katonai fel-szerelésen		183
Sértő tartalmú sírfelirat		183
Az anyának a gyermeknevelés körüli vétke-sége		183
Vis major és haszonbérrelengedés		183
A férj joga a kiházásitási és háztartási tár-gyakhoz		183
Nem halálesetre szóló intézkedés		183
Baleseti kártérítés		183
Házastársak közötti vagyonszövetség meg-szüntetése		184
Baleseti kártérítés		184
A pénz értékesítésének kötelemmódosító hatása		192

III. Kereskedelmi váltó- és csődjog.

Cikkek.

Külföldi pénzben kifejezett tartozás tel-jositése. — Dr. Siechermann Frigyes	12, 20
Külföldi pénzben kifejezett tartozás tel-jositése. — Dr. Kohner Artur	14
A «visszavonhatatlan» accreditiva. — Dr. Teller Miksa	134
Külföldi részvénytársaságok. — Dr. Könyg Vilmos	153
A «fehér» pénzben teljesített fizetés megtá-madásáról. — Dr. Löw Tibor	154
A megszállt területek lakosainak koronatar-tozásai. — Dr. Siechermann Frigyes	156
Az önálló megbízott. — Dr. Meszlény Artur	189

Szemle.

A vasút értesítési kötelessége	7
Fuvarozási szerződés és gazdasági lehetet-lenülés	7
A fehér pénz kérdéséhez. — Dr. P. B.	7
A második fehér pénz-rendelet. — T. M.	22
Podgyászban levő ezüst tárgyak be nem val-lása	23
A vasút kamatfizetési kötelezettsége	24
A külföldi biztosító-vállalatok jogi helyzeté-nek szabályozása	24
Cégbíróság kijelölése	32
Jus variandi	32
Igazgatósági tagságról való lemondás	32
Tűzbiztosítás és tartós üzemszünetelés	32
Meghatalmazás átruházásából származó fele-lősség	32
A késedelmes vevővel szemben gyakorolható jogok	39
Arminimáló rendelet visszaható ereje	39
Mulasztás az akkreditálás foganatosítása körül	39
Teljesítési vagy rendeltetési hely	40
A vasút vétkeessége az árú elhurcolása körül	40
Élő állatok fuvarozásával járó veszély	40
Chomage-biztosítás díjának felemelése	40
Szavatosság a költvel átruházásából	46
Milyen koronát kell fizetni? — i.	46
Balesetbiztosítási szerződésben körülírt tel-jes munkaképtelenség	47
Üzleti alkalmazott által elkövetett betörés	47
A szakbecsű kötelező ereje	47
Jogvesztést eredményező hallgatás	47
Hadbavonulás kihatása a szolgálati viszonyra	47
Kártérítési kötelezettség terjedelme a veszé-lyes üzemből kifolyólag	47
Ártatlansági bizonyítvány és elévülés	47
Foglaló vagy vételárrejtés	47
A biztosítási feltételeket enyhítő üzleti gya-korlat. — Igazolási kérelemhez hozzájá-rulás	55
Kártérítés az 1915. XIX. tc. alapján	55
Árúdíjzabás értelmezése	55
Kereskedelmi meghatalmazott jogköre	55
Húskereskedelmi szokás	56
Fizetési késedelem kihatása az utóbb esedé-kes részletszállításokra	56
Értesítési kötelesség elmulasztása. — Vagy-lagos kötelem	72
Zártfajú árú eladása	72
Jus variandi. — Árkülönböztetési irányuló idő-pont. — Felülvizsgálati bíróság ténymeg-állapítása	72
Törvénnyel ellenkező biztosítási feltételek	72
Utólagos teljesítési határidő	80
Váltóbirtokos rosszhiszeműsége	80
Közszükségleti cikk nem szállítása esetén követelhető árkülönböztet	88
A törvény visszaható erejének kérdése. — d.	95
Biztonság hiánya miatti visszkéretet előfel-tételei	96
Értesítés a minőségi hiányról. — Rendelte-tési hely	96
Gazdasági lehetetlenülés	96
Biztosítási visszkéretet	104
A betörés ellen biztosított fél gondatlansága	104
Felelősség az alkalmazott által okozott kárért	104
Az árúnak könnyen pótolható hiányai	104
Fizetések megszüntetése	104
Nyilatkozási kötelesség elmulasztása	104
Borügyleteket hatálytalanító rendelet	111
A «freibleibend» szó értelmezéséhez	111
Lánckereskedelem	112
Háború tartamára felfüggesztett teljesítés	112
Vétélből származó jogok átruházása és a vétel utólagos storniozása	112
Magánjogi család. — Igazolásba beleegyezés	119
Fizetési késedelem kihatása az utóbb esedé-kes szállításokra	119
Segéd vizsgálati fogsága és főnök csődbe-jutása	120
A fehér pénzben eszközölt befizetések és a pénzintézetek	120
Fix-ügylet és utólagos teljesítési határidő	126
Közkereseti társaság megállapítása	126
Szerződés létrejöttének jogellenes megghiusí-tása	126
Váltókért vállalt köztörvényi kezesség	127
Vasúti állomás fogalma	127
Késedelemről eredő kár maximalása	127
Változás a főnök személyében	127
A kezesség elleni jogok külön átruházása	128
Beszámítás az engedménnyel szemben	128
Nyugdíj elvesztése új állás elfoglalása folytán	136
Melyik pénzben igényelheti a cseh-szlo-vák vevő a vételár visszafizetését?	151
Veszélyviselés kérdése a borrendelet szem-pontjából	151
Vevőkésedelem és veszélyviselés	151
Árdrágítás és vételárrelőleg	152
Az 1916. IX. tc. által megkivánt «hiva-	

tásszerű foglalkozás» hiányának megállá-pítása	152
Az árdrágítási törvénynek külföldi kereske-dőre alkalmazása	152
A 4375/1919. M. E. sz. borrendelet értelme-zéséhez	159
A közkereseti társaság feloszlata iránti per	160
A meghatalmazás túllépéséhez	160
Pénzintézet felelőssége az ellenséges külföl-dön kezelt értékpapirokért	160
Kölcsönzásokért kártérítés	160
Fizetésmegszüntetés ismérvei	160
Részvényelővételi jog gyakorlását közvetítő pénzintézet felelőssége	160
A keresk. törv. 348. §-a szerinti «metaláni kár»	168
Rendelet a váltókra, kereskedelmi utalvá-nyokra és közraktári jegyekre vonatkozó kivételes intézkedések tárgyában. — s. f.	175
Vasutak egyetemleges felelőssége	176
Ügyvezető igazgató felmondási ideje	176
A biztosítási szerződésből származó igények elévülése	176
A ker. törv. 43. §-ához	176
Jus variandi	183
Árverésen vett árú minőségi hiánya	183
Az árdrágítás fogalmához	183
A vasút elleni kártérítési követelésről való előzetes lemondás	183
Versenytilalom és tisztességtelen verseny	184
Szerződéstől eltérő gyakorlat befolyása a vasút kártérítési kötelezettségére	184
Pénzfelülbélyegzési vitás kérdés	184
A rendelkezésre bocsátás hatályossága	192
Hamis csekk beváltása	192

IV. Polgári peres és perenkívüli eljárás.

Cikkek.

Az új lakástügyi rendelet (1552/1920. M. E.). Dr. Borsodi Miklós	36
A lakástügyi jogszolgáltatás. I. Dr. Petrik Aladár	43
II. Dr. Borsodi Miklós	44
A lakástügyekben követendő eljárás szabályo-zása tárgyában kibocsátott rendelet? — Dr. Hetényi József	60, 77, 86
A polgári eljárás reformja. — Judex	73
A törvényszéki egyesbíráskodás. — Dr. Fodor Armin	89
A polgári perrend sorsa. — Olchváry Zoltán	91
A Pp. egyszerűsítése folytán előállott hely-zetről. — Dr. Oswald István	97
A polgári perrendtartás egyszerűsítése. — Alföldy Fde	106, 114
Osztó ítélet. — Dr. Beck Salamon	154
A munkügyi bíróságok érvénytelen határo-zatai. — u.	181

Szemle.

Választott bírósági kikötés	7
A perfüggőség kérdése	7
A «ténybeli következtetés» fogalmához	7
Tőzsdebíróvási hatáskör	16
A fellebbezési tárgyalás elmulasztása	16
Keresetváltogatás vagy új kereset	16
A pergátló kifogás tényállásának jogereje	16
A munkásbiztosítási bíráskodás új szervezete	22
Polgári perút a tagsági jog kérdésében	23
Lemondás a választott bírósági ítélet érvény-telenítéséről	23
Az indokolás anyagi jogereje	23
A követelés igénylőjének perbehívása	23
Hosszú terminusok	39
Követelhető-e perköltségbiztosíték osztrák állampolgártól?	39
Közbenszóló ítélet régi rendes perben. — d.	46
A járásbíróvási értékhatár felemelése. — I. Dr. K. V.	63
II.	63
A lakástügyi jogszolgáltatás	63
Az értékhatár felemelése	71
Bíróküldési esetek	72
A Pp. módosítása. — Judge	79
A lakbéremelő rendelethez. — Dr. Petrik Aladár	95
A perfelfüggesztés kérdéséhez. — d.	96
Visszahelyezési kereset a tanácsköztársasági szervek határozatán alapuló foglalással szemben	96
Felperesség a holtaknyilvánítási és a tör-vénység megtámadása iránti eljárásban	119
Nyílt kérdés az árdrágító visszaélésekről szóló törvény tekintetében. — Civilista	119
Bemutatóra szóló betéti könyv és megállá-pítási kereset	120
Az előkészítő irat a járásbíróvási eljárásban	136
Keresethatósági jog vagy perképesség	183
A «nem peres eljárás» fogalmához	184

V. Anyagi büntetőjog.

Cikkek.

Strike és büntetőjog. — Dr. Tarnai János	2, 10
Glosszák a büntetőtörvényszék 1918. évi statisztikai tabelláihoz. — pldári dr. Kovács Lajos	5
Kriminológia és pszichoanalízis. — Dr. Dukcs Géza	30
Lánckereskedők és árdágítók. — Vargha Ferenc	49, 58, 67, 75, 81
A sajtószabadság felé. — Dr. Tarnai János	169

Szemle.

A gyermekház	45
A botbüntetés	103
Az elrettentés és a botbüntetés	135
A büntetőjogi értékhatár. — Dr. Kruk Elemér	150

VI. Bűnvádi eljárás.

Cikkek.

A védelem sérelmei a gyorsított eljárásban. — Dr. Darvai János	34
A védő és védelem. — Dr. Darvai János	84
Az igazságszolgáltatás bolsevik bűnperekben. — Dr. Darvai János	116
A védelem.	
I. Dr. Pap József	137
II. Pollák Illés	138
III. Friedmann Bernát	138
Katonai és polgári büntetőbírói ítélezése ugyanabban az ügyben. — Dr. Mendelényi László	140
Törvényes-e a népbiztosok perében alkalmazott gyorsított bűnvádi eljárás. — Egy jogtandár	162

Szemle.

A perorvoslat alkonya	87
A fiatalok bírósága. — Zsoltos Benő	126
Az iratok megtekintésének joga a bűnper alatt. (Bp. 63. §-a.) — Zsoltos Benő	168

VII. Közjog, közigazgatási jog, pénzügyi jog és nemzetközi jog.

Cikkek.

Nemzetgyűlés—országgyűlés? — Dr. Kmety Károly	9
Népszavazást! — Dr. Fgyed István	17
Az állampolgárság a békeszerződésben. — Dr. Gündisch Guido	28
Valuta és békeszerződés. — Dr. Köny Vilmos	33
A kormányzóság intézménye s hatásköre. — Dr. Marcali Henrik	41
Kázus a „kötelező” szavazás körül. — Dr. Kmety Károly	66
A nem-szavazók büntetendősége. — Dr. Kovács Andor	92
A közrendesetről. — Némethy Ferenc	108
Az adóssalásról szóló törvényjavaslat bírálata. — Dr. Nádas László	129
A vagyonátruházási ügyekről szóló új törvény. — Dr. Nádas László	170
Ellenséges tartozások rendezése a trianoni szerződésben. — Dr. Berinkei Dénes	185

VIII. Bírói ügyészség, ügyvédség, közjegyzőség és jogi oktatás.

Cikkek.

Reformtervezet a bírói szervezetről. — Alföldy Ede	50
A bírák helyzetéről. — Soriz	106
A bírói status. — Dr. Vámbéry Rusztem	121
Igazságügyi szervezet. — Ludvig Rezső	125

Szemle.

A budapesti ügyvédi kamara tisztújítása	15
A szegényvédői és pártfogó ügyvédi költségek bejelentése	15
Numerus clausus a felső oktatásban	31
Az ügyvédek elleni fegyelmi eljárás a prolektárdiktatura alatti magatartás miatt	39
Az ügyvédi munkadíjak felemelése	56
A budapesti ügyvédi kamara és a békeszerződés	88
A budapesti ügyvédi kamara évi jelentése	103
Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület közgyűlése	103
A budapesti ügyvédi kamara közgyűlése	110
A budapesti ügyvédi kamara a bírák helyzetéről	111
Az ügyvédi fegyelmi vétség fogalmához	112
A budapesti ügyvédi kamara a garázdálkodásokról	135

Az ügyvédi tanács kinevezése	144
A bírói és ügyészi statusról szóló 1920. XX. t-cikk	145
A bírói tekintély	151
A debreczeni bíróságok ügyvédi díjszabása. — d-r.	140
A Kúria ügyvédi tanácsának legújabb gyakorlatáról	159
Költségviselés felmondási perekben. — Dr. Trebits Herbert	159
Az ügyvédi pálya túlszűfolttsága	182
Az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet kezelési pótléka	182

IX. Vegyes tárgyú cikkek.

Szemle.

A Magyar Jogászegylet tisztújítása	55
A Közigazgatási Döntvénytar új szerkesztője	79
Pályázat jogakadémiai tanszékre	104
Egy régi árdágítás elleni törvény	110
Irodalmi adat a kötlevel-engedményezés kérdéséhez	126
A Magyar ügyvédek budapesti beszerző és fogyasztási szövetkezete közgyűlése	144
Külföldi Magyarok címen új lap	184
A magyar ügyvédek budapesti beszerző és fogyasztási szövetkezetének ruhaosztálya	184

X. Jogirodalom.

Cikkek.

Dr. Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve. (Harmadik kiadás, I. kötet, 1. füzet.) — Dr. Tarnai János	54
Dr. Révay Bódog: Az elhagyásos per. — Dr. Virágh Gyula	93

Szemle.

Magyar jogi író külföldön: — Dr. Hagnal Henrik	47
Dr. Auer György	192

Könyvek.

Angyal Pál: Büntetőjogi tankönyv harmadik kiadás, első kötet, első füzet	15
Dr. Sándorfi Kamill: A világháborúban eltűntek holtaknyilvántartására vonatkozó szabályok	23
Gál Dezső: A háborúban eltűntek holtaknyilvántartásáról szóló rendelet magyarázata	32
Dr. Dushgyi Gyula: Az árdágító visszaélések hatályosabb megkorlátozásáról szóló 1919. évi XII. néptörvény kommentárja	32
Dr. Molnár Kálmán: A jogfolytonosság követelményei	40
Dr. Auer Pál: A párisi népszövetség	48
Dr. Gaár Vilmos és dr. Polyák Béla: A haszonberek felemeléséről intézkedő 820/1920. M. E. sz. rendelet magyarázata	56
Dr. Foltényi Róbert és dr. Hollóssy István: A kereskedősegédek és magánalkalmazottak szolgálati viszonyait rendező rendelet	56
Dr. Gaár Jenő és dr. Ribáry Géza: Az alkalmazottak jogviszonyai	56
Dr. Földvári Béla: A magyar ügyvédség és a magyar közélet. — T. M.	79
Fabinyi Tihamér: Az érvényben levő lakásrendeletek gyűjteménye	80
Kovács Marcell: Perjogi gyakorlat jegyzetkkel	88
Dr. Révay Bódog: Az elhagyásos per	88
Dr. Angyal Pál: Anyagi büntetőjogi tankönyv. (III. kiadás, I. kötet, 2. füzet.)	112
Vargha Ferenc: Lánckereskedők és árdágítók	112
Dr. Vargha Ferenc: Az igazgatás pszichológiája	112
Dr. Révay Bódog: A hűtlen elhagyás. — I. K.	119
Dr. Foltényi Róbert: Az árdágító visszaélésekről szóló törvény	120
Mult és jövő. (Ford. dr. Wildner Ödön)	126
Dr. Klug Emil: A német-osztrák, a cseh és a németbirodalmi egyszerű nagy vagyonadóról és vagyonzaporlati adóról	152
Magyarország pénzügyi helyzetéről tartott ankét anyaga könyvalakban	120
Dr. Földvári Béla: A főrendiház reformjáról	152
Dr. Szöllősy Oszkár: A magyar börtönügy vázlata	152
Dr. Pongrácz Jenő: A törvénykezési illetékek	152
Sántha Ernő és Csépai Jenő: Az 1920. évi adónovella	152
Rogayk Ernő, dr. Sipos Miklós, dr. Schmidt Sándor és dr. Krämer József: A háborús adótörvények	152
Dr. Móricz Miklós: Ordo	175
Dr. Bárd József: Elmélet és gyakorlat a jogban. (Különlenyomat a Jogt. Közönyből)	184
Dr. Szemethy Károly: A m. kir. Kúria tel-	

Jos-ülési és jogegységi határozatai polgári és büntető ügyekben	192
---	-----

Előadások, felolvasások, vitaesték.

Dr. Fábán Béla: Az orosz kérdés nemzetközi vonatkozásai. (Budapesti Ügyvédi Kör)	45
Dr. Juhász Andor: Igazságszolgáltatásunk helyzete. (Budapesti Ügyvédi Kör)	71
Sebess Dénes: A földbirtokreform törvényjavaslata. (Magyar Jogászegylet)	79
Isaak Gyula: Az árdágításról. (Magyar Jogászegylet büntetőjogi szakosztálya)	79
Dr. Fodor Ármán: Polgári törvényhozáskunk legújabb reformjáról. (Budapesti Ügyvédi Kör)	79
Weis István és Vadnay Tibor: A közigazgatási reform. (Magyar Jogászegylet)	88
Dr. Kunca Ödön: A szövetkezeti reform. (Magyar Jogászegylet hiteljogi szakosztálya)	88
Dr. Gündisch Guido: A nemzetiségi védelem új jogintézménye. (Budapesti Ügyvédi Kör)	94
A Budapesti Ügyvédi Kör előadássorozata	160
Dr. Kollár László, dr. Sebess Dénes, Olchváry Zoltán, dr. Pap József: A földbirtokreformról szóló törvényjavaslat. (Magyar Jogászegylet)	167
Dr. Elischer Vilmos, dr. Pap József, dr. Vincenzi Gusztáv: Az ügyvédi kamarai bíráskodás javaslata. (Magyar Jogászegylet perjogi és igazságügyi szervezeti szakosztálya)	175
Dr. Siehmann Frigyes: A joggyűletekről (Magyar Jogászegyletnek a békeszerződés magánjogi rendelkezéseiről rendezett előadás sorozata)	191

Jogi folyóiratok.

Magyar Jogi Szemle	6
Az „Adó” pénzügyi folyóirat	8
A Jogállam januári füzet	8
A Jogállam februári füzet	32
A Magyar Jogi Szemle februári füzet	32
„Az Adó. — Adó- és Illetékügyi Szemle”	40
A Jogállam márciusi füzet	56
A Jogállam áprilisi füzet	64
A Jogállam májusi füzet	80
A Jogállam júniusi füzet	104
A Jogállam	136
A Jogállam szeptemberi füzet	152
A Jogállam októberi füzet	168
A Jogállam novemberi füzet	176
A Jogállam decemberi füzet	184

XI. Külföldi jogélet.

Cikkek.

Angol dolgok. — Dr. Tarnai János	26
----------------------------------	----

Szemle.

A német jog reformja	8
Büntetőjogi reformok Angliában	24
Túlvilági szerzői jog. — Sz. E.	40
Az International law association kongresszusa	48
A nemzetközi összeköttetések helyreállítása	48
Egy németalföldi válóper	48
Az egyes-bírói értékhatár felemelése Ausztriában	64
Az osztrák bűnvádi perrendtartás reformja	64
A szerencsejáték üldözése Ausztriában	80
Köteles-e a szállító baksist fizetni?	104
Az osztrák bírák helyzete	112
Osztrák és cseh valutajogi kérdések	112
Német egyesület a jogi ismeretek nemzetközi közvetítésére	136
Német valuta-jogi döntés	152
Kohler életrajzából	168

XII. Személyi közlemények.

Cikkek.

Szászy-Schwarz Gusztáv. — Dr. Szladits Károly	65
Binding. — Dr. Auer György	69
Wundt Vilmos. — Dr. Auer György	145

Szemle.

Elekes Mátyás. — V. R.	21
Polónyi Géza	31
Rosnyay Dávid. — Dr. Mayer Géza	32
Günther Antal	38
Helle Károly	45
Szászy-Schwarz Gusztáv	62
Forbáth Tivadar	63
Dr. Kunitzer Károly	64
Dr. Varsány Géza	119
Tóry Gusztáv	135
Heil Fausztin	144
Somló Bódog	158
Lotmar Fülöp	159

Nevek szerinti mutató a Jogtudományi Közlöny 1919. és 1920. évfolyamához.

A számok az évfolyam azon lapját jelentik, melyen az illető szerző cikke található.

1919. évfolyam.

Almási Antal kir. ítélőtáblai bíró 49.
 Angyal Pál budapesti egyetemi tanár 4, 13, 20, 58.
 Auer György pestvidéki kir. ügyész 8, 55, 63, 70, 80.
 Bálint Andor kir. járásbíró 27.
 Balázs Emil 10.
 Balog István.
 Bárd József 40.
 Basch Lóránt budapesti ügyvéd 77.
 Beck Salamon budapesti ügyvéd 15, 38, 48, 63.
 Borsodi Miklós budapesti ügyvéd 14.
 Borsos Endre kir. ítélőtáblai bíró 11.
 Bubla Ferenc kúriai tanácselnök 6.
 Csipkay Andor kir. törvényszéki bíró 11.
 Degré Miklós budapesti ítélőtáblai tanácselnök 57.
 Edvi Illés Károly budapesti ügyvéd 1.
 Egyed István 38.
 Engel Gyula budapesti ügyvéd 53.
 Erdélyi Gyula székesfehérvári ügyvéd 21, 61.
 Ernyei Béla 29.
 Fabinyi Tihamér budapesti ügyvéd 42.
 Fazekas Oszkár budapesti ügyvéd 75.
 Fenes Ferenc kir. törvényszéki bíró 12.
 Forbáth Tivadar budapesti ügyvéd 93.
 Gallia Béla kir. ítélőtáblai bíró.
 Gold Simon budapesti ügyvéd 3.
 Goldschmied Mór budapesti ügyvéd.
 Hajnal Henrik budapesti ügyvéd 40.
 Halla Aurél kir. törvényszéki bíró 12.
 Hetényi József budapesti törvényszéki bíró 106.
 Hevesi Illés törvényszéki bíró 17.
 Kohner Arthur budapesti ügyvéd 23.
 König Vilmos budapesti ügyvéd 133.
 Kovács Marcell kúriai bíró 87, 109, 113, 124.
 Kutasi Elemér budapesti ügyvéd 59.
 Ládai István igazságügyminiszteri tanácsos 9, 18.
 Lengyel Aurél igazságügyminiszteri tanácsos.
 László Árpád törvényszéki bíró 21.
 Lévy Béla budapesti ügyvéd.
 Liebmann Ernő budapesti ügyvéd 27.
 Löw Loránt budapesti ügyvéd 66, 90, 115.
 Löw Tibor törvényszéki bíró.
 Matzke Károly törvényszéki bíró 18.
 Mautner Dezső budapesti ügyvéd 5.

Móra Zoltán budapesti ügyvéd 33, 78.
 Nagy Dezső ifj., budapesti ügyvéd 123.
 Otömösy Zoltán egri járásbíró 107.
 Pap József, a budapesti ügyvédi kamara elnöke 105.
 Plopu György 51, 82.
 Rapoch Géza győri ügyvéd 36.
 Reich Péter Cornél járásbíró 52.
 Reisinger Ferenc 79.
 Reitzer Béla budapesti ügyvéd 75, 85.
 Révay Bódog budapesti ügyvéd 84.
 Rónai János 88.
 Rónai Sándor budapesti ügyvéd 5, 60.
 Sebestyén Samu budapesti ügyvéd.
 Siehermann Frigyes budapesti ügyvéd 34, 45.
 Siegler Sándor 87.
 Stadler Endre törvényszéki bíró 15.
 Szladits Károly budapesti egyetemi tanár 65, 102.
 Szőke Sándor budapesti ügyvéd 43.
 Svűts Miklós, ny. kúriai bíró 25, 89, 121.
 Tarnai János, ny. kúriai tanácselnök 122, 130.
 Teller Miksa budapesti ügyvéd 23, 37, 100, 109.
 Tihanyi Lajos budapesti ügyvéd 35, 118.
 Tóth Géza 7.
 Vámbéry Ruzstem egyetemi tanár.
 Werner László 18.
 Wittmann Ernő budapesti ügyvéd 22, 73, 83, 123.
 Zsoldos Benő budapesti kir. járásbíró 8, 16, 24, 48, 64, 72, 120, 127.

1920. évfolyam.

Alföldy Ede budapesti ítélőtáblai tanácselnök 50, 106, 114.
 Almási Antal ítélőtáblai bíró 113, 178.
 Auer György pestvidéki kir. ügyész 69, 145.
 Balog István.
 Bárd József 122, 131, 142, 149, 156, 161.
 Beck Salamon budapesti ügyvéd 130, 154.
 Berinkey Dénes budapesti ügyvéd 185.
 Blau György 70, 101, 146, 165, 171.
 Borsodi Miklós budapesti ügyvéd 36, 44.
 Darvai János budapesti ügyvéd 34, 84, 116.
 Dukas Géza budapesti ügyvéd 30.
 Egyed István törvényszéki bíró 17.
 Fodor Armin kúriai bíró 89.

Főző Sándor közigazgatási bírósági oszt. tanácsos
 Friedmann Bernát budapesti ügyvéd 138.
 Gallia Béla kir. ítélőtáblai bíró.
 Goldschmied Mór budapesti ügyvéd.
 Gründisch Guidó budapesti ügyvéd 28.
 Hetényi József törvényszéki bíró 60, 77, 86, 180.
 Káldor Gyula budapesti ügyvéd 18.
 Kmetty Károly budapesti egyetemi tanár 9, 66.
 Kohner Artur budapesti ügyvéd 14.
 Kovács Lajos 5.
 Kovács Andor kecskeméti jogakadémiai tanár 92.
 König Vilmos budapesti ügyvéd 33, 153.
 Kruk Elemér budapesti ügyvéd 150.
 Lengyel Aurél igazságügyminiszteri tanácsos.
 Lévy Béla budapesti ügyvéd.
 Löw Loránt budapesti ügyvéd.
 Löw Tibor törvényszéki bíró 154, 181.
 Ludvig Rezső, szegedi törvényszéki bíró 125.
 Marczali Henrik budapesti egyetemi tanár 41.
 Mayer Géza igazságügyminiszteri osztálytanácsos 32.
 Mendelényi László kúriai bíró 140.
 Meszlény Artur kir. ítélőtáblai bíró 189.
 Nádas László budapesti ügyvéd 129, 170.
 Némethy Ferenc esendőrezredes 108.
 Olchváry Zoltán kúriai bíró 91.
 Oswald István budapesti törvényszéki elnök 97.
 Otömösy Zoltán egri járásbíró 99.
 Pap József, a budapesti ügyvédi kamara elnöke 137.
 Petrik Aladár budapesti ügyvéd 43, 95.
 Pollák Illés budapesti ügyvéd 138.
 Reitzer Béla budapesti ügyvéd 53.
 Schuster Rudolf szabadságharc tanácselnök 139.
 Sebestyén Samu budapesti ügyvéd.
 Siehermann Frigyes budapesti ügyvéd 12, 20, 156.
 Szalai Emil budapesti ügyvéd 28, 40.
 Szladits Károly budapesti egy. tanár 65, 119, 188.
 Svűts Miklós, ny. kúriai bíró 25, 105.
 Tarnai János, ny. kúriai tanácselnök 2, 10, 26, 54, 169.
 Teller Miksa budapesti ügyvéd 22, 79, 134.
 Trebits Herbert 159.
 Vámbéry Ruzstem egyetemi tanár, ügyvéd 21, 121.
 Vargha Ferenc kúriai tanácselnök 49, 58, 67, 75, 81.
 Virágh Gyula budapesti ügyvéd 93.
 Zsoldos Benő budapesti kir. járásbíró 126, 168.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a f. év január–márciusi negyedére 20 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. 1920. — Dr. Tarnai János ny. kúriai tanácselnök: Strike és büntetőjog. — Pollári dr. Kovács Lajos büntetőtörvény-
széki bír.: Glosszák a büntetőtörvénysszék 1918. évi statisztikai
tabelláihoz. — Szemle.

1920.

... Azokban a percekben, amelyekben a szilveszteri éj lár-
más zaja elnémult, s áhítatosan lessük az újesztendő beköszön-
tését, az egész magyar nemzet szegzi aggódó tekintetét a
jövőbe. Évszázadok világtörténelmének évekre sűrített viharai
szántottak át rajtunk és most, midőn a tél fagyos szele laká-
sunkba is besüvit, megalázva, kirabolva, de daccal kiáltjuk az
újesztendő elé: «Barát vagy ellenség, mondd, minő újabb meg-
próbáltatást hozol nekünk?»

Az újév szelleme nem tud kérdésünkre választ adni, de vá-
laszt ad a múlt éveké és a múlt századoké. A magyar nemzet
történelmének színjátékában egymásután elevenednek meg a
tragikus fordulatok. A tatárjárás, Mohács, Majtény, Világos
azok a mérföldkövek, amelyeknél még a költő ajkán is meg-
fagyott a remény szava és a porba, sírba tiprott nemzet őseréje
mégis győzelmeskedett, a nemzet mégis talpra állott.

Nemzetek nem pusztulnak el — ha nemzetek. A balsors
elragadhatja a nemzet vagyonát, megtizedelheti sorait, meg-
alázhatja büszkeségét, béklyókba szoríthatja szabadságát, de
semmiféle balsors nem rabolhatja el a nemzet lelkét, eszme-
világának képeit és alkotásait, nem veheti el azt, amit a nemzet
egénységének, sajátos kulturájának nevezünk. Ami a csatatere-
ken elveszett, azt a jövő mind visszahozhatja, — ha megvan a
népben az acélos belső erő, civilizációjának őseréje.

A nagy megpróbáltatás az országok és népek életerejének
nagy próbaköve. A katasztrófák tűzében dől el, hogy a hosszas
pihenés alatt eltespedt-e a nép, elpetyhüdtek-e izmai, kiveszett-e
kitartása, elvesztette-e büszkeségét és eszményét, vagy pedig
lankadatlan szívóssággal tud-e tovább küzdeni évtizedeken ke-
resztül úgy, hogy a harcban megacélozódva, megnemesedve
jusson be ismét a békés pihenés révébe?

A jelen pillanat nagy kérdése az, vajjon neki tudunk-e len-
dülni ennek a hatalmas munkának?

Ez a nekilendülés csak úgy lehet hatásos és kitartó, ha az
ország meggyengült erőit a leggazdaságosabban tudjuk kihasz-
nálni, ha a legnagyobb kimélettel, a lehető legkisebb erőfeszíté-
sek árán tudjuk a legnagyobb eredményt elérni. Az erőpazar-
lás megszüntetésével, az állami szervezet nagyobb rázkódásainak
elkerülésével, a hatásos munka feltételeinek megteremtésével
tudjuk csak a megviselt nemzet további állami életét oly mó-
don biztosítani, hogy mellette kulturájának egészében, tudomá-
nyában, művészetében, gazdaságában a lehető legnagyobb telje-
sítőményekre legyen képes.

Ebből a szempontból az új idők nagy követelményeket tá-
masztanak jogrendünkkel szemben. A jogszabályok egészében
vannak lefektetve azok az elvek, amelyek valamely nép állami,
gazdasági és családi életét irányítják. És a jogszabályok adják
meg azokat a formákat, amelyekben életünknek e külső viszonyai
leperegnek. Önként értendő, hogy az erőpazarlás megszüntetése, a legnagyobb hatalyosság biztosítása nemcsak állami,
gazdasági életünk elveiben, hanem formáiban is módosítását

kívánja annak a jogrendnek, amely egy nagy államalakulat erő-
feleslegéhez, ráéréséhez, hagyományaihoz volt szabva.

Még az új esztendő alatt meg kell születnie az írott magyar
alkotmánynak. Akár a monarchikus, akár a köztársasági állam-
forma mellett döntsön a népszavazás, legfontosabb alkotmány-
jogi tételeinknek történelmi bizonytalansága az új magna char-
tával meg fog szűnni. Történelmi alkotmányjogunknak sok
tétele bekerülhet ugyan az írott alkotmányba, de annak elvi
felépítése a nemzet érdekében mégis azokhoz a nyugati alkot-
mányokhoz lesz kénytelen igazodni, amelyeket a mai művelt
világ a demokráciával és a demokratikus fejlődés lehetővé tétel-
ével azonosít. Ezeknek az alkotmányoknak két sarkötőjük van
Az egyik a fejedelmi egyedurallommal szemben mindjobban érvé-
nyesülő népuralom, amelyet a képviseleti rendszer tompít. A má-
sik a polgárok hatásos védelme az államhatalom túlkapásaival
szemben. A rendkívüli viszonyok megszüntével a magyar alkot-
mány sem mellőzheti ennek a két alapelvnek nyugati formák
közötti megvalósítását, mert nemcsak feltétele lesz a civilizált
nemzetek sorába való felvételünknek, hanem egyúttal az állami
életnek azt a formáját is biztosítja részünkre, amely a történe-
lem tanúsága szerint az országok fölvirágzásához, népek poli-
tikai megéréséhez annyira hozzájárult.

A hadügyek kényszerű korlátozásával az állam cselekvésé-
nek legnagyobb és legfontosabb részét a kulturális közigazgatás
foglalja majd le. Most, amidőn a fegyveres küzdelem megszün-
tével a nemzetek még hatalmasabbnak ígérkező művelődési,
kereskedelmi és ipari harcukat vívják meg, most, amidőn lihegve
igyekeznek mindenütt az egész világon beforrasztani a háborús
sebeket, és műveltebb, egészségesebb, szorgalmasabb lakosság
nevelésével a többi államot gazdaságilag legyűrni, most létkér-
désünk a jó közigazgatás. Magyarország civilizációja az a mág-
nes, amely hozzánk húzza az ország elszakított népét, és ha
ennek a mágnesnek vonzóerejét növelni tudjuk, akkor nincsen
hatalom, amely visszatérésüket hosszabb időn keresztül meg
tudná akadályozni. Minden akarásunk, minden elhatározásunk
azonban csak annyit ér, amennyit közigazgatásunk meg tud
valósítani belőle. És ezért kiméletlen elszántsággal ki kell
nyesni a hivatalok túlszűfoltóságából és halmozásából eredő bü-
rokrácia nyavalyáját. Jó közigazgatást csak saját felelősség
mellett működő, minél kevesebb hatóságnak alárendelt, művelt
és jól fizetett köztisztviselői kar tud biztosítani. A köztisztviselői
kar erős létszámcsoökkentésének keserves operációját épűgy el
kell előbb-utóbb végezni, mint a közigazgatás alkalmatlan szer-
veinek a rendelkezésre álló, megbízható és művelt elemekkel
való helyettesítését.

A tágabb értelemben vett közjognak megváltozásával és a
magyar állam mezőgazdasági jellegének erősebb kidomborodá-
sával a jogrendnek öre, a büntetőjog is löbb helyűtt módosulni
kénytelen. Igen valószínű, hogy az újonnan kialakuló állami
szervezet még a régebbinél is szigorúbban fog védekezni és kell
is, hogy védekezzék, amidőn a forradalmak annyira kimosták
az emberek lelkéből az állami tekintély tiszteletét és hozzá-
szoktatták az államforma erőszakos megváltoztatásához. De bün-
tetőjogunk nagy egésze nem térhet le arról az útról, amelyen a
legutóbbi évtizedek óta az egész világon haladt. A kriminalitás
mely okai nem népsajátságokban, nem országhatárokon belül
rejlének, hanem az egész emberiség általános testi és lelki szer-
vezetében, fejlődésének sajátságaiban, a létért való nagy küzde-

lemben. Következésképpen az állami szervezet és rend fenntartása rendkívüli viszonyok között opportunizmusból kiszakadhat ugyan a büntetőjog egészének szelleméből, de a kriminalitás elleni küzdelemben még inkább folytatnunk kell azoknak az eszközöknek felhasználását, amelyeket a kriminalitás legmélyebb okait kutató tudományos meglátás ad nekünk és büntetőjogunkat még inkább az általánosan érvényesülő preventív, humanitárius irányban kell továbbfejleszteni. A tudománytalan akarások csődje, a bolsevizmus intő példa arra, hogy minden akaratot az észnek kell alárendelni. És bármily egyszerű, gyors gyógyulással kecsegtet a felszint követő radikális gyógy mód, mégis azt a fáradságosabb, hosszabb eljárást kell választanunk, melyet a társadalmi élet legmélyebben fekvő rúgóit követő tudományos kutatás kíván. Akik pedig éppen a bolsevizmus folytán vesztették el bizalmukat a társadalmi tudományokban, azok ne felejtsek el, hogy még a tudósok csalódása sem árthat a tudomány csallatlanságának és annál kevésbé árthat a tudatlanok csalódása.

Magánjogunk már régen megérett a kodifikálásra és szilárdabb állapotok bekövetkezésével nem is maradhat meg sokáig mai alakatlan alakjában. Magyarországnak kifejezetten agrárállammá való átalakulása következtében nemcsak a dologi jognak kell módosulnia, hanem az ország gazdasági életének főmedre mellékágakat követel meg a magánjog egész vidékén. Formai szempontból az átalakulás a német polgári törvénykönyvet követő nehézkes javaslat helyébe még inkább a svájcihoz hasonló egyszerűbb és világosabban megfogalmazott törvénykönyvet kíván. A többségében kisgazdák által álló Magyarországnak népies törvénykönyvre van szüksége és a magyar polgári törvénykönyvnek ezt a követelményt annyira kell teljesíteni tudni, amennyire csak lehetséges.

Minthogy a nemzetközi forgalom helyreállításával a nemzetek politikai egybekapcsolására törekvő népszövetség mellett egyidejűleg erős gazdasági kötelek is egybefűzik majd az országokat, valószínű, hogy minden országot nemcsak váltójoga, hanem hiteljogának egésze is símulni lesz kénytelen valamely egységes nemzetközi típushoz. Nem lehetetlen, hogy az angol-szász birodalom világuralma folytán a világ hiteljoga követni fogja az angol jog alapelveit és ennek következtében az angol jog diadalmasan bevonul majd azokba az országokba is, ahol a római jog évszázados ápolása látszólag örökre kizárta. De ha a hiteljognak angol minta szerinti uniformizálódása nem is következik be a világnak még angol jogtól érintetlen egyharmadában, annyi bizonyos, hogy a magyar hiteljognak ki kell szakadnia a német dogmatika bűvköréből és az angol hiteljoghoz kell közelednie akkor, ha angol és amerikai tőkések veszik majd ki az oroszlanrészt az ország gazdasági újjáépítésében.

De minden körülmények között gyors és alapos reformra szorul perjogunk. Érvényes perjogunk egyszerűsítendő jogrendünknek olyan terhe, amelyet nem bír el. A léteért végső erőfeszítéssel küzdő Magyarország nem pazarolhatja erejét jelentéktelen ügyek háromszoros elbírálására, nem használhatja fel bíróság azt arra, hogy évekig elvitatkozzanak perek illetékességének vagy hatáskörének kérdésein. A magyar jogászok karra sokkal fontosabb feladatok várnak, semhogy évekig eltöprengedhessék perjogunk formalizmusának valamely remekbe szabott misztériumán. Ez a perjog, ahol a nagy erőfeszítés oly éles ellentétben áll az eredmény fontosságával és jelentőségével, sok volt még a régi ráérő Magyarországnak is és türehtetlen teher a mindenütt gyors és produktív munkára kényszerített új Magyarországnak. Ha van mit tanulni az angol jogtól, úgy a perrend terén van bizonyára a legtöbb. Már évekkel a háború előtt példaként idézték ezt kiváló német tudósok a német perrend és igazságügyi szervezet pénz- és energiafecsérlő mesterkélt ségivel szemben. A perjog teljes egyszerűsítése és a bírói szervezet megfelelő átalakítása oly értelemben, hogy a perek nagyrésze elsőfokon végleges és teljesen megnyugtató elintézésre nyerhesse, ez a nagy föladat, amelynek sikeres megoldásától függ tulajdonképpen egész igazságügyünknek sikere.

Nagy vonásokban ezekkel a követelményekkel lép fel az újév. Mennyit tudunk majd közülük teljesíteni, mennyit érünk rá majd teljesíteni, mennyiben térhetünk majd szilárd léptekkel a kulturális küzdelem útjára, oly kérdések, amelyekre csak jövő szilveszterek adhatják meg a választ.

Strike és büntetőjog.*

II.

Törvényhozás.

A régibb törvényhozás az árszabályozás gazdaság-politikai álláspontjáról rendezte az összebeszélések kérdését és jellemző, hogy elsősorban nem a munkásoknak a béremelésre, hanem a munkáltatóknak a bérleszállításra irányuló szövetkezését tilalmazta. Így tett a francia forradalom XI. év germinal 22-iki törvényével és ezt utánozva a Code pénal 414. cikke (rég szövegében). Csak az 1849 november 17-iki francia törvény terjesztette ki, a jogegyenlőség szellemében, a tilalmat a munkásoknak béremelési koalíciójára is, míg az 1864 május 24-iki törvény, a koalíció tilalmának elhagyásával, megalkotta a Code mai 414. és 416. cikkeit, melyek az erőszakos vagy fondorlatos strike-ot és kizárást büntetik.

Hasonló fejlődést látunk sok német államban. A régi partikuláris jogok majdnem mind korlátozták a koalíciót. Példa gyanánt szolgálhat az 1845. évi porosz ipartörvény, mely eltiltotta az iparossegédek, mesterlegények és gyárimunkásokat a munkaszünetelésre és hasonló célokra való összebeszéléstől. Ezeket a tilalmakat megszüntette a Németországban jelenleg érvényben levő ipartörvény (152. §.), eltörülve mindazon korlátozásokat, melyek a munkaszünetelésre vagy a munkások elbocsátására vonatkozó szövetkezésekre nézve fönnállottak. Mégis kimondja a törvény, hogy az ilyen egyesülésből a tagok szabadon kiléphetnek s emiatt keresetnek vagy kifogásnak helye nincs; egyúttal büntetéseket állapít meg (153. §.) azok ellen, akik másokat a szövetséghez való csatlakozás végett vagy az abból való kilépés miatt becsületsértéssel, kényszerrel vagy kiközösítéssel (Verruf) fenyegetnek vagy ezt megkísérik.²⁶

Az ily egyesületek politikai jelentőséget felismerték vagy legalább sejtették a törvényhozások; főképpen a socialista mozgalom szülöttjeit látták bennök. Innen van, hogy a munkások koalícióját rendesen egy kalap alá vonták a politikai egyesületekkel és egyenlő elbánásban részesítették. Ebben az értelemben intézkedett nálunk a bírói hatalom gyakorlásáról szóló törvény (1869: IV. tc.) 11. §-a is, parifikálván a kettőt azáltal, hogy kizárta a bírót a politikai vagy munkásegyletekből.

A munkáskérdésben azonban a magyar törvényhozás némileg eltérő uton jár. Nem tiltja a koalíciót, de az ipartörvény (1894: XVII. t.-c. 162. és 164. §§.) egyrészt kimondja, hogy a bér szerződés kényszerű megváltoztatására irányuló «összebeszélések», «egyezmények», történjenek azok akár az iparosok, akár a munkások részéről, «jogérvénnyel nem bírnak,» másrészt bünteti az ily koalícióknak fenyegetés vagy bántalmazás útján való létesítését. A koalicionális szabadság tehát magyar jog szerint is fennáll; a különbség az, hogy az ilyen szövetkezés nálunk tilalom híján, Németországban a régi tilalom megszüntetése folytán van megengedve.

A koalíció e szabadságát immár a munkások úgy szeretik magyarázni, hogy a koalíciónak és az annak kapcsán létesülő strikenak a *fennálló bér szerződések megszegésére is szabad irányulnia*, hogy tehát az ily célú megállapodásnak és munkaszünetelésnek büntetőjogi következménye nem lehet. Nem csupán a socialisták részén találkozunk ily felfogással. Herbert Spencer az osztályérdek túlhajlott érvényesülésének tulajdonítja az angol Conspiracy-törvényt, mely, mint alább látni fogjuk, lényegileg a kényszerítés vagy a zsarolás tényálladékát pönalizálja. Spencer hibáztatja, hogy a törvény a koalíciót bűncselekményre való szövetkezésének minősíti; szerinte teljesen elegendő lett volna a szerződésszegésnek, tehát a civil-injuriának következményeit alkalmazni rá.²⁷

Ez a felfogás, bár Spencer nem indokolja, a következő okoskodásra vezethető vissza. A szerződésszegés, ha egyes ember követi el, csak civil-jogi (kártérítési) kötelezettséget von maga után, több egyes embernek ily célra való egyesülése,

* Az előbbi közl. I. az 1919. évi 16. számban.

²⁶ A 153. §. eltörlése törvényhozási munkálat alatt van (Ztschr. f. d. gesamte Strafrechtswissenschaft, 39. k. 573. l.) és a régi birodalmi gyűlés az ebbeli kormányjavaslatot el is fogadta (Gerichtssaal, 86. k. 271. l.)

²⁷ Spencer, The Study of Sociology (4. kiad. 1875.), 254. l.

valamint e cél megvalósítása tehát szintén nem járhat más mint civil-jogi következményekkel. Helyes jogi elvek szerint Spencer szerint a koalíció nem sujtatható büntetéssel. *Bernstein*, socialista szempontból, gúnyolja a német ipartörvény büntető határozmányait, mondván, hogy a törvény szözerinti értelme az, hogy a strike-ra való egyesülés meg van ugyan engedve, de e jog használata tilos;²⁸ különösen azt vitalja, hogy a szerződösszegéses strike tulajdonképpen nem is felbontása, hanem inkább felfüggesztése a szerződési viszonyoknak. Képletesen úgy jellemzi ezt a helyzetet, hogy a strike előtt kötött szerződési viszony *eszméleg* a strike alatt is fennáll, nincs megszüntetve, csak *nyugszik*.

Ezt az érvelést alig lehet összeegyeztetni jogunk általános szabályaival. Még ha meg is állana *Bernstein* azon okoskodása, hogy a strike nem felbontása, hanem csak felfüggesztése a szerződésnek: ez sem volna egyéb, mint szerződösszegés; amint hogy a munkaadók részéről az üzlet átfelbeszakítását ilyennek tekinti a magyar ipartörvény 162. §-a is. A koalicionális szabadság csupán az eredeti egyesülési szabadság helyreállítása, ami mellett érvényben maradnak a kötelmijogi szabályok, többek között az is, hogy törvényszerű ok hiján a szerződést egyoldalulag felbontani nem lehet. A szerződösszegés következményeinek a koalicionális szabadság mellett is elő kell állaniok, a civiljogiaknak, épúgy mint a büntetőjogiaknak; a jogellenes célokra való egyesülést a bérszerződéses viszonyok körében époly kevésbé lehet tűrni, mint egyéb területeken; a munkától való tartózkodás joga sem foglalja magában a már elvállalt munka nemteljesítésének engedelmet. Tüzetesen kijelentette ezt a német RG e szavakkal: «Természetes, hogy a koalicionális jog gyakorlatában a fennálló törvényeket kell követni; az oly cselekmény, mely a fennálló törvény szerint büntetendő, nem válik büntetlenné az által, hogy a koalíciós célok előmozdításának eszköze.»²⁹

A socialisták okoskodásának eredménye az volna, hogy a munkabérek rendezésének célja, *minden* eszközt jogosulttá tesz s hogy a törvény, midőn a bérvizonyok javítását a *szövetkezés* jogos céljának ismeri el, ezzel elismeri azt is, hogy a *strike*-ot *magát* oly eszközökkel is meg lehet valósítani, amelyek, más célból használva, a tettest büntetőjogi felelősséggel terhelik.

A Btk. alkalmazhatósága szempontjából a strike-ot rendszerint kísérő cselekmények közül különösen az erőszak és a fenyegetés jönnek tekintetbe. Ezt mutatják a strike-ot közvetlenül tárgyaló büntetőjogi szabályok is, midőn ezeket a kényszerítő eszközöket vették fel a meghatározásba. A Btk. 177. §-ának mindkét rendelkezésében feltaláljuk ezeket a tényálladéki elemeket és pedig első bekezdésében mindakettőt, a másodikban a fenyegetést. Világos, hogy a második bekezdésben a csoportosulás büntetendősége azon alapszik, hogy a törvényhozó már a tömeges fellépést megfélemlítő cselekedetnek tekintette.³⁰

Az erőszokról nem kell bővebben szólnunk; ez, a Btk. 79. §-ának esetét kivéve, mindig büntetendő. Vizsgálatunk súlyát tehát a fenyegetésre kell fektetnünk.³¹ Sokan immár úgy érvelnek, hogy maga a strike jogosult lévén, az azzal való fenyegetés, mint csekélyebb cselekvőség, szintén nem lehet jogellenes.

Ez a tétel nem állhat meg. Mutatja ezt az, hogy bár a bűnvádi feljelentés nem jogtalan cselekedet, az azzal való fenyegetés (minae juris) állandó gyakorlatunk szerint mégis megállapítja a zsarolás tényálladékat. A magyar törvény szempontjából a cél jogosságával védekezni nem lehet, mert törvényünk szövege és az állandó gyakorlat szerint a «jogtalanul» kifejezést a fenyegetés jogtalan módjára kell érteni.

A kérdés az lesz, hogy a Btk. 350. §-ában használt «erőszak» és «fenyegetés» szavak egyjelentésűek-e a 177. §-ban használt rokon kifejezésekkel? és hogy e cselekvőségek, ha a béremelés céljából követtetnek el, kizárják-e a 350. §. alkalmazását?

Másként áll a dolog azon törvények uralma alatt, amelyek az igény jogtalanságához kötik a zsarolás fenforgását. A német törvény szerint — amelyről meg kell jegyeznünk, hogy nem intézkedik külön a strike-ról, miként a mi 177. §-unk — a sér-

tett akaratára gyakorolt erőszak vagy fenyegetés kétféleképpen válhatik büntetendővé: mint kényszerítés (Nötigung, 240. §.) vagy mint zsarolás (Erpressung, 253. §.). A főkülömbőség a kettő között az, hogy a zsarolás tényálladékhöz a jogtalan vagyoni haszon célzata kell (büntetése 5 évig terjedhető fogház, minősített esetben 5 évig terjedhető fegyház); ellenben a Nötigungnak nem tényeleme a vagyoni haszon célzata és a kényszerítés eszközei is meg vannak határozva a törvényben (büntetése 3 hónapig terjedhető fogház). A Nötigung a személyes szabadság elleni cselekmények között van elhelyezve, a zsarolás a vagyoni elleni cselekmények között. A strike-ra vonatkozó külön intézkedés hiján a bírónak a fogalmilag egymáshoz közel álló e két törvényhely között kell választania; a vagyoni haszon célzatának fennforgása esetén rendszeren zsarolást állapít meg.³²

Nekünk ily választásunk nincs; vagy magánosok elleni erőszakot vagy zsarolást kell kimondanunk.

Hogy milyen fajta az erőszakoskodás, mely a strike-ot rendszerint kísérni szokta, azt tapasztalásból tudjuk; a socialista írók nyilatkozataiból pedig láthatjuk, hogy azok a bérmozgalomnak úgyszólván immanens, programszerű tulajdonságai. A kommunista-kiáltvány az erőszakot és a fenyegetést a mozgalom bizonyos fokain természetes harci eszközként jelöli meg. «Eleinte — így szól a kiáltvány — az egyes munkások harcolnak, majd valamely gyárnak, később valamely munkásságnak egy helyen levő munkásai harcolnak az őket közvetlenül kizsákmányoló burzsoá ellen. Nemcsak a polgári termelésmodot támadják a munkások, hanem a termelő eszközöket is. *Elpusztítják az idegenből jött versenyző árukat, összezúzzák a gépeket, felgyújtják a gyárakat, szóval azért küzdenek, hogy a középkori munkások helyzetébe kerülhessenek.*»³³ Így megy ez tovább a mozgalom többi fázisain át, míg eléri végső célját: a «teljes forradalmat», vagyis az egész államrend, az eddigi törvényszerűség eszméjének teljes lerontását. Erre buzdítja a munkásságot *Friedeberg* is a következő szavakkal: «Nincs bátorságunk nyíltan és bátran így szólani: Nem; nekünk nem kell a ti kényszerű legalitástok, mi törhetetlen ellenségei vagyunk a ti osztályállamotoknak és törvényeiteknek.»³⁴

Szükséges ezeket tudnunk, mert látni fogjuk, hogy a 177. és 350. §§. közötti különbség részben az erőszak intenzívításán fordul meg.

Alapvető kérdés az: van-e különbség a szerződési feltételek megtartásával (pld. a felmondás kilátásba helyezésével) való fenyegetés és azon eset között, midőn rögtönös, felmondás nélküli strike-al állanak elő a munkások. Láttuk ugyanis, hogy találkozunk oly felfogással, hogy miután maga a strike nem ütközik a törvénybe, ellenmondás van abban, ha ez a büntetlen ténykedés kilátásba helyezése, tehát a cselekvőség minusz, büntetendőnek nyilvánítatik.³⁵

Nálunk ez, amint láttuk, csak de lege ferenda játszhat szerepet, mert jogunk mai állásában még a jogos igény érvényesítése is zsarolás, ha az érvényesítés eszköze jogtalan. Nálunk tehát a kérdéssel szemben is azt kell vizsgálni: milyen fokú a fenyegetés, eléri-e a 350. §-ban meghatározott cselekvőség mértékét vagy azon alul marad-e? Ez lényegileg ténykérdés, mely azon fordul meg, hogy kényszerítő hatása volt vagy lehetett-e az erőszaknak a szenvedő alany akaratszabadságára, más szóval, hogy elérte-e legalább a vis compulsiva fokát. A mindennapi életben és kivált a gazdasági forgalomban nincsenek feltétlenül kizárva bizonyos kényszerítő behatások a másik fél akaratára akkor sem, ha a követelmény nincs összefüggésben a szerződéssel. Pl. az obligationalis viszonyokban a szerződés felmondásának a teljesítéssel nem kapcsolatos okból való kilátásba helyezése, bár ez a másik félre kelletlen vagy káros lehet, általában perhorreszkálva nincs. A közéletben megengedett ily pressziókat, melyek az üzleti alkudozások és a szerződések teljesítése körül mindennapiak, kivált ha azokkal az ellenfél a dolog természete szerint amúgy is számolhat, a német írók «verkehrs-mässig» kényszerítésnek nevezik.³⁶ Vagyis a fenyegetés jogtalan-

²⁸ *Bernstein*, La grève 36. l. és Der Streik 11. l. Ugyanígy *Brenzano*, Der Schutz der Arbeitswilligen (idézi *Wagner*, 18. l. 34. j.).

²⁹ *Entsch.* 34. k. 129. l.

³⁰ Anyaggyűjtemény, 2. k. 236. l.

³¹ *Nipperdey*, Grenzlinien der Erpressung durch Drohung (1917.) 64. l. *Röckner*, Die strafrechtliche Bedeutung des Streiks (1911.), 67. l.

³² *Entscheidungen in Strafsachen*, 32. k. 335. l.

³³ A kommunista-kiáltvány, fordította *Ipolyi Tamás*, 28. l.

³⁴ *Friedeberg*, Conférence faite en juillet 1904 à Berlin (*Lagar-dellenél*, 276 sk 11.)

³⁵ *Maschke*, i. m. 38. s k. 11. — *Laufenberg* 233. l.

³⁶ *Frank*, Das Strafgesetzbuch (1915.), 453. l.

sága ott kezdődik, ahol a nyomás túlmegy a társadalmi vagy gazdasági erkölcsök szabta határokon.

A szerződésszegés, illetőleg az azzal való fenyegetés immár bizonyára meghaladja e korlátokat. Ellentétben áll az minden socialis érdekünkkel, életünknek a szerződési hűségen alapuló egyik sarkalatos szabályával. Ha nem számíthatunk az elvállalt kötelek teljesítésére, megszűnik életrendünk tervszerű beosztása, lehetetlen lesz ügyeinknek máról-holnapra való intézése, megszűnnek nemcsak jogi, de erkölcsi és társadalmi kapcsolataink is. E társadalmi állapot fenntartása elsődrendű socialis érdek. Az angolok a szerződésszegéses strikeban a gazdasági forgalom természetes lefolyásának megbolygatását (restraint of trade) és ezzel a társadalmi életrend veszélyeztetését látják. Világos is, hogy ha a munkások a normális munkaidőt önkényesen megrövidítik (kevesebb árut termelnek) vagy a méltányosnál nagyobb munkabért erőszakolnak ki (az árut megdrágítják), megzavarván a kereslet és kínálat közötti természetes viszonyt: ez a fogyasztók többségét a nélkülözés, a szükség állapotába juttathatja, mely esetleg az inségig fokozódhatik. Legfélelmetesebb ez, ha a munka megszüntetése, a fennálló szerződések ellenére, rögtönözve történik, úgy hogy más munkaerőről vagy a termékek másként való beszerzéséről gondoskodni nem lehet. Ez nyilvánvaló közveszély, antisocialis tevékenység, melynek esetei közül az angol jurisprudentia különösen a víz- vagy gázhiány okozását emeli ki.³⁷

A socialista írók nem ismerik el ezen álláspont helyességét. Azt vitatják, hogy a szerződéskötésnél a munkás részén hiányzik az akarathatározás szabadsága, mert egyrészt az általános gazdasági helyzet súlyosabban nehezedik reá, másrészt a vagyoni fölényben levő munkaadónak módjában van, kényszerhelyzetet teremteni, úgy hogy egyoldalulag szabhatja meg a bérfeltételeket. Ez szerintők rabbá teszi a munkást, dologgá alacsonyítja le. Ebben az állapotban, a kommunista-kiáltvány szerint, a munkás árú lesz, mint valami kereskedelmi cikk és darabszámba kell eladnia magát.³⁸ Csak a kollektív szerződést tekintik szabadnak.

Ez az okoskodás aligha állhat meg. A gazdasági helyzet kényszere kihat a vállalkozóra is; ily értelemben tehát ő sem szabad. De másrészt a kollektív szerződés sem független a viszonyok kényszerétől; ennek is kell számolnia a kereslet és kínálat körülményeivel. Nem állhatnak-e a munkaadók is kollektivitásba, mely ha valóban ők a hatalmasabbak, nagy fölényrel helyezkedhetnek szembe a munkások kívánalmaival? Vagy talán csak a munkásoknak legyen megengedve a felmondás nélküli távozás és nem egyúttal a vállalkozóknak is a hirtelen elbocsátás?

A socialista írók azonban nem is ezekre a jogi vagy méltányossági tekintetekre helyezik a súlyt. Főérvelésük gyakorlati: azt vitatják, hogy a strike csak úgy érhet célt, ha hirtelen, meglepetésszerűen áll elő. *Vandervelde* belga socialista például így foglalja össze tapasztalatai eredményeit: «Az általános strike-ok csak úgy sikerültek többé-kevésbé teljesen, ha hirtelenek (brusque) voltak, ha meglepték a kormányt, melyre nyomást kívántak gyakorolni és ha a polgárság nem tömörült össze a sztrájkolók ellen.»³⁹

Ebből a szempontból, melyet ők az «életből» vettnek mondanak, kritizálják ezek az írók strike-perekben kelt bírói ítéleteket. A fennálló törvények alapján, így okoskodnak, a szerződésszegők magán- és büntetőjogi felelősségének megállapítása alakilag kifogástalan; de a mai «polgári» jogrend alaptétele, a személyes szabadság, a munkásra nézve csak ködkép, mert a reális élet viszonyaiban a tőkésipar túlnyomó hatalma fictióvá teszi ezt a szabadságot; a mai ítélkezés tehát nemcsak a szabadságot nem védi, de szemet húnny a való élet előtt is.⁴⁰

Az ilyen kritikára kár sok szót vesztegetni. Egészen önkényes feltevés az, hogy a felmondásos strike és az arra való szövetkezés már ab ovo reménytelen volna. Hogy csak egy lehetőséget említsünk: az üzlet jó menetele idején a felmondó mun-

kásokat nem vagy csak nehezen lehet nélkülözni és másokkal pótolni; ez pedig nagy kényszerhelyzetbe viszi a vállalkozót. De nem is szólva ezen állítólag tapasztalati évről, a judicatura említett bírálata már csak azért is elfogadhatatlan, mert a törvénynek a maga értelmében való alkalmazását «alaki» jogszolgáltatásnak nevezni csak frázis, csak arra való, hogy e törvénykezésnek a socialistákra nézve lesújtó korrektségét lekicsinyelje. Az ilyen okoskodás még törvényhozási szempontból sem érdemel figyelmet. A munkás kényszerhelyzete nem az a kényszer, amelyet a jogász a *vis* néven szokott megjelölni; a törvényhozóra az a körülmény a döntő, hogy a szerződésszegéses strike közveszélyt rejt magában, ami büntetendőségét elégségesen igazolja. Az imént kifejtettek szerint ez a közveszély kétségtelenül fennáll, mert nem csak a vállalkozót hozza kényszerhelyzetbe, hanem a fogyasztó-közönséget is. És hogy ismét az angol példára hivatkozzunk: a Conspiracy and Protection of Property Act (38 & 39. Vict. c. 86.) a koalíciót megengedi, de kifejezetten tiltja a szerződésnek felmondás nélküli felbontását.⁴¹ Ez a törvény a Conspiracy régi fogalmát alkalmazza a szerződésszegéses strike-ra, amely fogalom az angol forrásokban így van meghatározva: «Több személy egyesülése vagy megegyezése azon célra, hogy egyesek vagy a nagy közönség egészére nézve káros művelet vitessék keresztül.»⁴² Bünteti azokat, akik mást erőszak, megfélemlítés, nyomon követés, szerszámainak vagy ruháinak elrejtése vagy használatuk akadályozása, házának körülfogása vagy hasonló módon cselekvésre vagy mulasztásra kényszerít.

Az angol jog különbséget tesz az egyes személy munka-megtagadása és a csoportban egyesültek hasonló cselekménye között. E szerint az angol jurisprudentia is cáfolja azon felfogást, hogy ha az egyes ember szerződésszegése nem jár büntetőjogi következményekkel, az összeállott egyesek szerződésszegése sem lehet büntetendő. A tömeg ereje nem egyszerű sommázata a résztvevő egyesek erejének, hanem hatványozott, sőt egészen másnemű erő. Az egyes munkás tevékenysége csak a legritkább esetekben oly életbevágó fontosságú, hogy kötelezettségének elmulasztása végzetes hatással lehessen a munkáltató üzemére. Ellenben valamely vállalat összes munkásainak vagy azok nagy részének szünetelése mindig kockára teszi az üzem létfeltételeit. A strike-al való fenyegetés oly kényszer, melyet hasonlítani sem lehet az egyes munkás szerződésszegéséhez: súlyos megfélemlítés, nagyfokú kényszerítés az. In concreto csak az lesz vizsgálendő, hogy az ilyen fenyegetés megüti-e azt a mértéket, melyet büntetőtörvényünk 350. §-a megkíván, avagy csak oly fokú-e, amilyen 177. §-ának megfelel.⁴³

A socialisták ismerik is a tömeges szerződésszegés e megremítő hatását és tudják azt is, hogy a szerződésszegés és az azzal való fenyegetés nemcsak a strike-ot büntető külön törvényt (m. Btk. 177. §.) sérti, hanem, hogy beleütközik a személyi szabadságot és vagyont védő egyéb törvényekbe is. Azért egyszerűen hadat üzennek törvényeink összességének. Az 1881-ben Wydenben tartott gyűlésük mellőzte a régi pártprogramnak azt a rendelkezését, mely a strike használatánál az eszközök törvényességét hangsúlyozta; mellőzte a *törvényes* jelzőt. És ezt a határozatot, mint a német socialista-törvény dogikái szükségét, *Liebknecht* Vilmos 1891-ben az erfurti kongresszuson nyíltan helyeselte.⁴⁴ Ily értelemben mondotta *Friedeberg* 1904-ben a berlini szakszervezetek szabad egyesülése előtt: «Nincs bátorságunk nyíltan így beszélni: Nekünk nem kell a ti kényszerű törvényességetek, törhetetlen ellenségei vagyunk a ti osztályállamotoknak, a ti törvényeiteknek.»⁴⁵

(Bef. köv.)

Tarnai János.

⁴¹ A törvény szövegét közli *Schlösser and Clark*, i. m. 203. l. A tilalmat a 97. fejezet 13. pontja mondja ki.

⁴² *Wharton*, Law Lexikon s. v. Conspiracy. A fogalom értékesítésének nehézségeiről l. *Sheldon Amos*, Fifty Years of the English Constitution (1880) 442. l.

⁴³ Talán felesleges megjegyezni, hogy az 1884. évi XVII. tc. (ipartörvény) 164. §-a tulajdonképpen nem tartozik vizsgálódásunk keretébe. E törvény nem rendelkezik a koalíciós megállapodás folytán létrejött strikeról, hanem csak a koalíció létesítése a részvételre való készítés körül elkövethető erőszakos cselekményektől.

⁴⁴ *Liebknecht*, Mit akar a szociáldemokrácia? Ford. Somogyi Béla, 7. l.

⁴⁵ *Friedeberg* (Lagardellenél, 276. l.)

³⁷ *Schlösser and Clark*, The legal position of Tradeunions (1912.), 67. l. — *Wegner*, Der Streik im Strafrecht, 107. l.

³⁸ A kommunista-kiáltvány, 26. l. — *Bernstein*, La grève, 30. l. és Der Streik, 73. l.

³⁹ E. *Vandervelde*, La grève générale (1908.), 10. l. V. ö. *Roland-Holst*, i. m. 62. l. — *Kautsky* (Lagardellenél, 240. l.).

⁴⁰ *Bernstein* Der Streik, 81. l.

Glosszák a büntetőtörvényszék 1918. évi statisztikai tabelláihoz.

Szomorú, de természetes társadalmi jelenség, hogy a büntetőperek száma a háborús évek alatt fokról-fokra emelkedett.

A háborús idők bűntermelő ereje tehát a büntetőbírószágot megfeszített tevékenység kifejtésének szüksége elé állította.

De munkaképessége intenzitásának megtartása *ma is* egyik tényező azon, több összetevő eredményeként jelentkező szociológiai állapot kialakulásánál, vajjon a háborúskodás megszűntével a belső rend és jogbiztonság normalitása rövidebb, vagy hosszabb idő multán tér-e vissza?

Mert amennyire a megbocsátás jegyében folyó korszellem által engedett mérték az érvényesülését megengedi annak a büntetőpolitikai vezérelvnek, hogy *a bűnt nyomon kövesse a büntetés*, ma inkább, mint azelőtt bármikor iránytadó szempontul kellene szolgálnia valamennyi büntető igazságszolgáltatás minden fórumán.

A háború előtt teljes érteket képviselt társadalmi nagy erkölcsi tőke a háborús évek változatos, de szenvedés, nyomorúság, kínkiváltásban mégis oly egyforma pörölycsapásaitól fokozatosan forgácsolódott s a teljes erkölcsi leromlás ijesztő veszélye közelségében a pusztulástól okkal-móddal való megmentés célja szolgálatában ez is hozzájárulhatna az orvoslás sikeressé tétele megkönnyítéséhez.

A háború Nessus inge ünnepi mezként vétetett fel: — a paroxysmus számba menő, mindhalálig való *kötelességteljesítés* jegyében.

Amikor pedig a szétmarcangolt testről végre lekerült az átkos ing: a másik végtel megdöbbenő rémképe bontakozott ki.

A háborús tapasztalatok, a termelő munkasorból talán évekre terjedett kiesések, a szabadon hirdetett veszélyes jelszavak helytelen és társadalomellenes irányban való kihatása a bűn szülőanyja: *a semmittevés, a rendszeres munkátlanság* említhet kergette nemcsak a kevésbé bűnhajlamos társadalmi rétegeket, de megmértelyezte az egyébként természeténél fogva józan gondolkodású néplelket is.

S a dekadens áramlat méregcseppjei mintha veszendőbe vitték volna a színmagyar faj minden kiváló tulajdonságát!

Mintha a munkának hatalma és lélekemelő életöröme az átlag ember lelkéből kiveszőfélben lenne.

A munkakésztségnek, a tetterőnek a minimálisra csökkenésével járó elfásultság s az ennek nyomában beálló letargikus állapot szinte ölemsúllyal nehezedik mellére és ráérő állapota folytán feje zavaros, kába gondolatokkal telik meg.

Rodin *jó munkát* (bon travail) kívánt mindenkinek és nem jó napot.

Most lenne szükség hasonló bölcs jelszóra általánosított varázsigére, mely a tömeg pszichét dermedt kábultságából felrázná.

Mert a bűnösök cinizmusa itt-ott megdöbbenő világot vet egész társadalmi kategóriák elzüllöttségét mutató gondolkozásmódjára.

Egy kertészsegéd védekezett a következőleg: «azért tettem, mert a háború alatt még jobban *elfajultam*» s egy kőműves-iparos szájából hallottam tettének indítóokát így magyarázni: «minden ismerősöm lopásból él, hát nekem is fenn kellett tartani magamat valamiből.» S ez az ember *büntetlen előéletű* volt.

Harmadik reflektorsugárképen egy rövid korképet vetek papírra:

Vasúti állomáson posztos rendőr sétál a farakások mentén. Közvetlen a szeme előtt egy suhanc erőlködik, hogy két hasáb fát a vállára emelje. A vasúti hivatalnok által kérdőre vont hatósági közeg szintén kérdéssel felel.

«Hát látta már maga a polgármester inasát fát vinni?» «No, úgye, hogy nem, mert van elég tüzelni valója; ennek pedig nincs — azért viszi.»

E mellett az általános demoralizáltság egy másik jelentős kauzájaként azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a bűncselekmények, kiváltképen az egyidejű tömeges elkövetés esetén az üldözésre hivatott hatóságok tevékenysége elé a dolog természete szerint gördülő akadályok miatt bizonyos százalékban — mely csekélynek épen nem mondható — megtorlás alá szintén nem kerülnek.

Ennek dacára a büntetőtörvényszék ügyforgalmi tabellái az elmúlt évben is a kriminalitás növekedéséről tanuskodnak.

Beérkezett 18,497 ügy, mely szám a következőleg oszlik meg: Elsőfokú bűnügy 14,602 (B. lajstrom 4297, Fbl. lajstrom 9353, V. lajstrom 952).

Jövedéki kihágási ügy 461.

Felebbvitt bűnügy 1097 (Bf. lajstrom).

Egyéb per és ügy 2337.

De a bűnözések átlagszámának szaporodásán felül az *elintézellen* (hátralekos) büntetőperek kontingensét növelték még az 58,342/1914. I. M. és a 11,476/1917. IM. számú igazságügyminiszeri rendeletekkel *privilegizált* büntetőperek, amelyekben, t. i. a vádlottak katonai szolgálatra bevonultak volt.

Ezen, úgynevezett «nyugvóban tartott» bűnperek számát (933) szaporították azok is, amelyek a hadbavonult tanúk, sértek, vagy más érdekelték távolléte miatt nem voltak elbírálatók.

Úgy, hogy a folyó év kezdetén a folyamatban maradt bűnvádi perek száma 3665-re rúgott az 1918. évi 2282-vel szemben.

Kötelező *vizsgálat* alá mindössze 952 ügy került, a többi már a rendőri nyomozat után — legnagyobbbrészt vádhatározat nélkül — a főtárgyalási tanácsok elé jutott; vagyis ezekben az ügyekben az elsőbírói perceselexmény — eltekintve a vádtanács vádiratkikézésbesítési aktusától — a főtárgyalási elnökhöz való áttétel, illetve a főtárgyalási határnap kitűzése volt.

Tehát a törvényszéki eljárás *fenntartott* alakiságai dacára az *élet* ezeket az ügyeket *lényegileg* a kevesebb formasághoz kötött, egyszerűbb járásbírói eljárás technikájának sínpárjára terelte.

Vizsgálat elrendelésére csak 130 esetben került sor, ellenben a vizsgálat kiegészítésére 287 esetben volt szükség.

Érdekes oka a fennebb vázolt jelenségnek, hogy az abnormális értékelődés folytán a *békebeli értékhatar* kényszerű alkalmazása mellett a legegyszerűbb lopási esetek is a törvényszéki hatáskör alá torlódtak, mert hiszen egyéb minősítő ténykörmény hiányában is a járásbírói eljárás alá tartozott bűncselekmények: egy méter szövet, egy pár cipő, avagy egy kilogramm bors nyílt helyről való eltulajdonítása a tettest már törvényszéki kompetencia alá sodorja.

És az élelmezési és ruházatkodási nehézségek mily óriási bűnkontingenst termelnek csak ezen a területen is!

Ez a magyarázata azután annak is, hogy a törvényszéki büntetések között aránylag oly nagy számmal szerepelnek *csak büntetések*: s napokban, hetekben kiszabottak, mert a törvényhozás mulasztását a bírói bölcseségnek kellett a Btk. 92. §-a segélyével a büntetés neme és mértéke leszállításával annyira amennyire helyrehozni.

A vádlottak e részbeni hátrányos helyzetét azonban teljesen megszüntetni még sem lehetett, mert például a büntetés végrehajtásának felfüggesztése jogkedvezményében ezen elítélteket az 1908: XXXVI. tc. 2. §-a 1. pontja szerinti kizáró rendelkezése folytán részesíteni nem szabadott.

Csak a közkegyelem gyakorlásáról szóló 1919. évi XV. néptörvény intézkedései segítettek az ilyen elítélteken.

Az elsőfokú ügyek közül 3773-ban tüzetett ki főtárgyalás, míg 524 ügyben már a kitűzés előtt megszüntetett az eljárás.

Gyorsított eljárás alá tartozó 175 (hadviselés érdekei elleni bűncselekmény 30, megvesztegetés 41, árdrágító visszaélés 104), sajtóügy 48, esküdtbírói eljárásra tartozó 44 (15 rendes, 29 sajtó) volt.

A *vádtanács*hoz 4245 ügy futott be, a közvetlen idézés rubrikájára tehát csupán 52 esett.

Kifogással 974 esetben éltek, melyek közül 213 esetben eredményesen, vagyis a büntetőeljárás már e helyütt megszüntetésével végződött. Ellenben vádhatározattal került az ügy a főtárgyalási tanácsok elé 761 esetben.

Az összes főtárgyalási tanácselnökök 3627 ítéletet és 773 megszüntető végzést hirdettek ki.

A *tanácsok* működésének eredmény-rovataiból valók még a következő érdekesebb adatok:

A kitűzött tárgyalások száma 8216.

Tanácsülésben elintézve 12,147.

A tárgyalás elnapolva 1950.

A büntetés végrehajtása felfüggesztve 205.

A felsőbbbíróóságok határozata a törvényszék ügydöntő határozatával szemben:

934 esetben volt helybenhagyó,

189 „ részben megváltoztató,

43 „ egészben megváltoztató,

32 „ megsemmisítő, vagy hatályon kívül helyező.

Az eljárás időtartamát tekintve 2 éven felül 7, 1—2 év közötti 32, 6 hó — egy év közötti 126, 3—6 hó közötti 1359 bűnper volt, a többiek pedig még kisebb időtartamúak voltak. Ebben a kimutatásban természetesen a nyugvóban tartott perek nem szerepelnek.

Nunc venio ad — rem tristissimam.

A fiatalok bűnözése fokozatos terjedésének általánoságában megadható magyarázata kézenfekvő.

A zűrzavaros társadalmi jelenségek szilárd erkölcsi alap hiányában a férfivá serdült átlagembert is könnyen letérik az egyenes útról, mennyivel könnyebben esik a bűn martalékává a minden benyomásra fogékony fiatal lélek, amikor sokkal több rosszat lát, hall, tapasztal, mint amennyi jó észlelete körébe juthat.

A fiatalok bíróságánál 9353 ügyet lajstromoztak, mely ügyszám az 1917. évi beérkezéssel szemben ismét 705 darab szaporulatot eredményez.

Ehhez kell még hozzáadni a fiatalok tanácsa ítélkezése alá tartozó 227 ügyet, úgy hogy 9580 azon büntetőperek száma, melyekben fiatalok vádlottak voltak érdekelve.

Védő- és óvintézkedés 1133 esetben vétetett alkalmazásba.

A kiszabott büntetések azok súlyossága fokozódó mérvéhez képest a következő tabellába foglalhatók:

Dorgálás 199, próbára bocsátás 464, házi felügyelet 57, házi fenytés 112, iskolai fenytés 11, javítónevelés 233, felügyelet alatt őrizetben tartás 228.

Az elrendelt fogvatartás tartama 1 és 15 nap közötti 33, 15 nap és 1 hó közötti 35, 1—3 hó közötti 64, 3 hó — 1 év közötti 67, 1—2 év közötti 17 és 2—5 év közötti 9 esetben volt.

A büntetőtörvényszéknek jövedéki, fegyelmi és fellebbviteli bírósági működése, valamint a jogsegély keretében kifejtett munkássága részletezésétől eltekintve nagyjában ezen számadatok határozzák az ország első szakbíróága múlt évi tevékenységét.

Mennyi könny, bánat, fájdalom, mennyi egyéni, családi, társadalmi tragikum tapad e rideg számokhoz, annak mértékét megközelítőleg sem lehet *összesítve általánosságban* észlelés alá bocsátani, mert annak csak a jó Isten a megmondhatója.

Aminthogy a bíróságnak a bűnösség megállapítása és a büntetés mértéke kiszabásánál *minden konkrét esetben* figyelemmel kellett lenni a vajdó kor rendkívüli viszonylataiba került egyéni motivumokra megfigyelve az Írás (Krónika II. könyve, 19. rész, 6. vers) szerinti bírói intelmet: *«Jól megláttátok amit cselekesztek, mert nem ember nevében ítélték, hanem az Úrnak nevében, aki az ítéletben veletek lesz.»*

S immáron vajha elközeltett legyen a jobbkor hajnalhasadása, amelyben és amikor az ember az embernek a jóban a nemében mindenkor megértő segítőtársa és nem farkasa — akar és tud is lenni.

Amikor testet ölt az ige (Ésaiás könyve, 32. rész, 17. vers): *«És lesz az igazság műve béke és az igazság gyümölcse nyugalom és biztonság mindörökké.»*

poltári dr. Kovács Lajos.

Lapunk egyelőre papirhiány következtében továbbra is csak kéthetenként jelenik meg. Ugyan-így a **Döntvénytárak** is, amelyek a lapnak a proletárdiktatura kitörésekor történt erőszakos megszüntetése óta szüneteltek. Minthogy az elmúlt évben a Döntvénytárakból csak néhány szám jelent meg, az 1919—1920. évi Döntvénytárak csak egy-egy kötetet fognak alkotni. A lap előfizetési ára 1920. év első negyedére 20 K.

Szemle.

— **Magyar Jogi Szemle** címmel új jogi folyóirat indult meg, amelyet dr. Angyal Pál egyetemi tanár szerkeszt és a Központi Sajtóvállalat R. T. ad ki. Tudományos irodalmunk gazdagodásának minden lehetőségét őszinte örömmel kell üdvözlőnk, mert a tudományra valóban áll az, amit egy neves magyar államférfi a pénzről mondott, hogy lehet belőle kevés, lehet sok, de elég sohase lehet. Épen ma, midőn a szellemi művelődés extenzitásának megnyirbálása fenyegeti a magyarságot, fokozott érdekünk, hogy kultúránkat intenzitásában gyarapítsuk. Mint ennek a törekvésnek örvendetes jelenségét kollégialis melegséggel köszöntjük az új vállalkozást, amelynek támogatására jogirodalmunk előkelő munkásai sorakoztak. Már a most megjelent első számnak írói: Wlassics, Kmety, Staud, Finkey, Degré, Nitsche, Mendelényi, Ambrózy — mind oly nevek, amelyek mint a Jogtudományi Közlöny régi munkatársai sem szorúlnak bemutatásra. De biztosítéka az új folyóirat tudományos irányának maga a szerkesztő, aki mint a Bűnügyi Szemle megalapítója és éveken át buzgó vezetője tesz tanúságot a velleitás komolyságáról.

Ha örömrünk a lap megjelenésén mégsem teljesen zavartalan, ennek oka az a benyomás, hogy cikkíróinak egy-némelyike nem tudott a tárgyilagosságnak arra a szuverén magaslataira emelkedni, ahová nem érnek el a politikai hullámoktól felkorbácsolt szenvedélyek. Különösen fájdalmasan érint, ha tudományunknak oly nagy műveltségű és széles látókörű képviselője, mint a minőnek Staud Lajost joggal tiszteljük, a közelmúlt eseményei felett érzett méltó felháborodásában a tőle megszokott higgadság biztos talaját elhagyva szinte a fogalomzavar útvesztőjébe téved. Mert mi egyébként mondhatjuk, pl. az ilyen kijelentést, hogy «a forradalmi vívmányok immár meggyőzték arról, hogy a szocializmusnak, így a magánjog szocializálásának tartalma a maga hatásában nemcsak kétes, hanem megbízhatatlan és hazug». Bocsánatot kell kérnünk az olvasótól, ha ezzel szemben arra a közhelyre utalunk, hogy más a jog szocializálása és más a szocializmus. Míg az utóbbi oly gazdasági és társadalmi rendet jelent, amely a termelő eszközöknek köztulajdonba vételén épül fel, az előbbi nem jelent egyebet, mint a gazdaságilag és társadalmilag gyengének védelmét az erőssel szemben, az összesség érdekében jogi elismerését az egyéni érdek felett, az ember felébe helyezését a dolgoknak. Mindazokat, akik a jog szocializálásának szükségét hirdették és hirdetik ma is, az a meggyőződés vezérli, hogy a szocializmusnak ez az egyetlen hatásos ellenszere. Mit jelent ezzel szemben, ha Staud azt kívánja: «vissza kell térni ahhoz a felfogáshoz, hogy a magánjogot erkölcsi tartalommal kell megtölteni, megóvni minden destruktív iránytól»? Vajjon az, aki a gyengét, az embert védi, nem «erkölcsi tartalommal» kívánja-e a magánjogot megtölteni?

Napilapok félművelt íróinak elnézhetjük, hogy a szocializmust, kommunizmust és anarchizmust egy kalap alá foglalják, de tudományos folyóiratban mégsem hagyható észrevétel nélkül, ha pl. Finkey «anarchizmus, illetőleg legújabbban bolsevizmus név alatt szerepelt kommunista törekvésről» beszél. Csak találmányra idézzük Wundt-nak, tehát nem valamelyes destruktív agitátornak művéből (Völkerpsychologie. XI. Das Recht 1918. 160.) a következőket:

Die verbreitete Neigung, diese sämtlichen gegen die bestehende Eigentumsordnung gerichteten Bestrebungen in eine gewisse Stufenfolge zu bringen, hat es veranlasst, dass man in den drei Richtungen des Sozialismus, Kommunismus und schliesslich des Anarchismus lediglich Steigerungen einer und derselben Bewegung erblickte. Dies ist aber so wenig zutreffend, dass vielmehr jede dieser Richtungen im Gegensatz zur vorangegangenen steht. So bekämpft der reine Kommunismus vor allen den

Staatssozialismus, ebenso wie dieser jenen und der Anarchismus bildet wieder einen scharfen Gegensatz zum Kommunismus, indem er der Tendenz desselben zur Zusammenfassung kommunistischer Gruppen zu enger Lebensgemeinschaft vielmehr die volle Selbständigkeit des Individuums gegenüberstellt...

Ha ezzel szemben valaki arra hivatkozik, hogy a kommunizmus nálunk a valóságban gonoszlevők anarchiája volt, úgy legyen szabad megjegyeznünk, hogy a tulajdon fogalmán talán mégsem változtat, hogy tolvajok is vannak a világon.

Vagy mit szólnak ahhoz, ha é. s., de a vele egy véleményen lévő Finkey is azt írja, hogy «sok büntetőjogászunk van, aki a halálbüntetés fenntartásának nem volt híve. De a lefolyt események mindnyájunkat meggyőzték arról, hogy a halálbüntetést eltörölni nem lehet». Aki nem érzélgősségből, hanem tudományos meggyőződésből híve az abolíciónak, mert a halálbüntetés az egyénre és az összességre gyakorolt hatásában egyaránt célszerűtlen eszköz az állami jogvédelemnek, azt a «lefolyt események» aligha győzhették meg az ellenkezőjéről. Ha oly államban, ahol a halálbüntetés hatályban áll, sok gyilkosságot követnek el, ez legalább is nem szól a halálbüntetés hatályosságáról. «Ha azonban — miként Briand egy alkalommal a francia kamarában mondotta (Débats parlementaires 1908. 2216.) — a közvélemény izgatott, ha parancsolóan vért követel, engedelmeskedni c'est un geste commode. Nagyobb annak a felelőssége, aki a közvélemény árja ellen úszik, mert több bátorság kell ahhoz, hogy valaki a tömeghangulattal szembeszálljon.»

Bízunk azonban benne, hogy a most említettekhez hasonló disszonanciák csak a múlt pillanat szülöttei és az új folyóirat meg fogja tartani azt a mit ígér, hogy a magyar jogtudománynak újabb erős támasza és ezzel jogunk fejlesztésének számottevő tényezője lesz.

— **A perfüggőség kérdésében** fontos határozatot hozott a budapesti törvényszék. Alperes pergátló kifogást emelt a Pp. 180. §. 5. p., tehát perfüggőség alapján azért, mert felperes ugyanazon jog érvényesítése iránt pert indított a bécsi kereskedelmi bíróságnál. A törvényszék elutasította a pergátló kifogást. Felperes ugyanis azon illetékességi ok alapján indította meg a pert Bécsben, hogy alperesnek ott követelése van. Ez az illetékességi ok azonban nem szerepel az 1914: XLII. tc. 3. §. 1—15. p. között, és ennek folytán a bécsi ítélet Magyarországon nem lesz végrehajtható. A törvényszék álláspontja szerint tehát a bécsi ítélet nem lévén végrehajtható, érvényes ítéletnek nem tekinthető és így az ítélt dolog kifogását sem idézi elő. Tovább menve a végrehajtás megtagadásából következik az is, hogy ily pereknél a perindításnak nem lehet azt a perjogi hatályt tulajdonítani, hogy felperes a megindított per folyamata alatt ugyanazon jog iránt újabb pert folyamatba nem tehet. A budapesti törvényszék ezen ítéletét (12. P. 41,560/1918. 1918 dec. 30.) a budapesti tábla indokainál fogva helybenhagyta (8. P. 1041/1919.).

— **A vasút értesítési kötelessége.** A vasutat az értesítési kötelesség nemcsak az Üzletszabályzatban felsorolt esetekben, hanem általában mindazon esetekben terheli, amikor a rendes kereskedői gondosság azt megkívánja. Ez akkor is áll, ha a katonaság az árút útközben igénybe veszi (rekvirálja). Ha tehát a vasút a feladót erről nem értesíti és nem állapítottak meg oly tények, amelyek szerint a vasúti forgalom túlhalmozódottsága a feladó értesítését gátolta, akkor a vasutat vétkes gondatlanság terheli, amiből kifolyólag az Ü. Sz. 95. §-a értelmében teljes kártérítéssel tartozik. Ez alapon meg kell térítenie azt a kárt, mely abból keletkezett, hogy a feladó, aki az árút tovább adta, a késedelmes értesítés folytán magasabb áron volt kénytelen fedezeti vételt eszközölni, mint amennyiért keltő értesítés esetén az árút beszerezhetette volna (Kúria 1919. P. IV. 1038. sz.).

— **Fuvarozási szerződés és gazdasági lehetetlenség.** Tengerentúli külföldre leendő továbbszállítás végett, a Máv. vonalain Fiuméba fuvarozott árúk fuvardíjkedvezményt (Adriai

díjszabás) és Fiumében bizonyos idejű fekbérmentességet élveztek. Az árú az időközben kitört olasz háború folytán nem volt a tengerre feladható és a feladó a díjszabási határozmányok értelmében kénytelen volt a fekbért, továbbá a kedvezményes és a rendes díjszabás közti különbözetet pótlólag megfizetni. A feladó keresete folytán kimondatott, hogy a fuvardíjkedvezmény és a fekbérmentesség igénybevételéhez nem elegendő ugyan az a *rendeltetés*, hogy az árú Fiuméből a tengerentúli külföldre szállíttassék, hanem szükséges, hogy az árú *tényleg* oda szállíttassék; de mivel egyedül a háborús vis major tette lehetetlenné, hogy a feladó a kedvezmény feltételeinek eleget tegyen, ebből következik, hogy a feladó nem köteles a kárt (az utólag megfizetett fekbért és fuvardíjkülönbözetet) egyedül viselni, hanem azt a feladó és a vasút között meg kell osztani (Kúria 1919. P. IV. 1039. sz.).

— **Választott bírósági kikötés.** Az adásvételi (fakitermelesi) szerződésben a felek per esetre választott bíróság döntésének vetették alá magukat, anélkül hogy a keletkező vitás ügyek között valamilyen megkülönböztetést tettek volna. Ennélfogva a szerződés értelmében a vételárra adott és a vevő által utóbb kifizetett váltók visszaadása iránt az eladó ellen indított keresetet is a választott bíróságnál kell megindítani; mert a váltók visszaadásának kérdése szorosan összefügg azzal a másik kérdéssel, hogy a felperes az ő vételárfizetési kötelezettségének eleget tett-e, ami nyilvánvalóan a választott bíróság döntése alá tartozik (Kúria P. IV. 5329/1918.).

— **A «ténybeli következtetés» fogalmához.** A Kúria P. IV. 29/1919. sz. ítélete a következőket tartalmazza: «Az a támadás, hogy az ítéleti ténymegállapítás nyilvánvalólag helytelen ténybeli következtetéssel történt, nem alapos. A felperes lényegileg a *bírói mérlegelés eredményének indoklásul felhozott okfejtésnek alaptalanságát* panaszolja. Ezen az alapon is eredményes lehetne a felülvizsgálati panasz, ha a bírói ténymegállapítás és az indoklásul felhozott ok között az *okozatos összefüggés hiánya nyilvánvaló* volna. A Kúria azonban a panaszolt okfejtéseknek ilyen nyilvánvalólag következtelen voltát nem állapíthatta meg. Ugyanis stb.»

Nyilvánvaló helytelenség miatt tehát nemcsak a *megállapított tényekből* levont következtetést lehet megtámadni, hanem általában véve azt az okfejtést, amely a *bizonyítékok mérlegelése* eredményének indoklásul felhozott, feltéve, hogy az okfejtés helytelensége (illogikus, a tapasztalati tényekkel ellenkező volta) nyilvánvaló.

— **A fehérpénz kérdéséhez.** Gazdasági életünk ennek a különös jelenségének jogi vonatkozásairól két rendkívül érdekes tanulmányt közöl a kereskedelmi Jog m. évi október-novemberi, illetve december 1—15-iki számában *dr. Szladits Károly és König Vilmos* tollából.

Dr. Szladits Károly a kormány 5151/1919. M. E. sz. rendeletéből indul ki és ennek egyes rendelkezéseit az általános magánjog szabályaival összemérve arra az eredményre jut, hogy amár a rendelet egyes intézkedései erősen elhajlanak a magánjogtól, azokat kifogásolni mégsem lehet, mert az adott körülmények között «a formai jogszerűségnek háttérbe kell szorulnia a közgazdaság parancsoló érdekei mögött, amelyek azt kívánják, hogy a forgalom lehető kevés jogvitával zökkenjen ismét rendes vágányaiba. Közjogi mérővesszőt dr. Szladits Károly nem alkalmaz, hanem úgy a 3954/1919. M. E. sz. rendeletet, mely az ú. n. «fehérpénz»-t ugyan hamisítványnak minősíti, azonban mint fizetési eszközt névértékének $\frac{1}{5}$ részében érvényben tartja, helyesebben névértékének $\frac{1}{5}$ részében érvényes forgalmi pénzjegy erejére emeli, mint az ezúttal tárgyalt rendeletet, amely alapul kimondja, hogy a fehérpénz forgalma alatt keletkezett pénztartozásra nézve külön-külön kikötés nélkül kirovó és tehát lerovó pénznemül is a rendes koronaértéket kell tekinteni — adottaknak veszi és sem törvényesség szempontjából, sem etikai indokaira nézve kritika tárgyává nem teszi.

Fejtegetései egyébként a rendelethez fűződő jogkérdéseket úgyszólván teljesen kimerítik és eredményeihez nagyjában mi is hozzájárulhatunk. Feltűnő azonban az az ellentmondás, amely a rendelet 3. és 4. §-ban szabályozott jogelvek bírálatában mutatkozik. Az utóbbi szakasz arról intézkedik, hogy a hitelező nem támadhatja meg az 1919. évi augusztus hó 15-ike előtt teljesített fizetést, vagy jóváírást azon az alapon, hogy az «fehérpénzben» történt. Ezt az intézkedést dr. Szladits, bár a magánjog általános szabályaitól legerősebben elhajlik, indokolhatónak találja azzal, hogy ez se átlagigazságnak megfelel, mert hiszen a hitelezőnek módjában állott volna az álbankjegyeken túladni, még pedig a «kényszerforgalmat biztosító intézkedések mellett legtöbbször a korona teljes névértékében».

Ha azonban ez igaz, akkor a rendelet alkotójának biztosítani kellett azt, — és ezt célozza a 3. §. — hogy ezt a terhet minden olyan hitelező egyformán viselje, akinek adósa, illetve pro homine dies, fizetés végett jelentkezett, vagy megfordítva, hogy ezt az előnyt minden jogosan fizetni akaró adós egyformán élvezhesse, tehát nemcsak az, akinek a fizetés tényleg sikerült is, hanem az is, aki csak azért nem fizethetett, mert a hitelező a neki kellőképpen felajánlott szolgáltatást nem fogadta el, vagy annak elfogadását előre megtagadta, vagy végre, bár erre köteles volt, a pénz átvétele végett az adósnál nem jelentkezett. Így tehát a 3. §-ban foglalt szabály a 4. §. általános tételének kényszerű logikai folyománya és ha valaki az utóbbit indokoltan találja, úgy egyet kell értenie az előbbivel is oly értelemben, hogy kellőképpen felajánlott szolgáltatáson «fehérpénzben» felajánlott fizetést is kell érteni. És kétségtelen, hogy a rendelet alkotója így is értette, s tehát nem akart — mint dr. Szladits mondja — «vakszabályt» a világra hozni. Nyilván szerencsésebb fogalmazás lett volna, ha a 3. §-ban is kifejezetten «fehérpénzben» való felajánlásról beszél a rendelet, ámde szerintünk így sem lehet vitás, hogy *ebben* a rendeletben és *ebben* az összefüggésben a «*kellőképpen felajánlott szolgáltatás*» kifejezés semmiképpen sem a pénznemre, hanem csupán a szolgáltatás helyére, idejére és netáni egyéb a törvényben vagy a kikötésben gyökerező körülményeire vonatkozhatik. Dr. Szladits tehát helytelenül alapítja véleményét arra, hogy a rendelet «megfelelő teljesítést» ír elő már pedig a «fehérpénzben» való teljesítés nem megfelelő, mert a rendelet csak a «megfelelő *módon*» («*kellőképpen*») való teljesítés feltételéhez fűzi a 3. §-ban foglalt jogkövetkezményeket, «megfelelő módon való» teljesítésen azonban kétségtelenül a «fehérpénzben» való teljesítést is érti. Egyébként az sem egészen bizonyos, hogy mint dr. Szladits mondja a «tanácskormány»nak törvénytelen kényszerforgalmi rendelete erre nézve nem lehet mértékadó, mert a Peidl-kormány által kibocsátott 2. sz. rendelet (megjelent a Hivatalos Közlöny 1919. aug. 3-án kiadott 109. számában) értelmében mindazok a rendeletek, amelyeket a «tanácskormány» kiadott, s amelyeket utóbb kifejezetten vissza nem vontak, továbbra is érvényben állóknak tekintendők. Ehhez az állásponthoz nagyon sok szó fér, tény azonban az, hogy ezt a rendeletet eddig hatályon kívül nem helyezték és hogy különösen a pénzügyminisztérium ma is számtalan intézkedést tesz a «tanácskormány» hatályon kívül nem helyezett rendeletei alapján, sőt azokra való hivatkozással.

Dr. König Vilmos fejtegetéseinek súlypontját a közjogi szempontra helyezi és helyteleníti a kormány elvi álláspontját, amely szerint a «fehérpénz»-t végső konzekvenciájában érvényes pénzjeggyé nyilvánította és azt csak 1919. évi augusztus 15-iki joghatállyal ex nunc devalválta. Sőt tovább menve kétségbe vonja azt is, hogy erre ennek a kormányának az 1912: LXIII. és az 1914: L. törvénycikkekre való hivatkozással joga lett volna, amiből azután azt a következtetést vonja le, hogy bíróságaink az 1869: IV. tc. 19. §-a értelmében hivatva lesznek a rendelet törvényszerűségét bírálathoz tárgyává tenni és esetleg annak szabályaitól eltérő s az általános jogelveknek megfelelő ítéletet hozni.

Nem lehet letagadni ennek az álláspontnak jogosultságát sem, ámde úgy véljük, még sem lehet a tényleges állapotokat egészen figyelmen kívül hagyni. A jogfolytonosság teljes helyreállítása elérhetetlen álmokép és a forradalom-teremtette helyzet kényszerít arra, hogy bizonyos kormányintézkedéseket a rendes viszonyok között elengedhetetlen alkotmányjogi fémjelzés hiányában is adottaknak vegyünk és azokat minden további közjogi megvizsgálat nélkül teljes értékűeknek fogadjunk el. Elvégre, ha a törvényesség kérdése ma egyáltalán felvethető volna, egészen más, sokkal fontosabb, az állampolgárok életét és vagyonbiztonságát sokkal jobban érdeklő intézkedések is jogosan vitássá tehetők volnának, sőt talán nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy ilyenformán még azt a talajt is ki lehetne húzni lábaink alól, amelyre feltétlenül szükségünk van, arra is, hogy ma egyáltalán jogi vitát folytathassunk.

Dr. König álláspontjából kifolyólag a rendelet intézkedéseit részleteiben is helyteleneknek tartja. Különösen «monstruózusnak» minősíti a 3. §-nak fentebb fejtegetett rendelkezését, amelyet egyébként dr. Szladits szemben az itt elfogadott módon értelmez. Nem osztozhatunk azonban abban a nézetében, hogy ez a rendelkezés viszonyítva a rendelet egyéb szabályaihoz, valami különös monstruozitást tartalmazna.

Valami monstruozitást ebben a rendelkezésben már azért sem találhatunk, mert szerintünk dr. König egyáltalán túlságos jelentőséget tulajdonít neki. Az esetek legtöbbszörében ugyanis az adós letétbe helyezéssel segített magán. Már pedig, ha a letétbe helyezés aug. 15-e előtt történt, bármely félnek ad igazat a bíróság, az a letétbe helyezett összeget a rendelet 1. §-a értelmében teljes összegében és olyan pénzjegyekben kapja vissza, amelyek a fizetés időpontjában forgalomban lévő fizetési eszközül szolgálnak. Dr. König Vilmos ugyan e tekintetben is ellenkező állás-

pontot foglal el, ez azonban a rendelet parancsoló rendelkezéseivel szemben fenn nem tartható. Maradnának tehát azok az elszórt esetek, amikor a fizetés visszautasítása aug. 15-e előtt, a letétbe helyezés azonban csak ezen időpont után történt, úgy hogy a bírói letét hivatal a pénzt már csak $\frac{1}{5}$ értékben fogadta el.

Ámde monstruózusnak nem lehet minősíteni ezt az intézkedést érdemben sem, mert ha ex post ki lehetett mondani azt, hogy a hitelező tartozik megelégedni a tényleg fehérpénzben már *elfogadott* szoluciót, úgy nézetünk szerint mi jogtalanság sincs abban sem, ha erre kényszerítjük abban az esetben is, ha utólag kitűnik, hogy azt annak idején *elfogadnia kellett volna*. Az ellenkező álláspont különbséget tenné a teljesen azonos jogi helyzetben lévő adósok különböző kategóriái között a szerint, amint a hitelezők ravaszabbak voltak-e, avagy sem. Már pedig szerintünk igazságtalan volna az adósokat ilyen tőlük független körülmények szerint különböző elbánásban részesíteni, csupán azért, hogy a hitelezők egyes kategóriái prémiumban részesüljenek.

Arról lehet vitatkozni, hogy helyes-e a rendeletnek az az alapelve, hogy azt érje a kár, vagy mint dr. Szladits mondja, az legyen a «fekete Péter», akinél a pénz végül megmarad, azonban az ellen kifogást emelni szerintünk nem alapos, ha a rendelet gondoskodik arról, hogy minden adós és minden hitelező egyenlő feltételek mellett vehessen részt ebben a társasjátékban, s amint nem engedi meg az ügyeskedő adósnak, hogy a hitelező akarata ellenére «fehérpénzben» idő előtt fizethessen, úgy az ügyeskedő hitelezőt is elzárja attól, hogy esedékes követelését «fehérpénzben» kifizetni akaró adását ebben megakadályozhassa. És pedig annál kevésbé, mert hiszen az ilyen hitelező valóban nem szorul különös védelemre; arról a hitelezőről ugyanis, aki volt olyan óvatoss, hogy a neki felajánlott «fehérpénzt» visszautasítsa, fel kell tételezni, hogy akkor is tudott volna segíteni magán, ha a szóbanforgó «fehérpénzt» annakidején megkapta volna, úgy hogy nem kellett volna épen oly megoldást találnia, amely adását a többi adósokénál hátrányosabb helyzetbe hozza.

Dr. P. B.

— Az «Adó» pénzügyi folyóiratnak legújabb füzetében a legközelebbi jövő pénzügyi feladatairól nagyérdemű nyilatkozatot tesz *Hegedüs Loránt* egyetemi tanár és *Benedek Sándor*, a közigazgatási bíróság másodelnöke. *Hegedüs* szerint a nagy vagyonadó ma már nem világgazdasági kérdés, hanem minden országnak saját külön gondja. Nálunk addig meg nem valósítható, amíg a békeszerződés aláírva nincs és a jóvátételi bizottság munkáját meg nem kezdette, amíg a nagy valutaingadozások tartanak, illetve a vagyonrészek értékmérője meg nem állapodott. *Benedek* szerint csak oly adórendszer lehetséges, amely az összes adóforrások kiadósabb felhasználásán nyugszik. A monopóliumok szaporításán, a forgalmi adóknak és a fogyasztási adóknak növelésén felül felemelendők az egyenes adók is, de a mai zűrzavaros adórendszer teljes reformjával kapcsolatosan. Behozandó az egyszerű nagy vagyonadó is, de a kivétel addig, amíg a béke megkötve nincs és tételes adatokon nyugvó költségvetés nem készíthető, nem történhetik meg. A füzet *dr. Vargha Imre* közigazgatási bírónak a nyugdíjalaphoz való hozzájárulásnak társulati adókötelezettségéről írt dolgozatán felül a külső álló adókövetésről, a forradalmi zavargások okozta károsodások folytán igényelhető adóleírásokról tartalmaz kitűnő közleményeket és hozza igen részletesen a közigazgatási bíróságnak a legutóbbi hónapokban mindennemű adókról hozott elvi döntéseit.

— A *Jogállam* 1920. évi januári füzete a következő tartalommal jelent meg: Az önrendelkezés joga. Irta Bárány Wlassics Gyula, a magyar közigazgatási bíróság elnöke. — Magyarország és a Nemzetek Szövetsége. Irta Magyar Géza egyetemi tanár. — A bankjegykérdés rendezése a békeszerződésben. Irta dr. Fellner Frigyes egyetemi tanár, a Magyar Agrár- és Járóbankbank vezérigazgató-helyettese. — A békeszerződés per jogi rendelkezései. Irta dr. Fodor Ármán, az igazságügy-minisztériumban alkalmazott kúriai bíró. — A nemzeti kisebbségek védelme. Irta dr. Egyed István, az igazságügy-minisztériumban alkalmazott törvényszéki bíró. — A *Jogállam* legközelebbi füzete 1920. évi február havában fog megjelenni.

— A német jog reformja tárgyában a birodalmi igazságügyminisztérium fontos lépést tervez. Hír szerint 1920 nyaráig a BGB. a HGB., továbbá a polgári és bünvádi perrendtartások teljes revízióját kívánja a birodalmi gyűlés elé terjeszteni.

Doktor juris német-magyar ügyvédjelölt — olcsó munkatárs — irodavezetést vállal. Ajánlatok fizetés-megjelöléssel Klein D., Ujpest, Árpád-ut 121., címre kéretnek.

16255

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a I. év január–márciusi negyedére 20 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Nemzetgyűlés — országgyűlés? Beszélgetés dr. Kmety Károly egyetemi professzorral. — Dr. Tarnai János ny. kúriai tanácselnök: Strike és büntetőjog. — I. Dr. Sichermann Frigyes budapesti ügyvéd. II. Dr. Kohner Arthur budapesti ügyvéd: Külföldi pénznemben kifejezett tartozás teljesítése. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XIII. k. 2. és 3. iv.

Nemzetgyűlés — országgyűlés?

Beszélgetés dr. Kmety Károly egyetemi professzorral.

Magyarország megrendítő katasztrófája napirendre kényszerítette az alkotmányreform nagyjelentőségű problémáját. Külhatalomnak, a győztes entente-nak követelése és a belpolitikai helyzet bölcs mérlegelése áll a változtatásnak kezdeményezése mögött. Jogtudományunk hivatott művelői, még alig értek rá, alig eszméltek rá, hogy a vonatkozó tervekkel és akciókkal behatóbban foglalkozzanak, pedig a vezető politikusok mellett elsősorban igazán az ő szavuknak kell e feladat körül irányítani és mérlegbe esni. A nemsokára egybeseregülő *nemzetgyűlés* felől volt szíves munkatársunk előtt jogi nézeteket fejtegetni dr. Kmety Károly közjogunk ismert nevű professzora. Különlegesen szólt arról, hogy mennyiben felel meg a jogfolytonosság sokat hangzottatott szempontjának és a történeti fejlődésnek a *nemzetgyűlés létesítése*, s hogy a közjogi rend teljes konszolidációja várható-e ezen új szervnek az alkotmány keretébe helyezésétől.

«A Jogtudományi Közlöny szerkesztőjének, régi tisztelt barátomnak és kartársamnak ön által tolmácsolt óhaját szívesen teljesítem — mondotta a professzor — de azzal az őszinte valomással kell kezdenem, hogy nem vagyok ma sem beavatva az uralmon levő kormány szándékaiba és terveibe, nem vagyok tájékozva mindenekelőtt az iránt sem, vajjon mily szerepet szánt a magyar kormány és az entente az úgynevezett nemzetgyűlésnek, vajjon azt csak egy alkalommal való tehát átmeneti, átmenet, kibontakozási feladatra hívja-e össze, vagy már eleve állandó intézményül, egyedüli nemzetképviselőül, törvényhozó testületül kontemplálják-e, amely nem az országgyűlés *mellett*, hanem az *országgyűlés helyett* funkcionálna: nem rendkívüli, de *rendes, normális, állandó* főállamorganumunk gyanánt. Titok előtttem vajjon stipuláltatott-e eziránt valami megállapodás Clerk úr és kormányunk között, annál kevésbé van sejtelmem arról, vajjon a nemzetgyűlés munkájának, feladványainak tekintetében a részletek is megégyezéssel állapítottak-e meg. Nekünk szakembereknek — hisz ez magyar divat, nem igen volt módunk, legalább meghívásra nem, Clerk úrral megbeszéléseket folytatni.

A tünetek annak a feltevésnek adnak tápot, hogy az eddigi országgyűlést, értve azt mint alkotmányi intézményt, teljesen hidegre szándékoznak tenni, s azt a nemzetgyűléssel, mint egy kamarával pótolni. Legfőleg a plebiscitum vagy referendum meghonosításával egészítenék ki a nemzetgyűlést; olyképen, hogy az államforma és esetleg a nemzetgyűlés által meghatározandó más kérdések is *plebiscitum* — Referendum — által intéztnének el. Az entente, úgy vélem csak egy határozatra, az államforma iránti döntésre kívánja a plebiscitumot. A nemzetgyűlés illetéknépen nem lenne a francia nemzetgyűlés (assemblée nationale), hanem egy kamarás nemzetképviselő, körülbelül az, ami a Németbirodalomban, Német-Ausztriában, Csehországban stb. alkottatott. Ezzel az októberi forradalom és a bővített nemzeti tanács (1919 nov. 16.) álláspontja is quasi honorálva

lenne, mert az is megszüntette (volna) az ősi eredetű országgyűlést, képviselőházat és főrendiházat egyaránt. Nem szükséges mondanom, hogy a nemzetgyűlés új és pedig forradalminak is mondható alakítás, még akkor is, ha életrehívása csupán a jogrend konszolidálásának célzatával történik.

«A jogfolytonosságnak szigorú szempontját ez az eddigi kötelező alkotmányos formák, módok és utak félretételével létrehozott alkotmánysszervezés nem elégíti ki és annak teljes jogi érvénye és hatálya csak akkor állhat elő, ha bebizonyosodik, hogy az alkotmány megkerülése és az annak módján létesült újítás, az egész ország jogi meggyőződésével, helyeslésével, kifejezett vagy ellenmondás nélküli hallgatólages akarásával, beleegyezésével, megnyugvásával találkozunk. Míg ez a bizonyos konstataható nemzeti hozzájárulás befejezett stádiumig nem jutott, míg a «consuetudo generalis», mely rövid idő alatt is, «*quoniam aliquando ex uno actu*» szülhet jogot, nem forog fenn, addig *jogilag* kifejeződött, konszolidálódott intézménnyé a nemzetgyűlés nem válik.

«Egészben véve ma még a jogfolytonosság álláspontjáról alig lehet sikerrel szembeszállani azok érvelésével, akik nemcsak az országgyűlés intézményszerű fennállását vitatják, de azt is, hogy az 1910. évben összeült magyar birodalmi országgyűlés is meg van, feloszlatás által vagy más okból jogilag még meg nem szűnt. Bármennyire fontos, mégis inkább politikai természetű azon ellenvetés, hogy a régi nagyobb Magyarország egészének országgyűlése, nem lehet országgyűlése az összezsugorított, harmadára redukált kis Magyarországnak, hogy a régi magyar országgyűlés újonnan való működésbehozatala fennhőz az *demonstráció volna* a győztes hatalmak ellen, intézményes tüntetés volna a területi integritás mellett, provokációja lenne különösen azon immár elismert államoknak, melyek Szent István országain möhön megosztottak. Az egészséges jogtisztelő és jogérzést azt diktálja, hogy az eddigi országgyűlés lenne igazán illetékes saját léte folytatását vagy megszüntetését deklarálni, az országot felosztó békeszerződést visszautasítani vagy ratifikálni. Az ország egyeteme az új nemzetgyűlés ratifikációját nem fogja teljes erejűnek tekinteni. Szinte nyereség lesz az integritás elvi hirdetésének állhatatossága javára, hogy az illetékes magyar országgyűlés, mely a királyi szék üresedése, avagy ha tetszik a királyi uralkodás szünetelése folytán, a főhatalom teljességének egyedüli jogos birtokosa, nem szankcionálhatja a csonkítás, az eldarabolás rettenetes művét, nem gyakorolhatja a lemondást, a jogfeladást.»

«Az ép jelzett jogfolytonossági felfogás természetes, hogy nem imponálhat a «*sic volo sic jubeo*» alapján álló győztes külállamoknak. Ők a kard jogán állva túlteszik magukat a legyőzött állam alkotmányjogi kívánalmain és skrupulusain, nekik ellen-szenves lenne egy oly nemzetképviselő, melynek többsége — némi megszakítástól eltekintve — félszázad óta a német szövetségi hűséget propagálta, s így az ő szemükben *háborús felelősséggel* van terhelve.» «Azt is megértjük, hogy az új pártpolitikai kurzus erős ellentétben van azon «jogi» óhajjal, hogy a «*munkapárti többség*» vegye kezébe az országgyűlésnek, a «*királyi hatalommal megnövekedett*» hatalmát és souveraine intézkedjék az «*általa*» (sic!) szerencsétlenné tett ország balsorsa felett. Nem egészen természetes azonban az a jelenség, hogy az érintett jogfolytonossági álláspont hívei, illetőleg pártjai szintén résztvesznek jelöltjeikkel, agitációjukkal, programjukkal a *nemzet-*

gyűlési választásokban és így quasi feladják gyakorlatban azt, amit teoriában oly szépen, sőt igazán is meg tudnak fogalmazni és el tudnak hitetni. Ezt a «vizet prédikálók» és opportunisták eljárását igazán nem honorálhatjuk a jog tiszteletének jegyében. Erre rámutatván nagy eréllyel vitathatják a nemzetgyűlési intézmény hívei és a régi országgyűlés egybehívásának perhorescálói, hogy az ország minden számbavehető tényezője nemcsak hallgatással, de *cselekvőleg* is helyeselte azt, hogy a régi országgyűlés örökét a nemzetgyűlés vegye birtokába. Ha még «passzivitás»-ra sem hajlandók a jogfolytonossági elemek, hanem kooperálnak az új, a joggal nem bíró intézmény létrejöttéhez, úgy az ellenkező felfogás hívei hangosan hirdethetik már előre, hogy a háborús és forradalmi krízisektől elgyötört Magyarország népe ennek minden rétege pártkülömbőség nélkül a politikai bölcsesség követelményének találja, hogy az országgyűlés reaktiválásának jogkövetelményét elejtse, feladja.*

«Ezzel szemben marad az a hitünk, hogy az egész nép szabad akaratából összesereglt nemzetgyűlés élénk jogtörténeti érzékkel megtalálja a helyes utat, mely visszavezet régi országgyűlési szervezetünkhöz; s amint minden kétségek kívül visszaállítja az apostoli királyságot, úgy a két kamarai országgyűlést is restituálandja s ezzel helyreállítja a *Szent korona egész testét. Totum Corpus Sacrae Regni Coronae.*»

Strike és büntetőjog.**

III.

A strike mai büntetendősége.

E felfogás érvényesülését akarta megakadályozni a koalíciókkal való visszaélés elleni küzdelem; a judicatura a zsarolási szakaszok alkalmazásával, a törvényhozás és az irodalom a zsarolás tényálladékanak kibővítésével. Egy régibb cikkemben rámutattam azokra az eszmékre, melyek e tárgyban Németalföldön 1903. évi strike alkalmából felmerültek.⁴⁶ Azon érveléssel szemben, hogy a szerződés megszegését nem lehet büntetőjogi következményekkel sújtani, rámutattam arra, hogy az ottani büntetőtörvény szerint éppen nem példátlan a szerződésszegés pönalizálása s hogy az például bünteti a hajóskapitányt, ki a hajó besorozása után kötelessége teljesítését megtagadja.⁴⁷

Ha a szerződésszegés strike-al megbontott jogrendet polgári úton helyreállítani nem lehet, kriminális megtorlásról kell gondoskodnunk s itt az lesz a kérdés, hogy a rendelkezésünkre álló törvények közül melyik nyújt erre alkalmas módot.

Arról, hogy a strike, amennyiben az u. n. politikai deliktum például a lázadás jellegével bír, külön rendelkezések alá esik, már szólottunk. Mégis mérlegelést kíván az a nézet, mely azt az izgatásról intézkedő 172. tc. alá vonja. Úgy érvelnek, hogy a szerződésszegés strike, minthogy az a fennálló jogrend egyik sarkalatos tételének, a szerződés megtartását parancsoló szabály kötelező erejének tagadását foglalja magában, a törvény elleni izgatás ismérveit mutatja.

Ezt a minősítést csak feltételesen lehet elfogadni. Az olyan szövetkezés, melynek célja a törvény kötelező erejének *elvé* ellen gyűlöletre izgatni, bizonyára a 172. §. alá esik, mert ez a §. a pacta servanda sunt szabályát, jogrendünk egyik alapvető tételét oltalmazza. Az ilyen izgatás tehát támadás a *törvény* ellen s így értelmezi a §-t állandó gyakorlatban a Kúria is (l. különösen BD. u. f. 3. k. 143. l.) Másképen áll a dolog, ha az összebeszélés vagy egyezmény nem az obligáció kötelező voltának *intézménye* ellen irányul, hanem csak *konkrét*, «egyéniesített» obligációk kötelező voltát tagadja. Ez, minthogy nem támadja meg a *törvény* kötelező erejét, hanem csak azt vitatja, hogy a konkrét szerződés, éppen a törvény alapján, nem kötelező: nem tekinthető az

általános jogrend ellen intézett cselekvőségének; itt csak magánjogi sérelemről lehet szó, melynek megtorlására elegendők a magánjogi következmények. Minthogy a tiszta bérstrike csak ezt veszi célba, arra az izgatási büntető tilalmak nem lesznek alkalmazhatók.⁴⁸

Bérharc esetén kívül a Btk. rendelkezéseinek kell érvényesülniök és itt két intézkedéssel lesz dolgunk: a magánosok elleni erőszakokkal (177. §.) és a zsarolással (350 sk. §-ai)

A 177. §-ra nézve, mely ex professo foglalkozik a strike-al, mindenképp előt kell szem előtt tartanunk, hogy *kizárólag a gazdasági célú erőszakos mozgalomra vonatkozik*. Első bekezdése a béremelést vagy leszállítást teszi a deliktum tényelemévé, tehát kizárja azon eseteket, amelyekben nem vagy nem egyedül gazdasági strike van szóban. A második bekezdés nem említi ugyan a gazdasági célzatot, amint nem említi az erőszakot és fenyegetést sem; de a két intézkedésnek egy fejezetben, sőt egy szakaszban való elhelyezéséből és ebben nyilvánvaló értelmi összefüggésükhöz kétségtelennek tartom, hogy itt is tényálladási elem a gazdasági célzat. E nézet mellett szól a legis ratio is. A kódexünk alkotásakor dívott elmélet csak munkabéri mozgalmakra gondolt, ha a strikeről beszélt és a javaslat miniszteri indokolásából is kitűnik, hogy törvényhozásunk a 177. §. alkotásakor csak a bérstrike-ot tartotta szem előtt. Ami pedig az erőszakot és fenyegetést illeti, úgy nyilvánvaló, hogy a második bekezdés, mely a *csoportos* tevékenységről intézkedik, már a tömeges fellépésnek (strike-nyelven: picketing) is megfélemlítő hatást tulajdonít.⁴⁹

Bőséges tapasztalatok mutatják, hogy törvényhozónk nem tévedett, midőn a strike-ban e megfélemlítő tulajdonságot felismerte; nem kell leírunk pl. azt a rettenetes kényszerhelyzetet, melybe a gazdálkodó jut, ha aratómunkásai a gabona megérésekor félreállanak vagy ezzel fenyegetődznek. Jellemző esetet olvashatni a BJT. 53. k. 154 s k. lapjain. A hollandi vasutas-strike, melyet fentebb említettünk és mely a szintén említett törvényhozási intézkedésre vezetett, egy nagy város életére való hatásában a következőképpen írják le: Amsterdamban a vagyonos városrészekben bezárták az üzleteket, a jómoduak a munkásnegyedekben szereztek be élelmüket, az árak gyorsan felszöktek, korlátozni kellett a gázfogyasztást, az utcai lámpáknak csak egy részét lehetett felgyújtani, ezt is katonai fedezet mellett, a rakpartokon és az áruszállításban teljesen szünetelt a forgalom.⁵⁰

Az ily állapotot létesítő koalícióban kétségtelenül benne van a fenyegetés, megvalósításában pedig az erőszak. Csak az a kérdés, hogy ez a 177. vagy a 350. §-ban megjelölt fenyegetés, illetve erőszak-e. Ezzel kell tehát elsősorban foglalkoznunk.

Mellőzve azon eseteket, amelyekben a törvény maga meghatározza az erőszak és a fenyegetés jelentését (pl. 77., 234., 347., 351. §§.), gyakorlatunk egyhangú abban, hogy a fenyegetés belterjességét cselekményenként különböztetik fogta fel a törvényhozó. Részint a törvény szövegéből, részint a cselekmény természetéből kitűnik, hogy más a párbaj megtagadása miatt «megvetéssel» való fenyegetés intenzitása (295. §.), és más a gyermekrablás (317. §.), a nőrablás (321. §.) vagy éppen a rablás (347. §.) esetében. A határozatlanság annyira megy, hogy a Kúria egy ízben kijelentette, hogy a zsarolást megállapítja «*bármely* oly hátránynak kilátásba helyezése, mely alkalmas lehet arra, hogy az elhatározást az akaratától eltérő irányban befolyásolja» (BD. u. f. 2. k., 263. l.)⁵¹ Ilykép a fenyegetés tartalma nagyon ingatag, számtalan fokozatnak enged tért, a befolyások, melyek másnak akaratnyilvánítását egy bizonyos irányba szorítani képesek, végtelenül változatosak a többé-kevésbé komoly, szóval vagy jelekkel való intelemtől kezdve a nyomatékosabb behatásokon

⁴⁸ Frank, i. m. 220. l. — Liszt, Lehrbuch (12. kiad.), 565. l. — Nipperdey, i. m. 73. l. — Reichsgericht, Entsch. in Strafs. 21. k. 355. l., 22. k., 185. l.

⁴⁹ Dass auch eine vereinigte Menschenmenge, die etwas durchsetzen will, zur vis gerechnet werden konnte, ist leicht begreiflich (Mittermaier-Feuerbach, 399. §. IV. jegyzet).

⁵⁰ Georgi, i. m. 93. l., 2. j.

⁵¹ Megjegyzem, hogy ebben az esetben a kifejtett erőszak igen súlyos volt. Egy cselédeánynak már kifizetett blúzá a vételárral együtt visszatartani avégből, hogy a boltos által reá kényszeríteni akart szoknyát is megvegye, vis a coactiva fogalmának teljesen megfelelő.

* A szociáldemokrata-párt passzivitásba lépése e napokban — tudvalevőleg nem alkotmányjogi okokra vezethető vissza.

** Bef. közl. — Az előbbi közl. l. a múlt évi 16. és ez évi 1. számában.

⁴⁶ Kereskedelmi Jog, 3. évf. (1906) 13. sz.

⁴⁷ A németalföldi törvényhozás további fejlődéséről, mely azzal végződött, hogy büntetendőnek nyilvánította a közforgalmi intézetek alkalmazottjainak strike-ját, l. Agoston, A vasúti strike büntetése Kereskedelmi Jog, 5 évf. (1908), 12. sz. és Georgi i. m. 105. l. 5. j.

át, egész azon mértékig, mely a veszélyeztetett érdek nagyságához képest és a használt eszközök erejénél fogva a 253. §. tényálladék fokára emelkedik. Ehhez járul, hogy törvényeink (347., 353. §-ai 1914 : XL. tc.) a fenyegetésnek minősített alakjával, a *veszélyes* fenyegetéssel is operálnak. További különbséget állít fel a Btk. 177. §. első bekezdése, midőn *erőszakkal fenyegetést* említ, ami voltaképen pleonazmus, mert a fenyegetés, még ha fizikai erőszakoskodás kíséretében történik is, mindig csak a további erőszak kilátásba helyezése által hat az akaratra; viszont tágabbra fogja a fenyegetés fogalmát a 177. §. második bekezdése, mely már a csoportosulást, tehát az inaktív magatartást is fenyegetésnek, sőt erőszaknak tekinti. (Qui metu turbæ perterritus fugit, vi videtur dejectus.)⁵²

Ha ezekből a koalíció büntetendőségére akarunk következtetést vonni, úgy először is ismételniünk kell, hogy a béremelést célzó koalíció egymagában, ha nem irányul szerződösszegéses strike-ra, a legenyhébb értelemben sem vehető jogtalan fenyegetésnek; jogos célra a törvényben megengedett módon szövetkezni, nem büntetendő cselekmény, még akkor sem, ha az ilyen magatartás valakiben félelmet idézne elő.

Kérdés lehet ugyan, hogy az olyan koalíció, mely egész iparágra, vagy éppen a forgalom egész területére kiterjedő (u. n. általános) strike-ra irányul, nem tekinthető-e közveszélyű cselekvőségnek; aminthogy a Kúria polgári osztálya az ilyen strike-ot vismajornak nyilvánította (1907/1908). Ez, mondom, kétséges lehet; de a jövő törvényhozója vissza fog emlékezni a szélső szocialisták azon tanítására, hogy a szakszervezetek nem azért fontosak, mert strike-ot csinálnak, hanem azért, mert azzal fenyegetőznek,⁵³ ami azt jelenti, hogy a koalíció a fönnálló jogrendre veszélyesebb, mint maga a strike. Mindezek ellenére én, a tételes törvényre támaszkodva, úgy vélekedem, hogy ez a kérdés csak de lege ferenda bír jelentőséggel. A törvényhozás mai állásában az általános strike sem egyéb, mint a törvényszerű jog kiméletlen használata, amivel az ellenfél akaratára nem gyakorolható *jogtalan* nyomás. A német szakirodalom általánosan hibáztatja is a Reichsgericht egy régibb határozatát, mely a *nem* szerződösszegéses strike-al való fenyegetést zsarolásnak minősítette.⁵⁴ Mindezeknél azonban ismételve hangsúlyoznunk kell, hogy csak a bérharc és az erre való szövetkezés részesül ily mentességben. A Kúria zsarolást állapított meg, midőn a kiközösítéssel (bojkott) való fenyegetés nem bérszabályozás céljából, hanem azért történt, hogy a sértett egy pártlapra való előfizetésre kényszerítessék (BD. u. f. 9. k., 302. l.):

Az olyan általános kijelentésekkel, amilyent a Kúria egyik határozatában (BJT. 18. k., 193. l.) találunk, hogy ugyanis a zsarolási erőszak vagy fenyegetés «kisebb mérvű» mint a rablási, jelen vizsgálatunk szempontjából kevés van mondva; de megvilágítja a 177. §-nak a 300. §-hoz való viszonyát a Kúriának egy másik határozata (BJT. 58. k., 258. l.). Az eset az volt, hogy a 177. §. második bekezdésében meghatározott cselekménnyel vádolt munkások a Dunaparton egy repcével megrakott hajó előtt csoportosultak és a hajón dolgozó társaikat a munka abbahagyására hívták fel. A határozat nem mondja ugyan világosan, hogy a csoportosulás oka a munkabér volt, azonban mégis említ annyit, hogy az alsófokú ítéletekben «a csoportosulás célja meg van állapítva»; s minthogy csak a bérrendezés céljából való csoportosulás teszi a tettet a 177. §. alá vonhatóvá: nyilvánvaló, hogy ez a célzat fennforgott. Ebből az következik, hogy a §. két bekezdésének értelmi összefüggését, melyet fentebb vitattunk, vagyis hogy mindkét bekezdésnek tényálladási eleme a bérkérdés, a Kúria is elismeri.

A Kúria határozatából vonható további tanulság az, hogy a második bekezdésben a csoportosulás egyenértékűnek vétetik az első bekezdésbeli erőszakkal vagy fenyegetéssel. A Kúria ugyanis megállapítja, hogy az eset alkalmával testi sértések és tettelegességek is történtek ugyan, de ezeket nem a csoport követte el, hanem annak egyes tagjai. Ha tehát a csoport követte volna el (amelyre a 177. §. első bekezdése nem alkal-

mazható, míg viszont a második bekezdés szerinti bűnösség a bántalmazás nélkül is megállapítandó) halmazatot kellett volna megállapítani a 177. §. mindkét bekezdése között, esetleg más bűncselekmények között is.

Más szempontból ítéli meg kérdésünket, de lényegileg az itt képviselt eredményre jut *Carrara*. Abból indul ki, hogy a személyi szabadságot sértő erőszak, ha még további jogsértést is vesz célba, másfajta bűncselekmény kategóriájába megy át, mert ezáltal a szabadságsértés a célba vett további bűncselekmény *eszközüvé* válik. Így a munkásoknak a gyárból való kilépése vagy elbocsátása, ha a bér emelése vagy leszállítása céljából történik, mint másnak szabadságát kényszer alá helyező cselekmény, helyesen fog a jelen osztályba (a személyek elleni erőszak osztályába) soroztatni, de csak addig, amíg további célzatánál fogva hatóság elleni erőszakká (violenza publica) vagy egyéb erőszakká nem fajul vagy fölkelés előidézését vevén célba, felségsértéssé nem válik; mert ezáltal elveszti ipar-koalíciós jellegét.⁵⁵

Törvényhozásunknak a bérstrike irányában tanúsított minden enyhesége mellett is feltűnő a 177. §. büntetési tételének alacsonyossága. Enyhébben sújtja a tettet, mint a könnyű testi sértést, melyért a 6 havi fogház-maximumon felül pénzbüntetés is jár. Alig szenvedhet kétséget, hogy a törvényhozó ezzel nem tekinthette kiegyenlítettnek az erőszakosság azon súlyos eseteit, amelyekről fentebb példákat mutattunk be; nem gondolhatta, hogy pl. a BJT. 53. k., 154. lapján leírt súlyos hatalmaskodás, mely egy egész vidéket magához erőszakolt és a közbiztonságot alapjában megrendítette, kellően volna megtorolva ama csekély fogházbüntetéssel, melyet a bíróságok alkalmaztak. És ezek enyhességükben messze túlmennek a törvény intencióján. Így a BJT. 36. k., 114. lapján közölt esetben a vádlott, ki a tulajdonossal már újabb alkura lépett és dolgozni kész munkásokat «megcsonkítással» fenyegette, ha munkába állani merészelnék, az elsőbíróság két napi fogházra ítélte; e büntetést a felsőbbbíróságok tizennégy napra emelték ugyan fel, de szintén «csekély mértékűnek» jellemezték a fenti fenyegetést. Nem az ilyen esetekre van szabva a 177. §. Nem volna-e képtelenség ezt a §-t alkalmazni, ha a sztrájkolók «erőszakos» emberölésben vagy súlyos testi sértésben nyilvánul? Azt hiszem, ily esetben mindenki halmazatot állapítana meg. De akkor nem zárkozhattunk el a halmazat kimondásától más esetekben sem.

Mindezekből azt következtetem, hogy az erőszak vagy fenyegetés fokától függ, hogy a csoportosulást, illetve a koalíciót a 177. §. vagy a törvény más rendelkezése szerint kell-e minősítenünk. Így értelmezi a §-t *Illés* is,⁵⁶ a ki oly esetben, midőn a 175. vagy 176. §§-ban megnevezett erőszakosság forog fenn, ezeket a törvényhelyeket véli alkalmazandóknak, velük szemben, subsidiariusnak tekintvén a 177. §-t. A Büntető Jog Tára (XII. k., 101 l.) joggal helyteleníti az ott közölt ítéleteket, amelyek a bérjavítás végett történt tömeges és erőszakos cselekedetek elbírálásánál nemcsak mellőzték a 177. §-t, de elmulasztották a többi súlyos cselekményeket a 177. §-al anyagi halmazatban állóknak is venni.

Az itt felhozottak még inkább állanak, ha akár a strike, akár a koalíció szerződösszegést is valósít meg vagy vesz célba. Ily esetben mind az erőszak, mind a fenyegetés még hathatósabb. Egy német író tiltakozik az ellen, hogy a *nem* szerződösszegő sztrájkolók, egy «nemes társadalmi küzdelem harcosai», egy sorba helyeztessenek a közönséges zsarolók sötét alakjaival.⁵⁷ A különbséget érzelmileg bizonyára megteszi mindenki és a bűnösség fokának meghatározásánál mérlegeli a bíró is; de a büntetendőség kérdésében nem helyezhetünk rá súlyt. Ha pl. a 300. §. tényelemei megvannak, nem lehet tekintettel lenniük a motívumokra, legkevésebbé a magyar törvény szerint, mely nem az igényeknek, hanem az érvényesítés módjának jogtalan-ságát teszi a zsarolás tényálladékká. A magában véve jogszerű strike sem szentesíti a megvalósítása közben használt, a 177. §. keretén túlmenő erőszakot vagy fenyegetést s ezt a pluszt a bíró nem hagyhatja figyelmen kívül. De a szerződösszegés már maga megállapítja a strike-nak, mint eszköznek jogosulat-

⁵² E változatosság a régi elmélet különbségtételeiben is megvan: vis ablativa, turbativa, expulsiva, compulsiva, offensiva, defensiva, destructiva, atrox.

⁵³ *Jaurès* mondása, idézi *Enrico Leone* (Lagardellenél, 356. l.).

⁵⁴ *Nipperdey*, i. m. 47., 69. II.

⁵⁵ *Carrara*, Programma, p. sp. 2. k., 1559., 1560. §§.

⁵⁶ *Illés*, A Btk. magyarázata a 177. §-hoz 5. sz. a.

⁵⁷ *Wegner*, i. m. 76. l.

lanságát.⁵⁸ A béremelés követelése a vagyoni haszon célzatát is magában foglalja, mert a szerződési bérnél nagyobb bér követelése a munkás részén jövedelmi szaporulatot jelent. Ha tehát a strike-hoz az erőszak vagy fenyegetésnek oly foka járul, amilyent a 350. §. szem előtt tart, vagyis a vis compulsiva, a zsarolásnak összes tényelemei fenforognak.

Vannak, akik még ezt is kétségbe vonják s azt vitatják, hogy a munkás a többlet követelésével csak «megfelelő» ellenértéket sürget, célzata tehát nem a vagyoni haszon.⁵⁹

Ez nyilvánvaló fallacia. A munkás a szerződésben meghatározott ellenértékért van munkára kötelezve; ha többlet követel, célzata vagyontöbbletre, vagyoni haszonra irányul. Ekkép zsarolás forog fönn még azon törvények szerint is, melyek nem az érvényesítés, hanem az igény jogtalanságát teszik a zsarolás alkatelemévé; mert a feltételek egyoldalú megváltoztatása is szerződésszegés. Hogy ez vagyoni kárt vagy egyéb hátrányt okoz-e az ellenfélnek, meddő kérdés, mert a károkozás célzata nem tényálladási eleme a zsarolásnak (bár de facto természetesen vele szokott járni).

Érthető, hogy a szerződésszegéses strike-nak a zsarolás tényálladékat mindig megközelítő természete folytán a socialisták erősen támadják a kódexeknek a zsarolásra vonatkozó határozmányait; szűkíteni és tágitani is óhajtanák a tényálladékokat. Szűkíteni azzal, hogy vétessék fel bele a *károkozás*; tágitani az által, hogy a vagyoni haszon célzata mellől, (tehát a mi törvényünk szerint a kényszerítés eszköze mellől a német törvény szerint az igény mellől) hagyassék el a *jogtalanság* ismerve.

A károkozás elemének felvétele a mi büntetőjogunk szempontjából alig volna igazolható, mert nincs olyan intézkedésünk, amilyen a német 142. §., mely bünteti a személy ellen vagyoni haszon célzata nélkül elkövetett erőszakot is. A mi törvényünk 350. §-a tehát kell, hogy védelmet nyújtson a személyi jognak erőszakos megsértése ellen akkor is, ha vagyoni hátrány nem forog fenn. Törvényünk még így is hiányos, mert megkívánja a tettestől a vagyoni haszon célzatát, úgy hogy az enélkül való fenyegetés legföljebb a Kbt. 71. §-a alapján volna büntethető, ami a személybiztonság tekintetéből nyilván elégtelen. A magyar büntetőjog szempontjából tehát a szocialisták kívánsága egészen méltánytalan és ugyanilyen a Glaser elméleti kívánsága is, mely szerint a sértettnek jogában való háborítását kellene a tényálladéka felvenni.⁶⁰

Több jogosultsága van talán a szocialisták azon követelményének, hogy a német 253. §-ában az erőszakos fenyegetés büntetendősége ne köttessék az igény jogtalanságához. A «rechtswidrig» kifejezést ugyanis a RG. úgy értelmezi, hogy jogtalan minden oly követelés, amelyet per útján érvényesíteni nem lehet. Ez csakugyan sérelem, mert kizárja pl. azt, hogy a naturalis obligatio érvényesítése jogosnak vétessék. A német legfelső bíróság e gyakorlatát az irodalom nagyobb részt helyteleníti is.⁶¹

Különös figyelmet érdemelnek a munkamegtagadás azon esetei, amelyekről sajtótörvényünk (1914: XIV. tc.) 24. §. első pontja intézkedik. Bünteti azon nyomdai alkalmazottat, aki valamely közlemény vagy hirdetés kiszedését vagy ezzel összefüggő egyéb teendőket *másokkal való előzetes megbeszélés alapján* megtagadja; úgyszintén azt, aki mást az ilyen munka teljesítésében *előzetes megbeszélés alapján erőszakkal vagy fenyegetéssel* meggátol vagy meggátolni törekszik.

A §. célja nem a gazdasági érdekek védelme, hanem a sajtószabadság oltalmazása az «alulról jövő cenzura» ellen. De kétségtelen, hogy ez is strike. A Btk. 177. §. első bekezdésének esetétől abban különbözik, hogy motivuma nem a bérharc és hogy az erőszak vagy fenyegetés nem tartozik a 24. § első tételének tényálladáshoz. Ellenben szükséges hozzá az «előzetes megbeszélés», vagyis a koalíció. Ez egymagában itt sem büntethető, még az ipartörvény 164. §-a értelmében sem, kivéve, ha az e §-ban megjelölt kényszereszközök szerepelnek az elvállalt

munka megtagadásának «kicsikarásában». A § második része már nem is strike-deliktum, hanem közönséges erőszak, mely mindenkép az általános törvény szerinti megítélés alá esnek, ha sajtótörvény — nehéz megítélni, mi okból — delictum sui generis nem alakított volna belőle. A rendelkezésnek oly magas politikai indítéka mellett, amilyen a sajtószabadság, igen feltűnő a büntetés enyhesége (15 napig terjedhető fogház) szemben a 177. §., de még az ipartörvénynek büntetési tételeivel szemben is.

A konkurráló törvények alkalmazhatósága szempontjából tehát az erőszak és a fenyegetés különböző fokainak mérlegelése szükséges. Ez igen nehéz feladat. Merült fel olyan nézet is, mely a fenyegetést egyszerűen beleolvastja az erőszak fogalmába;⁶² ez azonban nálunk, hol a törvény különbséget tesz a kettő között, nem lehetséges. A 177. §. szavaiból kiindulva, különbséget kell tennünk a «szóval vagy tettel bántalmazás» és más erőszak között. Felvetődik itt az a kérdés, hogy a «lelki» erőszak is megállapítja-e a törvény szerinti tényálladékokat. Azt hiszem, hogy igen. Törvényünk csak általában erőszakot említ, a lelki erőszak pedig szintén lehet az akaratnyilvánítást korlátozó tevékenység, a fenyegetés meg éppen mindig ilyen hatásra számít.⁶³

Különösen a fenyegetés hathatóságának megítélésénél igen finom lelki mozzanatokot kell figyelembe vennünk, mihez alig van más tárgyi támpontunk, mint az alkalmazott kényszer dologi minősége, a sértett egyéniségéhez mért alkalmatlansága, a kilátásba helyezett bajnak általánosságban vagy legalább a sértett véleménye szerinti súlyossága, a sértett személy lelkülete, érzékenysége. De nem közömbös a tettesnek lelki állapota sem (pl. felindultsága), mert ebből is következtetheti a sértett, hogy a fenyegetés komoly veszélyt jelent-e vagy nem.

A strike büntetendőségére nézve irányadó szempontokat talán a következőkben lehet összefoglalni:

1. A munkabér szabályozása céljából, a szerződési feltételek megóvása mellett végbemenő (bérharc) munkaszünetelés büntetlen. — Az ilyen mozgalom, ha erőszak vagy fenyegetés járul ugyan hozzá, de ez legalább a vis compulsiva fokát nem éri el, a Btk. 177. §-a alá esik. — Az ily irányú koalíció létesítése körül kifejtett bántalmazás, becsületsértés vagy fenyegetés, ha súlyosabb bűncselekmény ismervei nem forognak fenn, az ipartörvény 164. §-a alá vonandó.

2. A nem bérharc, valamint a szerződésszegéses strike és az ilyennel való fenyegetés, úgyszintén az ilyen célú koalíció nem esik a Btk. 177. §-a alá, hanem már magában véve erőszakosnak tekintendő közönséges bűncselekmény.

3. A halmazat szabályai korlátlanul alkalmazandók.

Dr. Tarnai János.

Külföldi pénznemben kifejezett tartozás teljesítése.

I.

Valutánk rettentő leromlása folytán sok esetben életbevágó lesz annak a kérdésnek az eldöntése, hogy az idegen pénznemben kifejezett, de belföldön, hazai pénznemben lerovandó tartozások teljesítésénél az átszámítás mely nap árfolyama szerint történjék. Dr. Löw Loránt és dr. König Vilmos a Jogtudományi Közlöny 1919. évi 14. és 16. számában a tényleges fizetési árfolyam alkalmazása mellett szálltak síkra; az ő érvelésük szemmeltartásával kívánom ezt a kérdést vizsgálat tárgyává tenni.

1. A K. T. 326. §-a nagyon határozottan és világosan rendel, hogy «ha a szerződés... oly pénznemről szól, mely a teljesítés helyén forgalomban nincsen, a fizetés a teljesítés helyén a lejárat napján jegyzett árfolyam szerint, országos pénznemben történik». Sem a szó szerinti szöveg, sem a logikai összefüggés nem nyújt támpontot arra a feltevésre, hogy a törvényhozás itt csupán a lejáratkori fizetés esetére kívánta volna a lerovó pénznemet és az alkalmazandó árfolyamot előírni, késedelem esetére

⁵⁸ Röckner, Die strafrechtliche Bedeutung des Streiks (1911, 65 sk. II. — Wegner, i. m. 96. I.

⁵⁹ Wegner, i. m. 78. I.

⁶⁰ Glaser, Abhandlungen aus dem. österr. Strafrecht (1858.), 171. s k. II.

⁶¹ Frank i. m. 455. I.

⁶² Glaser i. m. 60. I.

⁶³ Jellemző, hogy a francia Btk. (414. c.) különbséget tesz az erőszak (violence) és a tettegesség (voie de fait) között, de a francia socialisták még ezért is panaszkodnak. (Lebrun 16. I.)

pedig a szolgáltatás tárgyát és mértékét szabályozatlanul hagyni. Sőt ha e törvényszakaszban kifejezetten csak «lejáratkori fizetés»-ről volna is szó — még ebből sem lehetne eltérő következtetést levonni — mivel általános jogelv, hogy az adós szolgáltatásának a tárgya («országos pénznem») és mennyisége («a lejárat napján jegyzett árfolyam szerint») a késedelem folyamán is rendszert *ugyanaz és ugyanannyi* marad — a kártérítés, kötbér vagy kamat címén előálló módosulás — vagy járuléktól eltekintve.

Igen súlyos okoknak kellene fennforogniok, hogy — a nyilvánvaló értelemmel ellentétben — a tényleges fizetés napjának az árfolyamát lehessen a későbbi fizetés esetében irányadónak tekinteni.

2. Löw Loránt ez utóbbi felfogás védelmezésénél a szerződő felek akaratából indul ki. E hivatkozás bizonyára figyelmet érdemel, habár döntő nem lehet; mert nem magyarázó, hanem diszpozitív jogtételtől van szó. Vizsgáljuk tehát az ügyletkötő felek akaratát s intencióit, előrebecsátva, hogy az értelmezésnél nem épen a jelenlegi kivételes viszonyokat, hanem bizonyos stabilitást feltüntető, normális gazdasági állapotokat kell szem előtt tartanunk.

a) Azon szerződő felek, akik a K. T. idézett szakaszát ismerik, nyilván azt olvassák ki belőle, hogy az adósnak a lejáratkori árfolyam szerint kell teljesítenie. Elvégre Zsögöd «Fejezetek» kereskedő- és gazda-körökben aligha tanulmányozzák és kevés bonus pater familias fog azon subtilis gondolatra jutni, hogy a 326. §. szembeszökő értelme a késedelmes fizetésre nem vonatkoznék. A törvényt ismerő és ezt az ügyletkötésnél tekintetbe vevő felek képzetének és akaratának tehát a lejáratkori árfolyamszerinti kézenfekvő értelmezés felel meg; mert ha az ilyen felek — késedelem esetére — a teljesítéskori árfolyam alkalmazását kívánnák, úgy azt nyilván külön kikötötték volna.

b) Ami a törvényt *nem ismerő* feleket illeti, úgy legnagyobb részök (normális gazdasági viszonyok között!) a fizetés tárgyát nem azért fejezi ki külföldi pénznemben, mert abban a magyarnál jobb értéktartót lát, hanem ezt vagy kényelmi szempontból teszi (ha pl. az ár kiszámítására vezető kalkuláció márkában vagy leiben történt), avagy pedig egyszerűen azért, mert ha külföldi belföldivel szerződik, szükségképen oly pénznemben kell értékképzetüket kifejezniök, amely az egyik félre nézve idegen. Hogy ily helyzetben az egyik vagy a másik fél valutájában beszélnek-e a felek, az többnyire véletlennek vagy kulantériának a folyamánya. Stabilis gazdasági viszonyok között az átlagos ügyletfelek tudatában 100 márka teljesen egyértékű 117 koronával, 100 korona 95 frankkal, stb. s így az egyik vagy a másik valuta megnevezésével ép oly kevésbé akarnak ök jogkövetkezményeket egybekötni, mint avval, hogy valamely hosszúságot méterben, lábban vagy yardban határoznak-e meg. Az ilyen felek nem is gondolnak arra, hogy a tudatukban egyazon értéket jelentő 100 márka és 117 korona közti egyensúly megbillenhet s a lejáratkor vagy a teljesítéskor ez az egyenlet talán már nem fog fennállani. S ha az ügyletkötéskor gondoltak volna erre, úgy valószínű, hogy mindkét fél a saját valutáját kívánta volna értéktartónak megtenni, azaz, ha pl. a Pesten fizetendő ügylet márkáról szól, a magyar fél az ügyletkötéskori, a német fél a teljesítéskori árfolyam alkalmazását kívánná. A törvény ezt a feltehető akarat- és érdekelletét akként oldja meg, hogy a lejáratnál cäsurát von, vagyis addig a kifejező külföldi, azontúl a belföldi leróvó pénznemet teszi meg értéktartónak; s nincs semmi ok azon magyarázatra, hogy a felek *egyező* akaratának jobban felelne meg, ha a lejárat után is a márka árhullámzásához igazodnék az adós szolgáltatása.

Még csak azt jegyzem meg, hogy oly kérdésekben, melyek a «felek akarat» szerint bírálandók el, akaratellentét esetén nyilván az adós akarat a mérvadó; mert ügyleti alapon rendszerint senki sem kötelezhető másra, mint amit vállalni akart. Már pedig az elajta ügyleteknél többnyire az adós lévén a teljesítési helye országának a honosa s az ő akaratának inkább a hazai pénznem preferálása felel meg — már ezért sem lehet — a «felek akaratára» hivatkozással, a belföldi valutának, a 326. §. által legalább a lejáratától fogva statuált, értéktartó szerepét gyengíteni.

c) Előfordulhat, hogy a felek azon hiszemben beszélnek külföldi valutáról, hogy az (kifejezett kikötés nélkül is) külföldi pénznemben való effektív teljesítésre kötelez. Az ily felek akara-

tának a teljesítéskori árfolyam alkalmazása inkább felelne meg, mint lejáratie; ámde a megfelelő jogi formát (az «effective» kikötést) *helytelenül* mellőző felek intenciója nem jöhet tekintetbe annak a törvényi rendelkezésnek az értelmezésénél, amely épen az ily effektív teljesítést *nem* kívánó felek ügyleteit akarta szabályozni.

d) Lehetnek végül a törvény *nem ismerő* felek ügyletei közt olyan esetek is, amikor a felek valóban az értéktartót keresik az illető külföldi pénznemben, anélkül, hogy az abban való effektív teljesítést óhajtanak. Azonban az ilyen (normális viszonyok közt aránylag kisszámú) fél intenciói nem képezhetnek alapot az a) és b) alatt említett jóval nagyobb számú fél akaratával meg nem egyező törvényt magyarázatra és pedig annál kevésbé, mert a törvénynek ép arra az esetre kell méltányos szabályt felállítania, ahol a felek ez értékreláció változtatására *nem* gondoltak; ott ugyanis, ahol a felek gondolnak e lehetőségre, módjukban áll akár az effektív teljesítésre, akár az alkalmazandó árfolyamra vonatkozó külön kikötéssel érdekeiket megfelelően megvédeni.

3. Zsögöd klasszikus fejtegetései az általánosabb jogelvek alapján, a pénztartozások «természetéből» kívánják a teljesítéskori árfolyam alkalmazását levezetni. Igénytelen nézetem szerint ez a szempont döntő nem lehet, mert hiszen a K. T. 326. §-a contra rationem juris is állíthat fel szabályt; mindamellett a kérdést ebből a nézőpontból is érintem.

A 100 márkára szóló Budapesten teljesítendő kötelezettségnek mi a tárgya? Nem «100 márka», hiszen az adós nincs is jogosítva márkát fizetni — hanem «100 márka értékű pénz» — vagy még helyesebben (az adós nem fizethetvén bármely pénzzel) «100 márka értékű országos pénznem». A szolgáltatás tárgya tehát: a budapesti törvényes fizetési eszköznek, a *koronának, bizonyos quantum*; csupán a *mennyiség* van a «100 márkával», mint kifejező pénznemmel, meghatározva. (Zsögöd felfogása szerint a kötelelem tárgya: pénz, mint «generalissimum» volna, ami azonban az alábbi okfejtés szempontjából ugyanazon eredményre vezet.) A «100 márka érték», mint *mennyiségmérték*, egy időbelileg változó jellegű mértéket jelent, s így felvetődik a kérdés, hogy ha a kötelelem tárgyának a mennyisége változásnak alávetett mértékkel van meghatározva, a mértéknek, mely időpontbeli állapota az irányadó? Analog kötelezések: «adok ezen (pl. lepecsételt) göröngy súlyával egyenlő súlyú ezüstöt», «adok ezen celluloidlappal egyenlő hosszúságú aranszalagot», stb. Mi történik, ha a göröngy, vagy a celluloid súlya, illetve hossza — nedvesség-felszívás vagy kiszáradás, illetve hőmérsékletváltozás folytán — megváltozik? Aki egy kis gyereknek «ruhára való» kelmét ígért, mennyit tartozik szolgáltatni 20 éves késedelem után? Az ügyletkötéskori, a lejáratkori vagy a teljesítéskori állapot mérvadó-e? Nem hinném, hogy jogunkban az összes *változó mennyiségmértékek* kérdésének az eldöntésére *általános* szabály létezzék. Ha azonban a változó mennyiségmértőt valamely dolognak az *értéke* képezi, per analogiam juris — külön törvényi rendelkezés nélkül is — a kötelelem létesülésének vagy az esedékességnek idejében fennálló értékviszony a döntő. Joggyakorlatunk és számos speciális törvényi rendelkezés szerint az ex delicto előálló, vagy a teljesítés helyébe vagy mellé lépő kártérítési kötelezettségnek mértéke: a károkozásnak, illetve a teljesítési kötelelem kártérítésére való átfordulásának az időpontja szerint bírálendő el. Vagyis ha «100 q búza értékű», «25 hitelrészvény» vagy a «215. sz. Jószívsorsjegy értékű» koronával tartozom kártérítés címén, a változó mennyiségmértőnek (a búza, sorsjegy stb. értékének) a kötelelemkeletkezési, illetve (ami itt rendszerint összeesik) lejáratú időben volt állapota mérvadó. Későbbi értékváltozás a teljesítendő koronartartozás mennyiségét nem érinti. De ami áll a «100 q búza értékű pénzről» szóló *kártérítési* kötelelemre, az — per analogiam — akkor is áll, ha *ügyletileg* kötelezem magamat «100 q búza értékű koronával» vagy «100 márka értékű országos pénznem» szolgáltatására. Itt is csak az ügyletkötéskori, vagy a lejáratkori értékreláció lehet mérvadó és a pénztartozás «természetében» sem található alap arra, hogy ezen *mennyiségmeghatározási* kérdésben valamely más időpont legyen a döntő. A lejáratkori árfolyamszámítást rendelő 326. §. tehát a pénztartozásokra megállapítható általánosabb elvekkel teljesen összhangzásban van.

4. Méltányossági és igazságossági szempontokkal sem iga-

zolható — a 316. §-sal szemben — a teljesítéskori árfolyam-számítás.

a) Amíg az ügyletkötő felek valamely pénznemben s nem valamely állandóbb értékmérőben (pl. index-számokkal) határoz-nak meg kötelezettségeket, vagy míg az államok megfelelő rugalmas szabályokkal nem gondoskodnak a pénzben kifejezett tartozásoknak az általános árszínvonalhoz (a pénz ú. n. belső értékéhez) való automatikus alkalmazkodásáról s egyúttal a valuták ugyanaz belföldi és külföldi értékének állandó egyen-súlyát intézményesen nem biztosítják, addig a pénzértéknek és a valutarelációknak minden változása szükségképen méltány-talanságokkal fog járni. S ezen a *szükségyszerűsége*n egyáltalán nem javítana, ha a lejáratkori árfolyam helyett a teljesítéskori árfolyam véletlénk irányadó; mert ezáltal a méltánytalanság csak a másik félre avagy másfajta esetekre háríttatik át. In abstracto egyaránt lehetséges, hogy az árfolyam a lejárat után süllyed vagy emelkedik, egyaránt lehetséges, hogy a belföldi fél itt fizetni köteles adósként, avagy hogy a külföldön követeléssel bíró hitelezőként van érdekelve. Szélmalomharc tehát annak a bizonyítgatása, hogy (a lejáratkori árfolyamszámítás mellett) a hitelező károsodhatik s az adós előnyhöz juthat, ha pl. a 100 frankos régi tartozást ma is 95 K-val fizeti ki; de vajjon (a tel-jesítéskori árfolyamszámítás mellett) nem-e károsodnék legalább is ugyanígy a magyar hitelező s nem-e jutna méltánytalan előny-höz a svájci adós, ha a 100 békekoronában megállapított vételár ma Zürichben 4 frankkal egyenlíthető ki? és vajjon méltányos, hogy a (talán fix jövedelmű) magyar adós 100 frank helyett 2600 koronát fizessen a svájci hitelezőnek? Az *egyforma* lehet-ségek közül az *egyiknek* a kiragadása és csak az *egyik* félnek a szemüvegén keresztül való megvilágítása alapján nem szabadna törvényt magyarázni.

(Bef. köv.)

Dr. Sichermann Frigyes.

II.

A Jogt. Közl. 14. számában dr. Löw Loránt hasonló című cikkében arra a konklúzióra jut, hogy «az a fél, amelyikre nézve a kirovó pénznem összege idegen pénznem, magára vette az ár-folyam hullámszásában rejlő rizikót és viseli azt a lejáratig, sőt azután is a fizetésig».

Ennek az álláspontnak a törvényszerű és logikus voltára észrevételem nagyjában nincs. Ha azonban nagyobb áttekintést kívánunk erről a kérdéstről, ha különösen annak az igen közel jövőben leendő nagy horderejét akarjuk kellőképen kidomborítani és oly feleletet kapni, amely nemcsak logikus és a strikt jognak megfelelő, hanem amennyire lehetséges az érdekelt belföldi adósoknak súlyos helyzetükben némileg útmutatást is nyújt, akkor nézetem szerint a külföldi pénznemekben történt lekötölések kérdésénél távolabbi kiindulópontot kell válasz-tanunk, mint a fentidézett cikké.

Mindenekelőtt elimináljuk azt az esetet, ha úgy a hitelező, mint adós belföldiek és a teljesítést «természetben», «valóságban» bizonyos külföldi pénznemben kötötték ki. Ennek az esetnek jelentősége közgazdaságilag nem túlságosan nagy. A normális és közgazdaságilag nagy jelentőségű eset az, ha a hitelező kül-földi, az adós belföldi és a teljesítés valamely külföldi pénznem-ben nyert megállapítást. Ezen esetek közül is hagyjuk el az entetebeli hitelezők követeléseinek esetét, mert előreláthatólag e kérdés tárgyában a kötendő békeszerződésben lesznek rendelkezések. Ne vágjunk tehát azok elé. Maradna a semleges, továbbá a velünk szövetségben volt állambeli hitelezőknek esete.

Iskola példája az ilyen követelésnek a következő: Az ügy-letet a felek a háború kitörése előtt kötötték. Teljesítendő lett volna már a háború tartama alatt, avagy a teljesítési idő rövi-desen most fog bekövetkezni. A teljesítési hely: külföldi hitelező telephelye. A tartozás fizetendő svájci frankban, hollandi forint-ban, svéd, norvég vagy dán koronában stb., vagy a hitelező választása szerint véglegesen magyar vagy külföldi pénznemben.

A Kereskedelmi törvény 324. és 326. §-ai alapján a hely-zet kétséget nem hagy hátra, legfőbb azt a vitás kérdést, amit dr. Löw tárgyal cikkében.

Ellenben a jogászai megoldással sokat nem nyertünk. A ma-gyar adósnak mindegy, hogy «valóságban» svájci frankban kell-e fizetnie, avagy a lejárat nap, vagy a késedelmes tényleges fize-

tés idejében jegyzett árfolyamon számított magyar valutában fizet. Csak valamivel is jelentékenyebb, külföldi pénznemben kirótt összegeknél bármely fizetési mód az adósnak oly meg-terhelését jelenti a mai abnormális valutáris helyzet folytán, amely alatt össze kell roskadnia és elkerülhetetlen a csőd. Külö-nösen áll ez olyan régibb tartozásoknál, ahol az adós a hitel-összeg ellenértékéért kapott árut már régen és lényegesen más valutáris viszonyok között értékesítette, avagy a hitelösszeget már régebben bérházta, vagy az ellenértéket eladta stb.

«Nem téríthetjük el magunkat látszólagos közgazdasági szempontok hangoztatásával» írja dr. Löw cikkében. Igaza van. Látszólagos közgazdasági szempontokat nem is szabad figyelembe venni, de az igaziak teljes figyelmen kívül hagyása sokkal na-gyobb hiba. Hogy látszólagosak-e a felvetett közgazdasági aggá-lyok vagy nem, azt csak a statisztika állapíthatja meg, amely kimutatja, hogy pl. Svájcban tartozunk X. millió frankkal, amelyért teszem azt ugyanannyi millió korona értékű árut kap-tunk. Ezért ma fizessünk, pl. 25-ször X. millió koronát. A fiat justitia pereat mundus elvével kissé csinján kellene bálnunk akkor, amikor csak kis híja, hogy az idézett mondás második része valóra nem vált rajtunk.

A jogelv szigorú alkalmazása számos eddig erősen állt jelen-tékeny gazdasági existenciát fog megdönteni és pozdorjává zúzni és az egyetlen mitigáló elem csak a külföldi hitelező belátása lenne, amely talán ép a jövőre tekintettel a lehető kiméletet kívánja alkalmazni.

Azonban jogi szempontok is vannak, amelyek nem mellöz-hetők teljesen a kérdés elbírálásánál. Dr. Löw szerint az a fél, akire nézve a kirovó pénznem idegen valuta, magára vette az árfolyam hullámszásában rejlő rizikót. Ez a tétel csak nagyjában igaz, de nem áll feltétlenül. Az idegen pénznemben való lekötölés mindenesetre bizonyos veszély átvállalását jelenti, hõz aleatorius elemet az ügyletbe, azonban evidens, hogy felek, akik az esetek túlnyomó részében hasonló ügyletek kötésével szoktak foglalkozni és nem szerencseszerzõdéseket kötni egy bizonyos. a normális viszonyok közt szokásos üzleti rizikót kívántak csak magukra venni, nem pedig egy abnormis méreteiben és időbeli-leg senki által sem sejtethetett veszélyviselési kötelezettséget.

Ugyanezen az alapgondolaton épül fel bíróságainknak «a gazdasági lehetetlenülésre» vonatkozó állandó gyakorlata.

További — nagy jelentőségű — szempont a külföldi hite-lező kezén lévő biztosítékok kérdése. Vegyük, pl. az érték-lom-bardkölcsonöket. Nagy mennyiségű iparvállalati-, vasúti részvény, záloglevél stb. van a tartozások biztosításául lekötve, mely biz-tosítékoknak esetleg mai belsõ értéke alig valami, esetleg ugyan-annyi mint volt az ügyletkötéskor, vagy számos esetben annál sokkal nagyobb. Ha már most a külföldi hitelező, pl. a nagy belsõ értékkel bíró ily zálogtárgyból magát részlegesen kielö-gíti és e részleges kielégítés számszerű mértékét a rossz valu-táris viszonyok még hozzá erősen lecsökkentik, elveszett a bel-földi adós esetleg vagyont képviselő biztosítéka és amellet tartozása alig számbavehető módon csökkent csupán. Az a külföldi hitelező, aki ilykép olcsón hozzájut a biztosíték tulajdonához és még amellet követelése majdnem egész összegében fenn-marad, nem részesíthető azonos elbánásban azzal a másikkal, aki az adósának érdekét esetleg a rideg jogállapot ellenére is méltányolja és nem él ezzel, az erkölcsösnek egyáltalában nem nevezhető expedienssel.

Láthatjuk tehát, hogy szó sincs e kérdés ily beállításánál arról, hogy «apró mesterfogásokkal» rövidítsük meg a külföldi hitelezőt, hanem nagyon is komolyan kell arra gondolnunk, hogy kikerüljünk ebből a gazdasági zsákutcából, de úgy, hogy mi sem menjünk tönkre, de a külföldi hitelezőt sem károsítsuk meg. Jus strictum alapján ezt a kérdést megoldani nem lehet, itt csak mindkét érdekkör méltányos figyelembevétele mutat-hatja meg a kivezető utat.

Ügylátszik kissé feledésbe merült már a 9420/1914. M. E. sz. rendelet, amely az aranyban teljesítendő fizetésekről intézkedik a háború által teremtett kivételes helyzetre tekintettel. E rende-let lényeges tartalma, hogy arany érmekben kikötött fizetések koronaértékben teljesítendők a rendeletben közelebbről meg-jelölt átszámítás alapulvételével. 3. §-a szerint, ha az adós a ki-kötött érmétől eltérő pénznemben ajánl fel fizetést, a hitelező kívánhatja, hogy a fizetést csak a rendelet hatályának megszűnté

után a kikötött pénznemben teljesítsen, amely esetben a rendelet hatályának megszűnéséig fizetést nem követelhet.

Ez a rendelet figyelemzetül szolgálhatna a jelen kérdés rendezésénél a tekintetben, hogy az eset rendkívüliségére tekintettel a keresk. törvénytől eltérő újabb rendezés szükségességét ad oculos demonstrálja annyival is inkább, mert a most aktuális kérdés jelentősége és nehézségei tagadhatatlanul nagyobbak.

A külföldi pénznemben teljesítendő tartozásokra szükség esetén a kormánynak, vagy amint lehet a törvényhozásnak moratóriumot kellene engedélyezni, de csakis akkor, ha komoly gazdasági egyedek bukását egyéb módon elhárítani nem állana módjában. Természetesen ez csak ultima ratio lehetne, mert hiszen annak közgazdasági visszahatása a nemzetközi forgalomban újabb károkkal járna.

Amíg az abnormis valutáris viszonyok tartanak, a bíróságoknak is módjukban van a Pp. 397. §-a szerint megszabott hosszabb (féléves), teljesítési idővel lehetővé tenni az adós gazdasági talpraállítást, mert a valutáris viszonyok idővel csak javulni fognak és így itt csakugyan igazság, hogy ki időt nyert, életet nyert. Ámde a kérdés alapos megoldása a fenti utakon nem lehetséges. Csak egy segíthet. Minden egyes eset individualizált elbírálása. Az államnak — veszélyeztetett gazdasági egyedei védelmére — az érdekelt semleges vagy volt szövetséges államokkal egyezményeket kellene kötnie, amelyek szerint a követelések ügye *peres eljárás kizárásával* nemzetközi bizottságok által bírálendő el. Ez a bizottság határozhatna a felett, elegendő-e, ha az adós csupán hosszabb teljesítési határidőt kap és mennyi legyen az; vagy pedig ezzel kapcsolatosan tartozik-e a hitelezőnek valamely biztosítékot adni; ha már van ily biztosíték, mi annak a valódi belső értéke; esetleg a hitelező e biztosítékot megtartani jogosult és követelése ezzel teljesen vagy részben kielégítést nyert; méltányos-e a külföldi hitelező nagy követelése, avagy az csak a valutáris viszonyok véletlen folyománya, amely erkölcs-telen vagy legalább is kifogásolható hasznot eredményez neki; milyen volt a kapott ellenszolgáltatás és mi történt azzal stb. Felek tartoznának e nemzetközi bizottság előtt üzleti és vagyoni viszonyait teljesen felfedni, minden — a kérdéses ügylettel össze nem függő kérdésben is — a kellő és kívánt felvilágosítást megadni és a bizottság döntésének magukat a nemzetközi megállapodás erejénél fogva alávetni.

Más alapos megoldást elképzelni nem is lehet. Mert a valutáris viszonyok oly javulása, amely csak némileg elviselhetővé teszi az idegen pénznemben történő, vagy annak árfolyama szerint magyar valutában eszközlendő fizetést, belátható időn belül alig fog bekövetkezhetni. Addig pedig a magyar adós állandóan bizonytalanságban lebegne a csőd szélén, közben is súlyos kamatokkal terhelt. Hosszú betegségnek pedig rendszerint halál a vége.

Dr. Kohner Arthur.

Lapunk egyelőre papirhiány következtében továbbra is csak kéthetenként jelenik meg. Ugyanígy a Döntvénytárak is, amelyek a lapnak a prolektárdiktatura kitörésekor történt erőszakos megszüntetése óta szüneteltek. Minthogy az elmúlt évben a Döntvénytárakból csak néhány szám jelent meg, az 1919–1920. évi Döntvénytárak csak egy-egy kötetet fognak alkotni. A lap előfizetési ára 1920. év első negyedére 20 K.

Szemle.

— Neuilly. Mindenek atyja a háború. Így hirdette már az igazságot a görög filozófus. Csoportok, osztályok, nemzetek küzdelméből születik a jog. Okos politikával, saját hatalmát korlátozva folyamodik az erőszak a joghoz, hogy önző céljait megvalósítsa. Így tanítja ezt Ihering az egyes társadalmak életében és nem lehet más a jog kulturtörténeti hivatása a nemzetek viszonyában sem. Egyének és államok küzdelmében egyaránt érvényes Milton bölcs szava: ki erőszakkal győzi le, csak félig győzte ellenét. Jog keletkezésének tekinthetjük-e tehát azt, ami a jog formáinak bitorlásával most odakünt Párisban történik? Két alakját

ismeri a nemzetközi jog a háborús állapot megszűnésének: az egyik ellenség leigázása, amely a legyőzött állam nemzetközi jogalanyiságát megszünteti, a másik a békeszerződés megkötése. Ellenségeink kétes dicsősége, hogy megteremtették a háború befejezésének harmadik hybrid lehetőségét, amely a szerződés formájával a leigázás tartalmát köti egybe. Szerződés, mint egyoldalú jogügylet valóban új nemzetközi jogi kategória, amelynek méltó egyenértéke a magánjogban csak a rablás mint tulajdonát ruházási szerződés lehetne.

Minél brutálisabb az erőszak, minél inkább tiporja lábba azokat az örök tanuságokat, amelyeket a jog fejlődéstörténete szolgáltat, annál biztosabban ássa alá saját uralmát. Ez lehet a mi csálhatatlan reménysugarunk, amely a jelen nyomászó sötétségében megvilágítja a jövőbe vezető utat. És mi, akiken ma a pillanat végtelen keserősége lett úrrá, ne feledjük, hogy keresztrefeszítés nélkül nincs feláldozás.

— A budapesti ügyvédi kamara új vezetőket választott. Az elnöki székbe a régi kipróbált elnök Pap József került vissza ellenjelölt nélkül az egész kar bizalmából. Ritka kitüntetés ez, melyet Pap József két évtizedet meghaladó közéleti munkával érdemelt ki. Ezt a munkát a legnemesebb önzetlenség, páratlan szorgalom és ügyszeretet jellemzi. Elnökhelyettesek dr. Baracs Marcel és Kövess Béla lettek. Az első a karnak közismert, kipróbált vezérférfia, a második a nagy nyilvánosság előtt eddig nem igen szerepelt, de az ügyvédek körében régóta a legnagyobb tiszteletnek és szeretetnek örvendő, hosszú időn át a választmány, utóbb a Kúria ügyvédi tanácsának tagja volt.

Súlyos időben veszi át az új választmány a budapesti kamara ügyeinek vezetését. Fontos feladatok várnak rá nemcsak kari kérdésekben, hanem a közélet minden terén. Szomorú jövő küszöbén állunk, de sok, sőt minden attól függ, hogy ennek a jövőnek alapjait miként rakjuk le. Az ügyvédi karnak fontos missziója volt boldogabb, nyugodtabb korszakban is. Összehasonlíthatatlanul fontosabb a feladata ma, midőn a régi, rombadőlt országot újjá kell építeni, a jogot újból trónjára kell ültetni. Reméljük, hogy az ügyvédi kar régi tradícióihoz híven ezer baja között sem feledkezik meg a nagy kérdésekről, melyekkel foglalkozni a mai súlyos időkben nemcsak joga, hanem kötelessége.

— A budapesti ügyvédi kamara felhívja tagjait, hogy az 1919 december hó 31-ig felmerült szegényvédői és pártfogó ügyvédi költségeiket a megállapító végzés vagy költségjegyzék csatolása mellett, a kamaránál 1920 február 15-ig jelentsék be, hogy a kiutalás megtörténhessék. A már bejelentett tételekre ez a felhívás nem vonatkozik.

— A magyar Kúria I. polgári jogegységi tanácsa az 1920 február 7. napjára kitűzött ülésében a következő vitás elvi kérdést fogja eldönteni: «Füldtulajdonosok, kávéházak, nyilvános éttermek és hasonló természetű vállalatok és üzemek tulajdonosai felelnek-e azon dolgok elveszése által okozott kárért, melyeket az üzem látogatói magukkal hoztak és ott időzésük tartamára elhelyeztek?» Vonatkozással a Kúriának 1895. évi november hó 29-én 6118. sz. és az 1914 szeptember hó 23-án 99/1914. V. sz., a pécsi ítélőtáblának 1918 január 29-én 1918. P. II. 15/13. és a kassai ítélőtáblának 1917 augusztus hó 29-én 1917. P. III. 759/16. sz. a kelt ellentétes határozataira.

— Angyal Pál anyagi büntetőjogi tankönyvének teljesen átdolgozott harmadik kiadásából megjelent az első kötet első füzet (320 old., Athenæum 1920. Ára 40 K), amely az általános tanoknak a bűnösség problémájáig terjedő részét öleli fel. Már több ízben volt alkalmunk Angyal tankönyvének jeles tulajdonságait méltatni s így most a megjelenés tényének örömdetes regisztrálására szorítkozhatnánk, ha az új kiadás nem jelentene többet, mint az időközben bekövetkezett változások feldolgozását. Megváltozott a szerzőnek felfogása is a büntetőjognak nem egy alapvető kérdésében. Így, hogy egyebet ne említsünk, az objektív kauzalitási elméletéről a filozófiai ok fogalomra tért át, a felelősség alakja tekintetében ugyan továbbra is

az u. n. mérsékelt indeterminizmus hívének vallja magát, de annak hangsúlyozásával, hogy «a motivumok hatása alól az ember nem vonhatja ki magát» gyakorlatilag determinista eredményhez jut. Hogy az alapkérdésekben vallott felfogás ily módosulása a legapróbb részletekre is kihat, az önként értetődő. Ép ezért szükséges, hogy a munka méltatására részletesen visszatérjünk. Ami a rendszert illeti, Angyal továbbra is ragaszkodik ugyan az ordo legalis-hez, de a feldolgozás módjával munkáját mégis közelebb hozta a tankönyv fogalmához. Sőt voltaképp nem is egy, hanem három tankönyv az, amelyet Angyal különböző betűtípusok ügyes felhasználásával munkájában összefoglalt. A ciceróval nyomott részek az alapvizsgálatra szóló kompendium jellegével bírnak, a borgis betűs részek ezt szigorlati tankönyvvé egészítik ki, míg a petit betűvel nyomott anyag a tudományos velleitáshoz tanulóknak kíván szolgálni. Vajjon az anyag ily trifurkációja a megérthetőség és a logikai összefüggések sérelme nélkül mennyire volt elérhető, arról a munka futólagos áttekintése alkalmával természetesen nem sikerült meggyőződnünk. Annyi bizonyos, hogy szerző az átdolgozással szorgalmas és becsületes munkát végzett, amely, mint előszavában hangoztatja, a mai válságos időkben vigasztalást és lelki erősséget nyújtott. Részünkről is vigasztaló jelenséget találunk a könyv megjelenésében, azt a reményt, hogy oly hosszú szünet után a szellemi termelés is csak egyszer már megindul a vér- és könnyáztatta magyar ugaron.

— **A telekkönyvi rendtartás 51. §-ának értelmezése.** A tkvi rendt. 51. §-a úgy rendelkezik, hogy a birtokrészek kitüntetett térmértékének valóságáért a birtokállási lap nem kezeskedik.

A Kúriának 1919. nov. 25-én kelt 1919. Rp. V. 925/28. sz. ítélete szerint ez a telekkönyvi szabály csak azt jelenti, hogy, ha a határvonalak feltüntetése helyes és a telekkönyv a részletnek csak a területét tünteti fel a valóságosnál nagyobbak, akkor az, aki a részletre ügyletileg dologi jogot szerez, az elidegenítőtől, vagy az államtól nem követelheti a természetben nem létező különbözetet. Ellenben, ha a térmértéknek helytelen feltüntetése nem mérési, számítási hibából, vagy elírásból ered, hanem abból, hogy a telekkönyvi térképen a részlet határai helytelenek és a szomszédos részletet, vagy valamely darabját magokba foglalják, a tkvi rts. 51. §-ára nem történelhetik hivatkozás. Mert ebben az esetben nemcsak a terület kitüntetése hibás, hanem a telekkönyv a helytelenül elhatárolt területnek tulajdonát tünteti fel helytelenül, amely bejegyzés már a közhitelesség oltalma alatt áll. Az ily részlet ezért telekkönyvi határaival lép a telekkönyvi forgalomba.

Az alsóbíróóságok (budapesti tábla és törvényszék) a Kúria ezen ítéletével eldöntött ügyben az 51. §. alkalmazása tekintetében nem tették ezt a megkülönböztetést. A hibás térképet sem tekintették irányadónak, hanem az 51. §-t úgy értették, hogy a birtokrészek meghatározására nincs befolyása a telekkönyvben bármiképp kitüntetett térmértéknek, hanem a telekkönyvi tulajdonjog minden egyes birtokrészletre, tekintet nélkül a telekkönyvből kitűnő területre, akként terjed ki, amint a birtokrészlet a természetben tényleg jelentkezik. És ebből azt következtették, hogy a birtokrészletek természetes határaikban és tényleges területükben tárgyai a forgalomnak.

Ugyanez volt az álláspontja a budapesti táblának 1908. G. 866 3. sz. ítéletében is (Mjogi Dtár. III. 136.), amelyet mint felülvizsgálati bíróság hozott. —ő—

— **A fellebbezési tárgyalás elmulasztása.** A fellebbezésben felajánlott és az ellenféllel kellően közölt *bizonyítás sikerességének vétele*, melyet a Pp. 510. §-a az ellenfél meg nem jelenése esetére felállít, nem foghat helyt akkor, amikor a fellebbező fél ellenfele a kérdéses tényközlényre nézve már az elsőbíróási eljárás során ellenbizonyítást ajánlott, amelynek

foganatosítását az elsőbíróóság csak azért nem rendelte el, mivel a pert enélkül is az ő javára eldönthetőnek találta. Mert a tárgyalási jegyzőkönyv tartalmát a Pp. 250. és 484. §-ai értelmében a fellebbezési bíróság is hivatalból figyelembe venni tartozik és így a fellebbező fél ellenfele által az elsőbíróási eljárásban előterjesztett bizonyítási indítvány akkor is megtartja hatályát, ha a fellebbező fél ellenfelének meg nem jelenése folytán nélküle tartatik meg az érdemleges fellebbezési tárgyalás. Nincs tehát helye annak, hogy a fellebbezési bíróság a tényállást, egyedül a fellebbező által felajánlott bizonyítás sikerességének vétele alapján, az ellenfél által felajánlott bizonyítás mellőzésével, állapítsa meg (Kúria P. IV. 6638/1918.). Vagyis ily esetben úgy a bizonyítást, mint az ellenbizonyítást — ha ez más okból feleslegesnek nem mutatkozik — foganatosítani kell.

— **Tőzsdebíróási hatáskör.** Az 1881 : LIX. tc. 94. §. a) pontja alapján a tőzsdebíróóság hatásköre — külön kikötés nélkül — csak akkor áll meg, ha vagy a fél maga vagy az köti meg a tőzsdén (gabonacsarnokban) az ügyletet, aki az ügylet végleges megkötésével meg van bízva. Ellenben, ha csak az ügylet közvetítésével megbízott ügynök jár el, akkor csak az ügyletnek a megbízó által a tőzsdeteremben (vagy gabonacsarnokban) történt elfogadása esetében lehet a tőzsdebíróóság hatáskörét az a) pont alapján megállapítani (Kúria Rp. IV. 6596/1918.).

A nem jogosított tőzsdeügynöktől származó köljegy egy-magában véve ugyan nem alkalmas a tőzsdebíróási hatáskör kikötésére; de ha az alávetést tartalmazó köljegy ellenpéldányának kézhez vétele után a fél kijelenti, hogy a köljegyet magára nézve kötelezőnek elismeri, ezzel a kikötés vele szemben hatályossá válik (Kúria P. IV. 1145/1919.).

— **Keresetváltoztatás vagy új kereset.** Váltófizetési meghagyás ellen az adós kifogást adott be azon az alapon, hogy kártyázás közben, ennek folytatása végett kapott kölcsön fejében adta a váltót. Az elsőbíróóság a kifogásnak nem adott helyt, mert megállapította, hogy alperes a váltó ellenértékéül szolgáló kölcsönt nem kártyázás közben kapta. A fellebbezési eljárásban kiderülve, hogy a váltó kellékhányos (amit addig sem az elsőbíróóság, sem a felek nem vettek észre), felperes kölcsön címén kért marasztalást. A fellebbezési bíróság ennek helyt adott, kimondván, hogy keresetváltoztatás nem forog fenn. A Kúria (IV. 905/1919.) a felülvizsgálati kérelmet elutasította, mert a kölcsön alapján előterjesztett marasztalási kérelmet nem tekintette új keresetnek és mert a keresetváltoztatás fenn nem forgásának kimondása miatt a Pp. 138. §. ut. bek. szerint fellebbezésnek helye nincs. A fellebbezési bíróság döntéséhez szó fér, bár célszerűsége el nem vitatható. Ez az eset is mutatja, hogy ami törvényünkben helyesebb a német és osztrák ZPO. intézkedése, mely a keresetváltoztatást mindig megengedi, ha az az alperes védelmét lényegesen meg nem nehezíti.

— **A pergátló kifogás tényállásának jogereje.** A törvényszék előtt indított perben az alperes pergátló kifogást emelt azon az alapon, hogy a kereseti követelés szolgálati viszonyból származik és így a járásbíróóság hatáskörébe tartozik. A törvényszék a pergátló kifogást elvetette, mert a követelés nem szolgálati, hanem csendes társasági viszonyból származott.

Az ügy érdemében a fellebbezési bíróság (6. P. 4109/1918.) azért állapította meg, hogy nem szolgálati, hanem csendes társasági viszony forgott fenn a felek között; mert ezt már a pergátló kifogást elvető elsőbíróási ítélet mondotta ki és mert alperes ezen ítélet ellen nem fellebbezett.

Ez az indoklás nem helyt álló: a) mert a pergátló kifogást elvető ítélet a Pp. 11. §-a értelmében fellebbezéssel meg sem volt támadható; b) mert a pergátló kifogás kérdésében megállapított tényállás és jogi indoklás nem köti a bírót az érdemleges ítélet hozatalakor; c) mert a fellebbezési eljárásban az ügy újból tárgyalatik, a tényállás megállapítása és az abból levezetett jogi következtetés az elsőbíróósággal szemben teljesen független és így egyáltalában nincs szükség arra, hogy a fél az elsőbíróási ítélet tényállása vagy indokai ellen külön fellebbezéssel vagy csatlakozással éljen.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a I. év január–márciusi negyedére 20 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Dr. Egged István, az igazságügyminiszteriumban alkalmazott törvényszéki bíró: Népszavazást! — Dr. Káldor Gyula budapesti ügyvéd: A proletárdiktatura gazdasági szerveinek felszámolása a külföldi tőke szempontjából. — Dr. Siehermann Frigyes budapesti ügyvéd: Külföldi pénznyomtatás kifejezett tartozás teljesítése. — Szemle.

Melléklet: Perjogi Döntvénytár. V. k. 4. ív.

Népszavazást!

A magyaroknak átnyújtott békefeltételek tudvalevőleg a magyar állam területének jelentékeny részét a wilsoni elvek ellenére az érdekelt lakosság minden megkérdezése nélkül, erőszakosan akarják elcsatolni és idegen imperium alá rendelni. Az osztrák békeszerződés legalább Klagenfurt vidékére népszavazást engedélyezett és a német békeszerződésben is több vitás területre vonatkozólag van megadva az önrendelkezés lehetősége; ellenben a magyar béketervezet — annak dacára, hogy tisztán magyar és vegyes lakosságú vidékeket kíván kiszakítani az ezeréves magyar állam keretéből — népszavazást semmi vonatkozásban nem kíván alkalmazni.

Amikor a magyar béke delegáció elnöke: Apponyi Albert gróf az ötös tanács előtt abban a három szóban foglalta össze a magyar kívánalmakat, hogy: népszavazást, népszavazást és újra népszavazást! akkor nem lesz fölösleges vizsgálat tárgyává tenni az osztrák békeszerződésnek a népszavazásra vonatkozó rendelkezéseit és összefoglalni az ebben a tárgyban a békétárgyalások további során érvényesítendő kívánságainkat.

A) A népszavazás az osztrák békeszerződésben.

I. Az 1919 június 2-án átadott osztrák békefeltételek a III. rész 2. fejezetét (Politikai határozmányok. Szerb-horvát-szlovén állam) még nem közlik. A július 20-án közölt szövegben pedig a népszavazást illető 56. §. szó szerint egyezik a végleges szerződés 50. §-ával. Ezen szakasz Klagenfurt környékére nézve engedélyezi a népszavazást és ebből a célból azt a területet két zónára osztja föl. A népszavazás előkészítése és a pártatlan közigazgatás biztosítása bizottságnak a feladata, amelynek négy tagját az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország és Olaszország, egy-egy tagját pedig Ausztria és Jugoszlávia nevezi ki, az utóbbi tagok közül azonban az osztrák csak az északi zónát, a jugoszláv pedig csak a déli zónát illető tanácskozásokon vesz részt. Az északi zónát osztrák, a déli zónát jugoszláv csapatok tartják megszállva és ugyanazon államok törvényhozása irányadó az illető zóna igazgatásában. A népszavazást előbb a déli zónában kell megejteni úgy, hogy amennyiben a szavazás ebben a zónában Ausztria javára dőlne el, az északi zónában a szavazás elmarad.

Szavazati joga van nemre való tekintet nélkül mindenkinek, aki a) 1919 január 1-én 20. életévét betöltötte, b) ugyanazon időpontban az illető zónában állandó lakos volt, c) az illető zónában született, vagy ott illetékes, vagy legalább 1912 január 1-je óta állandóan lakos. A szavazás eredményét az egész zónára nézve összevéve veszik számba.

II. Az osztrák békebizottság az 1919 június 16-án átadott úgynevezett határjegyzékhez a népszavazásra vonatkozó pótegyezmény tervezetét csatolta, amely 14. cikkben részletesen szabályozza a népszavazás megejtési módját és a népszavazás szabadságának biztosítékait.

Ezen tervezet szerint a népszavazás községenként lenne meg-

ejtendő. Szavazati joga van mindenkinek, aki az illető községben illetékes, 20. életévét betöltötte, a fegyverszüneti szerződés megkötése idején (1918 november 3.) az illető községben állandó lakása volt és az említett szerződés megkötése előtt legalább egy évig ott lakott; akik a háború alatt legalább három hónapig katonai szolgálatot teljesítettek, azokra nézve elegendő a bevonulás előtt az illető községben való hat hónapi lakás igazolása. Nincs szavazati joga annak, aki a polgári jogok gyakorlásából ki van zárva és aki a szerződés életbelépte előtt öt éven belül nem politikai bűncselekmény miatt jogerősen el volt ítélve vagy a népszavazás napján jogerős ítélet alapján büntetését tölti. Azok, akik a szavazás idején nem tartózkodnak az illetékes községben, szavazatukat más községekben felállított irodákban is leadhatják. A szavazást az összes községekben egyszerre kell megejteni.

Minden község azon állam részét alkotja, amelyhez lakossága a szavazatok többségével csatlakozni kíván. Ha valamely község az illető állam összefüggő területétől el lenne választva, abban az esetben a nemzetközi bizottság az összefüggést oly módon köteles megvalósítani, hogy minél kisebb számú olyan szomszédos községet használ fel, amelyekben a megfelelő kisebbségek aránylag a legjelentékenyebbek; ebben az esetben a különálló és az összekötő községek szavazatát a hovatartozás kérdésében össze kell számítani, de az érdekelt államoknak jogában áll gazdasági vagy kereskedelmi szempontból egyes községekre nézve külön szerződéseket kötni.

Népszavazás alá nem eső területek által körülvett vidéken, az úgynevezett enklávékban, a határon fekvő és az azokkal szomszédos községeket a szomszédos államba kell bekebelezni, amennyiben a népszavazás az illető államra szól; ha a megmaradó területen legalább 10,000 főnyi többség nem a szomszédos állam javára szavaz, akkor az illető államhoz tartozik az egész terület, (ellenkező esetben a szomszédos államhoz).

A népszavazásban való részvételért és a szavazás iránya miatt senkit semmiféle büntetésben vagy hátrányban nem szabad részesíteni. Mindennemű visszaélés, a szavazók befolyásolása és a szavazat meghamisítása szigorúan büntetendő. (Bericht über die Tätigkeiten der deutschösterreichischen Friedensdelegation in St. Germain-en Laye, I. 145—152. l.)

Ezt a tervezetet 1919 június 25-én kiegészítette az osztrák béke delegáció abban az ellenjavaslatban, amelyet a területi elhatárolás tekintetében tett. Ennek a II. és III. cikke szerint a népszavazás alá eső területeket az érdekelt államok csapatainak ki kell üríteniük és harmadik érdektelen államok csapatainak kell a helyöket elfoglalni. (Bericht I. 198—199. l.)

Minthogy a szövetkezett és társult hatalmak az osztrák delegációnak a népszavazás tekintetében tett javaslatait a július 20. szövegben jó részben figyelmen kívül hagyták, az osztrák béke delegáció az augusztus 6-iki jegyzékben újra összefoglalja azokat a kívánságait, amelyek a népszavazás szabadsága és az önrendelkezés valósága érdekében nélkülözhetetlenek. Különösen kívánja a népszavazás alá eső területek azonnali kiürítését, nemzetközi ellenjegyzés alatt valamilyen harmadik közönbös hatalom részéről való megszállást, a népszavazás egyidejű megejtését, a visszaélések szigorú büntetését, továbbá a községenként való szavazást, vagy legalább is azt, hogy a szavazás racionálisabban kikerekített kisebb egységekben ejtessék meg. (Bericht II. 105—106. l.)

Azonban az osztrák kívánságok ezuttal sem találtak meghallgatást és az ántánt szeptember 2-iki válaszában főleg azt indokolja, hogy miért találta szükségesnek Klagenfurt területét a népszavazás szempontjából két zónára szétosztani és az egyik zónában a szavazást korábbi időpontban megejtetni. (Bericht II. 322. l.)

B) A magyar nemzet kívánságai a népszavazás tekintetében.

I. Első kívánságunk, hogy a hovatartozás kérdését az egész elszakítani kívánt területen népszavazás alá bocsássák. Az önrendelkezési jog elve föltétlenül megkívánja, hogy a lakosság egy részét se lehessen megkérdezése nélkül és akarata ellenére az egyik államtól a másik államhoz átszítani.

A csehek nem bízva az általános népszavazás eredményében olyan elméletet állítottak fel, amely szerint öntudatukra még nem ébredt népeknél az illető nép jogát a nemzeti életre népszavazás mellőzésével a nemzetek szövetsége, jelen esetben a békekonferencia állapíthatja meg. Hogy ez az elmélet a hazai nemzetiségek egyikére sem illik, az kétségtelen. Egyrészt a nemzeti kisebbségeink a környező államok népességének kulturális fokát általában elérik, sőt rendszerint meghaladják; másrészt ezeknek a kisebbségeknek nemzeti öntudatra ébredését az utolsó 70–80 év története eléggé bizonyítja. Egyébként maga az ántánt engedett népszavazást Árva és Szepes megyék lakosságának a cseh és lengyel államhoz való csatlakozás kérdésében, pedig az ezen a területen lakó többség kulturális nivója a legalacsonyabb.

De a népszavazás mellőzését semmivel sem lehetne indokolni olyan esetben, amikor nem valamely néptörzseknek az anyaállammal való egyesítéséről van szó (román, szerb), hanem önálló néptörzseknek (tót, rutén, horvát) más — habár rokon — nemzetiségű államokhoz (cseh, szerb) való csatlakozásáról vagy különösen valamely néptörzseknek (szász, sváb) az eddigi imperium helyett neki teljesen idegen más imperium (román, szerb) alá való átszítéséről. A legvisszább lenne azonban a magyar anyanyelvű lakosság millióit az anyaállamtól elszakítva az önrendelkezési jog teljes megcsufolásával erőszakkal idegen, imperialisztikus hajlandóságú és alacsonyabb kulturájú népek uralma alá hajtani és ily módon a nacionalizmus korszakában egy helyett egyszerre három erősen nemzetiségi jellegű államot alkotni.

De amennyiben az ántánt a népszavazást nem is fogadná el az egész elszakítani kívánt területre nézve és ragaszkodna ahhoz, hogy a hazánk területén zárt egységben élő kisebbségek minden népszavazás nélkül váljanak ki a magyar állam kötelékéből, legalább a túlnyomólag magyar és a vegyes nyelvű vidékekre kell népszavazást kérnünk. Azokban a megyékben, illetve járásokban és városokban ugyanis, ahol valamelyik kisebbség nem alkotja a népességnek legalább kétharmad részét (66–67%), a lakosság akaratának alakulása a hovatartozás tekintetében mindenestre kétes és a békekonferenciának nincs joga az ilyen területen sorsa felett népszavazás nélkül dönteni.

II. Föltétlenül szükséges, hogy a népszavazás alá vont területeket a megszálló hatalmak azonnal a békeszerződés megkötése után kiürítsék és a megszálló csapatokat harmadik érdektelen hatalomnak csapatai, esetleg nemzetközi rendőrség váltsa fel, hogy a lakosság akarata szabad nyilvánulásában ne legyen befolyásolva.

III. A népszavazás megejtésének az időpontjait a közigazgatás és bíráskodás magyar jellege fönntartandó. Ezek a területek a békeszerződés megkötéséig ugyanis a magyar állam törvényes alkatrészei és így csakis a magyar törvények és jogszabályok szerint kormányozhatók.

IV. A népszavazás szabadsága szempontjából az osztrák békeföltételekben foglalt rendelkezések a szükséges biztosítékok híján vannak. A népszavazás szabadsága csakis akkor van megnyugtató módon biztosítva, ha mindennemű visszaélés lehetősége ki van zárva és a szabályok megsértői szigorú büntetés alá helyezve.

V. Az osztrák béke delegációval egyértelműleg kívánnunk, hogy a népszavazást az egész területen egyszerre ejtsék meg, hogy az előbb szavazó területek döntése a többi területek lakosságának akaratmegnyilvánulását ne befolyásolhassa.

VI. A szavazati jogosultság alapjául nekünk is a fegyverszüneti szerződés megkötése időpontjában az érdekelt községben

való állandó lakást kell kívánnunk, minthogy ezen időpont után a megszálló hatalmak részben kiutasításokkal, részben betelepítésekkel a lakosság jellegét jelentékenyen befolyásolták.

A községi születés és községi illetőség pótlására — tekintettel a községi illetőségi jogunk bonyolult szabályaira — elég lenne az osztrák föltételekkel szemben három vagy négy évi ottlakást kikötni.

Külön rendelkezéssel kell lehetővé tenni, hogy a háborúban katonai szolgálatot teljesítők akarata megnyilvánulásától formai okokból ne lehessenek elzárva.

Ha a szavazás körzetenként történik, a más körzetben tartózkodók részére a szavazati jog gyakorolhatása megfelelő módon biztosítandó.

VII. Gondoskodni kell arról, hogy a népakarat bármely irányú megnyilvánulása lehető legyen. Tehát pl. Árva és Szepes vármegyék lakossága a nekik engedett népszavazás során ne csak a lengyel és a cseh-szlovák állam, hanem a magyar állam javára is szavazhasson. Ugyancsak biztosítani kell, hogy az érdekelt területrészek önálló Horvátország, Tótország, illetve Erdély érdekében is szavazhassanak és hogy — amennyiben a magyar állam kötelékében való megmaradás mellett szóló szavazatok nem lennének többségben, abban az esetben ezeket a szavazatokat az illető területrészek önállósága érdekében leadott szavazatokhoz számítsák hozzá.

VIII. Leggondosabb megfontolást igényel az a kérdés, hogy a népszavazás milyen zónákban ejtendő meg, illetve, hogy a népszavazás alá eső területen mely területrészek azok, amelyeknek szavazata külön veendő figyelembe. Lehetnek esetek, amikor az egész elszakítandó területen a népszavazás egységét kell kívánnunk, viszont lehetnek, ahol minél kisebb egységek felvétele kívánatos a területek legalább egy részének a megmentése végett. Ebből a szempontból számítások készítenők abban a tekintetben, hogy az egyes demarkációs vonalokon túl mely határt eredményezne a népszavazás, ha községenként és melyet, ha járásonként vagy megyénként ejtenék meg. A lakosság nemzetiségén kívül természetesen az államhűség érzelmi szempontja is figyelembe veendő.

Különösen Erdélyben a népszavazási kerületeket lehetőleg oly módon kell beosztani, hogy az erdélyi magyarság és székelység az anyaállammal összefüggő területet képezhessen.

Dr. Egyed István.

A proletárdiktatura gazdasági szerveinek felszámolása a külföldi tőke szempontjából.

A proletárdiktatura gazdasági szerveinek likvidálását elrendelő 5193/1919. M. E. sz. kormányrendelet, mely szerint a magyar állam a proletárdiktatura gazdasági szerveinek intézkedése miatt minden felelősséget magától elhárít és a szovjet-kormány szervei által magánvagyonban okozott károk megtérítését megtagadja, természetesen nagy mértékben érinti a külföldi vagyonegyedelmeket is. Aki közgazdasági viszonyainkat ismeri, tisztában van azzal, hogy kereskedelmi, ipari, mezőgazdasági, valamint bányavállalatainknál a külföldi tőke mily nagy mérvben van érdekelve. A tanácskormány tudvalevően a vállalatok köztulajdonba vételénél nem kimélte a külföldi tőkét sem és nem volt tekintettel az egyes vállalatok külföldi érdekeltiségeire. A tanácskormány — ut aliquid fecisse videatur — ígéretet tett ugyan arra, hogy a külföldi érdekeltiségű vállalatok köztulajdonba vételénél azokat meg fogja váltani és az érdekelteknek teljes kárpótlást fog nyújtani, de az érdekeltnek elejétől fogva tisztában voltak az ígéretnek az értékével és tényleg nem is érte őket ezirányban csalódás, mert a tanácskormány ígéretét egyetlen esetben sem váltotta be. Így tehát a proletárdiktatura alatt a hazai vállalatainkba beruházott külföldi tőke ép úgy károsodott, mint a belföldi.

Ezzel az elvitázhatlan ténnyel szemben annál érthetlenebb, hogy a kormány likvidációs rendelethez külföldi és belföldi tőke, illetve vagyonérdekeltiség között különbséget egyáltalán nem tesz és mindkettőt egy szempont alá vonja, holott a legelőkelőbb jogérzet előtt is kétségtelen, hogy a két különböző jellegű vagyonérdekeltiséget — mint mondani szokás — egy

kaptafára húzni nem lehet és hogy azok az érvek, amelyek a belföldi vagyonérdekeltség kártalanítása ellenében esetleg felhozhatók volnának, a külföldi vagyonérdekeltséggel szemben csak akkor állhatnak meg, ha egyúttal számotvetnek a nemzetközi jog követelményeivel is.

A rendelet ugyanis arra az álláspontra helyezkedik, hogy csupán az egyes feloszló gazdasági szervekhez tartozó vagyon-tömegek ellen engedi meg a velük jogviszonyban állók igényeinek érvényesítését és ezt is azonban a rendes bírói út elzárása mellett csupán közigazgatási úton. Hogy mennyire helytelen ez az álláspont, azt a belföldi érdekképviselők meggyőzően kimutatták, a már elhangzott érvek mellett még csak egyet hoznák fel. A kormánynak magánjogi jogalkotó hatalma csak a háború esetére szóló rendkívüli intézkedésekről alkotott törvények felhatalmazása alapján és keretében van. A kormányrendelet már alakilag sem úgy tűnik fel, mint ha az 1912: LXIII. tc. 16. §-a, vagy az 1914: L. tc. 14. §-a alapján kiadott háborús rendelet volna. De ha a szakaszokra hivatkozással bocsátatott volna is ki a rendelet, túllépte volna a törvényes felhatalmazások kereteit. A felhatalmazás «a magánjogi jogviszonyoknak a háború következtében szükségessé vált rendezésére» terjed ki. Jogviszonyok rendezése, *jövőre* szóló szabályozást jelent, de semmi esetre sem jelentheti azt, hogy a kormányhatalom a múltban már megszerzett jogokat, kártérítési igényeket, egyszerűen megszüntessen.

Hogy mennyire tarthatatlan egyébként is a rendeletnek a belföldi érdekeltséggel szemben elfoglalt álláspontja, arra fejtegetésem megjelölt irányánál fogva ehelyütt tovább kiterjeszkedni nem kívánok. Ellenben rá akarok mutatni arra, hogy a *külföldiekkel* szemben a kormányrendeletnek úgy a felelősség, mint a kártérítés kérdésében vallott álláspontjának elfoglalásánál minden körülmények között *respektálni kellett volna a nemzetközi jog követelményeit*. A magyar állam jól felfogott érdekében sem lehet a kérdés nemzetközi jogi vonatkozásai elől kitérni. Sőt mindent el kell követni, hogy ezt a kérdést a magyar állam maga intézze és pedig a saját kompetenciájának körén belül maga oldja meg a leglojálisabb módon, nehogy ez a kérdés a nemzetközi jogi elintézés útjára tereltesse.

A kormányrendelet azonban egyenesen oda utalja a külföldi érdekeltséget, hogy érdekeinek védelmét a nemzetközi jog oltalma alá helyezze. A kormány ugyanis — *prima facie* — rendeletileg egyrészt elhárítja magától a felelősséget, másrészt elzárja az érdekelteket, hogy az állammal szemben a rendes bírói úton keressenek maguknak orvoslást. Ez azonban nem egyéb, mint a jogsérelem orvoslásának megtagadása, *denegatio justitiae* (*Rechtsverweigerung*), mely mint nemzetközi jogi tiltott cselekmény már önmagában is nemzetközi jogilag közvetlenül felelőssé teszi a magyar államot a külföldi vagyonérdekeltséget ért károsodásért.

Minden állam polgára a külföldön saját államának védő hatalma alatt áll. E védő hatalomból folyik az államnak az a joga, hogy az alattvalójának személyében, vagy vagyonában külföldön esett sérelmeknek orvoslását követelje, ha a kár közvetlenül maga az állam vagy annak az államhatalmat gyakorló közege által okoztatott, mert miként Liszt mondja: «Denn die Handlungen der mit Vertretungsbefugnis ausgestatteten Organe sind Handlungen des Staates selbst.» De a magyar jogtudósok felfogása szerint is a diplomáciai beavatkozás mindenkor igazolva van, amikor a sérelem az illető kormány vagy annak közegeinek tényeként jelentkezik és a helyi hatalom annak orvoslását kifejezetten megtagadja.

Számolnunk kell tehát azzal, hogy a külföld a magyar tanácsköztársaság szervei által a külföldiek vagyonában okozott károsításokat (ingyenes köztulajdonba vétel, tulajdonháborítás, vagyonfosztás, stb.) az állam felelősségét közvetlenül megállapító nemzetközi jogilag tiltott cselekményeknek fogja minősíteni.

A köztulajdonba vételt a forradalmi kormányzótanács rendelte el, amely a rendelet kibocsátásakor az állam egyetlen képviselő szerve volt. Az 1919 március 21-iki kiáltvány szerint: «A kormányhatalmat a forradalmi kormányzótanács veszi át.» A kiáltvány 26. és 27. §-aiban pedig *expressis verbis* kimondott «a főhatalom képviselője» kifelé ugyancsak a kormányzó tanács. Nyilvánvaló tehát, hogy a tanácsköztársaság főhatalmi cselekményével a külföldiek vagyonában oly sérelmet okozott,

amely a külföldiekkel szemben nemzetközi jogilag tiltott cselekményt létesített és amelynek jóvátétele a sérelem jogi természetéből kifolyólag nemzetközi úton szorgalmazható.

Felvetődik most már a nagy kérdés, felelőssé tehető-e a jelenlegi magyar köztársaság a most említett elődjének, a tanácsköztársaságnak, nemzetközi jogi deliktumaiért?

A nemzetközi jog álláspontja szerint még államutódlás esetében is áll az, hogy az «utódállam belép az elődállam által alkalmazott tisztviselők quasi-deliktumain alapuló felelősségbe». Az pedig egészen kétségtelen — mint Holtzendorff és Liszt kifejtik — hogy pusztán kormányforma-változás az állam nemzetközi felelősségére nincs befolyással. «An dem Stande internationaler Berechtigungen und Verpflichtungen wird durch den Wechsel der Staatsverfassung und der Repräsentativorgane nichts geändert. Jede Regierung haftet dem Auslande für die Amtshandlungen ihrer Vorgängerin.» Nem tesz e részben különbséget, hogy a kormány- vagy államforma-változás alkotmányos jogfolytonosságban jött-e létre (*derivativ successio*), vagy pedig forradalmi átalakulásként, mely nem támaszkodik elődjére (*originarius successio*). «Franciaország ugyanaz az állam és nemzetközi jogilag egy- és ugyanazon személyiség maradt, bárha ott forradalom forradalmat vagy államcsínyt követett és az államformák egymástól függetlenül következtek egymásra.» (Oppenheim.)

Az bizonyos, hogy a magyar állam tárgyi és személyi elemeiben nem jött létre változás a mostani kormány hatalomra jutásakor, a magyar állam területe és népessége (jogilag) változatlan maradt. Ugyanaz a magyar állam az, mely királyságból előbb «népköztársaság», aztán «tanácsköztársaság», most pedig egyszerűen «köztársaság» lett.

A jelenlegi magyar kormánynak a kötelessége tehát jóvátenni azokat a nemzetközi jogi sérelmeket, amelyeket a tanácsköztársaság a külföldi vagyon sérelmére elkövetett.

Azt lehetne ugyan mondani, hogy a tanácsköztársaság nem volt államalakulat, hanem csak lázadás vagy polgárháború jelensége és a tanácskormány nem volt az államhatalom képviselője, hanem ugyancsak egy lázadó frakciónak vezetője, s hogy ehhez képest a magyar állam nemzetközi jogilag sem felelős ennek a forradalmi alakulatnak a tényeiért.

De kíváncsi nemzetközi jogászok polgárháború vagy lázadás esetére is állítják a külföldi kártérítési igényt, arra az esetre t. i. ha a sértett a törvény rendes útján nem szerezhet elégtételt. (Liszt és Oppenheim.)

A nemzetközi joggyakorlat is oda tendál, hogy polgárháború vagy lázadás okozta károkért is közvetlenül az államra háríttassék át a felelősség. Így ismételtén költettek ily irányú szerződések: pl. az 1880 július 20. szerződés Franciaország és az Egyesült Államok között az amerikai polgárháborúban megkárosodott franciák és a mexikói háborúban, valamint a *párisi kommun alatt* kárt szenvedett amerikaiak kártalanítása tárgyában. (V. ö. az 1871. évi francia törvényt a kommun áldozatainak kártalanításáról.) Azonkívül a reformtörvények is erre irányulnak, így az Institut de droit international által ily károsodásokra vonatkozólag kidolgozott 1900. évi szabályzat. (Oppenheim.)

De különben is polgárháború vagy lázadás során történt károsodásokról csak olyankor lehet szó, amikor a régi államhatalommal szemben más frakció küzd az uralomért, amikor tehát belháború folyik pártok között. Az ilyen ellenségeskedések során okozott károkat lehet elvileg a hadikárok módjára kezelni.

Ellenben a proletárdiktatura idejében kétségtelenül csak egy államhatalom állott fenn Magyarországon, mely az ország meg nem szállott területein a hatalmat kizárólag gyakorolta. Forradalmi alakulat volt ugyan keletkezésében, amint forradalmi volt a Károlyi-féle, vagy a Friedrich-kormányalakulás is. Azonban fennállásában a tanácsköztársaság tagadhatatlanul az egyedüli szervezett államhatalom volt, s vele szemben a régi főhatalom egyáltalán nem érvényesülhetett.

Egymást felváltó kormányalakulatokról van tehát szó, amelyek mindegyike a maga idejében az egész államhatalmat teljesen képviselte. Épen azért mindegyik későbbi kormány mint egy és ugyanazon államnak egymásra következő képviselője, felelős a nemzetközi jog értelmében elődjének nemzetközi jogellenes ténylegért.

Miután a likvidációs rendelet nem számol a nemzetközi jog követelményeivel, a kormányrendelet a *külföldi vagyon-érdekeltséggel szemben merőben tarthatatlan*.

A külföldi vagyonérdekeltség kárara elkövetett sérelmek jóvátétele egyenesen a nemzetközi jog postulatumaként jelentkezik. A magyar állam, mely minden időben az első helyen állott a nemzetközi jog tisztelői sorában, bizonyára most sem fog a nemzetközi jog követelményei elől elzárkózni és a kincstárt még oly súlyosan terhelő kötelezettség teljesítését magától elhárítani nem fogja és nem engedi ezt a kérdést nemzetközi elintézés útjára terelni, hanem maga fogja azt saját hatáskörében teljes lojalitással elintézni. Emellett szólnak különben egyéb közgazdasági érdekek is. A külföldi tőkére a jövőben is még inkább leszünk ráutalva, ne kényszerítsük tehát a külföldi tőkét mostoha bánásmóddal arra, hogy a jövőben a befektetéstől visszavonuljon.

Már pedig ide kell hogy vezessen az oly elbánás, mely a casus nocet domino elve alapján a bolsevista-gazdálkodás következményeit kizárólag az érdekeltekre kívánja hárítani.

Igaz, mindnyájan tudatában vagyunk azoknak a mérhetetlen pusztításoknak, melyeket már a háborúban annyira megviselt országunknak el kellett szenvednie, tudatában vagyunk mindnyájan annak is, hogy a bolsevista rablógazdálkodás jóvátétele újabb terhes áldozatokat ró a magyar államra, de mégis azt a nézetet valljuk, hogy magasabb érdekek ennek az áldozatnak meghozatalát követelik és meg vagyunk győződve arról is, hogy a magyar állam még ezt az áldozatot is meg fogja hozni, ha viszont — mint azt a kölcsönös lojalitástól joggal el lehet várni — a külföldi érdekeltek a maguk részéről is, méltányolva a magyar állam helyzetét, igényeiket a méltányosság keretein belül fogják tartani.

A kérdés igazságos és méltányos elintézése elől kitérni nem lehet, ez pedig a sérelmes rendelet visszavonását és a kérdésnek az érdekképviseltek bevonásával újabb és megfelelőbb szabályozását igényeli.

Amint különben egy elhangzott miniszteri nyilatkozatból következtetni lehet, már illetékes helyen is ez a nézet kezd érvényesülni.

Dr. Káldor Gyula.

Külföldi pénzürtékben kifejezett tartozás teljesítése.*

b) *König* hangsúlyozza, hogy «a hitelezőnek 100 frank jár és ezt meg kell kapnia». Nem áll; mert a magyar adós csak 100 frank koronaértékével tartozik, s tekintettel az érték *mindenkor* relatív és szubjektív jellegére, egyáltalán nem volna igazságosabb, ha a törvény a *lejáratkori koronaérték* helyett épen a teljesítéskori vagy akár az ügyletkötéskori értéket róná az adósra.

c) Igaz, hogy a 100 frank lejáratkori koronaértékén *ma* nem lehet 100 frankot venni; de a kötelelem nem is erre irányul! Ha a hitelező tényleg 100 frankot kíván magának biztosítani, úgy kössön ki effektív teljesítést vagy teljesítéskori árfolyamot, ha ugyan az adós hajlandó ezt vállalni! Elvégre, aki 1914-ből (pl. számszerűleg meg nem határozott vételárként vagy haszonbérreszletként) «100 tojás értékével» maradt adós, nem köteles ma 20 K helyett 600 K-t fizetni, habár a hitelező 20 K-ért ugyan csak nem vehet ma 100 tojást.

d) Ha az árfolyamváltozás oka az «országos pénznem» ú. n. belső értékének (szükségletkielégítést, javakat szerző erejének) a csökkenése, úgy a hitelező a lejáratkori árfolyamszámítás mellett veszít; csakhogy az árfolyamváltozás a kifejező (idegen) pénznem értékcsökkenéséből vagy merő valutaforgalmi okokból is eredhet, mikor viszont ép a teljesítéskori árfolyamszámítás károsíthatná súlyosan a hitelezőt. Hiszen pl. a 100 frank helyett ma is csak 95 K-t kapó svájci hitelező még mindig jobban jár, mint az a magyar hitelező, aki 95 békekronája helyett (teljesítéskori árfolyammal) svájci adósától csak 3—4 frankot kapna.

* Bef. közl. — A 2. számban megjelent előbbi közleményben a 3. pont 13. sorában «quantum» helyett «quantuma», — 38. sorában «kártérítésére» helyett «kártérítésire», — a 4. pont 2. sorában «316» helyett «326», — 10. sorában «ugyanaz» helyett «ügynevezett», — s a 13. oldalon a jobb hasáb 2. sorában «mint lejáratíé» helyett «mint a lejáratíé» olvasandó.

(95 K-n Budapesten ma is sokkal többet vehetni, mint Zürichben 4 frankon.)

e) Ne feledjük végül, hogy az «országos pénznem»-ben való fizetés a K. T. szerint nem merő «kedvezmény», hanem kötelezettség, amely (ha a hazai valuta emelkedőben van) épenséggel terhes is lehet a lejárat után fizető adósra; továbbá, hogy a lejáratkori fizetés elmaradása nemcsak az adós hibájára vezethető vissza; valamint, hogy a hitelező — megfelelő fedezeti művelet által — rendszerint elháríthatja magáról a reá nézve idegen valuta hullámszásának a kockázatát.

5. Ha azonban a pénzürtékváltozás okozta dilemmából mégis a méltányosságnak megfelelő elvi kivezető utat keresünk s ezen szempontból kell a lejáratkori és a teljesítéskori árfolyamszámítás közt választanunk, akkor (kiemelve, hogy méltánytalan következmények mindegyik megoldásnál *szükségszerűleg* előállanak) okvetlenül az előbbit kell előnyben részesítenünk. Erészben azon feltevésből indulhatunk ki, hogy — bármely országban is legyen a fizetési hely — *rendszerint* az adós az ottani, belföldi s a hitelező a kifejező valuta hazájából való külföldi fél.

a) A lejáratkori árfolyamszámítás mellett az a fél (akár adós, akár hitelező) részesül bizonyos előnyben, akinek a hazai valutája süllyed; aki tehát (mint egy hanyatló, küzködő vagy leromlott közgazdaság részese) a méltányos elbánásra, a kedvezésre inkább rászorul. Ellenben a teljesítéskori árfolyamszámítás épen a leromló közgazdasághoz tartozó félnek adna még egy külön dőfést, s viszont azt a felet (pl. ma a magyar hitelezőnek tartozó svájci adóst, itt igénylő hollandi hitelezőt) részesítené indokolatlan előnyben, aki egy emelkedő valutájú gazdasági közösséghez tartozván, sokkal inkább viselhet el veszteségeket.

b) Mindegyik félre in abstracto kedvezőbb, ha a saját valutája az ügylet értéktartója. Ha tehát legalább a lejárat után a belföldi valutát tekintjük az értéktartónak, általában az adós javára, ha tovább is a külföldi pénznemet vesszük annak, úgy az adós terhére vagyunk méltányosak. Már pedig a magánjogban is: in dubiis pro reo. Elvégre azért, hogy a hitelezőt egy — vis major okozta — méltánytalan kártól megóvjuk, még sem lehet valakit, ha adós is a neve, ugyanennek a kárnak a méltánytalan elviselésére kötelezni. (L. még a 10. pontot.)

c) A lejáratkori árfolyamszámítás mellett a belföldi adós — egyszersmindenkorra meghatározott összegű koronát lévén köteles fizetni — nem fog spekulálni a hitelező terhére; holott a tényleges fizetéskori árfolyam irányadása arra ösztönözhetné az adóst, hogy a külföldi pénznem süllyedésére vagy legalább múltó hullámszásaira spekuláljon, s lehetőleg várjon a fizetéssel, amíg a — nézete szerint — legkedvezőbb árfolyamú nap el nem érkezik.

6. Általános közgazdasági szempontból is helyesebb, ha a törvény mindenütt, ahol a felek kifejezetten nem rendelik az ellenkezőt, lehetőleg a hazai valutát tekinti irányadónak. A belföldi valuta stabilitásának az érdekét az ily rendezés mindenestre jobban szolgálja, mint a teljesítéskori árfolyamszámítás, amely süllyedő valuta esetén még egyre több, emelkedő valutánál pedig egyre kevesebb hazai pénzt juttat külföldi kézre.

7. *König Vilmos* a lejáratkori árfolyamszámítás elleni egyik érvként a V. T. 37. §-ára hivatkozik. De a K. T. valamely rendelkezését a singularis jellegű váltójog valamely szabálya által csak nem lehet hatályon kívül helyezettnek tekinteni? Egyébként a V. T. 37. §-a érzében egyáltalán nincs ellentétben a K. T.-nyel; az eltérés csak az, hogy a V. T. az adósnak, illetve az intézményezettnek választási jogot ad a külföldi és a hazai valuta között, s az utóbbinak a választása esetén nem a lejárat *napján*, hanem az azt *megelőzőleg utólszor* jegyzett árfolyamot mondja irányadónak. A 37. §. ugyan a «fizetési nap» kitértel használja, de ez a kifejezés a váltótörvény állandó terminus technicus annak a napnak a jelölésére, amelyen a fizetésnek váltószerűleg történnie kell (vagyis a lejáratnak, s ha ez ünnep vagy vasárnap, a következő napnak). A «fizetési nap» és «lejárat» egyértékűsége világosan kitűnik a V. T. 30., 33., 41. 61. stb. §-aiból; így pl. a 41. §. szerint a *fizetés hiánya* miatt óvást «legkésőbb a *fizetési napra* következő második köznapon» kell felvenni. Avagy talán az óvási határidő is a tényleges fizetés napjától számítandó? A német V. T. 37. §-a is «Verfallzeit»-ről beszél.

Kiemelem ehelyütt, hogy a V. T. csak a külföldi pénznemben (nem «effektív» teljesítésre) *belföldre* kiállított váltóknál írja elő a lejáratkori árfolyamszámítást. Egészen más a helyzet a *külföldre* szóló s ott *külföldi* valutában fizetendő váltókból eredő *visszkereseti* kötelezettségeknél; ez utóbbi esetben a visszkeresett belföldi adós nem alternatív koronatartozásért felel, hanem az *effektív külföldi valutában való szolgáltatásért vállalt szavatosságnál* fogva kell helyt állnia. Ezért, ha pl. a zürichi frankváltót a budapesti forgató koronákkal váltja be, úgy néztem szerint, a tényleges beváltáskori árfolyamot kell fizetnie, és pedig annál inkább, mert ő viszont effektív frankot követelhet az elfogadótól. Ugyanígy, ha a *budapesti* (nem effektív) frankváltót a berlini forgató váltja be, utóbbinak annyi márkát kell fizetnie, amennyi a fizetéskori árfolyam szerint akár a váltóbeli frankösszegnek akár ezen frankösszeg lejáratkori koronaértékének megfelel. A V. T. 37. §-a szerint ugyanis az ily váltóbeli szolgáltatás tárgya: *alternative* vagy frank vagy a lejáratkori árfolyam szerint annak megfelelő koronaösszeg; ha a visszkeresett *ehelyett* márkában teljesít, ugyanoly helyzetbe kell juttatnia a hitelezőt, mintha az intézvényszerűsített vagy frankban vagy pedig a lejáratkori árfolyam szerint összezszerűsített koronában fizetne. (A visszkereseti árfolyamszámítás, valamint a K. T. 326. és a V. T. 37. §-ainak megfelelő átszámítás közti eltérést egyébként a Jogt. Közl. 1919. évi 5. és 6. számában behatóbban rámutattam.)

8. A K. T. 326. §-ban lefektetett elv — véleményem szerint — az általános magánjogban is alkalmazandó. Egyrészt azért, mert a belföldi adós rendszerint közpolgári ügyekben sem állhat a kereskedelmi jogénál szigorúbb szabályok alatt, másrészt pedig a fenti 3. pontban kifejtett általánosabb elvi álláspontonál fogva.

9. A lejáratkori árfolyamszámítás korántsem vezet azokra a «megoldhatatlan nehézségekre», amelyeket az ellenkező felfogás hívei aggódva emlegetnek.

a) A határozott lejárat nélküli vagy bizonyos időszakon belül teljesítendő vagy a «lejárat előtt teljesített» kötelek kérdése igen egyszerűen oldódik meg, ha — ami kézenfekvő — «lejárat» alatt nemcsak a naptárilag előre kikötött fizetési napot, hanem azt a napot is értjük, amelyen a tartozás az erre jogosult fél egyoldalú nyilatkozata (felmondás, bemutatás, megintés, felajánlás) által esedékessé válik, illetve amikor a lejáratnak napról-napra való hallgatag prolongációja (felmondás, felajánlás, stb. által) véget ér. Az árfolyamot itt is a lejáratnak, s nem a (habár talán ezzel összeeső) teljesítésnek a napjával kell meghatározni; ha tehát például a K. T. 337. §-a szerint bármikor követelhető szolgáltatást az adós a felhívás napján nem teljesíti, úgy ezen felhívás napjának az árfolyama marad irányadó. Bizonyos határidőn belül teljesítendő tartozásoknál — ha a határidő alatt felhívás, illetve felajánlás nem történt — a határidő végnapja tekintendő lejáratnak. (V. ö. K. T. 350. §.) Ha pedig a «lejárat előtti» teljesítés a felek *megállapodásán* alapszik, úgy ügyleti értelmezés kérdése, hogy ők a lejáratot csupán mint a fizetés napját, — avagy összes jogkövetkezményeiben (mint mennyiségmeghatározási időpontot is) akarták-e korábbra helyezni. Előbbi esetben utólagos árfolyamelszámolásnak volna helye.

b) Ha a teljesítés helyén az «országos pénznem» a lejárat után megváltozik, úgy az idegen valutában kifejezett «országos-pénznem-tartozás» ugyanúgy konvertálódik az új pénznemre, mint bármely más «országos-pénznem-tartozás». Az 1899. évi XXXVI. tc. is egyaránt konvertálta koronákra a forinttartozásokat, lett legyen bár a fizetendő forintok mennyisége akár fix számmal, akár pl. «10 q búza értékével», akár 100 márkával (vagyis ennek lejáratkori forintértékével) meghatározva. (A külföldi rendelkezések okozta valutaváltozásokkal kapcsolatos részletkérdések tárgyalása meghaladná e cikk kereteit.)

c) Külföldön való netáni érvényesítés esetében sem forog fenn ok arra, hogy az idegen pénznemben kifejezett (vagyis a lejáratkori árfolyamnak megfelelő összegű) koronatartozás másként kezeltesse, mint bármely más koronatartozás.

10. A lejárat utáni árfolyamemelkedést kártérítés címén sem lehet az adósra áthárítani. Minthogy ugyanis a kötelelem tárgya a *lejáratkori* árfolyamnak megfelelő mennyiségű *országos pénznem*, az idegen valutához való értékeláció további változása s

a korona értéksüljedése címén ép oly kevéssé panaszkodhat a hitelező kárt vagy veszített hasznot, mint *bármely más korona-hitelező*. Másként volna, ha a *törvény* a valuta hanyatlásával kapcsolatban a lejárt régi koronatartozások összegét bizonyos arányban emelné, ami azonban helyesen csak *egyformán* történhetné: akár előre megrögzített számmal, akár 10 q búzá-
nak vagy valamely idegen pénznembeli összegnek az értékével (azaz a lejáratkori árfolyammal), akár valamely kár nagyságával lett a fizetendő koronamennyiség meghatározva.

11. *Anélkül*, hogy *érvet* kívánnék belőle kovácsolni, mint *tényt*, meg kell említenem azt is, hogy az ellenkező felfogás (azonfelül, hogy de lege lata a törvénnyel ellentézik) a tönk szélén lebegő magyar közgazdaságra még egy számtalan millióra rúgó külön megterhelést róna. Ez a felfogás (az idegen pénznemben kifejezett koronatartozásokra nézve) részleges elismerése volna annak az álláspontnak, amelyet az entente-államok kimélettlenül ráerőszakoltak már a németekre és osztrákokra: hogy t. i. a valutasüljedésből eredő megrázkódtatást és károkat egyedül az adósoknak kell viselniök.

König Vilmos is megállapítja, hogy a teljesítéskori árfolyamszámítás «semmiféle gazdasági törvénnyel sem igazolható» terheket róna az adósra s ezért, nézete szerint, «az állam kötelessége volna, hogy... az adós segítségére siessen». Mért kell azonban a törvényt a világos értelem ellenére erőnek erejével úgy magyarázni, hogy az adós segítségre szoruljon? Ha a törvény követése mellett méltánytalanság éri a hitelezőt, — ám segítsen az állam őrajta! Természetesen az illető külföldi hitelezőnek — a magyarnál nyilván jobb helyzetben levő — saját állama!

12. Alaptalan az az aggodalom, hogy a törvény szó szerinti értelmének a követése, vagyis a lejáratkori árfolyamszámítás alkalmazása megrendítené irányunkban a külföld bizalmát. Hiszen a külföldi hitelező, aki a K. T. 326. §-át elolvasta, amúgy sem várhatott más ítélezést bíróságainktól! És hiszen ép a lejáratkori árfolyamszámítás felel meg a legtöbb kultúrnép jogrendjének és jognézetének! Ismeri azt pl. a német, illetve osztrák (rég. K. T. 336. §., V. T. 37. §., BGB. 244. §. közkeletű magyarázata), olasz (K. T. 39. §.), angol (V. T. 72. §.), svájci (kötelmi jogi t. 84. §.), portugál (K. T. 315. §.), hollandi (K. T. 156. §.), belga (V. T. 33. §.) stb. jog, valamint a kontinens jogászágnak communis opinioját legjobban kifejező alkotás: a nemzetközi váltóegyezmény (40. §. Még sem tehető fel, hogy mind ezen törvények szerkesztői a lejárat utáni árfolyamváltozás lehetőségével nem számoltak; és ha ennek dacára vagy éppen ezért: úgy ők, mint velők összhangban a magyar törvényhozás és a magyar bíróságok a lejáratkori árfolyamot fogadják el irányadónak: ezt a legmérgezőbb külföldi hitelező sem minősítheti az ő «megrövidítésére» irányuló «apró mesterfogás»-nak!

Dr. Sichermann Frigyes.

Szemle.

Elekes Mátyás

törvényszéki bíró a most dúló járvány áldozata lett. Napilapjaink e rövid hírt egyik lapunk vezető cikkkel toldotta meg s ebben nemes felháborodással kesereg a magyar bíró kétségbeeső anyagi helyzetén, amely Elekes Mátyás halálának is egyik okozója volt. Mi úgy érezzük, hogy többel tartozunk Elekes emlékének, mint azzal, hogy őt a hivatalnoki nyomor egy eseteként örökössük meg.

Elekes Mátyás jóval löbb volt, mint átlagbíró, nem típus, hanem egyéniség a legjavából. Nem a szürke, szenvedő hivatalnoksereg egy példánya, hanem a *homo nobilis* legeszményibb bírói megtestesülése. Nem a kegyelet, hanem a tárgyilagos ítélet késztet annak kijelentésére, hogy e sorok írója, aki a fiatalokúak bíróságának működését kezdetől fogva figyeli, Elekes Mátyásban a gyermekbíró mintaképét tisztelte. Sem nálunk, sem idegenben nem ösmerem bíró, aki okos emberszeretettel, a züllés és a kriminalitás társadalmi tényezőinek megértésében, a gyakorlati lélektan tudatos alkalmazásában Elekest felülmulta volna. Ő volt a szociális érzékű bíró, egy eljövendő kor bíróját, aki saját

sorsán értett meg mindent, hogy a társadalom kitagadottjainak sokat megbocsáthasson. Egy keserűséget ismert csak, hogy hivatását meg nem értették, de ezt is magába fojtva meleg szívének végtelen szeretetét árasztotta pártfogoltjaira. Felsőbb helyen nem ismerték, mert nem jogvitákat döntött el, hanem «csak» züllött gyerekeket mentett meg a magyar társadalomnak. Áldott legyen emlékezete és mártír sorsának példája ne riassza el az utódokat. V. R.

— **A második fehérpénz rendelet.** Az első «fehérpénz»-rendelet intézkedéseit úgy a jogászok, mint a gazdasági élet tényezői éles bírálat tárgyává tették. Joggal mondta *dr. Könyig Vilmos* egyik cikkében, hogy az októberi rendelet végzetes kompromisszumos álláspontra helyezkedett.

A végzetes kompromisszum tarthatatlan helyzetet teremtett és a kormány kénytelen volt három hónappal az első rendelet megjelenése után egy második fehérpénz-rendeletet kibocsátani.

Ez a második rendelet az első rendelet néhány kirívó hibáját megjavítja ugyan, de egyrészt a segítség az esetek tekintélyes részében elkésett, másrészt az új szabályozás újabb kérdést vet fel, melyet a rendelet nem old meg elég világosan.

Az új rendelet főérdeme, hogy kijavítja az alaprendelet 3. §-át. E §. körül nagy harc folyt le a jogi lapok hasábjain. A 3. §. szerint az adós 1919 augusztus hó 15. napja előtt lejárt pénztartozásoknak kiegyenlítéseül csak 20%-ot tartozott fizetni, ha az adós a hitelező késedelme következtében augusztus 15. előtt nem fizethetett akár amiatt, mert a hitelező a neki *kellőképen* felajánlott, lejárt szolgáltatást nem fogadta el, vagy a határozott időben teljesítendő lejárt szolgáltatás elfogadását előre megtagadta, akár amiatt, mert a hitelezőnek a pénz átvétele végett az adósnál jelentkeznie kellett volna s ezt elmulasztotta.

E szabályozás azt jelentette, hogy a proletárdiktatura idejében az adós bármikor keletkezett, de lejárt tartozását jogosítva volt «fehér», tehát hamis pénzben teljesíteni és ha a hitelezőnek elég bátorsága volt ahhoz, hogy ezt a fizetést visszautasította (dacára annak, hogy azért a forradalmi törvényszék elé volt állítható) vagy csak jogfenntartással fogadta el, a rendelet utólag rákényszerítette a hamis pénzt.

Felesleges, hogy e párját ritkító jogászai monstrummal most már, mikor a második rendelet agyonütötte, részletesen foglalkozunk. Nézzük inkább, miként intézkedik az új rendelet és vizsgáljuk, hogy az új szabályozás meggyújtató módon szabályozza-e a kérdést.

A második rendelet szerint az adós, azon a címen, hogy a hitelező a neki 1919 augusztus 15. előtt fehérpénzben felajánlott szolgáltatást nem fogadta el, csak az esetre teljesítheti tartozását névértékének egyötödével, ha

a) a követelése a «fehérpénz» elterjedése, vagyis május 20. után keletkezett;

b) ha a követelés meghatározott időben még augusztus 15. előtt volt teljesítendő;

c) az adós a fehérpénzt augusztus 15-én készen tartotta és ennek folytán a fehérpénz névértékének leszállításából kárt szenvedett.

Az új szabályozás tehát nagyon helyesen kizárja a május hó 20. előtt keletkezett tartozásokat. Ez a szabályozás az elsőnél méltányosabb. A május 20. és augusztus 15. között keletkezett tartozásokra nézve ugyan a rendelet fenntartja eredeti álláspontját, de itt is azzal a lényeges javítással, hogy a «kékpénz» átvételéből keletkezett pénztartozásokat az adós szintén nem jogosult «fehérpénz» fizetésével teljesíteni.

A második rendelet azonban új problémát vet fel. Mi történjék azon hitelezők követelésével, akik az első fehérpénz-rendelet folytán, ítélet, bírói egyezség alapján vagy önkényt követelésük egyötödét kapták csak meg követelésük teljes kiegyenlítésére?

Visszahat ezekre a második rendelet? Vagy elvesztik ezek végleg követelésük négyötöd részét?

A rendelet §-ai ezekre a kérdésekre nem adnak választ. A rendelet bevezetésében a §-ok előtt azonban szerényen rejtőzik néhány szó, melynek segítségével megállapíthatjuk a rendelet álláspontját. A rendeletet a bevezetés szerint azért kellett kibocsátani, mert az első rendelet «3. §-ának értelmezésénél kétségek merültek fel».

A rendeletnek az első rendelet 3. §-ára vonatkozó része tehát nem új intézkedés, hanem az első rendelet *értelmezése*.

A bevezetésből világosan következik, hogy *most már* az első rendeletet úgy kell tekinteni, mintha a második rendelet 1. §-a állott volna az elsőnek 3. §-a helyén.

A hitelezők, akik az első rendelet alapján követelésük egyötödét fogadták el kiegyenlítésül, a második rendelet alapján követelhetik követelésük további négyötöd részét, még ha jogfenntartás nélkül fogadták is el az egyötödét.

A Ptj. 774. §-a szerint: «Aki szerződési nyilatkozatának tételénél lényeges tévedésben volt, az megtámadhatja nyilatkozatát . . . , ha a másik félre a szerződésből ingyenes előny vagy aránytalan nyereség háramolna.» A hitelezők lényeges tévedésben voltak, tévedésük menthető és adósaikra ingyenes előny háramolna.

A második rendelet bevezetésében foglalt interpretatio authentica lényegében nem egyéb, mint egy szégyenlős visszaható rendelkezés, mely az előző rendelet súlyos hibáját tette jóvá. T. M.

— **A munkásbiztosítási bíraskodás új szervezete.** A magyar minisztérium 1919 szeptember 30-án kelt 5400/1919. M. E. sz. a. betegségi és balesetbiztosítás ideiglenes szabályozásáról szóló rendeletével újonnan szervezte a munkásbiztosítási bíraskodást és a rendeletnek ezt a részét változatlanul hagyta a 6250/1919. M. E. sz. rendelet is.

A bíraskodást ezután elsőfokon a kerületi munkásbiztosító pénztárak székhelyén lévő *járásbíróságok* gyakorolják a pénztár területére kiterjedő illetékességgel. Csak a budapesti pénztár területén alakul külön *munkásbiztosítási bíróság* és az igazságügyminiszter felhatalmazást kap, hogy egyéltérítésben a nép-egészségügyi miniszterrel a munkásbiztosítási bíróságot más pénztár székhelyén is mint külön bíróságot szervezze. A külön szervezett bíróság elnöke Budapesten a kúriai bírák, vidéken az ítélőtáblai bírák létszámába tartozik, de egyelőre Budapesten is az ítélőtáblai bírákkal egyenlő ranggal, jelleggel és javadalmazással nevezhető ki.

Másodfokon a bíraskodást a *Munkásbiztosítási Felsőbíróság* intézi, amelynek tagjai a kúriai tanácselnökkel egyenlő rangú elnök, a kúriai bíróval egyenlő rangú tanácselnökök és az ítélőtáblai bíróval egyenlő rangú bírák. Az elnök egyelőre kúriai bírói ranggal nevezhető ki. A Munkásbiztosítási Felsőbírósághoz ideiglenes szolgáltatattételre beleegyezésükkel a rendes bíróságok tagjai is átrendelhetők.

A Munkásbiztosítási Felsőbíróság tagjainak képesítése vagy az ítélőbírákra megszabott képesítés, vagy műszaki, amelynél azonban, felmentés engedésével, a műegyetem közgazdasági doktori oklevele is kivántatik. De ezzel a képesítéssel is bírónak csak az nevezhető ki, aki bírói vagy iparfelügyelői vagy munkásbiztosítási szakban legalább öt évig hivatalt viselt, vagy ugyanennyi ideig önálló ügyvédi vagy mérnöki gyakorlatot folytatott. Az Állami Munkásbiztosítási Hivatal bírái a rendelet életbeléptekor a rendeletben megszabott minősítés hiányában is kinevezhetők.

A bíróság tagjainak hivatali állása és fegyelmi felelőssége tekintetében az azonos rangú bírákra vonatkozó szabályok irányadók.

A külön szervezett elsőfokú munkásbiztosítási bíróság tagjainak képesítéséről, hivatali állásáról és fegyelmi felelősségéről a rendelet nem intézkedik. Ez a kúriai vagy az ítélőtáblai bírák létszámába kinevezett elnöknel nem is szükséges, a bíróság többi tagjai tekintetében azonban hiány, mivel a rendelet nem mondja ki sehol, hogy ezek a bírák valamely rendes bíróság státusába tartoznak.

A rendelet 40–46. §-ai szabályozzák a munkásbiztosítási bíróságok hatáskörét. E szakaszok ebbe a hatáskörbe utalják általában a munkásbiztosítás körében felmerülő vitás kérdéseket, azokat is, amelyek eddig iparhatóság, rendőrhatalóság, rendes bíróság vagy a közigazgatási bíróság elé tartoztak. Ide utalják a munkásbiztosítási kihágásokat is. Két esetben közvetlenül a Munkásbiztosítási Felsőbíróság hatáskörébe tartozik az eljárás.

A munkásbiztosítási bíróság rendszerint mint egyes-bíróság jár el, hármastanács elé csak a pénztár ellen irányuló segélyezési és kártalanítási igények, továbbá az alkalmazott és munkaadója közt folyó azok a perek tartoznak, amelyeknek tárgya a balesetbiztosítás hatálya alól kivont közalkalmazottak baleseti

kártalanítási igénye, vagy a munkaadó által kiszolgáltatandó betegségi segély. Ez a tanács a bíróság egyik ítélembírájából mint elnökből, továbbá egy-egy a munkaadók és a biztosítottak közül választott ülnökből áll.

A Munkásbiztosítási Felsőbíróság rendszerint hármastanácsban határoz; ötöstanácsban akkor, ha oly határozatot bírál felül, amelyet az elsőfokú bíróság hármastanácsban hozott. Az ötöstanács ugyancsak két ülnökkel alakul.

A munkásbiztosítási bíraskodás új szervezetének ezen rövid, kivonatos áttekintéséhez csak azt a megjegyzést fűzzük, hogy nem szívesen látjuk ezen szervezeti változtatásnak rendeleti elintézését. A bírói szervezet szabályozása eminenter törvényhozói feladat ugyanis. Bíróságoknak rendeletekkel szervezésére a háború esetére a kormánynak rendeleti jog alkotására törvényben adott kivételes meghatalmazás sem ad jogot. És még csak azt a bizonyos szükséglet, amely törvényt ront és ezt az intézkedést halaszthatatlanná tette, sem látjuk. Sőt inkább bizonyosnak látszik nekünk, hogy a munkásbiztosítási bíraskodás új szervezését arra az időre kellett volna halasztani, amelyben, a békekötés után, polgári bíraskodásunk reformjával kell majd foglalkoznunk.

Nemrég a kormány azért nem hajtotta végre az ítélembírák és államügyészek illetményeiről szóló néptörvényt, mivel a külön status megvalósítását törvényhozói feladatnak tekintette. Mi ebben a kormánynak igazat adtunk tekintettel arra, hogy a külön status a bírói szervezet kérdése. Most azt kell gondolnunk, hogy a kormány csak kifogással élt, mikor a törvényhozás kompetenciájára hivatkozott, mert a munkásbiztosítási bíraskodás szervezésénél félretette ezt a megfontolást és ezt a bíraskodási rendelettel szabályozta.

— **A világháborúban eltűntek holtnaknyilvánítására vonatkozó szabályok.** A háborúban s a vele kapcsolatos események következtében eltűntek holtnaknyilvánításáról az igazságügyminiszter 28.000/1919. I. M. sz. a. tudvalevően rendeletet bocsátott ki, mely a polgári perrendtartás nehézkes és hosszadalmas eljárásával szemben rövidebb lefolyású s mégis megnyugtató eljárás kapcsán teszi lehetővé az eltűntek legnagyobb részének holtnaknyilvánítását. Ezt a rendeletet most szakszerű és a kérdések mélyébe világító magyarázatokkal látta el *dr. Sándorfi Kamill*, az igazságügyminisztériumba beosztott budapesti törvényszéki bíró. A mű Grill Károly könyvkiadó-vállalatának kiadásában jelent meg; ára 6 korona.

— **Lemondás a választott bírósági ítélet érvénytelenítéséről.** A felek az egymással kötött tőzsdei ügyletekből származó vitás kérdések eldöntését választott bíróságra bízták. A választott bírósági szerződést nem foglalták *írásba* (Pp. 767. §.). A választott bíróság által felvett, de a felek által *alá nem írt* tárgyalási jegyzőkönyv szerint a felek kijelentették, hogy nincs szükség frásra, mert tanuk előtt jött létre a kompromisszum és most is alávetik magukat a döntésnek; az ítélet kihirdetése után, azt tudomásul vették, abba kifejezetten belenyugodtak, s megállapodtak, hogy az ítéletet nyomban végrehajtják akként, hogy a függő ügyleteket a tőzsdén lebonyolítják (de az ezt tanúsító jegyzőkönyvi záradékot sem írták alá). A lebonyolítást nyomban foganatosították is.

Ennek ellenére az egyik fél az ügyet a tőzsdebíróság döntése alá bocsátotta. A tőzsdebíróság a keresetet elutasította: *a)* res judicata okából, *b)* mert a tőzsde tagokat az esetleg alakilag érvénytelen választott bírósági ítélet is — a hűség és bizalom elvének fogva — köti. A második indokot a Kúria (5743/1918.) mellőzte, mert ennek a kimondására a tőzsdebíróságnak a Pp. 784. §-a értelmében nincs hatásköre.

Erre a fél a rendes bíróságnál a 784. §. 1. p. alapján érvénytelenítési keresetet indított. Elutasított: mert a fent ismertetett tényekkel a felperes az érvénytelenítési keresetről lemondott. Ezzel az ő megtámadási joga megszűnt, mert a lemondáskor tudta, hogy a választott bírósági szerződés nincs *írásba* foglalva, error facti tehát nem forgott fenn, error juris-ra pedig nem lehet hivatkozni. (Kúria IV. P. 353/1919.)

— **Az indokolás anyagi jogereje.** A fűszerárú r.-t. kártérítési keresetet indított a kis kávé ellen, az utóbbi által neki eladott 3000 liter konyak nem szállítása miatt. Alperes szavatosságot vont perbe a likörgyárost, akitől ő vette a konyakot és aki azt szintén nem szállította. A szavatosságot elvállalta

és azt a kifogást emelte, hogy úgy a felperes, mint az alperes részéről az 1916. IX. tc. 1. §-ába ütköző árdragítás forog fenn. A fellebbezési bíróság az alperest kártérítésre kötelezte, kimondván az indokokban, hogy sem felperes, sem alperes nem követett el árdragítást. Az ítélet ellen csak a szavatosságot élt felülvizsgálati kérelemmel. Kérte a keresetet elutasítani, vagy legalább is az indokokból kihagyni azt a kijelentést, hogy az alperes nem követett el árdragítást: mert *a)* ez a kijelentés felesleges, mivel az árdragítási kifogás elvetéséhez elég annak a kimondása, hogy a felperes nem árdragító és *b)* ez a kijelentés sérelmes lehet reá nézve, az alperes által a nem szállítás miatt ellene indított és még folyamatban lévő per szempontjából, ahol ő épen azzal védekezik, hogy azért nem szállított, mert a kis kávé csak árdragítás céljából vehetett tőle 3000 liter konyakot.

A Kúria (P. IV. 882/1919.) a felülvizsgálati kérelmet elutasította: mert az ítélet csak a peres felek közti jogvitát dönti el, indokolása nem emelkedik jogerőre és nem zárja el a szavatosságtól, hogy az ellene indított perben az árdragítás kifogásával védekezzék. (Tulajdonképpen az alperes *maga* nem is védekezhetett volna azzal, hogy ő árdragítást követett el; ily védekezést tehát az alperes érdekében a szavatosságot sem használhatott sikerrel ebben a perben. Ezért védekezhettek majd szabadon a saját perében.)

— **Podgyászban lévő ezüst tárgyak be nem vallása.** Arany- és ezüsttárgyak stb., valamint más drágaságok a vasúti árúdíjszabás 54. §. 2. B. végreh. hat. szerint feltételelesen szállíthatók; és a vasúti személy- és podgyászdíjszabás 30. §. V. 1. végreh. hat. szerint arany- és ezüst-árúk, valamint egyéb drágaságok zárt bőröndökben podgyásként felvételnek ugyan, de az ilyen tárgyak tartalmát és értékét be kell vallani és a bevallás megtörténte csak a podgyászvevényvel bizonyítható. Kimondatott, hogy az ezüstdohányszelence — megtekintés nélkül is megállapíthatóan — drágaságnak tekintendő, mert térfogatához és súlyához mérten, anyagánál és kidolgozásánál fogva, aránytalanul nagyértékű. A podgyászfeladóvevényből nem tűnt ki, hogy a feladó a podgyász ezüstartalmát bevallotta volna; ennél fogva a vasúti árúdíjszabás 96. §-a értelmében az elveszett ezüstszelencékért — amelyeket, bárcsak feltételeesen szállíthatók, helytelen bevallással adott fel — kártérítést nem követelhet. Közömbös, hogy a feladaskor megmutatta arcképes igazolványát, amelyből kitűnt, hogy «ezüstben utazik». Közömbös a vasút vétkesége is. És nem nyerhet alkalmazást a 30. §. V. 2. pontnak a kártérítési összeget maximáló rendelkezése; mert ennek előfeltétele a helyes bevallás.

Felmerült az a kérdés is, hogy az üzletszabályzatban foglalt mentességet (ezüsttárgyak) kiterjesztheti-e a podgyászdíjszabás (ezüsttárgyra)? De ennek eldöntése feleslegessé vált, mivel az ezüstszelence ügyis «drágaságnak» minősítettet. (Kúria IV. P. 6515/1918; v. ö. Hiteljogi Dtár XIII. 10. sz.)

— **A követelés igénylőjének perbehívása.** Habár a Pp. 92. §-a csak az alperes általi perbehívást szabályozza, mivel azonban a törvény akkor, amikor vitás, hogy a kereseti követelés a felperest avagy a még perben nem álló harmadikat illeti-e, utóbbinak alkalmat akar adni ahhoz, hogy a perbe ügyfélként belépessen és a követeléshez való jogosultság kérdése ugyanitt, egy esetleges újabb per elkerülésével, végleg eldöntessék; ennél fogva abban a perben, melyet a biztosítottnak az özvegye a biztosító ellen a letétben lévő életbiztosítási összeg iránt indított, az elsőbíróság teljesíteni tartozik a felperesnek azt a kérelmét, hogy alperesekként pótlólag perbe idéztessenek azok, akik — mint a biztosítottnak örökösei — részéről a per tárgyához való igény támasztása a per adatai szerint alaposan feltehető. Ha az elsőbíróság e kérelmet nem teljesíti és elutasító ítéletet hoz, az ügyet a kért perbeidőzés eszközölése végett az elsőbírósághoz vissza kell utasítani, ami nem zárja ki azt, hogy a letétbehelyezéssel köteletségének mindenben eleget tett biztosító-társasággal szemben hozott elsőbírósági ítélet, az ügy visszautasításával egyidejűleg, helyben hagyassék (Kúria P. IV. 5585/1918.).

— **Polgári perút a tagsági jog kérdésében.** A vasúti alkalmazottak jóléti egyesületének választmánya a felperest az egyesületből kizárta. Az alapszabályok szerint fellebbezésnek volt helye a közgyűléshez, amely a kizáró határozatot jóváhagyta. Felperes keresetet indított a határozat hatályon kívül helyezése és tagsági jogai visszaállítása iránt. Az ügy polgári perútra tar-

tozik: mert az alperes egyesület magánjogi érdekek kielégítésére létesült. Ez az érdekkielégítés a tagsági viszonyhoz van kötve, mert az alapszabályok szerint a kizárt tag elveszti minden igényét az egyesület vagyonából vagy jótéteményeiből való részesedéshez. Ebből következik, hogy a kizárás jogosságának felülbírálása a polgári bíróság hatásköréhez tartozik. A kereskedelmi minisztert az alapszabályok szerint megillető főfelügyeleti jog csak rendészeti természetű és nem zárhatja ki a magánjogi igény per útján érvényesítését (Kúria P. IV. 4827/1918.). A német gyakorlat még akkor is megengedi a polgári perutat, amikor nem vagyonjog, hanem — pl. a «harcosegysülethől» való kizárás esetében — csak *becsületjog* védelméről van szó (Reichsger. 1900. III/27., Jur. Woch. 1900, 417. és Reichsger. 354/1912. Jogt. Közl. 1913, 16. sz.).

— **A vasút kamatfizetési kötelezettsége.** Szemben az alsóbírói ítéletekkel, melyek szerint kártérítési perben a kamat csak a kereset beadásától jár, kimondotta a Kúria (P. IV. 343/1919.), hogy az árú elvonásával a felperes károsodása már bekövetkezvén, a vasút attól az időponttól kezdve, amikor felperes a kártérítési igényt a hozzá intézett felszólamlás útján bejelentette, késedelembe esett és így a kárösszeg után a kamat ettől az időtől jár.

Más az eset, ha oly fuvardíjkezdvezményről van szó, mely a díjkezdvezményi hirdetmény szerint nem a feladaskor (rovatolás útján), hanem visszatérítés (refakcia) alakjában nyújtandó, amikor rendszerint a kedvezmény érvényességének lejártá után, bizonyos határidőn belül be kell a kedvezmény igénybevételét jelenteni és okmányokkal kell igazolni, hogy a kedvezményi hirdetményben megszabott feltételek fennforognak, különösen pedig, hogy a fél által a kedvezmény hatályának idejében feladott árúk összesen kitesznek egy meghatározott minimális mennyiséget. Ez a megelőző perenkívüli igénybejelentés kötelező (míg az árú elveszése vagy a helytelen fuvardíjszámítás miatti felszólamlás nem kötelező). Az igény csak a bejelentéssel keletkezik. Ez nem megintés, hanem csak számla közzlése, amely nem teszi a követelést azonnal lejárttá, sem a vasutat késedelmessé. Utóbbi csak akkor következik be, ha letelt az az idő, mely az igénynek és a bemutatott okiratoknak — alap- és összszerszerinti — megbírálásához, ellenőrzéséhez s a helyesnek talált visszatérítés folyósításához szükséges. A kamat tehát csak ez idő leteltétől jár. Mert addig a vasút nem volt késedelmes és nem a fél pénzét használta, hanem az általa, helyes díjszabás alapján, jogosan beszedett fuvardíjakat (Kúria 884/1919.).

— **A külföldi biztosító-vállalatok jogi helyzetének szabályozása.** A kormány a múlt hó 28-án kihirdetett 6821/1919. M. E. sz. rendeletével szabályozta a külföldi biztosító vállalatok jogi helyzetét Magyarországon. A rendelet kimondja, hogy a külföldi biztosító-magánvállalatok a viszonzosság feltétele alatt szabadon működhetnek Magyarországon, előírja továbbá, hivatkozással a Károlyi-kormány által kibocsátott 6535/1918. M. E. sz. rendeletre, hogy a külföldi biztosító-vállalatok a magyar biztosító vállalatokkal szemben követett viszonzosság fennforgását engedélyezésük iránt előterjesztett kérelmükben tartoznak igazolni, végül biztosítja a pénzügyminiszternek a retorzió jogát arra az esetre, ha valamely külföldi állam a magyar biztosító-vállalatokkal szemben a viszonzosság elveitől eltérőleg jár el. E rendelet az eddigi jogállapottal szemben lényegesebb változtatást nem tartalmaz s célja főleg az, hogy tekintettel a lezajlott forradalmi korszak egyes törvényalkotásaira a külföldi biztosító-vállalatok jogi helyzetét Magyarországon minden kétséget kizáró módon tisztázza. Tudvalevőleg a biztosítási-magánvállalatok felügyeletéről szóló 1919. évi XXIX. néptörvény 54. §-a hatályon kívül helyezte a K. T. 461. §-át, mely a külföldi biztosító-vállalatoknak Magyarországon való szabad működését a viszonzosság feltételezése mellett biztosította. Ámbár a felügyeleti törvény — mely egyébként 2. §-ában a viszonzosság elvét a külföldi biztosító-társaságokra nézve ugyancsak teljes mértékben fenntartja — nem lépett életbe, mégis a törvény kihirdetése megtörténvén a volt monarchia egyes szuccessziós államaiban, így különösen Lengyelországban — ugyan teljesen jogosulatlanul — kételyek merültek fel a kül-

földi biztosítóknak Magyarországon való ezidőszerinti jogállapottára nézve. E kételyek eloszlátása céljából mutatkozott szükségesnek a külföldi biztosító-társaságokkal szemben követett viszonzosságot újból kifejezetten kimondani. A rendeletnek a reciprocitást biztosító rendelkezése csak annyiban tér el a K. T. 461. §-ától, hogy míg a K. T. 461. §-a — utalással a K. T. 211. §-ra — csupán általánosságban a részvénytársaságok (illetve a szövetkezetek 230. §.) irányában fennforgó viszonzosság kimutatását követeli meg, addig a 6821/1919. sz. rendelet specialiter a hazai biztosító-vállalatokkal szemben követett viszonzos elbánás kimutatását követeli meg ahhoz, hogy valamely külföldi biztosító-vállalat Magyarországon működhesse és bejegyeztessék. E különbség annyiban jelentőségteljes, amennyiben egyes államokban, pl. Cseh-Szlovákiában általánosságban a külföldi részvénytársaságok és szövetkezetek bejegyzésére és működésére nézve ugyanazon szabályok állnak fenn, mint a belföldi hasonló jogi alakulatok tekintetében, a biztosító-társaságok azonban és különösen a magyar biztosító-társaságok oly korlátozások alá esnek, melyeket az ottani belföldi biztosító-társaságokkal szemben nem alkalmaznak. Ugyancsak kétségek merültek fel a tekintetben, vajjon a Károlyi-kormány alatt hozott 6535/1918. M. E. sz. kormányrendelet, mely — szemben a K. T.-el — az újonnan alakuló vagy az országban eddig még nem működő biztosítási magánvállalatok bejegyzését és működését kormányhatósági engedélyhez köti, érvényben áll-e vagy sem. Ezt a kételyt is eloszlatja a kormány új rendelete, amennyiben a 6535/1918. sz. Károlyi-féle rendeletet incorporálva, annak érvényét továbbra is fenntartja. Nem tartalmaz novumot az eddigi jogállapottal szemben a rendeletnek 3. §-a sem, mert a nemzetközi magánjognak bár nem írott, de az összes kultúr államokban elfogadott szabályai szerint a viszonzosság megsértése valamely külföldi állam részéről jogot ad a sérelmet szenvedő államnak, hogy megfelelő retorzionális intézkedésekkel védje meg saját alattvalóinak érdekeit. Mindenesetre helyes volt azonban ezen nemzetközi magánjogi elvet — mintegy memento-képen — a rendeletben kifejezetten is kimondani, tekintettel arra, hogy a volt monarchiából alakult új nemzeti államok egyike másika, így különösen Cseh-Szlovákia, a viszonzosság elvét a magyar társaságokkal szemben lépten-nyomon megsérti és a magyar biztosító-vállalatokkal szemben oly kényszerintézkedéseket alkalmaz, melyek hovatovább azok ottani működését lehetetlenné teszik.

— **Büntetőjogi reformok Angliában** Lord Henry Bentinck vezetése alatt a büntetőjogi reformkérdésekkel és a társadalmi problémákkal foglalkozó angol egyesületek küldöttsége tiszteltgette az angol belügyminiszternél, hogy a reformköveteléseket előadja. Fontos követelés, hogy a vizsgálati fogságot teljesen ki akarják küszöbölni és a fiatalok Remand Home-jának mintájára «befogadó ház»-zal (Reception house) pótolni, amely egy pártfogó tisztviselő vezetése alatt állana és oly intézettel volna kapcsolatos, amelyben a terhelte testi, lélektani és társadalomtani vizsgálatnak vetné alá. Alapgondolata a követelt reformnak, hogy a terhelt a bünvádi eljárás során ne álljon a vádat képviselő hatóság, hanem oly egyének felügyelete alatt, akik rokonszenvvel és türelemmel kezelik s bizalmát meg tudják nyerni. Egy további óhaj, hogy fiatalok ügyeiben több súly helyeztessék az egyes eset diagnózisára és az amerikai mintát követve orvosi, lélektani szakértők működjenek közre a kriminogén tényezők felderítésében. Kívánták továbbá, hogy a 16—21 éves fiatalok lehetőleg ne ítéltessenek fogházbüntetésre, nők részére szolgáló letartóztatási intézetekben szakképzett nők alkalmaztassanak ápolókul, a tanítása börtönökben intenzívebb legyen és az egészségügyi berendezések tökéletesíttessenek. Válaszában a belügyminiszter e követelések túlnyomó részének helyességét elismerte, csupán a tervbe vett «Reception house»-ok felállítását tartotta ezidőszerint kivihetetlennek. E helyett a biztosíték, ill. kezesség mellett való szabadlábbonhagyás intézményének továbbfejlesztését ajánlotta.

Fiatal hadirokkant ügyvéd, szerény igényű, hű munkatárs ügyvédi irodában vagy nagyobb vállalatnál alkalmazást keres. Szíves értesítés Láng, Szondi-utca 55. címre küldendő. 16298

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként

Előfizetési díj
a I. év január–márciusi negyedére 20 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Szüts Miklós ny. kúriai bíró: A jog pályája. — Dr. Tarnai János ny. kúriai tanácselnök: Angol dolgok. — Dr. Gündisch Guido budapesti ügyvéd: Az állampolgárság a békeszerződésben. — Dr. Szalai Emil budapesti ügyvéd: A békeszerződés szerzőjogi rendelkezései. — Dr. Dukas Géza budapesti ügyvéd: Kriminológia és pszichoanalízis. — Szemle.

Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XIII. k. 4. iv.

A jog pályája.

Amit egykor Caligula óhajtott, vajha a római népnek csak egyetlen közös feje volna: azt megtörtént csodának lehetne képzelni, ha azoknak az intézményeknek a fejlődését vizsgáljuk, melyeket az emberiség önmagából termel. Annyira egységes tervszerűség nyilvánul fejlődésükben, hogy ez szinte személyiséget kölcsönöz nekik. Mintha az a nagy tömeg, melynek részint a közreműködéséből, részint a tehetetlenségéből fakadnak, csak egyetlen fejjel gondolkodnék és akarna. Így személyesítjük a jogot is, amint megértjük annak mindig visszatérő, egy irány felé mutató alakulását. Ekkor látjuk tisztán, hogy a jognak fejlődésében mily következetes pályája van, melyen idegen erők gyakran megzavarják, még hosszú időre is, de ahhoz megint csak vissza kell térnie, éppen azért, mert nemcsak külső erők, hanem pályáján belül működő tényezők vezetik, mint az égi testek mozgását.

Ily központi erő, mely a jog lassú alakulását befolyásolja, az erkölcsi igazság. Nem ez az, amit a jog keres, egyenes útvonalában nem ez áll: de ez az, amitől eltávolodni nem akar, sőt hosszabb időre nem is tud.

Az erkölcsi megismerés fejlődésével pedig emelkedik a jog színvonala is.

Ez a viszony a jognak nem gyöngesége, — mint egykor a filozófiánál a „*philosophia est ancilla theologiae*» elve volt, — hanem ereje, mert ez a viszony természetes. Az erkölcs is az ember létviszonyaiból alakul s azokkal szorosan összefügg, *de nem az ő maga alkotása, hanem fölötte áll*; ellenben a jog az ember legsajátabb termelése, melyet maga von le viszonyaiból, ezért természetes, hogy össze is kell egyeznie azokkal a legfőbb törvényekkel, melyeket az embernek rendeltetése szab eléje.

Ok és cél vezéreltik az emberiség életét, néha átlátszó, máskor szinte láthatatlan tömörülésükben. Így az emberi jogok alakulása is két sarkpont között mozog. Egyik a materiális szükség, mely az erők egyensúlyához képest jogokat ad ott, ahol a szükségletek nagyobb erőket tudtak termelni. De a jog legprimítivebb alakulásaiban is, alkotóinak érezniök kell, hogy marandónak kellene lennie, ez pedig csak úgy lehet, ha nemcsak a jelen igényeinek, hanem a távolabb jövőnek is megállítható alapot tud teremteni. Tehát éppen konzervatív természeténél fogva arra kell törekednie, hogy jótéteményeit minél szélesebb körre terjessze ki.

Így az ok maga megteremti a célt, ami újabb szellemi, sőt kulturális erőt visz az emberiség jogalkotó tevékenységébe, annál nagyobb szerepe lesz abban a jövőbelátásnak, mialatt a gazdasági érdekekből és szükségletekből kiindulva a tájékozást az erkölcsi törvény és a kötelesség felé keresi. Erkölcsi törvény és gazdasági önzés! Első tekintetre éles ellentétnek látszanak, de hi-z rég bevált törvénye a világnak, hogy az ellentétek vonzzák egymást.

Schopenhauer „Über das Fundament der Moral» című munkájában, (szikrázó jelígeje: „Moral predigen ist leicht, Moral begründen schwer»), minden erkölcsi törvény alapjául a „Mitleid»-ot (részvét, könyörület stb.) állítja fel. Ezt az ő „Mitleid» szavát nehéz lefordítani, mert a súlyt főleg a betű szerint vett s csak a németben kifejezésre jutó „együttlészenvedés» vagy „veleszenvedés» értelmére helyezi, megegyezően azzal a tanításával, mely szerint a világ szenvedése közös és egységes. De csodálatos mélység van ebben a gondolatban, melyet az ethika későbbi nagy művelői nem méltányoltak eléggé. Ha nem is tudjuk hol és miképpen, de valahogy kezét fogott itt az igazsággal. Ezen az észvilámon az igazság szikrája pattant keresztül. Az ethikának ez az alapja a világ szenvedése és terhei közösségéből fakadó szeretet, s az egyik vezérsugara a jognak is.

Önzésre és az önzés megtagadására mint két ellentétes és egymást ellensúlyozó pólusra a világ fejlődésének mindenütt szüksége van, ahol csak a szellemi ébredés, az öntudat legkisebb szikrája feltűnik. Még az állatvilágban is, ha más nem, a fajfönntartás ösztöne képviseli az önzés ellenében az önfeláldozást. Valójában a részvét, szeretet mások iránt főleg akkor is, ha küdenek és szenvednek. Ez a legönzettelenebb és szinte személytelen szeretet, mely a kereszténység óriási ercjét a római világbirodalom ellen is megadta. S ez az az erkölcsi alap, mely megvált-hatja a világot, s melyhez a jogfejlődés ösztönszerű bölcseséggel vagy kénytelenséggel igazodik, mert bármikor ellene száll előbb-utóbb kudarcot vall és meg kell hátrálnia.

Mint minden hatalomnak korlátokra van szüksége, így a jognak is, melynek lényege az egészséges önzés, de leghatalmasabb korrektívuma az önzetlen erkölcs, mert *egészséges* csak az az önzés lehet, mely az önzetlenségtől sem idegen. A két ellentétnek bölcs kiegyenlítése a jogfejlődés nagy feladata: *élni és élni hagyni*, hogy a summum jus soha se lehessen summa injuria.

A jognak ez az önkéntes meghódolása az erkölcsi igazság előtt annál nagyobb jelentőséget nyer minél nagyobb tömegeket mozgat az a jog, melynek ez az önfegyelmzés volna a magasabb rendeltetése. Így főként a nemzetközi jogban, melynek területén, bárhogy próbálkozzunk platónikus megoldásokkal, csak két ultima ratio van: az erkölcsi önfegyelmzés vagy a fegyveres mérkőzés.

Mert itt már az a végrehajtó hatalom, melyre támaszkodhatnék, legalább is ingatag; hacsak az az egy erő fön nem tartja, mely a jog egész fejlődését irányítja, az erkölcsi igazságból eredő meggyőződés és fegyelem.

Ha valahol, úgy itt áll az az elv, az „élni és élni hagyni» postulatuma, mely a jog erkölcsi tartalékának a minimumát jelenti akkor, midőn nem is egyesekről, hanem népekről, nemzetekről van szó. Nemzetek is kiveszhetnek, ha életerejük ki-alszik. De életerős népeket halálra szánni, ez oly bűn, mely minél jobban sikerül, annál több fulánkja marad vissza a siker hőseiben.

Mondhatják: mit törődnek azzal a győzők, a történelem hatalmasai, ha a létért való küzdelemben kénytelenek kiírtani a gyengébbet. Hiszen minden élet a világon csak ebből áll és ezen fordul meg.

Pedig ez még sem így áll.

Igaz, hogy a világon egyik faj fölfalja a másikat, a kis mada-r a legyet, a sas a csirkét, a ragadozó a házinyulat: de egyik

sem a testvérét. Ha van ez alól kivétel, talán éppen az embernél, mert az a legnagyobb ragadozó, mihelyt erkölcsi törvényétől elszakad, ez a kivétel csak a szabályt erősíti meg.

Az ember éppen az által képviseli a szellemi incarnáció legmagasabb fokát, hogy bármennyire szabad az erkölcs megtagadásában is, de semmi sem képes megszüntetni ember és ember között a szenvedésnek, a közös teher viselésének azt a szolidaritását, mely az ellenséges népeket is, mihelyt a mérkőzés megszűnt, összefűzi egymással. Minél nagyobb a kulturájuk, annál inkább.

Íme most is láthatjuk, hogy a korona és márka hanyatlása az értékben emelkedő dollárt is károsíthatja, mert elszigeteli a honi piacát. De ez csak egy rikító példa a sok közül. Schopenhauer zseniális felismerése, mely a «Mitleid»-ot teszi meg az erkölcs alapjává, itt éri meg a legszebb diadalát. Nem csupán könyörület az, hanem igazság, mely idővel térdre kényszeríti a jogot is, ha ez attól eltért. Küzdenünk kell, gyakorta egymás ellen is, dolgoznunk s szenvednünk; és ez a küzdelem a mi egységünk, az a fáradságos munka és szenvedés a mi boldogságunk, amint azt Spinoza oly magasztosan mondotta Ethikájában (IV. könyv, utolsó tétel): «A boldogság nem az erkölcs jutalma, hanem az erkölcs maga.»

Az embereket nemcsak a létért való küzdelem mozgatja, mely elválaszt; van egy másik küzdelmük is, amely egyesít, s ez a küzdelem a jogért. Összekapcsoló ereje éppen abban van, hogy a jog pályája az erkölcs körül vezet s attól messzebbre el nem szakadhat, de ha elszakadt volna is, ahhoz szükségképp vissza kell térnie. Mert a történelem ethikai hibákat ki tud egyenlíteni, de ethikai abszurdumokat meg nem tűr; bár azt előre sejteni sem tudjuk, melyik egészen váratlan oldalról szakad rá az ilyenre az összeomlás, mely minden előzményt felborít. Emlékezzünk csak Lengyelország feltámadására.

Ó, bár jöhetne jobb kor, mely után buzgó imádság epedez százazrek ajakán, amikor a jog erkölcsi szükségletének eszméi a népeket áthatván, ritkább lehetne az oly földrengés, mely nem a göröngyöket rázza össze, hanem a népeket. Hisz még a nyertesek is veszítenek az oly, papirosra épített jogrenden, melyben a népeket csak úgy megkérdésük nélkül tolják át egyik államból a másikba mint a nyájukat, hogy az ily mesterséges államalkotás után egyik sem leli honját hazájában. Határokat javítani lehet, de nem teremteni.

Nehéz a mérsékletet ádáz harcok után magunkban megtalálni, de a történelem erre is mutat példákat, s azok mindig üdvözök voltak a győztesnek is, aki mérsékletével önmagát becsülte meg.

Csak két példára akarok rámutatni. Egyik a győztes Japán mérséklete, midőn 1905-ben a békeség kedvéért lemondott a hadikárpótlásról Oroszország ellen, s ez a mérséklet több hasznot hozott neki mint maga a győzelmes háború.

A másik Angliának bölcs mérséklete, melyet a búr háború után 1900 óta a legyőzött búrok iránt szabadságuk és összes jogaik kiméletében tanúsított, úgy hogy a későbbi világháborúban ezeknek a hű segítségével erősödhetett.

De hát egyesek, akik magukról hinni szeretik, hogy nincsenek illúziók, azt mondják, mindez csak ideológia, s ezekből a nagy erkölcsi igazságokból szemmel nem látunk, kézzel nem foghatunk semmit. Már aki nem látja! De földünk kettős forgásából sem látunk semmit, mégis van, sőt ezen függ létünk összes nemzedékeinkkel, népeinkkel, egész világtörténetünkkel együtt.

Mi magyarok bizunk a nagy nemzetek önmérsékletében, bizunk a jog erkölcsi vonzásában. Bár a látszat úgy fordul is, hogy nincs nemzet, mely bár szeplőtlenül, de oly vesztiesen kerülne ki a világháborúból mint éppen mi.

De ha mégis szenvednünk kellene ennek a háború jogának végzetes tévedései alatt, a közös szenvedés erkölcsi alapja bennünket együtt fog tartani s közelebb hoz egymáshoz a nagy megpróbáltatásban, akkor is dolgozunk és törünk tovább: tudva és mélyen érezve azt, hogy a jog pályája, mely a nemzeteket is viszi, az erkölcsi igazságot sokára nem hagyhatja el. Lehet azt attól eltávolítani, s szorítani, de csak visszatér s utoljára, elnyomóival együtt is, megtalálja amit keresett.

Szűts Miklós.

Angol dolgok.*

XXXIII.

A munkaadó felelőssége a munkását ért balesetért.

Philbin kézimunkás vállalkozónál volt alkalmazva, aki egy munitiógyár számára épületeket emelt. A munkaszerződés óraszámra fizetendő napi teljesítményre szült, mérsékelt fölös munka is ki levén kötve; esti 1/2 9 órán túl azonban Philbin sohasem dolgozott. Lakásul a vállalkozó barakkokat tartott a telken, amelyekben a munkások a takarításért fizetendő 2 penny ellenében meghálhattak. A munkások nem voltak kötelesek a barakkot használni, nagyrésztük a szomszédos lakásokban helyezkedett el.

Philbin egy éjszaka 1/2 10 óra tájban az egyik barakkban aludt, amikor a vihar eldöntötte a hajlékot és Philbin súlyos sérüléseket szenvedett. Ezért kártérítési pert indított gazdája ellen.

A járásbíróság úgy ítélte, hogy a felperes állandó alkalmazásban volt, tehát a baleset az alkalmazásból és ennek folyamán származottnak veendő. A marasztaló ítélet ellen a munkaadó fellebbezett.

A Court of Appeal helyet adott a fellebbevitelnek és Eady főbíró a következőkben fejtette ki érveit. A per adataiból kitűnik, hogy felperest különösen az olcsó lakás indította arra, hogy alpereshez szegődjön, de nem volt kötelezve a lakás használatára. Óraszámra volt fizetve és egy órai felmondás mellett bármikor elhagyhatta a szolgálatot. Munkaideje reggeli 7-től esti 1/2 6-ig tartott. 1917 szeptember 13-án nagy vihar keletkezett és a munkások korábban mentek el. Szokás szerint esti 10 órakor tértek a barakkokba, de aznap korán hagyván abba a munkát, az egész nap rendelkezésükre állott. A vihar tíz óra tájban rongálta meg a hajlékot és ekkor sérült meg a felperes. Ezek a tények vitán kívül állanak.

A jogi kérdés egyedül az, hogy a sérülés az alkalmazás folyamán történt-e. Ez a kérdés sokszor volt vita tárgya; részletesen foglalkozott vele a főrendiház bírósága is, amikor lord Finlay kimondotta, hogy az alkalmazás folyamán (in the course of employment, amint a törvény, az 1906. évi Workmen's Compensation Act, magát kifejezi) nem azt jelenti, hogy az alkalmazás tartalma alatt (in the currency of employment). Más különben az utóbbi szavak fölöslegeseek volnának, mert nem mondanának mást, mint amit a törvénynek egy másik tétele kifejez: «az alkalmazásból eredő». Ha a fenti szavak más értelemben vétenének, sok oly igénynek volna helye, amelyeket kizár az alkalmazás folyamán kitétel, ha helyesen így értelmeztetik: «a munka vagy szolgálat közben.» E felfogáshoz lord Haldane is hozzájárult; lord Dundin pedig a következőkkel egészítette ki: Nézetem szerint az alkalmazás folyamán kitétel mást jelent mint az alkalmazás tartalma alatt; nézetem szerint azt akarja mondani, hogy a balesetnek akkor kell bekövetkeznie, midőn a munkás vagy szolgáló olyasmit végez, ami a gazda kiszolgálásának részét képezi. Lord Atkinson azon véleményének adott kifejezést, hogy a szolgálat folytonosságát nem szabad összevetésztetni az alkalmazás folyamával; példaképen azt az esetet hozza fel, hogy a matróz, gazdája engedelmével saját ügyeiben vagy szórakozásul partra száll. Ez megszakítja az alkalmazás folyamatát arra az időre, amíg a hajóra vissza nem tér vagy a visszatéréshez szükséges járműre nem lép. Vagy vegyük a házicseled esetét, kire nézve nemcsak a szolgálati szerződés folytonossága, hanem az alkalmazás folytonossága is fennforog. Amíg a cseled a gazda házában van, az alkalmazás folyamata szakadatlan; de megszakad, ha saját ügyében elhagyja a házat.

Ha — így folytatja a bíró — ezeket az elveket a jelen esetre alkalmazzuk, a munkás helyzete ugyanaz volt, mint azé, aki a gazdája által kijelölt más házban lakik. Tetszése szerint járhatott-kelhetett. Talán nehéz volt lakást kapnia, de lehetetlen nem volt, mint sok másnak sem. Eszerint a baleset nem az alkalmazás folyamán történt. Az első bíró, úgy látszik, nem ismerte a fentidézett irányadó főrendiházi precedenst, mert különben nem fordulna elő ítéletében több oly észrevétel, amely nem állhat meg.

* Az előbbi közl. I. az 1913. évi 41., 51., 1914. évi 51., 1917. évi 29., 30., 1918. évi 25., 29., 34., 51., 1919. évi 15. sz.

XXXIV.

Mi állapítja meg a hatóság «bírói» jellegét?

A háború folyamán az angolok tudvalevőleg behozták az általános védkötelezettséget. Olvasóinknak nem kell magyaráznunk, mily mélyremenő változtatást jelent ez az angol jogéletben. Itt csak az érdekel bennünket, hogy a katonai szolgálatból való mentesség kérdését nem csupán adminisztratív teendőnek tekintik, hanem a bírói eljárás alakításai szerint működő helyi bíróság (Military Local Tribunal) döntése alá bocsátják.

A most ismertetendő esetben arról volt szó, hogy az ilyen bíróság tagja részéről a perben álló felekre vonatkozólag tett sértő nyilatkozat miatt van-e helye becsületsértési, akár polgári, akár büntető keresetnek.

Már a rómaiaknál jogi elv volt, hogy «*quae jure potestatis a magistratu fiunt, ad injuriarum actionem non pertinent*» (l. 63. §. 7. Dig. de injuriis 47., 10.). Ez a szabály az angol jogban is fennáll, de főképen csak a bíróság tagjaira, az esküdtekre, a tanukra és védőkre nézve. Ezek az u. n. kiváltságos esetek (privileged cases). A privilegiálás alapja a tettes jóhisze, vagyis a Btkünk 75. §-a szerinti dolus hiánya. Ha a dolus forog fenn vagy a kiváltságban részesülő személy e helyzetével visszaél (excess of occasion), a kiváltság nem hatályos. Így mondatott ez ki még legújabbán (Law Quarterly Review, XXXIII. k. 206. l.) A jóhiszemet az angol jog vélelmezi, de nem zárja ki a rosszhiszem bizonyítását.

A jelen esetben is e körül forgott a kérdés; de a megoldás azon előzetes kérdés eldöntésétől függött, hogy az említett Local Tribunal, melynek tagja a becsületsértő kijelentést tette, bíróság-e.

A vita alapjául szolgált tényállás a következő volt:

Egy haszonbérli társaság folyamodott egyik alkalmazottjának a katonai szolgálatból való felmentéséért. Az east-ellipe-i Tribunal tagja, Harvey-Smith lelkész, ellenezte a kérelmet és így nyilatkozott: «A folyamodók egész vállalata szédelgés; nem hoznám ezt fel, ha a bíróság elnöke oly nagy fontosságot nem tulajdonított volna a vállalatnak.»

Felperesek a perben azt állítják, hogy a szónok e kijelentést «valótlanul és rosszakaratulag» tette, jól tudván, hogy újságírók vannak jelen, hogy tehát a történetek az egyik helyi lapban közöltetni fognak. És valóban, a lap tudósítást közölt az esetről, úgy adván azt elő, hogy Harvey-Smith állítása szerint a vállalat alkalmazottjai csak két hétig kapták az állított béreket; az egész dolog szédelgés.

Alperes azzal védekezett, hogy a neheztelt kitételek, ha ugyan mondatk és közöltettek (amit tagad), oly alkalomból mondatk, amely feltétlen mentességet biztosít: a katonai bíróság előtt, ennek ülésében a tárgyalás folyamán, amikor alperes hivatali kötelezettséget teljesített, mert a Tribunal törvény által alkotott, bírói teendőkkel felruházott testület.

Ezen előzetes kérdés megvitatása közbeszóló döntés végett a King's Bench egyik bírója elé került, ahol a tárgyalás következőképen folyt le:

Alperes képviselője: A Tribunal nem közigazgatási, hanem bírói hivatal, mert ott ügyfelek (a mentesítést kérő személy és a mentesítést ellenző katonai képviselő) alakoszerűen tárgyalnak, a felek ügyvéd segítségével élhetnek és tanukat idéztethetnek meg.

Bíró: Ügyvéd járhat el a londoni városi tanács előtt is, mikor zene- vagy táncengedély kérik; de ez nem teszi a tanácsot bírói testületté.

Az alperes képviselője sok precedensre hivatkozva, kifejti, hogy a Tribunal státus-kérdésekről határoz, tehát bírói feladatot végez, minélfogva az ott tett nyilatkozatok feltétlenül kiváltságosak.

Felperes képviselője ezzel szemben azt vitatja, hogy a Tribunal nem egyéb, mint a helyi közigazgatási hatóság egy osztálya, tehát maga is adminisztratív testület.

Az ítéletben a bíró azt fejtette ki, hogy vitán kívüli jogszabály szerint föltétlenül mentesek az olyan nyilatkozatok, amelyeket a bíróságnak vagy a bírói eljárás szabályainak megfelelő alakosságok szerint működő testületnek tagja a tárgyalás folyamán tesz; ezek miatt keresetnek helye nincs. Megállapították ezt a precedensek többi között az elmebetegség tárgyában eljáró

békebíróra, az egyházi adminisztratív bizottságra, a hivatalos felszámolóra nézve; más esetekben, például az iparendélyező bizottságra vonatkozólag az ellenkezőt mondták ki.

A jelen esetben a Tribunal szerkezetét kell vizsgálni a kérdés megoldása végett. Ama törvényeket és rendeleteket kell figyelembe venni, amelyek e bíróságot felállították, szervezték és eljárási rendjét szabályozták. Az a kifogás, hogy a Tribunal azért nem bíróság, mert csak egy közigazgatási hatóság osztálya, nem állhat meg, mert az újabb gyakorlat bíróságnak minősítette pl. a munitiógyártásról szóló törvény alapján szervezett bizottságot is.

Ami azt az ellenvetést illeti, hogy a Tribunal teendői közigazgatási természetűek, erre nézve tekintetbe kell venni, hogy az a lehető legtágabb terjedelemben határoz a felek személyi állapotáról; nincs ugyan joga esküt kivenni, de másrészt a katonai szolgálatról szóló 1916-iki törvény büntetést szab arra, aki valótlannal vallomást tesz előtte. Az a körülmény, hogy az elnöknek döntő szavazata van, a testületet nem teszi nem-bíróságvá.

Ezek szerint az alperes kifogása alapos, a Tribunal bírói testület és tagjainak nyilatkozatai miatt pernek nincs helye. Ily értelemben mondatott ki a határozat.

Felperes kérelmére a bíró megengedte a fellebbezést.*

XXV.

Élelmiszer-e a tea?

Az angol kormánynak egy 1917-ben kelt háborús rendelete büntetéssel sújtotta azt, aki élelmicikket (food) felhalmoz.

Hinde Eleonora asszony azzal volt vádolva, hogy élelmezési cikknek tekintendő árút (teát) nagy mennyiségben szerzett be. 1918 január havában ugyanis 122 fontnál több teát találtak a házában, amely cikknek nagy részét a megelőző november havában szerezte be. Az elsőfokú bíróság úgy találta, hogy a tea élelmicikk, vádlottat 50 font pénzbüntetésre ítélte és 5 font költségben marasztalta.

Fellebbezésére, a High Courtnak King's Bench osztálya foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a tea megfelel-e az «élelmicikk» fogalmának, melyet a rendelet így ír körül: «Minden oly cikk, mely emberi táplálkozásra szolgál vagy amely rendszerint az emberi élelem összeállításához vagy készítéséhez használtatik.» Ez a meghatározás — így érvelt a vádlott képviselője — az 1899. évi Sale of Food and Drugs Act (élelmi- és gyógyszer-árúsítási törvény) 26. szakaszából van átvéve, de ama törvény az «italt» is élelmicikknek minősítette. Minthogy immár a rendelet az «italt» szót kihagyta, világos, hogy az italt nem kívánta élelmicikknek tekinteni. Azóta új rendelet kelt e tárgyban, de e részben az sem változtatott a szövegen. A tea tehát *ital*, de nem *élelmicikk*.

Darling bíró: Az emberi test súlyát nem gyarapítja egy cseppet sem.

Védő: És természetét egy hüvelykkel sem. (Derűtség.)

A védő előadja még, hogy élelmicikknek csak az tekinthető, amit táplálkozás céljából fogyasztunk el. A tea csak stimulans; táplálék a tej vagy a tejszín.

Darling bíró: Felhozhatta volna az elsőfokon a szóda-vizet is.

Védő: Annyira elkalandoztam, hogy még a pálinkára is hivatkoztam, pedig az ma már elköltözött lélek. (Derűtség.) A rendelet büntető intézkedés, azt tehát az angol nyelv közönséges szóhasználatát szerint kell értelmezni.

Darling bíró: És mi van a sörrel?

Védő: Ezidő szerint arról nem szeretnék beszélni. (Derűtség.) Kétségtelenül ital.

Darling bíró: Volt-e eset arra, hogy valakit nehéz, táplálékbor beszerzése miatt perbe fogtak volna?

A második védő: Nem.

Sheerman bíró: Van gond rá, hogy ezt ne lehessen kapni. (Derűtség.)

A felmentő ítéletet Darling bíró a következő fejtegetés kíséretében hirdette ki: A felvetett kérdés csakugyan fejtörést

* Az angol eljárásban vannak esetek, amelyekben a fellebbevitel csak az eljáró bírónak (bizonyos ügyekben az Attorney Generalnek) engedelmével foghat helyet, ex debito justitiae.

okozhat. Ha a rendeletek szerzői határozatlanul beszélnek, ez természetesen ingadozást szül a gyakorlatban. A rendelet olvasói többnyire úgy fogják érteni, hogy élelmiszernek azt tekintik, amit enni szokás. Az élelmi rendelet nem említi az «italt» és nem szól a bor beszerzéséről sem, bár némely borok igen tápláló természetűek. A vádlott szárított tealevelet halmozott fel. Ezt nem eszi senki. Italul sem használhatta a vádlott a tealevelet, hanem csak a rajta átszűrt vizet: a tea néven nevezett szüredéket. A vádlott nem szerzett be élelmiszert. Amit felhalmozott, azt bizonyára nem akarta megenni, hanem italt akart belőle készíteni. Az «élelmiszer» kifejezésnek természetes jelentésével ellenkeznek, ha a tealeveleket is bele értenénk. Ha az élelmi biztos el akarta tiltani a nagy mennyiségű tea beszerzését, ezt ki kellett volna mondania.

Avory bíró megjegyezte, hogy a tea nem táplálkozás végett, hanem stimulansul vételik be a szervezetbe, azért nem tekinti élelmiszernek.

A harmadik bíró hozzájárult.

*

A King's Bench ítélete, mely nyilván ellenkezett az árdragítás elleni rendszabályok céljával, nem válhatott precedenssé; az élelmezési hivatal már alig egy héttel később kiegészítette rendeletét ilyképen:

A jelen rendelet értelmében az «élelmicikk» kifejezés magában foglal minden oly cikket, amely rendszerint az emberi élelem összeállítására vagy készítésére használtatik és kiterjed a teára, a kávéra és a kakaóra is.

Dr. Tarnai János.

Az állampolgárság a békeszerződésben.

Napilapjaink legtöbbje a neuillyi tervezet határozmányait alig közölte akár csak rövid kivonatban is, úgy hogy a nagyközönség sok életbevágó fontos intézkedésről egyáltalában nincsen tájékozva. Így a megszállott területeken illetőséggel bíró lakosságunk legnagyobb része kétségtelenül nem is gyanítja, hogy közjogi hovatartozandóságát miképpen kívánja az entente rendezni. De hivatalos közlegeink sincsenek a jogi helyzettel tisztában, mert különben nem történt volna meg az, hogy a lezajlott nemzetgyűlési választások alkalmával sokan azért lettek, mint külföldiek törölve, mert a bolsevizmus ideje alatt személyük és vagyonuknak némi védelme céljából a cseh vagy jugoszláv követségtől megszerezték azt az igazolványt, hogy ők külföldi állampolgárok. Hiszen ilyen állampolgársági bizonyítványnak nemcsak a magyar közjog, hanem az entente békefeltételei értelmében sincsen semmi jelentőségük. A küldöttségünknek átnyújtott jegyzék 61. és 63. pontjai szerint, t. i. mindazon 18 éven felüli személyek, akik oly területen bírnak illetőséggel, amely korábban Magyarországhoz tartozott, csak akkor veszítik el magyar állampolgárságukat és szerzik meg a szerb-horvát-szlovén, a román vagy a cseh-szlovák állampolgárságot, ha a szerződés hatálybalépésétől számított egy évi időtartamon belül nem folyamodnak a magyar államhoz való további hozzátartozásukért. A békeszerződés ratifikálásának időpontjától számítandó egy év leteltéig tehát, a megszállott területeken községi illetőséggel bíró eddigi magyar állampolgárok jövő állampolgársága függőben van; ami kétségtelenül annál is inkább honyodalmakra fog vezetni, mert a községi kötelékbe való tartozás nálunk nincsen valami nagyon határozottan szabályozva. Sokan laknak a demarkációs vonalon túl, akik ott községi illetőséget nem szereztek; és viszont. Mert a gyakorlatban úgy áll a dolog, hogy a négyévi állandó tartózkodással automatické többnyire nem szerzi meg senki sem új lakóhelyének illetőségét, mert a községi illetőséggel járó terhek miatt egy község sem tesz hivatalból lépéseket aziránt, hogy új lakói a községi kötelékbe kifejezetten felvétesse. Így tehát azon a címen, hogy a szülőközségi illetőség a szülőközség hozzájárulásával fenntartatik, előfordul sokszor az az eset, hogy a régi községi illetőség évtizedekkel ezelőtt történt eltávozás dacára generációkon keresztül megmarad. Ennek folytán nagyon kíváncsi tartanám azt, hogyha nagyközönségünket megfelelő módon már most figyelmeztetnék arra, hogy a békeszerződésnek az állampolgárságra vonatkozó határozmányai folytán ajánlatos a községi illetőséget minden egyes polgárnak,

akinél ez kérdésessé válhat, haladéktalanul teljesen tisztázni! Ilyen útbaigazítás annál is inkább szükséges volna, mert a békefeltételek 62. pontja azokra nézve, akik a szerb-horvát-szlovén, vagy a cseh-szlovák állam részére átutalt területen bírnak községi illetőséggel, még egy újabb komplikációt rejt magában. Ha ugyanis ezek az állampolgárságot 1910 január 1-e után kapták meg, csak azzal a feltétellel fogják elnyerni az új állampolgárságot, ha a szerb-horvát-szlovén, illetőleg a cseh-szlovák államtól erre nézve engedélyt nyernek. És miután az ezen 62. ponttal korrespondáló 76. szakasza az osztrák békeszerződésnek azt mondja, hogy az engedélyadás mindazon személyeknél szükséges, akik községi illetőséget szereztek meg 1910 január 1-e után a szerb-horvát-szlovén, vagy a cseh-szlovák állam részére átutalt területen,* több mint valószínű, hogy a csehek és szerbek a magyar békeszerződés vonatkozó intézkedését is úgy fogják értelmezni, hogy joguk van oly született magyar állampolgárokat is kiutasítani, akik a szerbeknél vagy cseheknel nem bírnak legalább 10 év óta községi illetőséggel. Tehát a községi illetőség labilis alapján fogják eszerint a csehek és szerbek sok ezer született magyar állampolgár sorsát eldönteni.

Ha a fentiek után kétségtelennek látszik, hogy a békeszerződésnek az állampolgárságra vonatkozó határozmányai, ott is, ahol tisztán beszélnek, sok bizonytalanságot fognak teremteni, legalább arra kellene törekedni, hogy a békeszerződés végleges szövegéből az előttünk fekvő tervezet több homályossága elimináltassék. Utalok különösen a teljesen felesleges 57. pontra, amely szerint a magyar állampolgárságot a magyar területen való születés pusztá ténye által megszerzi minden személy, aki születése révén nem érvényesíthet valamely más állampolgárságot. Ez az intézkedés nálunk nem jelenthet semmit, mert külföldiek gyermekei a születés pusztá ténye által szintén külföldivé válnak és igenis mindig valamely más állampolgárságot érvényesíthetnek. Furcsálom a már említett 63. pont azon szavait, hogy «akik magyar állampolgárságukat elvesztik», «azon államhoz való hozzátartozásukért folyamodhatnak (optio), amelyben honosságot bírtak, mielőtt illetőségüket az átruházott területen megszerezték». Ez mást nem jelenthet, mint azt, hogy a megszállott területen illetőséggel bírók ragaszkodhatnak az eddigi magyar állampolgárságukhoz! Hogy miért van itt a magyar állampolgárság azzal körülrva, hogy «azon államhoz való hozzátartozás, amelyben honossággal bírtak, mielőtt illetőségüket az átruházott területen megszerezték», nem tudom magamnak megmagyarázni.

Ezekben voltam bátor egy pár kritikai megjegyzést a békeszerződésben kontemplált jövő állampolgársági jogunkra vonatkozólag megkockáztatni.

Dr. Gündisch Guido.

A békeszerződés szerzőjogi rendelkezései.

I. Államközi rendelkezések. 1. Kötelesek leszünk a békeszerződés hatálybalépésétől számított egy éven belül belépni az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult berni Unióba. (221. §. 1. bekezdés.) Az ententeországok közül tagjai az Uniónak: Anglia, Franciaország, Olaszország, Japán, Belgium, Portugália. Belépésünk révén elvileg a teljes kölcsönösségnek és viszonyosságnak kellene érvényre jutnia hazánk, valamint ez országok között és azon országok között, melyek ezután fognak belépni az Unióba. Ám a békeszerződés számos rendelkezése leontja a mi hátrányunkra ezt a kölcsönösséget és viszonyosságot.

2. Addig, amíg az Unióba belépünk, tartozunk az összes ententeországok szerzőit az Unió alapelveinek megfelelően ténylegesen megvédeni. (221. §. 2. bek.)

Megvédeni tartozunk az Unió alapelveinek megfelelően oly ententeországok szerzőit is, melyek nem tagjai az Uniónak; ilyenek az Északamerikai Egyesült Államok, Kína, Kuba, Görögország, Nicaragua, Panama, Lengyelország, Románia, Szerb-Horvát-Szlavonország, Sziám, Csekoszlóvia.

Ez a kifejezés «az Unió alapelveinek megfelelően» lényegében azt jelenti, hogy ugyanazt a védelmet nyújtjuk ez országok szerzőinek, mint saját szerzőinknek, valamint azt is, hogy az Unió-egyezményben biztosított minimális védelmet nyújtani tar-

* Ugyanígy szól az Állami Nyomda szövegével szemben a magyar békefeltételek Táltoz-féle kiadása.

tozunk akkor is, ha a minimális védelem több és tágabb, mint amelyet szerzői jogunk hazai szerzőinknek nyújt. Hogy azt is jelenti-e, hogy csak az ententeországok részéről nyújtandó viszonyosság esetén tartozunk védelmet nyújtani az ententeországi szerzőknek? ez nem tűnik ki világosan a szövegből.

3. Folytatólag biztosítani tartozunk a védelmet az ententeországi szerzők irodalmi és művészeti műveinek legalább is oly mértékben és feltételekkel, mint ahogy azt 1914 július 29-e előtt tettük. (221. §. 3. bek.) Ez a rendelkezés védi azon ententeországok szerzőinek műveit, amelyek nem tagjai az Uniónak.

Fontossággal bír e rendelkezés különösen az Északamerikai Egyesült-Államokkal való vonatkozásban, mert ez nem tagja az Uniónak és mert ennek szerzőit védtük a háború előtt egy 1912-ben kötött irodalmi egyezmény alapján. Ha azonban — mi feltehető — az Északamerikai Egyesült-Államok felélesztik a velünk fennállott irodalmi egyezményt, úgy a védelem ezen egyezményen és nem a békeszerződés e rendelkezésén fog alapulni.

4. Az ententeországokkal (Franciaország, Anglia, Olaszország, Északamerikai Egyesült-Államok) eddig fennállott irodalmi egyezményt, az országok, ha kívánják, feléleszthetik. (223. §.) Valószínű, hogy az Északamerikai Egyesült-Államokon kívül a velünk egyezményben volt ententeországok nem fogják feléleszteni egyezményeiket, mert a berni egyezmény több jogot ad nekik, mint az eddigi egyezmények.

5. Az ententeországok követelhetik, hogy az Ausztriával és Németországgal fennállott irodalmi egyezményeink rendelkezéseit az ő szerzőikre is alkalmazzuk, amíg ezen egyezmények hatályban vannak. (225. §.) E rendelkezés nem bír jelentőséggel egyrészt azért, mert azon ententeországok, melyek a berni Uniónak tagjai, nem fogják igénybe venni, mert az Unióegyezmény több jogot ad a szerzőinek, mint az Ausztriával vagy Németországgal fennálló irodalmi egyezmények, másrészt, mert mi nyilván felbontjuk az osztrák és német egyezményt, mert Ausztria és Németország is tagjai lesznek az Uniónak.

6. A tőlünk elszakadó országrészek lakói, ha e területrészek elszakadása által más államok polgáraivá válnak is, megtartják nálunk szerzői jogaikat eddigi műveikre vonatkozólag. (239. §.) Viszont a tőlünk területet elragadó országok elismerni tartoznak a maguk területén szerzőinknek jelenleg nálunk érvényes jogait és pedig azon ideig, ameddig e jogok nálunk elismertetnek, tehát általában 50 éven át post mortem auctoris, tekintet nélkül arra, hogy az illető országokban meddig védelmek a szerzői művek. (249. §.) Nemcsak az elragadott területeken, de a hódító országok egész területén kötelező a szerzői jogok ezen elismerése. Hogy a védelem tartalmától eltekintve, milyen mérvű lesz a hódító országokban a szerzői jogi védelem, az nem nyer szabályozást. Ott, ahol csak igen primitív a szerzői jog, mint pl. Romániában, a védelem keveset fog nyújtani szerzőinknek. Még különösebb az eset Szerb-Horvát-Szlavonországban, ahol — legalább Szerbiában — egyáltalán nincs ezidő szerint szerzői jog.

II. Magánjogi és büntetőjogi rendelkezések. A szerzői jogokra vonatkozó speciális intézkedéseket «ipari tulajdon» című fejezet tartalmazza. E fejezet nyilván nem képezi a békeszerződésnek külön zárt kódexét, hanem kiegészítendő a békeszerződés egyéb anyagi jogi intézkedéseivel.

Nehézkessé, gyakran érthetatlenné teszi az idevágó rendelkezéseket, hogy a szerzői jogra vonatkozó szabályok a legtöbb helyütt a szabadalmi mintavédelmi rendelkezésekkel össze vannak vegyítve, jóllehet e jogtárgyak az elkülönített kezelést igényelnék. Az egyes intézkedések a szerzői jogra redukálva a következők:

1. A «Szerzői jogok», úgy, ahogy azokat a berni egyezmény meghatározza, újból hatályba helyeztetnek, illetve helyreállítanak (restauré ou rétabli) a békeszerződés intézkedéseinek fenntartása mellett, azon személyek, vagy jogutódai javára, akik azok élvezetében a háború előtt voltak. (242. §.) E rendelkezés, mely lényegében a szerzői jogok restitutio in integrumját kívánja megszabni látszólag teljes kölcsönösséggel. De bizonytalanná, komplikálttá és szinte érthetatlenné válik e rendelkezés az idézőjelbe helyezett két klauzula folytán. Szintén alig tekinthető át az a sokféle szempont, melyet e két klauzula belevisz e rendelkezésbe, mert egyrészt a békeszerződés számtalan intézkedéseit, másrészt az Unióegyezmény tartalmát kell belekombinálni e rendelkezésbe.

2. Megállapítatnak a békeszerződés hatálybaléptétől kezdve a szerzői jogok azok javára, akik e szerzői jogokat megszerezték volna valamely mű közzététele (publication) révén, ha a háború alatt lett volna. (242. §.) Ez is kedvező viszonyos intézkedésnek látszik, melynek révén szerzőink a háború alatt közzétett műveik tekintetében védelemhez jutnak az ententeországokban és viszont.

3. Azok az intézkedések, melyeket valamely ententeország a háború alatt kibocsátott különös rendelkezések alapján tett szerzőink jogaira nézve, megtartják érvényüket.

Nem valószínű, hogy a szerzői jog szempontjából itt lényegesebb érdekeink forognának kockán.

4. Abból kifolyólag, hogy a háború alatt valamely entente-kormány kihasználta szerzőink jogát, vagy az ily kihasználásra valakinek engedélyt adott szerzőinknek semmiféle megtérítési igénye nincsen. (258. §. 3. bek.) és ha valamely ententekormány ily rendelkezéséből eredőleg pénzüsszegek fizettettek; ezek olyképp használandók fel, mint polgárainknak valamely entente-országgal szemben fennálló egyéb követelése. (242. §. 4. bek.)

5. Azokat a szerzői jogokat, melyeket honosaink entente-országokban a háború előtt vagy alatt szereztek vagy ezentúl szerezni fognak, az ententeországok az általuk szükségesnek vélt módon korlátozhatják, megszoríthatják vagy feltételekhez köthetik, honvédelmi vagy közérdekből vagy pedig azért, hogy ententeországi szerzők jogainak igazságos elbírását nálunk biztosítsák, vagy végre azért, hogy a békeszerződésben terhünkre megszabott akármely kötelezettségünk betartását kikényszerítsék. A honosaink keletkező szerzői jogait az ententeországok csak honvédelmi vagy közérdekből korlátozhatják. A korlátozásokat oly módon eszközlik az ententeországok, hogy kormányaik maguk gyakorolják e szerzői jogokat, vagy kihasználási engedélyeket adnak, vagy a kihasználást ellenőrzik vagy pedig egyéb módon. Ha az ententeországok ezen jogukkal élnek, úgy megfelelő kártérítést nyújtanak szerzőinknek és az ezekből eredő összegekkel ép úgy járnak el, mint honosainknak járó egyéb tartozott összegekkel. A szerzői jogoknak a háború kitörése óta történt vagy ezentúl történendő minden oly átruházása, mely e rendelkezések érvényrejutását megghiúsíthatná, semmis. (258. §. 5., 6. és 7. bek.)

E rendelkezés kiméretlen áttörése a berni Unióegyezmény szerint kötelező viszonyosságnak és esetleges érvényesítése hatálytalanná teheti ránk nézve az Unióegyezményt. Olyan rendelkezés ez, melyet csak fegyveres hatalmi szóval lehet egy országra rákényszeríteni, önként nem vállalnak országok ilyen kikötéseket. Talán remélhető a szerzői és művészi világ újból kialakulandó nemzetközi szellemi szolidaritásától, hogy tiltakozni fog e rendelkezések gyakorlati alkalmazása ellen.

6. Azon szerzői jogbitorlások miatt, melyeket a hadiállapot kitörése óta a békeszerződés életbeléptéig nálunk ententeországbeli szerzők ellen vagy az ententeországokban a mi szerzőink ellen vagy mindezek jogutódai ellen elkövettek, keresettel élni vagy bármilyen igényt támasztani nem lehet. (245. §. 1. bek.) E rendelkezés, mely méltányosan viszonyosnak mondható, mintegy kölcsönösen falyolt borít a háború ideje alatt elkövetett szerzői jogbitorlásokra. Ily bitorlásokat nálunk ententeországi szerzők ellen elég nagy számban követtek el, kivált kiadók és filmvállalatok, bizonyára nagyobb számban, mint ententeországokban a mi szerzőink ellen.

Sajátos helyzet teremődik itt azon szerzői jogbitorlási perekben, melyek a háború alatt indítottak ententeországbeli szerzők által itteni meghatalmazott ügyvédük útján. Bíróságaink e perekben — több esetben jogerősen — úgy határoztak, hogy a bitorlások miatt büntetésnek és kártérítésnek van helye.

7. Nem indítható kereset a művészeti szerzői jog (sic! irodalmi és művészeti helyett) bitorlása miatt azon címen, hogy a háború kitörése és a békeszerződés aláírása közti időben a szerzői jogok megsértésével termékek vagy tárgyak készültek, avagy irodalmi vagy művészeti művek közzététettek. Az ily tárgyak árú kibocsátása a békeszerződés aláírásától számított egy éven belül sem képezi a szerzői jog bitorlását. (245. §. 2. bek.)

Közkeletű nézet folyománya, hogy az ilyen produktumok értékesíthetése bizonyos időn át megengedett. Analóg rendelkezés eddigi irodalmi egyezményeinkben is foglaltatik.

8. Az irodalmi és művészeti művek többszörözésére (repro-

duction) kötött szerződések (contrat de licence), melyek a háború előtt ententeországi honosok és a mi honosaink közt kötöttek volt, a hadiállapot kitörése időpontjában felbontottaknak tekintendők. Hogy van azonban a kiaknázásra jogosultnak (beneficiaire) a békeszerződés életbeléptétől számított 6 hónap alatt új kiaknázási engedély megadására (concession d'une nouvelle licence) kérni. Az új kiaknázási engedély feltételeit megegyezés híján az illető ententeország bírósága vagy a vegyes választott bíróság állapítja meg.

Feltűnő, hogy csak oly kiaknázási engedélyről szól a rendelkezés, melyek művek többszörözésére (reproduction) vonatkoznak és nem említi az előadásra (representation, execution) vonatkozó szerződéseket is. Feltehető, hogy ez csak szerkesztési felületelességből történt és hogy mindennemű kiaknázási módra vonatkozik a rendelkezés. Nem tehető fel ugyanis, hogy a színdarabok és zeneművek előadására vonatkozó szerződésekre nézve más jogi helyzetet kívánt volna a békeszerződés teremteni. Egyébként ez a rendelkezés egyik legfontosabbak egyike. Lényegben azt állapítja meg, hogy egyrészt írók és művészek, másrészt kiadók és egyéb vállalkozók (színházak, filmgyárak stb.) közt létesült szerződések a háború kitörésével felbontottaknak tekintendők. Hol a szerzőre, hol a vállalkozóra nézve lesz kellemes, hogy egy a háború előtt kötött szerződéstől szabadul. Ép ezért sajátos, hogy csak a licenciára jogosult (beneficiaire), tehát csak az, aki a kihasználási engedélyt a szerzőtől kapta, tehát csak a kiadó, a színház stb. kérheti a licencia megújítását, ellenben az, aki a kihasználási engedélyt adta, nem követelheti, hogy újítsák meg vele a szerződés.

A háború előtt kiadók, színházaink és filmvállalataink számos ily kihasználási szerződést kötöttek francia, angol és különösen színházi vállalkozókkal.

Ép e kölcsönös érdekek folytán feltehető, hogy az eddigi szerződő felek bírói beavatkozás nélkül is meg fogják találni az egyezség útját (úgy a békeszerződés által felbontott szerződések felelevenítése, mint ezzel kapcsolatban a háború alatt kiaknázásból eredőleg fizetendő megtérítések tekintetében). Nem valószínű, hogy szerzői jogi szerződések felelevenítésére való törekvések keretében az érdekelték igénybevegyék a bírói utat.

9. Ha fizetések teljesítettek a háború alatt honosaink szerzői jogaira vonatkozólag oly szerződés alapján, mely irodalmi, drámai vagy művészeti műnek többszörözésére vagy előadására nézve a háború előtt kötött, úgy a fizetések ép oly módon fognak felhasználni, mint honosaink egyéb tartozásai és követelése a békeszerződés értelmében. (246. §. 3. bek.)

E pont a legnehezebben érthetők közül való már csak azért is, mert honosainknak szerzői joga fejében történt fizetésekről van benne szó, mégis az mondatik, hogy a fizetések ép úgy használnak fel, mint honosaink egyéb tartozásai és követelése. Honosainknak azonban csak követelése lehetnek abból folyólag, ha részükre fizetések teljesítettek, de semmiesetre sem tartozásai: így a tartozás szónak itt nincs értelme. Tartozásról akkor lehetne itt szó, ha viszonyosan ententeországi szerzőknek tőlünk járó szerzői jogdíj-követeléseire is alkalmaztatnák a rendelkezés.

A német szerződésnek kongruens 319. §-a arra vall, hogy tulajdonképen ez utóbbit óhajtottá volna a békeszerződés megállapítani, mert a német békeszerződés 319. §. 3. pontja nemcsak egyoldalulag a német szerzők nem követeléseire, hanem viszonyosan az ententeországi szerzők követeléseire is ugyanígy rendelkezik, vagyis olyképp, hogy ha a háború előtt kötött szerződés vagy háború előtt adott licencia alapján a háború alatt szerzői jogdíj alapján fizetések teljesítettek, ezek ép úgy használándók fel, mint egyéb tartozások és követelések a békeszerződés értelmében.

Feltehető, hogy a békeszerződésünk szövegezője nem akart e pontban eltérően rendelkezni terhünk, jelesen nem akarta megvonni tőlünk azt a viszonyosságot, melyet a németeknek itt megadott.

Szerzőinkre nézve mindenesetre terhes ez intézkedés lényege, mert ententeországokban számottevő követeléseik gyűlemlettek fel és ezeket közvetlenül kézhez kapni a mai valutaviszonyok mellett igen sokat jelentene a számukra, ahelyett, hogy a felgyűlemlett pénzek (csupa idegen valuta) kompenzációs alapba folyják be, melyben minden értékünk visszanozhatatlanul elsüllyed.

10. A fenti 8. és 9. pont rendelkezései nem érvényesek az Északamerikai Egyesült-Államokkal való vonatkozásban. (246. §. utolsó bek.)

Hogy az Északamerikai Egyesült-Államokkal szemben mily szabályok mérvadók, erre nincs felelet a békeszerződésben. Tekintettel arra, hogy szerzőinket, kivált színpadi íróinkat és zeneszerzőinket az Északamerikai Egyesült-Államokhoz számottevő érdekek fűzik, célszerű lett volna, ha a jogbizonytalanság e részben el lenne osztatva. Ebből folyólag megvan a lehetőség arra, hogy az Északamerikai Egyesült-Államokkal szemben kedvezőbb jogi helyzet alakuljon ki szerzőink számára, mint amelyet a békeszerződés más ententeországokkal szemben megállapít, jóllehet az Északamerikai Egyesült-Államok szerzői jogi törvényhozása eddig meglehetősen rideg volt európai országokkal szemben.

Dr. Szalai Emil.

Kriminológia és pszichoanalízis.

Meglepő jelenség, hogy míg a freudizmus az orvosi pszichológiában gyakorlati és elméleti téren mind tágabb körben kezd érvényesülni, úgy hogy ma már a hivatalos orvostudomány mind kevésbé zárkozhatik el a pszichoanalízis tanításai elől, míg ezen eredeti alkalmazási terén kívül ma már a hittudomány, bölcsészet, szépirodalom és nyelvészet egyaránt tudomásul veszi, tanul tőle, felfrissül és megifjodik általa, addig a jogtudomány számára mintha nem is léteznék ez a most már négyedszázados diszciplína. Pedig különösen a kriminológiát nagyon közről érdeklő tanításokról van szó, miket eddig a büntetőjogászok teljesen negligálhatóknak tartanak. Sem mellette, sem ellene való állásfoglalásra eddig nem került a sor.

Feltűnő jelenség ez, de nem érthetetlen; nem, ha meggondoljuk, hogy Freudnak és követőinek mily állandó harcot kell még ma is folytatniok, mennyi előítélettel szembeszállniok és hogy a pszichoanalízissel a hivatalos orvostudomány nem vállal még ma sem közösséget. De mégis kénytelen tudomásul venni, mert azokat a gyakorlati eredményeket, melyeket a Freud-féle lélekelemzés felmutat, nem tehetik semmivé azok, akik elméleti tanításai elől elzárkóztak.

De vajjon lehetséges-e, hogy idővel egy egészen új pszichológia alakuljon ki, mely az eddigi lélektani elméleteket gyökerestől felforgatja, anélkül, hogy a jogtudomány és elsősorban a kriminológia ne látna szükségét annak, hogy tanainak egyik alapját, a mai hivatalos pszichológiát revízió alá vegye? Semmi esetre sem valószínű, hogy ez a hatás nagyon gyorsan bekövetkezzék. Mert ugyanazon okokhoz, melyek a pszichoanalízist az orvostudományban mellőzötté teszik, a jogtudomány terén még egy súlyos ok járul. És ez: a gyakorlati kényszerűség kisebb nyomása. Freudot orvosi praxisa készítette rá, hogy mikor a hivatalos pszichológia alapján felépült terápia sokszor ki nem elégítő gyógyításmódnak bizonyult, ő hatékonyabb módokat keresett, és gyakorlata eredményeiből levont következtetésekkel helyettesítette az évszázados meddő elméletet. Ugyanígy azok, akik nyomdokain haladtak, saját gyakorlati meggyőződésük alapján tették magukévá az új tant. De a jogászt mármint mi indítsa arra, hogy revízió alá vegye a kriminológia alapjául elfogadott lélektani elméleteket? A bűnügyi statisztika adatai régóta elég okot szolgáltatnának arra, hogy ez irányban is sürgős munka induljon meg. De ezt a munkát egyfelől az a körülmény hátráltatja, hogy még oly súlyos társadalmi bajok következményei sem válnak mindig azonnal nyilvánvalóvá, ha a társadalom testének megbetegedését nem is követi nyomon sürgős remédium. A másik gátló ok a kriminológus kutatásának eddigi módja. A kriminológus ma nem teljesen önálló kutató. Nem rendelkezik azon módszer felett, amely a megismerés egyedüli biztos forrása: a tisztán saját meglátásaira támaszkodó egyéni tapasztalás felett. A naturalista iskola megfigyelései ilyen, in ultima analysi egyéni élmény erejével bíró tapasztalatokra azért nem vezetnek, mert vizsgálódásuk alapjául ezen iskola követői is bizonyos, idegen körből átvett kész axiómákat fogadnak el, és ami eredményre kutatásaik során jutnak, azt az alapul vett tanok értelmében bírálják meg. Következtetések helytállósága így mindig attól függ, mennyire igazak azok a doktrínák, amiket kiindulási pontul vettek. (Fayer joggal kifogásolja a kriminalitás tisztán «higiénikus» kezelését.) Hogy pl. Lombroso-nál is —

jóllehet az esetek tizezreit vonta megfigyelése körébe — milyen túltengőek a hivatalos orvostudományi alapon levont következtetések az egyéni, szabad, előítéletmentes tapasztalásokkal szemben, szembeötlő, ha meggondoljuk, hogy a végső eredmény, amelyhez eljutott; a született büntettes tana a priori negációja a büntettes befolyásolhatóságának és pedig az öröklés tanának egyoldalú akceptálása alapján.

A kriminológiának segédtudományai által való ép ezen el-tartottsága folytán hiányzik az az ok, amely a kriminológust kényszerű módon eredményeinek revíziójára szorítsa, amikor ezáltal ki van téve annak, hogy az eddigi — bár talán már dü-ledező, le még egyelőre kényelmes — megalapozottságot iga-zabb útra terelő, de talán már fáradságos munkát kilátásba helyező önállóbb kutatással kell felcserélnie.

Az eddigiekből is következik, hogy nem képzeljük, hogy a kriminológus mármost az eddigi pszichológia helyett új dogma-ként a pszichoanalitikus tanokat fogadja el. De úgy gondoljuk, hogy ab ovo semmi esetre sem utasíthatja el azokat és nem zárkozhatik el attól, hogy megvizsgálja ezeket a tanokat is, és hogy módszereivel kísérletezzék. E munkájához támpontokat szolgáltatott dr. Ferenczi Sándor a freudizmus magyarországi meghonosítója, a Nemzetközi Pszichoanalitikus Egyesület ezidő-szerinti elnöke azon előadásában, melyet a Birói és Ügyészi Egyesületben 1913 október 29-én tartott* és újabban «Pszicho-analízis és Kriminológia» című fejtegetésében.** Mindaz, amit Ferenczi itt a büntetőjogi determináltság tartalmának a pszicho-analízis segítségével való feltárásáról, a büntetés szadisztikus elemeinek kiküszöböléséről, a bűnözőknek a pszichoanalízis út-ján való gyógyításáról, egyes bűncselekmények libidinózus okai-ról, a gondatlanságból elkövetett bűncselekményekről stb. mond, széles perspektívát nyújt a jövő kriminológusának.

A ma uralkodó közvetítő büntetőjogi iskola megtanított arra, hogy a bűnözést az egyéni alkat és környezet együttes produktumának tekintsük. De hogy milyen természetűek azok a lelki hatóerők, amelyeket a büntettes cselekvésének jelentékeny determinánsai közé kell számítanunk, arra nézve a jövő kutató-jának felvilágosításaira vagyunk utalva. Az orvosi pszichoanali-zis eddigi tapasztalatai alapján talán nem hiú remény, hogy a Freud-féle lélekelemzés segítségével sikerülni fog itt is előbbre jutni. A Freud-előtti pszichológia «lelki» és «tudatos» között nem tett különbséget; lelkieket csak a tudatos lelki történést tekin-tette és az olyan irracionális megnyilvánulásokat, amilyenek pl. az álom révén kerültek felszínre, csak a lélek ideiglenes, meg-zavart állapotának tulajdonította vagy tisztára fiziológikus folya-matnak minősítette. Freud óta tudjuk, hogy a logikus, célsze-rűen gondolkodó és reagáló, a nevelés által kikészített «én»-ben egy ezzel nem mindig összhangban levő, egészen másfajta lelki tartalom nem esetleges járulék, hanem a lelki berendezés egy állandó tényezője, sőt, hogy a lelki történések igazi székhelye azokban a lelki rétegekben van, amelyekben az irracionális ten-dencia az uralkodó, a kedvtelés keresése, a külvilághoz való alkalmazkodás és a hasznossági belátás hiánya a vezérlő moti-vumok: a tudattalan, és hogy az, amit tudatnak nevezünk jó-formán csak érzékszerv a tudattalan megnyilvánulásának észre-vevésére. Miként az eddigiek, úgy orvosgyakorlati tapasztaláson alapszik azon tanítás is, hogy a lélekre hatni, azt nevelni, csak a tudatlanban lappangó archaikus, infantilis tendenciákon át lehet, melyek között a libidinózus faktorok igen erős mozga-tóknak bizonyultak. E tudattalan feltárása a pszichoanalitikus munkaköre. Ebbe a munkakörbe léphetne most már be a krimi-nálpszichoanalitikus is, kinek a fáradhatatlanság mellé egy nem épen gyakori képességet kell majd magával hoznia: az elfogu-latlanság fokozott mértékét. Elfogulatlanságot azzal szemben, amit majd észlelni fog és azokkal az ellenhatásokkal szemben, amelyek észlelései nyomán saját «én»-jében feltámadnak.

Dr. Dukés Géza.

* Lásd «Pszichoanalízisről annak jogi és társadalmi jelentősé-géről» című értekezést dr. Ferenczi S.: Ideges tünetek című köte-tében; 2. k. Dick Manó kiadása, Budapest, 1920.

** Dr. Ferenczi S.: A pszichoanalízis haladása című kötetében. Dick Manó kiadása, Budapest, 1920.

Szemle.

— **A numerus clausus**, amellyel a szociális beteg-ségek kuruzslói eddig az ügyvédség bajait kívánták gyó-gyítani, újabban, mint a felső oktatás nyomorúságának or-vossága jelentkezik. Nem szenvedhet kétséget, hogy abban a kis parasztorszámban, amelynek bennünket a győztesek vég-zetes rövidlátása szánt, az értelmiségnek mai quantitativ túltengése elviselhetetlen társadalmi helyzetet teremtene. Egyrészt azonban talán mégis kissé korai, ha magunk sietünk annak az ítéletnek következményeit levonni, amely a történelem legfőbb ítélőszéke előtt sohasem emelkedhe-tik jogerőre, másrészt pedig még ha a túlzott buzgalom menthető volna is, az értelmiség redukciójának ajánlott módozata valóban medicina peior morbo lenne. Felvetjük a kérdést: életképes-e az az ország, amelyben protekció kell ahhoz, hogy valaki tudományos minősültséget szerez-hessen? Azzal ugyanis eleve számolnunk kell, hogy bár-mily kiváló jellemekből alakuljon is az a tanári areopag, amely a kiválasztást megejti, mihelyt nem a tudás és a tehetség döntő a szelekcióra, komaság, barátság és poli-tikai összeköttetés fogja azt befolyásolni. Ez a befolyás annál veszesebb, minél kisebb a társadalom, amelyben ér-vényesül. Legkevésbé pedig a jogász járulhat hozzá oly megoldáshoz, amely az igazságosság alaptételével áll ellen-tétben. Csak tudatlanság vagy gonoszság tehet különbséget ember és ember közt, faj, nemzetiség, vallás vagy osztály szerint, ha arról van szó, hogy kinek a munkája értékesebb az összesség számára. Ennek megítélésére kulturállamban csak a tehetség, tudás és tisztesség szentháromsága szol-gálhat alapul. Igenis, szükség van szelekcióra, de egyetlen céltudatos eszköze: a tanítás és a vizsgálat színvonalának emelése. Meg kell szűnnie annak a szégyenteljes ellentét-nek, amely az egyetemre beiratkozott és az ott dolgozó hallgatók száma között van, meg kell szűnnie a papiros minősültségnak, amely diplomával igyekszik elfődni az ér-telem és tanultság csupaszságait. Ennek a szelekciónak már a középiskolában kell kezdődnie, amely eddig ezrével ontotta a főiskolákra a továbbfejlesztést el nem bíró primi-tív és műveletlen elméket. Ha el tudjuk érni, hogy a közép-iskolákban és az egyetemeken behatóbban tanítsanak és többet tanuljanak, nyomban kevesebb lesz azok száma, akik-nek szellemi proletársága hazánk jövőjét fenyegeti. Magyar-ország értelmisége nem sülyedhet le az úri kaszinók szín-vonalára, amely ballotage-zsal választja meg tagjait, az egyetem nem válhat a kijárók tanyájává, ahol oklevél kon-cesszióért környékezik meg a tudomány őreit. Dolgozni, akár testi, akár szellemi a munka, mindenkinek joga van, akinek ép a karja és ép az elméje. Sőt a bénáknak és tehet-ségteleneknek is joguk van az élethez, csak épen a lusta-ságnak nincs joga ahhoz, hogy könnyebb megélhetése ked-véért a szorgalmat guzsbakössük.

Polónyi Géza

elhunytaival nemcsak a politikai élet-nek évtizedeken át jellegzetes alakja tűnt le, hanem a jogászvilágnak jelentős szereplője is. Jo-gászi működését ritka éleselméjűség jellemezte. Mint ügy-véd a régi nagystílű védők közé tartozott, akik egész egyé-niségüket vitték bele az ügybe, amelyet képviseltek. Jogi csatái, amelyeket Eötvös Károllyal, Vázsonyi Vilmossal és másokkal vívott, mindenkor emlékeztetések fognak maradni a magyar barreau történetében. Bár nem volt jogtudós — sőt egyéniségétől mi sem állott távolabb, mint a tárgyila-gos, higgadt kontempláció — csodás receptív képességé-nek és szorgalmának segítségével mégis mindenkor meg tudta szerezni a tudományos eszközöket, amelyekre ad hoc szüksége volt. Nagy és nyomatékos szerepe volt a régi par-lament igazságügyi bizottságának működésében, különösen a bűnvádi perrendtartás megalkotásakor. Így Polónyi ösz-

tönzésére került ki a nyomozás az ügyész kezéből, az ő érdeme az előzetes letartóztatás okainak megszorítása is. Mint igazságügyminiszter hivataloskodásának rövid ideje alatt inkább politikai, mint jogászai motívumok mozgatták s ennek tulajdonítható, hogy bár több kezdeményezés fűződik nevéhez — így ő adott Balogh Jenőnek megbízást a büntetőnovella tervezetének szerkesztésére — maradandó alkotásra nem került sor. Egy letűnt kornak kétségkívül érdekes és szertelenségeiben is értékes individualitása szállt vele sírba. Lehet, hogy immár a történelmi perspektíva őt is, mint annyi mást, a valóságnál nagyobb méreteken tünteti fel, de a jelen kornak tülekedő, szürke, tehetség és tudás nélkül szűkölködő szereplőjéhez viszonyítva Polónyi Géza joggal kérhet állandó helyet a magyar jogászság emléksarokában.

Rosnyay Dávid

Harminc esztendő életének elmulása egymagában szomorúságra hangol bárkit, még azt is, aki nevét először a gyászrovatban olvasta csupán.

Aki azt is tudja, hogy férj, apa, gyermek és testvér szállt vele sírba: megsirálja.

Aki pedig évek hosszú során keresztül barátja és munkatársa volt, aki mint magyar jogászt tanulta megszeretni és becsülni, az még nagyobbán látja az úrt, melyet maga után hagyott.

Szíve, lelke a korának megfelelően fiatal volt, értelme, tudása a korát messze meghaladta. Akaratereje, kitartása határt nem ismerő, ha nemes, igaz ügy szolgálatába állíthatta.

Az ország határain kívül létező viszonyok ismeretét a magyar viszonyok javítására felhasználni;

a külföldi jogok tudását a magyar jog tökéletesítésére fordítani;

a bölcséleti- és társadalomtudományokat a magyar nemzet javára gyümölcsöztetni;

ez volt élete célja.

Fanatikus hite volt a magyar nemzet jövőjét illetőleg, de a hit hangoztatása mellett megfeszített munkával törekedett a nemzet talpraállításában közreműködni. Társadalmi és irodalmi működését mindenki ismeri, aki a magyar gényusz regeneráló erejét aggódva figyelte.

Ilyen szívet és fejet fokozottan fáj akkor elveszteni, mikor legnagyobb szükség van rájuk.

A reá való emlékezés mindig buzdítóan, felemelően fog hatni mindazokra, akik ismerték és szerették.

Dr. Mayer Géza.

— **Cégbíróság kijelölése.** Az ellenséges megszállás alatt lévő területen székhellyel bíró törvényszéknél bejegyzett részvénytársaság a Pp. 51. §-ának utolsó bekezdése alapján más törvényszéknek cégbíróságként leendő kijelölését kérte. A Kúria (Pk. IV. 208/1920.) a kérelmet elutasította: mert a Pp. 51. §-a utolsó bekezdésének a bíróküldésre vonatkozó intézkedését csak annyiban lehet a perenkívüli eljárásban alkalmazni, amennyiben azt az illető eljárás természetéből megengedi, már pedig a bejegyzett cég jogviszonyaiban történő változásokat abban a cégjegyzékben kell kitüntetni, amelyben a cég kezdetétől fogva be van jegyezve és a cégbíróság ellenőrző és felügyeleti jogának gyakorlása a cégjegyzék, az okmánytár és a cégirattár kezelésétől el nem választható, az elj. rend 4. §-ában megállapított perenkívüli cégbírószági illetékességet tehát — az új bejegyzés esetétől eltekintve — más bíróságra átruházni nem lehet.

— **Jus variandi.** Ha az eladó késedelme esetében a vevő a K. T. 353. §-a alapján a teljesítés iránti jogot választva, teljesítésre indította keresetét és az eladó ezt elfogadva, a maga részéről is a teljesítéshez ragaszkodik, akkor a vevő a teljesítés

helyett kártérítést nem követelhet. De ha az eladó a teljesítés iránti kereset beadása után megkezdett teljesítést utóbb abba-hagyva, azt újból megtagadja, ezen újabb szerződésszegés folytán a vevő választási joga feléled és teljesítés helyett kártérítést követelhet (Kúria P. IV. 236/1919.) Ilyenkor természetesen a keresetváltoztatás miatti kifogás is a Pp. 188. § 5. pontja értelmében alaptalan.

— **Igazgatósági tagságról való lemondás.** A szövetkezet igazgatósági tagja a cégbírósnál bejelentette lemondását és kérte az igazgatósági tagság megszűnését a cégjegyzékbe bevezetni. Mivel azonban az igazgatósági tagok a folyamódóval együtt sem voltak többen, mint amennyi az alapszabályok értelmében a határozatképességhez szükséges volt, a cégbíróság a kérelmet elutasította: mert a K. T. 192. §-a értelmében szükséges közgyűlési elfogadó határozat érvényes létrejötte közgyűlési jegyzőkönyvvel ki nem mutatott. A budapesti ítélőtábla (6. P. 5252/1918.) az elsőbíróság végzését helybenhagyta és kimondotta, hogy a fennforgó esetben tanúkkal való bizonyításnak helye nincs. A Kúria (Pk. IV. 361/1919.) a helybenhagyó végzéssel szemben kizárt felfolyamodást visszautasított.

— **Tűzbiztosítás és tartós üzemszünetelés.** Fűrésztelepre nézve kötött tűzbiztosítási szerződésben kikötött, hogy tartós üzemszünetelés esetén a szerződés megszüntethető. A biztosított három hónapon át nem folytatta a fa feldolgozását, mert másnak adta el a telepet és átadás előtt javítási munkákat kellett azon végezni. A gyár a harmadik hónapban leégvén, a biztosító a kár megtérítését megtagadta, mert a biztosított az üzemszünetelését be nem jelentette. A Kúria (IV. 1809/1919.) a biztosító kártérítési kötelezettségét megállapította: mert az üzemszünetelés csak akkor mondható tartósnak, ha az abban hagyás nem azzal a céllal történt, hogy belátható időn belül újból felvétessék. A fennforgó esetben a szünetelés csak ideiglenes volt; és minthogy a telep eközben is állandó felügyelet alatt állott, a tűzveszély fokozásáról nem lehet szó; már pedig a tartós üzemszünetelés okából való stornírozás kikötése nyilván a tűzveszély fokozására tekintettel történt.

— **Meghatalmazás átruházásából származó felelősség.** Alperes mint a gyári vállalatnak több vármegye területére megbízott vezérképviselője ezt a képviselőlet egy vármegye területére kiterjedő hatállyal — minden feltétel nélkül — a felperesre ruházta át. A főnök nem hagyta jóvá az átruházást. A kártérítési kereset elutasított (Kúria IV. 1320/1919.), mert a K. T. 50. §-ából következik, hogy a jóváhagyás az átruházásnak hallgatólagos feltétele. Alperes tehát csak akkor tartozik kártérítéssel, ha a jóváhagyás megtagadásában szándékosan közreműködött, vagy ha a jóváhagyásért szavatosságot vállalt.

— **Új könyvek.** A háborúban eltűntek holtaknyilvánításáról szóló rendelet magyarázata. Irtá Gal Dezső budapesti ügyvéd, előszörval ellátta Schnetzer Ferenc tábornok, ny. hadügyminiszter. Ára 12 kor. — Az árdrágító visszaélések hatályosabb megtorlásáról szóló 1919. évi XII. néptörvény kommentárja. Megjelent a Magyar Jogélet könyvtárában. Irták dr. Dushegyi Gyula és dr. Slezák Ferenc. Ára 10 korona.

— **A Jogállam,** melynek szerkesztésében újabban báró Wlassics Gyula, a közigazgatási bíróság elnöke is résztvesz, februári fülete a következő tartalommal jelent meg: Báró Wlassics Gyula: A magyar bíróság függetlensége a proletárdiktatura alatt. — Baumgarten Nándor közigazg. bír.: A magyar békeszerződés tervezete. — Dr. Sebestyén Pál: Francia törvény az ellenséges állampolgárok javainak likvidálásáról. — Degré Miklós ítélőtáblai tanácselnök: Büntető igazságszolgáltatásunk az 1919. évben. — Baumgarten Nándor: Kereskedelmi joggyakorlatunk az 1919. évben. — Külföldi jogélet.

— **A Magyar Jogi Szemle** februári száma következő tartalommal jelent meg: Dr. Polner Ödön: Az új idők közjogi követelményei és régi alkotmányunk. — Vargha Ferenc: Az izgatás pszichológiája. — Magyary Géza: A királyválasztás joga. — Dr. ifj. Ruber József: Erkölc és jog. — Dr. Mayer Géza: Visszaható erő. — Grosschmid Béni: Jogi és lénygtani személység. — Dr. Tury Sándor: A gazdasági lehetetlenülés kérdése és az elektromos áramot termelő-vállalatok.

Vidéki ügyvédi irodába nagyobb fixummal irodavezető, esetleg társ keresetlik teljes kereskedelmi és magánjogi gyakorlattal. Jelentkezés Salgó Zoltán dr., ügyvédnél, telefon 116—45. 19204

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként

Előfizetési díj
a f. év január–márciusi negyedére 20 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Dr. König Vilmos budapesti ügyvéd: Valuta és békeszerződés. — Dr. Darvai János budapesti ügyvéd: A védelem sérelmei a gyorsított eljárásban. — Dr. Borsodi Miklós törvényszéki bíró: Az új lakásügyi rendelet (1552 1920. M. E.) Szemle.
Melléklet: Tartalommutató a Magánjogi Dtár XII. kötetéhez.

Valuta és békeszerződés.

Törvényhozásunk a legnehezebb problémák egyike előtt áll. Pénzünk annyira devalválódott, hogy igazában már megszűnt értékmérő lenni. Teljesen hiányzanak belőle azok a kvalitások, melyek erre alkalmassá tehetnék és csak sekundár módon teljesít megbízhatatlan és ellenőrizhetetlen funkciót. A mi bankjegyeink, ha nem is külsőleg, valóban adóslevelekké változtak át, melyeket észszerűen semmiféle relációba sem lehet hozni az arany és ezüst forgalmi értékével. Az, amit nap-nap után tapasztalunk, hogy a koronát átszámítják svájci frankra vagy hollandi forintra, hogy ilyen úton megállapítsák belföldi vásárló erejét, egyike a legnagyobb abszurdumoknak, melyek csak valaha is erőt vettek az elméken. A bankjegy mint adóslevél belső érték dolgában attól függ, hogy Magyarország mennyire lesz képes azt honorálni, de nem függhet attól, hogy Svájcban vagy Hollandiában milyen véleményen vannak a mi fizetési képességünk felől. Képtelenség volna tagadni a nemzetközi reláció végzetes voltát bármely az államok közösségébe felvett gazdasági területre nézve, de ezek a viszonylatok a mi pénzünket már nem érinthetik. Ahol a pénz mennyisége nem támaszkodik bankszerű fedezetre és tisztán az állami szükséglet mérvéhez alkalmazkodik, ott teljesen illogikus volna egyáltalában még a pénz fogalmával operálni. Anglia, Franciaország vagy Olaszország foglalkozhatik a diszázsio okával és annak orvoslásával, nálunk ez teljesen felesleges, minden szatócs képes felismerni a baj forrását. A francia assignaták utalványok voltak földre, a mi pénzünk utalvány azokra az állami jövedelmekre, melyek adó alakjában előteremtendők tartozásunk apasztására. Ma már nem kétséges, hogy az assignatáknak nem kellett volna a teljes elértéktelenedés mélységébe zuhanni, ha nem várnak a lemezek megsemmisítésével 1796 febr. 19-ig. Mert igazi értéket képviseltek, amint a mi pénzünk sem értéktelen. Csak értékmérőnek és forgalmi eszköznek nem való. Minden nap a késedelem útján bűn a nemzeti vagyon ellen. Ha a valuta-armizériák még továbbra is akadálytalanul elfajulnak, a jogrend helyrehozhatatlan összeomlásától kell tartanunk. Számptalan jog pillérjei vannak veszélyben. A kötelmi jog, a házassági vagyonjog, de még az öröklési jog is kaoszba süllyed. A pénz valósággal expropriálja azokat a vagyonokat, melyek nem esnek a római jogi res corporales fogalma alá. Azért a jó valutáért, amelyet a hitelező kölcsönképen nyújtott és melyért az adós földet vett, talajjavítást elért vagy házat épített, odadobnak most a hitelezőnek egy papirost, melyet a forgalom rossz váltónak minősít és eszerint honprál. A záloglevél és egyáltalában minden fix kamatozású papir értékének nagy részét elveszti, amint kisorsolják. A multban végzett munkát kinullázzák úgy, hogy most fizetnek érte és egyáltalában el van veszve minden munkás, legyen az szellemi vagy fizikai munkás, aki esetről esetre nem kötheti ki az ellenértéket. A családi viszonyból származó járadékok és más igények értéktelenek és az örökösödés terén majd az örökös, majd a hagyományos lesz megfosztva jussától aszerint, amint az örökös vagy a hagyományos kapja a testi dolgokat. Ezekkel az

állapotokkal szemben minden jogvita, minden küzdelem a jogért elveszti jelentőségét. Ott, ahol a pénz expropriál, az enyém és a tied közti határokat alig lehet megvédeni.

Az államnak azonnal fontolóra kell vennie a megoldás lehetőségeit. Radikális javulás csak úgy állhatna be, ha a bankjegyek totalitását tényleges mivoltuknak megfelelően sikerülne adóslevelekké átformálni és egy kellő fundatcióval bíró bank venné át a bankjegykibocsátást. Ha ez lehetetlen volna, meg kell elégednünk a bankjegyek részleges bevonásával és konvertálásával. Azt azonban lehetetlennek tartjuk, hogy az 1811. és 1816. években bekövetkezett osztrák devalvációk nekünk mintául szolgálhassanak. Ezek a brutális, minden igazságot nélkülöző rendszabályok, melyek kizárólag a pénzt és pénzbeli követeléseket sújtották, ma már csak azért sem jöhetnek tekintetbe, mivel az akkori primitív gazdasági állapot helyébe fejlett hitelélet lépett és mivel az adóügy terén oly haladás következett be, mely lehetővé teszi a szükséges áldozatok egyenletes és igazságos felosztását a különböző társadalmi rétegek között. Az azonban kétségtelen és minden vitán kívül áll, hogy akármilyen valuta-rendszabály következne be, jó eleve figyelemmel kell lenni az azzal karöltve járó magánjogi következményekre. Nem utólag rögtönzött és a momentán szükségletekhez alkalmazkodó kijelentésekre, hanem egy tervszerűen átgondolt rendszerre van szükség, mely az igazság csak elképzelhető maximumát nyújtja.

Ezek után azzal a kérdéssel óhajtunk még foglalkozni, hogy a békeszerződés mennyiben korlátozhatná a törvényhozás szabadságát egyes valutarendszabályok megállapításánál. Alapnak vehetjük itt az osztrák békeszerződést, mert annak idevonatkozó intézkedéseinek lényeges megváltoztatását nem várhatjuk. A 206. artikulus szerint Magyarország tartozik a területén lévő bankjegyeket a békeszerződés hatályba léptétől számított két hónapon belül külön bélyegzővel megjelölni. Tizenkét hónapon belül pedig köteles ezeket a bankjegyeket általa megállapítandó feltételeknek megfelelően saját pénzével, illetve új pénzével helyettesíteni. «...devront remplacer par leur propre monnaie ou par une monnaie nouvelle à des conditions qu'il leur appartiendra de déterminer, les billets estampillés comme il a été dit ci-dessus.» A további folyamat pedig abból áll, hogy a bevont bankjegyek a jóvátételi bizottságnak adandók át.

A fentidézett szöveg első látszatra azt a benyomást teheti, hogy miután Magyarország tartozik a bevonandó bankjegyek helyett új pénzt kibocsátani, ez bizonyos valutáris rendszabályokat kizár. Azt mondhatná valaki, hogy ilyenképen a devalváció, a bankjegyeknek egészben vagy részben kölcsönre való konvertálása nem foghat helyet. Ily álláspont teljesen téves volna. Magyarország ugyanis épúgy, mint a többi állam, szabadon, saját belátása szerint megállapíthatja azokat a feltételeket, melyek mellett a bankjegyek átcserelése történik. Tehát kimondhatná, hogy a bankjegyeket csak részben honorálja, vagy részben adóssági címletekre konvertálja. Sőt a békeszerződés szó szerinti szövege mellett még az sem volna kizárva, hogy a bankjegyek teljes névértéke fejében csak adóslevelek lennének kiszolgáltatandók, amennyiben ebben az esetben a feltételek kétségtelenül oda irányulnának, hogy az adóslevelek birtokosai a felállítandó új bankjegykibocsátó intézet közvetítésével új valutához is jussanak. Végül az idézett 206 artikulus már azért sem állhat útjában bármely célszerűnek bizonyuló valutarendezésnek, mivel a békeszerződés intenciója csak az osztrák-magyar bank liquidációjára

és evégből a forgalomban levő bankjegyek bevonására irányul. A Magyarország területén levő bankjegyek birtokosainak mikénti kielégítése azonban a béke céljaival nem áll vonatkozásban.

A 206 art. 11. és 13. pontja kizárólag Ausztriát és Magyarországot terheli felelősséggel azon bankjegyekért, melyek 1919 jun. 15.-én az osztrák-magyar monarchia régi területén kívül léteztek és melyek 1) a successionalis államok által az osztrák-magyar monarchiához nem tartozott területeiken összegyűjtve és a jóvátételi bizottságnak átadva és 2) melyek bármely más állam részéről összegyűjtve és a bank felszámoló biztosainak a békeszerződésben megállapított módon bemutatva lettek. Eme oktan és mindenféle kijátszásnak szabad lehetőséget biztosító békefeltételtől osztrák részről máris azt a konzekvenciát próbálkoznak levezetni, hogy ezzel a mi intézkedési szabadságunk korlátozva lenne. Ez a felfogás azonban semmiképen sem helytálló. Eme bankjegyek beváltásáról és összegyűjtéséről ugyanis nem mi tartozunk gondoskodni; hanem az illető államok. A mi felelősségünk csak ama címletek fedezésére irányul, melyek eme bankjegyek fedezésére az osztrák-magyar banknál letéve lettek. Ez a tartozásunk azonban miben sem különbözhetik más a külfölddel szemben fennálló terhektől. Hogy a szóban forgó bankjegyekért közvetlen obligó a mi terhünkre nem konstruálható, ez különben kitűnik a 206 art. 14. pontjából is, mely kifejezetten kizárja valamennyi kormány felelősségét azokért a veszteségekért, melyek a bankjegyek birtokosait az osztrák-magyar bank liquidációjánál érhetik.

A magyar törvényhozásnak tehát szabad keze van a valuta-szabályozás terén. A nemzet legeminentebb érdeke, hogy gyorsan, igazságosan és bölcs megfontolással éljen jogával.

Dr. König Vilmos.

A védelem sérelmei a gyorsított eljárásban.

A legfőbb sérelmet a gyorsított eljárásról szóló 4039/1919. M. E. számú rendelet kibocsátása és annak a bíróságok által az 1869:IV. tc. 19. §. második bekezdése felhatalmazása dacára való respektálása képezi. Ha a bíróságok kimondják, hogy a gyorsított eljárás törvénybe ütköző és helyette a Bp.-t alkalmazzák, a legnagyobb védői sérelmek automatikusan megszűnnek.

Az alábbiakban a védelem sérelmeivel csupán az id. rendelet keretei között fogok foglalkozni, kiemelve, hogy az id. rendelet 1. §-ának ut. bekezdése a Bp.-nek a szóbanforgó rendelet által nem érintett §-ait a bíróságok által alkalmazandóknak írja elő, azonban az ügyészség és a bíróság gyakorlata a gyorsított eljárásról szóló rendelet által nem derogált szabályoknak sem felel meg.

I. A védő érintkezési joga a védencével. (Bp. 62. §.)

A Bp. 62. §. elo gyanánt állítja fel, hogy a védő letartóztatott védencével szóban és írásban korlátlanul érintkezhetik.

Ha az eljárás célja úgy kívánja, a védő és védenc beszélgetése hatósági ellenőrzésnek vetendő alá, illetve a levelek cenzurázhatók.

Más korlátozást a Bp. nem ismer. Ezzel szemben a gyakorlat egy harmadik korlátozást állított fel, mely az érintkezési jogot illuzóriussá teszi. Nevezetesen a védők a szerb-utcai kiségitő fogházban elhelyezett foglyokkal csak d. u. 2—4 között, a Markó-utcai fogházban elhelyezett foglyokkal pedig csak d. u. 12—2 között érintkezhetnek.

Ez az intézkedés a foglyok és védők nagy számára való tekintettel olyan nagy torlódást idéz elő, mely a szóbeli érintkezéseket a minimumra szorítja. Kimerítően csak az az ügyvéd képes a védencével tárgyalni, aki a kari szempontokat félre téve nem törődik azzal, hogy kartársai türelmetlenül várakoznak és pótolhatatlan idővesztést szenvednek addig, amíg ő saját védencével kényelmesen tárgyal.

Van szerencsém kiemelni, hogy a védelem előkészítése szempontjából a szóbeli érintkezés döntő fontossággal bír, mert a bűnügy előzményeiről mégis csak a vádlott adhat a védőnek legteljesebb felvilágosítást, mert a saját ügyét a vádlott ismeri legjobban. Ezen szóbeli értekezések alkalmával ismerkedhet meg

a védő védencének jellemével, győződhet meg annak ártatlanságáról és csak így válik lehetővé, hogy a védő az ügy igazságosságától áthatva, a vádlott érdekét és a hozzá kapcsolódó közérdeket bátran és teljes energiával képviselje.

A vádlottnak a védő általi kihallgatását az ügyészi kihallgatás egyáltalán nem pótolja, mert az ügynevezett materiális védelem elve dacára az ügyész mégis csak a vád érdekeit képviseli és az ügyésznek elég fizikai ideje sincs ahhoz, hogy a vádlottal annyi ideig foglalkozzon, mint azt a védő teszi.

Ezeket a feladatokat öt- és tízperces beszélgetések keretében megoldani lehetetlen.

*

A Bp. rendelkezéseivel és szellemével, valamint az elméleti tanokkal teljes ellentétben áll az a rendőrségi gyakorlat, mely már az ügyészségen is kezd meghonosodni, hogy a letartóztatott vádlott kihallgatása előtt a védővel nem értekezhet.

A terheltnek kihallgatása a bűnvádi eljárás tisztultabb elvei szerint a törvény által nyújtott alkalom arra, hogy a terhelt magát az ellene emelt vád alól tisztázza. Az anyagi igazság érdekében a jogban rendszerint járattan vádlottnak védőt ad a törvény, amint a némának vagy a törvénykezés nyelvét nem értő egyénnek tolmácsot rendelnek ki, úgy a jogban járattan egyén számára a védőt rendelik ki. A védő a vádlottnak jogi gondolkozási orgánuma, a védő méltatja a feljelentést a vádlott helyett, a védő ad tanácsot és direktívát a vádlottnak, hogy mit és mennyit hozhat fel védelmére, az ügyfél-egyenlőség elve, mely az anyagi igazság egyik fő biztosítója. Kívánja meg, hogy a jogban járattan, a dialektikához nem értő, perjogi gyakorlattal nem bíró vádlottat minden lépésénél a védő támogassa, nehogy a jogában járattan, a dialektikához nem értő, perjogi gyakorlattal nem bíró vádlottat a dialektika összes eszközeivel rendelkező és a hivatásszerűen bűnügyekkel foglalkozó ügyész, aki már azért is fölényben van a vádlottal szemben, mert az ügyben érdektelen, ne nyerjen jogosulatlan pozíció-előnyöket a vádlottal szemben, mert minden a vádlott ügyefogyottságából származó beismerés vagy elhibázott perjogi sakkhúzás az anyagi igazság rovására mehet.

Ne felejtjük el végre, hogy a Bp. 175. §-a értelmében a terhelt a vallomástételt egyszerűen megtagadhatja, tehát jogában áll a terheltnek a vallomástételt, mely nem bizonyítékok kicsikarására, hanem a terhelt rektifikálására szolgál, a védőjével való előzetes értekezéstől függővé tenni.

Az a gyakorlat, amely vadászik a terhelt beismerésére és letartóztatással fenyegeti a vallomás megtagadásának jogához ragaszkodó terheltet, eléggé el nem ítéhető visszaélés azon kényszerhelyzettel, melyben a terhelt van. Az ilyen hatósági közegek akár kényelemszeretetből, akár túlbuzgalomból cselekednek, szembehelyezkednek a Bp. rendelkezéseivel és nem állanak olyan színvonalon, melyet a modern bűnvádi perrendtartás feltételez.

*

A budapesti ügyészség Margit-köruti különítményénél letartóztatva volt terroristákkal eleinte egyáltalán nem értekezhetett a védő, utóbb hetenként egyszer tíz percnyi szóbeli értekezést vehetett igénybe. Jelenleg hathetenként van a szóbeli érintkezés megengedve. Nem tudom elképzelni, hogy milyen törvényes jogszabály alapján gyakorolják ezeket a korlátozásokat? A megszálló román csapatoknak a rendőri brutalitásokra vonatkozó nyilvános enunciaciója után a foglyok hozzátartozóira nézve rendkívül megnyugtató lenne, ha a védő védencével sűrűbben érintkezve meggyőződést szerezne arról, hogy azok az atrocitások, melyeket a román hatóságok a magyar kultúra szegényfoltja gyanánt bélyegeztek meg, légből kapott mesék.

A gyűjtőfogházban elhelyezett foglyokkal a védő délelőtt 9 és 11 óra között tíz percig beszélhet. A nagy távolság miatt, amennyire ez a fogház a város centrumától fekszik, ez a rendszabály a védők érintkezési jogát teljesen illuzóriussá teszi.

A pestvidéki ügyészség «kommunista» foglyaival hetenként egyszer, szombaton lehet beszélni. Ugyanezen a napon érintkezhet a védő a pesti és pestvidéki ügyészség tagjaival, más napokon ezek nem fogadják. Probléma, hogy három helyen hogyan fordulhat meg a védő egy délelőtt?

II. Az iratok betekintésének joga. (Bp. 63. §.)

A Bp. 63. §-át a gyorsított eljárásról szóló rendelet *nem* «derogálta», tehát ez a szakasz szintén alkalmazandó lenne a gyorsított eljárásban is.

A Bp. 63. §-a elv gyanánt állapítja meg, hogy a terhelt és védő az ügy iratait és csatolmányait megtekintheti.

Ha azonban az eljárás célja az ügy iratainak vagy egy részüknek közlését meg nem engedi, az eljáró hatóság a terheltnek és védőjével szemben a nem közölhető részek megtekintését megtagadhatja.

Ezen kivétel gyanánt statuált iratfelvonás *nem terjedhet ki a terhelt kihallgatásáról és az ügyfél-nyilvánosság mellett* eszközölt nyomozócselekményekről felvett jegyzőkönyvekre.

(A budapesti ügyészség Margit-köruti különítménye még a terhelt kihallgatási jegyzőkönyvének betekintését is megtagadta egy konkrét esetben és csak hosszas huza-vona után volt hajlandó ezen «álláspontjából» engedni.)

Az iratokat különben hét lakat alatt őrzik, *minden «kommunista» ügyben az az álláspont, hogy az iratok betekintésének joga az eljárás érdekeit sérti.* Azonban a konkrét veszély megjelölése helyett mindig egész általánosságban utalnak arra, hogy az iratok betekintése az eljárás céljával ellenkezik.

Visszasüllyedtünk tehát az inkvizitórius eljárásba, melyben a terhelt azt sem tudta, hogy milyen cselekmény miatt tettek ellene feljelentést és folyik az eljárás, tehát ha védekezni akart, *minden elképzelhető és elképzelhetetlen váddal szemben előre rochiroznia kellett.*

Az inkvizitórius eljárásban a vizsgálóbíró azzal kezdte a részletes kihallgatást, hogy felhívta a reust: «adja elő, miért állították bíróság elé?» Ez a kényelmes formula lehetővé tette, hogy a reus olyan vádakkal szemben is védekezni kezdjen, melyek a feljelentés kapcsán fel sem merültek. Így a reus sok esetben saját magát jelentette fel és adott alkalmat olyan cselekmények kiinkvirálására, melyekre addig senki sem gondolt. Ez a rendszer beillett a letűnt századok világnézetébe és megfelel azok kultúrszínvonalának, *de a XX. században, vádper keretében anakronizmust képez.*

A vádper megköveteli, hogy a nyomozóhatóság és az ügyész nyílt kártyákkal játszon. *Kötelesek szabatosan előadni, hogy tulajdonképpen mi képezi a bünvádi eljárás tárgyát, kötelesek a terheltet és védőjét a feljelentés egész tartalmával, valamint az összes gyanúokkal megismertetni és alkalmat adni arra, hogy ezekre a momentumokra mind kiterjeszkedve teljes szabadsággal védekezzenek, mert a modern igazságszolgáltatásnak nem az a célja, hogy a büntető igazságszolgáltatásnak áldozatokat keresen, hanem hogy az anyagi igazság derüljön ki.*

A feljelentés és a vád csak thézis, a védelem antithézis, a bírói ítélet synthézis. Ha az antithézis nem érvényesül, ha az antithézis ki van kapcsolva a logikai műveletből, *a synthézis sem lehet helyes.* Ha az igazságszolgáltatásnak csak az egyik serpenyőjébe, a vádába dobjuk a súlyokat és a másik serpenyőt üresen hagyjuk, az igazság mérlegeléséről szó sem lehet.

Senki se vigasztalódjék azzal, hogy a materiális védelem elve a formális védelmet feleslegessé teszi, hiszen a vádpernek *konstrukcionális alap gondolata*, hogy a thézis (terhelő adatok gyűjtése) a vád, az antithézis (a mentő és enyhítő körülmények gyűjtése) a védelem, és a synthézis (a két ellentétes anyag objektív és elfogulatlan mérlegelése) a bíró kizárólagos feladata legyen.

Ez a munkamegosztás és a hatásköröknek ezen szigorú szétválasztása a modern bünvádi per egyik legfőbb vívmánya és az anyagi igazság érvényesülésének egyik legfőbb biztosítója.

A mitológia az igazság istenasszonyának egyik szemét köt be fekete szalaggal, a gyorsított eljárásban kifejlődött gyakorlat az iratoknak a nyomozóhatóság fiókjába való elzárása, a védő betekintési jogának megtagadása által *a védelemnek mindkét szemét beköti. A védelem sötétben lapogatóz és a védelem meg van bénítva.*

III. A bizonyítás.

A fenti észrevételekkel szemben felmerülhet az az ellenvetés, hogy a vádindítvány előterjesztése után a védő úgy is betekinthez az iratokba.

A gyorsított ügyekben eljáró hatóságoknak kedvenc törek-

vése, hogy a védelem a maga ellenhatását az egész vonalon csupán a vádindítvány betérjesztése után fejthesse ki. Ez a törekvés nemcsak az iratok betekintése, hanem az összes védői jogok tekintetében jellemzi a gyorsított eljárást.

A gyorsított eljárást szabályozó rendeletnek van ugyan egy szakasza, mely a terheltnek megengedi, hogy vádemelés előtt is védő közreműködésével élhessen, ez a rendelkezés azonban a gyakorlatban teljesen illuzórius.

A gyorsított eljárásban kifejlődött gyakorlat a vádemelés előtti perszákban a védőt *teljesen guzsbaköti és tétlenségre kárhoztatja.*

A terhelttel a fent I. pontban ismertetett szűk időbeli keretek közt érintkezhet, az iratokat előre elzárják, a referens csak jourfixeken fogadja a védőt, aki tehát az eljárás bármely szakában, de csak «sátoros ünnepeken» tehet szóval előterjesztést a referensnek és világíthatja meg előtte közvetlen előadásban az ügyet, továbbá akár a terhelttel, akár az ügyésszel beszél, a jelszó az, hogy gyorsan és röviden, mert még mások is óhajtának beszélni. . . .

Jogorvoslatot a gyorsított eljárás semminemű vonatkozásban sem ismer, tehát *a védő egyetlen remédiuma az volna, hogy védenie ártatlanságát mutassa ki, de hogy tehesse ezt, ha azt sem tudja pontosan, hogy milyen feljelentés és milyen gyanúok ellen kell védekezni?* Az előzetes letartóztatást is csak úgy szüntetik meg, ha a terhelt teljes ártatlansága derül ki. Ez azonban a vád előterjesztéséig az esetek túlnyomó részében ki van zárva, mert a védő addig minden törvény és rendelet adott jogából ki van forgatva. Az előzetes letartóztatás tehát addig nyúlik, míg az ügy vádemelésre meg nem érett. Legokosabb lenne ezen vonatkozásban a gyorsított eljárást *lassított* eljárásnak nevezni, mert míg a rendes eljárásban az előzetes letartóztatás korlátozva van időbelileg, itt in infinitum tarthat, vizsgálat nincs és a vádlott ártatlanságának leghivatottabb érvényesítője, a védő, *csak a vád előterjesztése után léphet föl.*

*

De vajjon felléphet-e akkor is teljes nyomatékkal és eredményel?

A gyorsított eljárásban működő hatóságok nyomozását nem a materiális védelem elve, hanem, lisztelet a kivételeknek, *bizonyos egyoldalúság jellemzi.*

A vád a mentő ténykörülményekkel nem törődik, azokat nem állapítja meg, mert azt mondják, hogy majd a főtárgyaláson kiderülnek azok.

A főtárgyalásra pedig védelmi tanut nem idéznek meg, hanem a védőt kötelezik azok előállítására, holott a védőnek nincs kényszerítő eszköze a megjelenni vonakodó tanukkal szemben.

Megfelelő expediens volna a Bp. 100. §. második bekezdésének intézkedése.

«A gyanúsított védelme érdekében egyes nyomozó cselekmények teljesítését a járásbírósnál is kérheti. E kérelem alapján a járásbíró e cselekményeket elrendelheti és foganatosíthatja.»

A gyorsított eljárásról szóló rendelet a Bp. 100. §. második bekezdését nem derogálta, de ezt a szakaszt, mely az anyagi igazság mérlegét az előkészítő eljárásban helyrebillentné, sietett a gyakorlat hatályon kívül helyezni.

A védelem által megkeresett vizsgálóbírák a Bp. 9. §-a materiális elvének nagyobb dicsőségére, az eljárási szabályok útvesztőjébe viszik az indítványt.

Nem azt nézik, hogy a mentő körülmények is érvényesüljenek már az eljárás során, nem oda törekednek, hogy a gyorsított eljárásban adott ügyészi omnipotentia által úgy is felbillentett ügyfél-egyenlőség úgy ahogy helyre legyen állítva, hanem minden formai okon két kézzel kapnak, hogy a védő indítványát elutasíthassák.

Az egyik vizsgálóbíró kijelenti, hogy nem tudja mi a feljelentés tárgya, tehát felszólítja a védőt, hogy az eljárás tárgyát hivatalosan igazolja. A Bp. 63. §. ut. bek. előírja ugyan, hogy a védő kívánatára az előzetes letartóztatást elrendelő határozatot hiteles másolatban vele közölgék, a régi törvénynek megfelelő gyakorlat szerint az ilyen végzésben a feljelentés tárgya pontosan körül van írva, a gyorsított eljárásban azonban az előzetes letartóztatást elrendelő végzés az idézett rendelet 4. §-ára való

hivatkozáson kívül csak a terhelt nevét és az előzetes letartóztatás elrendelését tartalmazza. Ebből a végzésből senki sem lesz okosabb, senki sem tudja meg, hogy milyen cselekmény miatt folyik az eljárás. Azonban az ügyészség még ezt a végzést sem szokta a védőnek kikézbcsíteni. A védő tehát nem bizonyíthatja a vizsgálóbíró előtt, hogy milyen cselekmény miatt folyik az eljárás és így a Bp. 101. §-a szerinti ellenbizonyítás elmarad.

Más vizsgálóbíró pedig indítványozás végett a védő kérelmét az ügyészséghez teszi át, ép ahhoz az ügyészhez, aki a védelmi momentumokra kiterjedő bizonyítást maga is foganatosíthatta volna, azonban mellőzte. Sőt volt olyan esetem is, hogy az ügyész «nem talált perrendi akadályt» a Bp. 100. §-ára alapított kérelemmel szemben és a vizsgálóbíró mégis elutasította kérelmemet.

Akadott olyan vizsgálóbíró, aki kimondta, hogy a gyorsított eljárásban a Bp. 100. §-a egyáltalán nem alkalmazható, mert az ügyész vizsgálóbírói jogkört gyakorol, tehát felesleges az igazi vizsgálóbíróhoz fordulni. Figyelmen kívül hagyta ez a vizsgálóbíró, hogy bárminő jogköre van az ügyésznek, ő mégis csak a vádat képviseli, tehát nála egyoldalú szempontok állanak előtérben, míg bírónak csak azt lehet tekinteni, aki jogállásánál fogva pártatlan, azaz se a vád, se a védelem oldalán nincs érdekelve.

Eltekintve attól, hogy a mentő körülményeknek idejekorán való érvényesítése a bűnvádi üldözés megszüntetését, a főtárgyalás mellőzését és az előzetes letartóztatás megrövidítését eredményezheti, a gyorsított eljárás egyoldalú nyomozása a tárgyalást vezetőt is hátrányosan befolyásolhatja a terhelttel szemben.

Az a tárgyalásvezető, aki az üggyel a vád szempontjait szem előtt tartó nyomozás és a vádindítvány adatain keresztül ismerkedik meg, pszichológiailag is a vád mellett van befolyásolva. A tárgyalásvezető egyéni kvalitásain fordul meg, hogy ezen hatás alól mennyire tudja magát emancipálni.

Ha pedig nem tudja magát emancipálni ezen hatás alól, ezen első benyomás végig fog kísértetni a főtárgyalás egész menetén és minden mozzanatán.

Súlyos bűncselekményeknél a kötelező vizsgálatot azért nem lehet mellőzni, mert a súlyos bűncselekmények tényállása rendszerint bonyolult és az elfogulatlan bíró által vezetett vizsgálat nélkül az ügy nem lehet minden irányban kellően előkészítve.

Gyorsított eljárás alá a legsúlyosabb bűnügyek kerülnek és azokat mintegy közvetlen idézéssel viszik főtárgyalásra. Jogorvoslat pedig nincs.

IV. A nyilvánosság a főtárgyaláson.

A budapesti büntető törvényszék elnöke a most grasszáló járványra tekintettel a nyilvános tárgyalások hallgatóságát nyolc főre korlátozta. Ez a rendelkezés a «kommunista» bűnperekre is áll, az ilyen perekre megnyilvánuló érdeklődésre való tekintettel lett kiadva.

Ezt a rendelkezést nem tudom összeegyeztethetőnek tartani a Bp. 293. §. 1. bekezdésével és a Bp. 295. §. harmadik bekezdésével, mely szerint a hallgatóság *csak helyszűke miatt zárható ki*.

Járvány paragrafus a Bp.-ben vagy a gyorsított eljárásról szóló rendeletben nem fordul elő. Ha a színházak és kabarék bezárása iránt nem történt intézkedés, egészségügyi szempontok sem indokolják a főtárgyalás hallgatóságának redukálását.

Eddig a védő fellebbezhetett a rendes fellebbezési fórumokhoz, a nyilvánossághoz és a történelem ítélőszékéhez.

A rendes perorvoslatot kizárja a rendelet, a nyilvánosságra való apellálást kizárja a csökkentett nyilvánosság, pedig: «a nyilvánosság bizonyos fokig mindent pótol, de a nyilvánosságot semmi se pótolja.»

A magyar védői kar csak a történelem ítélőszékéhez fordulhat...

V. A kommunista perek szelleme.

Kétséghívhatatlan, hogy úgy a gyorsított eljárásról szóló rendelet, mint annak «erélyes kezelése» a tömeg tetszését váltja ki, mert ebben látják a zsvány diktatura gáztetteinek gyors és hatékony megtorlását.

Mi védők nem a kommunizmust és nem a bűnösöket védjük,

hanem az anyagi igazságot igyekszünk a magunk egyoldalú néhez, népszerűtlen és hálátlan feladatának lelkiismeretes teljesítésével előmozdítani. Ettől a törekvésünktől semmiféle rendelet és semmiféle intézkedés nem tántoríthat el.

Legyen szabad azonban két momentumot nyomatékosan hangsúlyozni.

Nem az a megtorlás bír elrettentő hatással, mely drákói, azonban nemcsak a bűnösök személyére szorítkozik, hanem csak az, amely kérlelhetetlen pontossággal kiválogatja a bűnösöket és csupán azokra sujt le. A védelemnek azért ad egyoldalú feladatot a törvény, hogy egész figyelmét, egész törekvését a mentő körülményekre koncentrálja, a terhelt adatokat összeszedi az ügyész és a bíró csak addig lehet pártatlan, amíg az anyaggyűjtés feladata alól mindkét irányban mentesítve van. Ezt a tehermentesítést pedig pro reo csak a védő oldhatja meg.

A zsvány diktatura által legszentebb érzelmeiben és érdekeiben végig sértett közvélemény tapsolhat a mostani gyakorlatnak. A nyomozóhatóságok és mindenki át lehet hatva attól, hogy egy nagy és szent célt valósítanak meg, ha mindenek keresztlázolva üldözik a kommunistákat...

De ha visszatekintünk a multba, hol századok kódén át az autódafék máglyáinak visszfénye hatol és az inkvizíció, a velencei ólomkamrák ártatlanul megkínzottjainak jajveszékelése rezdül, a jogtörténelem azt tanítja, hogy a legőgbekiáltóbb igazságtalanságokat fanatikus emberek a legszentebb célok szolgálatában követték el.

Mert fanatizmus és igazságos ítélkezés kizárják egymást.

Dr. Darvai János.

Az új lakásügyi rendelet (1552/1920. M. E.)

A lakásügyi miniszteri biztosság felállítása s a proletárdiktatura bukása után a lakásügyek rendezésére kibocsátott 4288 1919. M. E. számú rendelet kelte óta félév telt el. E félév alatt a tűrhetetlen lakásínséget megszüntetni nem sikerült ugyan, de mindenesetre enyhülés állott be s megszűnt az az anarchia a lakásügyek terén, amelyet a proletárdiktatura teremtett. Lezárt nevezetesen a lakásügyi miniszteri biztosság működésének egyik fejezete: a proletárdiktatura alatt történt behelyezések felülvizsgálata s a családi élet nyugalmát felduló vagy a családfő munkájának folytatását gátló behelyezések orvosoltattak s az erre vonatkozó határozatok a szükséglakás-építési akció segítségével végre is hajtottak. Nem jutott, mert nem is juthatott nyugvópontra a lakásügyi hatóság igénybevételi eljárása, amely ez idő szerint a lakásínség enyhítésének egyedüli, de tökéletlen eszköze, mert a dolog természete szerint a lakásínséget gyökeresen orvosolni csak nagyszabású építési program útján lehetséges, amelynek keresztülvitelére azonban a szükséges eszközök ma nem állanak rendelkezésre. A csodatévő arkanumot, amellyel a lakásínségen építkezés nélkül segíteni lehetne, az új rendelet sem hozza. Csalódást fog a rendelet okozni azoknak is, akik valamely gyökeres változást vártak az új rendeletről valamely irányban, akár a rekvirálások szigorítása tekintetében, akár ellenkezőképpen a rekvirálások megszüntetése s a háztulajdonos, illetőleg bérlő rendelkezési jogának szabaddátétele irányában. Mert két végletes állásponttal találkozunk nap-nap után: az egyik bolsevizmust kiált minden rekvirálási kérvénnyel szemben, mihelyt az urali kényelem legkisebb érintéséről van szó, a másik pedig a lakásügyek terén is a fejadagokat akarja behozni s tűrhetetlennek tartja, hogy valakinek — bármily társadalmi állás vagy egyéni viszonyok mellett is — egy szobánál többje legyen s az így a családtagok száma szerint meghatározott lakrészen kívül megmaradó lakást annak berendezésére, a megosztás célszerű keresztülvihetőségére s a behelyezendő személyére való minden tekintet nélkül el akarja venni. A mai helyzetben az igénybevételi eljárásról még lemondani nem lehet, viszont lehetetlen oly szabályozást is behozni, amely bizonyos számú lakrészen túl a többi lakrészt feltétlenül igénybe vehetőnek mondja ki. Az ilyen igénybevételeknek a legtöbb esetben az állja útját, hogy a modern úri lakások egységes egészet képeznek, amelyeket önálló részekre bontani nem lehet.

Az új rendelet tehát gyökeres változást, lényeges elvi újítást — egy-két kivételtől eltekintve — nem hozott, a rekvirálásokat nem szigorította, de nem is szűkítette, a tulajdonos szabad

rendelkezését helyre nem állította úgy, hogy a háztulajdonosnak s a bérletnek a lakásokra való jogáról ma is el lehet mondani, amit Grosschmidt a tulajdonjogról mond: «A joguralom behozta és tovább-tovább sűrítette szabadság-korlátok tengerében kicsike kis sziget.» Az új rendelet lényegében nem egyéb, mint az eddigi lakásügyi rendeletek (4288/1919. M. E., 4960/1919. M. E., 4970/1919. M. E. és 5660/1919. M. E.) összefoglalása, itt-ott módosítása s a gyakorlatban már kifejlődött elvekkel és eljárásokkal való kiegészítése. A rendelet — bár a legfontosabb eljárási szabályokat magában foglalja — lényegében mégis a lakásügynek anyagi-jogi részét tartalmazza s a lakásügyi eljárást szabályozó 3. 1919. Lb. és 4. 1919. Lb. számú miniszteri biztosi rendeletek hatályát nem érinti, ámde az új eljárási rendelet kibocsátása már folyamatban van. Lényegesebb újítások a rendeletben: a felmondás szabályozása egész házra, vagy egy ház több lakására hasznoszerzés végett létesített főbérlet esetén, továbbá a nyári lakások bérletére vonatkozó felmondás szabályozása, az igénybevehetőség eseteinek taxatív felsorolása az eddigi általános irányelv helyett, a bérletváltozások nyilvántartására, hatályosabbá tételére, a megüresedett lakásra vonatkozó bejelentési kötelezettségnek a kiköltöző lakóra s a házfelügyelőre való kiterjesztése, lakásbutorzat eladásának a lakásügyi hatóságnak bejelentése. Lényeges szervezeti újítás a lakbérleti panaszbizottságok felállítása, a miniszteri biztos kiküldöttjének, továbbá a lakbérleti bizottságok határozatai ellen beadott panaszok elbírálására.

Áttérve a rendelet egyes intézkedéseire, a bérmegállapítás és bérfizetés tekintetében a rendelet az eddigi szabályokat ideiglenesen fenntartja s az általában várt (vagy félt) lakbéremelés lehetősége még nem következett be. Megmaradt tehát a béremelési tilalom azzal a kivétellel, hogy a rendelet nem érinti az eddig több évre érvényesen kötött bérleti szerződéseknél azokat a rendelkezéseket, amelyek a béremelést előre megszabják. Ha tehát a béremelést tiltó rendelkezések megállapítása előtt kötött szerződés a béremelést az ezután bekövetkező időkre már előre megállapította, arra a béremelési tilalom nem vonatkozik. Ily rendelkezést az eddigi rendeletek nem tartalmaztak s így adott esetben vitássá válhatott volna az ily béremelés lehetősége is. Megmaradtak a hadból visszatértek bérmentőre vonatkozó, úgyszintén a bérfizetés idejét meghatározó rendelkezések.

Nincs lényeges változás a lakások felmondási okai tekintetében. Az a rendelkezés, mely szerint a bérbeadó a lakások bérletét abból az okból, mert a lakásra saját magának van szüksége, azért mert felmondás vagy rekvirálás következtében önhibáján kívül hajléktalanná vált, kiegészítést nyert arra az esetre, ha egyéb ok miatt vált hajléktalanná (pl. megszállott területről kellett menekülnie) vagy pedig mint főbérletnek* lakása nincs s az 1920 január 1. előtt szerzett kis családi házába kíván beköltözni. Megmaradt az ingatlan tulajdonosának, vagy leszármazottjának oly címen adott felmondási jog, hogy a lakásra életbevágó fontos érdekből van elkerülhetetlen szüksége s megmaradt a felmondás lehetőségének attól függővé tétele, hogy a bérlet részére más lakásról gondoskodás történjék, de el van ejtve az a feltétel, hogy az új lakás bérlete ne járjon az eddiginél terheesebb feltételekkel s az átköltözködés költségének feltétlenül viselése helyébe a költözési költségnek indokolt esetben a felmondó félre hárítása lépett. Új felmondási ok a lakásnak más részére jogosulatlanul egészben való használatra átengedése. Kimaradt a felmondási okok közül a régi 4. pont, hogy t. i. fel lehet mondani a bérletnek, ha a háború alatt költözött Budapestre, nem itteni illetőségű s nincsen életviszonyainál fogva ideköltözve. Ennek oka az új rendelet 16. §-nak 7. pontjában rejlik, mely szerint ily esetben a lakást el lehet rekvirálni. Felmondásra tehát nincsen szükség.

Annak megakadályozására, hogy valaki az ingatlant oly célból vegye meg, hogy a rendelet 7. §-ának 2. pontja alapján felmondási jogot s ezzel lakást szerezzen, — a rendelet kimondja, hogy az, aki az ingatlan tulajdonát 1920 január 1. után szerezte meg, a 2. pont alapján felmondással* csak akkor élhet, ha az ingatlant öröklés útján szerezte meg. A jelzett időpont után élők

* Itt a «főbérlet» szót a közönséges értelemben, nem pedig a 10. §. utolsó bekezdésében meghatározott műértelemben kell venni, amely utóbbi a több lakást hasznoszerzés végett bérletet jelenti.

közi jogügylettel tulajdonszerző is élhet azonban a többi pontok alapján s különösen hajléktalanság címén felmondással.

Új dolog, hogy a határozott időre kötött bérletek felmondási jogát a rendelet korlátozza, mert ezeket a bérleti idő lejártá előtt csak a 3—5. pontokban meghatározott okokból lehet felmondani, holott eddig ily korlátozás hiányában a határozott időre kötött bérleteket is ugyanoly okból lehetett felmondani, mint a határozatlan időtartamút.

Minden kétség kizárása végett a rendelet kimondja, hogy nem esik a felmondásról szóló rendelkezések alá valamely lakásnak határozott időre vagy visszavonásig bérleti viszonyon kívül használatul átengedése, még ha a használatért ellenérték volt is kifizetve. Ez eddig is magától értetődő volt, mert felmondásra csak a bérletnél van szükség, amennyiben az határozatlan időre szól, más viszonyban csak visszabocsátásról, kilakoltatásról lehet szó.

Az üzletek tekintetében a lakásokra vonatkozó felmondási okok szintén érvényesíthetők. Ezenfelül az eddig érvényben volt rendelet szerint a bérbeadó «egyéb fontos okból» is felmondhatott. Az új rendelet nem kíván «fontos» okot, hanem csak egyéb okról beszél, a felmondó félnek tehát nem kell semmi fontos okot felhoznia, hanem bármilyen okra hivatkozhatik s a felmondást a bérlet csak azzal háríthatja el, ha kimutatja, hogy a helyiségre életbevágó fontos okból, különösen megélhetésének biztosítása végett szüksége van.

Az albérletbe adott lakásrészek felmondásánál nincs változás.

Egész ház, vagy egy ház több lakásának kibérlése esetén hasznoszerzés végett (t. i. mások részére való bérbeadás útján) (főbérlet) a főbérlet a bérletjével szemben felmondással csak a 7—9. §-ok korlátai között élhet, tehát épügy, mint más bérbeadó; a háztulajdonos (főbérbeadó) ellenben a főbérletet a rendelet korlátaival való tekintet nélkül felmondhatja, kivéve a főbérlet által tényleg lakott helyiségeket, amelyeket csak a 7. §-ban meg meghatározott esetekben mondhatja fel. A tulajdonos és főbérlet közötti jogviszony megszűnése azonban nem vonja maga után, hogy a tulajdonos a főbérlet bérletje által bérben birt helyiség visszabocsátását követelheti, vagyis a főbérlet megszűnésének konzekvenciája csak az, hogy a főbérlet kiküszöbölésével a tulajdonos (főbérbeadó) kerül közvetlen jogviszonyba a bérlettel és csak oly ok alapján követelheti a visszabocsátást a bérletől, amely alapon a főbérlet is követelhetné volna tőle.

Új a nyári lakások bérletére vonatkozó rendelkezés, mely szerint ha a nyári lakás kizárólag nyári lakásul adatott bérbe, úgy a bérlet a kikötött idő lejártával megszűnik, ha azonban a nyári lakás rendes évi lakásul van bérbeadva, csak a 7. §-ban felsorolt okokból lehet felmondani, mégis azzal a kiegészítéssel, hogy az ily lakást abból az okból is fel lehet mondani, hogy a bérbeadónak, vagy hozzátartozóinak egészségi szempontból vagy a nyári lakáshoz tartozó kert, vagy szőlő megművelése végett van szüksége arra.

A 4288/1919. M. E. rendelet az igénybe vehetőség tekintetében csupán azt az általános elvet mondotta ki, hogy a hatóság a felek jogos érdekének méltányos figyelembevételével mindazokat a helyiségeket veheti igénybe, amelyek a lakásszükség enyhítésére célszerűen felhasználhatók. Az új rendelet nyolc pontban sorolja fel az igénybevehetőség eseteit, amelyek közül csak két oly eset van, amely újításnak tekinthető, a többi esetek a praxisban már kifejlődtek. A kifejlődött gyakorlat szerint eddig is igénybe vétettek az üresen, vagy indokolatlanul tartósan használatlanul álló helyiségek, vagy az olyan helyiségrészek, amelyek a velük rendelkező félnek indokolt szükségletét meghaladják. Ugyanez áll arra az esetre is, ha valaki ugyanabban a városban, vagy a közeli környéken két, vagy több különálló lakást bérel anélkül, hogy egynél több lakásra szüksége volna. Nyári lakás azonban rendes évi lakás céljára csak akkor rekvirálható el, ha azt a tulajdonos maga nyári lakásul nem használja, hanem azt rendszert bérbe szokta adni. Abból az okból tehát, hogy valakinek nyári lakása is van, sem ezt, még kevésbé a téli lakását elvenni nem lehet abban az esetben, ha a nyári lakást nyáron a saját céljára használja.

Lényeges újítás az a rendelkezés, mely szerint a hivatal, iroda, üzlet, vagy raktár céljára használt lakások igénybe vehetők, a közhivatal vagy közintézet azonban csak a felettes hatóság hozzájárulásával. Ez a rendelkezés kellő erejűvel keresztülvive

már igen hathatós módon segítene a lakásszükségen. De aggályos, hogy a rendelet nem állítja feltételül más megfelelő, nem lakásul szolgáló helyiség rendelkezésre bocsátását, mert e feltétel nélkül való rekvirálással sok egzisztencia tönkretétel.

Eddig is igénybevették azokat a helyiségeket, amelyekkel a velük rendelkező fél üzérkedett, vagy amelybe valaki lakásigazolvány nélkül költözött be. Ellenben újítás az, hogy az olyan egyén által birt lakást, aki a háború alatt költözött a fővárosba, nem idevaló illetőségű s foglalkozásánál vagy életviszonyainál fogva a fővároshoz nincsen kötve, el lehet rekquirálni. Eddig csak új igénybevételnél kellett a háború előtti ittlakást vagy az életviszonyok által helyhezköthetőséget kimutatni, de már meglévő lakást e kellek hiánya miatt elvenni nem lehetett. Eddig is meg volt az az elv a gyakorlatban, hogy olyan helyiségrészeket, amelyeket azelőtt is albérletbe adtak, igénybe lehet venni, hacsak fontos okból nem kénytelen az albérletbe adást abbahagyni.

Nincs lényeges újítás az igénybevételnél követendő elvek tekintetében. A bútorok használatára az igénybevétel eddig sem terjedt ki, kivéve azoknak bútorát, akik egyes helyiségeket azelőtt is bútorozottan adtak albérletbe. Új rendelkezés, hogy vidéken egyes helyiségrészeket igénybe venni egyáltalán nem lehet s más helyiségek igénybevétele is csak 10,000-nél nagyobb lakósággal bíró községekben van megengedve.

Az eddig is követett szabályt formulázza a rendelet, amidőn kimondja, hogy az igénybevett helyiségekben levő bútorok elszállítására az igénybevételt szenvedőt kell kötelezni s ha az nem tesz eleget a kötelezettségének, akkor a kijelölt bérlőt, a raktári költségek azonban ez esetben is a tulajdonost terhelik. Új dolog, hogy ügygondnokot kell rendelni az igénybevételt szenvedő részére, ha az értesítéséről szóló vétív a tárgyalásig be nem érkezik, úgyszintén a lakása helyéről távollevő igénybevételt szenvedő részére és pedig a kérelmező költségére s ha többen vannak, a lakásügyi hatóság határozza meg, hogy kit terheljen közülük a költség viselése.

Az új rendelet is fenntartja azt a szabályt, hogy lakásba vagy más helyiségbe lakásigazolvány nélkül beköltözni nem szabad, de kiveszi e szabály alól az albérletbe adott, továbbá a szállodák és szállóvendégek befogadására szolgáló lakóhelyiségeket, s a vidéki városokat és községeket általában. A lakásügyi hatóság azonban szabályokat e helyiségekre és községekre is kiterjesztheti. Ez a kiterjesztés Budapestre, illetőleg az államrendőrség működési területére nézve a 3. és 4. Lb. sz. rendeletekkel az albérlelőkre megtörtént, itt tehát az albérlelőknek is kell lakásigazolvány.

A 20. §. 3. pontja általában minden beköltözőtől kíván lakásigazolványt, a 4. pont azonban csak a bérlő (albérlelő) lakásigazolványának a házfelügyelőnek való bemutatásáról beszél. Így vitássá válhatik a hozzátartozói viszony alapján s általában a fizetés nélkül beköltözők vagy vendégségbe jövők tekintetében a lakásigazolvány szükség. A ráció szerint beköltöző hozzátartozónak (új férj, vagy feleség, hazatért fiú) s ideiglenes vendégségbe jövőnek lakásigazolvány nem kell.

A régi rendelettel szemben, amely egyáltalán tiltotta, hogy lakásbérletnél a lakás butorzatának megvásárlása feltétlenül kiköttesék, az új rendelet szakított e merev állásponttal, amely sokszor méltánytalanságra vezetett, mert hiszen sekszor előfordult, hogy valaki szívesen elköltözött volna s csak az a gond tartotta vissza, hogy nem tudta mit csináljon butoraival, vagy pedig éppen butorai eladása útján akarta az elköltözés költségeit, vagy az új egzisztencia megalapításához szükséges tőkét előteremteni. Az új rendelet helyesen disztíngvál, mikor az árra helyezi a súlyt, kimondván, hogy nem szabad a lakás butorzatának *oly áron* megvásárlását feltételül kikötni, amely a forgalmi értéket aránytalanul meghaladja, vagy általában amely a bérlet átengedésének burkolt, tiltott díjazására szolgál. Érdekes rendelkezés, amely arról szól, hogy a butorzat szándékolt eladását a lakásügyi hatóságnál be lehet jelenteni s a lakásügyi hatóság az ily ügyletet, hacsak a kikötött ellenszolgáltatás nem szembetűnően aránytalan — megengedheti s a lakást a butor megvásárlásának feltételével annak az igénylőnek utalja ki, akinek a lakásszüksége a legnagyobb. Míg eddig a butor megvétele nem nyújtott biztosítékot a vevőnek arra, hogy a lakást is megkapja, addig most a bejelentéssel s az engedély megszerzésével biztosítást szerezhet magának a venni szándékozó, hogy a

lakást is megkapja. Viszont azonban a bejelentés elmulasztásából s a lakáshatóság engedélyének hiányából nem következik, mintha a butorvétel megfelelő áron eladása tilos lenne, vagy mintha az olyan, aki a vételt be nem jelentette, a lakást a hatóság útján meg nem kaphatná.

Az eddigi rendelet szerint lakás, lakásrész, vagy egyéb helyiség bérletének átruházását, a lakásügyi hatóság a háztulajdonos hozzájárulása nélkül is megengedhette. Ugyanez állott a lakásnak egészen való albérbeadására. Az új rendelet szerint a háztulajdonos hozzájárulásának hiányában csak akkor lehet az ily ügyletet megengedni, ha az engedély megadását közérdek kívánja. Az ily ügyletek útján való lakásszerzésnél tehát a háziúr beleegyezése lényegesebb, mint más igénybevételnél, ahol az csak «figyelembe veendő».

A házfelügyelők és segédházfelügyelők jogviszonyai tekintetében a rendelet újítást nem tartalmaz.

A lakásügyi hatóságok tekintetében újítás a lakbérleti panaszbizottságok megalakítása Budapesten és a budapesti államrendőrség területéhez tartozó községekre kiterjedő hatáskörrel, a miniszteri biztos kiküldöttjének határozatai ellen (kivéve a lakbérmegeállapítást) beadható panaszok és a lakbérleti bizottságok határozatai ellen irányuló panaszok felülbírálatára. Ezzel tehát a panasz, amely eddig többé-kevésbbé titkos győgyszer volt a miniszteri biztos kiküldöttjének sérelmes határozatával szemben, elismert jogorvoslat lett, s helye van annak a lakbérleti bizottságoknak eleddig egyáltalán megtámadhatatlan határozatai ellen is. *Debuisset iam pridem!*

A lakbérleti panaszbizottság a miniszteri biztos által a meléje beosztott bírákból alakított három tagú tanács. A lakbérleti panaszbizottság határozata ellen beadható panasz érdemleges jogorvoslat. Új, hogy a lakbérleti bizottság előtt folyó eljárás költségeire a Pp. rendelkezéseit kiterjeszti a rendelet.

A vidéki lakáshivatalok határozatai ellen előterjesztésnek van helye a lakbérleti bizottsághoz, s ha ilyen nincs, a járásbíróshoz.

A végrehajtás tekintetében újítás, hogy Budapesten és a budapesti államrendőrség területén a lakás átadására vagy kiürítésére vonatkozó végrehajtás a miniszteri biztos hatáskörébe tartozik akkor is, ha a határozatot a lakbérleti bizottság hozta. (Máskülte bírói végrehajtásra tartozik)

Kimondja végül a rendelet mint új szabályt, hogy iparűzés vagy művészeti vállalkozás céljára rendelt egész épületek, színházak, cirkuszok bérletére a felmondást korlátozó s a határozott időre kötött bérleti szerződések meghosszabbítására vonatkozó rendelkezések nem terjednek ki.

Dr. Borsodi Miklós.

Szemle.

Günther Antal

a Kuria érdemes elnöke rövid szenvedés után elhunyt. Halála mély gyászt jelent a magyar jogászvilágnak, amely a nagyműveltségű jogászt, a mélyen érző embert és az igazságszerető bíró egyaránt tisztelte benne. Nem tartozott a dogmatizmus aprólékos útvesztőiben tévelygő juristák közé, hanem azt a jogásztípust képviselte, amelynek felfogásában a jogtudomány valóban a rerum divinarum ac humanarum notitia-t jelenti. Csak ebből a látószögből érthető, hogy Dante Divina Commediáját vagy az angol nagybírák ítéleteit több érdeklődéssel tanulmányozta, mint a német pandektisták monografiáit. Fiatalabb korában az egyházi önkormányzat kérdéseivel foglalkozott s egy félszázad előtt e tárgyra vonatkozó két önálló munkája is megjelent. Lapunknak éveken át szorgalmas munkatársa volt s ha újabb időben hivatalos elfoglaltsága miatt ritkábban keresett is fel cikkeivel, félszázados jubileumunk alkalmából a nemzeti jog hivatásáról írt ünnepi szövege a legnemesebb értelemben vett jogász hitvallásnak mindenkor emlékeztető megnyilatkozása marad. Mert Günther Antal a magyar jogeszmé ama kiváltságos adeptusai közt foglalt helyet, akiknek a nemzeti jog többlet jelentett pusztán negatívummal, a külföldi jogok nem ismerésénél. Minthogy pedig számára a jog nemzeti jelzője nem

csupán érzelmi akcentust, hanem gondolati tartalmat képvisell, fokozottan szenvedte át a jogrend forradalmi megváltoztatásának kálváriáját. Mint legfőbb bíróságunk vezetője szinte megszemélyesítője volt a jogfolytonosság eszméjének, amely ma oly súlyos válságba került. Bármennyire fájjaljuk is elvesztését, bármennyire tudatában vagyunk is, hogy a Kuria régi elnökeire nagy szerep várt volna az új jogrend konszolidációjában, mint jogászok mégis vigasztalást találhatunk abban a meggyőződésben, hogy a jogfejlődésnek ha nem is alakí, de tartalmi folytonossága ép oly független a jog örök szövetségétől, mint a politika hullámainál, amelyek hasztalan csapkodják e szikla alapzatát.

— **Fegyelmi eljárás a proletárdiktatura alatti magatartás miatt.** A budapesti ügyvédi kamara tudvalevőleg minden egyes tagját igazolásra hívta fel a proletárdiktatura megszűnése után. Az igazoló nyilatkozatok alapján fegyelmi eljárás indult meg amaz ügyvédek ellen, akiknek magatartása a proletárdiktatura idejében erre okot szolgáltatott. Minthogy a fegyelmi ügyeket több vádtanács intézi és a tanácsok gyakorlata nem volt egyöntetű, a tanácsok elnökei két fontos elvi kérdésben a gyakorlat egyöntetűségének megóvása érdekében a következő megállapodást terjesztették a választmány elé:

«I. Az a tény, hogy ügyvéd (ügyvédjelölt), anyagi kényszerhelyzetében a proletárdiktatura alatt nem politikai hatáskörrel járó állást vállalt, merőben egymagában, tehát megrovás alá eső egyéni ténykedés hozzájárulása nélkül, fegyelmi üldözésre okul nem szolgál. II. A fegyelmi eljárásnak általános alapelve szerint a fegyelmi vádnak kötelessége, hogy a megrovás alá eső egyéni ténykedést megjelölje (substantiálja) és bizonyítsa és nem a panaszottnak kötelessége, hogy a nem kellően substantiált panasszal szemben magát, viselkedése kifogástalanságának bizonyításával mentesítse.»

A választmány az elnöki értekezlet megállapodásait tudomásul vette.

— **Tíz hónapos terminusok a budapesti törvényszéken.** A budapesti ügyvédi kamara legutóbbi választmányi ülésében elhatározta, hogy felir az igazságügyminiszterhez és intézkedéseket kér azon célból, hogy a budapesti törvényszéken a mai tarthatatlan állapotok megjavíttassanak. Tíz hónapos terminusok nem tartoznak a ritkaságok közé úgy, hogy a kereset beadása és az első érdemleges tárgyalás között gyakran több mint egy év telik el. A kamara feliratában elsősorban a tanácsok szaporítását kéri. Ajánlja, hogy a törvényszéknél egyes bírák intézzék a pereket 50,000 koronás határig, de hangsúlyozza, hogy ez nem jelent állásfoglalást az egyes bírói rendszer mellett. A felirat ezt a reformot csak átmenetileg kéri, mert a tanácsrendszert jobbnak tartja. A peres felek megegyezése esetén értékhatarra való tekintet nélkül egyes bírák ítélezhesse a törvényszéken. A perfelvételeket egyes bírák intézzék.

A budapesti kamara feliratában foglalt javaslatok a legkömolyabb megfontolást érdemlik meg és reméljük, hogy az igazságügyi kormány minden késedelmeskedés nélkül megteszi a szükséges intézkedéseket, hogy a budapesti törvényszéket kiegészítse tarthatatlan helyzetéből. Tíz hónapos terminusok az igazság szolgáltatásának megtagadását jelentik. Ezen a legsürgősebben segíteni kell.

— **Követelhető-e perköltségbiztosíték osztrák állampolgártól?** A háború az egyes államok közötti nemzetközi összefüggéseket csekély kivétellel lerombolta, de éppen ezért helyes dolog a nemzetközi összefüggés még fennmaradt rudimentumaival szemben a konzerválás politikáját folytatni. Ide vág a budapesti törvényszéknek a minap hozott 20. P. 40,934/1919. számú ítélete, amelyben egy osztrák állampolgárral szemben a perköltségbiztosíték le nem tétele folytán emelt pergálló kifogás tárgyában döntött s kimondta, hogy azt a tényt, hogy a perköltség meg nem kívánása tekintetében Ausztriával szemben a viszonyosság fennáll, már a 71,311/1917. sz. igazságügyminiszteri rendelet megállapítván, az Ausztriával való közjogi kapcsolat megszűnése magában véve még nem jelenti ennek a viszonyosságnak megszűnését is és így osztrák állampolgártól addig, amíg beigazolást nem nyer az, hogy az osztrák bíróságok e viszony-

ságtól eltértek, perköltségbiztosíték a magyar bíróság előtt nem követelhető. Ez a döntés helyesnek mutatkozik az Ausztriával szemben való viszonyosságban, miután Ausztriával szemben a békes nemzetközi viszony mindeztideig megmaradt, ellenben más a helyzet Cseh-Szlovákiával, Romániával szemben, mely államokkal annak idején háborús konfliktusba jutottunk, amely helyzet a nemzetközi viszonyosságot lehetőségének alapjától fosztja meg.

— **A turpis causa fogalmához** szolgáltat adalékot a budapesti törvényszék váltótanácsának 11. P. 33,058/1919. számú ítélete. A tényállás az volt, hogy az alperes a felperessel háromnegyed évig nemi viszonyt folytatva, utóbb egy más nővel eljegyezte magát s ekkor felperesnek, akivel szakított, kárpótlásul 20,000 korona értékű váltóelfogadmányokat adott. A felperes által a váltóösszeg kifizetése iránt indított perben az alperes a turpis causa kifogásával védekezett. A törvényszék kimondta, hogy ez a kifogás nem alapos azért, mert a nem vitás tényállás szerint nem szerelmi viszonyért előre kikötött anyagi előnyökről volt szó, a felek között a váltók adásakor, hanem arról, hogy az alperes a felperes nőt, akit hosszabb szerelmi viszony után nősülése okából áldott állapota dacára elhagyott, az ebből eredő erkölcsi kárért kártalanítsa, ami a jó erkölcsökbe ütközőnek nem mondható.

— **A késedelmes vevővel szemben gyakorolható jogok.** Napirenden van, hogy az eladó a késedelmes vevőtől — a ker. t. 351., 352. §-ai félreismerésével — árkülönbözetet követel, vagy a kapott *vételárelőleget* (nem foglalót!) meg akarja tartani. A Kuria állandó gyakorlata szerint (Hit. Dár III. 162., VI. 41., VII. 101., Ker. J. 1919. 71. sz. és IV. P. 916/1919.) az eladó a ker. t. 351., 352. §-ai alapján kártérítést csak a *teljesítéssel* kapcsolatosan, illetve a ker. t. 347. §-a értelmében eszközölt *eladás* folyamánként követelhet. Ellenben a vevő szerződésszegése folytán a szerződéstől *elálló* eladó csak akkor követelhet teljesítés *helyett* kártérítést, ha a felek kifejezetten így állapodtak meg. (Kuria VIII. 1085/1918., Ker. J. 1919., 70. sz.); vagy pedig, ha *foglalót* kapott, ezt a vevő szerződésszegése esetében megtarthatja.

A vételárelőleg visszafizetése iránti perben az alsóbíróságok vizsgálat tárgyává tették, hogy felperes vevő, aki az árú rekvirálása alóli feloldás kieszközlését magára vállalta, és akinek nem sikerült az átadás előtt tényleg bekövetkezett rekvirálást feloldatnia, megtett-e mindent, amit a feloldás érdekében megtehetett? A Kuria (P. IV. 1423/1919.) kimondotta, hogy ez közömbös és alperes sem kártérítést nem követelhet, sem az előleget meg nem tarthatja: mert az előleg nem foglalóként adatott, s mert ki nem költetett, hogy felperes szerződésszegése esetében alperes teljesítés *helyett* kártérítést követelhet vagy az előleget megtarthatja.

— **Árminimáló rendelet visszaható ereje.** Bányafa szállítása iránt a késedelmes eladó ellen indított perben az alperes arra hivatkozott, hogy a szerződéses árban teljesíteni nem tartozik, mert a 778/1919. M. E. sz. rendelet időközben magasabb árakat állapított meg. Az e tárgyban kibocsátott első rendelet (3368/1918. M. E.) szerint: a kikötött ár helyébe, ha a rendeletben meghatározott árt *meghaladja*, az utóbbi lép. Ez tehát *maximáló* rendelet volt. A második rendelet szerint (778/1919. M. E.) a vevő a szállítást csak a *tényleges átadás* időpontjában megállapított maximális ár mellett követelheti; egyebekben a korábbi rendelet érintetlenül marad. A Kuria (IV. 1421/1919.) a második rendeletet *árminimáló* rendeletnek is minősítette; mégis kimondotta, hogy az alperes, aki még 1917. évben esett késedelembe, és aki ellen a rendelet hatályba lépte előtt már a teljesítésben marasztaló elsőbírói ítélet hozatott, erre a rendeletre sikerrel nem hivatkozhatik, mert a rendeletnek nem lehetett célja, hogy a késedelmes és alaptalanul fellebbező eladó javára visszahasson.

— **Mulasztás az akkreditálás foganatosítása körül.** Vevő — kellő fedezet mellett — azt a megbízást adta a budapesti pénzügyintézetnek, hogy bizonyos összeget bocsásson a kolozsvári pénzügyintézet rendelkezésére, amely összeg a kolozsvári eladó kezéhez a feladóvevény ellenében fizetendő. A budapesti pénzügyintézet — ahelyett, hogy a kolozsvári pénzügyintézetet megfelelő fizetésre utasította volna — azt írta a kolozsvári pénzügyintézetnek: «*Fizetünk N. N.-nek feladóvevény ellenében X. koronát*». A kolozsvári pénzügyintézet nem válaszolt, és amikor az eladó a feladó-

vevényel jelentkezett, a fizetést megtagadta, mert fizetési utasítást nem kapott. Erre az eladó az ügylettől elállott, a vevő teljesítés iránt keresetet indított, de pervesztés lett. A vevő kártérítési keresete folytán a Kúria (IV. 1355/1919) a budapesti pénzügyintézet kártérítési kötelezettségét megállapította; mert gondatlanul, nem a megbízás értelmében járt el, és mert gondatlanságának következményei alól nem menti őt az a körülmény, hogy a felperessel jogviszonyban nem álló kolozsvári pénzügyintézet sem járt el a köteles gondossággal, amikor, ha a budapesti pénzügyintézet levelét meg nem értette, bővebb felvilágosítást nem kért.

— **Teljesítési vagy rendeltetési hely.** Lapunk múlt évi 14-ik számában fenti cím alatt tárgyaltuk azt a gyakorlatot, mely a ker. t. 356. §. 2. pontjában meghatározott árkülönbözet kiszámításánál nem a teljesítés, hanem a rendeltetés helyén jegyzett piaci árt vette alapul. A Kúria legújabb (P. IV. 629/1919) a törvény szövegének megfelelő álláspontra tért át, amennyiben kimondotta, hogy ha a vevő az árut a teljesítés helyén, az erre nézve irányadó időpontban, *nagyobb nehézség nélkül* beszerezhetette, — nemcsak a más helyen, drágábban, eszközölt fedezeti vételt nem lehet a késedelmes eladóval szemben hatályosnak elismerni, hanem az absztrakt árkülönbözetre nézve is a *teljesítési* helyi piaci ára irányadó, nem pedig a *rendeltetési* helyé, ahol a vevő az árut az eladó tudtával értékesíteni kívánta.

— **Közösség megszüntetése a tulajdonostárs kárával.** Jogszabály, hogy alkalmatlan időben, vagy a tulajdonostárs kárával nem lehet a tulajdonközösség megszüntetését kérni. Ezt a jogszabályt a Kúria (1920. I/13., P. V. 6385/918.) arra az esetre is alkalmazta, amikor az ingatlan nagyobb részét az a szolgálat (kikötmény) terheli, mely szerint egy meghatározott harmadik személy az ő szálás gabonatermését, annak szalmáját és takarmányfélét ott díjmentesen elhelyezheti. Mert az ingatlanra az árverés a végr. t. 163. §-a értelmében csak az első helyen bekebelezett szolgalmi jog érintetlenül hagyásával volna elrendelhető, ez pedig *még a mostani* magas forgalmi árak mellett is hátrányosan befolyásolná az árverés eredményét.

— **A vasút vétkessége az áru elhurcolása körül.** Az áru elhurcolása egymagában ugyan nem állapítja meg a vasútnak az Ü. Sz. 95. §-ában megkívánt vétkességét (Hit. Dt. XII. 103. sz.); de ha a Budapestre feladott petróleum-benzin megérkezéséről a vasút alkalmazottai a címzettet nem értesítik, azt néki ki nem adják, hanem, sem a ragbárcát, sem a kísérőlevelet gondosan meg nem nézve, a szállítmányt tévesen mint üres tartánykocsit Szolnokra irányítják, — ez a *vétkes gondatlanság* fogalmát kimeríti és az ezután bekövetkezett rekvirálásból származó kárért a vasutat felelőssé teszi. (Kúria P. IV. 1095/1919.)

— **Élő állatok fuvarozásával járó veszély.** A vasút nem hivatkozhatik az Ü. Sz. 86. §. (1.) 5. pontjára, mely szerint az élő állatok fuvarozásával járó különös veszélyből keletkezett kárért nem felelős: ha megállapítatik, hogy a tolatás folytán beállott rázkódítás következtében, a vasuti kocsiban szállított ló fejével a kocsi falához ütdöve elesett, majd lábra állítva, újból elesett, és a szenvedett zúzódások folytán a vasuti fuvarozás további folyamán elhullott. Mert az ily nagyfokú rázkódtatást előidéző tolatás csak *vétkes gondatlanság* következménye lehet, amely a 86. §. (3.) pontja szerint a vasút mentességét kizárja. (Kúria IV. P. 1081/1919.)

— **Chomage-biztosítás díjának felemelése.** A tűzkárból származó haszonvesztés és költségtöbblet (üzemszünetelés) elleni biztosítás díja az ajánlat szerint a tűzbiztosítási díjnak 1¹/₄-szerese. A *kötvény* nem említi ezt a kiszámítási kulcsot, de a díj a kötvényben is ugyanabban az összegben határozott meg, amely összeg, a fenti kulcs alapján, már az ajánlatban is kiszámított. A kötvény szerint a díj felemelhető, ha az illető üzem (egyedi) tűzkockázata emelkedik. Ez az utóbbi eset *nem* állott be. Azonban akkor, amikor a chomage-biztosítási szerződés öt évi időtartamából csak két év telt el, a más társasággal kötött tűzbiztosítási szerződés lejárt, és az új tűzbiztosítás a korábbinál *magasabb* díjtételek mellett jött létre. Erre a hátralevő három évre, a Chomage-biztosító is *felemelte*

a díjakat az új tűzbiztosítási díjak 1¹/₄-szeresére. A jogfentartással fizetett többlet iránt a biztosított által indított perben az alsóbíróságok a biztosítót marasztalták: mert a díj összegére a *szerződés* mérvadó, ebben a díj *fix* összegben állapított meg, és az ajánlat sem tartalmaz oly kikötést, hogy a «mindenkori» tűzbiztosítási díj 1¹/₄-szerese fizetendő, a szerződés tartama alatt tehát a díj nem volt ily okból egyoldalúan felemelhető. A Kúria (P. IV. 852/1919.) a keresetet elutasította. Mert a feltételek szerint a chomage-biztosítás csak addig van hatályban, ameddig az üzem tűzkár ellen is biztosítva van; és az üzemszünetelésért csak akkor jár kártérítés, ha a tűzkár is megtérítetik. Ebből a szoros *kapcsolatból*, és a chomage-biztosítás mintegy járulékos természetéből következően, a kötvénnyel elfogadott ajánlat csak úgy értelmezhető, hogy a díj a *mindenkori* tűzbiztosítási díj 1¹/₄-szerese; a felemelés tehát jogos volt. És felesleges a bizonyítás arra az alperesi állításra, hogy — üzleti gyakorlata szerint — ő a chomage-biztosítás díját, a tűzbiztosítási díjak emelkedéséhez vagy leszállításához képest, számos esetben, a biztosítási időtartamokon belül, emelte, illetve önként leszállította.

— **«Az Adó. — Adó- és Illetékügyi Szemle.»** Ezen kettős cím alatt egyesült pénzügyi irodalmunk két vezető folyóirata dr. Türy Zoltán pénzügyminiszteri osztálytanácsos és dr. Klug Emil ügyvéd együttes főszerkesztésében. Első füzet az egyesült lapnak, mely az elméletre és gyakorlatra egyaránt nagy súlyt helyez, a következő tartalommal jelent meg: Dr. báró Wlassics Gyula és dr. báró Korányi Frigyes: A legközelebbi jövő pénzügyi feladatai. — Dr. Görög Frigyes: Államadósság és vagyonszármazás az osztrák békeszerződés világításában. — Sárffy Guido: A vagyonátruházási illetek szabályozása előtt. — Dr. Klug Emil: Megoldatlan adókérdések. — Dr. Ujlaky József: A társulati adók megoldandó kérdéseiről. — A legújabb joggyakorlaton felül érdekes közlemények foglaltatnak a füzetben az értékpapiroknak és a hadikölcsönöknek a vagyonszármazás szempontjából való értékeléséről, lejárat határidőkről, az osztrák és német új adókról. — A lap előfizetési díja évi 60 K.

— **Túlvilági szerzői jog.** A Publishers Circular 1918. évi októberi száma eredeti szerzői jogi esetet ismertet. A közismert Harper and Brother newyorki kiadó-cég pert indított a Mitchell Kennerley kiadó-cég ellen, mert ez megjelentetett egy «Jap Heron» című elbeszélést, hirdelve a címlapon, hogy Mark Twainnek, a néhány év előtt elhunyt híres humoristának szelleme diktálta egy spiritiszta szeánszon egy Hutchins nevű médiumnak. A kereset szerint az utóbbi időben több kisebb-nagyobb közlemény jelent meg a sajtóban, mint Mark Twain túlvilági szellemi terméke, melyet spiritiszta médiumok keze által küldött a kitűnő humorista. A Harper-cég azonban, mely Mark Twain műveinek kizárólagos kiadási jogát megszerezte volt, a maga anyagi érdekében és a kiváló író etikai érdekében jogának és kötelességének véli, hogy fellépjen az író nevével és emlékével való ilyen visszaélés ellen. Szédelgésnek bélyegzi a kereset azt az állítást, hogy elhunytak szellemei megnyilatkozhassanak, pláne olyképen, hogy irodalmi műveket adnak le a túlvilágról médiumok útján és kéri a kereset, hogy a bíróság ítéletileg állapítsa meg az ilyen túlvilágról való közlés lehetetlenségét és rendelje el a túlvilágról jönnék állított mű elkobzását. Még nincs ítélet ebben a furcsa perben, melyben a bíróságnak döntenie kell arról az országról, «honnan még nem tért meg földi utazó». Sz. E.

— **A jogfolytonosság követelményei** címmel dr. Molnár Kálmán egri jogakadémiai tanártól nagyobb tanulmány (32 l. Ára 6 K) jelent meg, amely a jogfolytonosság elszakított fonálának ujrafelvétele mellett érvel. Felfogása szerint IV. Károly jogilag ma is Apostoli Király és az 1910. évi országgyűlés is fennáll, minthogy a képviselőház feloszlásának kimondása jogellenes volt. A nemzetgyűlés Molnár szerint minden jogi alapot nélkülöz s legfeljebb arra jó, hogy az elfogadhatatlan békeszerződést aláírja. Bár a jogfolytonosság kérdése véleményünk szerint ma még nem tartozik a tudomány elfogulatlanságával vitatható problémák közé, abban egyetértünk szerzővel, hogy a jogfolytonosság hiánya erős akadálya a konszolidációnak.

Vidéki ügyvédi irodába nagyobb fixummal irodavezető, esetleg társ keresetetik teljes kereskedelmi és magánjogi gyakorlattal. Jelentkezés Salgó Zoltán dr., ügyvédnél, telefon 116—45. 18264

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a I. év január–márciusi negyedére 20 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Marczali Henrik* egyetemi tanár: A kormányzóság intézménye s hatásköre. — I. *Dr. Petrik Aladár* budapesti ügyvéd. II. *Dr. Borsodi Miklós* törvényszéki bíró: A lakásügyi jogszolgáltatás. — *Judex*: Törvénykezési Szemle. A szovjettartozások kérdése a magyar bírói gyakorlatban. — Szemle.
Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XIII. k. 4. iv.

A kormányzóság intézménye s hatásköre.

- Magyarországon 1446-tól 1849-ig tehát négyszáz év lefolytában, négyszer volt kormányzó. Mind a négy esetben más és más volt a helyzet, mások és mások az intézmény felállításának előfeltételei. Ebből következett aztán a hatáskör változása és különbözősége.

Most természetesen ismét egészen más az állapot, melyből a kormányzóság kinőtt. De azért tanulságos lehet az összevetés az intézmény előző fázisaival.

Kormányzó a király helyettese, az állami hatalomnak mellette, vagy nélküle is, legfőbb képviselője. Kormányzóság felállításának szükséges előfeltétele az, hogy vagy nincs király, vagy ha van is, a törvényes történeti nagy tisztviselőkkel egyedül nem felelhet meg feladatának, úgy hogy rendkívüli, de azért törvényes főtisztviséget kell felállítani. Körülbelül úgy, mint a-hogy Rómában a rendes kormány a konzuli volt, de ép oly törvényes, csak-hogy csak kényszerítő körülmények súlya alatt életbelépő a diktatura is. Az első, ki nálunk a címet viselte, Kis Károly nápolyi király volt, ki, mint Thuróczi mondja, Budára érve királynői rokonaihoz, a gubernátori címet bitorolta. A cím tehát innét ered, de hatásköréről mit sem tudunk.

Első igazi kormányzónk Hunyadi János volt 1446-tól 1453-ig. Egyike, nemcsak a hazai, hanem az általános történet legfényesebb neveinek. Egyike azoknak az eseteknek, mikor a feladatnak teljesen megfelelő férfiú állott a nemzet rendelkezésére.

Ulászló király a várnai csatában elesett, hiába várták haza. Ellenkirálya, Árva, V. László, alig volt öt éves és nem is volt az országban, hanem Fridrik császár gyámsága alatt, ki öccsét nem akarta a magyar nevelését követelő országnak kiadni. E provizoriumban 1445-ben hét főkapitányt választ az országgyűlés, köztük Hunyadi Jánost és Ujlaky Miklóst. Ezeket Aeneas Sylvius egy levelében «vicarico regni», azaz helyetteseknek nevez, mi a német birodalmi kormányzóknak volt hivatalos címe. A hét főkapitány nem igen fért össze, a közrend nem állott helyre, ezért az 1446 márciusban Fejérvárott tartott országgyűlés elismeri V. Lászlót királynak és elrendeli egy kormányzónak, gubernátornak választását. Ezt a határozatot a nagy számban megjelent köznemesség erőszakolta ki Hunyadi érdekében, az örökké szét húzó nagy urakkal szemben. Pünkösdi táján, a Rákoson újra összegyűlnek és megválasztják Hunyadi János vajdát a birodalom általános «kormányzójának» (gubernátor generális), mi az eddigi állapottal szemben kétségtelenül azt jelenti, hogy hatalma nem egy országrészre szorítkozik, hanem kiterjed az állam egész területére, tanácsosai és olyanok is, kiket ő maga szemel ki magának.

A jövedelmeket és felhasználtukat két főpap és báró ellenőrzi, kik jól ismerik a királyi jövedelmeket.

Ha a szükség úgy kívánja, a kormányzó hadba indul hadakozik.

Ha a hadakozás mellett még marad felesleg...

ből, azt fordítsa a kormányzó úr az elzalogosított királyi várak, városok és birtokok visszaváltására és a koronához csatolására, úgy hogy a király úré legyenek és jövedelmüket ismét hadviselésre lehessen fordítani.

Ez tehát meglehetősen teljes királyi személyes hatalom, mely valóban csak ott van korlátozva, hol azt vagy az országnak, vagy a rendeknek életbevágó érdeke követelte. Az egész mintegy egy nagy ember testére van szabva. Hunyadi, mint az V. cikkelyben mondja, az országgyűlés elején tett eskü erejénél fogva, mely a gyűlés minden tagját feltétlen engedelmességre kötelezi, fogadja el a tisztséget és teljesíti Magyarország községének végzését. Címe: A méltóságos László királyfi, néhai Albert király fia, választott királyunk helyett kormányzó. Hogy az ország és a dinasztia mellett az ő saját feudális egyénisége is kifejezésre jut, kitűnik abból, hogy aranyain az ő címe van. Kormányzósága László király nagykorúságával szűnik meg, amikor az ország főkapitányának, kincstárnokának: Beszterce örökös grófjának ne vezi ki a hálás kis király.

Még nem mult el azóta öt év és V. László hirtelen halála újabb kormányzóság felállítását vonta maga után. Hunyadi János kegyvesztetten halt meg. fiát, csalfa barátkozás után elfogatta a Cillej-Garay ligába vont király. Lászlót lefejezték, Mátyást Bécsbe, Prágába vitték, fogságba. Az ország megmozdult, Hunyadi özvegye és fivére Szilágyi Mihály óriás nemzeti pártnak kerültek az élére, mely Mátyást követelte királynak. A megijedt liga alkudozik, hozzájárulását igéri, ha Mátyás nőül veszi Garay László leányát és őt meghagyja nádornak. Az egység létrejött, az országgyűlés, melyben ismét a köznemesség döntött, Mátyást kikiáltja királynak és pedig «nagy örömmel és teljes egyetértéssel mi ugyan ritka dolog ennél a nemzetnél», mint ahogy a lengyel Dlugos azt feljegyezte. Mivel azonban Mátyás még Podjebrád kezén volt, aztán hogy a családi szerződést és a többi feltételt teljesíthesse, Szilágyi Mihályt választották meg, szintén egy értelemmel, gubernátornak. Mátyás már 15 éves volt és ha V. László 13 éves korában átvehette a királyi hatalom gyakorlását, ő annál sokkal inkább lett volna arra képes. Tehát nem a kor volt az igazi akadály, hanem a családi pactum végrehajtásának biztosítása.

Szilágyi kormányzóságának hatáskörét törvény nem szatályozta, legalább semminemű ilyen írás nem maradt reánk. Legfőbb tartama volt megállapítva öt évben. Ha decretumát nézzük, mely meg van a Corpus Jurisban, feltűnik, hogy semmi korlátozás nincs benne. A törvényt Horogszegi Szilágyi Mihály adja ki a felséges fejedelemnek, Mátyásnak, Magyarország választott királyának nevében. Az ő és a maga nevében fogadja a cikkek sértetlen végrehajtását. Többes számban beszél magáról: Pestet «városunknak» civitas nostru nevezi, akár a király.

Mindamellett bizonyos, hogy igazi hatalma sokkal csekélyebb volt a Hunyadi Jánosénál. Annak megválasztása előtt ugyanis az országgyűlés (1446: III. tc.) a zászlósurakat kötelezte, hogy összes tisztségeikről és hivatalaikról mondjanak le és bocsássák azokat az országgyűlés rendelkezésére. Szintügy felbontja az V. cikk az összes a főpapok, bárók és rendek közt kötött szövetségeket (ligákat), amelyek a birodalom és a köztársaság javát akadályozták. Hunyadi tehát szabad kezet nyert, bárkit kinevezhetett, vagy eltávolíthatott. Teljesen új kormányt rendezhetett, mint láttuk, éppen ebben kötve volt a keze. Mátyás alatt is tovább akart uralkodni.

Csak-hogy Mátyás erre nem volt hajlandó. A családi szerző-

dést nem fogadta el, Podjebrád és nem Garay leányát jegyezte el. Ennek következtében Szilágyinak választania kellett öccse és új barátjai és szövetségesei között. A gögös, marcona hadfi, ki jól tudhatta, hogy az ifjú király maga akar uralkodni és képes is arra, az oligarchákhoz állott, sőt kész volt még Fridrik császárnak is meghódolni. Mátyás már 1458-ban maga tart országgyűlést; a kormányzót nem is említi. Szilágyit elfogatja és mikor kiszabadul, a török ellen küldi, hol az öreg katona halálát találja. Kormányzósága tehát nem hogy öt évig, de öt hétig sem tartott.

Egy törvényes korlátozása mégis volt hatalmának. Hunyadi tartott ugyan országgyűléseket, még pedig elég gyakran, de hitlevele erre nem kötelezte. Szilágyi decretumának XIII. pontja ellenben arra kötelezi, hogy évenként, pünkösdkor tartson diétát Pesten, azaz a Rákoson, melyen minden birtokos nemes megjelenni köteles, különben jószágát lefoglalja a kormányzó, vagy a király úr. A köznemesség e nagyszámú gyülekezetével határozottan akarta ellenőrizni úgy a kormányzónak, mint a királynak működését. A pünkösdi terminus kétségtelenül az 1446-iki kormányzó választó gyűlés hagyománya.

Ismét egészen más és valóban alkotmányos és nemzeti fejlődésünkbe nem igen illő képet mutat a harmadik kormányzóság berendezése. Inkább kaland, mint közjog. — A mohácsi vész után két király osztozott az országban: János és I. Ferdinánd. János hatalmasabb versenytársa ellen a szultán segítségéhez volt kénytelen fordulni. Ez alkudozásokban nagy hasznát vette a Konstantinápolyban élő Gritti Lajosnak. Gritti a velencei dogának törvénytelen fia, kereskedéssel foglalkozott, bankár volt, amellet ügylátszik kerítő szolgálatokat is teljesített a nagy úrnál, kinek nagy mértékben bírta bizalmát. Még szorosabb, baráti viszony fűzte a nagyvezérhez, Ibrahimhoz. Ő a két király küzdelmében alkalmat látott arra, hogy protektorai kegye által megszerezze magának Magyarországot, vagy legalább, mint közvetítő a két király közt és Szulejmán szultán képviselője, domináló állásra jusson. Meg volt benne az ehhez való képesség is, fáradhatatlan volt ravasz és előrelátó. Mikor Ferdinánd seregei 1530 őszen Budát ostromolták, ő mentette meg a fővárost bátorsága és erélye által. Ez érdemeért János király kinevezte őt 1530 dec. 26-án az ország kormányzójának, gubernátorának. Első eset, hogy nem országgyűlés, hanem koronás király tegyen maga mellé kormányzót.

Világos, hogy ez a kinevezés nem tetszhetett a magyar uraknak, kik joggal tarthattak a jövevény kapzsiságától és tekintet nem ismerő uralomvágyától. De mivel Gritti mellett török sereg is állott, kénytelen-kelletlen belenyugodtak, sőt hivatalosan hozzá is járultak kinevezéséhez. 1550 dec. 31-én az összes Budán időző egyházi és világi méltóságok, köztük Czibak Imre váradi és Statiles gyulafejevári püspök, aztán Bánffy János nádor, Pöstyéni Gergely országbíró, Báthory István erdélyi vajda, Nádasdy Tamás, a királyi jövedelmek kezelője, több főispán és más föltisztviselő pecsétetes levelet állítanak ki, melyben kötelezik magukat, hogy a méltóságos és nagyságos Gritti Lajosnak, királyi és országos kormányzót, választott egri püspököt és főkincstartót és tanácsost, mindenben tehetségük szerint segítik, mi a felséges király javát s az ország szabadságát és megmaradását illeti.* Akkor is mondták, hogy csak kiskorú helyébe állítanak kormányzót, nem pedig ötven esztendősen király mellé. De hiába, mit nem tesznek a nagyúr megbízottja kedvéért, ki azonfelül pénzt is kölcsönöz. Magyarország összes püspökségeinek jövedelme neki volt elzálogosítva. Az övé volt a máramarosi sóbányák jövedelme, évi 80.000 tallér és mikor 1534-ben megölték, János király 300.000 arannyal volt adósa.

Utóljára is a szultán embere volt Gritti, mintegy helytartója Magyarországon. Befolyásának gyökere azonban Stambulban van, honnét soká nem maradhat távol. Szüksége van tehát helyettesre. Ilyennek szemeli ki az ügyes és vitéz Nádasdy Tamást, a későbbi nádort, ki is nevezi távolléte idejére vicegubernátorának (1531 jan. 12.). Helyettesének joga van úgy a kormányzóság, mint a kincstartóság ügyeiben eljárni és a jövedelmeket a királyi felség és az ország szükségeihez képest kezelni. A jövedelmek behajtói neki tartoznak számadással. Ha azonban a királyi felség, vagy valamely úr, vagy akárki más beavatkoznék a kormányzóság, a kincs-

* A kiállítók közt van a nádor is. Téves tehát a történetíróknak, az egykorúaknak is, az a véleménye, mintha Jánost a nádor halála bírta volna Gritti kinevezésére.

tartóság, vagy a jövedelme ügyébe, vagy pedig őt bármiben is zavaróná, akkor Nádasdy vagy hozzánk jöjjön Konstantinápolyba, vagy ahol megtalálhat, vagy menjen haza, megvárva visszajövetelünket. Nádasdy természetesen nem fogadta el ezt a magas, de annyi összeütközésre alkalmat szolgáltató tisztséget. Oly kormányzóság tehát ez, melynek ügyeibe még maga a király sem avatkozhatik! Általános is volt a vélemény, hogy Gritti láb alól akarja eltenni János királyt és magának szerezni meg a koronát. Már is az ország protectorának nevezték. De éveken át Konstantinápolyban kellett maradnia a békétárgyalások miatt és midőn 1534 őszen visszajött, Erdélyben megölték.

Mindeddig olyan kormányzóságot tárgyaltunk, mely a királyságnak, a középkori királyságnak helyettesítője, vagy kiegészítője. Az olyan királyságé, melynek hatalmát csak az eskü és lelkiismeret korlátozza, mert állandó ellenőrzője, az állandó parlament hiányzik. Még leggyöngébb királyunk, II. Ulászló korában is kimondja, hogy a király «imperitum et regimen habet», nemcsak uralkodik, hanem kormányoz is. A rendi gyűlés néhány hétig marad együtt, aztán eloszlik, és összehívása a királytól függ. Nagy Lajos negyvenéves uralkodása alatt csak egyszer volt törvényhozó országgyűlés; Róbert Károly több mint harmincz év alatt egyet sem tartott! 1849-ben, Kossuth Lajos kormányzósága alatt volt nemzetgyűlés, parlament, és volt felelős minisztérium. Tehát nemcsak korban, hanem intézmények dolgában is ez áll legközelebb hozzánk.

Mindenki tudja, hogyan jutott Kossuth a polcra. Az 1849 március 4-én Olmützben kiadott oktrojált alkotmány az egységes osztrák császárságot állapítja meg, melynek a megcsonkított Magyarország csak az egyik «Kronlandja». Az alkotmányt az ifjú Ferencz József császár adta ki trónralépését, valamint nagybátyjának Ferdinándnak lemondását nem is közölte az országgyűléssel, melynek törvényességét nem ismerte el. A magyar sereg még V. Ferdinánd zászlói alatt harcolt az osztrák ellen. Görgey 1849 január 5-iki váci kiáltványban erősen hangsúlyozza monarchista érzelmét. De az is kétségtelen, hogy az antidinasztikus irány nagyon elterjedt és az oktrojálás is nagyon hozzájárult izmosodásához. Ez irány szinte megtestesült Kossuthban, ki Horvát Mihály szava szerint, mintegy személyes harcot vívott a dinasztia ellen. A tavaszi hadjárat első győzelmei után Kossuth elhatározta az elszakadást, a függetlenség kimondását.

A nemzetgyűlésen csak kevés számmal voltak, a flamingók, a vörösök, a közpárt ellenben igen tekintélyes a kiegyenlítésre hajló békepárt.

Április 5-én republikánus-demokrata párt alakult meg, részben a célból is, hogy Kossuth ne kiáltathassa ki magát királynak. Viszont elnököt sem akartak, noha elnöke csak a köztársaságnak van és maga Kossuth is e napokban azon volt, hogy egy Koburg herceget — az angol királyi családból — nyerjen meg magyar uralkodónak. Így, mivel véglegesen még nem akartak határozni, a hagyományos kormányzói tisztség megújítása lépett előtérbe, mely Kossuth érdemeinek és állásának ép úgy megfelelt, mint egykor Hunyadiénak.

Április 14-én, a debreceni öreg templomban, Kossuth beszéde után kimondták az elszakadást és függetlenséget és szintén egyhangulag megválasztották Kossuthot kormányzó elnöknek. Kossuth minisztériumot nevez ki, melynek Szemere Bertalan az elnöke. Ez május 2-án programbeszédet mond a nemzetgyűlés előtt, melyben magát és a kormányt köztársaságinak vallja. Köztársaságról ügylátszik, szó volt már Hunyadi idejében is, de a kormány részéről csak most jött először szóba a kormánynak a formája. A kormányzó ép úgy, mint a minisztérium a nemzetgyűlésnek felelős, mely souverain. E souverainitásából következik, hogy a kormányzó fel nem oszthatja és hogy hozzájárulása nélkül sem békét, sem szövetséget nem köthet, sem háborút nem üzenhet.

Így a kormányzó hatásköre kétszeresen korlátozott: a népképviselő felsége és a minisztérium felelőssége egyaránt szűkre szorítja azt. Az akkori élethalálharcban bizonyára hiba volt ez a korlátozás, de kétségtelen, hogy a parlamentáris szigorú felfogásnak megfelelt. Külömben is csak négy hónapig tartott: Augusztus 4-én Görgey három napos diktatúrája váltotta fel.

Ne feledjük, hogy az első három kormányzóság lényegében katonai kormány, minőt a helyzet komolysága követelt, mert még a Grittié is az volt. A magyar szabadságharc kormánya

csak legvégső, már menthetetlen stádiumában vált azzá. Talán nagyobb és tartósabb eredmény lett volna elérhető, ha megfordítva, mint katonai uralom kezdődik és a győzelem kivívása és biztosítása után alakul át, parlamentivá, a visszaszerzett szahadság biztosítójává.

Marczali Henrik.

A lakásügyi jogszolgáltatás.

I.

Hosszas kísérletezések, próbálkozások után megint megszületett egy lakásrendelet, egy «kódex», amelyik a tapasztalatokon okulva, egybefoglalja az eddigi lakásügyi szabályokat.

De kárba vesztett fáradság, mert az igazi okulást ez a rendelet sem vonja le.

Mindenki, akinek a lakásügyi jogszolgáltatással dolga van, reá-jött már két nagy tanulságra; az egyik az, hogy a lakásinséget rendeletekkel enyhíteni nem lehet, a másik pedig az, hogy a rendeletek rosszabbak, mint a lakásinség maga; mert amíg a lakásinség csak azt sújtja, akinek nincs lakása, a rendelet azokat is bántja, akiknek van lakásuk, anélkül, hogy ezzel a lakásinségen segített volna.

Az a lassan dolgozó, nehézkes lakáshivatal, amely ma a lakások új bérloít kijelöli, nem nagyon enyhítheti a lakásinséget, mert lakást adni nem tud, ellenben bürokratikus lassúságával megakadályozza azt is, hogy valaki belehelyezkedjék olyan lakásba, amelyik esetleg üres; csak hónapokig tartó hercehurca után.

De bizonytalanná teszi az otthont azokra nézve is, akiknek van lakásuk.

Az új rendelet 16. §-ának 1. pontja még mindig kutatja «az indokolt szükségletet», s az ezt meghaladó szobákra még mindig fenntartja a rekvirálás Damokles kardját.

Addig pedig, amíg ez a lehetőség, a bolsevizmusnak ez a csökevénye fennmarad, addig «az otthon szentségéről» még csak beszélni sem lehet.

Az új rendelet sem áll még teljesen a magántulajdon rendszere alapján. A tulajdonjog, a kötelmi jog és a perrendtartás negációja a vezérlő motívum még mindig, s azt az átmenetet, amellyel lassanként már a háborús és egyéb rendkívüli szabályok fullasztó légköréből a jogrendbe tértünk vissza, azt az átmenetet még mindig nem találjuk meg.

De még kevésbé megnyugtató az a tapasztalat, hogy a gyakorlatban még az a kevés garanciális intézkedés, ami a rendeletben némi jogokat biztosít, az sem nagyon érvényesül.

A tapasztalat, fájdalom, azt mutatja, hogy a lakásügyi jogszolgáltatás az igazságszolgáltatás allure-jeivel dolgozó rendőri judikatura, ahol még a jogot biztosító garanciális intézkedések is elsiklanak; ahol tehát az olyan jogbiztosítók, amely mellé a rendelet óvatosan odabiggyeszti, hogy «lehetőség szerint», «lehet», «javaslatának figyelembe vételével» stb., feltétlenül írott malaszt marad.

Ezt legjobban mutatja a jogorvoslat kérdése. A régi rendelet szerint nem volt semmiféle lakásügyi hatóság döntése ellen sem jogorvoslat. Ha valakit a lakásából előzetes meghallgatása, gyakran kérdezése nélkül kidobtak, ez egy végső forumnak volt a megmásíthatatlan határozata. Ezt maguk a rendeletek alkalmazói sem találták méltányosnak és megszületett egy jogorvoslati intézmény, aminek még igazságszolgáltatásban párja nem volt: a subaalatti fellebbezés.

Ha valaki egy határozatot sérelmesnek talált, beadott egy panaszt, kérve a miniszteri biztost, hogy «felügyeleti jogkörénél fogva» változtassa meg.

Ha akarta, megtette, ha nem akarta, nem. Így pl. a «megfellebbezhetetlen» miniszteri biztossági határozatokat a panasz alapján felülvizsgálták, az ép úgy megfellebbezhetetlen lakbérleti biztossági határozatok ellen beadott panaszokat azzal utasították vissza, hogy a határozatok ellen a rendelet értelmében jogorvoslatnak helye nincsen.

Most végre intézménnyé vált a panaszjog és a panaszbizottság.

De a jogbizonytalanság a régi maradt, mert a rendelet, amelyik azt mondja, hogy «szükség esetében» a felek meghallgatása után intézze el a bizottság a panaszt, nem nagyon biztosít arról, hogy az eddigi gyakorlat, amelyik szerint az ellenfél a panasz-

headványról soha tudomást nem szerzett, arra nem válaszolhatott, annak tartalmát se nem tagadhatta, se nem cáfolhatta, meg fog szünni. A gyakorlat az volt, hogy gyakran láttunk határozatokat, hogy a «megfellebbezhetetlen» határozatot az egyik fél egyoldalúlag előadott, a másik fél elött ismeretlen tényállításai alapján — megváltoztatták.

Reméljük, hogy azon az eljárási rendelet fog segíteni, hogy a panaszok elintézése ne tartson — mint eddig — hónapokig.

Nem hat megnyugtatólag az sem, hogy a lakbérleti bizottság, ez a perrendi szörnyszülött, most is fennmaradt. Ez az intézmény, amelyiknek semmi más célja nincsen, minthogy a perrendtartás jogot, meghallgatást biztosító intézkedései nélkülözhetők legyenek, épen nem szolgált rá arra, hogy jogrendszerünknek állandó elemévé váljék. Most már még kevésbé tudjuk, mint eddig, hogy mi az a lakbérleti bizottság? Bíró-ság-e vagy közigazgatási szerv?

Ha bíróság, akkor legalább is szokatlan az, hogy határozata ellen egy közigazgatási szervhez, a miniszteri biztoshoz (illetve az általa kijelölt bizottsághoz) lehet fellebbezni.

Ha közigazgatási szerv, akkor meg épen tiltakoznunk kell a jog érdekében az ellen, hogy legfontosabb magánjogi igényeink, lakbérletünk felett ne bíróság, ne anyagi jogszabályok és ne a perrendtartás garanciái mellett határozzon.

Ami az egész intézményt jellemzi, az, amint fentebb jegyeztük meg, hogy rendőri, sőt mondhatnám szolgabírói judikaturát bírói mezbe bujtatva, bírák kezébe ad, akik ebből a lehetetlen, zagyva joganyagból a legjobb akarattal, a legtisztább törekvés mellett sem tudnak igazi jogszolgáltatást faragni. El vannak zárva attól, hogy jogot adjanak, sem alanyi, sem alaki jogot, de meg kell tartaniok a jogszolgáltatás külszínét.

Ha valami igazán jellemzi ennek az egész joganyagnak a jogásziatlan szellemét, ez a 27. §. harmadik bekezdése.

«A lakásügyi hatóságok felett a főfelügyeletet a belügyminiszter és az igazságügyminiszter egyetértve vagy közvetlenül, vagy a lakásügyek miniszteri biztosa útján gyakorolják és igénybevételei ügyekben az eljárni hivatott hatóságoknak — ideértve a lakásügyek miniszteri biztosát is — kötelező utasítást adhatnak.»

Ez a szakasz mutatja legjobban azt a jogási züllést, mely ilyen rendelet megszületését lehetővé teszi.

Egy bírói hatóságnak, amelyiknek ítélőbírák a tagjai, amelyik a bíróság termében működik, fontos magánjogi joganyag döntő ura, amelynek fel kellene ruházva lennie a függeltenség, a megközelíthetetlenesség minden attribútumával, amelyikhez még csak a gyanúnak sem szabad férnie, hogy nála más befolyás is érvényesülhet mint az igazság, egy ilyen hatóságnak *konkrét ügyekben* utasítást ad a miniszter!

Vagy bíró valaki, vagy nem; ha bíró, akkor bírói önértékelés felháborodása nélkül ezt a rendelkezést tudomásul nem veheti. Egy magyar bíró, akinek a miniszter parancsolja meg, ítéletet hozzon, «igénybevételei ügyben» kötelezőleg utasítja, hogy a lakást ne X-nek, hanem Y-nak adja!

Ez a következménye az ilyen jogásziatlan intézménynek! Ha nem volna minden lakásügyi hatóság ilyen felemás, bírói is, rendőri is, nem tudom, micsoda intézmény, hanem ha ezeket az ügyeket nyíltan és őszintén bíróság intézné a perrendtartás szerint, sohasem, mert volna egy miniszter sem ilyen merényletet elkövetni a bírói függetlenség ellen.

Addig, amíg ezt a joganyagot nem úgy szabályozzák, hogy ismét a magánjog és a perrendtartás alapjára helyezkedve, a szükségjogból csak azt tartják fenn, ami okvetlenül szükséges, addig a lakásügyi jogszolgáltatásból igazi jogszolgáltatás nem lehet.

Azt belátja mindenki, hogy a megüresedett lakásokat szabad verseny tárgyává tenni nem lehet, azt is, hogy az üresen álló lakásokat üreseknek hagyni nem lehet, az is világos, hogy a felmondást, a béremelést teljesen szabaddá nem tehetjük.

De e korlátokon belül a jognak kell érvényesülnie. Az otthont bizonytalanná tenni nem szabad. Az meg épen nem volna lehetetlen, hogy azt a kevés jogot legalább, amit e korlátok meghagynak, független bírói hatóság, törvényes formák és perrendi elvek alapján biztosítsa.

Némi felcsillanását a joghoz való visszatérésnek nem szabad még sem elvitatnunk az új rendeletről.

Az a veszedelmes eljárás, ami eddig gyakorlat volt, hogy

aki talán hivatásánál fogva, talán betegsége miatt hosszabb ideig távol van, megkérdezése, tudta nélkül kerülhetett abba a helyzetbe, hogy visszatértekor lakását elrekkvirálva találta, végre megszűnt, a rendelet 18. §-ának 6. bekezdése kötelezővé teszi az ügygondnokrendelést.

A bútorreladásnak az a minden szerződési szabadságot, méltányosságot tagadó megtiltása, amivel lehetetlenné tették a tisztességes bútorreladást is, végre a leplezett lakásuzsora világosabb meghatározásának adott helyet, és a tönkrement középosztályú családnak fogja lehetővé tenni, hogy vagyona utolsó maradványával kenyerét megszerezze.

De teljesen megnyugtató csak az volna, ha a törvény által szervezett bíróságok, a perrendtartás szabályai szerint határozának ez ügyekben s megszűnnék végre ez a felesleges alkalmi jogszolgáltatás.

Dr. Petrik Aladár.

II.

A cikkíró úr két tanulságot von le: az egyik, hogy rendeletekkel a lakásinséget enyhíteni nem lehet; a másik, hogy a rendeletek rosszabbak, mint a lakásinség maga. Az első állítással felesleges vitába bocsátkozni, mert nem magától a rendelettől, hanem a rendelet által teremtett apparátus működésétől lehet és kell várni az enyhítést. Hogy ez tényleg be is következett, mutatja a lakásügyi miniszteri biztos úr jelentése az 1919-iki működéséről, mely szerint az általános requirálási kérvények beszámításával összesen beadott 20,626 kérvényből 4918 intéztett el lakásigazolvány kiállításával, tehát az igénylők 25%-át sikerült kielégíteni (a valóságban még többet, mert egy igénylő több kérvénnyel is szerepel, s sokszor ugyanaz a kérvény kerül az általános kérvények közül a különösek közé — lakásmegjelölés folytán). Hogy a rendeletek rosszabbak, mint maga a lakásinség?

Merész állítás, de a bizonyítással teljesen adós maradt a cikkíró úr. Míg ugyanis bolsevizmust emleget azért, mert a rendelet a requirálást fenntartja, utóbb mégis concedálja, hogy a lakásokat szabad verseny tárgyává tenni nem lehet. Hogy kívánja hát akkor a magántulajdon teljesen szabad érvényesülését? Bolsevizmust emlegetni a mai requirálási rendszerrel kapcsolatban súlyosan igazságtalan, mert a családi élet nyugalmát feldúló könyörtelen requirálások ma egyáltalán nincsenek, hanem csak az igazán nélkülözhető lakások vagy lakrészek vétetnek igénybe s utóbbi esetben is a rendelet nagy súlyt helyez a behelyezendő személy megválasztására, amit a bolsevistákról nem lehetett elmondani. Ugyancsak ellentmondás, hogy a rendelet sújtja azokat is, akiknek van lakásuk, anélkül, hogy a lakásinségen segített volna.

Hát vagy az nem áll, hogy könyörtelen requirálások vannak, vagy az az állítás dől meg, hogy a lakásinségen nem segít a requirálás. Azt pedig a rendelet nem akadályozza meg, hogy üres lakásba beköltözzenek, sőt előmozdítja, amikor kimondja, hogy a lakással rendelkező beleegyezésével már a kérvény beadása után be lehet költözni.

A cikkíró úr nem tud megbékülni azzal a gondolattal, hogy a lakásügyi jogszolgáltatás nem igazi jogszolgáltatás, habár bírák végzik. Az pedig vitathatatlan, hogy — bár a bírákól szervezett — apparátus nem jogszolgáltatást, hanem közigazgatást végez és így a magánjogot meg a perrendtartást ezen a téren alkalmazni nem lehet. Köztudomású, hogy a bírák kezébe azért tették a lakáshivatal ügyeinek végzését, hogy az kellő ellogulatlansággal és a korrupció kizárásával történjék. Ebből a szempontból kell azt megítélni s legfeljebb azt lehet sajnálni, hogy a magasabb funkciót végezni hivatott bírói kar a viszonyok kényszere alatt más teendőkkel van elfoglalva.

Igaza van a cikkíró úrnak abban, hogy a lakbérleti bizottság teljesen felesleges intézmény, pláne amint ma van, hogy legtöbbször egyes bíró intézi. Semmi értelme, hogy csupán a felmondások kérdésében való döntésre külön lakásügyi forum legyen.

Igaza volt a cikkírónak az utasítási jog kárhooztatásában, de ez ügyis hatályon kívül helyeztetett, mielőtt életbelépett volna.

Dr. Borsodi Miklós.

Törvénykezési Szemle.

A szovjettartozások kérdése a magyar bírói gyakorlatban.

A szovjettartozásokra vonatkozó legújabb kormányrendelet a szovjettartozások nehéz és vitás kérdését csak negative rendezi és így is csak a különböző jogviták egy bizonyos részére nézve, amennyiben azt mondja ki, hogy az állam, törvényhatóságok, községek és állami intézetek ellen a szovjetszervek eljárásából magánjogi követelést további intézkedésig bírói úton érvényesíteni nem lehet. Ily igényeknek eme hatalmi szóval való elhallgattatása ellenére is maradtak fenn oly szovjetperek, amelyekben a bíróságoknak kell dönten. Nevezetesen a szovjetszervek működéséből keletkezően magánosok között támadó perek.

Ilyen eset például, midőn valamely szocializált vállalat termelőbiztos vagy munkástanácsa a tanácsköztársaság idején valakitől árut vett, vagy valakivel munkát végeztetett és az árú vételárát vagy munkadíját a vevő, illetőleg megrendelő a vállalat tulajdonosától a diktatura megszűnte után követelik. Amennyire eddig figyelemmel kísérhető volt polgári bíróságaink arra az álláspontra helyezkednek, hogy a szocializált üzem termelőbiztosának vagy ellenőrző munkástanácsának ügylete, mint ilyen nem köti a vállalat tulajdonosait, ha azok az ügyletkötésbe be nem folytak és így az eladó vagy vállalkozó a szocializált vállalat tulajdonosa ellen az ilyen ügylet alapján csak annyiban fordulhat, amennyiben azt az alaptalan gazdagodásra vagy a megbízás nélküli ügyvitelre vonatkozó elvek megengedik. Erre vonatkozóan a budapesti törvényszék a napokban két érdekes határozatot hozott.

Az egyik esetben 20. P. 37,803/1919. sz. a. az volt a tényállás, hogy a felperes háztulajdonos házához tartozó felvonó hibás motorját a proletárdiktatura alatt az alperes kerületi munkástanács határozata alapján elvitette és azt 4946 kor. 50 fillér költséggel kijavíttatta. Felperes a javítási költséget az alperesnek a diktatura megszűnte után történt felhívása ellenére ki nem fizette, ellenben 1919 okt. 24-én beadott keresetében kérte alperest a motor kiadására kötelezni. Alperes kijelentette, hogy a javítási költségek megfizetése ellenében a motort kiadni kész, egyben viszontkeresetet indított felperes ellen aziránt, hogy a javítási költségeket a motor kiadása ellenében fizesse meg. A bíróság ítéletében kimondta azt, hogy bárha a kerületi munkástanács ügylete felperest nem köti, mégis felperes csakis a javítási munkák költségeinek megfizetése ellenében követelheti a motor kiadását, mert az alperesnek, aki a javítási munkákat elvégezte, azok költségei erejéig a kijavított motorra törvényes zálogjoga van. Viszont alperes a viszontkereset folytán ezt a javítási költséget a motor kiadása ellenében megfizetni tartozik, mert szükséges és hasznos javítás költsége úgy az alaptalan gazdagodás, mint a megbízás nélküli ügyvitel alapján terheli a felperest.

A másik határozat 11. P. 36,727/1919. számú a pénzügyintézetek által vállalt tartozások körébe vág. Az eset az volt, hogy felperesi bank és alperes között még a diktatura előtt oly értelmű finanszírozási szerződés jött létre, hogy a felperes elsőrendű alperes gyári vállalatát 800,000 kor. hitelösszeg erejéig finanszírozza, amely összeg keretében felmerülő tartozásokért az összes alperesek egyetemlegesen felelősséget vállaltak és hitelfedezetül összesen 800,000 koronáról szóló mindnyájuk által aláírt váltókat adták át. Eme szerződés alapján felperes a diktatura előtt elsőrendű alperes vállalatának összesen 733,000 kor. hitelt folyósított, a diktatura alatt pedig elsőrendű alperes termelési bizottságának és munkástanácsának utalványára további tetemes összegeket, úgy hogy a diktatura megszűntekor felperesnek elsőrendű alperes ellen összes követelése a két millió koronát meghaladta.

Ebből a követelésből felperes alperesek ellen a fedezeti váltók alapján 800,000 koronát peresített.

Az alperes azzal védekezett, hogy a diktatura alatt keletkezett tartozás nem vonható be a finanszírozási szerződés és váltók keretébe és így felperes váltókövetelése csak a diktatura előtt folyósított 733,000 korona erejéig állhatna fenn, ellenben ez is csökkentendő 377,234 kor. 83 fillérrel azért, mert ez utóbbi összeg a diktatura megszűnte után a finanszírozási szerződés alap-

ján a felperes kezébe betolyt, amennyiben a finanszírozási szerződésben kimondatott az, hogy elsőrendű alperes összes jövedelmét felperes kezeli és ez alapon felperes a 377,234 korona 83 fillért mint elsőrendű alperest egy biztosítási szerződés és öt ért tűzkár alapján illető kártérítési összeget a biztosító társaságtól felvette. Felperes álláspontja az volt, hogy a váltókat azok egész 800,000 koronányi összege erejéig peresítheti, mert a diktatura alatt keletkezett tartozás is, amennyiben az a 800,000 koronát meg nem hálalja, a finanszírozási szerződés keretébe tartozik; az általa felvett tűzkár összegére nézve azt adta elő, hogy ezt elsőrendű alperesnek váltókkal nem fedezett tartozásába számította be. A törvényszék megállapította, hogy: «Ami a követelésösszegezéséről illeti a 2. alatti okirat 1. pontjának ama rendelkezéséből, hogy felperes az alperesek részére folyószámlát nyit, amelynek egyenlege alperesek terhére mindenkor legfeljebb 800,000 korona tartozást tüntethet fel, továbbá a 9. pontnak ama rendelkezéséből, hogy a kereseti váltók, mint fedezeti váltók eme tartozás biztosítására adatnak át, következik az, hogy az alperesek váltókötelezettsége csakis a 2. alatti meghatározott finanszírozási viszonyra vonatkozik, amelynek keretébe viszont a normális finanszírozási művelettel 2. alatti meghatározott mérvben az alperesek rendelkezése folytán folyósított összegek tartoznak. Ellenben nem tartozhatnak eme viszony keretébe a rendes finanszírozási viszonyon kívül a proletárdiktatura idején nem a finanszírozási viszony alapján, nem is maguknak az alpereseknek rendelkezése, hanem a proletárdiktatura közegeinek, az üzemi munkástanácsnak, a termelési biztosnak rendelkezései alapján a diktatura által felállított szabályok kényszere alatt, a finanszírozási szerződésben kitett végső határt és az alperesek által nyújtott fedezetet messze meghaladó mérvben nem is az elsőrendű alperes cége, hanem utóbbinak a proletárdiktatura által szocializált üzeme, tehát az u. n. tanácskörtársaság részére folyósított összegek. Ez álláspont helyessége kitűnik a 2. alatti 12. pontjának ama rendelkezéséből is, melynek tartalma szerint a 2. alatti aláíró alperesek külön-külön csak a biztosítéki okiraton alapuló hitel keretében igénybevehető összegekről rendelkeznek, miből kifolyólag sem eshetnek a finanszírozási szerződés keretén túl történt folyósítások másod- és harmadrendű alperesek, illetve a közös váltótartozás terhére, hanem adott esetben csak annak az alperesnek a terhére irandók, akinek intézkedésére a folyósítás történt. Támogatja végül ezt az álláspontot magának felperesnek az a kijelentése is, hogy ő maga sem tartja másod- és harmadrendű alpereseket, az elsőrendű alperesnek a 800,000 koronát és ennek a 2. alatti kikötött járulékait meghaladó tartozásáért kötelezettségben.

Azt is kimondta a bíróság, hogy ezzel szemben: «Közömbös az a kérdés, hogy egyes folyósítások felperes előadása szerint a diktatura alatt is az elsőrendű alperes, illetve másodrendű alperes, mint az előbbinek cégvezetője által aláírt csekkre történtek-e, amely csekkokról elsőrendű alperes azt állítja, hogy ő azokat kitöltetlenül előre aláírva tartotta pénzeszköryében, ahonnan azt a termelőbiztos, illetve a munkástanács elvette; közömbös azért, mert a proletárdiktatura köztudomású tényéből, valamint abból, hogy a diktatura kitérősekor már lényegileg a 800,000 kor. maximális hitelt az alperesek kimerítették, valamint abból a nem vitás tényből, hogy a csekkokat is a termelőbiztos és munkástanács ellenjegyezték, felperes már a folyósításkor tudhatta, hogy ezeket a csekkokat nem a finanszírozási szerződés keretében és nem alperesek valamelyikének szabadakarati elhatározása alapján, hanem pusztán a diktatura szerveinek intézkedésére mutatják be.»

A tűzkárbiztosítási összeg beszámítása tekintetében az volt a bíróság álláspontja, hogy: «ezt az összeget nem volt joga felperesnek az elsőrendű alperes vitás u. n. szovjettartozásába beszámítani, hanem azt köteles volt az alpereseknek a finanszírozási szerződésben alapuló és váltókkal fedezett tartozására fordítani azért, mert a felek egyező előadása szerint a felperesnek kizárólag a finanszírozási szerződés alapján nyílt joga az összeg felvételére és így már pusztán ebből az okból sem volt jogosítva azt más, a finanszírozási viszonyon és különösen a váltókon kívül álló vitás tartozásra fordítani annál kevésbbé, mert a finanszírozási szerződésen alapuló tartozás mint váltóval fedezett és a másod- és harmadrendű alperesek egyetemleges kötelezettségével megerősített terhebb, mint az elsőrendű alperes-

nek a diktatura alatt keletkezett tartozása, azonfelül régebbi is, mint az a tartozás és a nem vitás tényállás szerint az alperesek mihamarabb arról értesültek, hogy a felperes a hozzá befolyt tűzkárbiztosítási összeget az elsőrendű alperesnek a diktatura alatt keletkezett tartozására kívánja fordítani, az ellen tiltakoztak.»

Szemle.

— **A gyermekház,** amely a fiatalokúak bíróságával kapcsolatos intézmények helyi egyesítésére van hivatva, a napilapok híradása szerint a közel-jövőben valóra válik. Remélhetőleg a kaszárnyából, amelyet erre a célra átalakítanak, csupán a falak kerülnek az új intézmény szolgálatába, viszont ennek kezeléséből a kaszárnyai szellemnek utolsó rudimentumai is eltűnnek. Amit a fiatalokúak züllesztését és kriminalitását megelőző intézményektől elvárhatunk, az éppen ellentéte a kaszárnya-stilusnak: uniformizálás helyett egyéniesítés, katonai drill helyett nevelés, megtorlás helyett megértés, kiméletlen szigor helyett energia, a szabályzat vak végrehajtása helyett a tudomány elveinek tudatos alkalmazása és így tovább. Sem a háború, sem a forradalom időszaka nem kedvezett a kriminológiai kutatásoknak és a számszerű adatok, amelyek a fiatalokúak züllesztéről rendelkezésünkre állanak megbízhatóságra alig tarthatnak igényt. Sajnos, ily adatokra nincs is szükségünk, hogy a gazdasági anarchiának a jog- és törvénytisztelet meglazulásának, az iskolázás szünetelésének, az erkölcsi erők elernyedésének végzetes következményeit megállapíthassuk. Ab in visis el lehetünk készülve a legrosszabbra és ép ezért a legjobb erőinkre szükség van, hogy a társadalom jövőjét gyökereiben fenyegető veszélyt elháríthassuk. Úgy a törvényes rendelkezések, amelyekkel a kontinentális kulturálmok legtöbbjét megelőztük, mint a kormányának az intézkedései, amelyek a megelőző intézményeket megszervezik, csak a külső kereteket biztosíthatják. Így a gyermekház is csupán keret, csak szimbóluma a fiatalokúak erkölcsi megmentésére irányuló tevékenység egységes szellemének. Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy a működés sikerének igazi biztosítéka a bírának, a nevelő intézmények alkalmazottainak, tehát elsősorban a pártfogóknak, az intézetek tisztviselőinek személyi rátermettségében: tudásában, ügyszerejtében és tehetségében rejlik. Ezt a gyermekházzal pótolni nem lehet, de a végső szükség, amelybe a fiatalokúak ügye sodródott, talán meghozza a segítséget is, ha a régi épületbe, amely eddig a megtorlás militarisztikus gondolatának szolgálatában állott, az új intézményekkel együtt ezeket egyesítő új szellem költözik.

— **Helle Károly** a római jog professzora a budapesti egyetemen, akinek tragikus halálát a napilapok hírül adták, a csendben dolgozó tudósok közé tartozott. Mint romanista és kereskedelmi jogász fejtett ki irodalmi munkásságot. Önálló tanulmányai jelentek meg a vis majorról, a megtartási jogról, nagy római jogi munkájából két forrástani kötet látott napvilágot. Úgy tudjuk, hogy a munka további részei kéziratban készen állanak és a komoly igyekezetű, európai színvonalú szakember emlékének legméltóbb megbecsülése volna, ha e posthumus mű megjelenése gazdagíthatná irodalmunkat.

— **Az orosz kérdés nemzetközi vonatkozásai.** Az Ügyvédi Kör meghívására dr. Fábán Béla törvényszéki bíró február 26-án orosz kérdéssről tartott előadást. Ismertette az orosz ellenforradalom bukásának okait, a bomlást okozó belső tényezőket és az ellenforradalom diadalmaskodását akadályozó külpolitikai okokat. Belső bomlasztó tényezők: az ellenforradalmi tábornokok szembenállása a nép demokratikus törekvéseivel, a parasztság félelme, hogy az ellenforradalom győzelme a régi földbirtokosok visszatérését jelenti. A bukás külpolitikai oka az ellenforradalmi tábornokok által követett helytelen nemzetközi politika. Az ellenforradalmi csapatoknak, míg az egyik karjukkal a bolsevizmus ellen hadakoztak, másik karjukat a nemzeti államok ellen kellett szabadon tartaniok. Az entente egyrészről a balti kérdésben elfoglalt helytelen politika, másrészt

pedig demokratikus nép rétegeinek a reakciótól való féelme miatt nem támogathatta kellőképp Kolcsak, Denikin és Judenics seregeit. A vereséget közvetlenül előidéző külpolitikai ok az ellentét, mely az entente és Németország között az orosz kérdésben fennáll. Az ellenforradalom leveretése után számolnunk kell azzal a ténnyel, hogy a balti államok, Lengyelország és Románia által elszakított területek kivételével az egész volt cári Oroszország a bolsevikok kezén van s ezek most propagandájuk minden eszközével — drótnélküli táviró, missziók, követségek, konzulátusok, hadifoglyokat segélyező - állomások, távirati ügynökségek — Európa forradalmosítására törekcszenek. Kötelezzék magukat békeszerződésekben bármire a bolsevikok, Európa és Amerika forradalmosításáról le nem mondanak, mert ha világforradalom ki nem tör, az orosz bolsevizmusnak el kell pusztulnia. Megállapította végül Fábíán dr., hogy az ellenforradalmi seregek leveretése után is a lelkekben égő ellenforradalmi láng csak alkalmas pillanatra vár, hogy lerázhassa a bolsevik zsarnokságot. Az érdekes előadást a közönség zajos elismeréssel hálálta meg.

— **Közbenszóló ítélet régi rendes perben.** Felperes kárkövetelést érvényesített azért, mert alperes a rábizott gépjavitási munkákat nem szakszerűen végezte s a gépet használhatatlanná tette. A per az 1912 : LIV. tc. 61. §-a értelmében még az 1868 : LIV. tc. szabályai szerint folyt. A budapesti törvényszék alperesnek felelősségét a gép helyreállítási munkáinak hiányaiért külön csak a felelősség kérdésében döntő s a megtérítendő összeg nagyságára ki nem terjedő ítéletben állapította meg. A törvényszéki ítélet indokai szerint : «Igaz, hogy az 1868 : LIV. tc. a közbenszóló ítéletet nem ismeri és az 1893 : XVIII. tc. 105. §-ának rendes perekben alkalmazásáról nincs intézkedés. De a megállapítási ítéletet sem ismeri az 1868 : LIV. tc. és a gyakorlatban mégis hozattak és hozatnak ily ítéletek rendes perekben is. Nincs ok arra, hogy ne alkalmazzassék rendes perekben a S. T. 105. §-a is megfelelően ; a felsőbb bíróságok lényegében eddig is alkalmazták, amidőn elutasító elsőfokú ítéletekkel szemben ítélettel állapították meg a teljesítési kötelezettséget és az ügyet a mennyiség kérdésében döntés végett az elsőbírósághoz visszaküldték.» A törvényszéki ítélet felülbírálásánál a budapesti tábla és Kúria is (1918. Rp. IV. 6703.) elfogadták ezt az álláspontot.

—ő—

— **Özvegyi jog elvesztése érdemtelenség okából.** Ha az özvegynek házasságon kívül gyermeke születik, az özvegyi jogra érdemtelenné válik, bár nem is él ágyassági viszonyban. Az érdemtelenség megállapítását, az özvegyi jog törlését és az e címen birtokolt ingatlan visszabocsátását az oldalági örökös is kérheti. De elvont hasznót az özvegy még a kereset beadása után időre sem tartozik fizetni, mert jóhiszeműleg van birtokban s csak az ítélet szünteti meg az özvegyi jogot.

Ellenben nem veszi el az özvegy érdemtelenség okából azt az ingatlant, melyet férje neki a házassági szerződéssel ajándékozott, s melyre az ő tulajdonjoga még férje életében bekebelezett. Mert ily — élők közötti — ajándék visszavonására rendszerint csak az ajándékoznak van joga s ez a jog csak akkor száll át örököseire, ha az ajándékozó visszavonási szándékát határozottan kinyilvánította vagy ha a visszavonási jog gyakorlását maga a megajándékozott tette lehetetlenné. (Kúria 1919. P. I. 112.)

— **Szavatossá a kötlevel átruházásából.** Vevő a kötlevelet oly módon ruházta át, hogy hátlapjára írta az abban említett árút továbbeladó nyilatkozatot. Mielőtt az új vevő a kötlevelet átvette és az átruházónak a vételért kifizette volna, meggyőződött arról, hogy az árú az első eladó birtokában van és utóbbtól szóbeli nyilatkozatot is kapott, mely szerint nincs akadály annak, hogy az árút átvehesse. Mindazonáltal két és fél hónap alatt sem kapta meg az árút az azt birtokban tartó első eladótól, ekkor pedig az árút elrekvirálták. A fellebbezési bíróság e tényállásban az árú kiadása iránti követelés átruházását látta, ami az árú átadását pótolja. Ezzel a kötlevel átruházójának rendelkezési és irányítási joga megszűnt ; közte és az új vevő között a szerződés teljesedésbe ment, és utóbbinak csak az első eladó ellen lehet kereseti joga. Ellenben a Kúria kimondotta, hogy akár adásvétel, akár csak kötlevel átruházása (a megvett árú kiadása iránti jog engedményezése) forogjon fenn, az átruházó törvényről fogva szavatol azért, hogy jogutódja a megvett árú birtokába jusson. Ez a szavatossá a tényállás szerint ki nem zárattott, és a vevő a rendelkezési joggal még nem szerezte meg a vétel tárgyának birtokát. Mindazonáltal az át-

ruházó szavatossága utóbb azért szűnt meg, mert a vevő a rekvirálást megelőző időben nem értesítette őt arról, hogy a birtokos az árút kiadni vonakodik, és nem követelte tőle az árú megszerzéséhez szükséges lépések megtételét ; enélkül pedig — épen a felperes mulasztása folytán — hiányzott az első előfeltevéle annak, hogy az alperes szavatosi kötelezettségének eleget tehessen. (P. IV. 1362/1919.)

— **Milyen koronát kell fizetni?** Ez a kérdés a monarchia részekre bomlása óta a szerződések magyarázatának jelentős kérdésévé lett. A K. T. 326. §-ának 1. bekezdése szerint kétség esetén az a pénznem irányadó, amely a teljesítés helyén divatozik. A szabály az osztrák-magyar monarchia volt területéből eleső helyeknek csak egy részére nézve jelent árfolyamkülönbséget a magyar koronával szemben. Nevezetesen a német Ausztriához és Cseh-Szlovák államhoz tartozó teljesítési helyek. tehát a német-osztrák és a cseh-szlovák tartozások, míg a román és jugoszláv lebélyegzés általában nem jelentett a magyar koronával szemben árfolyamkülönbséget. A német Ausztriával és Csehországgal való viszonylatban újabban, illetőleg az árfolyamkülönbségek beállta után kötött ügyletekre nézve a K. T. 326. §-a alapján már könnyű a döntés, mert ha ma valamely kötésben Bécsset Budapestet vagy Prágát jelölik meg fizetési helyül, az már az árfolyamkülönbség és a mai állapot tudatában történik és így a bécsi fizetési hely a német-osztrák, a budapesti a magyar, a prágai a cseh korona (sokol) kikötését jelenti a felek akarata szerint is. A monarchia felbomlása előtt kötött ügyleteknél már kétesebb a helyzet, mert ezekre nézve még éppenséggel nem lehet azt mondani, hogy a felek számolhattak a nagy kataklizma folyamán előálló óriási árfolyamkülönbségekkel. Nézetünk szerint a K. T. 326. §. 1. bek., amint azt az osztrák legfelsőbb bíróság egy ítélete az osztrák kereskedelmi törvény vonatkozó szakaszára kimondta,* nem alkalmas az összes idevágó esetek eldöntésére. E szakasz interpretatív szabálya hivatva van arra, hogy kétség esetén a felek akaratát pótolja. Ily kétség lehet akkor, amidőn a bécsi és a magyar korona között való, a bécsi és a délszláv vagy román bélyegzésű korona között való választásról van szó. Ezekre a pénznemekre el lehet fogadni azt, hogy azok a régi osztrák-magyar koronának egy válfaját jelentik, tehát csak úgy mint a magyar korona koronapénznemnek tekinthetők az esetleges árfolyamkülönbség dacára is. Ellenben a cseh korona, helyesebben a sokol, amely azáltal, hogy lebélyegzésekor a cseh állam a lebélyegzett bankjegyeknek körülbelül felét visszatartotta értékében megsokszorozódott és lényegileg más pénznemmé vált és igen erős fikció volna azt mondani, hogy kétség forog fenn vajjon például az, hogy 1917-ben megkötött ügyletnél a magyar adós a pénztartozás koronában való kifejezésénél a magyar koronára gondolt-e, vagy pedig arra az újonnan születendő cseh koronára, helyesebben sokolra? Kétségtelen, hogy a magyar adós az ügyletkötésekor a legtávolabbról sem számolhatott annak a pénzügyi műveletnek lehetőségével, melyet a cseh-szlovák fináncpolitikusok 1919-ben végrehajtottak. Már pedig a K. T. 326. §-nak 1. bek. csak kétség esetében van hivatva a felek akaratát interpretálni, a fenti példában pedig ily kétség szigorúan véve meg sem állapítható. Azt hisszük, hogy mindaddig, amíg a békeszerződések, hatalmi szava nem intézkedik, az ilyen esetekre nem a 326. §. 1. bekezdését kell alkalmazni, hanem arra az alapra kell helyezkedni, hogy a cseh sokol lényegileg más, mint a magyar korona és így a nagy kataklizma előtt Magyarországon kötött szerződés ha például Prágában fizetendő koronáról beszél, csak a magyar koronát értheti és nem hogy fenn oly kétséget, amely a cseh sokollal szemben számbajövését megengedné.

Ennélfogva az ily esetekre nem a K. T. 326. §. 1. bek., hanem 2. bek. alkalmazandó, amely szerint, ha a szerződés oly pénznemről szól, amely a teljesítés helyén folyamatban nincs, akkor azt át kell számítani a teljesítés helyének pénznemére a lejáratkori árfolyam szerint. Ez elv alkalmazását, miután a magyar korona Prágában nincs forgalomban a magyar adós, aki a fenti példában 1917-ben 1000 koronának Prágában való megfizetésére kötelezte magát, e helyett annyi sokolt fog fizetni, amennyit az 1000 magyar kor. lejáratkor ért.

Persze ez az egész okoskodás csak eddig áll meg, amíg a békeszerződés esetleges eltérő intézkedései hatályba nem lépnek.

* L. a Jogt. Közl. 1919. évi 15. számában.

De addig jogfeladás volna, ha magyar bíróság a magyar törvény rendelkezéseitől eltérne.

— **Magyar író külföldön.** A Blätter für vergleichende Rechtswissenschaft legutóbbi számában dr. Hajnal Henrik ismerteti a magyar jognak az első forradalom óta bekövetkezett változását és viszonyosságait a proletárdiktatura bukása után terjedő időig.

— **Váloperek statisztikája.** A budapesti törvényszéknél a váloperek a háborús években való rohamos emelkedését a következő adatok mutatják: A beadott válókeresetek száma volt 1915: 711, 1916: 735, 1917: 1055, 1918: 1571, 1919: 1771.

— **Balesetbiztosítási szerződésben körülírt teljes munkaképtelenség.** Amikor a balesetbiztosítási szerződésben taxative fel vannak sorolva a teljes munkaképtelenség esetei (két láb elvesztése, egy láb és egy kar elvesztése stb.) és a szerződés szerint a biztosított csak ezen esetek valamelyikében igényelheti az állandó munkaképtelenségért járó teljes kártalanítást, ily eset azonban a tényállás szerint be nem következett, a biztosított a ker. t. 472. és 477. §-ai értelmében érvényes megállapodással szemben nem hivatkozhatik sikerrel arra, hogy 75%-os munkaképtelenség folytán mitsem kereshet; és nem követelhet többet, mint amennyit neki a szerződés részleges munkaképtelenség esetére biztosít. (Kúria P. IV. 1313/1919.)

— **Üzleti alkalmazott által elkövetett betörés.** A betörés elleni biztosítási feltételek szerint az üzleti alkalmazottak által elkövetett lopásért a biztosító-társaság kártérítéssel nem felel. Üzleti alkalmazottak mindazok, akik az üzletben és az ahhoz tartozó helyiségekben napi állandóbb jellegű munkákat végzésére fel vannak fogadva. Ide tartozik a géplakatos, aki az üzlet pincéjébe előtörő víz kiszivattyúzására és a gőzfűtéshez szükséges kazán körüli munkák végzésére, havi 25 kor. díjazás mellett volt a cég által felfogadva, s aki ezeket a munkákat tanoncaival naponként végeztette. A biztosító tehát nem tartozik kártérítéssel azért a lopásért, melyet e tanoncok a pincéből az áruraktárba, álkulccsal történt behatolás útján követek el. (Kúria P. IV. 1322/1919.) A kártérítés kizárása itt nyilván a nagyobb kockázatban találja indokát, amely abban áll, hogy a házi tolvajnak több az alkalma s ellene nehezebb a védekezés.

— **A szakbecsű kötelező ereje.** Állandó gyakorlat, hogy a tűzbiztosítási feltételekben kikötött szakbecsű eredménye a felekre rendszerint kötelező. Kivétel: ha a bizottság megalakításának és eljárásának módozatai nem nyújtanak mindkét félnek egyenlő jogokat vagy nem rónak rájuk egyenlő köteleességeket. (Kúria IV. 648. és 1323/1919.) További kivétel, ha a becsűsök jobb tudomásuk ellenére jártak el, avagy tévedésben voltak. De, ha a biztosított a perben azt állítja, hogy a szakértők egyes tárgyakat egyáltalában nem becsültek meg, mert nyom nélkül elégték, ezeket a tárgyakat meg kell jelölnie, mert különben ez a kifogás nem tehető bizonyítás tárgyává. (Kúria IV. 1323/1919.)

— **Jogvesztést eredményező hallgatás.** A gépgyárnak a szerződéstől elálló nyilatkozatára a megrendelő közkereseti társaság egyik tagja azt írta, hogy társának hadifogságban léte miatt érdemleges választ nem adhat, a maga részéről azonban «tiltakozik az elállás ellen». Ezután hét hónapon át semmi sem történt, és csak ekkor szólította fel a megrendelő a gyárat teljesítésre. Kimondotta a Kúria, hivatkozással az állandó gyakorlattal, hogy a megrendelő a másik fél elálló nyilatkozatára határozott választ nem adván és jogai gyakorlása tekintetében öt hét hónapon át bizonytalanságban hagyván, ezen magatartása folytán elvesztette azokat a jogokat, amelyek őt a másik fél elállásából kifolyólag netalán megillették volna. (IV. 1696/1919.)

— **Hadbavonulás kihatása a szolgálati viszonyra.** Minden olyan körülmény, mely az alkalmazottat szolgálati kötelezettsége teljesítésében tartósan gátolja, a szolgálati szerződés megszüntét vonja maga után, ha csak a törvény kivételt nem állít fel, vagy a szolgálati szerződés másként nem rendelkezik. A segéd hadbavonulása esetére a ker. t. 56. §-a és az ipartörv. 96. §-a nem tartalmaz ily kivételes rendelkezést; a 4118/1915. és 4951/1918. M. E. sz. rendeleteket pedig — amelyek közül az előbbi a szolgálati viszony szünetelését mondotta ki — a 4424/1919. M. E. számú rendelet hatályon kívül helyezte, minélfogva, az 1912: LXIII. tc. 3. §-a értelmében, a már folyamatban lévő ügyekre nézve is, azonnal a rendes törvényes állapot állott helyre. A hadba-

vonult segéd tehát felmondási időre járó illetményt nem igényelhet, mint ezt a gazdasági cseledekre nézve az 1907: XLV. tc. 49. §-a kifejezetten ki is mondja. (Kúria Rp. VII. 1530/1919. sz.)

— **Kártérítési kötelezettség terjedelme a veszélyes üzemből kifolyólag.** Az 1874: XVIII. tc. 2. §. 2. pontja hasonló alkalmazásával az a gyakorlat fejlődött ki, hogy ez a kötelezettség — halál esetében — a temetési költségre és annak a személynek a tartására terjed ki, akiket az elhalt törvénynél vagy törvényes gyakorlatnál fogva köteles volt eltartani, de nem a férjnek arra a költségére, mely a nő halálos kimenetelű balesete következtében, a gyermekek gondozása, a háztartás vezetése és a gazdasági munka végeztetése céljából szükséges munkakerőnek kényszerű igénybevételével felmerülhetett. (Kúria P. IV. 1409/1919.) Ez azonban csak az objektív felelősségre áll; a vétkességen alapuló felelősség terjedelme tehát más megítélés alá esik.

— **Ártatlansági bizonyítvány és elévülés.** A tűzkár-biztosítási feltételek szerint a biztosító a biztosítási összeget az ártatlansági bizonyítvány bemutatása előtt kifizetni nem tartozik. Ez a megállapodás a K. T. 492. §. 2. bek. értelmében érvényes. A biztosított — a meg nem támadott tényállás szerint — saját hibáján kívül csak a tüzesetet követő két év eltelté után tudta az ártatlansági bizonyítványt beszerezni és csak három hónappal ezután adta be a keresetet. Az alsóbíróságok a K. T. 487. §-a alapján, elévülés okából utasították el a keresetet; mert az ártatlansági bizonyítvány nem az igény érvényesítésének, hanem csak a biztosítási összeg valóságos kifizetésének előfeltétele. A Kúria (P. IV. 1314/1919.) az elévülési kifogást alaptalannak mondotta ki; mert az érvényes biztosítási szerződés értelmében csak az ártatlansági bizonyítvány bemutatásakor jár le a kárkövetelés, az tehát egy bizonyítvány beszerezhetése előtt nem érvényesíthető. Ennélfogva, minthogy a biztosítottat a bizonyítvány beszerzése körül mulasztás nem terheli, az egy évi elévülési határidő csak a bizonyítvány beszerzésének, mint az igény érvényesítésének napjával kezdődött.

Összhangban áll ez azzal a gyakorlattal, mely szerint abban az esetben, ha a biztosítási összeg, a feltételek értelmében, az ártatlansági bizonyítvány vagy a biztosítási kötvény bemutatása előtt nem követelhető, a társaság nem tartozik az okirat bemutatását megelőző időre késedelmi kamatot fizetni (Hitelj. Dt. XII. 49. és 81. sz. és Kúria IV. 6803/1918.). És a fenti határozat mellett szól az is, hogy abban az esetben, ha a fél a per folyamán sem mutatja be — a biztosítási feltételek ellenére — az ártatlansági bizonyítványt (vagy az ezzel egyenlő értékű okiratot, pl. jogerős megszüntető határozatot), akkor a bíróság a keresetet el fogja utasítani; mert a K. T. 477. §. 2. bek. értelmében a biztosított vétkessége kizárja a biztosító kártérítési kötelezettségét és a felek érvényesen állapodhatnak meg abban, hogy ebben a kérdésben a bizonyítás a biztosítottat terhelje, azaz ő tartozzék magát exculpálni.

Fenti ügyben a felperes az elévülési kifogás ellen azzal is védekezett, hogy a szegénységi jog elnyeréséhez szükséges bizonyítványt is — önhibáján kívül — csak későn tudta beszerezni. Az alsóbíróságok ezzel a kérdéssel nem foglalkoztak és a Kúriának, a fenti döntés folytán, nem kellett azzal foglalkoznia. Tagadhatatlan, hogy a szegény fél (Pp. 112. §. 1., 2. bek.) a törvényszéki pert meg nem indíthatja, míg szegénységi jogot nem kap és ügyvédet részére ki nem rendelnek; ennek pedig mellőzhetlen előfeltétele a szegénységi bizonyítvány. Nem tekintve, hogy ily okirat beszerzésének vélsen késedelme mennyiben hat ki a perbeli mulasztás következményeire (v. ö. Pp. 451. §. és Kovács «Pp. magy. II. k. 586. l. 20—25. jzt.», még inkább osztrák ZPO. 73. §. 2. bek.), utalunk a plkjav. bsz. 1065. §-ára, mely szerint: ha a kereset «megengedhetősége» valamely hatóság előzetes határozatától függ, az e hatóságnál beadott kérvény az elévülést félbeszakítja. Itt a szegénységi bizonyítvány és a szegénységi jog iránti kérelem elintézése nem ugyan a kereset «megengedhetőségére», de keresetindításnak tényleges és jogi lehetőségére (Pp. 96. §.) kétségtelenül kihat.

— **Foglaló vagy vételárresztlet.** «Angabe» név alatt adott összeg nem foglaló, ha nem a szerződés kötések, hanem utóbb adatott s ha nem köttetett ki, hogy a szerződés csak ezen összeg fizetésekor lesz feltétlenné, mert ez nem tekinthető (ker. törv. 276. §.) a szerződés megkötése jeléül adott összegnek. (Kúria

P. IV. 916/1919.) Ugyanez áll, ha a felek egyenesen a «foglaló» kifejezést használták, de a kérdéses összeg sem a szerződés aláírásakor, sem az árúnak felfüggesztő feltételként kikötött megtekintésekor, hanem csak ezután fizettetett, különösen, ha ez az összeg az egész vételárhoz képest aránytalanul magas, és ha abból a kapcsolatból, amely az ezen összegre vonatkozó kikötés és a többi vételárfizetési feltételek között a szerződésből kiolvasható, szintén következik, hogy ez csak egy vételárrészlet. A vételárrészlet (előleg) fejében felvett összeget az ügylettől bármily okból elálló fél — egyéb kikötés hiányában — visszafizetni köteles. (Kúria 1919. P. IV. 1513.)

— **Felelősség a szállodában elveszett podgyászért.**

A szállodatulajdonos és a vendég közötti jogviszony az utóbbinak eltávozása folytán megszűnván, a szállodatulajdonos nem felel a vendég által a szobaasszonynál hagyott podgyászból eltűnt ruhaneműekért; ha a szobaasszony a podgyász átvételére és megőrzésére a szállodatulajdonostól kifejezett meghatalmazást vagy utasítást nem kapott. (Kúria 1919. P. II. 1491.)

— **A népszövetség,** ha nem is mint megvalósult remény, de mint a békeszerződések revíziója után megvalósítható lehetőség még mindig tárgya az általános érdeklődésnek. Legteljesebb aktualitással bír tehát az a munka, amely dr. Auer Pál szakavatott tollából most német nyelven jelent meg Manz kiadásában. Címe: Das Pariser Völkerbundabkommen, Vorgeschichte, Text, Kritik und Kommentar s tartalma be is váltja a címben tett ígéretet. Teljes képét nyújtja a népszövetség történetének, létrejöttének és a szöveg névszerű német fordításához kapcsolódó kimerítő magyarázatokkal a 26 cikkből álló világkódexet minden irányban, de főleg fogyatékokaira utalva, világítja meg. Auer dr. aktív legitimációját a munka megírására megtaláljuk «A népek szövetsége» címmel 1918-ban írt könyvében, amely a Jogtudományi Közlöny könyvtára kiadásában jelent meg. Alkalmunk lesz még Auer dr. munkájára visszatérni, de már most is megelégedéssel kell megállapítanunk, hogy a népszövetségi szerződéssel foglalkozó első német rendszeres mű magyar embertől származik. Igenis nem szlovák, nem jugoszláv, nem román, hanem magyar szerzőtől, annak bizonyosságául, amiről a népszövetség kodifikátorai megelégedtek, hogy államterületeket lehet ugyan erőszakkal nagyobbítani vagy kisebbiteni, de kultúrterületeket nem. Nem, nem, soha.

— **Az International law association** huszonkilencedik kongresszusát ez évi május 27—31-én tartja Portsmouthban. Tárgysorozatán a következő témák szerepelnek: 1. A népek szövetsége; 2. a tengeri háború joga; 3. a hadifoglyokkal való bánásmód; 4. a léghajózás békében; 5. nemzetközi együttműködés a népek szövetségében. A kongressussal számos ünnepély és az angol flotta több hajójának meglátogatása van összekötve. Angol részről ez az első alkalom jogi téren a nemzetközi összeköttetések újrafelvételére, aminthogy a kongresszusra az egyesület magyar tagjait is meghívták. Sajnos, alig van remény arra, hogy e meghívásnak eleget tehessenek, minthogy a program hátlapjára nyomtatott vendéglői árak a mai valuta állás szerint átszámítva a következők: szoba 450—720 K, reggeli 160 K, villásreggeli 226 K, ebéd 300 K, szóval a részvétel költségei az utazással együtt csekély 25—30,000 K-ába kerülnek.

— **I. I. I.** Ez a három betű egy új nemzetközi intézmény: a hágai International Intermediar Instituut nevének rövidítése, amely hivatva van, hogy jelentős szerepet játsszon a háborútól szétszakított nemzetközi összeköttetések helyreállításában. Az intézet, amelynek megalapításában a legkiválóbb németalföldi államférfiak és tudósok résztvettek — így dr. Van Karnebeck külügyminiszter, dr. Heemskerck igazságügyminiszter, van Vollenhoven, van Eysinga, Struycken egyetemi tanárok, dr. Jitta, Savornin Lohman nálunk is jól ismert nemzetközi jogászok stb. — azt a célt szolgálja, hogy a közjog, a nemzeti és nemzetközi jog, valamint igazságszolgáltatás, a közgazdaság, statisztika és kereskedelmi politika kérdéseiben egyetemes információs irodakép szerepeljen. Mint ilyen anyagot gyűjt és bárkinek, ingyenesen felvilágosítással szolgál, aki az intézet vezetőjéhez dr. C. I. Torley Duwel úrhoz (Hága, Oranje-straat 6.) fordul kérdésével. Természetes, hogy a személyes természetű ügyek ki vannak zárva az

intézet ügyköréből, amelynek hivatása, hogy szakkérdésekben az információ szerzésének a diplomácián, konzulátusokon és kormányokon át vezető hosszú útját megrövidítse. Ma, midőn a nemzetközi érintkezésnek egyszerű módzatai annyira megnehezültek, midőn a külföldi jog megismerésének lehetősége könyvek, folyóiratok hiányában a minimumra csökkent, az I. I. I. működése minden nemzet jogászainak legteljesebb hálájára tarthat igényt.

— **Egy németalföldi válóper.** A hollandi Ptk. 263. §-a szerint kölcsönös megegyezés nem szolgálhat alapul a házasság felbontására. De a gyakorlatban a házasságtörés játsza ugyanazt a szerepet, amelyet a magyar bírói praxisban a Ht. 77. §-a tölt be. Megegyezés esetében az egyik fél a másik fél házasságtörése alapján kéri a házasság felbontását. Erre az alperes vagy nem jelenik meg vagy megjelenik, de nem vonja kétségbe a kereseti állítást. Ezen az alapon a bíróság bizonyítás mellőzésével helyt ad a keresetnek. Megtörtént azonban a következő eset: férj és feleség elhatározta a válást és a következő nyilatkozatot írták alá: «A felek elhatározták, hogy házasságukat felbontják. H. elvállalja a vétkességét a házasságtörésben, H.-né kijelenti, hogy meggyőződése szerint a házasságtörés nem történt meg.» Erre a nő megindította a válópert, a bíróság, minthogy a férj nem mondott ellen a vétkességének, a keresetnek helyt ad. De a férj ítélethozatal után megbánja beleegyezését, fellebbezéssel él és másodfokon bemutatja a fentebbi nyilatkozatot. Ellenben a feleség fentartja kereseti állítását és a másodfokú bíróság helybenhagyja a törvényszék ítéletét azzal az indoklással, hogy másodfokon tett nyilatkozata az elsőfokon tett nyilatkozatával ellentétben állván, a házasságtörés letagadása el nem fogadható. (A hágai Rechtbank 1919 okt. 7-én kelt ítélete.)

Ügyvédjelöltet nagyobb vidéki gyakorlattal keresek, ajánlatokat, referenciák és gyakorlat megjelölésével kér dr. Schulhof Emil szegedi ügyvéd.

16269

Nélkülözhetetlen jogi könyvek!

Részletfizetésre is kaphatók

HITELTÖRVÉNYEK GYÜJTEMÉNYE

Szerkesztette: Dr. TURY SÁNDOR kúriai bíró

Négy kötetben, tartós kötésben. Ára 132 korona

A legjobb hiteljogi compendium

Havi részlet 12 korona.

A MAGYAR POLGÁRI PERRENDTARTÁS MAGYARÁZATA (1911: I. t.-c.)

Írta: Dr. GAÁR VILMOS kúriai bíró

A törvényelőkészítő munkálatok és az idevágó joggyakorlat felhasználásával. Két vászonkötésű kötetben.

A MAGYAR POLGÁRI PERRENDTARTÁST ÉLETBELEPŐ TÖRVÉNYEK (1912: LIV. és LV.) MAGYARÁZATA

Írta: Dr. GAÁR VILMOS kúriai bíró

Díszes vászonkötésben. A három kötet ára összesen 86 korona

Havi részlet 8 korona.

IGAZSÁGÜGYI TÖRVÉNYTÁR

Szerkesztette: DÁRDAY SÁNDOR ny. államtitkár

11 vászonkötésű kötetbe kötve. Kimerítő tárgymutatóval. Ára 330 K

Havi részlet 30 korona.

Kaphatók a

MAGYAR KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT R.-T.-nél

Budapest, VII., Erzsébet-körút 7., III.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a I. év április—juniusi negyedére 20 K.

*A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Vargha Ferenc kuriai tanácselnök: Lánckereskedők és árdragítók. — Alföldy Ede budapesti táblai tanácselnök: Reformtervezet a bírói szervezetről. — Dr. Reitzer Béla budapesti ügyvéd: Az érdekeszme. — Jogirodalom. Tarnai János kuriai tanácselnök: Angyal Pál: A magyar büntetőjog tankönyve. Melléklet: Perjogi Döntvénytár. IV. k. 5. ív.

Lánckereskedők és árdragítók.

A négy éves vagyont, kulturát, embert s erkölcsöt pusztító háború több irányban a kriminalitás képét is megváltoztatta s olyan új bűncselekménytípusokat váltott ki, melyeknek azelőtt nemcsak ez a nemzedék nem hallotta hírét sem, hanem apáink, sőt nagyapáink sem éltek meg ilyen bűncselekményeket. Ez a magyarázata annak, hogy mikor ezek a nem is szórványosan, hanem epidémiaszerűen fellépő bűncselekmények a háború különböző korszakaiban a jogrendet megtámadták, a közvédlők s bíróságok teljesen tájékozatlanok voltak, mert vagy volt ugyan, de hiányos és hatálytalan törvény bizonyos háború szülte bűncselekmények megtorlására; vagy egyáltalán nem volt megfelelő törvényünk. Az előbbi csoportba tartoznak a hadseregszállítások körül elkövetett visszaélések; az utóbbiba pedig a lánckereskedés és árdragítások. Volt még egy harmadik csoportja is a háború szülte bűncselekményeknek, a frontról visszatérő katonák fosztogatásai, rablásai s gyűjtogatásai, melyekre volt ugyan törvény, de részint enyhe volt, részint a Károlyi idejében dúlt anarchiában megtorlásról alig lehetett szó. Az árdragításban megnyilvánuló kriminalitást azonban a háború folyamán értékelte a törvényhozás, de lagymatag s igen enyhe büntetési tételeket állapított meg.

A H. v. m. körébe eső bűncselekmények megszűntek, mert azok a feltételek eltűntek, melyek azok elkövetését lehetővé tették; a visszatérő katonák garázdálkodása is megszűnt, részint mert a rend kezd megszilárdulni, s főként, mert már a katonák otthonukba visszatértek.

Csak egy bűncselekménytípus nem akar megszűnni: az árdragítás s a lánckereskedelem; sőt nemcsak hogy nem gyöngülnek az ezeket létrehozó kriminogén társadalmi energiák, hanem — szinte szörnyűség le is írni — ezen piszkos bűnök energiái napról-napra erősödnek. Ezt bizonyítja az a körülmény, hogy a kormányzó megválasztatása alkalmából március 5-én a nemzethez intézett szövegében azt mondja igen bölcsen, hogy: «Nem lehet túrnunk tovább, hogy árdragítók, élelmiszerrejtegetők és mindenféle uzsorások lelketlen hada folyton rohamosan gazdagodjék, míg mások az éhhalállal küzdenek».

Jellemző a kor szellemére s erkölcsi felfogására az a körülmény, hogy a lánckereskedők megfenyegetése a kormányzó ünnepélyes szövegében, vagyis olyan államfői aktusban foglal helyet, ahol az állam jövőjéről, állam életünk kialakulásáról, a társadalom céljairól, feladatairól s kötelességeiről, tehát csakis oly nagy és fontos dolgokról lehet szó, melyek az állami élet gerincét, a társadalom csontvázát alkotják, melyre a társadalom szerkezetének kisebb-nagyobb részletei s alkotó elemei lerakódnak, mint a csontvázra a test szövetei, a hús, idegek, mirigyek, lágyrészek stb. A lánckereskedők szereplése tehát a szövegben azt bizonyítja, hogy az erkölcsöknek ez az elfajulási jelensége egyike a legfontosabb s legnagyobb közéleti bajainknak. Amily örömmel kell a kormányzó ígéretét és kijelentését üdvözlönnünk, ép oly lehangoltsággal, reménytelenséggel s elkeseredéssel vetődik fel annak

nyomán az a kérdés, hogy az állami hatalomnak, ha csakugyan nem akarja tovább túrni ezeket a társadalmi osztályok egzisztenciáját veszélyeztető bűncselekményeket, lesznek-e eszközei arra, hogy az árdragítók piszkos bandáját megfékezze és letörje.

Minden változásnak s mozgásának a természetben és így minden emberi cselekménynek is meg vannak a szükségszerű feltételei, melyek a természeti törvény erejével hozzák létre a változást, mozgást és emberi cselekményt. Ha ezeket meg akarom akadályozni, a feltételeket kell elhárítani, akkor nem lesz változás, mozgás s emberi cselekmény. Amíg a feltételek megvannak, s nem azok megsemmisítésére törekszünk, hanem csak a megindult vagy megindulással fenyegető kauzalitást igyekszem útjában szabályozni, vagy feltartóztatni, a természetben a mozgás s emberi társadalmakban ugyanazon feltételek mellett az emberi cselekmények ép úgy be fognak következni, mintha semmi intézkedést sem tettünk volna, legfeljebb kisebb-nagyobb eltérések lesznek, de a természetben a mozgás, s társadalmakban az emberi cselekmények szabályszerűen, a feltételeknek megfelelőleg le fognak peregni. Ez következik a Verworne-féle kondicionizmus természet törvényéből.

Ha tehát a lánckereskedést s árdragítást meg akarjuk szüntetni a kauzalitás logikai rendjét kell követni, ez pedig annak vizsgálatát tételezi fel, hogy:

- mily társadalmi energiák váltották ki ezt a kriminalitást;
- mily energiák esnek ezekből az állam s társadalom hatalmi körébe;
- ezeket mily módon lehet ható erejükben megsemmisíteni;
- amely kriminogén társadalmi erőket megsemmisíteni nem tudunk, mikép lehet azok vitalitását lecsökkenteni?

Ma már a pszichológia annyira előrehaladt, hogy az emberi cselekmények kauzális lefolyását meg tudjuk állapítani. Sajnos, ez a megállapítás csak a poszteriori történhetik a tudomány mai állása szerint; hangsúlyozom, hogy: a tudomány mai állása szerint, mert a tudomány s emberi ismeret fejlődésének lehetősége határtalan és végtelen, azért joggal mondhatta *Stuart Mill*: a «Deduktív és induktív logika rendszere» című művében, hogy: «Ha az egyént tökéletesen ismernők s ismernők mindazokat a körülményeket, melyek elhatárolására befolyanak: csak oly bizonyosan megbírnók magatartását előre mondani, mint megbírnunk akármely természeti eseményt.* Az egyénre, helyesebben idegeire ható körülményeket, azok hatását, a hatás irányát s pszichoenergiái értékét azonban nem ismerjük s így az emberi cselekményeket előre nem határozhatjuk meg. Vannak azonban az emberi cselekmények pszichológiájában oly tényezők, melyek általános értékűek az embernél, tehát feltételezhető, hogy azok — a kevés kivételtől eltekintve, melyek a szabállyal szemben ritkák, tehát rendellenesek — minden embernél feltalálhatók. Ezek az ösztönszerű cselekmények, melyekben nem az egyén, hanem a faj akarata nyilvánul meg. Számtalan ilyen ösztönszerű cselekmény van az embernél, amit *Darwin*, *Jodl*, *Romanes* részletesen tárgyal; s melyeket *G. H. Schneider* rendszerbe foglalt.** Ezeket a cselekményeket, ha azokhoz a tudat is járul (Triebhandlung) *Wundt* egy motívumú, vagy egyszerű akarati cselekményeknek nevezi,**

* III. k. 325. l.

** V. ö. *Schneider*: «Der thierische Wille» 55. s k. l. «Der menschliche Wille» 108—246.

*** «Lélektan alapelemei» 183. l., magyarra fordította Rácz L., 1898.

a felsőbbrendű, több motivumok harcából keletkező akarati cselekményekkel szemben.

Ezek közül az ösztönszerű cselekmények közül való a *szerzési ösztön* (Erwerbstrieb) mely minden embernél más irányban és más tartalommal van kifejlődve; hasonlóképp óriási különbségek észlelhetők a szerzési ösztönnel az erkölcs posztulátumához való viszonyában is. Egyik embert ezen ösztön kielégítésénél az altruizmus szociális érzése vezeti, s inkább lemond ösztönével kapcsolatos vágyainak kielégítéséről, hogy sem mások érdekszférájával összeütközésbe kerüljön; az ezzel szemben álló másik szélsőség pedig az, midőn az érdekhajhász teljesen vak mások jogai iránt s cinikus közönnyel, lábbal tapossa mások életföltételeit, csak hogy saját magát biztosítsa. Az előbbi fajtájú emberek az igazi erényes emberek, ritkák — különösen ma — mint a fehér holló. Az utóbbiak ellenben hihetetlenül elszaporodtak, csak úgy hemzseg tőlük az ország, különösen a főváros. Ebbe a lelkiismeretlen csoportba tartoznak a lánckereskedők és mindenféle árdrágítók.

Mi a magyarázata annak, hogy ennyi gonoszság tobzódik szerencsétlen országunkban; valami transzcendentális akarat taszította talán hazánkat az erkölcstelenségnek eme piszkos kloákájába, hogy bűnhődjön bűneiért? Korántsem. Ha a természetet s annak vastörvényeit kérdezzük meg, egyszerűen s világosan, amilyenre csak a természet képes, megmagyarázza nekünk, hogy ez a bűzös erkölcsi kloaka, amiben most fuldoklunk, föltételek komplexumának szükségszerű következménye.

E komplexum két főtenyezője: α) az erkölcsi; β) a másik a gazdasági anarchia, amiben gyötrelmesen és szenvedve fuldoklunk, mint az úszni nem tudó hajótörött, aki törékeny kis deszkaszálba kapaszkodva a gondviselés csodatételébe bizakodik csupán, mert ha tapasztalatokon nyugvó ítéleteit vizsgálná meg, azok a csaknem bizonyos halált és végpusztulást helyeznék kilátásba.

És mi hozta létre ezt az erkölcsi és gazdasági anarchiát? Talán önmagunk bűneiért szenvedjük a szörnyű bűnhődést? Ha hinnék az akarat szabadság tradicionális babonájában, mely a régi természettudományellenes és antropomorf gondolkodás maradványa, azt kellene mondanom, hogy ki mint vet, úgy arat; azért került az ország a sír szélére, mert oktalanul élt, célszerűtlenül s értelmetlenül rendezte be társadalmi életét s bűnöket követett el nemzetközi életében is; *holott az akarat szabadság elvénél fogva másképp is cselekedhetett volna*. Mint erős meggyőződésű determinista azonban azt állítom, hogy a természeti föltételek adott komplexuma mellett, mindaz, ami bekövetkezett, szükségszerűséggel következett be s elhárítható a reális viszonyok közt nem volt.

A kataklizma elhárítható csak akkor lett volna, ha a feltételek reális komplexumát sikerült volna valami hatalomnak előzetesen megváltoztatni, akkor bizonyos, hogy egész másképp bonyolódott volna le a történés részleteiben s egészében; mert ha a természet más föltétel komplexumot állít be, szükségképpen más történelmi események állanak is be. Ebből a látószögből nézve a dolgot, ép oly naiv volna, ha a nálunk tobzódó erkölcsi s gazdasági anarchiának végső okait kutatók, mint amily gyermekes s szűklátó körre valló az antant ama törekvése, hogy a háború kitöréseért felelős személyeket akarja kinyomozni s megbüntetni. Ha reális és részletekig menő ítéletet akarnánk alkotni az említett anarchiáról vagy a háború felelősségéről, az emberiség egész történelmén kellene végig mennünk; de ez sem volna elég. Kétségtelen ugyanis, hogy az emberek s pedig úgy az egyes, mint csoportok cselekményeit nemcsak organikus tulajdonságok, hanem főképp a szertelenül változatos és sokszzerű környezeti behatások irányítják, következésképp, hogy kauzális értelemben teljes képet alkothassunk az eseményekről, a letűnt korszakok soha fel nem kutatható, környezetét is meg kellene ismernünk.

Ennyi lehetetlenséggel szemben maradunk a reális és véges világban; az embernek a mindenséghez viszonyított mikroszkopikus, sőt ultra mikroszkopikus tudományos és szociális szükségletei egészen jól kielégíthetők, ha az említett két irányú anarchia pszichológiai realitásával közvetlen érzéki körzetünkben foglalkozunk csupán.

Lássuk tehát először, hogy az erkölcsi anarchiának mi a lélektani s élettani keletkezése s megerősödése és előreláthatólag mikor fog az elpusztulni. Ezután pedig logikai szabatsággal a gazdasági anarchiáról kell szólni.

A lánckereskedésnek s árdrágításnak egyik, hogy úgy fejez-

zem ki magamat, anyagtalán forrása a társadalom erkölcsi egyensúlyának felbillenése volt a háború kitörése folytán, aminek természetes következménye az erkölcsi zűrzavar, összevisszaság a társadalmi életben mindenütt, a szociális érzések elsorvadása, az önző, állati ösztönök kibontakozása, melyeknek egyik mérges gyümölcse a lánckereskedés és árdrágítás.

Mikor a háború kitört akkor nyomban megrendült a társadalmi élet talaja; megkezdődött a morális földrengés, mely a kultúrától és etikától mindig több és több áldozatot követelt abból az erkölcsi s anyagi tőkéből, amit az emberiség hosszú békés együttélésben, apródonként, szorgalommal s produktív munkával halmozott fel évszázadokon át. Azért mondom, hogy a kulturavak felhalmozása évszázadokon át történt, mert az emberi világ békében a föld minden pontján évtizedeken át sem tud ugyan élni, de az egész világ kultúrtársadalma sohasem volt egyszerre háborúban egymással, csak most s így, ha a háború örült démona egyes helyeken pusztította is a kultúrát, az emberiség békében élő nagyobbik része, a kisebbik rész tébolyának pusztításait helyreütötte. Most azonban a pusztítás szelleme az összes kulturfajokat magával ragadta. Sőt nemcsak a kulturállamok, hanem a gyarmatok is részt vettek abban lakosaiknak a harcra vetése révén.

Mindenki előtt természetes, hogy az egész világnak gyilkos harcra lépése felforgatta, szükségképpen fel kellett forgatnia a világ társadalom jogi s erkölcsi rendjét. Ezt mindenki tudja, érzi s intuitive természetesnek is tartja. Noétikai látószögből azonban soha sem elégedhetünk meg a realitás pusztító észrevételével, mert az ismeret nemcsak az érzéki észrevételt jelenti, hanem ennél többet jelent, jelesül jelenti azt, hogy nemcsak észreveszünk valamit, hanem tudjuk mint jött az létre, hogy keletkezett, mik fejlődésének, virulásának, hanyatlásának törvényei, mert az emberi értelem a tapasztalati jelenségekből a jövőbeli magatartására csak így vonhat le hasznos következtetéseket, tehát csakis a kritikai s magyarázó, explikatív ismeret értékes úgy az egyén, mint a csoportok életére, fejlődésére s boldogulására egyaránt. Ez a magyarázata annak, hogy a leíró, deskriptív módszer csak bizonyítási eszközként használható fel, mint statisztikai anyag, de a dolgok lényegéről, mibenlétéről s egymáshoz való viszonyáról nem világosít fel.

Lássuk tehát a magyarázó módszer szövétnekénél azt, hogy a háború miért forgatta fel a rendet s erkölcsöket s miért váltotta ki az alsórendű ösztönöket s így miért lett melegágya új típusú kriminalitásnak s ezek közt az árdrágításnak és lánckereskedésnek is.

(Folyt. köv.)

Vargha Ferenc.

Reformtervezet a bírói szervezetről.

Sok szó esett már bírói szervezetünk átalakításának és eljárási szabályainak egyszerűsítésének a szükségességéről, de az érvek egész áradata sem lendíthetett annyit a reformtörekvéseken, mint az a kényszerhelyzet, amelyet a változott viszonyok időközben teremtettek. A szervezet átalakítása és az eljárási szabályok egyszerűsítése most nemcsak azért vált halaszthatatlanná, mert az eddigi állapotok az új viszonyokkal összeférhetetlenek, hanem a reformok tekintetében azért is rá kell lépni a cselekvés terére, mert a bírói föladatok elintézési hátraléka már olyan mérvet öltött, amely közel áll az igazságszolgáltatás csődjéhez. Minthogy a cselekvés ideje elérkezett és a vitatkozásból már elég volt, ennél fogva minden hosszadalmas indokolás mellőzésével kész reformtervezetekkel kell előállani, amelyek a megalkotandó bírói szervezet vázlatát és az eljárási szabályok egyszerűsítésének főbb irányait föltüntetik.

Előre kell bocsátani, még pedig a legnyomatékosabb hangsúlyozással, hogy a bírói szervezet megfelelő átalakításától és az eljárási szabályok egyszerűsítésétől nagy eredmények várhatók ugyan, de ezek az eredmények egymagukban nem elégségesek az igazságszolgáltatásnak válságos helyzetéből való kivezetésére. A jogvitáknak azt a tömegét, amely elbírálásra vár és amely a jövőben előreláthatóan még fokozottabb mértékben fog fölvetődni, a törvényhozás beleszólása nélkül, egyedül bírói ítéletekkel kellően és idejekorán elintézni nem lehet. A normálisnál nagyobb mértékben fölmerült jogviták szülőoka főképpen az anyagi jogszabály hiányában vagy tökéletlenségében rejlik és ennél fogva

azokat nem bírói ítéletekkel egyenkint, hanem törvényhozási intézkedéssel általánosságban kell eldönteni és a napirendről levenni. Törvényhozási intézkedés nélkül nem lehet a társadalmi, különösen pedig a gazdasági élet egészséges fejlődésének a polgári- és büntetőperrek elhúzódásában rejlő egyik nagy akadályát egyszerre és gyorsan elhárítani és a bíróságok megbénult funkcionálóképességét mielőbb helyreállítani. A jogviták eldöntésének a helyes módját jogalkotó hatáskörében a bíróságok is bizonyára megtalálnák, de amíg ez az eredmény az egyes jogesetek elbírálásának a hosszadalmas útján bekövetkezhetnék, addig rengeteg vagyoni és erkölcsi erő menne veszendőbe főként annak következtében, hogy a jog vitássága lekötöttséget von maga után, ez a lekötöttség pedig a produktivitásnak halálos veszedelme. Azok a polgári- és büntetőperrek, amelyek a normálisnál jóval nagyobb számban merülnek föl, nem alkalmasak rendes bírói eldöntésre, hanem azokat törvényhozási intézkedéssel kell kiküszöbölni és megelőzni.

Ami a jelen értekezés tárgyát, a bírói szervezetet illeti, ezen a téren épen úgy, mint az eljárási szabályok egyszerűsítése tekintetében, radikális reformokra kell magunkat rászánnunk, mert különben az igazságszolgáltatás rendes mederbe aligha juthat. Az ország egyes területrészeinek elszakadása folytán sürögősen szükségessé vált szervezeti intézkedések nem szorítkozhatnak a megcsonkított bírósági területek hovátartozandóságának a megállapítására, hanem egyidejűleg meg kell végre szüntetni az egyes bíróságok területe, személyzeti létszáma és munkaterhe között fennálló aránytalanságokat és a lehetőségig összhangot kell létesíteni a bíróságok, valamint a közigazgatási hatóságok területei és székhelyei között. Sem a törpebíróságoknak, sem a bírósági monstrumoknak nincs létjogosultságuk. Tarthatatlan továbbá az az elavult rendszer, amely szerint kétféle elsőbíróság (törvényszék és járásbíróság) és kétféle fellebbezési bíróság (ítélőtábla és törvényszék) létezik és hogy a jogviták egy része, más ügyek hátrányára megkülönböztetett elbánásban, nevezetesen már elsőfokon is társasbírói elbírálásban részesül, még pedig nem annyira érdemi okokból, mint inkább privilegiumképen.

A bíróságok területének és személyzetük létszámának, valamint munkaterhüknek arányosításánál az szolgáljon irányelvül, hogy a munkaerők a lehető leggazdaságosabban kihasználhatók legyenek, továbbá, hogy a szakszerűség követelménye érvényesülhessen, ezenkívül, hogy a fölügyelet kellő gyakorlásának akadályai elháruljanak és végül, hogy a bírák kulturális igényei kielégülhessenek. E követelmények szempontjából nem lehet életképes az a bírói testület, amely körülbelül tíznél kevesebb és ötvennél sokkal több tagból áll, továbbá az sem, amely nem kulturalközpontokon, hanem elhagyatott helyeken székel. A törpebíróságok szereplése olyan kirívóan szánalmas, hogy azoknak a megszüntetése érdekében fölösleges sok szót vesztegetni. A túl nagy bírói testületek szervezetének az elhibázottsága tekintetében elég bizonyítékot szolgáltatnak a budapesti bíróságok. Bizonyos mértéken túl nem előnyös a munkaerők gazdaságos kihasználása szempontjából az, hogy a bírói testület sok tagból áll. A normálisnál sokkal nagyobb bíróságnál a szakszerűség követelménye is háttérbe szorul, mert még a szakosztályokat is föl kell aprózni és ez a szétforgácsolás hátráltatja a jogegység érvényesülését, ezenkívül pedig a szakok fölaprózása az egyoldalúság hátrányait rejti magában. Túl nagy bírói testületben az egyes osztályok elszigetelődése szokott bekövetkezni és a kollegiális érintkezés, amelynek a bírói szellem és jellem fejlődésére jótékony hatása van, csak ritka alkalmakra szorítkozik, úgy hogy például olyanok is, akik szomszédos szobákban működnek, idegenebbek egymásra nézve, mint esetleg azok, akiket mértőfölk választanak el. A túlságosan nagy bíróságok különösen a vezetés és fölügyelet kellő gyakorolhatása szempontjából esnek kifogás alá. Az bizonyosan nem szorul magyarázatra, hogy a vezetés és fölügyelet hatályos gyakorlása elengedhetetlen feltétele a jó és gyors igazságszolgáltatásnak. Látjuk, hogy a budapesti nagy bíróságok főnökeinek a tevékenységét a vezetés és fölügyelet gondja annyira kimeríti, hogy legfőbb hivatásukra, a bírászkodásra és az igazságszolgáltatás irányítására nem marad idejük. A legértékesebbek közé tartozó képességeknek a bírói hivatástól való ily elvonása annál sajnálatosabb, mert a vezetésnek és fölügyeletnek hozott nagy áldozatok ezen a téren sem gyümölcsöznek eléggé. Ugyanis a túl nagy bíróságoknál a vezetés és föl-

ügyelet még a legnagyobb erőfeszítés mellett sem lehet teljes és kellően hatályos és ennél fogva a célnak hozott áldozatok nagyrészt kárbavesznek. Különben is sok kívánni valót hagy hátra az olyan vezetés és fölügyelet, amely nem merít állandóan erőt a szó szoros értelmében vett bírói tevékenykedésből.

A bírókérdés kielégítő és végleges megoldása az egyesbírói intézménynek az elsőfokú bírászkodás egész vonalán való általánosítása nélkül lehetetlen. Ezzel a gondolattal előbb-utóbb meg kell barátkoznunk, mert különben nagyobb érdekeket teszünk kockára, mint amilyeneket az elsőfokú társasbíráskodás fönntartásával megvédeni szándékozunk. Azt nem lehet ugyan elvitatni, hogy a társasbírói rendszernek fölülmulthatatlan előnyei vannak, de viszont az is bizonyos, hogy az egyesbírói rendszerre való áttérés nélkül más intézkedésekkel, bármily radikálisak legyenek ezek, nem lehet véget vetni annak a valóban tarthatatlan állapotnak, amely szerint a perek egész tömege éveken, sőt évtizedeken át is hiába vár bírói döntésre és az állam sokkal több bírót kénytelen foglalkoztatni, mint ahányat kellően javadalmazni képes és ahányra nézve a kellő megválogatás lehetséges. Ilyen körülmények közt a társasbíráskodás előnyei nem érvényesülhetnek eléggé és az egyesbírói rendszer útján elérhető létszámlétszámlítás növelné a bírák megválogatásának a lehetőségét, ez pedig ellensúlyozná a társasműködés mellőzésében nyilvánuló veszteséget. Ezt a veszteséget némileg a vidéki kisbíróságok centralizálása is pótolná. Az egyesbírói rendszernek az elsőfokon való általánosítása különben sem zárja ki azt, hogy a társasműködésben rejlő előnyök az elsőbírósági eljárásban értékesíthetők legyenek. Nevezetesen akkor, ha az egyesbírói rendszer az elsőfolyamodású bírászkodás egész vonalán általánossá válik, a törvényben gondoskodni lehet arról, hogy esetről-esetre, amidőn nem annyira a per tárgyának az értékére való tekintettel, hanem az elbírálandó kérdés különös fontossága vagy a döntés rendkívüli nehézsége miatt szükségesnek mutatkozik, kivételesen bírói tanács járjon el. Annak nincsen semmi akadály, hogy az egyesbírói tagjaiból esetről-esetre bírói tanácsok alakulhassanak. A tanácsi elintézés nem terjedne ki az ügy elbírálásának egész folyamára, hanem a fontos vagy nehéz kérdés eldöntésére szorítkoznék. A társasbíráskodásban rejlő előnyöknek az egyesbírói rendszer keretében való értékesítése céljából a törvényben kötelezővé kellene tenni, hogy a bíróság tagjai időszakonként, például hetenként vagy legalább havonként teljes-ülést tartsanak, amelyen a már elbírált vagy még elbírálandó fontosabb jogesetek és vitás kérdések rendszeres megbeszélés tárgyai volnának. Ezeknek a megbeszéléseknek nemcsak általánosságban, a bíróképzés szempontjából volna jótékony hatásuk, hanem az egyes jogviták helyes elbírálására is befolyást gyakorolnának és a társasbírói elintézés hiányát pótolnák. Az egyesbírói rendszerre ily módon való áttérés tehát nem jelentené a társasbíráskodás előnyeinek az elejtését, hanem a gazdaságosabb és intenzívebb értékesítésre irányulna.

Az elsőfokú rendes bíróságoknak az egyesbírói rendszer általánosítása alapján való szervezése még amiatt sem jelenti a társasműködés előnyeinek az elsőfokú eljárásból való kirekesztését, mert a magánjellegű különbíráskodások, amelyeket nemcsak fönntartani és fejleszteni, hanem szaporítani is kell, továbbra is társasbíráskodást gyakorolnának. Azok közül az intézkedések közül, amelyek nélkül a bírókérdés gyökeresen meg nem oldható, nem hiányozhatik az igazságszolgáltatás arra alkalmas részének a magánvállalkozás körébe való átutalása sem. A tőzsdebíróság és a munkásbiztosítási választott bíróságok a bevált intézmények közé tartoznak és az ellenük fölmerült kifogások nem a megszüntetés, hanem a javítás és fejlesztés kérdésének a körébe tartoznak. Az a nagy bizalom, amellyel a kereskedővilág a tőzsdebíróság irányában viseltetik, annak a megfontolását érleli meg, hogy a kereskedők között fölmerülő mindazokat a jogvitákat, amelyek tőzsdei forgalom tárgyára vonatkoznak, a tőzsdebíróság elbírálására kellene bízni, még pedig föltétlenül és tekintet nélkül a tőzsdebírósági hatáskör kikötésére. A rendes bíróságoknak ekkora tehermentesítése és a tőzsdebíróság hatáskörének ily nagymértvű kiterjesztése azonban csak azzal az elengedhetetlen föltétellel volna kivihető, ha a tőzsdebíróság hivatásos bíró vezetésére alá kerülne és ha a tőzsdebírósági tanácsban mindenkor hivatásos bíró elnökölné. A jogtudomány szempontjainak és az állami érdeknek a mindennapi élet követelményeivel való össze-

egyeztetése, valamint az elméletnek a gyakorlattal ily úton való párosítása egészséges igazságszolgáltatást teremtene és az érdekeltek megelégedését sem nélkülözné. A tőzsdebíróság mintájára és azzal az elengedhetetlen kikötéssel, hogy a különbíróság csak hivatásos bíró vezetése alatt állhat és csak hivatásos bíró elnöklete alatt ítélkezhetik, arra alkalmas más testületek kebelében is kellene külön bíróságokat szervezni és ezzel az állam gondján és terhein, könnyíteni anélkül, hogy ez a könnyítés az igazságszolgáltatás kárára válnék. Amidőn az állam az önkormányzatokat bírói hatalommal fölruházza, egyúttal gondoskodnia kell arról, hogy az állami érdek képviselője az önkormányzati bíróságok szervezetéből ne hiányozzék, mert különben a judikatura eltávolodhatik a közérdek útirányától és egyoldalú osztályérdek szolgálatába állhat. A különbíróságok bírói tanácsait a hivatásos bírón, mint elnökön kívül még két tagból kellene rendszerint megalakítani és a laikus tanácsstagokat abból a társadalmi osztályból és abból a foglalkozási körből kellene választani, amely társadalmi osztályhoz az illető peres felek tartoznak és amely foglalkozási ágra az illető jogvita vonatkozik.

A magánvállalkozásra kell gondolni akkor is, ha arról van szó, hogy mi történjék az úgynevezett perenkívüli ügyekkel, amelyeknek az ellátása egyáltalában nem tekinthető bírói föladatnak és amely nem közönséges akadályja annak, hogy a bírónak elég ereje és ideje maradjon valódi hivatása betöltéséhez. A közjegyzőségek már kipróbált és jól bevált intézménye egészen alkalmas arra, hogy a perenkívüli ügyek kivétel nélkül, tehát a telekkönyvi és végrehajtási ügyek is, a bírák válláról a közjegyzők munkakörébe áttalassanak. Ez az áttalálás nemcsak a bírókérdés megoldását könnyítené meg, hanem a közjegyzői állások szaporítása és a közjegyzőségek decentralizálása útján az ügyvédi kar aggasztó jövőjére nézve is jobb kilátások nyílnának és ezenkívül a falu kulturális élete a fejlődés nagyobb lehetőségére tenne szert.

A rendes bíróságok folyamodási fokainak egységesítése céljából mindenekelőtt azt a kérdést kell eldönteni, hogy megfelelő átszervezéssel a jelenlegi törvényszékeket vagy járásbíróságokat tegyük-e meg kizárólagos elsőfolyamodású bíróságoknak? Mint-hogy a jelenlegi törvényszékek szervezete áll legközelebb ahhoz az imént kifejtett állásponthoz, amely szerint az egységes elsőfolyamodású bíróságokat meg kellene szervezni és minthogy az új alakulás a jelenlegi szervezetet akkor bolygatná meg legkevésbé és akkor érintene legkevésbé érzékenységet, ha az új elsőfolyamodású bíróságok megfelelő átalakítással és kikerekítéssel a jelenlegi törvényszékekből és néhány arra alkalmas járásbírósból, a többi járásbíróság megszüntetése és az új törvényszékekbe való beolvasztása mellett, szerveződnének meg, ennél fogva az új elsőbíróági szervezetek alapjául a jelenlegi törvényszékeket kell elfogadni. A jelenlegi törvényszékek a járásbíróságokkal szemközt magasabb rendű szervezetek és ennél fogva a járásbíróságoknak a törvényszékekbe való beolvasztása vagy az arra alkalmas járásbíróságoknak törvényszékekbe való átalakítása sem az elbírálás alá kerülő ügyekre, sem a bírói személyzetre nézve nem jelentene degradálást. A történelmi fejlődés szempontjából nem lehetne szó sem fölforgatásról, sem útírányváltásról. A föllebbezési bíráskodás az ítélőtábláknak volna a föladata, de a föllebbezési bíróságok területét is akként kellene megállapítani, hogy sem túlságosan nagy, sem törpe ítélőtáblák ne létezzenek. A legfelsőbb bírói hatóságot a Kúria gyakorolná, mindazonáltal a föllebbevitelnek azt a túltengését, amely igazságszolgáltatásunknak már régi betegsége, nem lehet továbbra megtűrni, hanem a Kúriát föl kell szabadítani az egyes jogesetek aprólékos elbírálásának kicsinyes munkája alul és hivatását a jogalkotásnak, valamint a jogegység megteremtésének a magaslatára kell emelni. A harmadfokú föllebbevitelt akként kell korlátozni, hogy annak csak a jogalkotás és a jogegység érdekében lehessen helye és hogy a harmadfokú döntés hatálya csak akkor terjedhessen ki a konkrét jogesetre, ha azt a Kúria indokolt esetben külön kimondja.

A bírói szervezetnek arra a célra irányuló átalakítása, hogy az igazságszolgáltatás színvonala a lehető legmagasabb fokon álljon, kizárja annak a lehetőségét, hogy rendes bíróságok kisebb helyeken is létezzenek. Ily körülmények közt az eddiginél is nagyobb távolság keletkezik majd egyes községek és a bíróság székhelye közt és ennél fogva az a kérdés merül föl, hogy mi

történjék azokkal az ügyekkel, amelyeknek az elintézése a nagyobb utazással járó halasztást meg nem tűri, vagy amelyek a hosszabb utánjárás költségeit el nem bírják. Ezek az ügyek eddig sem részesültek kellő gondozásban és ennél fogva az új szervezésre való tekintet nélkül is gondoskodni kell valamelyes orvoslásról. Még abban az esetben is, ha a rendes bíróságok számát nemcsak csökkenteni nem kellene, hanem szaporítani lehetne, azok az ügyek, amelyek helyszíni elintézést igényelnek, a rendes bíróságok helyszíni kiszállásai útján csak elenyésző csekély részben volnának elláthatók. Ennél fogva bármily idegenkedést keltsen is ez a kijelentés, de ki kell mondani, hogy nincs más megoldási mód, mint a községi bíróságok fejlesztése és hatáskörük kiterjesztése. A községi bíróság fejlesztésénél annak népbíróági jellegéből kell ugyan kiindulni, de a községi bíróságnak éppen úgy, mint más külön bíróságoknak, életrevalósága és fejlődőképessége csak akkor biztosítható, ha szervezetéből a jogász elem nem hiányzik. A községi bíróságot nemcsak jogász vezetés alá kell helyezni, hanem a főügyelet is csak akkor lehet hatályos, ha az jogászbíró föladatává válik. Ennek a tervnek a kivitele nem tartozik ugyan a könnyű föladatok közé, de megvalósíthatatlannak azt még sem lehet tekinteni. A közjegyzőségek decentralizálása és a közjegyzői állások szaporítása nyilván azzal az eredménnyel fog járni, hogy a közjegyzőkön kívül az ügyvédek és más jogászok sem fognak idegenkedni a kisebb falvakban való letelepüléstől, úgy hogy a legtöbb helyen akad majd közjegyző, ügyvéd, nyugalmazott bíró vagy más jogvégzett egyén, aki a községi bíróság elnöki tisztét, legalább mellékfoglalkozásként, betölteni kész és képes lesz. A kisebb községekben szükség esetére egy csembe több szomszédos helyen is elláthatja a községi bíróság elnöki tennivalóit. A jogászbíró vezetésével megerősített és a rendes bíróság főügyelete alá helyezett községi bíróságra, amely két laikusból és egy jogászból alakulna, nyugodtan rá lehetne bízni mindazoknak a kisebb jelentőségű polgári- és büntetőpereknek az elbírálását, amelyek sem a nagyobb költséget, sem a hosszabb vagy fáradtságosabb utánjárást el nem bírják.

A kifejtettek alapján a bírói szervezet reformálása, főbb vonásokban, a következő tételekbe volna összefoglalható:

Rendes bíróságok: a törvényszékek, az ítélőtáblák és a Kúria.

A törvényszékek elsőfokú bíróságok és rendszerint mint egyesbíróságok járnak el. Azokat a kivételes eseteket, amelyekben a törvényszékeknél az elintézés bírói tanácsban történik, az eljárási szabályok határozzák meg.

A törvényszékek hatáskörébe mindazoknak a közpolgári és büntügyi jogvitáknak az elbírálása tartozik, amely jogviták törvényben más bíróság vagy hatóság elé utasítva nincsenek.

Az elsőfolyamodású bíróságokat a jelenlegi törvényszékekből és járásbíróságokból akként kell megszervezni, hogy egy-egy bíróság tíznél kevesebb és ötvennél több bírói tagból ne álljon és hogy a bíróság székhelye a területnek a lehetőségig központja, a környéknek pedig a célra legalkalmasabb helysége legyen.

A tőzsdebíróság hatásköre akként bővül, hogy kereskedők közt fölmerült azoknak a jogvitáknak az elbírálása, amelyek tőzsdei forgalom tárgyára vonatkoznak, tekintet nélkül a felek kikötésére és tekintet nélkül arra, hogy az ügylet a tőzsdeutermében jött-e létre vagy sem, a tőzsdebíróság hatáskörébe tartozik. A tőzsdebíróság a rendes bíróság valamely tagjának állandó vezetése alatt áll és a tőzsdebíróági tanácsok, amelyek három tagból alakulnak, a rendes bíróság valamely tagjának elnöklete alatt ítélkeznek. A tőzsdebíróság elnökét és tanácselnökeit a rendes bíróságok tagjainak a sorából az igazságügyminiszter rendeli ki, a tőzsdebíróság többi tagját pedig az ülnökök közül, a szakszerűség követelményeinek a szem előtt tartásával a tőzsdebíróság elnöke osztja be az egyes tanácsokba. A feleknek választási joguk nincs.

A tőzsde külön bíróságának a mintájára más arra alkalmas testületek (ügyvédi, orvosi, kereskedelmi kamarák, ipartestületek, gazdasági és munkás egyesületek stb.) kebelében is külön bíróságokat kell szervezni, amely bíróságok részint a törvényben hozzájuk utalt ügyeket, részben pedig a felek megegyezése alapján elébük vitt ügyeket bírálnak el. Ezeknél a bíróságoknál is az elnöki és tanácselnöki tisztet az igazságügyminiszter kirendelése alapján a rendes bíróságok tagjai töltenék be. A különbíró-

sági tanácsoknak, amelyek három tagból alakulnának, szavazóbíráit az ülnökök sorából az elnök osztaná be és e beosztásnál különös gondot kell fordítani arra, hogy azok a társadalmi osztályok, amelyekhez a peres felek tartoznak, továbbá azok a foglalkozási ágak, amelyekre az illető perek tárgya vonatkozik, a szavazóbírák személyében arányosan képviselve legyenek.

Azokat a kisebb jelentőségű polgári- és büntetőpereket, amelyek a költségesebb és hosszadalmasabb eljárást el nem bírják, a községi bíróságok hatáskörébe kell utalni. A községi bíróság vezetését a nyugalmazott bírák, a közjegyzők, az ügyvédek vagy más jogvégzett egyének sorából kinevezendő békebíróra kell bízni. A békebíró elnökölne a községi bíróság üléseiben és két esküdtbíró közreműködésével ítélkeznek. A községi bíróság fölügyeletét az elsőfokú rendes bíróságra kell bízni.

A perenkívüli ügyek nem maradnak a bíróságok hatáskörében és azok ellátása a közjegyzők föladatává válik.

Az ítélőtáblák mint fellebbezési bíróságok járnak el és három tagból álló tanácsokban határoznak. Az egyes ítélőtáblák között a terület kiterjedése és a személyzeti létszám tekintetében fönnálló aránytalanságokat meg kell szüntetni.

A legfőbb bírói hatóságot a Kúria gyakorolja és rendszerint öt tagból álló tanácsokban határoz. Az e szabály alul való kivételekről az eljárási szabályok intézkednek.

Harmadfokú föllebbevitelnek csak a jogegység érdekében és a jogalkotás céljából lehet helye. A legfőbb bíróság döntése rendszerint csak általánosságban a jövőre nézve irányadó és a már elbírált jogesetre csak akkor hat ki, ha ezt indokolt esetben a Kúria külön kimondja.

A megalkotandó bírói szervezet részletkérdéseiről csak akkor lesz érdemes beszélni, ha az irányelvek már elfogadottaknak tekinthetők.

Alföldy Ede.

Az érdek-eszme.

A kártérítés jogtanának alap gondolata az érdek eszméje. A kártérítési jog útvesztőjében ez lesz az egyetlen Ariadne-fonal, melynek segítségével még leginkább eljuthatunk oda, amit olyan nehéz megtalálni: az igazságossághoz. A kártérítési jog mindenkör normális viszonyok közt is, az a jogterület volt, ahol jogkereső és bíró egyaránt a bizonytalanság útvesztőjében legkönnyebben eltévedtek. Ma pedig egyenesen művészet kell hozzá, hogy a helyes ítéletet eltaláljuk.

Az érdek-eszme Grosschmid szerint a kár-ok kontra-hipotéziséből, mint tengelyből kiinduló elkerítési módja annak a különbözeti keretnek, melynek a kár szó direkt jelzője. Ha ezt a gondolatot a klasszikus stílus nyelvről átfordítjuk a köznépi nyelvre, azt találjuk, hogy az érdek eszméjének megvalósítása úgy érhető el, ha mindenkor abból az ellenkező feltevésből indulunk ki, hogy nem következett be a kárt okozó tény. Ha a kárt okozó tény nem következett volna be, úgy a kárt szenvedő fél gazdasági helyzetében nem következett volna be az a változás, amit károsodásnak nevezünk. De, mert ez a károsodás bekövetkezett, a kártérítés azt célozza, hogy a kárt szenvedő a kár-okozás előtti gazdasági helyzetbe helyeztessék vissza. A kárt okozó a maga vagyonából köteles kitölteni azt a különbözetet, amely a károsult vagyoni helyzetébe mutatkozik, szembeállítva a kár-okozás előtti és kár-okozás utáni vagyoni állapotot.

Ez az alapgondolat jut kifejezésre a B. G. B. 249. §-ában is. Aki másnak kárt okoz, tartozik helyreállítani azt a helyzetet, amely fennállana, ha a kár be nem következett volna. (V. ö. I. 802. §-ának mesterkelt, hosszadalmas és mégis határozatlan rendelkezésével.)

Akarmennyire át legyen hatva jogérzetünk a kártérítési kötelezettségnek büntetésszerű jellegétől, amit jogtörténeti hagyományok is erősítenek, a modern gazdasági életben, szakítani kell ezzel a felfogással és meg kell tisztítani a kártérítés tanát ezen, a helyes judiciumot zavaró momentumoktól. Eltekintve egészen kivételes esetektől, nem lesz helyes, ha a bíró a kártérítési kötelezettséget, mint büntetést alkalmazza, hanem azt ugyanúgy kell kezelni, mint a vagyon jogi nivellálásának bármely más tiszta magán-jogi esetét. Az ellenkező álláspont megvalósítása mindentől eltekintve, abban a súlyos hibában szenved, hogy egészen szubjektív, tehát módfelett bizonytalan elemeket kapcsol bele az igazságszolgáltatás kereteibe. Az okozati összefüggés kérdésének

megoldhatatlan problémája amugy is annyira megnehezítik a kártérítési ügyekben jogszolgáltatás dolgát, hogy mesterséges nehezítésre nincs szükség. Még a természetben is sokszor nehéz annak eldöntése, hogy az események közti okozati összefüggés fennforog-e, mennyire inkább áll ez a gazdasági élet eseményeire. Meddig terjed az a gazdasági földrengés, amely a károsult fix vagyoni helyzetét mozgásba hozza és romba döntötte, bekövetkeztek volna-e annak részhatásai az alapokok nélkül is, nagyon gyakran olyan probléma, amely meghaladja azon műszerek ható erejét, amellyel a természet az embert felruházta.

Gyakorlati szempontból a kérdés azért bír ma nagyobb jelentőséggel, mint valaha, mert a gazdasági élet különböző erőinek szertelen működése olyan reflexhatásokat vált ki, amelyek függetlenek azoktól az egyéni zavaró momentumoktól, amelyekbe belekapcsolódnak. Meddig terjednek ezek az utóbbiak, s hol kezdődik amaz reflexhatás, számtalan esetben nem lehet eldönteni. Áll ez különösen a nemteljesítésnek kártérítésre való átfordulása esetén. Ez az átfordulás az igazságszolgáltatás technikájánál fogva oly hosszú időt vesz igénybe, hogy a beálló változásban sokkal nagyobb része van a külső és közvetett mozgató erőknek, mint annak, amely magát a folyamatot megindította. Ha volna valami olyan fizikai műszer, amely megmutatná, hogy meddig terjed a változást előidéző közvetlen ok okozata és hol kezdődik az ebbe belekapcsolódó más erők játéka, akkor vajmi könnyű volna a bajon segíteni. Csakhogy nekünk jogászoknak nincsenek ilyen műszereink, azért oly tökéletlen a mi munkánk.

Ha az eredetileg természetes teljesítésre irányuló pertárgy átfordul kárkövetelésre akkor a változásokat nem lehet izolálni arra a körre, ameddig a hatás terjedne akkor, ha a változást előidéző ok egyedül és elszigetelten érvényesülne. Lássunk egy példát. A vevő perli az eladót az árú teljesítésére. Benyújtja a keresetet. Ha a bíró nyomban meghozná az ítéletet, marasztalná az eladót és ez nem teljesítene, úgy a kártérítési kötelezettségnek határait az a vonal rajzolná meg, amelyet a kár-ok maga ír le. A vevő tehát ha ellenszegül a teljesítésnek, megtéríti majd azt az egyenértéket, amely kárpótolja az eladót az át nem szolgáltatott áruért. Ha a vevő e kárpótlást megkapja, úgy helyreállott az a helyzet, amely fennállott volna, ha a kár-ok vagyis a teljesítés elmulasztása meg nem történik. A valóságban ez nem így van. Az életben, különösen a mai gazdasági életben azt látjuk, hogy a megzavart joghelyzet valósággal játékvá válik azoknak a gazdasági erőknek, amelyek ide-oda dobálják a gyenge jogalanyok értékeit, miként a felbőszült tenger a tükrén ringó kis csónakot. Hiába próbálkozik az eredeti mozgató erő arra, hogy ellensúlyozza a hivatlan idegen elemek féktelenségét, nem tud velük boldogulni, mert miként a hajós kezéből a kormányt, úgy ragadja ki az irányítás lehetőségét az egyes jogalany hatalmi köréből. Azokkal a gazdasági változásokkal szemben, amik ma végbemennek az egyes egyén teljesen tehetetlen. Semmi része nincs abban, hogy a kártérítésre átforduló eredeti szolgáltatás értékében ezerszeresen megváltozott, avagy a nagyértékű teljesen elértéktelenedett. Ha tisztán érvényesülne a szerződésszegő fél által teremtetett kár-ok, az okozat könnyen megállapítható. De, mert ez érvényesül a legkevésbé, úgy az okozat beláthatatlan. A károsult fél nem abba a helyzetbe jut, amibe volna, ha a kár-oka be nem következik, hanem ennél sokkal kedvezőbb vagy kedvezőtlenebbbe. Ha a kár-oka be nem következik, a vevő rendszerben teljesít, az eladó megkapta volna az árut, amelyen tovább-eladás folytán a legkedvezőbb esetben 10–20%-ot keresett volna. Az által, hogy ez nem így történt, most keres ezerannyit. Viszont a kárt-ozó fél nem saját szerződésszegése következményeit viseli, hanem bűnhődik mások bűneiért is. Nap-nap mellett látjuk, hogy az ezerért megvett szolgáltatás tárgya, amelyen legjobb esetben száz korona hasznot remélhetett a vevő, ma százezret ér, tehát százszor annyi nyereséghez jut, amennyit maga a szolgáltatás tárgyának eredeti értéke kitett.

A bajnak egyik főoka a különböző jogszabályoknak egymásba ütköződése. Ezek a normális viszonyokra írott szabályok nem bírják el a mai gazdasági életviszonyok erőpróbáját. Itt-ott egy-egy segédszelep megnyitása enyhíti a merevséget, de legtöbb esetben a gépezet explodál. Ilyen, pl. a kötelelem koncentrációjának szabálya, vagy az a szabály, hogy a szerződésszegés jogkövetkezményeinek megállapításánál az ezt követő események nem jöhetnek figyelembe. Különösen a fellebbezési foru-

mok azok, amelyek a dolog természeténél fogva, azon nagyobb időtartam miatt, mely ítélkezésüket a tényállás eseményeitől elválasztja, gyakran jutnak abba a helyzetbe, hogy ezen szabályok merevségét láthatják. Talán az érdek-eszme az a biztonsági szelep, amelynek megnyitása megmentheti a gépezetet a felrobbanástól. Ha különböző jogszabályok ütköznek össze, a bírótól függ annak kiválasztása, melyik legyen erősebb. És ennél a kiválasztásnál nem a jogszabályok régisége, nem is ennek logikai indoklása kell, hogy döntő legyen, hanem az a gazdasági szükségesség, amely a szabályokat megteremti. Ez a szükség pedig nem kívánja, hogy a kárkötelezett vagyoni romlásán át a károsult olyan helyzetbe jusson, aminőbe károkozás nélkül soha nem jutott volna. Nem kívánja, hogy a károsult ezerszeres ellenértékét kapja a vagyoni helyzetében beállott károkozásnak. A bíróságnak tehát úgy kell összhangba hozni, ezeket az egymásbaütköző szabályokat, ahogyan azt a harmónikus társadalmi együttélést biztosító gazdasági erőegyensúly megköveteli.

Valahányszor ez a kérdés szóba kerül, lehetetlen vissza nem menni arra a bajra, amely a jus variandi szabad gyakorlásában és főleg a teljesítési igény választásában rejlik. Tiszta sor, hogy a teljesítést választó jogosult olyan spekulációba bocsátkozik, amely a perek hosszú tartamánál fogva alig különbözik a tőzsdejátéktól. Azért nagyon megfontolandó, amit már másutt is érintettem, nem volna-e célszerű ennek a jognak választását megfelelő korlátokhoz kötni. Támogatja ennek a gondolatnak helyességét az a megfontolás is, amely annyiszor jutott kifejezésre bíróságaink gyakorlatában, amikor állandóan hangsúlyozza, hogy a károsult fél olyan magatartást kövessen, amely a kelletnél nagyobb kár bekövetkezésének elhárítására alkalmas. Lehet-e ilyennek nevezni annak a vevőnek magatartását, aki fedezeti véttel megkötésével kizárhatja az egész jogviszonynak hosszú időn át tartó kockázatát és olyan időpontban rögzítheti le a károkozás hatását, amikor annak eredménye még egészen tisztán megállapítható. Az esetek átlagában a felelet erre nem nehéz.

Egy másik életre való gondolat annak a gyakorlatnak a meghonosítása, hogy a bíróság külön kérelem nélkül is megállapíthassa az igényelt teljesítés helyett azt a kárt, amely a kötelezettség megszegés folyamán. Ezt a gyakorlatot a tőzsdebíróság már régen követi és valóban alig látjuk komoly akadályát annak, hogy a rendes bíróságok is rálépjenek ezen útra. A csupa gyakorlati emberből álló tőzsdebíróságot is az érdek-eszmének minden emberben mélyen gyökerező igazságossága vitte rá. Mi jogászok úgyis nagyon gyakran halljuk azt a szemrehányást, hogy a jogszabályok tömkelege és a bennük rejlő mesterkéltesség elhomályosítja a velünk született judiciumot és igazságérzetet. Ennek a szemrehányásnak nem szabad jogosultnak lenni, ha igaz is annyi, hogy a jogászt szabad mozgásában sokszor feszélyezi az adott esetre nem mindig illő általános szabály.

Dr. Reitzer Béla.

Jogirodalom.

A magyar büntetőjog tankönyve.*

Még alig mult négy éve, hogy e. munka második kiadását ismerttettem e lapokban (1915. évi 42. sz.); most az újabb kiadás első kötetének első füzeté, mely azonban egy húsz ívet tevő tekintélyes kötet, fekszik előttem. Hogy ily terjedelmű munka a lefolyt válságos időszakban, a tudományos irodalomnak bizonyára nem kedvező körülmények között, újabb kiadásra tehetett szert, azt hiszem, teljesen igazolja a kedvező megítélést, melyben azt annak idején e helyen részesítettem. A munka nemcsak külterjedelemben, de beltartalomra is tetemesen gyarapodott. A most megjelent rész az általános tanokkal foglalkozik és a Btk. 75. §-áig terjed. Szerző a legális és a szisztematikus módszer egybekapcsolásával tárgyalja az anyagot, jól megokolt nézete szerint azért, mert a tankönyv «elsősorban mégis gyakorlati jogászokat nevel» (9. l.), kiknek főcélja: a kódexben való eligazodás. Azt hiszem, a mindennapi szükséglet szempontjából csak helyeselni lehet ezt a felfogást. Egy híres német professzor azzal szokta kezdeni «szisztematikus» előadásait, hogy figyelmeztette hallgatóit,

hogy sikeres haladásuk előfeltétele a törvény szövegével való alapos és előzetes megismerkedés. Valljuk meg, hogy mindnyájan, kik a magyar büntetőjog elsajátítására törekedtünk, ugyanígy kezdtük tanulásunkat. Oly jogterületen, mely kódex uralma alatt áll, ez a kiképzés természetes menete s ha a kezdő némi propedeutikai tanulmányt végzett — amit ebben az évfolyamban bátran feltételezhetünk — nem fog nehezebbre esni a szöveg megértése; a többi azután a tárgyba mélyedés, a «szisztema» dolga.

Szerző, mint reális tanító, a dogmatikai irányt követi, kellő tekintettel természetesen könyvének, mint egyúttal kézikönyvül szánt munkának, tudományos és jogpolitikai feladataira is. E pedagógiai módszernek téve eleget, annyira megy, hogy a szövegben más-más betűkkel szedette azon részeket, melyek a jogi tanulás különböző fokain a vizsgálat szempontjából fontosak; ki van tüntetve az alapvizsgára, a szigorlatra stb. elsajátítandó anyag. Ez bizonyára kissé mechanikus módszer, de egészen helyteleníteni mégsem lehet, mert máskülömben — tapasztalatból tudjuk — a jelölt maga válogatja ki a nézete szerint szükséges tételeket, ami mindenesetre megbízhatatlanabb eljárás.

Így tárgyalatik azután az egész anyag a kódex fonalán, de nem a törvény §-ai szerint feldarabolva, hanem annak egész fejezetei kapcsán. Így válik lehetővé, hogy az egyes intézkedésekkel és intézményekkel kapcsolatban a tanuló az illető matéria történeti, tudományos és dogmatikai alapjaival is megismerkedik. Elméletileg szerzőnk rendesen a közvetítő teoriákhoz csatlakozik s az egyes tudományos nézetek rövid feltárása után mindig külön fejt ki saját álláspontját. Ezen eklekticizmus bírálata nem tartozik a jelen ismertetés keretébe, de világos, hogy itt szerzőnk gyakorlati irányzata befolyásolja elméleti álláspontját: a praktikus jogász mindig eklektikus lesz és visszafogja utasítani azt a következtetést, mely az életben ú. n. «elfogadhatatlan» eredményekre vezet.

Szerzőnk egyes tantételein különösen szembeötlő álláspontjának e kiválóan gyakorlati jellege. Így például az uralkodó elmélettel egyetértésben azt a tételt hirdeti, hogy a büntetésnek objektíve érzéki rosszként kell jelentkeznie; de «hogy szubjektíve — azaz a büntetett egyén értékelése szerint — az-e, az közömbös». (156. l.) Hogy ez az individuálásnak szerző által is elismert követelményével ellentézik, nyilvánvaló, mert hiszen épen a büntetés alkalmazásában van legfőbb tere az egyénítésnek. Miért nem vonja le tehát szerzőnk e nevezetes elv végső konzekvenciáját? Kézen fekszik, hogy azért, mert a büntetésnek minden egyes terhelre való olyan alkalmazása, amilyent az alaptétel megkíván, gyakorlatilag kivihetetlen; ehhez oly vizsgálati segédeszközökre volna szükségünk, amilyeneket eddig a tudomány nem volt képes kezünkbe adni. Ez szülte az antropológusoknak ama fantasztikus indítványát, hogy a bűnösség megállapítását el kell venni a bírótól és orvosokra kell bízni, a büntetés mértékét pedig meghatározatlanul kell hagyni, a börtön kezelőinek engedtetvén át az a kérdés, hogy minden egyes individumnál mikor érte el célját a büntetés. Szerző nyilván «elfogadhatatlan» következtetéseket lát ezekben, azért ejti el a doktrínát, amit bizonyára csak helyeselni lehet.

Jelen ismertetés nem bocsátkozhatik az érdemes munka részleteibe; ennek akkor lesz helye, ha az egész mű előttünk lesz, ami remélhetőleg mielőbb meg fog történni. Akkor valószínűen meg lesz oldva az a kérdés is, hogy a régi államrendünk módosulása után a különböző kormányzatok által alkotott «törvényhozási» aktusok mennyiben vannak érvényben. Ettől a vitától szerzőnk, tekintettel munkájának oktató céljaira, nézetünk szerint helyesen, tartózkodik. Ez időszertint az ilyen vita csak a Centuriae Dubietatum jelentőségével bírna; egyelőre birkózzék meg e kérdésekkel a gyakorlat, mely azonban bőséges útmutatást fog találni a könyv általános tanításaiban.

A külföldi felfogás e tekintetben még ingadozó. Bajorország és különösen München városa tudvalevőleg hasonló politikai válságokon és jogi rázkódtatásokon ment keresztül. Az ottani tanácskormány «rendelet» útján forradalmi törvényszékeket állított fel. A diktatura bukása után a törvényes kormány, mely a forradalom alatt Münchenen kívül ügködött, a diktatura összes rendeleteit érvénytelennek nyilvánította, hangsúlyozván, hogy a forradalmi törvényszékek tagjait büntetőjogi felelősség is terheli működésükért. Egy kiváló német jogtanár e dolgokról írván, a következő megjegyzést teszi. A jogászt nem kell felvilágosítani

* Írta dr. Angyal Pál. Teljesen átdolgozott harmadik kiadás. Első kötet. 1. füzet. Budapest, 1920. (Athenæum.)

arról, hogy ezek a rendeletek nemcsak a tételes jog szempontjából érvénytelenek, hanem a törvényhozás legelemibb szabályait is sértik, mert abszolúte határozatlan büntetéseket szabtak és kivételes bíróságokat állítottak fel.

Ugyátszik, más állásponton vannak a bíróságok. A bajor «népállam» 1918-ban kelt két rendeletével pertörvényt gyakorolt folyamatban levő hűnügyekben. Minthogy a bajor alkotmány szerint a király nem akaszhatta meg a már megkezdett bűnvádi eljárást, a főügyesség azon véleményt terjesztette elő, hogy Bajorország alkotmánya csak a kormányforma tekintetében változott, fennállanak tehát mindazon részei, amelyek a kormányformával összefüggésben nincsenek. Ilyen a szóban levő tilalom is, tehát az abolíciót rendelő intézkedés érvénytelen. A bajor legfelső bíróság nem fogadta el ezt az indítványt. Kimondotta, hogy a törvényhozó hatalom az államhatalom kifolyása, tehát azt illeti meg, aki az államhatalmat *tényleg* bírja. Ebből következik, hogy a «népkormány» intézkedései jogszerűek, ha ellenkezik is az alkotmánnyal.

Azt hiszem, magyar bíróság nem fogja erre az álláspontra helyezkedni (a melyet e sorok megírása óta az 1920. I. tcz. is elutasított) és inkább a Beling nézetét fogja elfogadni. A hatalom tényleges birtoka szülhet ténybeli állapotokat, amelyeket a későbbi jog nolens volens elismerni kénytelen (ilyenek pl. a személyi állapotok); de a tényleges uralmat egyszerűen joginak nyilvánítani nem lehetséges.

A munka ismertetésével kapcsolatban sok mindenféléről lehetne még elmélkedni; de tartózkodnom kell, mert e sorok célja egyedül az, hogy felhívjuk az olvasók figyelmét Angyal úrnak e jeles irodalmi termékére.

Tarnai János.

Szemle.

— **A Magyar Jogászegylet közgyűlése** ezúttal a szokottnál élénkebb képet mutatott. Az önmagában örvendetes jelenségnek kevésbé örvendetes oka az a visszhang, amelyet a politikai élet X X X X X tudományos testületeinkben ébreszt. Épen nem kívánatos, hogy a forradalmi megrázkódások a tudományos gondolat tisztultabb magaslataira is elhatoljanak, hisz e tudományos igazságnak felsőbbiségét épen az biztosítja, hogy a pillanat viszonylagos exigenciáitól elvonatkozva a jövő fejlődésnek legyen irányítóje. Erre a munkára pedig csak azok alkalmasak, akik saját valódi vagy vélt érdekeikkel is szembe tudnak helyezkedni, akik szenvedélytől mentes, tárgyilagos kritikára képesek. Ebből a látószögből tekintve a választás eredménye nagyban és egészben kielégítő. Óhajunk csupán az volna, hogy az egyesület a jövőben minél kevesebb és csendesebb közgyűlést, de annál gyakoribb és élénkebb felolvasó-ülést tartson.

Az egyesület újonnan megválasztott tisztikarának névsora a következő:

Elnök: dr. Nagy Ferenc. — Bizottsági és szakosztályi elnökök. Könyvkiadó bizottság: dr. Magyar Gyéza. — Magánjogi szakosztály: Staud Lajos. — Hiteljogi szakosztály: dr. Tury Sándor. — Perjogi és igazságügyi szervezeti szakosztály: dr. Juhász Andor. — Büntetőjogi szakosztály: dr. Angyal Pál. — Közjogi és közigazgatási jogi szakosztály: dr. Némethy Károly. — Nemzetközi jogi szakosztály: dr. Fodor Ármán. — Pénzügyi jogi szakosztály: Benedek Sándor. — Alelnökök: dr. Bubla Ferenc, dr. Doleschall Alfréd, dr. Pap József, dr. Schuster Rudolf, dr. Szász Schwartz Gusztáv, dr. Sücs Miklós. — Titkárok: dr. Danilovics Pál, dr. Egyed István, dr. Fabinyi Tihamér, dr. Kollár László, dr. Mészáros Lajos, dr. Petrik Aladár. — Pénztáros: dr. Szilágyi Arthur Károly. — Ügyész: dr. Nyulászi János. — Könyvtáros: dr. Auer György.

— **A megajándékozott fél özvegyének hálátlan-sága.** Amikor az apa azért ajándékozta vagyonát fiának, hogy fiával együtt lakván, ennek felesége őt a szükséges ellátás- és gondozásban részesítse és az ezzel járó háztartási teendőket az após érdekében is teljesítse, az ajándékozó személye iránt a férje részéről fennforgó köteles hála és az ebből folyó illő viselkedés erkölcsi kötelessége őt is terheli. Ez a kötelessége a férj halálával sem szűnik meg; és így az általa a férj halála után elkövetett durva hálátlanság is okul szolgálhat arra, hogy az ajándé-

kozó visszakövetelhesse tőle az ő tulajdonába jutott ajándékot. (Kúria 1919. P. I. 1376.)

— **Após által a vőnek adott pénzbeli szolgáltatás.** Nincs oly jogszabály, mely szerint a házasság tartama alatt az após által a vőnek adott pénzbeli szolgáltatást ajándékozásnak kellene vélelmezni és azt a házasság fennállása alatt vissza nem lehetne követelni. Ha tehát az após a vő adósságát — ennek beleegyezésével — kifizette, ezzel a hitelező jogaiba lép és a vőnek kell oly nyilatkozatot vagy konkludens tényt bizonyítania, amelyből következtetni lehet, hogy az após a fizetést a vő visszatérítési kötelezettségének elengedésével teljesítette. (Kúria 1919. P. III. 1639.)

— **A biztosítási feltételeket enyhítő ügyleti gyakorlat. — Igazolási kérelemhez hozzájárulás.** A biztosítási feltételek szerint abban az esetben, ha a biztosítás folyama alatt a biztosított tárgyak a kötvényben megjelöltekön kívül egyéb helyiségekbe helyeztetnek el, a biztosító-társaság kártérítési kötelezettsége megszűnik, a biztosítás azonban megint hatályba lép, ha annak folytatására a társaság az illető változás tudomásul vétele után *írásbelileg* késznek nyilatkozott. Ha azonban a szerződő felek között olyan gyakorlat állott fenn, mely szerint a változások bejelentése és azok elintézése szóbeli nyilatkozattal is érvényesen eszközölhető volt, ennek megtörténte pótolja a feltételekben megkívánt írásbeli nyilatkozatot. (Kúria P. IV. 1640/1919.) Összhangban van ez a határozat azzal, hogy amennyiben az ügynök rendszerint maga mutatta be a díjnyugtát kifizetés végett a biztosítótnál, a társaság nem hivatkozhatik arra, hogy a feltételek szerint a díj az ügynöknél minden felszólítás bevétele nélkül volt fizetendő.

A fenti határozat a felülvizsgálati határidő elmulasztása miatt beadott igazolási kérelemnek — helyesen — egyedül abból az okból adott helyt, mert az ellenfél ehhez a tárgyaláson kifejezetten hozzájárult (ellenk. a Pp. min. ind.).

— **Kártérítés az 1915: XIX. tc. alapján.** Az 1915: XIX. tc. nemcsak az előzetes szerződéssel kötelezett szállítóra, hanem a (lovakat) kézzől-kézre eladóira is vonatkozik. Ha a büntetőbíróság ennek a félreismerésével mentette fel az eladót az 1915: XIX. tc. 1—5. §-aiba ütköző cselekmény vádjá alól és csak a 8. §-ba ütköző megvesztegetést állapította meg, ez a kártérítési perben a polgári bíróságot nem köti. Utóbbi önállóan ítéli meg a büntetőbíróság által meg nem állapított szerződésszegés fennforgását; és a szándékosan szerződésszegő eladó nemcsak a vételár visszafizetésében, hanem az — adott esetben a vételárral egyenlő összegben megállapított — erkölcsi kár megtérítésében is marasztalandó. Az eladó jogvesztése az állatszavatossági és általában a magánjogi szabályoknak a kifogásolásra és rendelkezésre bocsátásra vonatkozó intézkedéseitől független. (C. VII. 3892/1918.)

— **Idegen pályán folytatott vasúti üzembekövetkezett károsodás.** A Máv. saját kocsijain mozdonyával és kíséző személyzetével szállított a budapesti h. é. vasút r.-t. pályáján a saját céljaira földanyagot. A mozdonyból kihullott szikrák által okozott tűzkárért nem a h. é. vasút, hanem a Máv. felelős, mert az 1874: XVIII. tc. 1. §-a nem a vaspályavállalat tulajdonához, hanem a vaspálya üzemének gyakorlásához fűzi az ezen §-ban szabályozott különleges kártérítési felelősséget. E döntés nem áll ellentétben azzal a gyakorlattal (Rp. VI. 7579/916), mely szerint két vasúti vállalat üzemének ugyanazon pályaudvaron egyidejűleg gyakorlása esetén, a balesetért felelős vállalatnak azt kell tekinteni, mely az állomási szolgálatot, a vonat elhelyezését, rendezését, tolatását forgalmi kezelési szempontból teljesíti. (C. VI. 112/1920.)

— **Árúdíjszabás értelmezése.** «Barakkok szétszedve» magasabb fuvardíjszabás alá esnek, mint «deszkaárúk». Habár a fuvarlevél így szól: «Barackenmaterial, Bretter aus Nadelholz», mégis az olcsóbb díjtétel alkalmazandó, ha a fuvarozott árú nem egy már felállítva volt vagy felállításra készen állott és szétszedett barakk alkatrészeiből, hanem egy felépítendő barakkhoz szükségelt deszkákból állott. (Kúria P. IV. 1037/1919.)

— **Kereskedelmi meghatalmazott jogköre.** A szállítványozási üzlettel rendszerint nem jár együtt és ilyenmő ügyletek rendszerint nem is teszik szükségessé azt, hogy a szállítványozó az ő megbízójától a megbízó nyugtáinak felbélyegzése végett pénzt vegyen át. A szállítványozó meghatalmazottja által

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a f. év április—juniusi negyedére 20 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Etizálás-szocializálás? — Vargha Ferenc kúriai tanácselnök: Lánckereskedők és árdragítók. — Dr. Hetényi József kir. törvényszéki bíró: A lakásügyekben követendő eljárás szabályozása tárggyában kibocsátott rendelet. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XIII. k. 5. fv.

Etizálás-szocializálás?

Dr. Staud Lajos kúriai tanácselnök a Magyar Jogi Szemle 3. számában hosszabb cikkkel felel azokra a megjegyzésekre, amelyeket a Jogtudományi Közlöny 1. száma az ő, ugyancsak a Magyar Jogi Szemlében, korábban megjelent cikkére tett. A polémia az álláspontok szabatosításában tüzetesebb kifejtésében sokszor hasznos szolgáltatokat tesz a vitalkozó feleknek is, meg a tudománynak is. A meggyőzés nézőpontjából jórészt eredménytelenségre van kárhóztatva az a polémia, amelynek témája a vitázó felek világnézetében gyökeredzik. A felek ilyen természetű nézeteiket erősebben a lelkükhöz nőttek érzik és olyan ellenvetést, aminőt közömbös kérdésekben tárgyilagosan fogadnának, világnézeti kérdésben személyes megbántásnak értékelnek. És mennél inkább folyik a vita általános területen, annál inkább növekszik a meg nem értés veszedelme. A világnézetek eltérése miatt szó sem lehet arról, hogy ily vita a nézetek összeegyeztetésére vezessen; amire törekedni lehet, csak az, hogy mindegyik fél tárgyilagos jóhiszeműséggel tekintse az ellenfél meggyőződését.

A jóhiszemű tárgyilagosságnak elérhető mértékével kívánnak az itt következő sorok a polémia tárgyi anyagával foglalkozni. A tanácselnök úr kiindulópontja az, hogy a kommunizmus után revízió alá kell vonni alapvető nézeteinket. A maga részéről a revízió eredményeként arra az álláspontra jut, hogy elvetendő az egész irányzat, amely a magánjog szocializálásának megkezdését szokott említeni és ehelyett a magánjog etizálására kell törekedni. Őszinte sajnálattal nélkülözzük a nyilvánvalóan pozitív, kritikus megkülönböztetésnek részletesen való kifejtését. A májában Staud cikke a magánjog szocializálásától abban az értelmében, ahogyan azt a Jogtudományi Közlöny egyezően a szó közkeletű értelmével felfogja, azért riad vissza, mert a magánjog szocializálásának a kommunizmus alatt nyert értelmét perhorreszkálja. Még ha nem is vallanók a Jogtudományi Közlönynek Staud által támadott álláspontját, akkor is igazat kell adnunk annak a megjegyzésnek, hogy a magánjog szocializálásának ez a két tartalma eltérő gondolatot, sőt, ami illusztris ellenfelünknek bizonyára meglepetésszámba fog menni, eltérő világnézetet is takar. A magánjog szocializálása bevett értelmében és ahogyan azt a Jogtudományi Közlöny vallotta, a szociálpolitikai törekvésekkel egyértelmű és abban az eszmekörben mozog, hogy csakis a szociálpolitika reformja útján lehetséges a szocializmus ellen határozottan küzdeni. Staud legfeljebb a radikalizmus fokozatában hajlandó különbséget látni a magánjog szocializálásának két értelme közt, holott e két értelem hívei tudják álláspontjuknak világnézeti ellentétességét. Staud nyíltan megmondja, hogy a magánjog szocializálásának gondolatát azért veti el, «mert ebben nemcsak az foglaltatik és kívánt érvényesülni, amit a Jogtudományi Közlöny beléhelyez, hanem annak a cégére alatt jóval több, vagyis a destruktív irány kívánt érvényesülni, amely magának a szocializmusnak kizárólagos sajátága». — Ez a most idézett nyilatkozat mutatja, hogy Staudban a magánjog szocializálása ellen elvileg nem lett volna meg a visszautasítás, ha mögötte

nem látná a kommunista-szocializálás árnyékát. Ez az álláspont — sit venia verbo — a szócsengéstől való idioszinkrasia, amely betegség egyedüli gyógyítója az idő. «Nicht selten schon der Enkel segnet, was der Grossvater verflucht»; írta Ihering, aki szintén reformátor, de nem destruktív. Staud valójában nem a gyöngék segítésének attól a programjától riad vissza, amit a magánjog szocializálása is a maga tartalmául tud, hanem a gyöngék segítésének ugyanezt a programját kívánja megvalósítani a jog etizálásának vignettája alatt. Ha az illusztris cikkíró, aki bizonyára kitűnően ismeri a magánjog szocializálásának általa most kárhóztatott irodalmát, egyenként sorba venné azokat a jogtételbe kívánczozó újításokat, amiket ez az irodalom propagált, úgy nagy részében ezek a kívánságok át volnának vehetők, a jog etizálásának programjába is, nyilvánvaló bizonyítékaul annak, hogy a magánjog területén a szocializálás névnek az etizálással való felcserélése tartalmilag alig fog változással jární és a változás semmiesetre sem haladná meg a jogászok között szokásos nézeteltérés terjedelmét. E sorok írója az első forradalom után beszélgetés során emlékezetbe idézte a római jognak szabályát, hogy a plus petitioval élő felperest nemcsak a plus iránti keresetével, hanem az őt megillető résszel is elutasították és utalt arra, hogy a társadalmi fejlődés során még él a plus petitio szabálya. Nem szabad többet várnunk a fejlődéstől, mint amire érettek vagyunk és a túlkövetelés annak az eltérését is veszélyezteti, amire jogot formálhatunk. A plus petitio római jogi igazságtalan szabályát, a mai jogok elejtették, de ime Staud, a jogász a kommunista-szocializálás plus petitioját azzal akarja megtorolni, hogy a magánjog szocializálásának gondolkörével akar teljesen szakítani. Hogy Staud ezt az irányzatot destruktívnek érzi, az érzés dolga; ez ellen érvekkel nem lehet hadakozni. Staud a magánjog szocializálását nemcsak nélkülözhetőnek, hanem mellőzendőnek tartja. Ennek ellenében utalunk arra, hogy a magánjog szocializálásának egyik megindítója Ottó Gierke híres bécsi előadásában azt a jelszóvá vált felfogást hirdette: «Das Privatrecht wird sozialer sein, oder wird nicht sein». Akik az individualizmus álláspontjáról a magánjogot fenntartani akarják, azoknak épen a magánjog fenntartása érdekében a gierkei profécia értelmében akarniuk kell a magánjog szocializálását. Staud nyilvánvalóan elfeledkezik arról, hogy a magánjog szocializálásának vannak nagyszámúban konzervatív hívei, akik épen konzervatív álláspontjuk egyenes konzekvenciájaképpen hirdetik a magánjog szocializálását. Amit Staud a magánjog etizálásának megvalósításaként kilátásba helyez, az, bizvást hisszük, a magánjog szocializáló programjának is megvalósulása lesz. Duzzogó férjek szokása, hogy megopponálják a feleség kívánságát, aminek minden újabb bejelentés nélkül fogamatot szereznek. Egy szellemes jogásunktól hallottam, hogy a nézetkülönbség sokszor arra redukálódik, mintha két kritikus közül az egyik azt írja egy hangversenyéről, amelyre fele jegy elkelt, hogy a terem félig üres volt, a másik meg, hogy félig telt volt. Igaza van mindkettőnek, ahogy Verböczi mondán: unde duæ contrariæ possunt simul esse vera — consideratis diversis finibus. «Különböző végekről szemlélve» — «a közép» talán az egész kép más alakot ölt.

Tételezzük fel, hogy a magánjog etizálása eltér a magánjog szocializálásától, hogy más a tartalma a szociális eszme és az erkölcsi eszme jogi szolgálatának. Akkor nem hisszük, hogy az a kettő ellentétben állana, nem hisszük, hogy a Staud által propagált etizálása a jogfejlődésnek emelkedettebb, a magasabb

álláspontját jelentené. Sőt az erkölcsi parancs a szociális igazság nélkül tökéletlen és igazságtalan is lehet. Dr. Jehlicska Ferenc, a budapesti egyetem teológiai fakultásán a társadalmi erkölcsstan tanára, könyvet írt «a modern polgári jog és a kath. keresztény erkölcsstudomány» címen. Ennek a könyvnek nyomán kívánunk reáutalni egyes jogterületekre, ahol a jog etikailag magasabbrendű, mint az erkölcsstan. Jehlicska felhossa a tervezetnek azon szabályát, hogy a munkás bizonyos jogokról, melyeket neki a tervezet biztosít, nem mondhat le. Jehlicska szerint a merő természetjog alapján ezen jogáról szerződésileg lemondhatna, az erkölcsstan ezt a szabályt, ahol ezt törvényerőre emelik a «delikismereti» forumban is kötelezőnek tartja. Az erkölcsstan tehát az önmaga erejéből nem védi a munkást, csupán megengedi, hogy a jog parancsa érvényesüljön. Ami a munkás érdekeit tehát megvédi, az a jog szabálya és nem az erkölcsstané; az erkölcsstan csupán nem opponálja meg a jog rendelkezését. Még érdekesebb a tárgyi felelősségre tett megjegyzés. «Valamely gyárban felrobbant a kazán, három munkást megölt, hármat pedig megsebesített. A gyárban mulasztás történt. A gyár tulajdonosát igazi bűn nem terheli. . . Ily esetben Isten előtt bűne nincsen. . . A keresztény erkölcsstan és a természetjog, melyet a morál is tökéletesít, ily esetekben kártérítésre az igazság nevében nem kötelez. A gyónatatóatya a felebaráti szeretet nevében nagyon ajánlana a gyárosnak, hogy a robbanás áldozatait lehetőleg kártalanítsa, de az igazságosság nevében az illetőt kártérítésre nem köteleznék, mert hiányzik a kártérítésnek szükséges alapja: a bűn. A keresztény erkölcs az ilyen katasztrófát balesetnek, véletlennek tekinti, amelynek következményeit türelemmel kell elviselnie annak, akit ért». Ebből az idézetből nyilvánvaló, hogy a tiszta erkölcsi szempont egymagában nem elégséges a kérdések helyes szabályozására és a tárgyi felelősségnek a szociális igazságra alapított tétele méltányosabb és igazságosabb, mint a tiszta erkölcsstan tétele. Az erkölcsstan álláspontjának még nagyobb nyomatékot ad Jehlicskának a következő tanítása: «Általában, ha valamely kárnak megtérítésére kötelezne a törvény alapján a bíró, amely kárt mi biztosan nem okoztuk, akkor rendes körülmények között (Jehlicska ritkítása) a bírói ítélet dacára sem volna erkölcsi köteletségünk restituálni és amennyiben erre karhatalommal kényszerítettetnénk, szabad volna titkos rekompenzációval. . . ezen igazságtalan ítéletet illuzoriussá tennünk». (38. l.) Ugyancsak az egyéni felelősség erkölcsstani felfogása okozza azt az eltérést, hogy a bűnbe beleegyezett nővel szemben a teológusok semmire sem kötelezik a férfit; a bűnös nő viselje könnyelműségének következményeit. (149. l.) E területen is magasabbrendűnek érezzük a polgári jognak azt a szabályát, amely a férfit a nővel szemben még a nő beleegyezése esetén is bizonyos szolgáltatásokra kötelezi. (3982/1916. M. E. sz. rendelet.) A törvénytelen gyermekek jogállásának javításában az erkölcsstan kétségtelenül értékes ösztönzéseket nyújtott a jognak, de még ezen a területen is egy ortodox erkölcsi felfogás merevsége állotta a kívánatos reformoknak hosszabb-rövidebb ideig útját. Jehlicska is hivatkozik arra — akinek pártatlanságában pedig az erkölcsstan hívei megnyugodhatnak — hogy pl. Gousset biboros is védi a Code Civilhez írt kommentárjában az apasági per kizárásának szabályát. Lássunk még egy példát közömbösebb területről. Újabb judikaturánk kifejlesztette a kárelhárítási kötelezettséget; Jehlicska a Tervezet 883. §-ának kapcsán azt írja, hogy az erkölcsstan a kár elhárítási kötelezettség megsértése címen nem ró ki kötelezettséget, mert a kárelhárítás csupán a szeretet parancsa nem az osztó igazság és kártérítési kötelezettség csak ott támad, ahol az osztó igazság parancsát sértették meg. (304. l.) Nézetünk szerint alacsonyabbrendű az erkölcsstannak az a szabálya is, amely a turpis causa esetére a felvállalt bűn elkövetése után kötelezi a felet az ígért bér fizetésére, amíg a polgári jog, köztudomás szerint, az ily igény érvényesítését kizárja. (274. l.) Az erkölcsstan kénytelen engedményeket tenni a szociális viszonyoknak, kénytelen az etikai igazságot szociálisra felcserélni. A rabszolgaságot még Aristoteles is az erkölcsi rendhez tartozónak vallotta. A középkorban a kanonjog a nummus non parit nummum elvét hirdette. Jehlicska könyvéből olvasható, hogy az erkölcsstan ma megengedettnek tartja a kamatszedést. Az álláspont megváltozásának magyarázatául hivatkozik arra, hogy a mai idők ügylete nem mutuum, hanem «hitelszerződés». (338. l.) Lényegben azonban alig lesz több eltérés a mutuum és a hitelszerződés között, mint teszem,

a jog szocializálása és etizálása között. Úgy látszik ellenben, hogy a kamatszedésnél is megismétlődik az az eset, hogy a névváltoztatás után megengedetté válik az, ami annak előtte tilos volt.

A fentiekben autoritativ idézetekkel kívántuk igazolni, hogy a szociális igazság alapján álló jog megfelelőbb szabályokat ad, mint az erkölcsstan. És ha az érvelés fenti módjával szemben azt a kifogást tennék, hogy az erkölcsöt egyenlőíti a kath. egyház hivatalos erkölcsstanával, ez sem gyöngítene végső megállapításunk erejét. A szociális jog a laikus morállal szemben is hasonló esetekben mindenkor fölényben lesz. Az erkölcs szívesen arrogálja magának az örökérvényűséget; a jog a maga korszakára ad szabályokat és e szabályok korszerűségét, a kor szükségleteihez mérten igazságos szellemet inkább lehet várni a mindenkor adott szociális képhez igazodó jogtételtől, mint az erkölcsnek időbeli különbséget nem ismerő általánosságától. Erkölcs és szociális jog nem tagadhatják meg egymást — mindakettő egyaránt szükséges alkotó eleme az igazságos jogrendnek.

Staud őszintén bevallja, hogy a destrukció bűne miatt veti el a magánjog szocializálását. Ez a jogpolitikai állásfoglalás egy másik őszinte megjegyzésre késztet. A magánjog szocializálásának hívei sok reformot hirdettek és a reformok megvalósításában gyorsabb tempót szerettek volna látni. Ez a gyorsabb tempó az, ami miatt mindenfajta konzervatív gondolkodás ellenük fordult. Mégis az ő sürgetésüknek köszönhető, hogy egynémely reform, ha lassabb fejlődés során is, a megvalósuláshoz eljutott. A reformok megvalósításának lassított tempóját minden ország és minden korszak konzervatívjei emlegetik. Legyen szabad Deák Ferencnek egy beszédére hivatkozni, aki talán még sem vádolható túlságos radikálizmussal: «Ugyan mikor fog nemzetünk virágzó nagyságra emelkedni, ha előre haladásunkban minden egyes lépésnél 43 esztendeig késünk». Ha valóban úgy áll a dolog, hogy ami a magánjog szocializálásában — «nem destruktív, ami benne jó és szép, termény» — azt vállalhatja a jog etizálásának programja is, akkor a gyorsabb ütemű haladás sürgetése nem elégséges ok a magánjog szocializálásának arra a kárhoztatására, amelyben Staud részesíti. Egyébként örömmel fogjuk látni, ha az etizálás neve alatt a magánjog szocializálásának sok régi programpontja fog testet öltetni.

Evekkel ezelőtt egy magyar gazda, akit a szocializmusról meginterpelláltak, nyugodt egykedvűséggel így felelt: «Nagy a nyomor a nép között, hát akadnak szocialisták. Így kerek a világ.» Ennek a gazdának a tárgyilagosságát kívánni talán nem túlzott dolog. Nyugodjunk bele, hogy vannak ellentétes nézetek is. Így kerek a világ.

Lánckereskedők és árdrágítók.*

Mint fentebb már említettem, a lánckereskedésben s árdrágításban az életfenntartó ösztönök egyik leghatalmasabb erejű törekvése: a szerzési ösztön (Erwerbstrieb) nyilatkozik meg durva, erkölcsstelen, antiszociális formában. Korántse gondoljuk azonban azt, hogy a szerzés és földi javak gyűjtésének szinte patológiás formáját a lánckereskedők, árdrágítók s minden fajtájú uzsorások találták ki; ellenkezőleg az állati őseinktől reánk maradt örökség, jellembeli tulajdonság, mely mint az életfenntartó ösztön posztulátuma minden előrelátó emberben megvan, a szociális étellel összeférő mértékben meg kell lennie, mert ez a rendes, gondos, erkölcsös élet föltétele. Csak túlzásba nem szabad esnie, mert akár pozitív, akár negatív túlzásba esik, erkölcsi hibává fajul, mely még jobban megnövekedve, nemcsak erkölcsstelen, hanem mint kriminogén tényező bűncselekményre is vezet; ilyen az uzsora lánckereskedés és árdrágítás, mint a szerzési ösztön pozitív túlhajtása; vagy a könnyelműség, tékozlás, a jövőre nem gondolás, a mai nap gyönyörének való élés, mely ezen életfenntartó ösztön negatív rendellenessége, mennyiben itt ez az ösztön lesorvadt vagy teljesen hiányzik. Ezek az abnormitások azonban nemcsak az embernél, hanem az állatnál is megvannak; míg a szociális életet élő állatok, így a méhek, hangyák, termeszek stb. a bölcs előrelátásnak élnek, amint *Espinas*, *Darwin* s *Romanes* kimutatja; a hőrösög *Brehm* leírása szerint igazi élelmiszerfelhalmozó, mert agyagos talajba épített barlangjaiba külön éléskamrákat épít, ahol télire néha ötven kilogrammot is meghaladó

* Az előbbi közl. 1. a 7. számban.

gabonaneműeket halmoz fel s gyűjt össze pofazacskója segélyével, jöllehet október elejétől február végéig téli álmát alussza.* Az erkölcsi világrendben, szociális életet élő ember azonban sem az egyik, sem a másik túlzó irányban nem típusa a szerzési ösztön túlhajtásának, hanem a pater familias gondosságával él s gondol előre a jövőre. Békés időben sem típus az uzsorás, árdragító s lánckereskedő, hanem kivétel. Ezek a paraziták nagyobb tömegekben csak az erkölcsi rend erőszakos megzavarása és felforgatása alkalmával kerülnek felszínre, mint a pocsolya fenekéről a piszok, szenny és rothadó anyagok, ha a pocsolyát felkavarjuk. Valószínű, hogy az árdragítók s lánckereskedők 90%-a tisztességes profittal beérvő munkás, iparos, vagy kereskedő lett volna, ha a háború s forradalmak teljesen fel nem forgatják az erkölcsi rend talaját; s új környezetet nem teremtenek, amelyben az erkölcsi élet s érzések nem virulhatnak, ellenben buján burjánzik s szaporodik az antiszociális jellembeli hibák mérges növényzetének egész rengetege. Ennek a ténynek igazságát nem nehéz kimutatni, ha a szociális érzések; erkölcsi rend; s társadalmi szokások élettani föltételeire s azok mechanizmusára egy futólagos pillantást vetünk.

A szokások s erkölcsök keletkezés, fejlődés, hanyatlás szempontjából sok rokon vonást mutatnak fel. A lényeges különbség a kettő közt teleológiai, amennyiben az erkölcsi tény mindig hasznos és így szükséges a csoport-életre; ellenben a szokás rendszerint közömbös ebből a látószögből nézve. Következésképp az erkölcs szankcióval jár, mely a csoport megvetésében s elítélésében nyilvánul meg. Ez a külső szankció; ehhez járul az erkölcsös embernél a belső szankció, amit lelkifurdalásnak nevezünk. Ez annál erősebb, minél fejlettebb az erkölcsi érzés s annál gyöngébb minél fejletlenebbek a szociális érzések; teljesen hiányoznak a megrögzött gonosztevőknél. A szokás és divat szabályának megszégésével már ilyen szankció nem jár, hanem, aki ezekkel szembeszáll csak nevetségessé válik vagy kigúnyolják. A szokás erkölccsé izmosodhatik, ha utólag kiderül, hogy hasznos és célszerű a kollektív életre, viszont az erkölcs egyszerű szokássá enyhül, ha a viszonyok megváltozásával abból a társadalmi célszerűség s hasznosság eltűnik.

Ezek a kérdések az árdragítók és lánckereskedők látószögeletéből minket nem érdekelnek. Annál inkább érdekel azonban az erkölcsi rend s erkölcs tényeinek vitalitása, mert az volt kiindulópontom, hogy a háború s forradalmak társadalmi rengései az erkölcsi rendet teljesen felforgatták. Hogy érzékelhetőleg fejezzem ki magamat, a háború s forradalom után úgy néz ki a társadalom erkölcsi rendje, mint földrengés, vízáradás, vagy tűzvész után az azelőtt viruló élettől lüktető, rendezett, szépen épített város: mindenütt romok; összevisszaság; rendellenesség és pusztulás. S ez nagyon érzhető és természetes jelenség. — Az erkölcs ugyanis, funkciójában szemlélve nem egyéb, mint a társadalomban együttélők mentalitásának célszerű alkalmazkodása a környezethez. Ez az alkalmazkodás hozza létre a harmonikus, szociális értékű, erkölcsös cselekményeket. Az egyéni szervezetnek a környezethez való alkalmazkodását nevezi a nagynevű biológiai alapon gondolkozó francia filozófus Le Dantec funkcionális asszimilációnak. Ez az alkalmazkodás a környezethez idomul; ebből a tételből vezeti le ő s követői az új lamarckisták a szervezetnek, egyéneknek, fajoknak, csoportoknak keletkezését, fejlődését, virulását, hanyatlását s pusztulását s pedig nemcsak a fizikai, hanem a pszichikai élet terén is.** Ebből az alkalmazkodásból következik, hogy minél állandóbb s tartósabb ugyanaz a környezet, annál jobban hozzá alkalmazkodik a fizikai s pszichikai szervezet, vagyis köznapi nyelven szólva, annál jobban hozzászokunk; annál nagyobb a harmónia egyrészt a környezet s másrészt az ember, csoportok és társadalmak közt. Azonban ez a harmónia többet is jelent pusztán összhangnál. Az új lamarckizmus szerint az alkalmazkodás, vagyis a harmónia nem metafizikai, hanem érzékeink körébe eső biochemiai jelenség, ami megmagyarázza a harmónia és hozzászokás lényegét. Az azonos, vagy észrevehetőleg nem változó környezethez való alkalmazkodás biochemiai átalakulás folytán, vagyis úgy jön létre, hogy a test

szöveiteiben s idegsejtekben az azokat alkotó molekulák szerkezeti összetételében olyan változás áll be, amilyen az adott környezethez való viszonyban lehetővé teszi a szervezet működését. Minél tartósabb és állandóbb ugyanazon környezet hatása, annál jobban végbemegy ez a biochemiai átalakulás, s annál állandóbb, s szilárdabb lesz a test s különösen az életműködéseket kiváltó idegek szerkezete és annál könnyebbé válik a szervezet funkciója.

Az imént láttuk, hogy az erkölcs a szociális környezethez való alkalmazkodás folytán keletkezik, mint a csoport-életre célszerű és hasznos kollektív szokás. Azt is tudjuk s megértjük már most, hogy minél tartósabb, régibb ugyanaz a szociális környezet, annál egységesebb s szilárdabb az erkölcs s az etikai érzések annál jobban vannak szervezve.

A kiváló kultúrológus Müller-Lyer — aki egyébként korai elhalálása dacára a filozófiában és pszichológiában is ép oly becses alkotásokat hagyott hátra, mint a szociológiában — éles megfigyelőképeségével észrevette s megfigyelte a társadalmi rengéseknek, háborúknak, forradalmaknak s minden szociális nyugtalanságnak igazi okát. Megfigyelések alapján azt állítja,* hogy a társadalmi rengések magyarázata abban keresendő, hogy *a kultúrfejlődés gyorsabb, mint az alkalmazkodás*; s így mielőtt egy értelmi s érzelmi kulturréteg képes lett volna felszívódni az egész társadalomba; s mielőtt átírtatta volna az egész társadalmat minden tagozódásában, már új eszmék s intézmények keletkeznek; melyek adáz harcba elegendenek a régi eszmékkel s intézményekkel.** Bátran állíthatjuk tehát, hogy csak a nem gondolkozó tömeg hiszi azt, hogy egyes emberek csinálják a háborúkat s forradalmakat, holott a valóságban a kollektív eszmeáramlatok összeütközései váltják azokat ki s a felszínen látható direktorai, vezetői, irányítói, hősei vagy mártirjai a társadalmi rengéseknek, tulajdonképp felszínre került eszközei a sokaságtól észre nem vett kultúreszmék harcának.

Könnyű ezek után már most megérteni azt, hogy a háború s a forradalmak erkölcsi életünk rendjét miért forgatták fel, s a szerzési ösztön s ennek kegyetlen megnyilvánulása, a lánckereskedés és árdragítás miért lett virulenssé s miért pusztítja erkölcsi s anyagi életünket egyaránt.

Egyszerűen azért, mert a háború s a forradalmak azt a társadalmi környezetet s rendet egy csapásra felforgatták s megváltoztatták, amelyben régi erkölcsi világrendünk a funkcionális asszimiláció folytán kifejlődött s megizmosodott. Ennek a környezethez megváltozásával s eltűnésével szükségképpen meg kellett változni a kollektivitás erkölcsi világrendjének is.

Önkényt felvetődik már most az a kérdés, hogy ha a világ-háború és forradalmak a régi rend élettani szerkezetét összetörték, miért kerültek uralomra alsórendű ösztönök, amilyen a szerzési ösztön antiszociális, társadalmi osztályokat elpusztító megnyilatkozási formái: az árdragítás és lánckereskedés. Ennek is megvan kézenfekvő pszicho-biológiai magyarázata. *«Grattez le Russe et vous trouverez le tartare»* mondja a francia közmondás.

* «Phasen der Kultur» II. k. a. 173. sk. I. továbbá «Die Zähmung der Nornen» 223. sk. I. és 359. sk. I.

** Müller-Lyer említett műveiben a laterális fejlődés demonstrálására három népfajra hivatkozik; jelesül az ausztráliai négekre; kínaiakra s germánokra. Az ausztráliai négekre az őskorból felforgódtak a vadásznépek kultúrfokára, vagyis az első fejlődési fokra s ott maradtak számtalan ezer éven át napjainkig. Ezeknél tehát ez az életmód minden idegsejtjükbe organizálódott, amint mondanák Le Dantec és az új lamarckisták a fiziológia nyelvén. A kínaiak az őskorból felforgódtak a vadásznépek fejlődési fokára; innen a földművelési foglalkozásra mentek át, vagyis egy lépcsővel feljebb hágta; azonban itt maradtak évezredek át a legújabb időkig. A germánok ellenben rövid másfélszer év alatt a fejlődés összes fázisain átmentek. A keresztes háborúk idején feljutnak a korai kapitalizmus korába; az ipari gépek feltalálása után csakhamar a fejlett kapitalista-termelés korába jutnak; azonban ez sem tartós, mert csakhamar a késői kapitalizmus medrébe sodródnak, mely már szintén kezd elavulni náluk. Könnyen érthető, hogy az ausztráliai négekre és kínaiak társadalmi s erkölcsi rendje szilárd, megkövesedett; a germánoknál azonban a különböző kultúreszmék nem voltak képesek a társadalom minden rétegébe felszívódni, már is új eszmeáramlatok merültek fel, melyek aztán összeütközve a régiekkel gyakori társadalmi rengéseket váltottak ki. V. ö. «Die Zähmung der Nornen» 223. s köv. I. és 359. s köv. I.

* A hörcsög, Der Hamster, neve és szokásai után keletkezett a háborúban az árúfelhalmozásnak, mint hamsterolásnak elnevezése is.

** Le Dantec összes művein végigvonnul ez az alaptétel. Különösen a szellemi élet terén. V. ö. Science et Conscience c. művét.

Ami pszicho-biológiai térre átvive azt jelenti, hogy a kulturréteg az első erősebb ingerre lepatthog az emberről, s előbúvik az állati sokszerű ösztöneivel az emberből. A háború kataklizmája s a forradalmak által kiváltott társadalmi rengések maguk alá temették a jó erkölcsöket, melyeknek vékony patinája gyöngén bevonta a kultúrembert; s elementáris erővel törtek elő az idegsejtekben szunnyadó állati tulajdonságok s önző, antiszociális ösztönök, melyeket az együttélés, szolidaritás érzése s erkölcsi érzelmek a társadalmi rend békés strukturájában megfékeztek; s képesek voltak felfelé törekvésükben visszaszorítani. Az erkölcsi érzések azonban, mint modern kulturtermékek oly viszonyban vannak az ember megszámlálhatatlan évezredekkel ezelőtt keletkezett alsórendű, ősi ösztöneivel, mint a gyöngye hajtás az évszázados tölgygel.

A friss hajtást a legkisebb szél letöri, a leggyöngébb fagy elpusztítja; a vastag tölgy azonban dacol széllal, viharral; hideggel, meleggel egyaránt.

Hogy az önző antiszociális ösztönök kerültek felszínre a társadalom rengései közben, azt nem csupán a kifejtett okokból, hanem azért is természetesnek kell tartanunk, mert az erkölcs finom patinájának lepatthogása után ama kor ösztönei jutottak felszínre, *midőn még modern értelemben vett társadalmak nem voltak*, s embercsordák vándoroltak egyik helyről a másikra, aszerint, amint itt vagy ott laktak könnyebben jól. Ebben a korban pedig nem gyakorolták az altruizmust; a szociális ösztönök is a közös védelemre szorítkoztak csupán. Ellenben uralkodó volt a durva nyers önzés minden életfenntartó formájában.

Ehhez járul még egy fontos körülmény; az t. i., hogy az erkölcs az egyéni s kollektív szükségérzetekből a társadalmi környezet megváltozásakor nem egyszerre pattan ki, mint *deus ex machina*, hanem lassanként; eleinte, ingadozik több irány közt, végre egy határozott irányt vesz fel, melyben aztán, ha az hasznosnak s célszerűnek bizonyul, megmarad s kontúrja lesz a kialakuló új erkölcsi ténynek. Az erkölcs azonban a megszilárdult környezethez idomul, mert ahhoz képes a kollektivitás legcélszerűbben alkalmazkodni; mikor ez az alkalmazkodás bekövetkezik, megszületik az új relációban az új erkölcsi tény. Hogy az erkölcsnek ez a kifejeződése bekövetkezzék, elsősorban az szükséges, hogy az újonnan keletkezett társadalmi viszonyok rengése, ingadozása megszűnjön s szilárd legyen a környezet, melyben a kollektivitás el akar helyezkedni, s melyhez mint támasztékához az erkölcs alkalmazkodni akar, mert addig, míg nem szilárd, labilis, mozgékony a környezet, nem is lehet alkalmazkodásról szó, mert alig kezdődik ez meg, a környezet ismét megváltozott. Társadalmunkban ez a szociális megszilárdulás hiányzik. Bizonytalan az ország határa; a pénzügyi helyzet viaszgáz; gazdasági életünk új életre ébredése távol van; a munkakötelesség érzése teljesen meglazult; nyersanyagunk nincs; nemzetközi érintkezésünk szünetel; valutánk értéktelen; szününk nincs; a minket körülvevő országok ellenséges indulattal tele és gyanakodással néznek felénk; a társadalomban felekezeti gyűlölködés üszkét vetették el; a politikai pártok pedig teli önző érvényesülési vágygal teljesen mellékesnek tartják az ország érdekét s csak a párt érdekét látják meg; ezt is csupán azért, mert cinikus egyéni érdekek szolgálatába állíthatók azok be. Azt kérdezem, hogy ilyen dezolált körülmények közt hol találhatná a feltámadni készülő új erkölcsi rend azt a szilárd vázlat, melyhez alkalmazkodnia kellene? — Hol azt a fix társadalmi szerkezetet, melyből kibontakozik az új erkölcsi rend, s amely szerkezetet, aztán az új erkölcsök hivatva vannak a morál fegyvereivel megvédeni és fenntartani? Sehol. — Társadalmi életünk még a gomolygó köd állapotában van. Amíg ez meg nem szűnik, nem szűnhetik meg az erkölcsi anarchia sem és sajnos — mindaddig uralkodni fognak a régi erkölcsi világrend felborulása után lábra kapott önző, alsórendű ösztönök, míg az új Magyarország szerkezetében a megszilárdulás be nem következik. Ez a megszilárdulás magával fogja hozni az állam egészséges, organikus működését, mely tényezőkhöz azután, mint szilárd realitásokhoz fog tapadni az új erkölcsi rend. Ez lesz hivatva a felszabadult önző ösztönöket megzabolázni s az eltűnt szociális érzéseket jogaikba visszahelyezni.

(Folyt. köv.)

Vargha Ferenc.

A lakásügyekben követendő eljárás szabályozása tárgyában kibocsátott rendelet.

«Az ember legértékesebb tulajdonsága abban a csodálatos képességben rejlik, hogy az igazságot keresi, felismeri, szereti és az igazságosság eszméjének áldozatokat hoz», mondja Romain Rolland gyönyörűen megírt Jean Cristof c. munkájában.

Bizonyos lehangoltsággal kell azonban megállapítani, hogy embertársaink igen nagy részében mi sincs eme legértékesebb tulajdonságból és e csodálatos képesség nyomát sem látjuk.

A legnagyobb önzés dúl az egész vonalon és nemcsak a létért való küzdelem nagy harcát látjuk, hanem a legjogosulatlanabb igények kielégítéséért is heves harc folyik.

A lakáskérdés egyike legsúlyosabb problémáinknak. Családok ezrei lehetetlen módon laknak, egy egy lakásért súlyos küzdelem folyik és a lakásügyek miniszteri biztosának és a melléje beosztott ítélőbíráknak hivatása a kevés rendelkezésre álló helyiségek, emberileg lehető, igazságos elosztása.

A magyar bírói kar mindig, bármily súlyos körülmények között, törekedett hivatása magaslatán állani. Törekvését siker koronázta. Az igazság eszméjét mindig diadalra juttatta. A kormány ebből indult ki akkor, amikor a lakásügyek miniszteri biztosává bírót nevezett ki és amikor melléje az ügyek elintézésére bírakat rendelt ki.

A bírák hálátlan szerepet vállaltak, amikor magukra vállalták, hogy a lakásügyekben eljárnak. Messze túlhaladná soraim keretét eme megállapításom kifejtése. Annyit azonban le kell szögeznünk, hogy hálátlan munkájukat a legnagyobb odaadással, szeretettel, megértéssel és türelemmel végzik.

Elfoglalt állásom gátol, hogy a lakásügyek miniszteri biztosának eddigi munkásságát méltassam, de hiszem és remélem, hogy a lakást kereső közönség érzi, hogy minő határt nem ismerő önfeláldozással törekszik a miniszteri biztos arra, hogy a jogos lakásigények kielégítést nyerjenek és hogy a visszaélések, amelyek abban nyilvánulnak meg, hogy egyes lelketlen emberek a nagy lakáshiányt a saját önző céljaikra használják fel, megtoroltassanak.

Prohászka Ottokár hazánk ékesszóló, mély filozófiájú, az erkölcs legmagasabb fokán álló főpásztor, nemes és mindent átfogó szívének melegével írja: «Nem fér meg «a belső dicsőség» a minket környező embertelen életmóddal. Már pedig — és ez mea culpánk — mi ezt sokszor megtűrtük. Hírdettük az emberi hivatás felségét, de a nemes érzések feltételeit nem siettünk megteremteni a kultúrában, a tanultságban, az egészségügyben, az iskoláztatásban, a lakásügyben, a gazdasági és társadalmi viszonyokban». (Kultúra és terror 37. oldal.)

És ennek a szomorú culpának legszomorúbb következményeit láttuk közéletünk egész vonalán. Itt csak arra kívánok rámutatni, hogy a főváros lakásviszonyai már a múltban is sok kívánni valót hagytak maguk után. Elég talán már a háború előtt is létezett tömeglakásokra rámutatni. De ami e téren mulasztás volt, az most ezerszeresen bosszulta meg magát. A fővárost menekültek és a háború alatt a fővárosba költözötték tízezrei árasztották el, úgy, hogy az amúgy is súlyos lakáskérdés válságossá vált.

Szerény nézetem szerint a lakásügyek miniszteri biztos és a mellé beosztott ítélőbírák ezt a válságot oly módon, hogy mindenki, aki ezidőszent a fővárosban lakik, megfelelő lakáshoz jusson, a legnagyobb odaadás dacára, megoldani nem tudják. A lakásügyek miniszteri biztosának feladata inkább arra szorítkozik, hogy a megüresedő nem nagyszámú és az igényléseket meg sem közelítő lakásokat a legigazságosabban ossza szét az azokra legjobban rászorulóknak között, hogy továbbá a rendelkezésre álló eszközökkel a nem kívánatos elemektől, akiknek Pesten lakása nemcsak nem szükséges, hanem káros is, a lakásukat igénybe vegye és azoknak utalja ki, akiket a fővároshoz elhelyezésük fűz és végül, hogy a szükséglakások építtatése által, amennyiben ezt a mostani gazdasági viszonyok lehetővé teszik, a lakásokat szaporítsa.

Jelen soraim célja, a lakásügyek miniszteri biztos által az 1552/1920. M. E. számú rendelet 28. és 35. §-ában nyert felhatalmazás alapján kibocsátott 380/1920. L. B. számú eljárás szabályrendelet ismertetése. A fentebbiek elmondását mégis szükségesnek tartottam, mert a hozzá nem értők részéről már érték, táma-

dások a lakásügyek miniszteri biztosságát, én pedig jelezni kívántam, hogy nem az intézményben rejlik a hiba, hanem gyakran áthidalhatatlan nehézségek gátolják a lakásügyek miniszteri biztosságát és a melléje beosztott ítélőbírákat a jobb eredmények elérésében.

Ehelyütt kizárólag a fentebb jelzett rendeletet fogom ismertetni: azt hiszem közeljövőben módomban áll majd a rendelet megjelenése óta kiadott és még kiadandó rendeletek ismertetése. Csak annyit kívánok megjegyezni, hogy a kiadott rendeletek a most ismertetendő rendeletet nem érintették.

A 380.1920. L. B. rendelet három részből áll. Az első rész a különböző osztályok működését és eljárások menetét, a második rész a lakásügyek miniszteri biztosa kiküldöttje és a lakbérleti bizottságok által hozott határozatok ellen beadható jogorvoslatot szabályozza, a harmadik rész pedig vegyes rendelkezéseket és átmeneti intézkedéseket tartalmaz.

Az első rész első címe az igénybevételi eljárásról szól.

A lakást keresőket legerősebben érintő rendelkezés, amely megállapítja, hogy kinek van Budapesten helyiség vagy helyiségrész tekintetében kérelmezési jogosultsága. A lakásszükség igazolásán kívül ki kell mutatni, hogy a kérelmező a háborút megelőzőleg is budapesti lakos volt, de ez utóbbinak kimutatása nem szükséges, ha a kérelmező életviszonyainál fogva kénytelen Budapesten huzamosabb időn át tartózkodni. Ez utóbbi feltétel fennforgása esetén tehát akkor is igényelhető lakás, ha a háborút megelőző időben az igénylő nem lakott Budapesten. Ez a rendelkezés azért volt szükséges, mert a háború alatt részben kényelmi szempontokból, részben azért, hogy a háborús gazdasági konjunktúrákat kihasználják, az emberek tízezrei költöztek Budapestre. Ezeknek a fővárosban maradása nem szükséges, sőt gyakran káros is és a legnagyobbfokú méltánytalanság, hogy ezek miatt azok, akik a fővárosban kénytelennek lakni, lakáshoz ne is jussanak.

A beadott kérvény elintézésének módját rendezi a továbbiakban a rendelet. A kérvényeket elsősorban az igénybevételi osztály vezetője vizsgálja meg és a szükséges nyomozást elrendeli, gondoskodik a nyomozás megtörténtéről és az igénylési kérelmeket az előadó bírónak juttatja. Sürgős szükség esetén a nyomozás mellőzhető és ez esetben az előadó tartozik a lényeges körülmények megállapításáról gondoskodni.

A szabály az, hogy az igénylési ügyekben az előadó határnapot tűz, amelyre az érdekeltet megidézzi. Azokban az ügyekben azonban, amelyekben a háztulajdonos vagy bérlet megajánlása bérlet vagy albérlet, vagy az ő beleegyezése alapján kéri valaki a lakást, nem kell tárgyalást tartani, ha kitűnik, hogy a kérelemhez az érdekelt mindegyike hozzájárult, hogy az ajánlott bérletnek kérelmezési jogosultsága van és lakásszüksége fennforog, végül, ha más igénylő nincs. Ez utóbbi feltételből láthatjuk, hogy a háztulajdonos vagy a bérlet ajánlása önmagában nem elegendő ahhoz, hogy valaki lakáshoz jusson, mert még az egyéb előfeltételek fennforgása esetén is az előadó bírót vizsgálni tartozik, hogy a háztulajdonos vagy bérlet által nem ajánlott igénylőnek lakásigénye nem erősebb-e és nem igényel-e sürgősebb kielégítést.

A most felsorolt előfeltételek hiányában csak akkor mellőzhető a tárgyalás kitűzése, ha a háztulajdonos maga kíván a házában megüresedett lakásba költözni. Ez esetben is vizsgálni kell azonban azt, hogy a háztulajdonosnak van-e Budapesten kérelmezési jogosultsága. Ezt vizsgálni, a rendelet szerint, azért kell, nehogy egyes vagyonos, de Budapesten lakásigénnyel nem bíró egyének a rendelet rendelkezéseit házak vásárlása által kijátszassák. A háborút megelőző időben tehát Budapesten nem lakott és életviszonyainál fogva Budapesthez nem kötött budapesti háztulajdonosnak, tekintet nélkül arra, hogy Budapesten mikor szerzett házat, lakáshoz még saját házában sincs igénye.

A tárgyalásra az egyéb érdekelteken kívül az összes igénylők megidézendők. A tárgyaláson való elmaradás a tárgyalás lefolytatását nem akadályozza. Nehogy folytonos újabb igényekkel a tárgyalás megtartását meg lehessen húsítani, a rendelet kimondja, hogy azt az igénylőt, aki kérvényét a tárgyalás kitűzése után adta be, csak akkor kell idézni, ha emiatt a tárgyalás elhalasztása nem válik szükségessé. Az ily igénylő is megjelenhetik idézés nélkül a tárgyaláson, sőt távolmaradása esetén is ismerteti az előadó bírót a kérelmet, sőt az sincs kizárva, hogy amennyiben kérelmezési jogosultsága és lakás igénye a csatolt okiratok-

ból minden kétséget kizáróan megállapítható ez az igénylő jelöltessék ki bérlet, illetőleg albérlet gyanánt.

A háztulajdonos, illetőleg helyiségrész igénylése esetén a bérlet, a tárgyalásra okvetlenül megidézendő és ugyancsak feltétlenül idézendők az igényelt helyiségben lakó albérletlők is.

A rendelet az ügygondnok kirendelésének eseteit szabályozza és megállapítja, hogy kik tartoznak a költségeket viselni.

Kötelező az ügygondnok kirendelése, ha az igénybevételt szenvedő vétívéből kitűnik, hogy nem volt idézhető. Ügygondnok kirendelhető, tehát kirendelése nem kötelező, ha a kézbesítési ív nem érkezett be. Véleményem szerint ügygondnokot ez utóbbi esetben is ki kell rendelni, hacsak egyéb módon meg nem állapítható, hogy az igénybevételt szenvedőnek a határnapról tudomása volt, mert gyakran előfordulhat, hogy az utólag beérkezett vétívéből fog kitűnni az igénybevételt szenvedő meg nem idézhetése. Ügygondnokká nemcsak ügyvédet, hanem bárkit ki lehet rendelni. Ezt a rendelet nem mondja ugyan ki, de következik abból, hogy nem rendelkezik oly módon, hogy csak ügyvéd volna kirendelhető, már pedig az eljárás keretében az ügyvédi képviselő kötelező nem lévén, ügygondnokká bárki kirendelhető. Nagyon gyakran helyesebb is lesz, valamelyik a viszonyokkal ismerős szomszédnak a kirendelése.

Az összes érdekelt meghallgatása után abban a kérdésben dönt a bírót, hogy a helyiség igénybevehető-e és ha igen az igénylők közül azt kinek juttassa.

Ha a helyiség igénybe nem vehető, de az igénylők lakásszüksége és lakásigénye megállapítható, kifejezett kérelmükre, kérvényük a nyilvántartási osztályhoz teendő át; ha a helyiség igénybevehető, de a kérvényezők egyikének sincs lakáshoz igénye, az igénybevétel megtörténik azzal, hogy a lakásügyek miniszteri biztosa utólag fog bérlet (albérlet) kijelölni.

Az igénybevehetőség és bérlet kijelölésén kívül intézkedni kell a határozatban, hogy az igénybevételt szenvedő mikor tartozik a helyiséget átadni, hogy a kijelölt kérvényező bérleti vagy albérleti minőségben jogosult-e beköltözni, intézkedni kell továbbá az igénybevett helyiségben levő ingóságok elszállítása tekintetében és amennyiben a tárgyalás adatai alapján megállapítható, a bérösszeg is megállapítandó.

A kérvények beadásának időpontja jelentőséggel bír, mert a rendelet szerint az igénylők közül bérletül azt kell kijelölni, akinek kérvénye előbb adatott be. Az elsőbbség csak akkor nem jön figyelembe, ha a későbbi kérelmező lakásszüksége sürgősebb kielégítést igényel.

A határozatok közlésének módja: a kihirdetés. A határozatok azok részére, akik a határozat kihirdetésénél jelen nem voltak, kézbesítendők. A kézbesítés mellőzendő, ha a fél a határozat meghozatalát megelőző tárgyaláson jelen volt.

Külön kiemelendőnek tartom a rendelet ama rendelkezését, hogy az előadó a határozat kihirdetését elhalaszthatja, amely esetben annak kihirdetésére négy napnál nem hosszabb határidőt kell tűzni. A határozat tehát mindig szóval hirdetendő ki és az előadó bírónak nem áll jogában a tárgyalást bezárni azzal, hogy a határozatot írásban fogja kézbesíteni. A meghozott és jogerőre emelkedett határozat a lakásigazolványi osztályba kerül. Erről alább lesz szó.

Az 1552/1920. M. E. számú rendelet 16. §-ának 5. és 6. pontjai szerint igénybevehetőek azok a helyiségek és helyiségrészek, amelyekkel a velük rendelkező fél a lakásrendeletbe ütköző vagy egyéb meg nem engedett módon üzérkedik, továbbá azok a helyiségek és helyiségrészek, melyekbe bárki lakásigazolvány nélkül költözött be. Ha ily helyiség igénybevételét kéri valaki, a kérvényt az igénylési osztály vezetője az ügyészi osztály vezetőjéhez teszi át, aki a kihágási eljárás megindításáról gondoskodik. A kihágási tárgyalás befejeztével egyidejűleg a tárgyaláson jelen volt előadó bírót, aki az ügyészi osztály vezetőjét helyettesíti, dönt a bérlet személyének kérdésében is. Ha a döntést célszerűnek nem látja, az iratokat vagy az igénybevételi, vagy az ügyészi osztály vezetőjéhez teszi át, akik tárgyalás alapján döntenek a bérlet személyének kijelölése kérdésében.

Az igénybevételi tárgyaláson is felmerülhet valamely lakásügyi kihágás gyanúja. Ha a kihágás kiderítése nélkül az igénybevételi eljárás félbeszakad és az ügy a kihágási osztály vezetőjéhez teendő át, aki gondoskodik a kihágási eljárás megindításáról és

esetleg a bérlő személyének kijelöléséről. Ha az igénybevétel kérdésében a kihágás megállapítása nélkül is hozható határozat, a határozat meghozandó és az iratok ezután teendők át az ügyészi osztály vezetőjéhez.

Gyakran érkezett feljelentés, hogy a lakással rendelkező üzérkedésre használja fel lakását oly módon, hogy lakását csak annak adja át, aki a lakásban levő bútort is megveszi.

Kezdetben a lakásnak ily módon való átadása a legszigorúbban üldöztetett. A lakásügyek miniszteri biztosságának az volt az álláspontja, hogy a bútor eladásának kérdése a lakáskérdéssel mi kapcsolatba sem hozható és minden olyan esetben, amikor tudomására jutott, hogy valaki a bútorait el akarja adni, a lakást azon az alapon, hogy a bútorreladásból jogosan arra lehet következtetni, hogy a lakásra szüksége nincs, igénybevette.

A most megjelent rendelet abból a gondolatból kiindulva, hogy előfordult, hogy valaki elköltözik és bútorait elvinni nem tudja, módot kíván nyújtani azoknak, akik bútorukat a forgalmi árnak megfelelően, tehát nem a lakással való üzérkedés céljából el akarják adni, eladhasák hatóság közbenjöttével anélkül, hogy az eladási szándék a lakás haladéktalan igénybevételét vonná maga után.

A rendelet szerint a bútor eladási szándékot be kell jelenteni, a lakást a bútorreladástól feltételezetten fel kell ajánlani és a bútorok részletes leltárát kell csatolni annak kijelentése mellett, hogy a bútort mily áron kívánja eladni. Ezekről a bejelentésekről a felek által bármikor megtekinthető jegyzéket vezet a hivatal. A lakásra igényt támaszthat, aki kérelmezési jogosultsággal bír, ha kijelenti, hogy a bútorokat készpénzfizetés mellett hajlandó megvenni. Az igénylő a bútorokért kért összeg ellen kifogást tehet és kérheti a bútorok szakértői megbecsülését. Ha a becslés alapján megállapítható, hogy a bejelentő a bútorokért aránytalanul meghaladó vételárat követel, a bejelentés tudomásul vételét meg kell tagadni és a bejelentésnek a jegyzékből való törlését kell elrendelni. Az a kérdés merülhet fel, hogy ez esetben mi történik a lakással? Az én nézetem szerint az igénybevételi kérvényt a bútorok eladására tekintet nélkül le kell tárgyalni és amennyiben az igénybevehető feltételei egyébként fennforognak, a lakás a bútorokra tekintet nélkül igénybevehető. Amennyiben a becslés szerint a bútorokat eladni kívánó fél a forgalmi árnak megfelelő árat igényelt, a lakás igénybevétele azzal rendelendő el, hogy az igénylő a lakást a követelt vételár lefizetése után jogosult csak elfoglalni.

Ha többen támasztanak igényt ily lakásra és valamennyien készek a bútorok vételárát kifizetni, a lakást annak a kérelmezési jogosultsággal bíró igénylőnek juttatandó, akinek a lakás-szüksége a legsürgősebb.

A lakásügyek miniszteri biztosságának nyilvántartási osztálya intézi el azokat a kérvényeket, amelyekben általánosságban kérnek lakást. Nagyon sok olyan kérvény érkezett, amelyben a kérvényező csak annyit mondott, hogy lakásra van szüksége, amikor ezután a lakást megkapta, kifogást tett a lakás nagysága és fekvése ellen. A mostani rendelet ezért előírja, hogy az általános kérvényt beadónak meg kell jelölni, hogy a város mely részében, mily lakáshoz kíván jutni.

A kérelmet vagy elutasítja a lakásügyek miniszteri biztossága, amennyiben a kérelmező kérelmezési jogosultsága meg nem állapítható, vagy az igényjogosultságot megállapítja, ez esetben a nyilvántartási osztály vezetője a kérelmezőt az általa vezetett jegyzékbe felveszi és a jegyzékbe felvettek részére a lehetőséghez képest a lakásról gondoskodik. A kiutalások sorrendjére a kérvények beadásának az időpontja az irányadó, kivéve, ha a későbbi kérvényezők között van olyan, akinek lakásügye sürgősebb kielégítést igényel. Az általános kérvényt beadott fél, amennyiben egy igénybevehető helyiség vagy helyiségrész jut tudomására, kérheti, hogy kérvénye az igénybevételi osztályhoz tétesek át, ez esetben azonban a kérvény beadásának idejéül azt az időpontot kell tekinteni, amely időben az áttétel kérelmezése történt.

Hivatalból veszi igénybe a nyilvántartási osztály vezetője azokat a lakásokat, amelyeket a bejelentésre kötelezett fél új bérlő, illetőleg albérlő megjelölése nélkül jelent be, hacsak a helyiségre már igénybevételi kérelem elő nem terjesztetett. Az igénybevételről az érdekelteket értesíti és vagy azonnal vagy később az új bérlő kijelöléséről gondoskodik.

Hivatalból foglalja le a nyilvántartási osztály vezetője azokat

az üres vagy megüresedő helyiségeket, amelyek bejelentés nélkül jutottak tudomására, ha a megüresedést előidéző körülmény beálltától számított három nap eltelt, anélkül, hogy azok, akiket a bejelentési kötelezettség terhelt a megüresedést bejelentették volna. Ennek a hivatalból lefoglalásnak büntető jellege van; büntetés azért, mert a bejelentésre köteles a bejelentési kötelezettségének eleget nem tett, a büntetés pedig abban áll, hogy a bejelentésre kötelezett elveszti a bérlő ajánlasi jogát.

A hivatalból történt lefoglalástól a háztulajdonos, illetőleg a helyiségrésszel rendelkezni jogosult értesítendő, akik három nap alatt kifogással élhetnek vagy azon az alapon, hogy a lakás vagy helyiségrész mentesítését kérték, vagy azon az alapon, hogy a lakást vagy helyiségrészt maguk kívánják elfoglalni. Kifogásuk be nem adása esetén a helyiséget vagy helyiségrészt hivatalból igénybevettnek kell nyilvánítani és az ily lakások azoknak fognak jutni, akik, mint lakásra igényjogosultak nyilvántartatnak. A fenti értelemben beadható kifogások, tartalmuk szerint, vagy mentesítési vagy igénybevételi kérelmeknek tekintendők.

A rendelet szerint a miniszteri biztos vagy a nyilvántartási osztály vezetője hivatalból is elrendelheti bármely helyiség vagy helyiségrészre nézve az igénybevételi eljárást. A helyiség vagy helyiségrész igénybevétele tekintetében azonban határozat csak akkor hozható, ha a háztulajdonos, vagy az igénybevételt szenvedő a tárgyalásról értesítetett, vagy a tárgyaláson jelen volt.

Ha a helyiség vagy helyiségrész nem látszik igénybevehetőnek, az eljárás megszüntetendő, ellenesetben hivatalból igénybevettnek nyilvánítandó.

A hivatalból történt igénybevételtől a jövőben nagy eredményeket vár a lakásügyek miniszteri biztossága. Az általános kérvények nagyobb mérvben elintézhethők csak akkor lesznek, ha minél több lakás áll a miniszteri biztos rendelkezésére. Az általános kérvények elintézése pedig annál fontosabb és annál nagyobb jelentőségű, mert általános kérvényt rendszerint azok adnak be, akik járatlanságuknál fogva igénybevehető lakást megjelölni nem tudnak, annak pedig lehetőleg mégis gátat kell vetni, hogy lakást csak az tudjon szerezni, aki ügyesebb.

(Folyt. köv.)

Dr. Hetényi József.

Szemle.

Szászy-Schwarz Gusztáv

a magyar jogtudomány *magister elegantiarum*-a, amint

lapzártakor mély megilletődéssel értesülünk, hosszú szenvedés után elhunyt. Multis ille flebilis obiit, nulli flebilior quam nobis. Nemcsak, mert évtizedek munkája kapcsolta életét e laphoz, hanem főleg azért, mert megszemélyesítője volt annak az eszménynek, amelyet a jog tudományos művelése elé tűzni szeretnénk. Szuverén fensőséggel uralkodott az európai kultúra szellemi világában és magyar volt minden ízében, mert eredetileg tudott teremteni. Mestere volt a formának, de azt mindenkor csak eszköznek használta, hogy a lényegét szemléltesse. Ezért tudott felülemelkedni az alaki jurisprudentián és a célt, mint a lényeghez vezető utat, vezércsillagként követte élete munkájában. Az ismeretes francia közmondást: qui n'est pas clair, n'est pas Français, irodalmi működésével úgy fordította magyarra, hogy a tudományos igazságnak a gondolatok világossága az ismertetőjele. Szelleme mint ezernyi fénybe játszó kristállycsillár tükrözte és erősítette az örök világosság erejét. Mert miként Henry Barbusse a Clarté-ban hirdeti: Igen van egy istenség, amelytől sohasem kell elfordulni, hogy vezessük a végtelen belső életet és azt a részt, amely nekünk jutott a mindenség életében: az igazság.

Ennek az istenségnek hitbuzgó papja volt Szászy-Schwarz Gusztáv, az ügyvéd, a tanár, a tudós. Hirdetheti-e jogásznak emlékét maradandóbb dicsőség, mint az igazság istenségének szolgálatában eltöltött emberélet munkájának bő aratása.

Lapunk legközelebbi számában arra fogunk törekedni, hogy összefoglaló képét rajzoljuk meg Szászy-Schwarz Gusztáv élete művének.

Forbáth Tivadar

ügyvédnek halála lapunkat nagyértékű munkatársától fosztotta meg. Hosszú kínos betegsége alatt ritka lelki erővel folytatta működését s még az elmúlt ősszel is első számunk, amely a proletárdiktatura bukása után megjelent, mélyreható tanulmányt közölt tollából a szocializált vállalatok részére folyósított összegekről való felelősségről. Ebben olvashatjuk azt a megszívlelésre méltó kijelentést, hogy a magyar jogász számára «lelkiismerete az egyetlen jogforrás, amelyből megnyugvással meríthet... azóta, hogy az első forradalom kiűtött». Lelkiismeretesség terén Forbáth úgy a hiteljog irodalmi művelésében, mint az ügyvédi gyakorlatban egyaránt mintaképe volt az igazi jogásznak. Munkája és rokonszenves egyénisége egyaránt biztosítja részére mindnyájunk hálás kegyeletét.

— **A járásbírói értékhatar felemelése.** I. Az a rendelet, mely a járásbírói értékhatar 50,000 K-ra emeli fel, két szempontból is nevezetes. Először azért, mert rendeletben nyilatkozik meg a törvényhozás és másodszor azért, mert merész elhatározással éri el skáláját. Valamikor a kutató ebből a kis rendeletről fel fogja ismerhetni jogi és gazdasági életünk jelenlegi közös állapotát. Amikor 1881-ben a prtsi novella megváltoztatta az 1868-as perrendtartást és a járásbírói értékhatar 300 forintról 500 forintra felemelte, ez akkori jogászköreinkre szenzációs reformképen hatott. Ha nem csal emlékezetem, úgy ekkor történt meg, hogy Majláth György leszállt a főrendiház elnöki székéről, hogy kritikai aggályainak kifejezést adjon, hogy ráutaljon mit jelent minden perrendtartási újítás és hogy mennyire alkalmas az veszélyeztetni a legbékésebb polgár nyugalomát. Azóta a polgárságnak alkalma volt megtanulni, hogy léteznek nagyobb veszélyek is, mint egy sok törvényhozási retortán átment perrendtartási novella. De abban az időben a novella még forradalmi jelenség volt. És még jó sokáig nem bírtak beletörődni jogászaink az 500 forintos értékhatarba. Az 1893-ban közzétett prtsi javaslat sem gondolt újabb értékhatarra, sőt indoklásában annak kimutatására helyezte súlyt, hogy nem lehet visszatérni a régi 300 forintos értékhatarra. Amikor azonban a későbbi javaslatok 2500 K-ig emelték az értékhatar, ez az intézkedés különösen az ügyvédség részéről éles opposzióval találkozott. Ki törődik ma jogász közvéleménnyel. Minden rendeletnek vele született tulajdonsága, hogy süket; jó dolga van, nem kell kíváncsinak lennie mások véleményére. Épp olyan tanulságos ez a rendelet gazdasági oldalát nézve. A kormány felfogása szerint ma 50,000 K annyi, mint 1881-ben 500 forint volt. Itt azt hisszük, még el sem érte a valóságot. Mert, ha 35 K-ba kerül egy kiló cseresznye, még pedig úgy, hogy a vevő tartozik azt a fáról leszedni, akkor a 200,000 K-s értékhataron is túl vagyunk már. Nem is hisszük, hogy az 50,000 K-s értékhatar tartós lehetne. Ha az élelmiszerek árai az eddigi progresszivitást folytatják minden fixirozás meddő kísérlet marad. Dr. K. V.

II. A 2730/1920. M. E. sz. rendelet a járásbírói értékhatar 50,000 K-ra emelte fel. A kormány ezzel a rendelettel meg akarja szüntetni azokat a tarthatatlan állapotokat, melyekre nemrég a budapesti ügyvédi kamara e kérdésre vonatkozó felterjesztésének ismertetése kapcsán rámutattunk. Az ügyvédi kamara felterjesztésében azt ajánlotta, hogy 50,000 K-s határig a pereket egyes bírák intézzék, — de a törvényszékeknél. Különösen hangsúlyozta a felterjesztés, hogy ez nem jelent állásfoglalást az egyes bírói rendszer mellett. A rendelet elfogadta az 50,000 K-s értékhatar — de a járásbírói értékhatar számára. A budapesti ügyvédi kamara választmányának tanácskozásai során felmerült a járásbírói értékhatar felemelésének terve is, de a választmány túlnyomó többsége az értékhatar 10,000 K-ra való felemelését sem akarta elfogadni. A rendelet gyógyszer radikálisabb, mint a kamaráé, mert 50,000 K-ig elsőfokon teljesen elvonja a pereket a túlterhelt törvényszéktől. Ámde az ügyvédi kamara alapos megfontolás után és a viszonyokat jól ismerve idegenkedett a járásbírói értékhatar felemelésétől. Midőn a Pp. a járásbírói értékhatar felemelte az igazságügyi kormány az aggodalmaskodókat azzal nyugtatta meg, hogy a reform életbeléptetéséig meg fogják erősíteni a járásbírói értékhatarokat. Oly bírakat fognak kinevezni és áthelyezni, akik alkalma-

sak a nagyobb, nehezebb, speciális tudást feltételező ügyek ellátására. Ez nem történt meg sem akkor, sem azóta. Ellenkezőleg Budapesten a járásbírói értékhataroktól a jó bírák nagy részét elvitték a törvényszékekhez. Ha még megfontoljuk, hogy a mai chaotikus viszonyok között a bíraskodás nehezebb feladat, mint valaha, nem tartjuk szerencsés megoldásnak a járásbírói értékhatarnak tízszeres, illetve a Pp. eredeti szövegéhez képest húszszoros felemelését.

— **Eljegyzés felbontásának következményei.** A H. T. 2. és 3. §-ai nem zárják ki, hogy az eljegyzéstől alapos ok nélkül visszalépett fél ellen a másik fél, a visszalépésből keletkező, de a H. T. 3. §-ában nem említett jogcímen is kártérítést követelhesen. Kártérítéssel tartozik tehát az a jegyes, aki a másikat arra bírta rá, hogy kereső foglalkozásával (mint büfféléány) felhagyjon, amiáltal az utóbbi az ezzel járó jövedelemtől elesett. De ezenfelül kártérítés is (2000 K) ítéltetett meg azért, mert az eljegyzés felbontása súlyosan hatott a nő kedélyére és ebből egy jövőendő házasság megkötésénél nehézségek származhatnak. (Kúria 1920., P. III. 85. sz.)

— **Kályhaállítási kötelezettség a központi fűtés elmaradása folytán.** Ha a központi fűtés szolgáltatása a bérbeadóra nézve gazdaságilag lehetetlenné vált, tartozik — a fővárosi lakbérleti szabályrendelet 11. és 12. §-aiból kifolyólag — a bérlő részére egy kályhát beállítani, illetve a bérlőnek az erre fordított költségeit megtéríteni, mert a bérházat központi fűtésre berendező háztulajdonosnak, rendes gondosság mellett, a fűtőkészülék szerkezetében beállítható s esetleg csak hosszabb idő alatt megszüntethető működési zavarokkal számolnia, és ezek elhárítása végett a bérelt lakhelyiségeknek kályhával való felszereléséről gondoskodnia kell. De a háztulajdonos, aki személyén kívül eső okból nem szolgáltatathatja a központi fűtést, a csak aránytalan költségekkel beszerezhető fűtőanyag árát a bérlőnek megtéríteni nem tartozik. (Budapesti Tábla mint felülv. bsg. 13. P. 278 1920.)

— **A lakásügyi jogszolgáltatás.** Az ügyvédi kamara választmánya folyó évi április hó 7-én tartott ülésén a lakásügyi jogszolgáltatás körül felmerült panaszokkal foglalkozva, elhatározta, hogy felterjesztést intéz a kormányhoz, amelyben a lakásügyi jogszolgáltatásnak a jogrendet sértő állapotát kifejtve, azok sürgős orvoslását kéri. A választmány beható tanácskozás után a következő elvekben állapodott meg: Mindennemű lakásrequirálás azonnal beszüntetendő és a lakásügyi hatóságok közigazgatási ténykedése egyes-egyedül a tényleg megürült lakások új bérlőjének kijelölésére és a bérmegállapításra szorítkozzék. Abban az esetben, ha a kormány bármi oknál fogva nem volna hajlandó a requisitio intézményét beszüntetni, úgy a kamara legalább is azt kéri, hogy az egyes lakrészek requisitója azon az alapon, hogy az a lakó «indokolt szükségletét meghaladja», feltétlenül be legyen szüntetve, mert amíg ez a veszély a lakások felől el nem hárul, addig az otthon szentségéről beszélnünk sem lehet. A requisitio útján nyert lakások száma oly csekély a lakásszükséglethez mérten, hogy az így elért eredmény nem áll arányban azzal a jogrendet és jogbiztonságot felforgató intézménnyel, ami a lakásrequisitio bármely formában is. Kívánatosnak tartja, hogy miután a lakásinségnek rendeletekkel való enyhítése lehetetlen, a kormány teljes erejével segítse a min. biztosságot abban a munkájában, hogy feleslegessé vált középületek stb. megfelelő berendezése útján a lakásokat szaporíthassa. A kamara választmánya azt óhajtja, hogy a requisitio teréről kezdje meg már jogrendünk a magánjog alapjára való átmenetét. A lakásigazolvány intézményét a kamara feleslegesnek tartja, mert az a gyakorlatban a határozaton felül még külön megkívánt igazolvány csak munkaszaporulatot okoz, amivel az ügyek elintézése odázódik csupán el. Különösen felesleges, sőt káros az az intézkedés, hogy a bútorozott szobáknak minden albérlője lakásigazolványt tartozik váltani. Ez az intézkedés a gyakorlatban azt eredményezte, hogy sokan, akik különben kiadnának szobát, nem teszik, hogy a hatósági vexaturától meneküljenek, s így ez az intézmény csak fokozza a lakásszükséget. A lakbérleti biztosságot a kamara eltörölné tartja és azt óhajtja, hogy azokat az ügyeket, amik most a lakbérleti biztosság elé tartoznak, intézze ezentúl a járásbírói értékhatar a Pp.-nek a lakásügyekre megszabott eljárási szabályai szerint. Annak az elvnek felállítását kívánja, hogy a lakásügyi közigazgatás kizárólagos feladata a megüresedett lakások új bérlőjének a kijelölése és a bérmegállapítás legyen, min-

den egyéb lakásügy tartozék az igazságszolgáltatás körébe és legyen a Pp. szerint elintézve. Kíváncsnak tartaná, hogy a lakásügyi hatóságok közigazgatási ténykedése is a bíróságok perenkívüli teendői módjára, az ily ügyekben megállapított jogorvoslatokkal legyenek elintézve. Fájdalommal látja a kamara azt, hogy a lakások közigazgatási ügyei a bírák legjavát vonják el az igazságszolgáltatás munkájától és ezzel az igazságszolgáltatás csődjét siettetik. Fájdalommal látja azért, mert egyetlen tisztán, gyanúsítatlanul maradt intézményünk, a bíróság ezzel belesodródik abba a tömkelegbe, ahol a gyanúsítást, a megtámadtatást, a bírói függetlenségben és pártatlanságban való kételkedést a legtisztább törekvés mellett sem kerülheti el. Mindentől megvolna kímélve akkor, ha ezeket az ügyeket is a Pp. szabályai szerint, nyilvánosan, nemcsak az igazságszolgáltatás formái közt, hanem annak elvei szerint is intézhetné. Ha a kormány bármi okból e bajoknak egyetlen radikális gyógyszerét, a Pp. behozatalt, ill. visszahozatalt nem találná alkalmazhatónak, úgy a kamara legalább is azt óhajtja, hogy a panaszeljárás oly módon szabályoztassék, hogy az az «audiatur et altera pars» elvének megfeleljen. Az Elj. r. 88. §-ának azt a rendelkezését, hogy az ellenfél a panaszra észrevételt adhat, tegye lehetővé oly intézkedés, amely szerint a panaszbeadvány annyi példányban adandó be, hogy minden érdekelt félnek egy példány kézbesíthető legyen, az Elj. r. 89. §-a pedig, amely a panasz nyilvános elintézését biztosítja ugyan, de azt, hogy a felek az elintézés idejét és helyét megtudják, nem teszi lehetővé (illetve csak látszólag teszi lehetővé), olyképp módosíttassék, hogy a panasz nyilvános szóbeli tárgyaláson legyen csak elintézendő. Kíváncsnak tartja továbbá, hogy a panasz meghatározott záros határidő alatt *elintézendő* legyen. A lakásügyi hivatalos adminisztráció hibái — amelyek jórészt az ott alkalmazott kezelőszemélyzet meg nem felelő voltának tulajdoníthatók — olyképp volnának orvosolhatók, ha a megszállott területekről menekült kezelőtisztek nagyobb számban volnának alkalmazandók. A végrehajtás kérdésében a kamara egyrészt a meghozott határozatok erélyes végrehajtását kéri és sérelmesnek tartja azt, hogy a panaszlottak egyoldalú kérelmére végrehajtások ad Græcas calendis felfüggeszthetők, úgy, hogy még ma is bennlaknak lakásokban olyanok, akiket oda a proletárdiktatura közegei helyeztek be, s akiknek kihelyezését a miniszteri biztosság már 1919 október havában elrendelte, másrészt kíváncsnak tartja, hogyha a határozat jogerejétől számított 30 nap letelte után kérnek végrehajtást, ez csak a felek meghallgatása után legyen elrendelhető és az ily alapon hozott határozat ellen legyen panasznak helye. A legélénkebb óhaja a kamarának az, hogy az alkalmi jogszolgáltatás helyébe végre a törvény és jog uralma lépjen.

— **Dr. Kunitzer Károly**, aki néhány nappal ezelőtt elhunyt, sajtósági tünete volt jogi életünk sokoldalú bajainak. Torzképe a kritikának, legista tudás jogászai elmélyedés nélkül, mások gyengeségeinek meglátása ízlésbeli eltéréssel azok megítélésében. A magyar tudományos bírálat fogyatékosságai adják Kunitzer szereplésének magyarázatát. Eszereplésnek indokolatlan komolyságot kölcsönzött a vele szemben használt reakció. Maró szatírája, amely többnyire durva személyeskedéssel vegyült, a nevetni vágyók nagy táborában olcsó sikert biztosított számára. De a karikatura elfajulása, miként azt Muther a festészetről való művében Hogarth-ra vonatkozólag oly meggyőzően bizonyítja, mindenkor a társadalom súlyos betegségére vall. Kunitzer hibája nem a magyar igazságszolgáltatás betegségeinek észlelése, hanem azok anthropocentrikus ostromozása volt. Egyéneket üldözött, mert hiányzott belőle a tudományos diagnózishoz szükséges megértés, csupán az igazságszolgáltatás szereplőinek játékára ügyelt, de nem látta meg a mögöttük rejlő mozgató erőket és a darab szerkezeti hiányait. Ezért kritikája nem járhatott haszonnal, mert azokkal, akik zsargonjait kárörvendve kacagták, elfeledtette hogy — de te fabula narratur.

— **Kezességvállalásért kikötött jutalék.** Kikötöttetett, hogy az adós (kereskedő) a kezesnek (háztulajdonos) a kezességvállalás ellenértéke címén oly összeget fizet, amely a kezességgel biztosított tartozás 16%-ának felel meg. Az adós a kikötött jutaléknak csak $\frac{1}{4}$ részét fizette meg. A hátralék iránti keresettel

az alsóbíróságok a felperest elutasították. A felülvizsgálati bíróság feloldó végzésében kimondotta, hogy sem a kamatra, sem a kötbérre vonatkozó jogszabályok nem alkalmazhatók, mert az ellenszolgáltatás kikötése sem pénz vagy helyettesíthető dolgok szolgáltatása ellenében, sem pedig valamely megállapodás nem teljesítése, vagy meg nem felelő teljesítése esetére történt. De megállapítandó a tényállás azon alperesi védekezésére nézve, hogy felperes az alperes szorult helyzetét ismerve és felhasználva köttette ki az aránytalanul magas jutalékot, mert ebben az esetben a szerződés a jó erkölcsökbe ütközik, mint ilyen pedig semmis és érvénytelen. (C. P. III. 1712/1919.)

— **A Jogállam** áprilisi füzetének tartalma: Zsitvay Tibor: A főispán az államcsíftott közigazgatásban. — Gaár Vilmos: A jogerős bírói ítéletek és a békeszerződés. — Schöber Béla: A pénzfelülbélyegzésről. — Sárffy Aladár: A vagyonátruházási illetékről szóló törvényjavaslat. — Valutajogi kérdések. — Nemzetgyűlés és főrendiház.

— **Az egyes-bírósági értékhatár felemelése Ausztriában.** Nemcsak nálunk, hanem Ausztriában is nagy bajok vannak az igazságszolgáltatás terén. Hasonló okok, hasonló okozatok. Az osztrák nemzetgyűlés igazságügyi bizottsága március havában tárgyalta az osztrák kormány törvényjavaslatát, melynek célja a túlterhelt bíróságok tehermentesítése. A bizottsági jelentésből látható, hogy az osztrák viszonyok szinte hajszálnyira hasonlítanak a miénkhez (pedig odaát nem vesztettek több, mint négy hónapot, mint mi, a proletárdiktatura folytán). Nyolc hónapig tart, míg a per az első érdemleges tárgyalásig eljut. A bizottság a következő reformokat javasolta: a törvényszékeknél a perek egyes-bíró által való elintézése 100,000 K értékhatárig, a járásbírói értékhatár felemelése 10,000 K-ig. Érdekes újítás, hogy a törvényszéki perekben az értékre való tekintet nélkül egyes-bíró jár el, ha ebben a peres felek megállapodtak. Ezt az eszmét mi már a múlt évben (l. Judge szemléjét 1919 nov. 9-iki számban) felvetettük és eszménk megvalósítását a budapesti ügyvédi kamara is kérte a kormányhoz intézett felterjesztésében. A nemzetgyűlés a bizottság javaslatát részben módosította, amennyiben a járásbírói értékhatárt 20,000 K-ra teemelte. A reform április 3-án életbelépett.

— **Az osztrák bűnvádi perrendtartás reformja,** amelyet a forradalom után az 1919 január 23-iki törvény indított meg, az esküdtbírói jogcsírványt a társadalom minden retegére kiterjesztvén, most újabb fontos lépés előtt áll. Az a novella, amelyet a kormány néhány hét előtt a nemzetgyűlés elé terjesztett, abból az érdekes megállapításból indul ki, hogy az esküdti szolgálat csupán Bécs városában évente 35,000 munkanapot köt le, ami a gazdasági szükség idején, amelyből csak a termelési lehetőségek legbehatóbb kihasználása mentheti meg az országot, valóságos munkapazarlás. Ebből a tervezet az esküdtbírói hatáskörének megszorítására következtet, viszont a laikus elem részvételének tágabb teret kíván biztosítani a Schöffengerősség felállításával, amely a törvényszéki ítélőtanács (Erkenntnisssenat) helyébe lépne s így a hivatalnokbírósság további demokratizálását jelentené.

A tervezet szerint az esküdtbírósság hatásköre a politikai, a sajtó útján elkövetett bűntettekre és vétségekre, továbbá oly bűntettekre szorítkozna, amelyeket a törvény tíz évet meghaladó börtönbüntetéssel sújt, végül a gyermekölésre. Egyéb ügyek, amelyek eddig az esküdtbírósság elé tartoztak a Schöffengerősség hatáskörébe kerülnek, amely két szakbíróból és két laikus ülnökből alakul. Minthogy a bűnösségnek és a büntetés kimérésének kérdésében kétharmad szótöbbség szükséges, úgy a szakbírák, mint az ülnökök külön-külön csupán a felmentést érhetik el. Reméli a tervezet, hogy a felszabaduló bírói erőknél a vizsgálat során való alkalmazásával az eljárás menete gyorsulni fog.

A kriminalitás általános emelkedése és különösen a betörésses lopás, az uzóra és az ádrágítás ijesztő szaporodása arra indította az osztrák kormányt, hogy a Bp. novella tervezetében a most említett bűncselekményekre vonatkozólag egy *gyorsított eljárást* szervezzen. Ennek jellemző vonásai, hogy a terheltet előzetes eljárás és írásbeli vádindítvány nélkül nyomban a bíróság elé állítják, egyhangú határozat ellen nincs perorvoslat s a bíróság a szabadságvesztés-büntetés maximumát köteles alkalmazni. Voltakép e gyorsított eljárás a rögtönítelő bíróságtól csak abban tér el, hogy nem halálbüntetést szab ki. Maga a tervezet is elismeri indokolásában, hogy ezt az expedienst a kétségbeesés javalja s valóban csakis ezzel menthető, mert, ha a bűnvádi eljárás legtöbb biztosítóka az igazság kiderítésében és az igazságos büntetés megállapításában igazán nélkülözhető volna, akkor mi értelme lenne még a nem-gyorsított eljárásnak?

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a 1. év április–júniusi negyedére 20 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Dr. Szladits Károly egyetemi tanár: Szászy-Schwarz Gusztáv. — Dr. Kmety Károly egyetemi professor: Kázus a «kötelező» szavazás körül. — Vargha Ferenc kuriai tanácselnök: Lánckereskedők és árdrágtók. — Dr. Auer György kir. ügyész: Binding. — Dr. B. Gy.: A Kúriának egy elvi határozatához. — Szemle. Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XIII. k. 5. ív.

SZÁSZY-SCHWARZ GUSZTÁV.

Emlékszem egy szép német versre, címe: Az anya sírja. Hazajön a fiú és mutatják neki, hova temették anyját. De ő hitetlenül áll ott, fejét rázza és csak azt feleli: hogy férhetne el ilyen kis helyen az anya szeretete?

Én is kétkedve fogok tollat, hogy Szászy-Schwarz Gusztáv egyéniségét e sorokban megrajzoljam. Hogyan férhetne el az ő átfogó szelleme ebbe a szűk keretbe?

Az ő ragyogó tollára volna szükség, amely nagy mesterének, Iheringnek — a hálás tanítvány megható hűségével — olyan hasonlíthatatlanul szép emléket állított. S akkor is, milyen töredékes maradna a kép az eleven ember dús lelke mellett!

Egyénisége gazdag szövésű szőnyeghez hasonlított, mely pazar színpompában egyesít változatos képeket. A sorstól megáldva tehetségekkel, talentumait fáradhatatlan munkával és szorgalommal fejlesztette és tette gyümölcsözővé. A kiváló egyéniséget is, mint a napsugarat, sok szín egyesülése teszi ragyogóvá. Szászy-Schwarz Gusztávban csakugyan meg volt minden, ami jogtudóst kiválóvá tehet.

Nagy történelmi és tételes tudás; roppant emlékezőtehetség, mely egész könyvtárakat tart mindenkor magában készen; finom elmeél, kritikai mélység, sziporkázó ötletesség; amellet művészi lendület és elragadó ékesszólás; gyorsroptú fantázia, melyre oly nagy szüksége van annak, aki a multba tekint, mint történész, vagy a jövőbe, mint törvényszerkesztő; az igazságot melegen érző szív; és mindenekfölött a tudomány szenvedélyes szeretete, mely nélkül nincs igazi tudós.

S mindezek a tulajdonságok harmonikus egésszé olvadtak benne. Művészien szép egyéniségében nincs hypertrophikus torzítás. Néha talán élesebben válik ki szavából a gúnyorosság; de ez sem önmagáért, hanem, mert annyira tisztelte az igazi tudományt, hogy nem tűrhette a nagyképu tudakosságot. A szerény képességet, ha becsületes igyekezetet látott benne, mindig szívesen támogatta; de haragosan hessegette el a nagyhangú ürességet.

Ilyen tulajdonságokkal természetesen nem válhatott azzá, amit ő «szelvény-jogásznak» gúnyol: olyanná, «aki a jog palástjának csak egy-egy csücskét tartja kezében», s akinek jelessége főleg abban merül ki, hogy szűk kis szakocskáján kívül mást nem tud.

Szászy-Schwarz egyetemes civilista jogász lett; azzá avatta tudományos fejlődése is.

Természetes, hogy a római jog ragadja meg először, mint amelyből sok százados fejlődés után hajtott ki a XIX. század jogtudományának legpompásabb virága: a német magánjogi dogmatika. De nem marad rabja a történelmi antiquarismusnak. Szászy-Schwarz mesterével, Iheringgel együtt átküzdötte magát a római jogon, hogy a római jog fölé kerüljön. Teljes történel-

tudással uralkodott az európai anyajogon. De nála a történelmi jogtudós nem bilinecsé vált, mely elmúlt századok rögéhez kötötte, hanem szárnyá, amely a magasba emelte, a tételes jog szövevénye fölé.

Utóbb átcsapott a jog legmodernebb hajtásához: a kereskedelmi joghoz. Ezt következetlenségnek tekintették benne, pedig épen ez volt fejlődésének szükséges másik pólusa. A modern jogfejlődés az általános magánjog terén aránylag keveset termelt, ami nem a római jogban gyökereznek. A modern jogtudomány igazán új alakulatai a szakjogok, főleg a kereskedelmi jog talajából nőttek. Csak itt találhatta fel Szászy-Schwarz, ami civilis tudásának teljességéhez hiányzott. Ez lett a másik szárny, mely jogászai egyéniségét emelte.

S így két szárnyon: a római jog és a modern forgalmi jog szárnyán lebegett a civilis jog széles mezei felett. Innen óriási áttekintése; innen munkájának vezérmotívuma: az általános és egyszerű vonások felismerése a tételes jog részletező sokszínűségében. Mindig az általánosítás magaslatáról, szinte madártávlatból nézi a jog jelenségeit. Veszélyes nézőpont a rendes szemű embernek, aki előtt a magasból nézve zavarossá folyik össze a távolodó kép. Csakhogy Szászy-Schwarz sasszemmel tekintett széjjel a magasból, élesen meglátva a táj általános körvonalai között minden egyes részletnek jellemző vonását.

Sőt fejlődésének utolsó szakában (Új irányok a magánjogban, Parerga) néhány szárnycsapással még magasabbra emelkedett és messze túltekintve a civilis jog határain, úgy találta, hogy a közjogi ágazatokat, alkotmány- és közigazgatási jog, büntetőjog, területi összehasonlítva a magánjogiakkal, sokkal több mindezekben az általános vonás, mint amennyit a jogász szeme rendszeresen meglát. Ezért utóbb legfőbb törekvése volt, az összes jogi disciplinákban közös fogalmak kielemezése, az általános jogtan fejlesztése, sokkal tüzetesebb részletezéssel, mint az általában szokás. Az egyetemes magánjogászból egyetemes jogász kezdett válni.

Észleleteit nem foglalta egységes rendszerbe. Jurisprudenciája számtalan töredékben csillan elő nagy terjedelmű irodalmi munkásságából. Nyughatatlan szellem volt. Nem tudott megmaradni egy-egy részletnél, mert tekintete mindjárt másik részletre esett, melynek feldolgozása nélkül első munkáját nem érezte teljesnek. Senki nálánál plasztikusabban nem írta meg, hogy miért nem fejezhette be Ihering soha egyetlen művét: mert mindegyik műve szükségképp átvezette őt másik témához, melyet meg kellett írnia, hogy amazzal teljesen megérthesse. Iheringnek ez az úgynevezett tragédiája rajta is beteljesedett. De közelebbről nézve, ez nem is tragédia. Hiszen a tudós művéből csak az új gondolatok a maradandók. A rendszer: az új gondolatok összepárosítása a régiekkel, avagy részletes alkalmazásuk, következményeik teljes kifejtése, mindez már nem teremtő munka. Ezt az epigonok is elvégezhetik. Azért a tudós értékelésénél nem az a fontos: befejezte-e rendszerét, teljesít alkotott-e; hanem az: maradt-e utána termékeny új gondolat, újat alkotott-e?

Szászy-Schwarz nem volt rendszer-író, hanem essay-író. Tanulmányaiiban csak úgy csillog-ragyog az új eszméknek, gondolatoknak, ötleteknek sokasága. Egy-egy odavetett ragyogó ötletből egész könyveket lehetne írni. Alig van általánosabb jogi fogalom, amelynek elemzéséhez új gondolatok egész sorával hozzá ne járult volna. Ezeket gyöngysorba fűzni, oly feladat, mely más alkalomra vár. Csak egyet akarok említeni: a jogi

személy tanát, melynek dogmatikai tisztázásához Szász-Schwarz döntő lépéssel vitt közelebb. Eddig úgy tudtuk, van ember-vagyon és cél-vagyon (jogi személy). Szász-Schwarz megtanított arra, hogy az ember-vagyon is cél-vagyon és hogy ezért lehet egy embernek — a jogilag differenciált célok szerint — többféle, több embernek — közös célra szánt — egységes vagyona. Ez egyszerű, mint a Kolumbusz tojása; olyan egyszerű, hogy a komplikálthoz szokott jogász szeme szinte mesterkéltnek látja. Pedig igaz. Ma már majdnem útszéli igazság. De mindig a leg-egyszerűbb igazságok felfedezése volt a legnagyobb és legnehezebb tudományos feladat. S amellet termékeny igazság. A jogi személyről írt néhány értekezésében annyi észlelet ágazik ki ebből a törzs-igazságból (személyiség, jogutódlás, képviselő, felelősség ki tudná mindet felsorolni), s ezenkívül oly sok lehető új hajtásnak látszik rajtuk rügye: hogy ez az egy gondolatörzs idővel, s a tanítványok hálás munkájával, terebélyes koronává lombosodhatik.

Jurisprudenciáját *formálisnak* mondták és lekicsinyelve ellentétbe állították az új idők jogpolitikai irányzatával. Igaz, hogy ő jogász volt és nem jogpolitikus. De a kettő csakugyan két különböző hivatás. Mert más az elemző jogtudomány, mely meglévő jogtételekből fogalmakat von le és általánosít a jog helyes kezelése céljára és más a jogpolitika, mint alkalmazott jogtudomány, mely az egyes új társadalmi céloknak jogi formába öltöztetése. Szász-Schwarz bizonyos fokig idegenül állott a jogpolitikai irányzattal szemben. Érezte, hogy ez nem az ő tere, nem az ő erőssége. Mert ő legerősebb a szellemi életnek azon terein volt, ahol a forma uralkodik klasszikus zárt szigorában: a logikai és a művészi forma. S látva, hogy a zord idők kíváncsi naponként új jogpolitikai szükségleteket vetnek fel: fájó lemondással nézte az ő kedves jogtudományának jövőjét. Pedig az elemző jogtudományra még nagy hivatás vár, mert nélküle a jogrendszer áttekinthetetlen kaosszá bonyolódik. S hogy a jogi dogmatika épülete még távolról sincs készen: az épen Szász-Schwarznak új irányokat mutató dolgozataiból világlik ki fényesen.

Eszmegazdagsága mellett művészi *formaérzéke* volt hatásának másik nagy titka. Plasztikus előadásának formatökéllyel ragadta meg tanítványait és szerettette meg rajongásig egész nemzedékekkel a «száraz» jogtudományt. Nem volt oly száraz téma, mely szavának varázsa alatt virágokat nem hajtott volna. A legszigorúbb követelményeket támasztotta a tanár előadásának formája és tartalma iránt és azoknak fényesen megfelelt. A tanár legyen olyan, mint a nagy énekes, mondotta: gyönyörködtesse hallgatóit, akkor lesznek telt házak s meg van oldva az egyetemi reform fele.

Ugyancsak formaérzéke avatta őt hivatott *törvényszerkesztővé*. Lepárolni a törvényhozó gondolatát a lehető legegyszerűbb, kristályos formára: ez volt főigyekezete. Minél több szó, minél több tétel, annál több kétség: azért a kodifikátor főkötelessége szerinte, hogy minél kevesebbet mondjon, minél plasztikusabb világossággal. De egyoldalú lenne a kép, mely kodifikatori működésében csak a formát méltatná s nem egyúttal a gondolati tartalmát is. Általánosítóképessége meglepően tudta egyszerűsíteni a jogtételek tartalmát és fejleszteni a jogrendszer harmóniáját.

Törvényszerkesztői tevékenysége, bár sokat dolgoz fel a külföldi irodalomból, mégis *nemzeti* jelleget mutat; érteve ez alatt a kultúrának utánpótlás nélküli önfényűségét. Mint igazán erős elme, irtóztott az utánzástól. De nemzeti veszedelmet is látott idegen jogrendszerek kritikátlan átültetésében. Tartsuk meg a régit, ha jó; a hiányok pótlására használjuk fel az idegenben kelt gondolatokat, de lehetőleg öltöztessük olyan önálló formába, mely eleve önálló mederbe tereli a jogelemzést és az ítélkezést: ez volt kodifikatori hitvallása.

Nincs ezzel ellentétben, hogy a háború alatt a Bajtársi Szövetség jogi osztályának lett elnöke, mely szövetség tudvalevően a német-magyar jogi közeledést propagálta. Szász-Schwarz ettől az érintkezéstől az elmék *kölcsönös* megtermékenyítését várta, nem egyoldalú behódolást a német jog előtt. Ha valaki, úgy ő termelt rá erre a feladatra; mert a német jogtudomány iránti mélyszéles tisztelete benne oly erős és önálló egyéniséggel párosult, mely meg tudta ítélni, mikor kell kimondani a «netovább»-ot. Amellet sokat remélt attól, ha a magyar jogtudomány ilyképen

a nemzetközi szabad bírálat edző levegőjébe jut. Mindig panaszosan emlegette azt a védvámot, amellyel nyelvünk külföldi ismeretlensége a hazai irodalmat övezi; s lehetővé teszi, hogy a külföldi bírálatról elzárva másodrendű irodalmi termékek itt teljes értékűként forogjanak.

E lap hasábjain külön kell kegyeletesen megemlékezni arról, hogy a Jogtudományi Közlönyhöz mindig szoros kötelékek kapcsolódtak. Fayer Lászlónak ő volt hosszú ideig polgárjogi tanácsadója, kritikusa, legszorgalmasabb munkatársa. Innen indultak útjukra a «Magánjogi Fejtegetések», a tudományos döntvény-bírálatnak egészen új nemét honosítva meg.

S mindez, amit elmondtunk, mily kevés még e gazdag élet teljességéhez képest! Ott van egykori ügyvédi gyakorlata, melyben a praxist tudományos háttérrel nemesbítette; ott vannak jogi véleményei, melyekben a tudomány magaslatairól csillogóan csapott le a döntő kérdésre. Garadában értékes tanulmányai, melyekkel szaklapjainkat gazdagította. Karácsonyi cikkei mindig örömmel várt ajándékai a jogászságnak. Ott vannak a Magyar Jogászgylés vitái, fényes bajnoki tornái sokoldalú szellemének; ott a Magyar Jogászegylet és az Iparjogvédelmi Egyesület, ahol előadásait, elnöki szavait szinte áhitatosan feszült figyelem kísérte, mert mindig újat, értékeset tudott mondani és amellet mindig előkelően nemes formában. Szóval, ahol megjelent, ott élet pezsgett körülötte: tetszés és ellenmondás, sokszor éles harc. Mert harcos egyéniség volt, éles szóval támadva, amit károsnak vagy értéktelennek vélt. Példa rá az «Obstrukció jogtana», amellyel viharokat idézett fel és «adáz ostromokat mosolyogva nézett».

S mindezt a gazdagságot harmonikus egységbe fonta az a bájos okosság, amely beszédes szép arcáról sugárzott.

S most az elevenen szöktető élet megállott, elnémultak az ékesen szóló ajkak. Neki tán jobb így: szépséget szomjazó lelke nehezen találta volna helyét ebben a zord világban, ahol — legalább egy ideig — oly kevés hely marad tudománya finomságai számára. De nekünk nehéz lesz őt nélkülöznünk az újjáépítés munkájában. Az új jogfejlődés homályos utakon visz keresztül, melyekre elméje oly sokszor vethetett volna vezető fénysugarat. Sokat, nagyon sokat vesztett benne a magyar jogtudomány; kimondhatatlanul sokat a magyar jogtanuló ifjúság és mindazok, akiket tudásának gazdagságával támogatott.

Pihenj békével, szeretett mesterünk! Megilletődötten mondom utánad a szavakat, melyekkel egykor Fayer Lászlótól búcsúztál; «Hullnak az emlékezés fájáról a hála levelei. Koszoruba fonom és leteszem hantodra.»

Szladits Károly.

Kázus a «kötelező» szavazás körül.

I.

A kötelező szavazást az államjog theoretikusai teljesen plauzibilis, sőt egészen helytálló okadatolással követelik, már nagyon régóta. Egyes államok e választójogi törvényes követelést honorálták is, és többé-kevésbé súlyos büntetési szankcióval is törekednek biztosítani a szavazási kötelezettségnek a választók által való tiszteletben tartását. Nem kontrovers a tétel, hogy a közjogok, ezek között eminenter az állami vagy országos és az autonóm választójogok a közérdek végett adatnak meg, a közérdeket szolgálják, közérdek szerint gyakorolhatók csupán. Nem gyakorlásuk magát a közérdek megsértését jelenti. A közjogok tehát «in ultima analysis» az állami közösség jogai; az állami tagok honpolgári kötelességet szegnek meg, ha az állami «életért» érvényesítendő jogosítványokat gyakorolni elmulasztják. Előbb csak erkölcsi «ethiko-politikai» igazság gyanánt hangoztatták ezt, ma «jogi igazságot» csinálnak belőle.

Magyarországon is régen propagálják a szavazás kötelezővé tételének posztulátumát. Sokáig tévesen a túlzó demokráciához, sőt a radikalizmushoz tartozónak tekintették ezt a kívánságot, s ezért óvakodtak becikkelyezésétől. Valójában pedig úgy van, hogy konzervativizmus mellett is elfogadható a kötelező szavazás, ha gyakorlatilag is értékesnek tartjuk. A magyar törvényhozás először 1918-ban a XVII. tcikket képező választójogi törvényben fogadta be a büntetéssel szankcionált kötelező szavazást, és pedig ovatos fokozatosságból és külföldi példák követéséből és *csak a titkos szavazásoknál*. Miután a titkos szavazás az 1918-iki I. nép-

törvényben *általánossá* lett, ez a forradalmi alkotás magával hozta az általánosan kötelező szavazást is. Az 1919 aug. 7-ke után működött ideiglenes kormányok választójogi rendeletei így vették át, respektíve ily előzmények után fogadták be az általános, titkos és általánosan kötelező szavazást, mely már az ideai nemzetgyűlési választásokon a gyakorlatba is átmenendő lett volna.

Részünkről azt hisszük, hogy a magyar gondolkodás sem a titkosságot, sem a *kötelező* szavazási rendszert nem értékeli. Mindkettőre nézve igaza is van. A titkos szavazás, bár az *«erkölcsebb»* igényével lép föl, valóságos immoralitása nagyobb, mint a nyílt szavazásé. A spanyol fal mögötti *«sutyom»* voksolás a magyar ember nyílt jellemének ellentmond és a gyomrát méltán émelyíti. A titkos szavazás *«muszáj»*-volta sem megy az egyszerű józan magyar fejbe. Ebben teljes gyakorlati igazsága is van. Vajjon keresztülvihető-e éppen a *titkosság* mellett a kötelező szavazás. Hát megérdemli-e a szavazás nevét az, hogy a választó elfárad a szavazó-helyiségbe, és ott az urnába dob egy üres lapot, vagy egy lapot, amelyre egy költött nevet, egy nemlétező Pityi Pál nevét írta föl, vagy szándékosan olyan egyénét, aki nincs jelölve. Hát gyakorolta az ilyen választó valósággal a kötelező szavazást? Van az ilyen szavazásnak *«köteleességteljesítés»* jellege, jogi természete? Van-e az ilyen visszaélésnek bármi értéke az államélet szempontjából? Ki mondja meg, mi módon vegye elejét a törvényhozás ezen kigúnyoló visszaélésnek.

II.

A nemzetgyűlési általános választásoknál, amint az előrelátható volt, a választók tömegesen mulasztották el a kötelező szavazást. Még nincs statisztikája a mulasztóknak, de megközelíti a valóságot azok számítása, kik a fővárosi mulasztásokat átlagosítva, az összes mulasztók számát közel félmillióra becsülik. Ezekre együtt, minimálisan is, közel százmillió korona pénzbüntetési összeget kellene reáronni, az egyéb büntetésen kívül. Így valósággal *«financiális»* érdek is fűződik a büntetés foganatbavételéhez. Most azonban a törvénytisztelet érdekét is, meg ezt a *financiális* érdekét is keresztezéssel fenyegeti a budapesti büntetőjárásbírósnak egy nagyérdékű döntése, ha t. i. azt a vidéki járásbíróságok is követik, illetőleg ha országosan az a felfogás érvényesül, amely a budapesti bíróságot vezeti. Ha a napilapok híradásának hitelt adhatunk, a budapesti büntetőbíróság a büntető ítéletek meghozatalától vonakodik. A *büntetőeljárás* szabályokat illető bírósági megindokolás dolgába nem szólunk itt bele. Bennünket csak a szoros közjogi természetű indok érdekel. Eszerint a büntetőbíróság törvénytelennek, törvénybe ütközőnek találja a kérdéses (Friedrich-féle) választójogi rendeletet, illetőleg annak a büntetésre vonatkozó részét, amiért aztán nem alkalmazza az abban meghatározott büntetéseket.

Nem képezheti vita tárgyát sem a független bíróságnak azon inartikulált joga, hogy a kormányrendeletek törvényességét vizsgálhatja; sőt köteles is megvizsgálni. Ugyancsak kétségtelen, hogy egy úgynevezett *«kormány»* ezen mivoltát is *cognitio*ja tárgyává teheti a bíró; amivel adva van azon joga is, hogy a kormány *rendeletkibocsátási* képességét is ellenőrizheti, illetve azt *præjudicialiter* megállapíthatja. Ilyen joghatóság nélkül a független bíróság nem volna alkotmánybiztosíték, nem volna garánciatálója az alkotmányos (jogszerinti) kormányzatnak.

A szóbanlevő bírói döntés nagyérdékű jogeset, szinte szenzációs, mert messzemenő következményekkel járható *kázus*.

A bíróságnak álláspontja addig feltétlenül helytáll, hogy az 1919 aug. 7. után következett ideiglenes kormányok alkotmányjogi alapra egyelőre nem voltak még helyezve; nem változtatott ezen az sem, hogy a kormányok nyílt szándéka és törekvése volt elejétől fogva, ezen *alapra helyezkedés*; t. i. az alkotmányosság és jogfolytonosság gyors helyreállítására.

Azt is elfogadhatjuk jogi bizonyosságnak, hogy a kérdéses választási rendelet kibocsátásakor a kormány rendeletkibocsátási jogképessége még hiányzott; ezért és mert a rendelet rendelkezései *«fennálló»* törvénybe ütköztek, illetve oly ügyet tárgyaltak, mely csak törvényileg szabályozható, *eredetileg* hiányzott annak a rendeletnek *jogérvényessége*. Az a kérdés; ez az eredeti érvénytelenség reparálható-e s ha igen, ki által, vagy pedig azon tétel áll itt, hogy *«quod ab initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere»*.

Igénytelen nézetünk szerint az eredetileg hiányzó jogérvényességet pótolhatja, illetőleg kölcsönözheti a legfőbb jogalkotó hatalom, a választójog szabályozására illetékes törvényhozó hatalom. Kölcsönözheti pedig e jogérvényességet visszahatólag is, *«ex tunc»*.

Ez az érvényreemelés valósággal meg is történt a törvényhozás hatalmát gyakorló nemzetgyűlés által, az 1920. évi I. tc. bevezetésében, illetőleg 10. §-ában foglalt kijelentések és határozmányok által. Ezekben nemcsak a nemzetgyűlési választások alkotmányos jogszerűsége van megállapítva, nemcsak az 1919 aug. 7. óta működött ideiglenes kormányok *«rendeletkibocsátó»* joghatósága van elismerve, de minden kétségen felül azon kormányok *rendeleteinek* — tehát a választási, választójogi rendeleteknek tartalmi — jogérvényessége is és pedig a kibocsátás idejéig visszaható erővel. Ha ez nem így lenne, nem volnának érvényeseknek tekinthetők az idézett törvény hozatala előtt már megejtett választások sem s így maga a *nemzetgyűlés* törvényes volta is hiányoznék.

Ennyire pedig, azt hisszük, a bíróság sem gondol, ily következtetéseknek nem kíván utat nyitni. Hozzátehetjük még, hogy az idézett nemzetgyűlési I. törvénycikk nem disztigvál a választási rendeletek büntető és egyéb határozmányai között; s így azok tartalma egészében *«ex tunc»* érvényre emeltnek tekinthető. További külön kérdés, hogy mily vonatkozása van annak, hogy a kormány az idézett törvényben utasítva lón arra is, hogy az ideiglenes kormányok rendeleteivel szabályozott oly ügyekre nézve, melyek csak törvényileg szabályozhatók, mielőbb törvényjavaslatot terjesszen a nemzetgyűlés elé.

Mivel már most *törvényileg* jogérvényesnek nyilvánított rendelet szabja meg a kötelező szavazást és annak elmulasztására a büntetést, vajjon helytálló e a bíróság felfogása? Nem feltétlenül kötelező-e a törvényhozó irányadó és jogerőt kölcsönző hatalmánál fogva a kérdéses rendelet? Lehet-e ezzel szemben a választási rendeletet egy oly kormányrendeletnek tekinteni, amelyre nézve a törvényesség, jogérvényesség bírói megvizsgálása és megállapítása még szabadon helyet foglalhat. Már most azt kérjük, hogy bármely indokból — pl. azért, hogy büntetőjogtételnek nem lehetne visszaható erőt adni, hogy senki nem volna büntethető oly cselekményért vagy mulasztásért, mely elkövetésekor oly büntetéssel fenyegetve még nem volt stb. — megtagadhatja-e a bíróság a büntetés kiszabását akkor is, ha lényeges eljárási hiányokkal az *«ad acta»*-tételt kellőleg nem okolhatná meg, egyenest a rendelet *«jogérvénytelensége»* miatt? Úgy véljük: nem. De a kérdést mégis legalább további megvitatásra méltónak tartjuk.

Dr. Kmety Károly.

Lánkereskedők és árdragítók.*

A lánkereskedés s árdragítás föltételeinek komplexumában második fontos, kimagasló tényezőként jelöltem meg a gazdasági anarchiát. Hogy a gazdasági élet a válság küszöbén van az egész kontinensen, azt nem kell bizonyítani, valamint azt sem, hogy szerencsétlen országunk sorsa egyenesen kétségbeesítő. Szomorú a dologban az, hogy ez az előző föltétel, komplexum természetes következménye, ami okos előrelátással elhárítható lett volna. Midőn harminc millió embert egymásra uszítanak az emberiség vezetői, fölfegyverezve a modern tudomány segítségével gyártott raffinált öldöklő fegyverekkel; s midőn harminc millió ember ádáz dühvel gyilkolja egymást négy éven át s tudományos tervszerűséggel pusztítja a fáradságos munkával, óriási anyagi s szellemi áldozatok révén felhalmozott kultúr kincseket: ugyan lehet-e gondolkozó embernek egy pillanatig is csodálkozni azon, hogy a kontinens olyan pénzügyi s gazdasági örvénybe jutott, amiből kivergődni a kultúra visszafejlődése nélkül csaknem lehetetlenség.

Már hónapok óta török rajta a fejüket ahhoz értő szakemberek, hogy miképen lehetne a világot talpra állítani, de én úgy látom, hogy a probléma lakatjának a kulcsát még senki sem találta meg. Egy azonban bizonyos, az t. i., hogy az elpusztított világ felépítése sokkal tovább fog tartani, mint a romboló háború tartott. Egyszerűen azért, mert az alkotás mindig nehezebb, munkásabb, tartósabb, mint a rombolás. Eresszünk száz töt nap-számot a doge palotára, durva csákányokkal egy hét alatt ha-

* Az előbbi közl. I. a 7. és 8. számban.

lomra döntik azt; míg annak felépítése — nem is szólva a pótolhatatlan műkincsekről — sok évtizedet venne igénybe.

A kultúra pusztítása alatt azonban, mely a gazdasági anarchiát létrehozta, nemcsak a harctereken lefolyt pusztításokat kell érteni, hanem azt is, ami a mögöttes országrészekben végbement. Gondoljuk csak meg, s számítsák ki ahhoz értő szakemberek, hogy a világ termelésére, annak produktív munkájára, s az elsőrendű szükségletek mennyiségére mily befolyással volt az, midőn; a) harminc millió embert elvontak a legmunkaképesebb korban a produktív társadalmi munkától; b) midőn ezt a harminc millió dolgos embert, aki békében legnagyobb részt maga tartotta fenn magát, az állam tartotta fenn több mint négy évig más kisebb értékű munkaerők munkájának gyümölcséből; c) midőn ezt a nagy tömeg improduktív munkaerőt sokkal jobban kellett táplálni, mint ahogy békeidőben táplálkoztak; s tegyük hozzá, a táplálás sokkal költségesebb is volt, mert az állam pénzével háborúban úgy bántak, mint Csáki szalmájával, d) midőn ennek a harminc millió embernek munkaerejét — mely békében produktív munkába volt beállítva — négy éven át arra használták fel, hogy az emberiség kultúrjait a legraffináltabb technikával pusztítsák. Egyrészt tehát ez az óriási embertömeg nem végzett termelő munkát, másrészt munkaerejét részint a meglevő kultúra pusztítására, részint az otthon maradtak kultúrmunkájának megakadályozására használták fel; mert e) a mögöttes országrészek csaknem kizárólag a katonaság tehát a gazdaság, termelés s kultúra látószögéből nézve improduktív tömegek számára dolgoztak; s maguknak csak annyit termelhettek, amennyi az élet tengetésére, a vegetálásra elég volt. Ha mindezeket a gazdasági, pénzügyi s kulturális szempontból nagyjelentőségű tényeket értékeljük, nem azon csodálkozunk, hogy a világ koldusbotra jutott, hanem azt csodáljuk, hogy tömegesen éhen nem vesznek az emberek, mert a háborút a végkimerülésig folytattuk nemcsak mi, hanem az ántánt is; s hogy az ántánt még mindig életképesnek látszik, ez csak optikai csalódás, ami abból az erkölcsi injekcióból magyarázható meg, amit a győzelem mámore átmenetileg ki szokott váltani.

A háború mérlege tehát az, hogy a megélhetés feltételei elpusztultak az a jelentéktelen ellenérték pedig, amit a győzők kapni vélnek, a semminél is kevesebb, ahhoz az óriási anyagi s erkölcsi kárhoz viszonyítva, amit diplomáták, hadvezérek, államfők s általában véve az emberiség vezetőinek ügyetlensége s lelkiismeretlensége másfél milliárd ember kultúráján ejtett. Amint terjedt a háború folyamán a kultúrjavak pusztulása, lassan, fokozatosan s szakadatlanul, épüget szökött fel az árúk piaci ára; s ép oly mértékben szaporodtak az árdrágítók s lánckereskedők, valamint ép oly arányban csökkent az erkölcsi élet színvonala, mikor pedig már a katasztrófa kitört, s a forradalmak azt a kis megmaradt erkölcsi kapitálist is megörölték, egyrészt különösen a városi lakosság körében, mely élelmezés dolgában a falura van utalva, az inség ütötte fel tanyáját; másrészt a konjunkturát kihasználó emberek dúsgazdagokká lettek, s a földi jólét és gyönyörök hajhászása tobzódott erkölcstelenségtől bűzlő portáikon; mert éles szemmel, spekuláns érzékkel a piaci árakat szabályozó vastörvényt, mely szerint az ár hullámozása a kínálat s kereslet közti viszonytól függ, nemcsak felhasználták, hanem ezzel, az inség idején amúgy is fojtogató árszabályozó törvénnyel, galádul vissza is éltek. Ezt a törekvést kiváltotta a szerzési ösztön, mely az erkölcsi rendnek megbomlása folytán óriási méretekben megnőtt. Ez mint eszközt használja fel az összezsugorodott kínálatot, hogy az éhinség jajongó keresletét oly árakon elégítse ki, mely kapzsi és mindig éhes szerzési vágyát, alsórendű antiszociális ösztönét képes kielégíteni.

Azok, akik azt hiszik, hogy az árak emelkedését a lánckereskedők találták ki s honosították meg, nagyon tévednek; ez a társadalom életfunkcióinak természetes jelensége inség idején. A lánckereskedők s árdrágítók bűnössége nem is az áremelkedés létrejöttében, hanem abban van, hogy a reális, természetes ár-emelkedést mesterségesen, örületesen s oly mértékben fokozták, mely a fix fizetésből élők teljes tönkretételét vonja maga után; a többi, szabad pályán levőket pedig arra kényszeríti, hogy saját munkájukat túlmagasan értékeljék. Ez a kölcsönös fojtogató az élet túrhetetlen megdrágulását vonja maga után az egész vonalon, ami a fix fizetésűek higiénikus táplálkozását teszi lehetetlenné s így ennek a társadalmi osztálynak élettani leromlását, testi,

szellemi elsatnyulását idézi elő, amivel jár a fizikum kisebb ellenállóképessége, könnyebb megbetegedés, nehezebb kigyógyulás s korai halál.

Bizonyos, hogy a piaci ár emelkedik inség esetén, mert az előállítási költség is növekszik; az is bizonyos, hogy a piaci ár a természetes, vagyis a termelési költségnek megfelelő árat több ide nem tartozó okokból inség idején jobban meghaladja, mint normális gazdasági viszonyok közt, anélkül, hogy erkölcstelennek vagy jogtalanoknak lehetne mondani a profit-többletet. Azonban, ha a szociális látószögéből megengedett nagyobb profitot az áruuzsorás többszörösen, sőt amint gyakran látjuk, százszorosan túlhajtja, az már a szigorú, sőt kérlelhetlen büntetőjogi megtorlás körébe tartozik.

Az árdrágításnál tehát a kauzáisan gondolkozó fő előtt egy pillanatig sem vitás, hogy az inséget s ennek úszályát képező árdrágítást stb. maguk az emberiség vezetői tették lehetővé azzal, hogy azokat az okokat felidéztek, melyek alkalmul szolgáltak ezeknek a bűnöknek kifejlődésére. Az emberiség nagy emberei, hatalmasai gigászi munkát végeztek, midőn 5—600 millió embert háborúba kevertek, midőn a világ nagy részének békés akaratát, háborús akaratá váloztatták át. Nagyok, hatalmasok voltak, midőn pandora szelencéjét kinyitották és törpék, ügyefogyottak, tehetetlenek, midőn a nyomorúságok forrását el kellene zárni; sőt a legnagyobb része előkelően és nagyúri grandezzával félreállott, s láthatatlanná lett; úgy okoskodván, hogy mégis jobb lesz, ha a népek szerencsétlen milliói, a névtelen páriák eszik meg, amit könnyelműen s lelkiismeretlenül ők főztek.

Mint említettem, a lánckereskedés logikai föltételeit a háború állította be, amit a kifejtettek után igazán nem kell bizonyítani; s így csupán azt az igazságot szögezem le, hogy békében a lánckereskedelem mindaddig lehetetlen, míg a gazdasági élet egészséges, normális életet él; mert ha az árdrágításra vállalkozók bizonyos árúk árát a normális profitot jóval meghaladó módon fel akarnák verni, a nyereség kilátása másokat is azoknak az árúknak előállítására ösztönöznék, minélfogva a kínálat gyarapodna, s az árú árának süllyednie kellene. De ettől eltekintve a természetellenes piaci ár felverésébe beleszólna a külföld is, mely behozatal révén a lánckereskedők kapzsi törekvéseit megakadályozná.

A profitéhség tehát csakis a mostanihoz hasonló dezolált viszonyok közt elégíthető ki az árak mesterséges és erkölcstelen fölhajtása révén, midőn a termelés s behozatal lehetetlen s így a kínálat nem fokozódhatik; következésképp életre-halálra ki vagyunk szolgáltatva a lánckereskedőknek; s így ezek kapzsiságát s profitéhségét nincs módunkban az ártörvény egyedül biztos és célravezető fegyvereivel letörni; s pedig annál kevésbé, mert az árdrágító operációs bázisa az elsőrendű életszükségleteknek köre. ahol a szükséglet kielégítését nem lehet sem elhalasztani, sem felfüggeszteni, sem lecsökkenteni, mert annak lebonyolítását élet-tani kategorikus imperatívus követeli. A tört tehát mellünknek szegeznek; vagy fizetünk annyit s úgy, amint ők követelik, vagy elpusztulunk. Ezen a szörnyű bajon gyökeresen csak akkor lehet segíteni, ha a termelés és fogyasztás közt a régi harmonia helyreáll; vagyis ha a termelt árúk mennyisége arányban áll a fogyasztók szükségleteivel, akkor az ártörvény veszi kezébe a jogart, mely hathatósabban s eredményesebben fogja kisöprözni a lánckereskedők s árdrágítók falánk s örökké éhes undok csordáját az erkölcsi rend birodalmából, mintha katonai diktatura golyóval s bitófával akarná az áruuzsorát letörni, mert a bitófa és golyó alkalmas ugyan néhány tucat áruuzsorás kivégzésére, de a baj orvoslására, a termelés és fogyasztás közti egészséges harmonia helyreállítására teljesen alkalmatlan. Üres, értéktelen beszéd tehát az, amelyik folyton csak a lánckereskedők letörését, bebörtönzését tartja egyedüli és biztos palladiumnak a lánckereskedés letörésére; olyan okoskodás ez, mintha epidémia idején meghagynánk az epidémia fészket, semmi óvó intézkedést nem tennénk arra, hogy a baktériumok milliárdjainak terjedését megakadályozzuk, s értéktelen tüneti kezelésekre szorítkoznánk csupán.

Sajátságos, de természetes jelenség a kultúrfejlődésben, hogy az ember a pozitív értékű kauzális gondolkozást, mely a természet törvényein s szükségszerűség elvén épül fel, először az élet-telen világgal foglalkozó tudományokba vitte be, így a Comte-féle tudományok hierarchikus felosztását követve, s a fejlődés láncolatán fölfelé haladva: a matematikába, asztronómiába, fizi-

kába, kémia. A biológiában s szociológiában már szintén azon az uton vagyunk, hogy a pozitív módszer diadalmaskodik. Ezen elv szerint minden jelenség megérthetése végett elsősorban a föltételek komplexumát igyekszünk megállapítani, hogy ezeket tüzetesen és részletesen megismerhessük s így az embernek ahhoz való viszonyát céltudatosan és hasznosan szabályozhassuk.

Könnyen érthető, hogy a rendkívül finom s változó szerkezetű élő világban ennek a módszernek alkalmazása csak az utóbbi évtizedekben kezdett lábrakapni, mikor az élőanyag misztériumaiba kezdtek a tudósok mélyebb bepillantást nyerni. Különösen tapasztaljuk ennek áldásos hatását az orvosi tudományban a patológia terén, ahol a kezelést mindig meg kell előzni az etiológiai megismerésnek. A régi klasszikus büntetőjog évszázados épületének falain is az utolsó évtizedek tudományos munkálkodása már oly réseket tört, melyeken, mint tárt kapukon át tódul be a kauzalitás és szükségszerűség pozitív eredményekkel kecsegtető principiumain nyugvó gondolkodás friss levegője.

Ezt szem előtt tartva, a kriminalitás elleni küzdelemben is ebből a csálhatatlan elvből kell kiindulni; akkor a kriminalitás ellen eredménnyel küzdünk; ha ezt mellőzzük, s csakis a büntetéstől várjuk a kriminalitás megszűnését, csaknem oda süllyed mentalitásunk, ahol a babonás jó falusiaké van még ma is, kik a közelgő, zivatart és sötét felhőket harangozással akarják elriasztani.

(Folyt. köv.)

Vargha Ferenc.

Binding.

Sorra hanyatlanak sírba a jogtudomány gigantikus alakjai. Egy év elragadta közülök Liszt-et a célgondolat varázsszávu agitátorát, utána ment Kohler a jogi idealizmus sokoldalú képviselője, mi alig néhány hét óta gyászoljuk Szász-Schwarz Gusztáv briliáns szellemének elvesztését s néhány nap múlva követte őt talán a legnagyobbja a jelenkor juristáinak: Binding, a mester, a hű tanítványt. Szinte azt hihetnők, hogy a jogi dekadencia korában, midőn még Klein Ferenc is a jogászat értékének lehangyolását panaszoja, nincs mit keresniök a jogtudomány nagy építőmestereinek.

Mint az ősránit Mount Everest-je, úgy nyúlt át Binding Károly hatalmas alakja a XIX. századból a XX. századba. A *Normen*, amely közel félszázad előtt történt első megjelenése óta négy kötetre dagadt, hogy mult évben közrebocsátott újabb kiadásával tanuskodjon alkotójának változatlan szellemi frissességéről, a *Handbuch*, amely mint társa is bizonyítja a részletekben megnyilvánuló nagy koncepciót, a *Lehrbuch*, amelynek három vaskos kötete élő cáfolata az elméleti jogász Weltfremdségének, a közel ezer oldalas *Abhandlungen*, amely szerzőjük sokoldalúságát hirdeti és végül az alig néhány hó előtt közrebocsátott: *Zum Werden und Leben der Staaten* (1919. 409. old.), alkotják azt a piedesztált, amelyet Binding önmagának emelt. Mint ékes cirádák díszítik ezt a germán őserővel összerótt szellemi talapzatot, Bindingnek a becsületről, a párbajról és a közbüntetés eredetéről szóló értekezései a gondolat és stilművészet ez örökéltű remekei. Vagy említsem-e egyik legkorábbi munkáját: a burgund-római királyság mesteri történelmét, a *Grundriss-t*. Ha a mesterművek ily sorozata közül mégis a «Normen» az, amelyben Binding grandiózus működésének legjellegzetesebb alkotását látják, úgy ennek az a magyarázata, hogy Binding működése csaknem összeforrt a norm-elmélettel. Minden régebbi kísérlet (Feuerbach stb.) eltörpül az ő hatalmas sziklába alapozott teoriája mellett, amellyel a büntetőjog és a törvény lényegét, egymással való kapcsolatát és mindegyik sajátos természetét a *lex praetensiójával* megállapítja. Nem érdektelen, hogy a «par excellence» elméleti munkának megírására őt gyakorlati szempontok indították. A mult század hatvanas éveiben, bírói működése közben tapasztalja az általános fogalomzavart, ingadozást, a szavakkal való tartalmatlan bűvészkedést, ami a mindjobban bővülő tudományos irodalom dacára következtelené, sekélyessé teszi a jogi működés legfontosabb területét: az igazságszolgáltatást. Elméleti igazságok felett évszázadokon keresztül lehet vitáztatni; ebből nem lehet semmi baj. Ha azonban a bíró valamely csodabogarát az ítéletben kelti életre, ezzel helyrehozhatlan csorbát üt a jogkeresőknek belé helyezett bizalmán. A felsőbbírói megsemmisítés kiigazíthatja a hibát, de ki nem pusztíthatja a ferde felfogást; a helytelen elveket, a téves következtetéseket. «Kleinere wie grössere wissenschaftliche Differenzen haben mich nie gemächlich stärker beunruhigt. Sah ich aber die Praxis in wichtigen Fragen, andere Lösungen betätigen, als die ich für richtig hielt, so verursachte mir das immer grosse Pein.» (Normen II. 2.) Hogy mily igazán átértett ez a fájdalom, azt bizonyítják annak néha már drasztikus módon, imparlamentáris kifejezésekkel kísért kitörései (pl. Grundriss 37. §. Válasz Lisztnek), amelyek már nem a bírálat, hanem a megbélyegzés jellegét viselik magukon. Ez jellemzi a művészt, akinek érzékei annyira fejlettek, hogy a legkisebb zavaró hatást is hatványozott mértékben appercipálják és értékelik. Azonban nem csupán következtetés, hanem a szerző nyílt kijelentése igazolja, hogy a Normen, amelyet sokan, de különösen azok, akik azt csak hírről ismerik, az elvont okoskodások útvesztőjének mondanak, gyakorlati célokat kíván szolgálni, «Die ganze Arbeit, taugt sie etwas, soll eine Materie des allgemeinen Teils der gesamten Rechtswissenschaft klarlegen... den Beweis liefern, wie ausgiebig auch für die Praxis die theoretische Behandlung scheinbar sehr abstrakter Fragen sein kann». (Normen I. 1872.) Hogy ezt a célt az óhajtatson és szándékon kívül maga a mű is előmozdította, azt a gondolatok, eszmék csoportosítása, az anyagkezelése bizonyítja. A norma és a büntetőtörvények élesen kiemelkedő párhuzama, amely jogszabályokkal két különböző szubjektív jog áll vonatkozásban, vezérlő gondolatként irányítja az olvasót. E két szubjektív jog: az engedelmisséghez és a büntetéshez való jog. És amint a büntetőtörvény természetszerű feltétele a norma, úgy a szubjektív büntetőjog az engedelmisséghez való jogot feltételezi. E két szubjektív jog legbensőbb rokonságánál fogva, az egyik megsértése — a deliktum — forrása a másiknak és neve büntett. A büntetőjog tehát nem más, mint az engedelmisséghez való jognak egy átalakulása, amely átalakulás az engedetlenség következtében áll elő. A deliktum mindig egy szubjektív jog megsértése és ez utóbbi az a forrás, amelyből a szubjektív büntetőjog származik. (Lásd még Handbuch VIII.) Ez legnagyobb vonásaiban az a jól ismert talapzat, amelyen a gigantikus építmény felépült és amelyet — talán felesleges is hangsúlyozni — remiscientiaként és nem ismertetésül reprodukálunk. Akár csak Luther Márton, aki az emberi rövidlátáson felháborodva teszi fel a kérdést önmagának: «Muss nicht der Mensch immer im Streit sein auf Erden?» — úgy Binding is a tudományos működés egyik legfontosabb célját a minden időben felbújázó, a divatos frázisok szárnyain terjeszkedő jogi tévtanok leküzdésében, kigyomlálásában látja. Az elmúlt század végső éveiben hajlott a közvélemény különösen egyes tetszetős eszmék felé, amelyek gyakorlati megvalósítása azonban nemcsak, hogy bizonytalanná, ötletszerűvé tette volna a büntető-igazságszolgáltatást, de a végrehajtással megbízott tényezőkre is oly feladatokat hárított volna, amelyek ellátására azok már ab ovo képtelenek lettek volna. Mi sem alkalmatlanabb arra, mint egy vázlatos visszapillantás, hogy abban Bindingnek a reformerek ellen megindított évtizedes, de mindig a súlyos érvek pergőtűzével folytatott harcáról hű krónikát írjunk. Csupán két kiemelkedő célpontra: a deterministák érveléseire és a «Sicherungsstrafe» intézményére kívánunk utalni. Azokban, akik a tettért való felelősséget a tettesből kiragadják és holmi távolfekvő, pontosan körül nem határolható, ködös területen helyezik el, látja Binding a büntetőjogi alapelvek elsekélyesítőit. «Die Hauptzerstörung — írja az utolsó évtizedek büntetőjogi literatúráját bírálva — hat aber doch die Sturzwelle deterministischer Anschauungen angerichtet, die sich inzwischen über die juristische, ganz besonders die kriminalistische Literatur ergossen hat, die glücklicherweise nicht ganz, aber zu nicht geringem Teile grob materialistischen Ursprungs ist, und wissenschaftlichen Unrat auswärtiger Literatur in Menge weit über die deutschen Grenzen gefegt hat». (Normen II. 1.)

Hogy nem a tett egyedül, hanem a tettes, annak személyi és társadalmi viszonyai is figyelembe veendő a bűncselekmények megítélésénél, az ő előtte sem volt terra incognita, azonban azokkal, akik vállalkoztak «die Welt aus einem Punkte zu kurrieren» nem vállaltak közösséget. Egyes nagyreményű német újítóknak a «wohlwollende Milde» és a «Zuchthaus-Sanatorium» gűnynével illetett «modern» letartóztató intézetekkel folytatott kezdeményezései, amelyekkel a többszörösen visszaeső, kiművelt betörőkben az erkölcsi érzés rejtve szunnyadó embryo-

ját igyekeztek életre kelteni és akikről találóan írja Baumgarten Izidor, hogy a bűnösség fogalmát elejtve és a megtorlás jogosultságát tagadva elszakítják a büntetést minden vonatkozástól hátrafelé és célját előre a megelőzésbe helyezik; más kérdés azonban, meg tudnak-e felelni a változott perspektíva elvi követelményeinek? (Új irányok a büntetőjogban) — Bindingból a legerősebb felháborodást váltják ki. «Was aber die sog. Sicherungsstrafe nach dem neuesten Rezept anlangt, die Strafe, die keine mehr ist, nur noch missbräuchlich ihren Namen führt, die nicht mehr getragen wird von dem tiefen Gefühle der Missbilligung des Unrechts, von der Überzeugung ihrer Notwendigkeit und Gerechtigkeit, sondern nur noch eine Massregel des Mitleids mit dem schuldlosen Verbrecher sein soll, die somit alles Ernstes, aller Eindrucksfähigkeit entkleidet wird, so getraue ich mir Prophezeiung gegen Prophezeiung zu stellen: diese «Strafe» wird in der Tat den Bankrott machen, den man unsrer geschichtlich überlieferten Strafe zu Unrecht nachsagt!» (Grundriss). Hogy a jóslat valóra nem vált, az a józanul gondolkodók többségének köszönhető, akik a német új Btk. tervezetének szerkesztésekor is érvényesíteni tudták befolyásukat. Hogy azonban a jelen viszonyok között a büntetett kényeztető gondozása végzetes következményekkel járhatna, azt talán alig vonhatja kétségbe valaki.

Akinek módjában volt Binding tanítását tőle közvetlenül hallgatni, a tanulni vágyó idegennel tanúsított, alakoskodás nélkül való igaz pártfogását élvezhette, nem állhatja meg, hogy meg ne emlékezzék arról a felejthetetlen benyomásokról, amelyeket a zsúfolt előadóterem, lebilincselte figyelemmel hallgató közönséggel megtöltött padjairól örök emlékül vitt magával. A testet öltött német génie, akinek nappaljai a jövődó jogász generációk kiművelésében telnek el, akinek éjjelein születnek meg a tudomány örökbecsű alkotásai, aki idő előtt tűnik el a nyilvánosság elől, hogy megírhasa a nagy műnek utolsó részeit, akinek számára az aggastyán évek nem az elerőtlenülést, hanem a munkabírási legfokozottabb mértékét jelentik: ez volt Binding Károly, akinek munkáit oly sokan bíralták, de oly kevesen értették meg. A gyászoló Hamlet szavaival mondhatjuk el mi is, kik Binding halálával a tudományok békés vetélkedésének, a német jogtudomány virágkorának, egy tovatűnt, boldog korszaknak talán legkiválóbbját gyászoljuk:

«He was a man, take him for all in all,
I shall not look upon his like again.»

Dr. Auer György.

A Kúriának egy elvi határozatához.

A «Polgárjogi Határozatok Tára»-ba többek között a következő határozatnak felvételét tervezi az «illetékes tényező»: *

«Jogszabály, hogy a különvagyonát a házastársak összvagyonából ki kell adni és csak, ami megmarad, az közszerzemény; jogszabály továbbá, hogy a házastársak által a házassági együttélés tartama alatt vett ingatlan abban az esetben is közszerzemény, ha annak vételárát az egyik házastárs a saját különvagyonából fizette ki, a fizető házastárs azonban a vételár felét az összvagyonból követelheti; a házastársak által vett és nevükre közösen átvitt vagyon azon részére azonban, melyet az egyik házastárs később a másiknak ajándékozott, a közszerzeményi jogosultság elenyészik és többé nem érvényesíthető.» P. I. 6345/1917.

Ennek a következőkben egyszerűen «határozat»-nak nevezett enunciaciónak két első tételével (a «követelheti» szóig bezárólag) foglalkozom a jelen sorokban és pedig azért, mert azt a passzust, hogy «a fizető házastárs azonban a vételár felét az összvagyonból követelheti», többféleképp értelmezhetőknek, de mindenképp helyt nem állónak és teljességgel elfogadhatatlannak tartom. Mert ha a határozatot így, ahogy van, tényleg alkalmazom: azáltal vagy az egyik, vagy a másik fél rövidséget fog szenvedni.

A jelzett kitétel ugyanis adott összefüggésében, az előző mondatrészrel együttesen, vagy annyit tesz, hogy a fizető házastársnak a vételár fele az «összvagyon»-ból *annak pótlására* jár,

* Mint az a «Magyar Jogi Szemle» mellett megjelenő «Magánjog Tára»-nak 1920 január 1-én megjelent I. számában a 6-ik lapon csillag alatt olvasható. A határozatot magát lásd ugyanott a 8-ik lapon XI. alatt.

amit a maga *különvagyonából* az ingatlanért *kifizetett* * (I.) vagy pedig annyit, hogy neki a vételár fele kijár az összvagyonból minden további elszámolás előtt és *ezen felül, erre való minden tekintet nélkül*, különvagyonát csökkentetlen értékkel, (amennyi t. i. az ingatlan árának kifizetése előtt volt,) kell az elszámolás során számbavenni II.). Mindkét esetben, mint az alábbi példán kiviláglik, helytelen eredményre jutunk.

Tegyük fel, hogy a házasság megkötésekor a férfinak is van 100,000 K, a nőnek is van 100,000 K külön vagyona. Ezt a pénzt minJegyik külön takarékbetétben tartja. A házasság ideje alatt műhelyükkel, melyben együttesen dolgoznak, szereznek még 200,000 K-át. Adósságuk nincs. Hoc statu rerum tehát az «összvagyon» 400,000 K volna, mely összeg, ha a házasság most megszűnne, kézenfekvőleg *egyenlő részben* illetné mindkét felet. Most azonban, tegyük fel, a házasságuk közösen megvásárolnak egy 100,000 K értékű ingatlant s a vételárát a férfi a maga pénzéből, melyet e célra kivesz a takarékból, kifizeti és a dolgok ilyen stádiumában szűnik meg aztán a házasság. Erre az esetre szól a Kúria határozata, mely nyilvánvalóan azt célozza, hogy az egyedül a férj által eszközölt fizetés ellenére is mindkét fél *egyenlően* részesedjék, vagyis, hogy mind a ketten fele-fele részt kapjanak az ingatlanból is, a pénzből is, ne pedig a férfi az egész ingatlant természetben, a nő pedig az ennek megfelelő pénzösszeget: ami az ingatlannak gazdasági és társadalmi életünkben fennálló és jogunk által is élisimert kiváltságos jelentőségére való tekintettel méltánytalan osztály volna.

Csakhogy a házasság megszűntekor egészen más eredmény fog a határozat folytán beállni és pedig — aszerint, hogy a fentebb lehetőknek jelzett két értelmezés melyikét választjuk — a következők egyike:

I. Az «összvagyon» 300,000 K + az ingatlan. Ebből kijár a férjnek az első értelmezés szerint a vételár fele, 50,000 K, amivel az ő eredetileg 100,000 K-t kitevő külön vagyona ki van egyenlítve. A nőnek ki kell adni külön vagyonára 100,000 K-t. Marad «közszerzemény»-ként, még megosztandó vagyontömegként 150,000 K + az ingatlan, minek fele-fele illeti mindkét szereplőt, azaz mindegyiket 75,000 K + a fél ingatlan in natura. Végeredményben tehát a férfi kapott: 50,000 K + 75,000 K = 125,000 K-t, azonfelül a fél ingatlant; a nő: 100,000 K + 75,000 K = 175,000 K-t, továbbá az ingatlan másik fele részét; vagyis a nő 50,000 K-val többet kapott a férfinál. — A másik lehetőség:

II. A férjnek mindenekelőtt kijár a vételár fele, 50,000 K, de ez nem érinti az ő különvagyonát. Maradt 250,000 K + az ingatlan. Ebből mindkét fél különvagyonát ki kell adni: azaz 100,000 — 100,000 K-t. Marad «közszerzemény»-ként, vagyis még megosztandó vagyontömegként 50,000 K + az ingatlan; ennek fele illeti a férfit, azaz: 25,000 K és fél ingatlan; másik fele a nőt. Kapott végeredményben a férfi 50,000 K + 100,000 K + 25,000 K = 175,000 K-t, a nő 100,000 K + 25,000 K = 125,000 K-t, azonfelül mindegyikük az ingatlan felerészét természetben. Ezen értelmezés mellett tehát a férfinak jutna 50,000 K-val több, mint az asszonynak.

Mindkét esetben — a határozat intenciói ellenére — egyenlőtlen elosztás, vagyis nyilván *materialiter* helytelen eredmény állt elő.

Harmadik módot a határozat értelmezésére pedig nem találok.

Nincs ugyanis alap arra a feltevésre, bár materialiter ez vezetne helyes eredményhez, hogy a határozat azzal, hogy: «a fizető házaspár a vételár felét az összvagyonból követelheti», azt szándékoznék rendelni; hogy a vételárnak így kiadott egyik felével az ő külön vagyona csökken, a másik fele tekintetében pedig nem változik. (Vagyis példánkban: hogy a férfi mindenekelőtt megkap a határozat ezen szabálya alapján 50,000 K-t, a másik 50,000 K-t pedig később különvagyon címén.) Ha ugyanis a szabályt ezt akarná mondani: *felesleges* volna; hiszen azt, hogy a

* Úgy, hogy a további elszámolásoknál különvagyonának egyébkénti értékéből le kell vonni a vételár teljes összegét. Mivel pedig neki a fél vételár megtérítetett, úgy látszanék, hogy ily módon az ő külön vagyona a vételár fele értékével csökkennék. «A másik felét úgy is megkapja majd az ingatlannak a közszerzeményi elszámolásnál természetben leendő megosztása által», lehetne ugyanis gondolni. (A határozat talán tényleg így vélekedik). Csakhogy ép ez az, ami — látni fogjuk — *helytelen*.

fizető fél akár a fél vételárát, akár az egészet követelhesse az összvagyonból, akár annak bármely más tetszőleges részét, vagy pedig semmit, nem kell külön elrendelni akkor, hogyha a vételár többi részét azután — szintén követelheti azon a címen, hogy az: különvagyon. Így tehát a határozat vonatkozó kitételét aligha fogja valaki magyarázni, miután superflua lex non loquitur; azonfelül pedig kétségtől ez az értelmezési lehetőség a legtávolabbi eső, sőt valójában nem is értelmezés, hanem kívülről való belevitel a szövegbe, amelyben nincs is semmi támpontja.

Nézetem szerint a fennforgó kérdés helyes megoldása ez: A házasságok által vett, de egyikük által külön kifizetett ingatlan mindenképpen közszerzemény (az lenne a határozat nélkül is), csak hogy a fizető fél különvagyonának a vételár teljes összege erejéig megtérítési igénye van a közszerzeményi tömeg ellen, ép úgy, mintha a pénzösszeget egy már meglevő közszerzeményi ingatlanba fektette volna bele. Ez is így volna a határozat nélkül és gondolom, így van a határozat dacára is, miután ez ugyan látszólag mást mond, de kétségtelenül éppen azt célozza, amire ez a felfogás vezet.

Megjegyzem, hogy a határozat (első mondatának stilizálásából kivehetőleg) ügylátszik szemlélni a dolgot, hogy a házasságok «összvagyon»-a elvileg három részből áll: a férj különvagyonából, a nő különvagyonából és az egységes közszerzemény, mely quasi kettőjük osztatlan közös vagyona, s csak a házasság megszűntekor osztható fel. Evvel szemben a polgári törvénykönyv javaslata (bizottsági szöveg 46. §. skk.) és az elméletben például Zsögöd* és mások úgy szabják a fogalmakat, hogy közszerzemény mindkét félnek a vagyonában külön-külön található és mindenik házastárs külön igényelheti annak felét, ami a másiknak vagyonában közszerzemény. Ez azonban jelen kérdésünk szempontjából csak gondolattechnikai különbség; a konstrukciónak a vagyoni osztozás materiális eredményére természetesen semmi kihatása nem lehet. Ezért — és rövidség okából — mellőzöm a határozatnak ez utóbb jelzett fogalmi szálak lefejtésével való külön megpéldázását.

Úgy hiszem, sikerült kimutatnom, hogy a határozat jelen szövegezésében maga — sem — akarta eredményekre vezet. Ha azonban (errare humanum!) kiderülne, hogy félreértettem: az esetre is óhajtható volna a — félreérthetetlen fogalmazás.

Dr. B. Gy.

Szemle.

— Juhász Andor előadása az ügyvédi körben. A jogászvilág színe-java előtt rendkívül érdekes előadást tartott április hó 15-én Juhász Andor az ügyvédi körben. A muliban is mindenkor eseményszámomba ment, valahányszor a budapesti tábla kiváló elnöke igazságszolgáltatási kérdésekről megnyilatkozott. Ezen előadását a rendesnél is nagyobb érdeklődéssel vártuk. A jogászegyletnek nagy vitája óta, melyet ugyancsak az ő előadása vezetett be, alig két év múlt el, de azóta igazságszolgáltatásunk, mely akkor még ideális volt, csődbe jutott. Juhász Andor, kinél jobban igazságügyi állapotainkat senkisé ismeri, előadásának bevezetésében megrázó képet festett a bírói kar mai helyzetéről. Reámutatott arra, hogy számítása szerint az elsőfokú bírónak havonként 4866 koronával, táblai bírónak 4500 koronával, a kuriai bírónak 4183 koronával kell pótolnia fizetését, hogy legelemibb szükségleteit kielégíthesse. A bírák az utolsó esztendőben elköltötték tőkéjüket, eladogatták háztartásuk minden nélkülözhető tárgyát, ma már egyetlen ékszerük: bírói becsületük. A bírák tisztességes megélhetését biztosítani kell és minthogy a bírák létszáma nem nagy, még az ország mai súlyos gazdasági viszonyai között is meg lehet oldani a kérdést.

A bírák szomorú helyzetének ismertetése után reámutatott az igazságszolgáltatás katasztrófális állapotára. Megdöbbentő az az adat, hogy a büntető-igazságszolgáltatás kizárólag foglyos- és kommunista-ügyeket intéz, más ügyek számára nincs idő és nincs bíró! A polgári igazságszolgáltatás terén se sokkal jobb a helyzet, mert nyolc-tíz hónapos terminusok az igazságszolgáltatás

csődjét jelentik. E szomorú jelenségek okait keresve, előadó reámutatott arra, hogy a lakásügyek hatvan bírót foglalkoztatnak (harmincat teljesen, harmincat részben), sok munkaerőt vontak el, habár csak ideiglenesen, a nemzetgyűlési választások. A perek száma szaporodik és különösen megnehezíti a polgári igazságszolgáltatást az ügyek rendkívüli bonyolultsága. A tiszavirágéletű rendeletek folytán a bírónak gyakran egész kultúrtörténeti tanulmányt kell végeznie, hogy egy-egy pert elintézhessen. Az orvoslás céljából Juhász Andor három radikális szert tart elkerülhetetlenül szükségesnek: elsőfokon a tanácsrendszer kiküszöbölését, csak egyfokú jogorvoslat megengedését, végül a fellebbviteli eljárásban a bizonyítás foganatosításának kizárását, vagyis visszatérést a feloldási rendszerre. Hangsúlyozta az előadó, hogy fájó szívvel, végszükségben teszi meg ezen indítványokat. De tisztában kell lennünk azzal, hogy a Pp. gyönyörű palotájának fényűzését nem engedhetjük meg magunknak. Az egyes bírói rendszerre való áttérés és a felülvizsgálati jogorvoslat eltörlése szükségessé teszi, hogy megkönnyítsük a jogegységi határozatok hozatalát. Azonkívül nagyobb súlyt kell fektetni a bírói összefüvetekre az elvi kérdések megbeszélése végett. Szükségesnek tartja, hogy a hivatalos lap érdemleges részét minden bíró hivatalból megkapja. A rövid ismertetés keretében alig tudjuk halvány képét adni a nagyérdékű előadásnak, melyben az előadó az igazságszolgáltatás minden aktuális kérdésével foglalkozott. A hallgatóság mindvégig nagy figyelemmel és érdeklődéssel hallgatta szavait.

— Egyesbíráskodás félmillióig. A 3329/1920. M. E. sz. rendelet a Pp. egész rendszerét fenekestől felforgatja. A községi bíróság hatáskörének értékhatarát 200 K-ra emeli fel (a járásbírói megmarad a legutóbbi rendelet szerinti 50,000 K), a kir. törvényszéknél a vagyoni jogi perekben 500,000 K-ig egyesbíró jár el. 500 K-n aluli perekben kizárja a fellebbezést, 5000 K-n aluli perekben a felülvizsgálatot. 5000 K-n aluli perekben a fellebbezést, 10,000 K-n aluli perekben a felülvizsgálatot csak nyilvános előadás mellett lehet elintézni. A kir. törvényszéknél az egyesbíró a törvényszéki eljárás szabályai szerint jár el. A régi rendes perekben végiratnak, ellenvégiratnak írásbeli észrevételezésnek nincs helye és az eljárást egyesbíró végzi.

A rendelet megvalósítja tehát ama reformok nagyrészét, amelyeket Juhász Andor ismertetett előadásában elkerülhetetlenül szükségessé jelzett. Juhász Andor hangsúlyozta, hogy fájó szívvel, végszükségben teszi meg indítványait. Mi is fájó szívvel vesszük búcsút a Pp. ragyogó palotájától. De nem hosszú időre. A körülmények szerencsétlen találkozása, így különösen a perek szaporodása, a hátralékok felhalmozódása (proletárdiktatura, szén-szünet), az elintézésre kerülő ügyek természete, a bírák munkaképességének csökkenése, a bírák egyrészének elvonása, a háború folytán felfüggesztett perek felvétele stb. átmenetileg szükségessé tette az eljárás egyszerűsítését, de mielőtt a körülmények megengedik, vissza kell térnünk a Pp. garanciáihoz. Ha még oly szegények leszünk is, nem leszünk oly szegények, hogy a jó igazságszolgáltatásról lemondhatnánk. Nézetünk szerint a rendelet sokkal tovább ment, mint ameddig okvetlenül el kellett menni a bíróságok tehermentesítése érdekében.

De még ha el is fogadjuk a rendelet álláspontját, akkor is kifogásolnunk kell a reform megvalósításának módját. Csak példaképpen emeljük ki, hogy 5000 K-ig a fellebbezés csak nyilvános előadás útján intézhető el és a rendelet mégsem gondoskodik arról, hogy a fellebbező az ítélet szó szerinti szövegét ismerje, mikor a fellebbezést elkészíti. További példaképpen említi, hogy 50,000 K-ig megszűnnek az előkészítő iratok, pedig ügyvédek és bírák még az 5000 K-n aluli perekben is sürgettek az előkészítő iratok megengedését. Nem helyeselnék a felülvizsgálati jog megvonását a régi rendes perekben. Az ügyvédi kar e jogával nem élt vissza, nem indokolt annak megszüntetése. Mindezeket a kérdéseket mielőbb pótrendeletben kell újból szabályozni.

— A fürdők, kávéházak, éttermek tulajdonosainak kártérítési felelőssége kérdésében a Kúria jogegységi tanácsa 21. sz. polgári döntvényében a következőképpen határozott: «A fürdők, kávéházak, éttermek és hasonló természetű üzemek és vállalatok tulajdonosai az üzemük helyiségeibe a látogatók által rendszerint magukkal vinni szokott tárgyaknak elveszése által okozott károkért ugyanazon felelősséggel tartoznak, mint a ven-

* A Fejezetek I. kötet (2. kiad.) 181. és 183-ik lapjából, úgy-szintén a «Magánjogi Tanulmányok»-ban foglalt házassági vagyoni jogi tervezet 27. skk. §-ból — II. kötet 813. lap — kivehetőleg, mely utóbbiak Zsögöd szerint e konstrukció tekintetében nem újítások.

dégfogadósok és a szállodások, hacsak ki nem mutatják, hogy a kár okozása a vendég valamely cselekményére vagy mulasztására, harmadik személy elháríthatatlan cselekményére, vagy pedig erőhatalomra vezethető vissza.»

— **Értesítési kötelesség elmulasztása. Vagylagos kötelem.** A sörnagykereskedő az év végén, az üzleti összeköttetés megszűnésekor értesítette a vevőt, hogy a nála maradt hordók fejében milyen összeget követel és haladéktalan fizetésre hívta fel. Ismételt sürgetésre a vevő nem válaszolt és csak nyolc hó múlva fizetett, amikor a hordók ára már tetemesen emelkedett. Vevő az időközi értékelkedést is megtéríteni tartozik: mert nem értesítette az eladót, hogy a természetbeni visszaadás helyett a közölt értéket meg fogja fizetni és így az eladónak még mindig joga volt a hordókat természetben követelni. (Kúria 1919. P. IV. 1816.) A kérdés tulajdonképpen az eladó levelének az értelmezésén múlik. Az eladó a hordók *akkori* értékét közölte és ezzel választási jogot adott a vevőnek, hogy vagy visszaküldi a hordókat vagy megfizeti a közölt összeget, de azonnal. Ha a vevő késedelem nélkül kijelentette volna, hogy a követelt összeget megfizeti, ezzel a kötelem határozott összegű pénzzolgáltatássá vált volna, amelyre az érték későbbi emelkedése vagy csökkenése már nem lehetett volna befolyással. De a vevő nem nyilatkozott és így nem is jött létre a felek között oly megállapodás, mely az eredeti kötelmet fix összegű pénzzolgáltatássá átváltoztatta volna. Ebből következik, hogy akkor, amidőn a vevő a választási jogot gyakorolta, az eladó a hordók helyett csak oly összeget tartozott elfogadni, amely az akkori értéknek megfelelt.

— **Zártfajú árú eladása.** Nem ugyan egyedileg meghatározott, de kétségtelenül előre meghatározott és úgynevezett „zártfajú” árúról van szó, ha eladó közli a vevővel, hogy megnevezett cégtől vette az árút és ezt adja ki neki. Ezt az árút az eladó — ellenkező kikötés nem léteben — csak az esetben köteles szállítani, ha az az ő birtokában van, vagy ha az árú birtokához utóbb hozzájut. Mentésül tehát úgy a teljesítés, mint a kártérítés alól, ha hibáján kívül marad el ennek a feltételnek a bekövetkezése. (Kúria 1919. P. VII. 1136.)

— **Jus variandi. Árkülönbözetre irányadó időpont. Felülvizsgálati bíróság ténymegállapítása.** Vevő levelében, a teljesítés elmaradása esetére, fedezeti vételt helyezett kiállításba. Jogában áll — fedezeti vétel nélkül — absztrakt árkülönbözetet követelni; mert az érvényesített jog (nem teljesítés miatti kártérítés) nem változott. — Eladó nem kért utólagos teljesítési határidőt, hanem a vevő *folyton sürgette* az elmaradt teljesítést és ennek folytán az eladó az utólagos teljesítésre készen nyilatkozott. Ez a körülmény a KT. 356. §. 2. p. értelmében követelhető árkülönbözet szempontjából irányadó időpontot, az eladó kárával, ki nem tolhatja. Erre — a háborús viszonyok hatása alatt bekövetkező gyors árváltozásokra való tekintettel kifejlődött bírói gyakorlat szerint — csak az eladó *egyenest* kérelmére adott használat tekinthető alkalmasnak. A felülvizsgálati bíróság kérdést intézhet a felülvizsgálati tárgyaláson jelenlévő felekhez és egyező előadásuk alapján megállapíthatja, hogy a teljesítési mulasztás bekövetkezése időpontjában, a szerződési árhoz viszonyítva, mennyi volt az árkülönbözet. (Kúria 1919. P. VII. 1133.)

— **Vétkeesség kimondása a bontó perben.** Felperes azt kérte, hogy abban az esetben, ha a házasság nem az ő keresete folytán, hanem csupán az alperes viszontkeresete folytán bontatnék fel, alperes is vétkesnek nyilváníttassék. Ez a kérelem elutasított, mert a H. T. 85. §. 3. bekezdésén alapuló ilyen kérelmet csakis az *alperes* terjeszthet elő. (Kúria 1918. P. III. 6815.) Úgy, de a 85. §. 3. bek. így kezdődik: „viszontkereset *nélkül* is kérheti alperes», a törvény tehát itt azért említi csak az *alperest*, mint ily kérelem előterjesztéséhez jogosultat, mert azt az esetet tartja szem előtt, amikor viszontkereset nem emeltetett. De ha viszontkereset is emeltetett, akkor az eredeti felperes a viszontkeresettel szemben *alperesi* jogállást foglal el. Kell tehát, hogy a kereset alapjául már nem szolgálható bontó okot ép úgy érvényesíthesse a viszontkeresettel szemben, mint ahogyan az alperes a keresettel szemben teheti. Fel nem tételezhető, hogy a törvény a felperesnek kevesebb jogot akart volna adni, mint az alperesnek. Ugyanily joggal mondhatnók, hogy

mivel a Pp. 180. §-ának 1. bek. csak *alperesről* beszél, felperes nem emelhetne a viszontkeresettel szemben pergátló kifogást.

— **A végrendelet indokának megdőlte.** Ha a végrendeletkezésnek alapjául és indokául az örökhagyónak valamely feltevése szolgál, a végrendelet hatályát veszti annak következtében, hogy a feltevés téves volt, vagy a feltevés ellenkezője állott be. Ezen az alapon hatálytalan a végrendelet akkor is, ha a gyermektelen végrendeletkezőnek utóbb gyermeke születik, mert a gyermektelen örökhagyó által tett végrendelet azon hallgatóságos feltétel alatt alkotottnak tekintendő, hogy azzal a végrendeletkezőnek netán később születendő leszármazója sértve nem lehet. A végrendelet a gyermek születése folytán ipso jure hatályát veszítvén, kifejezett megváltoztatásra vagy visszavonásra nem szorul: annak bizonyítása tehát, hogy az örökhagyó a végrendeletet a gyermek születése után fenntartotta, annak a feladata, aki a végrendelet alapján jogokat érvényesíteni kíván. (Kúria 1919. I. P. 1450.) A konkrét esetben a döntést egyszerűsítette az a körülmény, hogy a gyermek két hónappal az örökhagyó halála után született.

— **Közösség megszüntetése iránti ajánlat kötelező ereje.** A társulajdonos, ügyvédje útján, levélelleg többféle megoldási módot ajánl, a tulajdonközösség megszüntetése céljából, B. társulajdonosnak. Erre B. megjelenik az ügyvéd irodájában és kijelenti, hogy elfogadja azt az ajánlatot, mely szerint A. ingatlanjuttaléka 5000 K vételárért az ő tulajdonába menjen át. A jelenlévő A. — anélkül, hogy ehhez az elfogadási nyilatkozathoz hozzájárulna — nyomban azzal felel, hogy ő meg 8000 koronát hajlandó adni B. ingatlanjuttalékáért. Ezek szerint nem jött létre a felek között, a vételi ügyletet illetően, egybehangzó akaratkijelentés, mert a levélnek a tulajdonközösség megszüntetésére irányuló célzatra való tekintettel, helyesen csak azt lehet a vagylagos ajánlattételből következtetni, hogy ez nem volt A. részéről oly ajánlat, ami kizárta volna annak esetleges módosítását még az esetben is, ha B. az ajánlott megoldási módok egyikének vagy másikának elfogadására készen nyilatkozik. (Kúria 1919. P. V. 1529.)

— **Törvénnyel ellenkező biztosítási feltételek. Megállapítási per. Pertárgy értéke. Előkészítő irat.** A ker. t. 482. §-ának második mondatával ellentétben és így érvénytelen az a kikötés, hogy részleges kár esetében a biztosítás az esemény (betörés) által nem érintett tárgyakra nézve hatályát veszti. A társaságnak — a részleges kár bekövetkezése után — erre alapított felmondó nyilatkozatával szemben a biztosított a szerződés fennállásának kimondása iránt megállapítási pert indíthat, mert sem a további kárt bevélni, sem más társaságnál biztosítani nem tartozik. Ily per tárgyának értékét — a perköltség szempontjából — a szerződéses biztosítási összeg teszi ki, nem pedig a biztosítási díj, mert a felperesnek a per tárgyához fűződő jogi érdeke irányadó. Ha az előkészítő irat semmiféle tényállítást, ténybeli nyilatkozatot, bizonyítási indítványt, új kérelmet nem tartalmaz, ennek a költségeivel a vesztes ellenfél nem terhelhető. (Kúria 1919. IV. P. 1872.)

— **Bíróküldési esetek.** A Pp. 51. §. utolsó bekezdése a per folyamán is alkalmazást nyerhet. Ha tehát a *fellebbezési* vagy a *felülvizsgálati* bíróság ellenséges megszállás folytán a bírói hatalom gyakorlásában tényleg akadályozva van, más fellebbezési, illetve felülvizsgálati bíróság, a felek kérelme nélkül is kijelölhető. (Kúria 1920. Pk. IV. 333. és 365.)

Azon az alapon, hogy a Pp. 29. §-a értelmében illetékes bíróság székhelye az ellenség által meg van szállva, nincs helye bíróküldésnek, ha az alperesre nézve *általános*an illetékes bíróság előtti kereset indítását mi sem gátolja. (Kúria 1920. Pk. IV. 297.)

Ügyvédi iroda 50,000 lakosú városban (vasúti és ipari csomópont) átadó. Cím a kiadóhivatalban 16274

Fiatal ügyvéd, nagy praxissal, társulna, fővárosban vagy vidéken. «26» jellegre kiadóhivatal továbbít. 16275

Kitűnő képzettségű és gyakorlatú úri családból való fiatal ügyvéd, fővárosi ügyvéddel társulna. Ajánlatra, melyet a kiadóhivatalba kérek, részletes adatok. Jellege: «megbízható tőkével is rendelkezik.» 16278

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a f. év április—juniusi negyedére 20 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. *Judex*: A polgári eljárás reformja. — *Vargha Ferenc* kuriai tanácselnök: Lánckereskedők és árdrágitók. — *Dr. Helényi József* kir. törvényszéki bíró: A lakásügyekben követendő eljárás szabályozása tárgyában kibocsátott rendelet. — *Szemle.*

Melléklet: Közigazgatási Döntvénytár. XIII. k. 3. ív.

A polgári eljárás reformja.

Ha igazságszolgáltatásunk beteg, ha bíróságaink elmerülnek a hátralékok kátyujában, elhangzik a vészkiáltás: az igazságszolgáltatás csődje fenyeget, az első orvosság, amelyet az igazságszolgáltatás orvosai a betegnek rendelnek, a létszámemelés. Ha a meglévő személyzet nem bírja a munkát, megszorítják a személyzetet, csak hogy a megszorított személyzet csak ideig-óráig segít, a bíróságok újra elmerülnek és más orvosságra van szükség.

Ez a más orvosság, az új jelszó: a munkateher csökkentése. Ha nincs elég munkás vagy nincs elég pénz, akkor a munka legyen kevesebb; amivel előbb több bíró foglalkozott, elég legyen egy bíró, ha előbb kétszer lehetett fellebbvinni az ügyet, ezután csak egyszer lehessen vagy egyáltalában ne lehessen, aki pedig alaptalanul szaporítja a bíró munkáját, azt meg kell büntetni. Ez már nem tüneti kezelés, gyökerében akarja orvosolni a bajt, erősebb orvosság és emellett még olcsóbb is, ezért már a multban is gyakran éltek vele.

Gyökeres javulást ez az orvosság sem hozott; ha a társasbíróságnál csökkentette is a munkát — legalább elsősorban — megszorította azt a járásbíróságnál, a járásbírósági egyes bíró munkájának alapossága szempontjából többször merültek fel panaszok, sem a perek, sem a fellebbvitel nem apadtak, a büntetés visszatartó hatása nem mutatkozott.

Legújabbban — valószínűleg külföldi példák nyomán — új orvosságot hirdetnek: a törvényszéki egyesbíró; alkalmazását, amely eddig csak kisebb térre (az 1887: XXIX. tc. óta a telekkönyvi ügyekre, az 1898: X. tc. óta egyéb nem peres ügyekre) szorítkozott, kiterjeszteni, általánosítani akarják.

Létszámemelésről, a bírói munkaerő szaporításáról az ország mai helyzetében beszélni sem lehet, a másik két gyógyszer azonban erősen, nagy adagokban rendeli a legújabb perjogi reform, a polgári peres és nem peres eljárás egyes szabályainak ideiglenes módosításáról 1920. évi április hó 22. napján 3329/1920. M. E. sz. alatt kibocsátott minisztériumi rendelet.

A rendelet 1. jelentékenyen felemeli — egy kivétellel — a polgári perrendtartásban megállapított értékhatárokat, 2. a törvényszéknél, mint elsőfokú bíróságnál a polgári szóbeli pereket és nem peres ügyeket — igen kevés kivétellel — egyesbíró elé utalja, 3. a régi perek elsőfokú elintézését egyes bíróra bízva s e perek eljárási szabályait jelentékenyen egyszerűsíti.

1. Az értékhatárok emelése kiterjeszti a járásbíróságnak és a községi bíróságnak a hatáskörét, korlátozza a fellebbvitelt és szélesebb körben biztosítja az ítéletnek fellebbvitelre tekintet nélkül végrehajthatóságát.

A jogfejlődés már régóta következetesen a járásbírósági értékhatar emelése felé törekedett; az 1868: LIV. tc. 93. §-a 300 forintig, az 1881: LIX. tc. 13. §-a 500 forintig állapította meg a sommás bírói hatáskört, az 1893: XVIII. tc. 1. §-a meghagyta az 500 forintot, az 1000 koronát, de a dologi, örökösödési pereket is sommás eljárás alá vonta 400 koronáig, az 1907: XVIII. tc.

1. §-a ezeket a pereket is 1000 koronáig utasította sommás eljárásra, az 1911: I. tc. 1. §-a a járásbírósági hatáskört 2500 koronáig, a 4050/1917. M. E. sz. rendelet még szerényen 5000 koronáig, a 2730/1920. M. E. sz. rendelet azonban már merész lendülettel az előbbi érték *tízszerezéséig* 50,000 koronáig terjesztette ki és ezt az értékhatárt tartja fenn a mostani rendelet is.

A járásbírósági kötelező ügyvédi képviselő 2000 koronás értékhatarát, amelyet a 4050/1917. sz. rendelet állapított meg a régi 1000 korona helyébe, az új rendelet nem emelte fel, bizonyára abból a helyes szempontból indulva ki, hogy a különben is kevesebb garanciával rendelkező járásbírósági eljárásban is szükséges és megnyugtató az ügyvédi képviselő, nagyobb értékű pert egyébként sem szoktak ügyvédi képviselő nélkül folytatni s az ily per az ügyvédi képviselő költségét meg is bírja.

A fellebbvitel körében a fellebbezés korlátja az eddigi 100 K helyett 500 korona lesz; ami azt jelenti, hogy ezután — néhány kivétellel pert nem tekintve — 500 koronáig véglegesen ítélt a járásbíróság, itt *öttszörös* az emelés. A törvényszék a járásbíróság ítélete elleni fellebbezést ezután akkor fogja nyilvános előadás alapján szóbeli tárgyalás nélkül elintézni, ha az érték 5000 koronát nem halad meg; mivel eddig ez az érték 200 korona volt, itt az emelés *huszonöttszörös*. A felülvizsgálati érték az eddigi 1000 korona helyett 5000 korona (bizonyos perekben az eddigi 200 korona helyett 1000 korona), vagyis 5000 koronát (1000 koronát) meg nem haladó értékű perekben a törvényszék véglegesen ítélt; itt az emelés szintén *öttszörös*; az ítéletábla és a Kúria felülvizsgálati értékhatar az eddigi 5000 korona helyett 25,000 korona, vagyis *öttszörös* lesz, tehát 25,000 koronát meg nem haladó értékű perben az ítéletábla, ennél nagyobb értékű perben a Kúria lesz a felülvizsgálati bíróság. A felülvizsgálati kérelmet az ítéletábla ezután akkor fogja szóbeli tárgyalás nélkül nyilvános előadás alapján elintézni, ha a per tárgyának az értéke az eddigi 2000 K helyett 10,000 korona, vagyis az eddigi értéknek *öttszöröse*. A házassági perben érvényesített vagyoni jogi keresetre nézve a fellebbezhetőség értékhatar 1000 koronáról 5000 koronára, vagyis *öttszörösré*, a felülvizsgálati érték pedig 5000 koronáról 25,000 koronára, tehát szintén *öttszörösré* emelkedett. Az ítéletnek fellebbvitelre tekintet nélkül végrehajthatósága az eddigi 400 korona helyett 2000 korona értékre, felülvizsgálati kérelemre tekintet nélkül végrehajthatósága pedig az eddigi 2000 korona helyett 10,000 korona értékre irányuló marasztalás tekintetében lett kimondva; az emelés tehát itt is *öttszörös*. A községi bíróság hatásköre az eddigi 100 korona helyett 200 korona értékre, tehát *kétszeresére* lett kiterjesztve.

Látjuk a most elmondottakból, hogy míg a 4050/1917. M. E. sz. rend. a polgári perrendtartásban értékhatarul megállapított összegeket mind kétszeresükre emelte fel, az új rendelet az egyes értékek szerint változó, kétszerestől huszonöttszörösre emelkedő értékek szab. meg, a kötelező ügyvédi képviselő értékhatarát pedig nem emeli. Jogpolitikai szempontból helyesebb az új rendelet álláspontja, amely nem riad vissza magasabb emeléstől ott, ahol az nem aggályos, pl. a fellebbezés nyilvános előadása tekintetében, ellenben óvatos ott, ahol a helyes eldöntés garanciáit veszélyeztetheti a magasabb emelés, pl. a fellebbvitel korlátozása vagy még inkább a községi bíróság hatáskörének kiterjesztése tekintetében.

Többen kifogásolják az értékek emelését, különösen a járásbírósági hatáskör kiterjesztését, mert féltik az igazságszolgálat

tás alaposságát. Habár azok a nyilatkozatok, amelyekkel az igazságügyi kormány a polgári perrendtartás országgyűlési tárgyalása során a járásbírói hatáskör kiterjesztésének ellensúlyozásaként a járásbírók megerősítését kilátásba helyezte, nem is váltak valóra, mi az értékhatároknak az új rendelettel történt felemelését épen nem tartjuk aggályosnak, mert ez a felemelés valójában nem terjeszti ki a járásbírói hatáskörét, hanem csak kiegyenlíti — talán nem is teljesen — azt az óriási értékelődést, amely a javak értéke és a pénz értéke között a polgári perrendtartás megalkotása óta beállott. Ha meggondoljuk, hogy az a pár ló, amely 1911-ben 2000 korona volt, ma 40—50,000 korona, az az ingatlan, amely akkor 2500 korona értéket képviselt, ma 80—100,000 koronát is megér, hogy jóformán minden élelmiszernek és más közszükségleti cikknek az ára 300—5000%-al emelkedett, akkor tisztában vagyunk azzal, hogy a járásbírói értékhatár felemelése nem terjeszti ki új térre a járásbírói hatáskört, hanem csak visszatereli a pénzérték csökkenése következtében a törvényszékekre zúduló pertömeget oda, ahova annak a polgári perrendtartás idejében fennállott viszonyok szerint jutnia kellett volna, t. i. a járásbírói hatáskörhöz. Helyes ez a munkának arányos megosztása szempontjából is, mert míg a törvényszékek a nagy munkatömeg miatt igen nagy hátralékkal küzdenek, a járásbírók — legalább a vidéken — épen nincsenek munkával elhalmozva.

2. Súlyos aggodalmaink vannak azonban a rendeletnek másik reformja, a törvényszéki egyesbírói eljárásnak általánosítása ellen.

A rendelet szerint ugyanis a törvényszéknél, mint elsőfokú bíróságnál minden polgári peres és nem peres ügyben — ideértve azokat is, amelyek nem a polgári perrendtartásban vannak szabályozva — egyesbíró jár el, kivéve azokat az ügyeket, amelyeket a rendelet kimerítően (taxative) felsorol. Az egyesbíró a szabály, a tanács a kivétel.

Ezek a kivételek: a perek közül: 1. azok a vagyoni jogi perek, amelyekben a pertárgy értéke ötszázezer koronát meghalad, vagy meg nem becsülhető, 2. a statusperek, (házassági ügyek, törvényesség megtámadása iránti perek, kiskorúság meghosszabbítása, gondnokság alá helyezés iránti eljárás, atyai hatalom gyakorlásának megszüntetését megtámadó eljárás); de még az ötszázezer koronát meghaladó értékű vagyoni jogi perek is egyesbíró elé tartoznak, ha a felek legkésőbb a perfelvételi tárgyalás bezárása előtt a bíróságnak írásban bejelentik, hogy perüknek egyesbírói elintézését kívánják. Ezenfelül még azokban az ügyekben is, amelyekben egyébként tanácsnak kell eljárnia, egyesbíró elé tartozik a keresetlevél elintézése és a perfelvételi tárgyalás.

Mint meg nem becsülhető tárgyra irányuló perek, tanács elintézésre tartoznak: részvénytársaság vagy szövetkezet közgyűlési határozatának megtámadása iránt indított perek, közkereseti vagy betéti társaság feloszlása, egyes tag kizárása, képviselői jog, üzletvezetői megbízás visszavonása, ellenőrzési jog érvényesítése végett indított perek, stb.

A törvényszék hatáskörébe tartozó nem peres ügyek közül csak egyes csődügyek, nevezetesen csőd megnyitása és megszüntetése, tömeggondnok kinevezése és elmozdítása, közadós letartóztatása és megszüntetése tárgyában való határozathozatal tartozik tanács elintézésre, minden más nem peres ügyben, ideértve azokat is, amelyek nem a polgári perrendtartásban vannak szabályozva, egyesbíró jár el. E szerint tehát egyesbíró fog eljárni anyakönyvi ügyekben, minden hitbizományi, kisajátítási, bányabírói, birtokrendezési ügyben, ügyvédi panaszügyben, közjegyzői biztosítékot tárgyzó ügyben, a közjegyző szolgálatának megtagadása vagy a közjegyző díjfelszámítása miatt emelt panasz tárgyában, kereskedelmi vétségek eseteiben stb.

Kérdés, hogy a törvényszék, mint egyesbíró jár-e el a járásbírói vagy a törvényszéki bírójának kizárása tárgyában (Pp. 64. §.); mivel ez az eset kivéve nincs, az általános szabálynál fogva egyesbírónak kellene eljárnia. Kérdés, hogy egyesbíró jár-e el a törvényszéki kiküldött bíró eljárása vagy határozata ellen beadott előterjesztés (Pp. 562. §.) tárgyában, vagy egyéb annak az előterjesztésnek tárgyában, amelyet a kereskedelmi nem peres ügyben eljáró egyesbíró végzése ellen adnak be (68,300/1914. I. M. a. r. 23. §.); minthogy az előterjesztés felől is ugyancsak az a törvényszék határoz, amelyik a megtámadott határozatot hozta, tehát a törvényszék az előterjesztés felől is elsőfokú bíró-

ságként jár el, egyesbírónak kellene eljárnia; nézetünk szerint helyesebb lenne ellenkező gyakorlatot kifejleszteni, mert alig lenne indokolható, hogy a törvényszék ily végzése elleni előterjesztést egyesbíró döntse el, holott a járásbírói eljárásnak nem peres ügyben hozott határozata ellen felfolyamodás alakjában beadott jogorvoslat tanács elintézésre kerül. Kérdés továbbá, hogy a központi telekkönyvi hatóság ügyeit, amelyeket most a budapesti törvényszék a központi telekhivatal főnökének előadásával tanácsban intéz, ezután egyesbíró intézi-e el s egyesbíróul kijelölheti-e a törvényszék elnöke a központi telekhivatal főnökét, aki nincs a törvényszéknél alkalmazva.

A törvényszéki egyesbírói rendszer hívei is elismerik, hogy a társasbíráskodás az egyesbíráskodásnál megnyugtatóbb és alaposabb, a többoldalú megfigyelés és megfontolás mind a tényállás megállapításában, mind a jogi döntésben előnyösen érvényesül, elismerik, hogy a tanácsban való működés képző hatásának elmaradása a bírói képzést megnehezíti s a bírói színvonal leszállását idézheti elő, mindazonáltal azért ragaszkodnak mégis annak a behozatalához, mert — szegény ember vízzel főz, ez az elszegényedett, megcsönkített ország nem bírja el a társasbíráskodás fényűzését, a törvényszékek a társasbíráskodás fenntartásával teljesen képtelenek a folyton szaporodó hátralékok tömegével megbirkózni, ha tehát csak tűrhetően is fenn akarjuk tartani a törvényszékek működését, erre nincs semmi más mód, mint az egyesbírói rendszer behozatala, mely mellett az ügyek tömegével nem három, hanem csak egy bíró foglalkozik. A segítséget pedig azért akarják a járásbírói hatáskör kizárólagossá tétele helyett a törvényszéki egyesbíráskodás formájában megadni, mert a törvényszéki eljárásban, különösen a fellebbezésben rejlő biztosítékokat akarják megőrizni és mert a törvényszékek mai színvonalát tekintve a törvényszék elnöke ruházott kijelölési jogban vélük megtalálni annak a biztosítást, hogy egyesbíróul csak kipróbált és megfelelő képzettség mellett nagy gyakorlati jártassággal és hosszas tapasztalattal rendelkező bírók fognak eljárni.

Részünkről a törvényszéki egyesbíráskodás ellen — a már említettek felül — főképen azért van aggodalmunk, mert a munkával túlterhelt és tanács ellenőrzés nélkül működő egyesbíró könnyen helyet engedhet az előkészítő iratok túltengésének (aminek egyik-másik törvényszéknél már most is mutatkoznak nyomai), a bíró s a gyorsan végezni kívánó ügyvédek között létrejöhetne olyan hallgatóságos megegyezés, hogy az ügy szóbeli előadását és jogi kifejtését mellőzzék, minthogy minden lényeges dolog már úgyis benne van az iratokban, így aztán a szóbeli tárgyalás vagy egészen elmarad vagy jelentéktelen formasággá fajul és a polgári perrendtartásban mesteri kézzel megvalósított és a gyakorlatban a törvény helyes kezelésével kitűnően helytálló szóbeliség eltűnik és helyébe burkolt írásbeliség lép, amely előbb-utóbb még rosszabb következményeket szül, mint amelyek a régi írásbeli eljárást elviselhetetlenné tették.

Attól tartunk továbbá, hogy a reform az eljárás gyorsítása tekintetében táplált reményeket sem fogja beváltani. A tanács három bírójának között ugyanis a munka célszerűen megoszlik úgy, hogy azokon a napokon, amelyeken tárgyalás nincs, az elnök elvégzi a bíraktól szerkesztett ítéletek felülvizsgálását, elintézi az ülésenkívüli ügydarabokat és készül a következő nap szóbeli tárgyalására, a másik két bíró pedig — egymás között felosztva — szerkeszti az előbbi tárgyalási napokon hozott határozatokat. Ha már most a tanács három bírójának külön-külön ugyanannyi szóbeli tárgyalást akarna tartani, mint amennyit a tanács tartott, akkor heti három tárgyalási napot számítva, egy nap alatt neki magának kellene mindazt a munkát elvégeznie, amely munka előbb hármas között oszlott meg, t. i. neki kellene ugyanannyi határozatot megszövegeznie, amennyit előbb ketten szövegeztek meg és neki kellene annyi tárgyalásra is előkészülnie, amennyire előbb a tanács elnöke készült; minthogy pedig erre nem lesz képes, kevesebb ügyet fog tárgyalásra kitűzni, tehát a három bíró, mint egyesbíró, nem fog háromszor annyi munkát végezni, mint amennyit előbb tanácsban végzett, hanem talán csak kétszer annyit vagy még kevesebbet, ami pedig nem fog gyökeres javulást hozni. Nem szabad azt sem figyelmen kívül hagyni, hogy míg eddig a tanácsban három bírónak volt egy jegyzője, most mindegyik bírónak külön jegyzőre lesz szüksége, mivel a törvényszéki eljárásban a jegyzőkönyvvezető alkalmazása kötelező.

A perfelvételi tárgyalásnak egyesbíró elé utalása nem jelent

lényeges könnyítést; ha már a vagyoni jogi pereket 500,000 korona értékig egyesbíró elé utalta a rendelet, az ez értéket meghaladó csekélyszámú perben helyesebb lett volna a perfelvételi tárgyalást a tanácsnál meghagyni, mint ennek a csekély munkának a tanács ügyköréből egyesbíróra átvitelével az eljárást bonyolítani.

Hogy a per tárgyának minden egyes esetben vizsgálata vitákat ne okozhasson, a rendelet kimondja, hogy abban a kérdésben, vajjon az ügy egyesbíró vagy tanács elé tartozik-e, a törvényszék elnöke vagy helyettese határoz és e kérdést sem a felek kifogás vagy fellebbezést tárgyává, sem a bíróság hivatalból vizsgálat tárgyává nem teheti. A gyakorlatban ez akként fog alakulni, hogy a törvényszék elnöke azzal, hogy a keresetlevelet vagy más kezdőiratot egyesbíróra szignálja, egyúttal eldönti azt, hogy az ügy egyesbírói elintézésre tartozik. Azért kell, hogy a vagyoni jogi per tárgyának értékét a felperes már a keresetlevelében előadja s valószínű tegye. Az érték megállapítására a Pp. 5–8. §-ait kell alkalmazni, de ha a felperes az egyesbíró előtt folyó keresetét 500,000 koronánál nagyobb összegre felelteti, továbbra is az egyesbíró tárgyalja a pert, viszont ha a tanács előtt 500,000 koronánál nagyobb összegre indított keresetet ez összegnél kisebb összegre leszállítják, a tanács sem utalhatja az ügyet egyesbíró elé. Önként értendő, hogy a törvényszék elnökének a pertárgy értékéről való döntése nem állja útját annak, hogy a bíróság — akár tanács, akár egyesbíró — ezzel ellentétesen határozzon olyankor, amikor a pertárgy értékét nem egyesbírói vagy tanácsai elintézés szempontjából, hanem más szempontból, pl. a törvényszéki vagy a járásbírói hatáskör szempontjából kell megállapítani.

Az egyesbíró nem a járásbírói, hanem a törvényszéki eljárás vagy az ügyre netán fennálló külön (pl. kisajátítási) eljárási szabályok szerint jár el és végzi mindazokat a tennivalókat, amelyeket a Pp. vagy az említett külön jogszabály a tanácsnak, a tanács elnökének vagy tagjának a hatáskörébe utal. Ehhez képest, pl. ha a felperes keresetlevelében közölt keresetétől a perfelvételi tárgyaláson el akar térni, köteles keresetét írásból felolvasni (Pp. 178. §.); a pergátló kifogás elvetése esetében is ítéletet kell hozni (Pp. 181. §.); az alperes érdemleges ellenkérelmét írásból köteles felolvasni (Pp. 185.); az elnöknek a 204. §-ban megszabott előkészítő tevékenysége az egyesbírónak is feladata; a tárgyalás rendjének fenntartását biztosító tennivalók, melyek eddig az elnök és a tanács között meg voltak osztva (Pp. 210., 211., 213., 215. §§.), most mind az egyesbíróra illetik, így pl. őt illeti a felek stb. kiutasításának vagy kivezetetésének a joga is; a tárgyalásnál mindig kell jegyzőkönyvezetét alkalmazni (Pp. 243. §.); a fél a jegyzőkönyvhöz melléklendő külön iratot adhat (Pp. 245. §.); a jegyzőkönyvet a felek nem írják alá (Pp. 247. §.); az ítéletet teljes kiadományban kell a felekkel közölni (Pp. 399. §.); ha az alapítéletet hozó egyesbíró a törvényszéktől eltávozik, kiegészítési kérelemnek nem lehet helye, mivel ily kérelem felőli határozathozatalban csak oly bíró vehet részt, aki az ítélet hozatalában résztvett (Pp. 408. §.) stb., azonban kiküldött bíró előtti eljárásnak (Pp. 225–262. §§.) az egyesbíró által elintézendő ügyekben nincs helye, mert semmi értelme sem lenne annak, hogy az az egyesbíró, aki az ügyet tárgyalja, azt az ügyet a saját tárgyalása számára még külön tárgyaláson előkészítse.

3. A rendelet harmadik része az írásbeliség idejéből fennmaradt ú. n. rendes perekben egyszerűsíti mind az elsőfokú, mind a fellebbezési eljárást. Erre irányuló rendelkezései általában célszerűek és mind olyanok, amelyeket több oldalról már régebben javasoltak. Az eljárást ezekben a perekben is egyesbíró végzi, az egyesbírói eljárás ellen ezekben a perekben nincs aggodalmunk, ily perekben az előadó döntő szavával szemben eddig is kevésbé érvényesült a társasbíráskodás előnye s a több bíró alkalmazása itt a tényállás helyes megállapítása szempontjából sem oly szükséges, mint a szóbeli eljárásban, mert az írásbeli per egész anyaga a periratokban lévén lefektetve, annak szolgáltatásában a bíró aktíve nem működik közre s a periratokban foglalt peranyag változatlanul kerül a felsőbíró elé, aki a tényállás megállapításának esetleges hiányait az iratok alapján könnyen pótolhatja. A periratoknak két-két periratra korlátozása, a halasztásoknak megszorítása, a pertári jegyzőkönyvi tárgyalások megszüntetése e perek elsőfokú befejezését remélhetőleg gyorsítani fogja, az a helyes rendelkezés pedig, hogy az ítélet feloldásának nincs helye, s kiegészítés szükségessége esetében magának a fellebbezési bíróságnak kell gondoskodnia a kiegészítés, pl. a bizonyítás-

felvétel fogantatásáról, egyrésztől sok munkától kiméli meg mind az elsőfokú, mind a fellebbezési bíróságot, másrésztől jelentékenyen meggyorsítja az ügy fellebbezési bírósági elintézését. E rendelkezéseknek meglesz az a jótékony hatásuk, hogy a régi perek, amelyek kivétel nélkül már legalább öt év óta vannak folyamatban, megfelelő adminisztratív intézkedések mellett hamarosan el fognak tűnni.

Mivel a rendelet a régi perekre vonatkozó rendelkezéseit az 1912: LIV. tc. 61. §-ának helyébe lépteti, ebből következik, hogy hatályát veszítette e §-nak az a rendelkezése is, amely szerint az ily perek bírói előadása után a felek képviselői az ügy állását minden fokon egy-egy felszólalással ismertelhetik. Ily felszólalásnak tehát sem az első, sem a fellebbezési fokon nem lesz helye.

A rendelet, bár csak 7 §-ból áll, polgári eljárásunknak mélyreható és lényegbe vágó reformja, olyan reform, amely — bár több irányban aggodalmat kelt és nem biztat sok reménnyel — azonnal könnyen megvalósítható, míg a helyes reformnak előfeltételeit, ezek között elsősorban a szellemi munka teljes kifejtését lehetővé tevő békés, nyugodt, minden gondtól mentes megfeszített munkálkodást most nem lehet megvalósítani. Éppen ezért oly kísérletnek tekintjük a reformot, amelyet meg kellett tenni a végre, hogy igazságszolgáltatásunk fenyegető válságát lehetőleg elkerüljük vagy legalább enyhítsük.

Judex.

Lánckereskedők és árdragítók.*

A lánckereskedés és árdragítás kriminogén okainak felkutatása, arról győz meg, hogy — amint láttuk — annak két fontos tényezője van: egyik a régi erkölcsi világrend összeomlása, a másik pedig a gazdasági anarchia, ami az árdragítással s lánckereskedéssel kapcsolatosan a termelés és fogyasztás közti egyensúly teljes felbomlásában nyilvánul meg. Már most, miután a kauzalitás törvénye szerint az okozat eltűnik, ha az eredményt fenntartó feltételek megszűnnek; egy csapásra helyre lehetne állítani a rendet, ha az új életviszonyoknak megfelelő és azokhoz alkalmazkodó új erkölcsi világrend volna parancsszóra teremthető; s ha a termelés és fogyasztás közti természetes viszonyt valami transzcendentális hatalom helyre tudná állítani.

Ez azonban képtelenség s így az egészséges és természetes erkölcsi és gazdasági rend végleges helyreállítását csak a társadalmi s gazdasági viszonyok konszolidálása után várhatjuk. Végtelenül lassú s évtizedekig tartó hosszas folyamat lesz ez, mert a társadalom ma olyan, mint a nagybeteg, akinek ágya mellett aggó gondossággal figyelik tudós professzorok a betegség lefolyását s lelkiismeretes, ügyes ápolók és szerető rokonság veszi azt körül, de az orvosok még abban a helyzetben sincsenek, hogy biztos választ adhatnának arra a kérdésre, hogy a beteg megmarad-e, vagy nem, csak azt tudják, hogy újabb roham jöhet, mely a beteget megöli. A betegség ilyen állapota után jön a krízisen való átvergődés, azután a lassú s hosszas javulás; mely apró fokozatokon átjutva vezet el a gyógyuláshoz. De még az sem jelenti a talpraállást; mert a gyógyulás után jön az erőgyűjtés, s csak midőn már a vitalitás teljesen megerősödött, csak akkor, de nem előbb, kezd a szervezet szabályosan és egészségesen működni.

Ilyen ma a kultúrtársadalmak élete is; sőt rosszabb és bizonytalanabb; mert a fenti példában a beteg ágya mellé bölcs professzorokat, jólelkű ápolókat s szerető rokoni környezetet helyeztünk el; a halálosan megsebzett kultúrtársadalmak beteg ágya körül azonban jórészen nagyképű, üresszívű lelketlen, alsórendű ösztönökkel telített charlatánok jönnek, mennek, kik nem ismerik a diagnózist, nem ismerik a betegség gyógyszerét, s nem veszik észre torzsalkodásukban, hogy míg kicsinyes önző érdekeiket képviselik, reng alattuk a föld; orkánfelhők tornyosulnak s nem is vihar, hanem országokat, az egész kultúrát fenyegető tajfun támadhat körülöttük, mely végig söpör a kultúrnemzeten; s akkor már késő lesz a fölött bánkódni, hogy miért is akarták a legyőzötteket teljesen életképtelenné tenni; miért szaggatták szét ezer év óta organikus egységet képező hazánkat természetellenesen, midőn annak határait maga a természet cövekelte ki egységes, organikus társadalom határai gyanánt; mert a nekilendült szociális tajfun feltartóztatlanul rohan végig

* Az előbbi közl. 1. a 7., 8. és 9. számában.

majd a kultúrállamokon; s mindaddig tombol és pusztít, amíg a kultúrának egy oszlopa áll ledöntetlenül, amíg egy apró kis oázis lesz még, amit a romboló vihar az élet minden megnyilatkozásától meg nem fosztott.

De hagyjuk a sötét prognózist s tárgyunkra vonatkozólag azt vizsgáljuk, hogy a lánckereskedés s árdrágítás két főenergiája mily forrásokból táplálkozik, ezek közül, melyek vehetők uralmunk alá s az emberi hatalom alá vonható tényezőket mily módon lehet elpusztítani, vagy legalább is neutralizálni.

Lássuk először az erkölcsi élet forrásait.

1. Első helyen jelölöm meg az ország fix területének megállapítását. Ez a társadalom megszilárdulásának fizikai, érzékelhető feltétele. Amíg ez bizonytalan, változó, a társadalom elhelyezkedése, egységes organikus kialakulásának folyamata sem indulhat meg. Országunk határai ma még bizonytalanok.* Mindig kétségtelen volt ugyan előttem, hogy a győzők által kijelölt demarkációnális vonal lesz a végleges határ; de ez egyrészt annyira lehetetlen s oly szöges ellentétben áll természeti igazságokkal, évezredek tradíciókkal és nemzeti érzelmekkel, hogy a társadalom kollektív hiedelme valami megmagyarázhatlan csodától vár más döntést. Bármiként álljon is etikai gondolkodás, igazság, lehetőség s a nemzetek elhelyezkedésének logikája szerint a dolog, az kétségtelen, hogy az ország határa bizonytalan; tehát az új életviszonyokhoz való alkalmazkodási törekvés, mely a darwinizmus szerint a létért való sikeres küzdelemnek kiindulópontja, meg sem kezdődhetik. A társadalom fix határa ugyanis olyan, mint a folyamnak a medre, melyet ha a víz kiásott, s kimélyített, bármily nagy is az áradás a megdagadt hullámok minden veszély nélkül lefolynak. A szilárd határokat nélkülöző társadalom pedig hasonlít, a víz össze-vissza rohanásához gát-szakadás alkalmával; szinte olyan az árvíz, mintha kényelmet hajhászó gondolkodó lény volna, ideges gyorsasággal keresi a «moindre effort», a kisebb erő kifejtés egyetemes törvényénél fogva a lejtősebb irányvonalat, hogy gyorsabban rohanhasson tovább. Ebben a tapogatózó mozgásban, hol szűknek bizonyul a lefolyásul választott út, hol helytelennek; hol zsákutcába kerül az áradat; s határozott lefolyási medret nem talál egyhamar a kiömlő víz. Így van a társadalom is, melyre nézve bizonytalan az a terület, melyen élnie kell. Sajnos, amily fontos ez a tényező egy egészséges társadalom kialakulására, ép oly távol esik annak meghatározása akarattunktól, mert ebben a kérdésben a döntő szó a győztes, rosszul informált s így célszerű s igazságos elhatározásra képtelen ántántot illeti. Lehet-e csodálkozni azon, hogy az ántánt a mi érdekeinket nem veszi figyelembe; hiszen a békekötésnél a legyőzöttek emberséges bánásmódra a történelem tanúsága szerint sohasem számíthattak, hogy várhatnánk éppen mi humanizmust s nagylelkűséget ellenségeinktől. Naiv hiedelem, vagy talán a helyzet kétségbeesítő volta ébresztheti csak föl bennünk azt a gondolatot, hogy most hirtelenében a történelem logikája megváltozik, hatalmas ellenfeleinken a könyörületesség vesz erőt s a magyarok kedvéért cserbenhagyják azokat az apró szövetségeseket, kik nekik hasznos szolgálatot tettek, aminek ellenértéke fejében előzetesen írásbeli szerződéssel meghatározott mértékben kötelezettséget vállaltak. A *vae victis* jelszava mindig igaz volt, s legfeljebb Brennus kardját dobják a mérleg serpenyőjébe ellenségeink, de mi hiába várunk Camillusokra, ilyen megmentőnk nekünk nincs és nem is lesz soha.

Le kell tehát mondanunk arról a reményről, hogy a fix határokat társadalmunkra s állami létünkre előnyösen állapíthatnánk meg, mert ez a tényező teljesen s kizárólag az ántánt kezében van. Valószínű, hogy az összezsugorított Magyarország szűk területén korábban megkezdhetné életműködését, ha en bloc elfogadná a békefeltételeket. Ennek a sorsa azonban egy nagy kérdőjel; úgy szintén az is, hogy mi lesz akkor, ha a békeszerződést nem fogadjuk el; hasonlóképp, mint szédületes meredélytátong előttünk az a további kérdés, hogy mi lesz, ha a feltételeket elfogadjuk ugyan, de azt teljesíteni képtelenek leszünk. Íme csupa oly lehetőségek ezek a terület kérdésével kapcsolatosan, melyek beláthatatlan távolra tolják ki azt az állapotot, midőn már azt mondhatjuk, hogy szilárd és olyan területe van az országnak, mely a normális megélhetést s így a meglazult, sötét összeomlott erkölcsi rend kialakulását lehetővé teszi. Amíg pedig

az ország területe bizonytalan, a társadalmi élet funkciói is ingatagok; a társadalom örökös rengésben, himbálózásban van, mint nagy viharban a hajó a tengeren. Az ilyen mozgó, labilis élet nem alkalmas talaj az erkölcsi rend kialakulására, mert az erkölcs, mint célszerű s hasznos társadalmi tény, a szokás törvényei szerint keletkezik, fejlődik s erősödik meg; ennek feltétele pedig az azonos, teljesen hasonló magatartásoknak, cselekményeknek gyakori ismétlése. Ugyanaz a cselekmény, vagy magatartás azonban csak akkor ismételtető, ha a szervezet ugyanolyan, vagy lényegében hasonló feltételek közt van; ez megdönthetetlen biológiai szabály, mely ép úgy érvényes az egyének, mint a csoportok életére. Következésképp, amíg az ország területe bizonytalan, az erkölcsi rend felépítésének alkalmas talaja is hiányzik. Ha pedig rövidlátó ellenségeink olyan fix területre szorítanak, melyen a megélhetés lehetetlen, szintén élettani okokból nem szilárdulhat meg a társadalmi élet s a szociális erkölcs. Az ilyen ketrecbe szorított társadalom örökös tűzfészkek, mely nemcsak önmagát pusztítja s emészt, hanem pusztulással fenyegeti közvetlen s távolabbi szomszédait is egyaránt. Az ilyen tűzfészkek olyan, mint az örökké füstölgő tűzhányó, sohasem lehet tudni, hogy a körülötte lakók mikor jutnak Pompéji és Herkulaneum sorsára.

2. Az erkölcsi anarchia megszűnésének s így az egészséges szociális erkölcs kialakulásának második feltétele az állandó, homogén és szolidáris munkában élő népesség. — Ezen a ponton is nagyon dezolált viszonyok közt élünk; a megszállott területek lakosságának egy része elhagyva otthonát, ide menekült; egy részét pedig kiűldözték a megszálló csapatok, régi magyar hazájukból. Ezek itt állandó izgalmi anyagnak szolgálnak, mert sajnálatraméltó szerencsétlen honfitársaink otthont itt nem találhatnak; sem az állam, sem a társadalom nem képes őket eltartani s munkához juttatni. Ellenben az ügyis minimumra lesorvadt megélhetési forrásaink gyorsabb tempójú kiapasztását nagyon elősegítik; valamiként a lánckereskedés s árdrágítás működési lehetőségeit is megszorítják; s így ezek a származékos állapotban levő véreink, mint a háború ártatlan áldozatai s mártirjai, részint faji ragaszkodásból, részint az ellenség, kegyetlen üldözései miatt szaporítják a nyomort, nehezebbé teszik a megélhetést; az élelmiszeruzsorások burjánzását előmozdítják s a kormányt oly problémák megoldása elé állítják, melyek úgy pénzügyileg, mint gazdaságilag megoldhatatlanok. Két megoldási lehetőség volna ugyan, mely a népesség labilis helyzetén segítené, egyik, ha magyar testvéreink lemondanának faji érzésükről, szolidaritásukról, letennék a hűség esküt s visszatérnének új állami kötelekükbe. Ezt azonban igazán nem lehet tőlük követelni, mert a faji szolidaritás a legnemesebb s legerősebb erkölcsi érzés, mely az erős fajok virulásának s erejének egyik feltétele; ennek a társadalmakat föntartó érzésnek megtagadására való ösztönzés a legnagyobb erkölcsstelenség volna. Hasonló a másik megoldási mód is, mely abban állana, hogy az idemenekülteket a kormány egyenesen kényszerítené a visszatérésre. Ez példátlanul állana a történelemben; mert az gyakori eset, hogy a fajok elszakadt töredékeit magukhoz vonják ismét s visszatelepítik, de az erkölcsi lehetetlenség, hogy az ellenség kegyetlensége s igazságtalanságai folytán hozzánk menekült véreinket a kormány visszaüldözze régi lakóhelyükre, mely már nem lesz hazájuk s otthont sem ad nekik. Látható tehát, hogy az erkölcsi anarchiával kapcsolatos második tényező talán már fizikai hatalmunkban volna, de azzal etikai okokból nem élhetünk, mert ez a fizikai lehetőség erkölcsi lehetetlenség.

3. Igen lényeges feltétele a társadalmi szerkezet megerősödésének s így a társadalmi rengések megszűnésének s ezzel kapcsolatosan az erkölcs újraszülésének a központi kormányzat s a törvényhozótestület megszilárdulása. Minél erősebb a kohézió a kormány tagjai közt; minél jobban átérzi ez azt a kötelezettséget, hogy osztály, vallás, faj s foglalkozásra tekintet nélkül egyenlő gondossággal s igazságérzettel képviselje minden csoportnak s egyénnek érdekét, annál mélyebb gyökeret ereszt le a kollektivitás lelkitalajába s így annál nagyobb tekintély és nimbusz veszi körül. Másrészt az ilyen központi hatalomból kisugárzó erkölcsi, szociális érzések a kollektivitás érzelmeire s annak nevelésére igen üdvös hatást gyakorolnak. Szükség is van erre, mert a kormány és törvényhozótestület a társadalom életében olyan szereppel van felruházva, mint a nagyagy középírása és a nyúltvelő, melyek

* Márc. közepén írom e sorokat.

az akaratí mozgásoknak szervei. Aminthogy a szervezet mozgása attól függ, hogy az akaratnak e központjai mily irányba terelik az izmokat, ép úgy a társadalom funkciója is, legalább főbb körvonalakban attól függ, hogy a kormány s törvényhozás, hatalmi erővel is kikényszeríthető mily intézkedéseket tesz, mily jogszabályokat alkot s mily törvényeket hoz. Ezek az intézményes rendelkezések a kormány s törvényhozó hatalom életműködésének termékei; következésképp függvényei e két hatalom mentalitásának s azoknak az értelmi s érzelmi komplexumoknak, melyekből ez a mentalitás kisugárzik. Minél okosabb, előrelátóbb, tapintatosabb a társadalmak életének irányítására s vezetésére hivatott e két organum; minél több önzetlen, szociális érzés hatja azt át, s minél kevesebb abban az antiszociális gondolat s érzés, mely nem más, mint az egyénnek, pártnak, különböző csoportnak önző előtérbe tolása az összeség rovására: annál áldásosabb e kettős hatalomnak működése; annál jobban szétsugárzik onnan, mint a nappól az életet adó meleg és fény, a társadalom minden zugába az erkölcsös érzéseknek s szociális gondolatoknak társadalmat s államot életető energiája.

Nálunk már örömmel látjuk, hogy van kormányzónk, van parlamenti kormányunk s van törvényhozó testületünk, mely hivatva volna az ország véghetetlenül nehéz helyzetében okos, hasznos és célszerű törvényeket alkotni; mert az általános szavazati jog alapján összeült képviselőház s az ebből vett s ennek felelős kormány — legalább formailag — a közjog struktúrális követelményeinek megfelelőleg az az állami szerv, melynek feladata törvényes alapon kiépíteni a jövő állami életét.

Vajjon ennek az állami szervnek összetétele olyan-e, mely optimizmusra jogosítana fel; korántsem. Pártérdek, csoporttörekvések; dagadó egyéni ambíciók; s az ezekből folyó torzszakodások, féltékenységek; hatalmi vágyak azok a törekvések, melyek a politikusok közt lévő nemesebben gondolkozók jó akaratát megzsibbasztják s tehetetlenségre kárhoztatják.

Még össze sem ült a ház, már is sajnálatos verseny fejlődött ki a pártok közt a hatalmi pozíciók megszerzése körül; a régi pártérek ütötte fel ismét fejét az országos érdek rovására. Mi, akik a politikától távol esve szemléltük s tárgyilagosan bíráltuk meg a társadalom forrongását, azt hittük, hogy a bolsevizmus borzalmas pusztításai után, mint egy test, egy lélek áll össze minden becsületes polgára az országnak fajra, vallásra, társadalmi osztályra s foglalkozásra tekintet nélkül, azt hittük, hogy a vas szolidaritás fogja összekovácsolni az embereket s a közös érdek állítja őket munkába s az emeli annak felismerésére, hogy a társadalom olyan, mint egy igen bonyolult gépezet, melyben a fogaskereknek mértani szabatsósággal kell egymásba kapcsolódnia, hogy a gép egységes harmonikus és szabályos működésben legyen tartható. Ha ez meg van, a gép precíze, szinte automatikusan működik; ha azonban egy csavar, vagy egy kerék megromlik, a harmónia már megbomlik, melynek hatása az egész gépezeten megérzik. Sajnos, nálunk ez a közös érdek felismerése hiányzik; nincs az meg kellő mértékben máshol sem; de más társadalmakban koránt sincs annyi baj, mint nálunk, tehát a szolidaritás hézagosa volt ott alig érezhető, míg nálunk állandóan gátolja az erkölcsi rend helyreállítását s így végelemzésben közvetve ez is egyik tényezője, bűnsége a lánczereskedésnek. Nemcsak a politikában hiányzik a szolidaritás, mely olyan összetartó ereje és föltétele az erős társadalmi életnek, mint cement az építkezésnek, hanem a társadalom minden csoportja enélkül szűkölködik. A bolsevizmus alatt a burzsoa-osztály szolidáris volt a passzivitásban s szenvedésben. A bolsevizmus bukása után pedig szolidárisnak kellett volna lennie az új társadalmi életet megteremtő alkotó munkában. És mi történt? Az alsórendű mentalitást jellemző faji s vallási gyűlöletet robbantották ki azok, akik a romokon felkapaszkodva legnagyobb hanggal rendelkeztek; s így a szolidaritást a becsületes emberek között még megfogamazása előtt lehetetlenné tették. Vallások s fajok, s nem aszerint osztályozták az embereket, hogy melyik hasznos, melyik ártalmas tagja a társadalomnak. Bizonyos túlzásra mindenki el volt készülve, a túlzás el nem maradhatott, mert azt a közvetlen előzmények szükségszerűen váltották ki; de oly túlzásnak nem lett volna szabad lábrakapni, mely a kivételből általános szabályt csinál; s mely a bűnös söpredékkal azonosítja az erkölcsi s értelmi nivón álló azokat az elemeket is, melyek a társadalomnak hasznos tagjai. Így következett be az, hogy a bolsevizmus után

epedve várt szolidaritása a becsületes, dolgozó, hasznos polgároknak elmaradt; s a lappangó osztálygyűlölethez, mely a kommunizmus után még mindig izzó állapotban van, új robbantó elemként járult a tobzódó vallás- és fajgyűlölet; mely most már — úgylátszik — a csatateret külföldre helyezte át; ahol az ország tekintélyét, hitelét, erkölcsi erejét nem csupán a bolsevisták pusztítják és rombolják — ami nem lett volna olyan veszedelmes, mert annak hangjait alig hallották volna meg a külföldi irányadó körök — hanem mindazok, akiknek erkölcsi vagy anyagi érdekét, társadalmi életét s egyéb létföltételét sérti vagy veszélyezteti a felszított faji-gyűlölet. Ez nagyon hozzájárult ahhoz, hogy a társadalmi rend rezgése tovább tart, s így az erkölcsi élet az egy területen élők közt levő diszharmónia miatt meg erősödni nem tud.

Mily más lett volna az erkölcsi perspektíva, ha tüzzel-vassal üldözzük az igazi bűnösöket, de csakis azokat és nem az ártatlanokat is; s a vallás- és fajgyűlölet helyett vállvetve, szolidáris tevékenységgel igyekszünk a társadalmat újraépíteni; faj-, vallás- és nemzetiségi különbség nélkül!

A lavina azonban megindult; megy a maga útján lefelé, pusztítva és rombolva, hogy hol áll meg, azt senkisé tudja. Egyet azonban tudunk, s ezt tudniok kellett volna azoknak is, akik könnyelműen szörnyű tudatlansággal és lelkiimeretlenül kanóccal jártak a löporos hordó körül, azt t. i., hogy társadalmi, faji és vallási kérdéseket csak előrelátó okossággal, tartós munkával, s mindenekfelett szolidáris érzéssel és erkölcsi igazsággal lehet megoldani. Erőszakkal, nagy hanggal, tudatlansággal, zajjal és lármával csak az izgalmakat fokozzuk, de az erkölcsi fejlődést egy lépést sem visszük előre; sőt évekkel és évtizedekkel visszavetjük azt.

(Ref. köv.)

Vargha Ferenc.

A lakásügyekben követendő eljárás szabályozása tárgyában kibocsátott rendelet.*

A rendelet első rész második címe a lakásigazolványok kérdését szabályozza és kimondja, hogy bármely helyiség vagy helyiségrész csak lakásigazolvánnyal foglalható el. A lakásigazolvány vagy ideiglenes vagy végleges.

Ideiglenes lakásigazolvány csak egész kivételes esetekben adható ki és pedig vagy közvetlenül a kérvény beadása után vagy a határozat meghozatala után, de a jogerőre emelkedés előtt. Ideiglenes lakásigazolványt vagy az igénybevételi osztály vezetője, vagy az ügy előadója, vagy amennyiben a meghozott határozat ellen panasz adatott be, a panaszbizottság elnöke, vagy az által ezzel megbízott előadó adhat ki. Az igénylési kérelem beadása után akkor adható ki ideiglenes lakásigazolvány, ha az igénylő kérelmezési jogosultsága nyilvánvaló, ha továbbá az igénylő hajléktalan, vagy kilakoltatása el van rendelve és ha végül a helyiséggel rendelkező fél a beköltözésbe beleegyezett, vagy ha a helyiség üresen áll és az igénybevehetőséghez kétség nem fér. E feltételek bármelyikének hiánya az ideiglenes lakásigazolvány kiadását gátolja. Ha több igénylő van, ideiglenes lakásigazolvány csak annak adható, akinek az igénye legindokoltabbnak látszik.

A határozat meghozatala után, de annak jogerőre emelkedése előtt a kijelölt új bérlőnek is csak a fentebb felsorolt előfeltételek fennforgása esetén adható ideiglenes lakásigazolvány.

Az ideiglenes lakásigazolvány arra jogosítja fel azt, akinek az kiadatott, hogy a lakást elfoglalja és abban az ügy végleges elintézéséig lakhassék.

A végleges lakásigazolványt a lakásigazolványi osztály vezetője vagy helyettese adhatja ki és pedig csak jogerős igénybevételi vagy kiutaló határozat alapján.

Itt ügyelni kell arra, hogy míg az igénybevételi határozat alapján hivatalból adatik ki a lakásigazolvány, addig a kiutaló határozat alapján az igényjogosult a határozat közlésétől számított nyolc nap alatt vagy szóval vagy írásban tartozik a lakásigazolványt kérni, mert ennek elmulasztása esetén a kiutaló határozat hatályát veszti és a lakásügyek miniszteri biztossága a kiutalt lakással újból rendelkezik.

A hivatal nyilvántartja, hogy ki kapott már lakásigazol-

* Az előbbi közl. 1. a 8. számban.

ványt és ha a lakásigazolványi osztály vezetője úgy látja, hogy a kérvényező már kapott lakásigazolványt, eljárást indít annak kiderítése végett, hogy visszaélés forog-e fenn. Visszaélés fennforgása esetén a lakásigazolvány kiadását megtagadja és a határozatnak a kérvényező javára szóló rendelkezését hatálytalanítja. Ha több igénylő nem volt, a lakásigazolványi osztály vezetője az iratokat a nyilvántartási osztályhoz teszi át és ennek vezetője az új bérlő kijelöléséről gondoskodik, ha több igénylő volt, erről ugyan a rendelet nem intézkedik, az iratok — a dolog természetére szerint — az igénybevételi osztályhoz kerülnek és ott történik a döntés abban a kérdésben, hogy az igénylők közül ki jelöltesse ki újabb bérlő gyanánt.

A hivatal nemcsak azt tartja nyilván, hogy ki kapott már lakásigazolványt, hanem hogy mely lakásokra vonatkozóan adatott ki lakásigazolvány. Ha ezen nyilvántartás alapján a lakásigazolványi osztály vezetője azt állapítaná meg, hogy a helyiségre vonatkozólag már más kiutaló határozat is hozatott, vagy végleges lakásigazolvány kiadatott, vagy ha egy helyiségre tévedésből több végleges lakásigazolvány adatott ki, a panaszbizottság dönt abban a kérdésben, hogy a kiutaló határozatok, illetőleg a kiadott igazolványok közül melyik maradjon érvényben. A panaszbizottság döntéséig a végrehajtási eljárás el nem rendelhető vagy az elrendelt felfüggesztendő.

Több tévedésből kiadott végleges lakásigazolvány közül rendszerint az marad érvényben, amelyik a legkorábban hozott határozat alapján adatott ki, ha pedig a végleges lakásigazolványok egyike alapján valamelyik igénylő a lakásba beköltözött, rendszerint annak a lakásigazolványa érvénytelenítendő, aki a helyiség birtokába még nem jutott. Ez utóbbi esetben a tényleges birtokos védelemben részesül, mert figyelemmel kell lenni arra, hogy a beköltözködéskor joggal abbau a hiszemben volt, hogy már van lakása és mert a költözködés költségekkel járt. A beköltözködés természetesen nem jön figyelembe, ha a beköltöző rosszhiszemű.

Az első rész harmadik címe a mentesítési eljárást tárgyalja.

A mentesítés kérhetésének feltételei: 1. a mentesíteni kért helyiség tényleges használata; 2. hogy aki kéri, jogosult volna igénybevételi kérelmet előterjeszteni; 3. hogy a helyiséget vagy helyiségrészt a kérelmező időlegesen és indokoltan nem használja. A rendelet azonban a harmadik feltételt bővíti azzal, hogy kimondja, hogy a mentesítés más fontos okból is kérhető. Felmondás vagy más körülmény folytán megüresedett helyiségnek vagy helyiségrésznek mentesítését az esetben engedi meg a rendelet, ha: 1. a helyiséggel rendelkező fél kimutatja, hogy a helyiségre magának van elkerülhetetlenül szüksége, vagy 2., hogy a megüresedett helyiségrésznek igénybevétele családi életének nyugalmát és indokolt kényelmét zavarná, vagy 3. a rendes munkájának folytatásában gátolná. A feltételek bármelyikének fennforgása mentesítési okot képez.

A beérkezett mentesítési kérvényről mutatólapon állít ki a hivatal azért, hogy a lakás igénylése esetén az igénylési kérelemre reávezethető legyen, hogy mentesítési eljárás van folyamatban.

A mentesítési kérelemben foglaltak tisztázása után az alapítalan mentesítési kérelem elutasítandó, a mentesítési kérelem alapossága esetén pedig a helyiség az igénybevétel alól mentesítendő.

Amennyiben a helyiség időközben hivatalból foglaltatott le, a lefoglalás alól fel kell oldani. A mentesítés rendszerint határozott időtartamra szól, a felmondás vagy egyéb ok folytán megüresedett helyiség mentesítése azonban végleges is lehet.

A mentesítési ügy elbírálása alatt beérkezett rekvizíciós ügy iratai a mentesítési iratokhoz csatoltatnak és ha a mentesítési kérelem alapos, a mentesítéssel egyidejűleg az igénylési kérelem elutasítandó, ha pedig a mentesítési kérelem alaptalan, az eljárást eladó az igénybevétel kérdésében is dönt; az igénylési kérelem beérkezése után beadott mentesítési kérelem tárgyában az igénybevételi osztály dönt és ha a mentesítési kérelmet alaposnak találja, az igénylési kérelmet elutasítja.

A rendelet három nap alatt benyújtható előterjesztést enged annak az igénylőnek, akinek kérelme azért utasított vissza, mert a helyiség az igénybevétel alól mentesített. Ha az előterjesztéssel élő fél kimutatja, hogy a mentesítés hamis, vagy valótlan adatok alapján eszközöltetett ki, a mentesítés vissza-

vonandó és a helyiség igénybevétele elrendelendő, ellenesetben az előterjesztés elutasítandó.

Az előterjesztés felett az igénybevételi osztály dönt.

A bérlő vagy albérlő minőség megállapítása céljából szükséges eljárás tárgyában a rendelet első rész negyedik címe rendelkezik.

A rendelet életbelépte óta hozott határozatokban az előadó kitünteti, hogy az, akinek részére a helyiség igénybevétele, bérlő vagy albérlő minőségben kapja-e a helyiséget. De egyrészt az eddig elintézett ügyek egy részében e minőség megállapítása nincs, másrészt a proletárdiktatura alatt behelyezett, de kihelyezni nem kért vagy ki nem helyezett lakóknál, végül abban az esetben, ha egy lakásban több egyén lakik és ezek között e kérdésben vita támadt, kérhető a bérlő vagy albérlő minőség megállapítása.

A felek megidézése után megtartott tárgyaláson dönt az előadó a bérlő vagy albérlő minőség kérdésében. A rendelet irányadó elveket állít fel a minőség megállapítására. Többek közül bérlőnek az tekintendő, aki a mellékhelyiségeket is használja, ha pedig a mellékhelyiségeket közösen használják, az tekintendő bérlőnek, aki a helyiség nagyobb részét tartja birtokban. Ha a bérlő minőség ily módon nem állapítható meg, az jelölendő ki bérlő gyanánt, akit a háztulajdonos ajánl.

Ha valamely helyiség vagy helyiségrész bérösszege, vagy a bérösszeg járulékaik tekintetében a bérbeadó és bérlő, illetőleg albérlő között vita támad, bármelyik kérheti a bérösszeg megállapítását. Az eljárást a rendelet első rész ötödik címe szabályozza.

A felek a tárgyalásra megidézendők, a felek egyikének elmaradása a tárgyalás lefolytatását nem akadályozza, mindkét fél elmaradása azonban az eljárás megszüntetését vonja maga után. A meg nem idézett fél újból idézendő.

Az ügyet tanács tárgyalja le, melynek elnöke az ügy előadója, két ülnök gyanánt a viszonyokkal ismerős, a főváros polgármestere által kerületenként kijelölt polgár szerepel. A hozott határozat ellen panasznak helye nincs. Annak ellensúlyozásául, hogy panasznak nincs helye, a tanács elnöke az elvi jelentőségű ügyeket, továbbá azokat az ügyeket, amelyekben a hozandó határozat a gyakorlat egyöntetűségét érintené, közvetlenül a miniszteri biztos döntése alá bocsáthatja, az ily ügyek is azonban a döntés alá bocsátás előtt teljesen letárgyalandók.

Ugy a lakásügyek miniszteri biztossága, mint a budapesti központi járásbírószág és az újpesti, valamint az erzsébetfalvai járásbírószágok mellett működő lakbérleti bizottságok által hozott határozatokat a lakásügyek miniszteri biztosságának végrehajtási osztálya hajtja végre. A végrehajtási eljárásra, nem a végrehajtási törvény, hanem a rendelet első rész hatodik címében foglaltak az irányadók.

Végrehajtást csak jogerős határozat alapján rendel el a végrehajtási osztály vezetője vagy helyettese.

Helyiség vagy helyiségrészbe való behelyezés csak lakásigazolvány alapján rendelhető el. Végrehajtási kérelem csak a teljesítésre kiszabott határidő eltelte után terjeszthető elő, de ha mégis előbb adatott be, a végrehajtási kérelem nyilvántartásba vétetik.

A végrehajtás vagy egy helyiség kiürítésére vagy egy helyiségbe való behelyezésre irányul.

A helyiség kiürítésére irányuló végrehajtás elrendelésekor a végrehajtási osztály vezetője felhívja a felet, hogy e helyiséget 24 óra alatt ürítse ki, mert különben szükség esetén karhatalommal fog eltávolíttatni. Az a kilakoltatott, aki a kilakoltatás folytán hajléktalanná válik, szükséglakást kap.

A rendelet újítása, hogy a kiürítésre kötelezett a végrehajtás elrendelése után szükséglakásra szóló utalványért, amely a lakásigazolványt is pótolja, jelentkezhet; amennyiben nem jelentkezik a végrehajtás ellene foganatosíttatik és ha a végrehajtás foganatosítása után hajléktalanná válnék, a végrehajtó közeg gondoskodik szükséglakás-utalványról. A vezérő szempont az, hogy lehetőleg mindenki elhelyeztessék és az utcára senki se kerüljön; kivételt ez alól egy esetben tesz a rendelet: a rendelet ugyanis kimondja, hogy azzal szemben, aki a háborút megelőző időben Budapesten nem lakott és életviszonyainál fogva nem kénytelen Budapesten lakni, a végrehajtás szükség-lakás vagy más lakás kijelölése nélkül is foganatosítható. Ily-

végrehajtást azonban csak a végrehajtási osztály vezetőjének írásbeli utasítására lehet foganatosítani, mert a rendelet kellő garanciát kíván, hogy az ily végrehajtás elrendelésének, illetőleg foganatosításának előfeltételei bírói megállapítást nyerjenek.

Az a szempont, hogy senki végrehajtás folytán hajléktalanná ne váljék, jelentkezik abban is, hogy a lakásügyek miniszteri biztosa felhatalmazta a végrehajtási osztály vezetőjét, hogy szükséglakásokon kívül a hivatalból igénybevett lakások közül is utalhasson ki lakást a végrehajtást szenvedő részére, továbbá, hogy a végrehajtási osztály vezetőjének mindig fel kell függesztenni a végrehajtás foganatosítását, amíg a hajléktalanná való kilakoltatandót elhelyezni nem tudja.

(Bef. köv.)

Dr. Hetényi József.

Szemle.

— **A békeszerződés** aláírása vagy az aláírás megtagadása jogászai nézőpontból ép oly közömbös, mint aminő közömbösnek a politikusok hirdetik. Szerződés csak az ügyletkötő felek egyező akaratából keletkezhetik. Hogy a kényszernek oly foka, amelynek hatása alatt állunk, kizárja a kötelezési szándékot s így legjobb esetben is csak megtámadható szerződés jöhet létre, az alig szenved kétséget. A nemzetközi jog etikája ma is a pacta sunt servanda álláspontját vallja, így tehát a reservatio mentalis-szal kötött szerződés erkölcsi tartalma alig különbözik a meg nem kötött szerződéstől. Az entente, amely jogászai formalizmussal mindennek tudatában is ragaszkodik a szerződés kötéshez, a bukás szélén álló kereskedőhöz hasonlít, aki hitelképességének látszatát hamisított okiratokkal igyekszik ideig-óráig fenntartani. Hitelezőivel — népeivel — szemben ez talán sikerrel járhat, de minket az adósokat, akiket a hamis okiratok kiállítására presszionált, bizonyára nem fog megtéveszteni. Ha a Neuilly-ben készült írásművet egyáltalán kénytelenek vagyunk jogászai megítélésben részesíteni, úgy még leginkább a **büntetőparancs** típusának felel meg, amely ellen — legalább ezidőszereint — kifogással sem élhetünk. De ép ezért alig remélheti a parancsot kiállító rendőrhatalóság, hogy az valamikor is jogerőre emelkedjen.

— **Közigazgatási Döntvénytárunk** vezetésében változás állt be. Dr. *Schlamadinger* Jenő közigazgatási bíró, aki több év óta buzgalommal töltötte be a szerkesztő tisztet hivatali állásából nyugalomba vonult. Súlyt helyezünk rá, hogy a Döntvénytár vezetője állandóan figyelhesse a közigazgatási bíróság működését s így a távozó szerkesztő helyét kérésünkre *dr. Főző Sándor*, osztálytanácsos, a közigazgatási bíróság tagja volt szíves elfoglalni.

— **Az új rend.** A polgári bíraskodásnak új rendjét az egyesbíráskodásnak intransigens hívei is csak méla örömmel üdvözölhetik. Nem az elv győzedelmeskedett, az egyesbírói eljárásnak május 1-vel bekövetkezett nagymértékű kiterjesztését nem az a törvényhozói meggyőződés hozta létre, hogy a pereket az egyesbírák bármilyen tekintetben is jobban fogják elintézni, mint a tanácsok, hanem a veszített háború egyik következménye a kiterjesztés, mert olcsóbb, minél olcsóbb jogszolgáltatásra törekszünk s az egyesbíráskodás olcsóbb. A mai viszonyok közt csak ez az egy mentsége van az egyesbíráskodás kiterjesztésének, minden más érv ellene szólna. A gazdasági viszonyok állandó válsága a bíróságokat folytonosan, nagy és kis kérdésekben, új és új problémák elé állítja és ilyenkor, amidőn a bírácoknak folyton az anyagi jognak új kérdéseivel kell foglalkozni, semmi perjogi reform sem indikált, különösen az olyan nem, amely csökkenti az alapos ítélezés garanciáit. Igaz, hogy mi magunk is, a perhalasztásról sopánkodva (*Jogt. Közl.* 1919. évf. 13. sz. 111. old.) az egyesbíráskodás kiterjesztését ajánlottuk, mint a perek elhúzó-dásának remediumát. Ámde a mi tervünk szerint csak az ú. n. régi rendes perekben járt volna el feltétlenül egyesbíró, a törvényszéki szóbeli vagyoni jogi perekben csak akkor, ha a felek kívánnak egyesbírói eljárást. És az egyesbíráskodásra mi az ítéletábla elnökével kívántuk kijelölni az arra alkalmas bírác-

kat. Az új rend a felek akaratára tekintet nélkül és különben is majdnem korlátlanul létesít egyesbírói eljárást és már ezzel kizárja azt, hogy az eljárás kiválasztott bírácokra legyen bízható.

A budapesti törvényszéknél, amelynek a viszonyai a reformot elsősorban tették szükségessé, az új rend hátrányainak csökkentése végett május 1-én túl is fennmaradtak a tanácskeretek. A tanácsokban eddig együtt működött három bíró ezután is adminisztratív kapcsolatban marad. Feltehető, hogy az a kapcsolat ítélezésükre is előnyös lesz; ha nem is döntenek el együtt az egyes ügyeket, de legalább az elvi szempontokat fogják egymással megvitatni és ha netalán a tanács valamelyik tagjának vezető befolyása volt, ez a befolyás változott formában ezután is megmaradhat. A bírác a tanács elé tartozó ügyek eldöntése végett tanácscsá alakulnak. Ezen ügyeknél a szakszerű elintézés is inkább fenntartható így, mint ha a tanácskeretek megszűntek volna és csak a tanács elé tartozó ügyek eldöntésére létesül egy vagy két tanács az összes tanács elé tartozó közpolgári és kereskedelmi pert tárgyalja, míg így a perek ezután is a fennállott tanácsbeosztás szerint oszolnak meg és a szakszerűség megmarad.

Ennek a másik beosztási módnak viszont az lett volna az előnye, hogy az egyesbíráskodásra alkalmas bírácokat inkább lehetett volna kiválogatni.

E *«kiválogatás»* kérdésének kapcsán nem hallgathatjuk el azonban azt a megjegyzést, hogy nemcsak az egyesbírói székre kellenek kitűnő bírácok, hanem a tanácsokba is, amelyek az 500,000 koronát meghaladó és a meg nem becsülhető értékű perekben az elsőfokú bíraskodást gyakorolják és a törvényszék fellebbezési tanácsaiba is, amelyek 5000 K perértékig szóbeli tárgyalás nélkül és e perértékig általában jogorvoslat kizárásával határoznak és amelyeknek ítéletei ellen különben is csak felülvizsgálatnak van helye.

Jó bírácok. Ez a sommás összefoglalása annak, amft óhajkúp elmondhatunk, amidőn jó igazságszolgáltatás létesítésére törekszünk, mert minden intézménynek az ember a lelke. De vajjon remélhetjük-e azt, hogy jó bírácok lesznek, hogy jó bírácok maradnak, amidőn azt látjuk, hogy a változó ellentétes kormányrendeletek követik egymás példáját abban, hogy a bírói állást sem erkölcsiekben, sem anyagiakban kellően meg nem becsülik. *Judge.*

— **Előadások.** A Magyar Jogászegylet május 8-án Nagy Ferenc elnökle alatt ülést tartott, melyben Sebest Dénes ismertette a földbirtok-reformjáról elkészült törvényjavaslatot. A javaslat az államnak az eladásra kerülő ingatlanokra elővásárlási, azonkívül általában széleskörű megváltási jogot biztosít. Az állam e jogot a felállítandó Országos Földbirtokrendező Tanács útján fogja gyakorolni, amelynek korlátlan felhatalmazása lesz kitől mit vegyen el és kinek adja. A javaslat tehát nagy lépést jelent az államszocializmus felé. A bizottságnak 27 tagja lesz, közöttük három kúriai bíró és három közigazgatási bíró. A kisa-játítási összeget elsőfokon a törvényszékeknél szervezendő vegyes-bíróság, másodfokon a Kúria fogja megállapítani. A javaslat a parcellázást állami ellenőrzés alá helyezi és megvalósítja a járadék-birtokot. A javaslattal kapcsolatban előadó nagyszabású előadásában ismertette az utolsó száz év birtokpolitikai reformjait.

A Jogászegylet büntetőjogi szakosztálya május 5-én megalakult. Elnöke Angyal Pál, elnökhelyettese Degré Miklós. A büntetőjogi szakosztály ugyanakkor felolvasó ülést tartott, melyen Iszaak Gyula kir. ügyész előadást tartott az ádrágításról. Az ügyvédi körben május 6-án Fodor Ármin tartott előadást. «Polgári törvényhozásunk legújabb reformjáról». Előadó részletesen ismertette a reformot és annak előzményeit. Előadásának folyamán ép úgy, mint Juhász Andor reámutatott igazságszolgáltatásunk legégetőbb kérdésére, a bírác helyzetére. Hangsúlyozta, hogy a bírácok már eddig is szegénységben éltek, de most már a nyomor fenyegeti őket. A szegénységet a nyomortól még egy lépés választja el. Ettől a rettenetes csapástól meg kell menteni a bírói kart és — az országot.

— **A magyar ügyvédség és a magyar közélet.** Irta dr. Földvári Béla budapesti ügyvéd. «Ez a könyv a proletárdiktatura ideje alatt íródott.» Ezekkel a szavakkal vezeti be Földvári a magyar ügyvédségről írott tanulmányát. Oly időben, midőn az ügyvédi karból kikerült «népbiztos» egy tollvonással eltörölte a kar autonómiáját, midőn a hatalom birtokosai azt hirdették, hogy ügyvédre nincs többé szükség, egy fiatal ügyvéd elmerül

az ügyvédi kar multjába és a sivár jelenben a multból merít erőt és vigaszt a jövő számára.

Az ügyvédi kar multja valóban bő forrása a vigasznak. A vörös terrornál sokkal hatalmasabb tényezők próbálták működésében megakadályozni az ügyvédi kart, akadtak hatalmas fejedelmek, akik szintén egy tollvonással próbálták megsemmisíteni a «felesleges» ügyvédek, de próbálkozásuk nem járt több eredménnyel, mint a proletárdiktatúraé.

Földvári tanulmányának bevezetésében azt mondja, hogy az elsősorban a magyar közönségnek és csak azután a magyar ügyvédségnek íródott. Célja, hogy a kar multjából vett mozaik képekkel megvilágítsa mily nagy és tiszteletreméltó szerepet töltött be az ügyvédség hazánk történetében. Szerző nagy vonásokkal vázolja a kar történetét a szatmári békekötéstől 1874-ig. Természetes, hogy a közel háromszáz esztendő történetének halvány körvonalait is alig tudja a tanulmány megrajzolni. Rövid bevezetés után (Az ügyvédség befolyása az alkotmányos jogok fejlődésére a szatmári békekötéstől 1825-ig. 15–37. l.), szerző részletesen foglalkozik a Martinovics-féle összeesküvéssel, különösen a vértanúhalált szenvedett Hajnóczy Józseffel és a nagy per védőivel, kiket sem a bíróság, sem az ügyész nem tudott megfélemlíteni. A Martinovics-per után az 1848 előtti fényes korszak legkimagaslóbb alakjait mutatja be a szerző: Kölcsy, Kossuthot, Deákot. Földvári történeti kútfontok adatai alapján mutatja be hazánk e három legkimagaslóbb ügyvédi alakját. Erdemes munkát végzett ezzel, mert a magyar ügyvédség történetét még senki sem írta meg. A budapesti kamara választmánya 1894-ben *Sík Sándor* ügyvédet kérte fel e nagy munka megírására, de Sík Sándor 1898-ban meghalt anélkül, hogy a vállalt feladatot elvégezhette volna. *Králik* ismert munkája csak az ügyvédség intézményének megismertetésével foglalkozik. Földvári tanulmánya ugyan csak mozaikképeket ad a magyar ügyvédség történetéből, de ezek a mozaikok a magyar ügyvédség történetének fénypontjai.

T. M.

— **A lakásrendeletek gyűjteménye.** A lakásrendeletek labirintusában értékes vezérfonalul fog szolgálni *Fabinyi Tihamér* igazságügyi miniszteri titkárnak «Az érvényben levő lakásrendeletek gyűjteménye» című könyve. Fabinyi könyvében közli az érvényben levő rendeletek szövegét (a legújabb lakbéremelési rendeletet is) és az egyes szakaszokhoz írt jegyzetei lényegesen megkönnyítik a szövevényes rendeletkomplexum megértését és a rendelet labirintusában való eligazodást. A könyv ára 30 K.

— **Baleseti kártérítés.** Az 1874: XVIII. tc. 2. §. 2. pontja alapján a vasútvállalatot *tartási* kötelezettség nem terheli, hanem azt az összeget tartozik az elhalt egyén hozzátartozóinak *megtéríteni*, melyet ez, törvénytől vagy törvényes gyakorlatnál fogva, az ő tartásukra fordított vagy fordítani tartozott volna, és amelytől a balesetet szenvedettnek elhalálása folytán elestek. Ennélfogva: a különben is a jövőbeli változó gazdasági viszonyoktól függő az a költség, amely tartásukat *tényleg fedezi*, a kártérítés mennyiségére nem irányadó. (Kúria 1918. Rp. 5899.)

Nem szolgálhat az alperes előnyére az a körülmény, hogy a felperes az ő megmaradt csökkent munkaképességét, a maga előnyére, a fennforgó körülmények kihasználásával, esetleg *nagyobb eredménnyel értékesíteni* képes volt. Az évjáradék a balesetet szenvedett egyén *haláláig* terjedő időre állapítandó meg, mert a gyakorlat szerint a kártérítési járadék nem korlátozható *munkaképes* életkor tartamára. Ha felperes a baleset után, éven át fenntartás nélkül fogadta el az alperes által fizetett bért, akkor az elmúlt időre a többletkövetelésről *lemondott*nak tekintendő. A sérült, kártérítési járadékul csak annyit követelhet, amennyi a balesetet *megelőző időben* tényleg élvezett keresete volt; oly későbbi körülmények tehát, mint aminők a háborús viszonyokból keletkezett béremelkedések, a *felemelés* alapjául nem szolgálhatnak. (Kúria 1919. P. VI. 1782.)

A hétéves felperes az állomásra lassan befutó vonatra ugrott, majd a még mozgásban lévő vonat lépcsőjéről lecsúszott és a kerek alá került. Amennyiben megállapítható, hogy a vasút egyik alkalmazottja a mozgó vonat lépcsőjén lévő felperesre rákiáltott, hogy szálljon le, ez az alkalmazott részéről *gondatlanságnak* minősítendő; mert számolnia kellett azzal, hogy a gyer-

mek megriad és könnyen leeshetik. Ily tényállás mellett az 1874: XVIII. tc. alapján őt terhelő felelősség alól, a balesetet szenvedett gyermek vétkessége mellett sem mentesül, sőt a felelősség *megosztását* sem igényelheti, mert mentességről csak akkor lehetne szó, ha *kizárólag* a balesetet szenvedett fél vétkessége okozta volna a sérülést. (Kúria 1920. P. VI. 46.)

Két bérkocsit meg nem haladó terjedelemben folytatott, lőerőre berendezett személyfuvarozási üzlet tulajdonosa — culpa in eligendo hiányában — a 84. sz. t. ü. döntvény értelmében nem felelős a kocsis által, fuvarozás közben, harmadik személynek vétkesen okozott kárért. (Kúria 1919. P. VI. 1746.)

— **Utólagos teljesítési határidő.** Az a körülmény, hogy a vevő az egyrészt saját építőipari szükségleteire, másrészt továbbadás céljából is megvett és több éven át szállítandó gipszárút rendszerint hetenkint a következő hétre hívta le, uem állapítja meg a fix ügylet fennforgását; mert a vevőnek, kellő gondosság mellett, módjában áll üzemét úgy beosztani és a továbbadásokat úgy eszközölni, hogy az eladó késedelme ne okozhasson neki azonnali üzemzavart és lényeges károsodást. — Amíg a vevő az eladó késedelme miatti elállásról való értesítést el nem küldötte, az eladó utólagos teljesítési határidőt kérhet. Ugyanilyen joghatállyal bír a teljesítésnek megkezdése; ez több mint az utólagos teljesítési határidő pusztá kérése, mert még világosabban fejezi ki a teljesítési készséget. Ha tehát az eladó a lehívott árumennyiség felerészét a teljesítés helyén — bár késedelmesen — feladta és az eladó csak ezután küldi el az elállásról szóló értesítést és ha az eladó a másik felerész is oly határidőben adja fel, amennyit, utólagos teljesítés céljából, jogosan kérhetett volna, a vevő elállása nem joghatályos. (Kúria Pp. IV. 1511/1919.)

— **Váltóbirtokos rosszhiszeműsége.** Egymagában az, hogy a pénzügyet az ő tudomása szerint is kölcsönkövetítéssel foglalkozó ügynök váltóit állandóan leszámította, még nem állapítja meg a pénzügyet, mint váltóbirtokos rosszhiszeműségét. Vele szemben tehát nem hozható fel az a kifogás, hogy alperes nem vehette fel a kölcsönt, amelynek közvetítése fejében adta a váltót. (Kúria Pp. IV. 642/1919.)

— **A szerencsejáték üldözése** a célja annak a törvényjavaslatnak, amelyet az osztrák kormány a közelmúlt napokban a nemzetgyűlés elé terjesztett. A javaslat a szerencsejáték fogalom meghatározásában eltér az osztrák Btk. 522. §-ától, amennyiben nem csupán a kizárólag, hanem túlnyomóan a véletlentől függő játékot is szerencsejátéknak minősíti s ezzel egyenlő elbánásban részesíti a névszerint megnevezett játékokat, amelyeket a belügyminiszter kifejezetten tiltott. A tényálladék a szerencse- vagy tiltott játékokban való részvételben merül ki, de az a játékos, aki csupán kis összegben és időtöltésből játszik, büntetlen marad. A büntetést a javaslat 3600 K-ról 100,000 K-ra emeli fel s ezenfelül egy héttől három hónapig terjedő szigorított elzárás szabható ki. — Ugyanebben a javaslatban a tulajdon elleni kihágás (1918 dec. 5. Btk. nov.) mintájára megtaláljuk a csalás kihágásának (Prellerei) különválasztását a csalás fogalmától. Ez a rendelkezés következőképp szól: «Aki a megállapított ellenszolgáltatás teljesítése nélkül a nyilvános forgalomnak szolgáló valamely intézmény által történő szállítást vagy előadásra vagy más mutatónyra való bebocsátását csellel (listig) kieszközli, kihágás miatt egy naptól egy hónapig terjedő elzárással vagy 10–500 koronáig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő, ha az ellenszolgáltatás, amellyel a jogosítottat megrövidítette, csekély és a cselekmény a csalás tényálladékát nem állapítja meg.»

— **A Jogállam** májusi füzeté következő tartalommal jelent meg: Nagy Ferencz gyászbeszéde Szász-Schwarz Gusztáv ravalatánál. — Dr. Juhász Andor: Igazságszolgáltatási viszonyainkról. — Dr. Egri Bónis Pal: Az elévülési határidők megrövidítése. — Dr. Sárffy Aladár: A vagyonátruházási illetekekről szóló törvényjavaslat. — A cseh házassági törvény.

Fiatal ügyvéd, nagy praxissal, társulna, fővárosban vagy vidéken. «26» jellegre kiadóhivatal továbbít. 16275

Kitűnő képzettségű és gyakorlatú úri családból való fiatal ügyvéd, fővárosi ügyvéddel társulna. Ajánlatra, melyet a kiadóhivatalba kérek, részletes adatok. Jelige: «megbízható tőkével is rendelkezik» 16278

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként

Előfizetési díj
a 1. év április-júniusi negyedére 20 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. A békeszerződés. — Vargha Ferenc kuriai tanács-
elnök: Lánckereskedők és árdrágitók. — Dr. Darvai János buda-
pesti ügyvéd, m. kir. tart. százados, hadbíró: A védő és védenca. —
Dr. Helényi József kir. törvényszéki bíró: A lakásügyekben köve-
tendő eljárás szabályozása tárgyában kibocsátott rendelet. —
Szemle.

Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XIII. k. 5. ív.

A békeszerződés.

Ha a békeszerződés megfelelne a nevében kifejezett fo-
galmi elemeknek, ha nem nélkülözné úgy a béke, mint a szer-
ződés fogalmának ismérveit, köteleességünk volna úgy köz-, mint
magánjogi rendelkezéseivel tüzetesen foglalkozni. Sajnos, az az
elaboratum, amelyet a magyar békedelegációnak átnyújtottak,
szinte felment a kötelezettség alól.

Sokat vitatkoztak, vajjon a nemzetközi jog egyáltalán jog-e,
de ma már communis opinio doctorum, hogy a Jus Gentium
nem természetjog, sem «az államok erkölce», nem politika, ha-
nem valóságos pozitív jog, bárha mint Martitz jellemzi jogászi-
lag tökéletlen jogrend is. Ha pedig jog, akkor keletkezésére is
érvényesek a jog egyetemes fejlődésének törvényei.

Ennek a fejlődésnek legkiemelkedőbb jellemvonása az összes-
ség érdekeinek győzelme az egyéni érdekek felett, társadalom-
tudományi látószögből: a kollektizmus túlsúlya az individualiz-
mussal, jogászai szóhasználatban: a közjog uralma a magánjog-
gal szemben. Ami a jogfejlődés kezdetén mitológiai képleges-
séggel, mint az isteni jog fölénye mutatkozik, az napjainkban
mindinkább kézzelfoghatóan az összességi érdekek kifejezett el-
ismerésében nyilvánul meg. Úgy az egyénnek az állammal szem-
ben, mint a társadalmi osztályoknak egymás között folytatott
küzdelmében a kompromisszum a jog igazi forrása, de a küzdő
erők eredője abban az arányban tolódik el az összességi érde-
kek irányában, amelyben az összességnek számbelileg túlnyomó
osztályai hatalmuknak öntudatára ébrednek. Védni a gyen-
gét, jogi szabályozással kiegyenlíteni azokat a hátrányokat, ame-
lyekkel a gazdaságilag és társadalmilag kedvezőtlenebb helyzet
jár: ez a jog szociális irányú fejlődésének vezető gondolata. Lát-
szólag tehát a gyengék túlsúlya az erők felett, valójában csu-
pán felismerése annak, hogy a gyengék erősekké váltak.

Nem változik a kép, ha a társadalmon belül mérköző osztá-
lyokat az állami közösségekkel helyettesítjük, amelyeknek harca
mindenkoron a nemzetközi jog bölcsője volt. Úgy a kis nemze-
tek védelmének jelszava, amelynek jegyében a világháború vihara
lezajlott, mint a népek szövetsége, amely mint formaszerű záró-
akkord a nemzetközi jog fejlődésének új szakát jelképezi, egy-
aránt arra vall, hogy a nemzetközi jogban is a kollektizmus
gondolata igyekszik túlsúlyra jutni. Hogy a valóság tényei nem
álltak és nem állnak összhangzásban a hirdetett elvekkel, az mit
sem változtat azok eszmei tartalmán s ha a győztes talán ideig-
óráig kényszerrel ellenszegülhet is a fejlődés szellemének, ame-
lyet önmaga idézett fel, végezetül még sem kerülheti ki Goethe
bűvész-inasának tragikumát.

De nem kerülheti el a nemzetközi jog a jogfejlődés másik
alapigazságát sem, amely szerint a jog és a kényszer fordított
arányban áll, vagyis Fouillée ismeretes axiomája szerint: le droit
est à son maximum, quand la contrainte est à son minimum.
Még Ihering óvatos formulázása beéri a jog és a kényszer viszo-

nyának azzal a meghatározásával, hogy a jogrenden belül van-
nak szabályok, amelyek ki nem kényszeríthetők, de már hang-
súlyozza, hogy a norma mint elvont imperativum a jog belső
lényege. Harminc évvel később Stammler a joggal fogalmilag
kapcsolatos kényszeret ekkép írja körül: Zwang im sozialen
Sinne besagt das *selbsherrliche* Einfügen eines Willensinhaltes
in die Reihe der Mittel für ein anderes Wollen. (Theorie 98.)
Így halványul el a jognak, mint erkölcsi imperativumnak fel-
ismerésével a jog kikényszeríthetőségének postulatuma. Igazá-
ban joggá csak akkor érik a jog, ha a kényszerből függet-
lenül. Még fokozottabban tükrözi ezt az igazságot a nemzetközi
jog, amely mindenkor iskolapéldája volt a tételnek, hogy a kény-
szer a jognak nem fogalmi eleme.

Lehet-e ezek szerint remélni vagy attól tartani, hogy az
elénk terjesztett békeszerződés élő jognak lesz a szülőforrása?
Hatalmi konjunktura a benne foglalt szabályoknak ideiglenes
elfogadására készíthet, de a nemzetközi szerződésre, mint jog-
forrásra is áll az, amit Cruet a törvényről mond, hogy tartalmá-
val és nem eredetével kötelez: lui obéir n'est pas un devoir,
c'est un besoin. Jog-e az a cselekvési szabály, amely kényszerben
fogantatott és amelyet csak a kényszer tart életben? Ez a kér-
dés egyaránt vonatkozik a közjogi, mint a magánjogi rendelkezé-
sekre. Mert akár az állampolgárságra, akár az elszakadó ország-
részek vagy a volt ellenséges államok polgáraival szemben telje-
sítendő szerződésekre, akár a hazai részvénytársaságok nemzeti-
ségére irányadó szabályokról van bennök szó, egyaránt a győztes
hitelező egyoldalú érdekét uralják. Jog pedig csak akkor kelet-
keztetik, ha a hatalom önmagát bírja legyőzni. Miként egy kiváló
angol jogbölcse: Sheldon Amos tanítja (The science of law
339.) a nemzetközi jog törvényhozói közt első helyen az állam-
férfi áll, aki a szerződés megkötésével arra törekszik, hogy «két
nemzetet, ha nem többet, oly új szabályok tisztelére kötelez-
zen, amelyeket az általános célszerűség és igazságosság érzéke
(sense of general expediency and justice) diktált s amelyek ezért
általános elismerésre tarthatnak igényt». Igaz, hogy az idézett
munka több mint fél század előtt jelent meg s úgy látszik újabban
a legértékesebb tudományos igazságok sem mentesek az elévü-
lés alól.

Lánckereskedők és árdrágitók.*

4. Az erkölcsi rend megszilárdulásának egyik főakadálya a
munka és köteleesség erkölcsi érzésének meglazulása, sőt sokak-
nál teljes eltűnése. Ezt a háború s a rákövetkező forradalmak
váltották ki. Az ország, sőt az egész világ immár hat éve a ter-
melő köteleességérzés anarchiájában van. A háború alatt, termelő
a kultúra nézőszögéből produktív munkaköteleesség nem volt;
ellenben harminc millió ember parancsszóra pusztította a kultúr-
javakat s emberi életet: akik pedig itthon termeltek, főképp és
elsősorban a pusztítás seregének termeltek; maguknak csak
annyit, mint hajdan a rabszolga termelhetett magának az ültet-
vényes rabszolgatartó kegyelméből. A hadsereg és háború szörnyű
molochja falt fel minden erkölcsi s anyagi értéket, anélkül, hogy
jól lakott volna. Lehet-e azon csodálkozni, hogy az a sok-sok
millió ember, kik a harctereken részint teljes téltenségben, rész-
ben öldöklésben töltötték el több, mint négy esztendőt, a funk-

* Bef. közl. — Az előbbi közl. 1. a 7., 8., 9. és 10. számban.

cionális asszimiláció élettani törvényénél fogva teljesen átalakult idegrendszerrel, gondolkozással és érzelmekkel jöttek vissza otthonukba. Megtanulták ez alatt az idő alatt az emberi élet pusztítását, az ellenséges országok területén a tulajdon szentségének semmibe vételét; s a gyakran engedélyezett zsákmányolás és a hivatalosan fogatosított rekvirálások révén vérükbe ment az a meggyőződés, hogy mások vagyonát s javait csak a gyöngébbek respektálják; ha azonban fegyver van kezükben, minden lelki-furdalás nélkül szabad, jogos, sőt dicséretes cselekedet lábbal tiporni másoknak oly érdekeit, melyekért az erkölcsi világrend békés korszakában súlyos börtön s fegyházbüntetés járt ki. A kultúra vékony zománca alatt az emberben dolgozó bête humaine nagyon könnyen elfelejtette a békés társadalmi élet erkölcsi rendjét s könnyen és szíves örömet hozzászokott a háború kórkorszaknál borzalmasabb erkölcsi rendjéhez; mert békeidőben a kultúra erkölce s törvényei gúzsba kötötték az emberben féktelenkedő vadállatot, a háború azonban egy csapásra összetörte a kultúra vékony zománcát s ketreceiből kiszabadította az emberben kisebb-nagyobb éberséggel szunnyadozó alsórendű ösztönöket, melyek sok százezer évvel ezelőtt a nyers erőre támaszkodva egyedül szabtak törvényt arra nézve, hogy mily módon érintkezzen az ősember embertársaival. Mindezekhez járult még egy fontos körülmény, az t. i., hogy a háború alatt a katonák legértelmezesebb korokban hozzászoktak a téltenséghez, munkátlan-sághoz s ahhoz a gondolathoz, hogy az állam köteles őket kint tartani s minden jóval ellátni. Ez a pszichológiai magyarázata annak, hogy mindenki könnyen akar élni és lehetőleg munka nélkül vagy csekély munkával sok pénzt akar szerezni. Ez jelentékenyen megnöveli az emberrel született szerzési ösztön nagyravágyását és falánkságát, mely erkölcsrontó tényezők mind komponensei a lánckereskedés óriásilag megnövekedett pusztító kriminálitásának. Ezt a munkaviszonyt kell az államnak tüzzel vassal kipusztítani. Messze vezetne, ha itt azokba a részletekbe belemennék, mely tényezőktől a munkakötelesség helyreállítása függ, általánosságban azt jegyzem meg, hogy meg kell érteni az emberekkel Pál apostol ama mondásának örök igazságát, hogy aki nem dolgozik az nem is eszik.

5. Országunkban eddig is gyöngye lábán állott a szolidaritás érzése, mely nélkül pedig a társadalom és soha sem virulhat; most azonban az a kis erkölcsi ragaszték is eltűnt, ami ezelőtt észrevehető volt, s helyébe lépett az osztály, vallás, politikai stb. jellegű gyűlölködés; irigység s féltékenység. Maga az alsórendű érzéseknek ez a komplexuma elég volna ahhoz, hogy társadalmi életünk alapzata megrepedezzen s az állam egész épületének összeomlását vagy legalább is annak veszélyét váltsa ki. Pedig ez a társadalmakat robbantó affektív tényező, csupán csak egyike az erkölcsrontó tényezőknek, ami az 1—4. pontok alatt elmondottakból következik. Ennek az általános és alsórendű emberi tulajdonságnak, a féktelen gyűlölködésnek, oka tisztán biológiai. Azért mondom, hogy «általános», mert több-kevesebb mértékben minden társadalomban feltalálható; aminek magyarázata a létért való küzdelemből vezethető le. Darwin mutatott rá,* hogy legkeményebb a küzdelem ugyanazon faj egyénei és fajtái közt. Aminek magyarázata nyilvánvaló. Minél nagyobb ugyanis a hasonlóság az egyének és fajok szerkezete, életmódja s szokásai közt, annál jobban hasonlítanak az egyének és fajok életfeltételei is egymáshoz. Amit tehát Darwin biológiai törvényként állított be, abból igen fontos szociális, erkölcsi és kollektív pszichológiai következmények folynak. Ugyanis a hasonló életfeltételek közt élő csoportok s azok tagjai csak addig élhetnek békében, míg az elsőrendű életszükséglet tárgyai megfelelő mennyiségben állanak rendelkezésre. Amely mértékben csökken ez a készlet, ép oly mértékben bomlik meg a társadalomban is a nyugalom és az összhang: ép oly arányban repedeznek meg az állam erkölcsi épületének falai, amely mértékben növekszik az inség. A jelenért és a jövőért; a megélhetésért és a betevő falatért való aggodás természetszerűleg váltja ki a szociális életben a nyugtalanságot és elégedetlenséget, amit nyomon kísérnek a zavargások és lázadások. Miután pedig társadalmunk rétegei s azok tagjai rendkívül különböznek egymástól műveltség, erkölcs, vagyon s gondolkodás, előrelátás, takarékoság, foglalkozás s köte-

lességérzés dolgában, természetes, hogy ennek következtében nemcsak a vagyonmegosztás terén észlelhetők rendkívüli különbségek — ami egyébként mindig meg volt s mindig meg is lesz könnyen érthető okokból — hanem még inség idején is, mikor a létért való küzdelem már igazán a betevő falatért folyik, vannak, akik bőségben dussálnak, vannak akik tűrhető jólétben élnek s vannak százezer számra, különösen nagyobb városokban, főképp a fix jövedelműek, akik nem tudják, hogy holnap mit esznek. Lehet-e azon csodálkozni, hogy a névtelen százezrek lelkében ilyen körülmények közt a féltékenység, irigység s gyűlölködés, mely egyébként a mai kultúrfokon állandó jelenség, patológiás formában megnövekszik.

Amint csökkent a háború folytán a produktív termelés, amint üresedtek ki a raktárak, ép úgy vált nehezebbé a megélhetés. Ehhez járultak a romboló forradalmak, a tatárjárásra emlékeztető román megszállás, pénzünk elértéktelenedése, az import s nyersanyag hiánya, mindezek a tényezők kiváltották a mostani szomorú állapotot, midőn rendkívüli sok az eszkimó s igen kevés a főka. Mindenki a jövőért aggódik, mindenki azt akarja biztosítani, miközben mindenki ősi egocentrikus alapon csak saját érdekéért harcol s gyanakvással nézi embertársait, hogy a nyers küzdelemben nem halásztak-e el előle mások, idegenek vagy barátai, sőt rokonai olyan élelmiszert, amit ő szeretett volna megszerezni. A jövőért való aggodásnak ebben a korszakában a túlizgatott idegek a legkisebb ingerre reagálnak, nyers és kiméletlen versenyt, irigységet, féltékenységet s ezek kísérelő társát, a gyűlölködést váltják ki a napról-napra jobban összezsugorodó élelmiszerkészletek s az ezzel járó óriási drágulás.

Aki valamit eladhat, azt horribilis áron adja el, mert tudja, hogy a fojtogató szükség vis major erejével kergeti az embereket a vásárlásra; aki pedig semmit sem adhat el, elpusztul kéréltelenségül s a létért való küzdelem áldozata lesz. Az életfenntartás ösztöne kétségbeesetten tombol itt köztünk; csak annak áldozatai hangtalanok és némák még, olyanok mint a csöndes halál; mert lassan, kígyó símasággal terjed napról-napra a létért való küzdelem féktelensége miután így fogynak az élelmiszerek is; de azért a létért való küzdelme ez az életfenntartási ösztönnek ép úgy, mint annak idején olvastuk a Ring színház s a párisi jótékony bazár égésénél; vagy a Titanic s a Lusitania elsüllyedésénél, midőn az életfenntartási ösztön igazi egocentrikus erővel tört ki s férfi a gyöngye nőt; férj a feleségét; anya a gyermekét vadállati ösztönrel s kéréltelenségül taposta el, hogy saját életét megmentse.

Ugyanez az ösztön tombol most is közöttünk, csak nem oly impulzív erővel tör reánk és más annak a forrása; de erkölcsileg ép oly könyörtelen és kegyetlen, mint társai voltak. Az ilyen ösztön kiszámíthatatlan; a robbanó impulzív erő mindig meg van benne, csak azt nem tudjuk, hogy a robbanó anyagba beleröppen-e — egy szikra; vagy nem, hogy sikerül-e Scylla és Charibdis közt szerencsésen áthajóznunk, anélkül, hogy hajónk léket kapna.

Nem kell bizonyítani, hogy a fokozódó inséget s az ezzel kapcsolatos nyers formáit a létért való küzdelemnek, a gyűlöletnek, irigységnek, féltékenységnek, kapzsiságnak stb., melynek egyik megnyilvánulási formája és fegyvere a lánckereskedelem, megszüntetni nem vagyunk képesek. Sokat tehetne itt az ántánt, a világkereskedelem megindítása s a nemzetközi forgalom révén stb. Ezek a tényezők azonban nincsenek hatalmunkban.

6. Ami azokat a tényezőket illeti, melyek a lánckereskedelem s árdragítás általános gazdasági okait kiváltották, ezek pszichológiai kapcsolatban állanak a most felsorolt kauzális feltételekkel.

Mint speciális gazdasági okok csakis olyan közismert tényezők szerepelnek, melyek mindenkinek érzékei körébe esnek s melyeknek megfigyeléséhez s megértéséhez külön bizonyítás nem szükséges.*

* Kétségtelen, hogy az általános drágulást nemcsak a lánckereskedők s az árúhiány hozta létre, hanem ennek tényezői közt elsőrangú helyet foglal el pénzünk elértéktelenedése is, ami úgy látszik lassanként európai katasztrófává fejlődik s a győző államok is egymásután beleesnek a pénz kországába. Hogy ezen a szörnyű bajon miképpen lehetne segíteni azt senki sem tudja s így ezt a problémát bátran beállíthatnánk Du Bois-Reymond hét világtalánya közé nyolcadiknak, mert amint látom a legkiválóbb szakférfiak tudása is véget ér ennél a kérdésnél; sőt fantáziájuk is kiapadó félben van.

* «A fajok keletkezése» Mikes Lajos ford. I. kötet III. fejezet főleg 83. s k. 1.

Mert — amint említettem — az árképződés törvényénél fogva a piaci ár a kínálat s kereslet közti viszonytól függ; amit már az emberek régi időkben, a naturálpénzgazdaság korában megfigyelhettek; de azt tudományos rendszerbe csak *Locke* foglalta s később *Stewart* majd *Smith* Ádám tüzetesen kifejtették s felkutatták azokat a tényezőket, melyek a keresletre s kínálatra hatással vannak.

Messze vezetne s kitűzött céloktól nagyon is eltérnék, ha azokat a közgazdasági tényezőket tüzetesen akarnám vizsgálni, melyektől a kínálat és kereslet függ. Az azonban bizonyításra nem szoruló igazság, hogy az ártörvény szerint a piaci ár nyomban csökken, mielőtt növekszik a kínálat. Ezzel a természettörvény abszolút erejével bíró gazdasági törvénnyel szemben, bármily erős szerzési ösztön fűtse is a láncskereskedők démoni lelkét, tehetetlenek s erőtlének; ez fogja azokat végleg elpusztítani, a büntetőjogi megtorlás ellenben — amint alább látni fogjuk — csak félrendszerű, melyre kizárólag lehetetlen a védekezést felépíteni abban a reményben, hogy a szigorú megtorlás egymaga képes gyökerestől a bajt kiirtani, mert a büntetés ezt a társadalmi betegséget nem pusztíthatja el könnyen érthető szociális s gazdasági okokból, csak csökkentheti, a kínálat megnövekedése azonban elsősorban azt teljesen.

A kínálat függ az árú nagyságától; annál nagyobb a kínálat, minél több az árú. Az árú pedig a belföldi termelés növekedésével s az importtal szaporodnak. Az előbbihez munkakötelesség kell elsősorban, amiről az imént volt szó; ez azonban olyan, mint a bátor katona fegyver, orvos műszer s orvosság nélkül: tehetetlen és aktivitásra képtelen. A munkakészséghez kell járulni az anyagkészletnek. A munkakészséget létrehozza az erkölcsök javulása, a helyes belátás és a társadalom kétségbeesítő helyzetének felismerése és annak a szolidaritás szövétének mellett való átérzése, ami csak kis részben függ a kormányzó hatalomtól, java részben ellenben a népesség lelki-dispozíciójától s azoktól a szuggesztív és imitativ behatásoktól függ, melyeket a tömeg azoktól nyer, akik őket vezetnek. Oly tényezők ezek, melyeket normális viszonyok közt is nehéz céltudatosan uralmunk alá hajtani, annál nehezebb most, mikor a társadalmi rengések folyton tartanak s csak optikai csalódás hitetheti el velünk azt, hogy szilárd a föld alattunk.

Az árú szaporításának s szaporodásának másik föltétele a nyersanyag. Nyersanyagunk azonban nincs; koldusok vagyunk a szó szoros értelmében. Hozzájárul ehhez valutánk lerongyolódása, melynek megjavítására az első lépés, vagy helyesebben az előkészületi cselekmény a pénz felülbélyegzésével épen most történt meg. Nyersanyagot csak a külföldről szerezhetnénk; a nemzetközi forgalom azonban még nem indulhatott meg, mert hiszen a béke sincs megkötve; tehát háborús állapotban vagyunk. Következésképp semmi reményünk sem lehet arra, hogy az árú-uzsorát az ártörvény a maga természetes, tehát legerősebb fegyverével hamarosan le fogja törni, mert a kínálat növekedésének eszközei nem a mi kezünkben, hanem részint az ántánt kezében vannak, részben az egyetemes erkölcsi rend újra felépülésétől függenek, amit a négy éves háború az egész világon felforgatott. Tehát a legképebb, legönzettelenebb s legerélyesebb kormány sem tehet semmit, mert kezeit a nemzetközi helyzet gúzsba kötötte; legfeljebb könyöröghet morzsáért, de oly segítségre nem számíthat, mely szörnyű bajunkból gyökeresen kiséghet. Olyan helyzetben vagyunk, mint Páris a francia-porosz; Port-Artur a japán-orosz és Przemysl a mostani háborúban volt az ostrom idején; azzal a különbséggel, hogy ezek a városok a kapituláció után nyomban élelemhez jutottak; mi pedig már több mint másfél év előtt letettük a fegyvert, s az ország ép úgy hermetice el van zárva a nagy világtól gazdaságilag, mint a háború alatt.

Ha végig nézünk ezek után a föltételek sorozatán, melyekből a lánckereskedelem kiburjánzott, fájdalmas lemondó érzéssel kell megállapítanunk azt, hogy látjuk, érezzük, szinte kitapint-hatjuk azokat a föltételeket, melyek a szükségszerűség vas törvényének engedelmeskedve váltották ki az árdragítást s lánckereskedést, s gazdasági úton még sem tehetünk semmit, mert kezünk-lábunk gúzsba van kötve s tantaluszi kínokat szenvedünk, mert látjuk a biztos révbe vezető utat, de nem léphetünk rá. Úgy vagyunk, mint az a szerencsétlen áldozat, akit az indiánus curarába áztatott nyilvesszőjével megsebez s mozgató idegei

ennek folytán teljesen megbénulnak. Lát, hall, tud mindent, ami körülötte történik, de képtelen a legcsekélyebb mozgásra.

Tehát addig, míg a nemzetközi forgalom s a rendszeres termelő munka meg nem indul, igen keveset tehetünk, mert amíg a gazdasági élet egészséges, normális mederbe nem terelődik, sem a piaci árképződés, sem az erkölcsi élet terén a harmonia nem fog létrejönni s a társadalom örökös rengésben, mozgásban lesz; hánykolódik mint nagy lázban a beteg; a társadalom ilyen állapotában, ép olyan, mint mikor földrengés dübörög végig a föld kérge alatt: sohasem lehet tudni, hogy földrepedések, szakadékok hol keletkeznek; pusztá sivatagon vagy emberlakta helyeken nyílik-e meg a föld; emberek, városok, falvak, évszázados műrekek esnek-e áldozatul, vagy a földrengés csak értéktelen s lakatlan helyeken hagy hátra nyomokat.

A társadalom ilyen rázkódásaiban alig tehetünk egyebet, minthogy a régi kipróbált módszerhez, a szigorú megtorláshoz folyamodunk. A szükségszerűség alapelvein állva, nagyon jól tudom, hogy ez csak félrendszerű, sőt még annyit sem ér. De a halálos beteget is szokás gyógykezelné, tehát ez ellen a társadalmi baj ellen is kell küzdeni; s pedig annál inkább, mert a megtorlásban a szabad akarat negációja mellett is erős visszatartó energiát látok s pedig nem a szokásos, dogmatikus, hanem élettani s pszichológiai alapon. Meddő dolog volna, ha a szokásos teoriákat ismertelném s azok analízise s szintézise révén akarnék egy novumot vagy legalább is novumnak látszó formulát bemutatni; mellőzöm tehát a megtorlási, megelőzési s bilurkációs elméletek ismertetését s azok árnyalatának felvonultatását, e helyett az ember östérmetéből, ösztöni életéből indulok ki itt is, aminthogy ebből indultam ki a lánckereskedés s árdragítás elemzésénél is, midőn azt a tetelt állítottam fel, hogy ennek a bűncselekménynek forrása, mint általában minden bűncselekményé, az ember ösztöni életéből bugyog ki; ez az a forrás, ahol a kriminális eredetét kell keresni. Lánckereskedésnél és árdragításnál a szerzési ösztönben (*Erwerbstrieb*) találtam annak forrását, más bűncselekményben más élettani hajtó erő bontakozik ki, de az mindig az ösztöni életben gyökerezik, aminthogy az antiszociális cselekményeknek más forrása könnyen érthető okokból nem is lehet; mert ez ösztön mindig önző, csak az egyen jóvoltával törődik s teljesen vak a kultúrtársadalmak s szociális élet magasabb igényei iránt.

Sajátságos, hogy büntetőjogi tudósaink a büntetés problémájának megoldását nem ezen az egyedül exakt s pozitív téren keresik, hanem homályos és ködös spekulációkba mélyednek el, anélkül, hogy ebből a nem ritkán transcendentális mélységből megérthető igazságokat tudnának felszínre hozni.

Szerintem a büntetés lényege, célszerűsége s hasznossága csakis az élettani lélektan segítségével mutatható ki. Minden büntetésben ugyanis kielemezhető valamely ösztön, melynek funkcióját a büntetés megbénítja. A szabadságbüntetés élettani alapja a szabad mozgásra törekvő ösztön.* Ez ép oly erős, mint az ösztöni élet egyéb változatos megnyilvánulása, mert ennek forrása nem az értelemben, hanem a szervezet sokszorú szükségérzésében van; mely ellenállhatatlanul kielégítésre törekszik. A szabadságbüntetés eredete azért oly régi, mert már az ókorban önmagukon tapasztalták az emberek, hogy a szabad mozgás korlátozása fájdalmas, kínos érzélemmel jár, tehát akit büntetni akartak, annak elvették a szabadságát. Az úgynevezett generál-

* V. ö. Jodl: *Psychologie* 4 kiad. II. 65., aki ezt az ösztönt *Bewegungstrieb*-nek nevezi igen helyesen. *Spencer* és mások, így különösen *Groos*, *Höfding*, *Dumont*, *Ribot* a mozgási-ösztönt a játék-ösztönrel kapcsolatosan tárgyalják, melyből az esztétikai érzelm s törekvés fejlődött ki. Ez mind helyes, de az is bizonyos, hogy a játékosztön a mozgási ösztön egyik válfaja; s ha igaz is *Spencer*-nek az a tétele, hogy a játékosztön akkor válik aktívvá, ha a szervezet hosszabb ideig pihent, s abban ennek folytán felesleges tevékenységi készség halmozódott fel; ez nem zárja ki azt a másik igazságot, hogy a játék = tevékenység = mozgás. A játék pedig minden mozgást nem foglal magában s így a mozgás a genus, a játék a species. Tehát a mozgási ösztönből válik ki a játék ösztöne, mely utóbbihoz, mint *Spencer* alaposan és demonstratív kifejté a gyönyör és kellem, mint esztétikai érzelm társul. (*Principes de Psychologie* II. k. 661 s köv. l.) Míg az egyszerű mozgási ösztönök kielégítéséhez nem kapcsolódik esztétikai érzés, helyes tehát *Jodl* álláspontja, aki a mozgási ösztönt (*Bewegungstrieb*) önálló hajtóerőként kezeli.

prevenció lényege tehát abban áll, hogy a törvény a mozgás ösztönének korlátozását állítja szembe a bűnre hajtó ösztönnel. Egészen bizonyos az, hogyha szabadság büntetés nem volna vagy azt hirtelen eltörölnék, a bűncselekmények hihetetlenül felszaporodnának; felszaporodnának pedig azért, mert az ellentétes élettani erők versenye, az ellentétes ösztönök létért s korlátlan uralomért való küzdelme azonnal megszűnnék, mert csak a bűncselekményre hajtó ösztön maradna meg a küzdő téren; s így a szabad mozgás ösztönét, a szabadságbüntetés, annak eltörlésével, nem veszélyeztetné többé.

Jogállamban a bűncselekménynél tehát mindig két ösztön ütközik össze. Speciel a láncereskedésnél a szerzési ösztön a szabadságbüntetéssel veszélyeztetett mozgási ösztönnel; mindegyik uralomra s arra törekszik, hogy a másik engedje át neki a küzdő teret. Mindegyik annál nagyobb erővel harcol, minél nagyobb, fontosabb érdek szítja a harc tüzeit. A szerzési ösztön annál vehemensebben támad, minél nagyobb s könnyebben megszerezhető az erkölcsstelen profit; s a szabad mozgás ösztönében annál kisebb az aktív erő minél kisebb mértékben van az a büntetéssel veszélyeztetve. Ellenkezőleg, minél nagyobb baj fenyegeti a szabad mozgás ösztönét vagy minél gyöngébb és erőtlenebb a kapzsiság, annál valószínűbb, hogy Shylock meghátrál, s más út-at-módot keres, hogy örökké éhes gyomrát mások rovására megtöltsse. Nem szabad akarunk dönt tehát abban a kérdésben, hogy bünt követünk-e el vagy sem, hanem az, hogy melyik ösztön erősebb, az-e ami a bűnre sarkal, vagy amit az állam felhasznál ennek letörlésére. Ez pedig függ az egyén szervezetétől; az endogén és exogén tényezők intenzitásától s tartósságától stb. Egyiknél a bűnös ösztönök, másiknál az ezekkel harcban álló s az állam által felhasznált visszatartó ösztönök győznek. Bizonyos azonban, hogy a győzelem tekintettel a szertelenül különböző egyéni idegszerkezetre, egyéni dispoziciókra, a különböző erejű s erkölcsi tartalmú jellemekre, nem mindig egyoldalon lesz; tehát állandóan sem a bűn sem az attól visszatartó ösztönök nem fognak diadalmaskodni, hanem az egyéni dispoziciók, vagy erkölcsi készségek szerint a győzelem hol itt, hol ott mutatkozik. A büntetés — ismétlem — nem szünteti meg a láncereskedők garázdálkodásait, de mérsékelni fogja, mert azoknál is különböző mértékben vannak a különböző ösztönök kifejlődve.

Tehát a profit-éhség megzabolozására a sajnálatos nemzetközi helyzetre tekintettel csak a bajt csökkentő eszközünk van: a szigorú büntetés. Ha nem is teljes, de részleges sikere a drákói szigornak mindenesetre lesz, mert a profit-éhség bizonyára csökkenni fog, ha a szabad mozgás ösztönét hosszú időre a magánzárlat fenyegeti. Ezt tapasztaltuk a szállítási bűncselekményeknél is. Lassankint kimentek a divatból; megszüntették a divatot a hosszú tartamú fegyházbüntetések; mert a nyerészkedési vágytól s a profit-éhségnél régibb a szabad mozgás ösztöne, több őse van, tehát erősebb. Addig tehát míg az ártörvény az ő igazságos és természetes eszközeivel, a kínálat s kereslet harmóniájával ki nem üldözi az erkölcs birodalmából a profit-éhesek nagyszámú, cinikus társaságát, a súlyos büntetés mégis némileg féken tartja a mozgási ösztön révén a szerzési ösztön falánk hadseregét.*

Vargha Ferenc.

A védő és védence.**

I. A védelem feladata általában.

A védőnek és védencének jogviszonyát a védelem általános feladatából kell levezetni. Csak így lehet határozott és éles körvonalak közé foglalni a védőnek védencével szemben való jogkörét és pontosan meghatározni, hogy mit szabad és mit nem szabad a védőnek tennie, a védelem kifejtése közben.

* Időközileg a kormány beterjesztette a ház elé a láncereskedésről s árúzsoráról szóló törvényjavaslatot, ezzel azonban azért nem foglalkozom, mert annak beterjesztésekor már dolgozatomban sajtó alá volt rendezve, s mert a láncereskedést általános kollektív pszichológiai s morálfilozófiai és nem legislatív látószögből akartam tárgyalni.

** *Irodalom*: Dr. Julius Vargha: Die Vertheidigung in Strafsachen. Historisch und dogmatisch dargestellt. Wien, 1879. — Dr. jur. Fritz Friedmann: Die Kunst der Verteidigung. Berlin. — Dr. Julius Glaser: Handbuch des Strafprozesses. Leipzig, 1885. — Dr. Richard Finger: Die Kunst der Rechtsanwalts, Berlin 1912.

A modern bűnvádi per: vádper. Az ügyész és a vádlott perbeli ellenfelek ép úgy, mint a polgári perben a felperes és az alperes. A felek fölött áll a bíró, aki mentesítve van az anyag összehordás alól és az ellentétes érdekű felek által összehordott anyagot minden irányban elfogulatlanul mérlegeli.

A polgári perben magánfél magánféllel áll szemben és rendszerint magánérdekeket érvényesítenek. A polgári perekhez csak azon általános közérdek fűződik, mely az igazságszolgáltatás törvényes menetét kívánja meg. Magánjogi kérdésekben való tévedések csupán a közvetlenül érdekelt felekre hatnak ki. Ezzel, szemben a büntetőperhez az állami igazságszolgáltatásnak pozitív és negatív nagy érdekei fűződnek: pozitív érdeke az államhatalomnak, hogy minden bűncselekményt megtoroljon (speciális és generális praeventio), negatív érdeke az államnak, hogy ártatlan egyént ne ítéljenek el és hogy a bűnös se kapjon súlyosabb büntetést, mint aminőre reá szolgált.

Az állam ezen negatív érdekre annyira súlyt helyez, hogy a vádhatóságot is kötelezi, a terhelő és súlyosító, továbbá a mentő és enyhítő körülményeknek egyforma gondossággal való megállapítására. Ez a jogszabály azonban egy pium desidériumot fejez ki, inkább elvi, mint gyakorlati jelentőségű szabály. Lehetetlen ugyanis ugyanazon embertől megkívánni azt, hogy ugyanazon ügyben két ellentétes irányban egyforma energiával és körültekintéssel dolgozzon. Az inkvizitorius eljárás ép ezen ellentétben bukott meg. Az akkuzatorius eljárásnak pedig fővíványa a perjogi inkompatibilitás, a hatáskörök éles szétválasztása, a munkamegosztás a vád, védelem és a bírói bíráskodás között. Mint már több alkalommal kiemeltük a védelemről szóló monografiák nyomán a vád a tézis, a védelem az antitézis, a bíró a szinthezis logikai műveletét perszónifikálja és oldja meg. Ez a munkamegosztás teszi lehetővé, hogy mindegyik faktor teljesen a maga feladatának szentelje magát és a bírónak tehermentesítése az anyagprodukálás alól a bíró elfogulatlanságát vonja maga után.

Az akkuzatorius eljárás konstrukciójára az inkvizitorius eljárás rendszerbeli hibáinak hátrányos tapasztalatai vezették a büntetőjogi elméletet és a törvényhozásokat.

Minthogy a büntetőperben a jogilag képzett, sőt elméleti és gyakorlati működését a büntetőjogra koncentráló, hatósági jogkörrel felruházott, nagy gyakorlattal, dialektikai és szónoklati képességgel, előtanulmányokkal és gyakorlattal bíró ügyésszel szemben a jogban rendszerint járattan és törvénykezési gyakorlattal nem bíró magánügyének állanak szemben, minthogy az ügy által nem érintett ügyésszel szemben a vádlott még akkor is hátrányban van, ha a legkitűnőbb büntetőjogász és legkitűnőbb szónok, mert képességeit és tudását a bőrre menő büntető ügygel járó természetes izgalom hátrányosan befolyásolja, a perbeli egyensúly helyreállítása végett, az állam vádlott mellé védőt állít. A legkönnyebb súlyú büntető ügyek kivételével a védelem mindig kötelező, azaz vagy hivatalból kirendelt vagy választott védőnek kell a vádlott mellett működnie, aki mint jogképzett és az ügyben nem érdekelt egyén pótolja azt, ami a vádlottnál akár jogi képzettségben akár előadói képességben, akár más vonatkozásokban hiányzik.

A védelemnek ezen támogató feladatából következik, hogy a védőnek az állam teljesen egyoldalú feladatát szab. A védő közreműködése arra szolgál, hogy az ügyésznek egyéni túlsúlya ne érvényesüljön a vádlott ellen, a vádlottnak és ezzel az anyagi igazságnak rovására. A középkori istenítéleteken az állam büntető igényét egy tetőtől-talpig fegyverbe és páncélba öltözött lovag képviselte, akivel szemben a vádlott egy szál karddal és mesztelenül volt kénytelen kiállni. A modern bűnvádi per a gyengébb fél mellé a védőt állítja és ezzel a vádlottat felpáncélozza és felfegyverzi.

Ha a vádlott mellett nem állana a védő, az ügyész egyéni túlsúlya a fent kifejtett okok miatt a legtöbb esetben érvényesülne és számtalan esetben igazságtalan ítéleteket eredményezne.

Előfordulhat, hogy a vádlott miután sem a feljelentésnek és a saját nyilatkozatainak horderejét kellőképpen nem tudja méltányolni, az anyagi igazság rovására ellene fordítható nyilatkozatokat (beismeréseket) tesz, megeshet továbbá, hogy a vádlott nem tudja kellőképpen előadni a védelmére szolgáló momentumokat és nem tudja kellő eréllyel keresztülvinni az ellenbizonyítást; a tanúk keresztkérdéséhez a vádlott rendszerint nem ért, a hamis tanú leálcázása, a kedvező tanúvallomásoknak kiaknázása

főként a védőre hárul és tőle várható a bizonyítási anyag legteljesebb és legmegfelelőbb méltatása, a tény és jogkérdések szempontjából.

Az anyaggyűjtés fontossága fokozottabb mértékben a letartóztatott vádlottnál.

Vége a védő feladata az önbizalmát veszített és a védekezéssel lemondó vádlottaknak apathiajából való felrázása, illetve a perorvoslatoknak akár a vádlott akarata ellenére való használása is.

A védő feladata tehát legáltalában a bírósági tolmács feladatával állítható párhuzamba. Amint a törvénykezés nyelvét nem értő, továbbá a siket vagy néma vádlott számára tolmácsot rendelnek ki, hogy fogyatékoságait egy más egyén közreműködésével pótolják, úgy a jogban járatlan, illetve a saját ügyében minden félénk és határozatlan, elfogult és színvak vádlott mellé védőt állítanak.

Ezzel a jogi céllal, mely az anyagi igazság érvényesüléséhez fűződő nagy közérdek negatív oldalával kongruens, a védő szerepe és hatásköre teljesen adva van.

A védelemnek az a célja, hogy az ügyészi túlsúly ki legyen egyenlítő, hogy a perbeli egyensúly helyre legyen állítva és hogy minden elítélt elítélésének a bizonyítékok túlsúlya és ne az elítélt jogban való járatlansága, ügyetlensége legyen az oka, hogy a bűnügyeket ne szubjektív, hanem objektív momentumok döntsek el.

Ebből következik, hogy a védőnek kötelessége az anyagi igazság keresése, de azt neki nem pozitív, hanem negatív irányban kell keresnie. Nem az az ő feladata, hogy a bűnösökről lerántsa a leplet, hogy a vádlott ellen bizonyítékokat produkáljon, mert ez a feladat teljesen a vádlóra hárul, ellenben kötelessége elejét venni annak, hogy egy ártatlan ember a bűn látszatába kerülve elítélhető legyen.

Aki ennek a feladatnak fontosságát és szépségét megérteni nem tudja, ne vállalkozzék a védelem súlyos és sokszor hálátlan feladatára.

Magunk részéről csak két dolgot óhajtunk kiemelni ebben a vonatkozásban.

A büntetésnek praeventív kihatásához nem elég az, hogy a büntetések szigorúak legyenek, hanem szükséges az is, hogy a büntető igazságszolgáltatás kérlelhetetlen pontossággal válassza ki a bűnösöket és a büntető ítéletek csak a bűnösökre szorítkozzanak, mert ha a büntető ítéletek vakon sujtanak bűnöst és ártatlant egyaránt, nagyon kevesen fognak tartózkodni a bűnözéstől, mert a többség úgy fog okoskodni: «Akár tesztek valamit, akár nem, a mai judikatura mellett úgy is elítélnek, tehát inkább reászolgálók, a büntetésre, minthogy azt ellenérték nélkül szabják ki reám».

Jól jegyezzük meg továbbá, hogy minden zsarnokság legelőször is a legféktelenebb dühével az ügyvédség ellen fordul, mert a szabadságjogoknak a legfőbb védője a bíróságon kívül a védői kar; a védelemnek működése nélkül az anyaggyűjtés kötelessége alól felmentett és az anyaggyűjtésre kellő mértékben nem is képes bíróság helyett a védelem fejt ki a maga ellenhatását a kormánnytól függő ügyészséggel szemben és a bíróság erkölcsi támogatást talál a bátor, szókimondó és kötelességeitől eltántoríthatatlan védelem részéről.

A francia rémuralom és a proletárdiktatura egyaránt eltörölte az ügyvédséget, mely ha minden összeomlik körülötte egy végső és elvesztett vedettája marad a jogeszmének és az egyéni szabadságnak.

A védői kar szemben minden előítélettel ellenszenvvel és terrorral, büszke öntudattal és emelt fővel haladhat a maga útján, melyet nagy és nemes hagyományai kijelölnek, mert minden sötét reakcióval szemben a védők viszik a fáklyákat előre: a jog, törvény, igazság, civilizáció, felvilágosodás és humanizmus fáklyáit.

«A bűnvádi per története» (mondja Glaser) «a védelem története».

II. A védő egyéni meggyőződése.

A leggyakoribb, de a legnevetesebb rágalom, melyet a védőkre szórnak, hogy a védő szerepe etikailag elítélendő, mert «jobb meggyőződése ellenére is kénytelen a gazembereket védeni».

Nagyon nehéz ezt a kedvenc szót, mely «Az ügyvéd pénzért hazudik» népszerű közhelyben nyeri el legbántóbb élet,

a védelem nagy és magasztos feladatának szem előtt tartása mellett komolyan venni.

Midőn az állam az anyagi igazság egyik főbiztosítékát látja és keresi abban, hogy saját védközegeivel szemben a védelmet kötelezővé tegye, midőn maga az állam látja el a védelmet kötött marsrutával, mely szerint a védelem kizárólag egyoldalú feladat, midőn az állam a vád tanúi közül elvileg kizárja a védőt, midőn az állam büntető szankció terhe alatt tiltja meg, hogy a védő a vádlottnak információit elárulja, midőn az állam ügyvédi büntetést minősíti, ha az ügyvéd a másik felet, tehát az államügyészt is szóval vagy tettel támogatja, kissé ellentmondónak látszik, a védőt azzal gyanúsítani, hogy ő etikailag tiltott dolgot tesz, midőn védencének ügyét kötelességszerűen támogatja.

Azután elemezzük csak, hogy gyakorlatilag mennyire fogadható el az a tétel, hogy az ügyvéd «jobb meggyőződése ellen» nem vállalhat és nem vihet védelmet, hogy bűnösöket és kivált aljas bűnözőket nem védhet.

A mai tisztultabb büntetőjogi felfogás mellett minden ember mellett az ártatlanság védelme szól («praesumptio boni viri») mindaddig, amíg bűnössége be nem bizonyul. A bűnösséget pedig csak bíróság és csak a bűnvádi per eredményeképpen ítélet alakjában mondhatja ki. Erre a súlyos megállapításra a védő nincs hivatva. Amint nevetséges elfogultság már a feljelentés alapján azt mondani: «ilyen gazembert még sem szabad védeni», ép úgy circulus vitiosus a vádlott bűnösségéről beszélni, mielőtt a jogerős ítélet ezt meg nem állapítja.

Az ítélet és a res judicata pedig csak úgy lehet helyes, ha a vád által produkált bizonyítékokkal szemben a védelemnek teljes ellenhatása, mint a törvény által megkívánt ellenpróba teljes mértékben érvényesül.

A védő egyéni meggyőződése az, ami a bűnperben szerepet egyáltalán nem játszik. Ezt senki sem firtathatja, ezt senki sem kérdezheti és kérdezi.

Ha a védő át van hatva védencének ártatlanságától a maga szólásszabadságát és immunitását kihasználva, úgyis megfelelő szavakat fog találni az igazság védelmére, ha pedig meggyőződése ellenkező, szorítkozzék arra a feladatra, amit neki az állam szán, azaz technikailag dolgozza ki a védelmet, elmondva és érvényesítve mindent, amit a vádlott elmondana és érvényesítene, ha ő maga a jogban és dialektikában ép oly járatos lenne, mint védője.

Aki a védő ezen szereplését visszatetszéssel fogadja, az olyan színvonalon mozog, mint, aki a tolmácsra haragszik, midőn ez az idegennyelvű vádlott kijelentéseit a törvénykezés nyelvén híven adja vissza.

Ellenben jogos felháborodás és talán egyéb következmények is érhetik azt a védőt, aki «egyéni meggyőződését» követve, vesztére tör a saját védencének, annak bűnösségét hangoztatja vagy érezteti és a bíróság a vádlottat a védelem dacára felmenti.

Ha a védő politikai ellenlábasa a vádlottnak vagy valamely bűncselekménytől undorodik, ne vállalja el a védelmet, de ha egyszer a védő pozícióját elfoglalta, ne kövessen el árulást, mint az a katona, aki a tűzvonalban levő szomszédját cserben hagyva az ellenséghez pártol.

Egyéni ízlés dolga, hogy az ügyvéd milyen ügyeket vállal, de bármely védelemnek lelkiismeretes ellátása csupán közjogi kötelességnek teljesítése és azért felvilágosodott ember a védőnek nem tehet szemrehányást és a védő egyéniségére hátrányos következtetést nem vonhat le.

A vádlott által elkövetett bűncselekménytől a védő teljesen távol áll, amit a védő mond azt nem X vagy Y védő a saját nevében mondja, hanem azt, amit a védő mond, úgy kell tekinteni, mint amit a vádlott mondana, ha annak kellő jogi és dialektikai jártassága lenne.

Berryer az egyik legnagyobb francia védő hű royalista volt és mégis védte Ney Marsallt, aki a liliosos zászlók alól Bonaparte Napoleonhoz pártolt át. Berryer pedig védői feladatának magaslatán állt és példája örök precedens marad, amíg vádper lesz és az anyagi igazság érvényesülésére súlyt helyeznek.

III. A védői tevékenység határai.

A fentiekből látjuk, hogy a védelem egy teljesen szakszerű feladat, a védő a vádlott helyett készíti elő és végzi el, azon perbeli cselekményeket, melyekhez a vádlott nem ért vagy nem képes.

Ezzel a védelemnek határai is adva vannak, ami a vádlottnak nem szabad, azt a védő sem teheti meg.

Tehát az a védő, aki a tanúkat befolyásolja, ép úgy hamis tanúzásra való reábirást követ el, mint maga a vádlott, aki ilyenmire vetemedik. Hasonlóképpen közokirathamisítás büntetett követi el a védő, aki a büntető ügynek aktáit megsemmisíti, stb. stb.

Ellenben nem követhet el a védő a plaidoyer folyamán rágalmazást vagy becsületsértést, ha az ügyre vagy ügyfelekre vonatkozólag olyan kijelentést tesz, mely tárgyaláson kívül a rágalmazást vagy becsületsértés tényálladékát kimerítené, mert tételes törvény (1914:XLII. tc. 17. §.) zárja ki ezen bűncselekmény fennforgását.

Kényesebb kérdés, hogy a Btk. 172. §-ába, illetve az 1912. évi LXIII. tc. 19. §-ába ütköző izgatás fennforog-e, ha a védő valamely kormányrendelet törvényességét vonja kétségbe. Nézetünk szerint ez a bűncselekmény nem foroghat fenn, mert a védő nem hívja fel a tömeget a kormányrendelettel való szembehelyezkedésre, hanem védői köteletségéhez képest azt igyekszik provokálni, hogy a törvénybeütközőnek vélt rendelettel szemben a bíróság az 1869:IV. tc. 19. §. II. bekezdésében adott szuverén jogát gyakorolja, nincs tehát «egyeses felhívás az ellenszegülésre». Az ellenkező felfogás az ügyvédi szólásszabadságot érintené és a védelmet megbénítaná. Ha a bíróság a közrend szempontjából nem találja kívánatosnak, hogy a védőnek idevágó fejtegetéseit a publikum végighallgassa, tessék a Bp. 293. §. IV. bek. értelmében a nyilvánosságot kizárni.

Nem foroghat fenn *laudatio criminis*, ha a védő a terheltnek tényeit bizonyos közérdekű szempontokból méltányolja. Előfordulhat, hogy a törvény valamely cselekményt jogellenesnek minősít, de egy adott kivételes helyzetben ez a cselekmény az általános társadalmi érdekek szempontjából nem jelentkezik antiszociálisnak, sőt ellenkezőleg logikus és hasznos. Az ilyen kivételes helyzet akkor áll elő, ha az élet valamely jogszabályt meghaladott és nem az jár el antiszociális módon, aki a törvénynek a kivételes helyzetre nem *præveniáló* szabályát tartja be, hanem az, aki a törvény ellen, de az általános etikai felfogásnak és a szociális követelményeknek megfelelően jár el. Az írott jog és a szociális érdekek vagy az írott jog és az etikai követelmények egymással rendszerint összevágznak, mert a törvény úgy a szociális szempontokat, mint az etikai követelményeket igyekszik az életbe átvinni. Előfordulhat azonban, hogy a társadalmi felfogás hamarabb változik, mint annak hivatalos kifejezője, a törvény és így előáll a szóbanforgó divergencia. Ilyen esetben azonban a bíró mégis a törvényt köteles alkalmazni, mert ez a feladata. Viszont a helyzet logikájából folyik, hogy divergencia esetén a legcsekélyebb büntetést szabja ki. Lehet továbbá olyan felfogás is, hogy az elavult, illetve az általános társadalmi nézetel ellenkező törvényt a bíró nem alkalmazhatja, mert az ilyen formálisan jogos, de materialiter helytelen ítéletek a törvénytiszteletet ássák alá.

Bármelyik felfogás legyen azonban helyes, annyit koncedálni kell, hogy a védőnek kötelessége az ügyet a vádlott érdekében minden oldalról megvilágítani és nem követhet el *laudatio criminis*, midőn a vádlott cselekményének valóságos vagy vélt szociális előnyeit kifejti, mert fejtegetéseinek esetleg a vádlott felmentése, vagy cselekményének enyhébb beszámítása lehet az eredménye és köteletségét mulasztja el, ha ezen kedvező eshetőségeket kiaknáztatlanul hagyja. A nyilvánosság kizárása az ilyen fejtegetéseknek hátrányos reflexhatásait megelőzi.

Az természetesen taktikai kérdés, hogy amennyiben a vádlott világnézete a bíróság világnézetétől eltér, szabad-e a védőnek a bíróság ellenszenvét kihívni és ezáltal a vádlottnak tettét még súlyosabb beszámítás alá esőnek feltüntetni. Ha azonban a vádlott ragaszkodik ahhoz, hogy elvei mellett hitvallást tegyen és megkockáztatja a súlyosabb elítélést, mert másrészt azt reméli, hogy tetteit emberileg érthetőbbek lesznek, ha annak indokait őszintén feltárja, a védő köteles az idevágó tételeket előadni.

Kiemeljük azonban, hogy ha vádlott forradalmi álláspontját a védő kifejti, a védő szavainak elbírálásánál ismét a tolmács példájára kell gondolni, nem lehet a tolmácsra haragudni azért, mert a vádlott szavait híven fordítja le, vagy a védőre azért, mert a vádlott gondolatait megfelelő dialektikával fejti ki.

Ha védő folyton szem előtt tartja, hogy ő csak a segédszemély a perben és csupán a vádlott gondolatainak szakértő ren-

dezésére és kifejezésére van hivatva, illetve mindent elmond a perben, amit a vádlott elmondana, ha a védőnek jogi képzettségével és értelmi képességével bírna, sem bűnpártolást, sem más bűncselekményt nem követhet el.

Ha pedig a védőnek feladatát és tevékenységét ezen egyedül törvényes és logikus szempontból tekintjük, a védelemmel szemben minden antipathia elesik, mert evidens lesz, hogy a védelem semmi egyebet nem tesz, mint a perbeli egyensúlyt igyekszik helyreállítani és a törvény által reá rótt közérdekű köteletségét teljesíti, az anyagi igazságot negatív irányban igyekszik érvényesíteni és a justizmordoknak elejét venni.

Dr. Darvai János.

A lakásügyekben követendő eljárás szabályozása tárgyában kibocsátott rendelet.*

A multban előfordult, hogy a végrehajtó a végrehajtást szenvedő ingóit elhelyezte ugyan, de leltárt a végrehajtást szenvedő távollétében sem vett fel. A rendelet most már kötelezőleg írja elő, hogy a távollévő végrehajtást szenvedő ingóiról leltárt köteles a végrehajtó felvenni és azután bízhatja csak az ingókat a végrehajtó vagy valamelyik a házban lakó egyén őrizetére.

A valamely helyiségbe való behelyezésre irányuló végrehajtásnál a végrehajtási osztály felhívja a végrehajtást szenvedőt, hogy karhatalom alkalmazásának terhe mellett bocsássa a helyiséget a kijelölt fél részére. A felhívás nem teljesítése után az üresen álló helyiségbe a végrehajtó a jogosultat hatóságilag bevezeti, az ingóságokkal megrakott helyiségekből pedig az ingókat a végrehajtó az anyagi (1552/1920. M. E. számú) rendelet szerint eltávolíttatja és egyszersmind a bútorokról leltárt vesz fel. A lakásban beonlakók elhelyezésére ugyanazok a szabályok irányadók, mint a kihelyezések foganatosításánál, mégis azzal a hozzáadással, hogy a lakásüzérkedők, továbbá azok elhelyezéséről, akik a lakást lakásigazolvány nélkül foglalták el, noha az elfoglaláskor a lakásigazolványra már szükség volt, nem köteles gondoskodni.

A méltánytalanul súlyos helyzetet teremtő, valamint a leküzdhetetlen nehézségbe ütköző végrehajtások több ízben is felfüggeszthetők a végrehajtási osztály vezetője által.

Amennyiben a végrehajtó ily körülmények fennforgását a végrehajtás foganatosítása alkalmával tapasztalja, a végrehajtást félbeszakítani és a végrehajtási osztály vezetőjének jelentést tenni tartozik; a végrehajtási osztály vezetőjének további utasítására azonban a végrehajtási eljárás haladéktalanul folytatandó és befejezendő.

A felek a végrehajtás felfüggesztése előtt lehetőleg meghallgatandók.

A végrehajtás költségeit a végrehajtó tartozik előlegezni, de a felszámított és megállapított költségeket a végrehajtást szenvedő megtéríteni tartozik.

A végrehajtási eljárásban jogorvoslatnak és így előterjesztésnek helye nincs, de a végrehajtó szabálytalan eljárása esetén nem halasztló hatályú akár szóbeli, akár írásbeli panasszal lehet fordulni a lakásügyek miniszteri biztósához, vagy a végrehajtási osztály vezetőjéhez és a végrehajtó fegyelmi és vagyoni felelősséggel tartozik szabálytalan eljárásáért.

Az eddig fennállott rendeletek szerint sem a lakásügyek miniszteri biztosa kiküldöttjének, sem a lakbérleti bizottságoknak határozata ellen panasznak helye nem volt.

A lakbérleti bizottságok határozatai így felülbírálás alá nem kerültek. A lakásügyek miniszteri biztosa a saját kiküldöttje által hozott határozatokat eddig is felülbírálta abból indulván ki, hogy a kiküldöttje határozatáért ő lévén felelős, a tudomására jutott helytelen határozatok megváltoztatására jogosult. Ez az álláspont, amennyire helyes is, sok zavarra adott okot. Voltak akik nem tudták, hogy panaszok elfogadtatnak és ennél fogva a legsérelmesebb határozat ellen sem éltek panasszal; de a legnagyobb bajt az idézte elő, hogy a panasz rendszeresítve nem lévén, a panasz beadhatásának határideje sem volt megállapítva és így a felek tetszésük szerinti időben, gyakran a végrehajtás elrendelése után, adták be panaszukat.

A rendelet úgy a lakásügyek miniszteri biztosa kiküldöttje,

* Bef. közl. — Az előbbi közl. I. a 9. és 10. számban.

mint a lakbérleti bizottságoknak határozata ellen egyszeri panaszt enged, annak részére, ki a határozatot magára nézve sérelmesnek tartja. A bérmegállapítás és a végrehajtási ügyek képeznek kivételt. Ezekben az ügyekben, mint már fentebb említettem, panasznak helye nincs.

A panasz beadhatásának ideje három irányban állapított meg.

A panasz beadhatásának rendes határideje a sérelmes határozat közlésétől számított három nap. A három nap alatt beadott panasznak a végrehajtásra halasztó hatálya van. A háromnapos határidő vétlen elmulasztása esetén a határozat közlésétől számított 15 nap alatt a végrehajtásra halasztó hatállyal nem bíró panaszt lehet beadni és végül a még végre nem hajtott és nem is kézbesített határozat ellen az a fél, akinek részére a kézbesítés meg nem történt, a határozatról való tudomást szerzéstől számítandó három nap alatt élhet még panasszal, amely panasznak a végrehajtásra halasztó hatálya szintén nincs, de a miniszteri biztos vagy a panaszbizottság elnöke, indokolt esetben a végrehajtást a panasz érdemleges elintézéséig felfüggesztheti.

A postára feladott panaszok beadásának idejéről a postára adás napját tekinti a rendelet. Ha a panasz beadásának utolsó napja vásár- vagy ünnepnapra, vagy oly napra esik, amelyen a hivatal beadványt nem fogad el, az ilyen nap a határidőbe be nem számítható.

A panaszra az ellenfél észrevételt adhat be.

A panaszt vagy maga a miniszteri biztos, vagy a melléje beosztott bíróból alakított háromtagú panaszbizottság nyilvános ülésben intézi el. Itt kiemelem, hogy a miniszteri biztos döntése alá kerülő panaszok nem ülésben intézhetnek el, mert a miniszteri biztosságnál akár egyebíró, akár bizottság jár el, ez az eljárás a miniszteri biztos helyett és megbízásából történnék tekintendő.

A panaszbizottság ötféle határozatot hozhat: az elkéselt vagy a rendelet által kizárt panaszt visszautasítja, érdemben pedig a határozatot vagy megváltoztatja, vagy a panasz elutasítása mellett a határozatot helybenhagyja, vagy feloldó határozatot hoz és ez esetben az első ízben eljáró kiküldött foganatosítja a bizonyítási eljárást, vagy végül bizonyítást rendel el amelyet vagy maga a panaszbizottság, vagy az ügy előadója, aki az ügyet a bizottságban előadta, foganatosít.

A nyilvánosan megtartott ülésben, hacsak a felek meghallgatását a bizottság el nem rendelte, a felek fel nem szólhatnak. Kötelezőleg írja elő a felek meghallgatását abban az esetben, ha a panaszt a bizottság alaposnak találja, vagyis a határozatot megváltoztatni csak a felek meghallgatása után lehet.

A bizonyítás felvételével megbízott előadó a szükségesnek látszó további bizonyítást, ülésén kívül, maga is elrendelheti és foganatosíthatja.

A panaszbizottság további panasszal meg nem támadható tehát végérvényes, határozatait a felekkel írásban közli. Különösen felhívom a figyelmet arra, hogy a panaszbizottság határozata megtámadhatatlan, mert nap-nap után adnak be panaszt a panaszbizottság határozatai ellen közvetlenül a miniszteri biztoshoz, aki azonban a rendelet fentebb ismertetett rendelkezései folytán az ügyet újabb elbírálás tárgyává nem teszi.

Feleslegesnek látszik ugyan, de mégis reá mutatok, hogy a rendeletnek a Budapesti Közlönyben megjelent szövege két sajtóhibát tartalmaz. A 91. §. második bekezdése azt mondja, hogy a panaszbizottság a panaszt vagy elutasítja vagy megváltoztatja. A helyes szöveg szerint: a panaszbizottság a panaszt vagy elutasítja vagy a panasz folytán a határozatot megváltoztatja. A 91. §. utolsó bekezdése így szól, mintha a bizonyítással megbízott előadó a megtámadott határozatot feloldhatná. Az eredeti helyes szöveg szerint: a megtámadott határozatot kivételesen a panaszbizottság feloldhatja.

A budapesti központi, valamint az újpesti és erzsébetfalvai járásbíróságoknál működő lakbérleti bizottságoknak az 1552/1920. M. E. sz. rendelet 33. §-ának 1—3. pontjaiban említett határozatai ellen az a fél, aki a határozatot magára sérelmesnek tartja, panaszt adhat be a lakásügyi miniszteri biztos által alakított panaszbizottsághoz.

A vidéken működő lakbérleti bizottságok határozatai ellen tehát panasznak helye nincs. A panaszt a lakbérleti bizottságnál kell beadni, mely azután a vonatkozó iratokat a lakbérleti pa-

naszbizottsághoz felterjeszti. A lakbérleti bizottság ügyeiben a panaszbizottság ugyanúgy jár el, mint a lakásügyek miniszteri biztosának kiküldöttje által hozott határozatok ellen beadott panaszok esetén.

A bélyegmentesség a lakáshivatali bélyegek lerovása és a fel nem bélyegzett panaszok tekintetében rendelkezik még a rendelet.

A vegyes és átmeneti rendelkezésekkel foglalkozó harmadik részből kiemelendőnek tartom, hogy a Budapest környékén lévő azokban a községekben, amelyekre a miniszteri biztos hatásköre kiterjed, a kirendeltségek vezetői intézkednek a lakásügyek miniszteri biztosságánál az osztályvezetők hatáskörébe utalt ügyekben, a bérmegállapítási ügyekben eljáró ülnököket pedig a városokban a polgármester, a községekben pedig a községi előjáróság rendeli ki.

A folyamatban lévő bármikor indult ügyekben a rendelet szabályai nyerne alkalmazást. A panaszok tekintetében még az a rendelkezés történt, hogy a már beadott panaszok elintézendők, a rendelet hatálybalépésétől számított három nap után beadandó panaszok határidejére nézve pedig szintén a rendelet intézkedései irányadók.

Ezzel az ismertetés végére értem. A hosszadalmasságot menti a nagyon sokszor tapasztalt tájékozatlanság.

A kitűnően megszerkesztett rendelet segíteni akar, hogy mennyiben sikerül a célt elérni, a jövő mutatja meg. Egyre el lehetünk készülve, hogy elégedetlenkedők mindig lesznek, mert nem lehet megérteni egy elkeseredett, Budapesthez kötött emberrel, hogy a döntés helyes akkor is, ha nem ő, hanem másvalaki, aki szintén igényjogosult, jut lakáshoz. Igazságot tenni, ez ügyekben igen nehéz, mert az igazság az volna, hogy mindenki, aki a háború előtt Budapesten lakott, vagy akit életviszonyai ide kötnek, megfelelő lakáshoz jusson.

Dr. Helényi József.

Szemle.

— **A perorvoslat alkonya.** Ha a félhivatalos közlésnek hihetünk, az igazságügyminiszter az igazságügyi bizottságban állást foglalt, «hogy a felállítandó uzsorabíróság ítélkezésében a fellebbvitelt kizárják, mert a bíróság hármastanácsban ítélkezik, ami kellő garanciát nyújt arra, hogy ítéleteit alapos megfontolás után mondja ki». Őszintén be kell vallanunk, hogy a perjog alaptanaiban kezdjük magunkat ki nem ismerni. Míg a polgári perjog «reformja», amely félmillió korona értékig egyesbíróra bizza az ítélkezést, arra tanít bennünket, hogy a társasbíróság nem garancia, de a tévedés ellen amúgy is biztosít a perorvoslat, addig a bűnvádi eljárásban kiderül, hogy a perorvoslatra nincs szükség, mert a garancia a társasbírószágban rejlik. Vajjon melyiknek van igaza? Nem történt ugyan hivatkozás az 1919 november 27-iki német uzsorabírószági törvényre, sem az osztrák perjogi novellára, amely legújabbban ugyancsak perorvoslatmentes gyorsított eljárást szervezett, de az eszme eredete alig lehet kétséges. De ez csupán azt bizonyítja, hogy a gazdasági élet túrhetetlen jelenségeivel szemben szomszédainknál nem kisebb az idegesség, mint nálunk. Higgadt megfontolással a törvényhozó nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy a *perjogi garanciák nem a bűnösök, hanem az ártatlanul gyanúsítottak érdekeit szolgálják.* Ha elfogadnók is, hogy az árdrágítók és uzsorások kivétel nélkül gonoszabbak a rablógyilkosoknál, az talán még sem tagadható, hogy a tisztességes kereskedő vagy iparos legalább is oly könnyen kerülhet az árdrágítás, mint a rablógyilkosság gyanújába. Ha ezzel a gyanuval szemben rendelkezésre állnak mindazok a törvényes védekezési eszközök, amelyeket a perjog az évszázadok során kifejlesztett, úgy az uzsora vádjá alatt állótól csak akkor volnának megtagadhatók, ha reá vonatkozólag a bírói tévedés esélye kisebb volna. Lehet, hogy a törvényhozás újabb művészei megtalálják az ihletet a készülő árdrágító törvény tényálladéainak tökéletes megszövegezésére, de a törvényt

alkalmazni hivatott bírák még egy tökéletlenebb régi kornak szülöttei, akik, mint Garraud mondja, emberek, tehát műveltségük, tudásuk, kiválasztásuk ellenére is rabjai a meg nem ismerésnek, amely a tévedés, a gyöngeségnek, amely az igazságtalanság forrása. Lehetséges azonban az is, hogy mi ősdi jogászok megbocsáthatatlan konzervatizmusunkban nem értjük meg az új idők szellemét, de akkor viszont kíváncsi vagyok, hogy a leegyszerűsített peres eljárásnak áldásos igazságai az egész vonalon érvényesüljenek. Minden bírói eljárás az igazság kiderítését célozza s ha az újabb módszer valóban tökéletesebb, akkor nem engedhetjük meg magunknak azt a fényűzést, hogy emellett az elavult, müzeális értékű, viszont nagyon költséges módszert továbbra is fenntartsuk.

— **A budapesti ügyvédi kamara** május hó 20-iki rendkívüli közgyűlésén a következő határozattal foglalt állást Magyarországnak a békefeltételekben foglalt területmegcsonkítása ellen: «A budapesti ügyvédi kamara 1920 május 20 án tartott rendkívüli közgyűlése — Magyarország egész ügyvédsége nevében is — a leghatározottabban tiltakozik a hazánk ezeréves területét megcsonkító békeszerződés ellen, mely erőszakosan felborítja a Magyarország területi egységét és oszthatatlanságát biztosító állami alap törvényeinket, valamint az erre vonatkozólag egy évezred folyamán létesült összes nemzetközi megegyezéseket teljes ellentétben a népek önrendelkezési jogára nézve a békekonferencia által önmaga elé szabott wilsoni alapelvekkel is. Tiltakozunk a jogrend nevében, mely egyedüli alapja az államok békés együttműködésének. Mi ezt a reánk kényszerített békét soha jogosnak el nem ismerjük; s legfőbb és mindenekelőtt való kötelessége lesz ezentúl minden magyar ügyvédnek, hogy nemzetünk letiport igazáért, az «in integrum restitutio» mielőbbi kivívásáért önfeláldozásig menő teljes odaadással minden tőle telhetőt megtegyen.»

— **A Magyar Jogászegylet** a közigazgatási reformról vitaestély-sorozatát rendez. Az első ülés május 15-én volt, Némethy Károly v. b. t. t., ny. államtitkár elnöki megnyitójában meleg szavakkal emlékezett meg elődjéről, Concha Győzöről, majd kifejtette, hogy az egyesület a közigazgatási reform megvitatásával nem sürgetni akarja azt, hanem csak a megfelelő előkészítésről kíván gondoskodni. Ezután Weis István miniszteri titkár ismertette a vitaanyagot és megállapította, hogy már most szükséges egyetértésre jutnunk azon vezérelvek tekintetében, amelyek majd a szervezeti reform gerincét teszik, hogy addig is az elkerülhetetlen részletintézkedések a tervezett reformmal összhangban történjenek. Ilyen vezérelvek az önkormányzati elv érvényesülése az igazgatás szétpontosítása és a tisztviselői kérdés jó megoldása. A jövő közigazgatásában a községé lesz a döntő szó; a vármegyének át kell alakulnia községközössé; meg kell valósítanunk az egyetlen hatósági fokozat rendszerét, kiépíteni a közigazgatási bírósági szervezetet, átvinnünk a magánüzemek ügyviteli és ügykezelési újításait. Vadnay Tibor miniszteri tanácsos, már most megvalósítaná a gyökeres szervezeti reformot is, melynek sikerét a kinevezett tisztviselői karban látná. Át akarná alakítani a tisztviselői képzést a tisztviselői létszámot csökkenteni. Kiemelte, hogy a főhatóságokat vissza kell adni eredeti rendeltetésüknek, azok csak kormányozzanak. A közigazgatás egész szellemét át kell alakítani: a merevséget, a formalizmust száműzni kell belőle. Ha mindezt megvalósítjuk, jobb közigazgatást teremtünk, mind a szomszéd népek és ezzel a magyarság kultúr-fölényét bizonyítjuk be. — **A Magyar Jogászegylet hiteljogi szakosztálya** a szövetkezeti reform általános elveinek alapos megvitatásával kezdte meg működését. A május hó 22-én tartott első ülésen, amely elnökhelyettesnek Kuncz Ödön dr., egyetemi tanárt és titkárnak Auer György dr., kir. ügyészt választotta meg, Kuncz Ödön dr. felolvasása vezette be a szövetkezetjog reformjának megbeszélését. Előadó a vita szubsztantumaként a következő általános kérdéseket vetette fel: 1. El lehet-e érni a mai szövetkezeti mozgalmatól szem előtt tartott célokat a mai szövetkezetjog keretében avagy szükségessé vált-e a szövetkezetjog sürgős reformja? 2. Szükséges-e a fogyasztó- és

hitelszövetkezetekre nézve kimondani a központkényszert; és általában valamennyi központ hatékony ellenőrzése végett szövetkezeti hivatalt megszervezni? 3. Nagy taglétszámú szövetkezetnél nem kellene-e a személyes joggyakorlás elvével szemben azt a koncessziót megtenni, hogy a közgyűlés jogait a tagoktól választott képviselők gyűlésére ruházzuk át; tehát a személyes joggyakorlás helyett a közvetített joggyakorlást szabályozzuk? 4. Korlátozzuk-e az üzletész után fizethető osztalék magasságát?; megállapítsuk-e az üzletész-minimumot vagy maximumot, továbbá az egy tagtól jegyezhető üzletészek maximális számát? 5. Megengedjük-e minden korlátozás nélkül, hogy a fogyasztó- és hitelszövetkezetek üzletkörüket nem tagokra is kiterjeszthessék? Előadó az e kérdésekben elfoglalt álláspontját igen alaposan és mindenütt nagy figyelmet fordítva az e tekintetben elsősorban latba eső közgazdasági és gyakorlati szempontokra fejtette ki az előkelő hallgatóság előtt. A szakosztály Nagy Ferenc, Fodor Ármán, Alkér Kálmán és Fabinyi Tihamér felszólalásai után akként határozott, hogy a szövetkezetjog reformjának kérdését napirenden tartja és legközelebbi ülésén (június hó 5-én d. u. 6 órakor) megindítja a vitát az előadótól megformulázott öt kérdőpont felett. Felszólalásra jelentkeztek Nagy Ferenc, Bernát István, Dömötör László, Horánszky Dezső, Nitsche Győző, Alkér Kálmán, Halla Aurél és Tury Sándor Kornél. A jogászegylet hiteljogi szakosztálya ez úton is felkéri tagjait, hogy a felvetett kérdésekben elfoglalt álláspontjukat vagy írásban közöljék Kuncz Ödön dr. egyetemi tanár úrral (Üllői-ut 36. II. 8.) vagy felszólalásukkal vegyenek részt a vitában. A szakosztály — hacsak lehetséges — a felolvasást és a felszólalásokat nyomtatásban is nyilvánosságra kívánja hozni.

— **Kovács Marcel** a Pp. judikaturáját «Perjogi gyakorlat jegyzetekkel» címen feldolgozta. A Pp. legkitünőbb kommentátorának munkájából egyelőre az első füzet jelent meg, mely a Pp. 1—72. §-ait dolgozza fel akként, hogy §-onként összeállítja a judikaturát a Pp. életbelépésétől egészen a legújabb időig. A Pp. életbelépése óta ez a munka az első rendszeres feldolgozása a bírói gyakorlatnak. A Pp.-t egyrészt a novellák sorozata annyira átalakította, másrészt a judikatura annyi vitás kérdést vetett fel, hogy a bírói gyakorlat rendszeres feldolgozására égető szükség volt. Hálával fogadhatjuk Kovács Marcel munkáját, amely a szerzőtől megszokott alaposággal nemcsak hű képét adja a bírói gyakorlatnak, hanem röviden szerző állásfoglalását is a legfontosabb kérdésekben. A megjelent első füzet a bírósági kapusoknál kapható 17 K-ért. Postán ajánlva küldve 20 K az ára, a 20 K szerző címére (I., Csaba-utca 7/c.) előre beküldendő.

— **Az elhagyásos per.** Ezen a címen házasságjogi tanulmány jelent meg dr. Révay Bódog kir. ítélőtáblai bír. tollából. A munka gyakorlati útmutatást ad a jogérvényesítés sikeres módjára. Felhívja a figyelmet mindarra, amit a H. T. 77. §-ára alapított és túlnyomó részben formai jellegű köteléki perben perjogi szempontból figyelni kell. Bármily egyszerűnek látszanak az ú. n. hűtlen elhagyási perek, sok oly vitás kérdés merült fel, melyeknek ismerete nélkül az elhagyásos per sikeres és különösen nagyobb késedelem nélküli lebonyolítása nem lehetséges. A könyv Légrady-testvérek kiadásában jelent meg.

— **Közszékségleti cikk nem szállítása esetén követelhető árkülönbözet.** Ha a vevő az árut megkapta volna, akkor sem állott volna jogában az árut nagyobb nyereséggel tovább eladni, mint amennyi őt a 3678/1917. M. E. sz. rendelet 28. §-a értelmében *tisztes kereskedői haszon* címén megillette. Ebből következik, hogy a szállítás elmaradásaért felszámítható árkülönbözet meghatározásánál a szerződéses vételár és a késedelemkori folyó ár közti különbözet nem feltétlenül irányadó. Ha tehát a normális árfejlődést kizáró háborús viszonyok között a *konjunkturális* ár meg is haladja a tisztes kereskedői hasznót, az árkülönbözet mégis csak az utóbbinak a mérve erejéig érvényesíthető. (Kúria 1919. P. VII. 119., 1190., 1194. és 1420.)

Jó forgalmú ügyvédi irodát keresek átvételre helyben vagy vidéki törvényszéki székhelyen, esetleg társulnék is. Jelégés levelet «erdélyi» jeligén a kiadóba kérek. 16288

Kitűnő képzettségű és gyakorlatú úri családból való fiatal ügyvéd, fővárosi ügyvéddel társulna. Ajánlatra, melyet a kiadóhivatalba kérek, részletes adatok. Jelége: «megbízható tőkével is rendelkezik.» 16278

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9

Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként

Előfizetési díj

a I. év április-júniusi negyedére 20 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Dr. Fodor Ármán kir. kúriai bíró: A törvényszéki egyesbíráskodás. — Olchváry Zoltán kir. kúriai bíró: A polgári perrend sorsa. — Dr. Kovács Andor kecskeméti jogakad. tanár: A nem-szavazók büntetendősége. — Dr. Virágh Gyula budapesti ügyvéd: Jogirodalom. Az elhagyásos per. Irta dr. Révay Bódog kir. ítélőtáblai bíró. — Szemle.

Melléklet: Tartalommutató a Büntetőjogi Döntvénytár (1918.) XII. kötetéhez.

A törvényszéki egyesbíráskodás.

Polgári törvénykezésünk az utolsó időben válságos helyzetbe jutott. Polgári perrendtartásunk életbeléptetésével az 1915. évben sikerült elérnünk azt, hogy igazságszolgáltatásunk gyors és általában minden tekintetben kielégítő volt. Ez az állapot az utolsó hónapokban teljesen megváltozott. Törvényszékeink a rohamosan emelkedő ügyforgalom következtében és számos más okból, melyre itt nem akarok kiterjeszkedni, kénytelenek voltak a polgári perek első érdemleges tárgyalására rendszerint nyolc hónapi határidőt kitűzni. És emellett a keresetek nagy száma kitűzetlenül hevert, mert a bíróság csak jövő évre tűzhetett volna határidőt. Egyesek már a bíráskodás csődjéről beszéltek. Ezen a bajon föltétlenül segíteni kellett. Ebből a célból adta ki a m. kir. minisztérium 1920. évi április hó 22. napján 3329/1920. M. E. számú rendeletét a polgári peres és nem peres eljárás egyes szabályainak ideiglenes módosításáról. E rendeletet megelőzőleg mintegy bevezetésül a minisztériumnak 2730/1920. M. E. számú rendelete 1920. évi április hó 1-ső napjától kezdődő hatállyal felemelte a járásbírók hatáskörére nézve megszabott értékhatárt 50,000 koronára. Az újabb 3329/1920. évi rendelet most már a perrendtartásban a fellebbvitel, az ítéletnek fellebbvitelre tekintet nélküli való végrehajthatósága, úgyszintén a községi bíróság hatásköre tekintetében megállapított értékhatárokat is felemeli és a kir. törvényszéknél, mint elsőfokú bíróságnál polgári ügyekben behozza az egyesbíráskodást. Az alábbiakban ismertetni akarom azokat a szempontokat, amelyek a rendeletnek a törvényszéki egyesbíráskodásra vonatkozó szabályozásánál figyelembe jöttek és azokat az okokat, amelyek az erre vonatkozó egyes részletek megállapítására vezettek.

Kétségtelen, hogy a járásbírók hatáskörének kiterjesztése 50,000 koronáig terjedő értékű perekre, továbbá az 500,000 koronáig terjedő értékű vagyoni jogi pereknek a törvényszékeknél egyesbírók elé utalása az egyesbíráskodásnak oly nagymértékű fejlesztését jelenti, aminőre előbb nem is gondoltunk. Angliát kivéve talán nincs Európában ország, amely érzésben ennyire ment volna. Nem akarok bővebben foglalkozni azzal a sokat vitatott kérdéssel, vajjon általában az egyesbíráskodás vagy a társasbíráskodás helyesebb-e. Azt hiszem, hogy az egyesbíráskodás mellett szóló egyes érvek mellett is a társasbíráskodás kétségtelenül több biztosítékot nyújt az igazságszolgáltatás jósága tekintetében. Ha kényszerítő okok nem szólanának az egyesbíráskodás kiterjesztése mellett, valószínűleg senki sem gondolt volna az egyesbíráskodás olyfokú kiterjesztésére aminőt most habár csak ideiglenesen is behoztunk. Az igazságügyi kormány számos szakférfiút hallgatott meg, de egyik sem tudott a bíróságok túlterhelésének megszüntetésére más oly rendszabályt javasolni, amely gyorsan éreztetné hatását. Felszínre kerültek ugyan a jogászegyleti vitákban a jogi folyóiratainkban egyes eszmék,

amelyek bírósági szervezetünk átalakításának szükségességéből indultak ki, hallottunk ugyan arról, hogy a járásbírók, törvényszékekre, ítélőtáblákra és Kúriára való bírósági szétagólast nem fogjuk elbírní, szó esett arról is, hogy egyfokú fellebbvitelnél többet nem volna szabad megengedni, de mindezek bírói szervezetünknek és polgári perrendtartásunknak oly mélyreható, gyökeres átalakítását kívánák, amely általában nem volna kívánatos és semmiesetre sem volna gyorsan keresztülvihető. Én részemről fenntartás nélkül csatlakozom ahhoz az állásponthoz, amelyet *Magyar Géza* egyetemi tanár úr polgári igazságszolgáltatásunk jövőjéről írt értekezésében kifejtett, amelyben arra a kérdésre, vajjon az új helyzet, amelybe sodródtunk, kívánja-e polgári igazságszolgáltatási intézményeink mélyreható teljes átalakítását, röviden azzal válaszol, hogy: «Nem. Bírósági szervezetünk alaptételeinek változatlanul meg kell maradniok úgy, mint most és polgári peres eljárásunk alaprendelkezéseihez sem szabad hozzányúlunk». (Magyar Jogi Szemle. I. évf. V. sz. 77. lap.)

Az ilyen messzemenő eszmékkel szemben az egyesbíráskodásnak bármily nagy kiterjesztése sem bírói szervezetünket, sem polgári perrendtartásunkat nem érinti lényegében. A magyar jogfejlődés iránya eddig sem zárkózott el az egyesbíráskodás kiterjesztése elől. Az 1868. év óta minden eljárási reform a járásbírók hatáskörének kiterjesztését hozta meg. Az 1911. I. törvénycikkkel megalkotott új polgári perrendtartás is az egyesbíráskodás terén túlhaladta valamennyi külföldi államnak, az angolt kivéve, akkori szabályozását, amikor a járásbírók hatáskörébe tartozó ügyek értékhatárát 2500 K.-ban állapította meg. Alkotmányunknak 1867. évben történt visszaállítása után a képviselőház részéről kiküldött igazságügyi szervező-bizottság már 1871-ben azt indítványozta, hogy a vagyoni jogi perek 5000 forintig, világos adóssági perek összegre tekintet nélkül és ingatlan iránti perek 50 holdig egyesbírók hatáskörébe tartozzanak. Igaz, hogy a jogászörök és elsősorban a semmítőszék akkor állást foglalt ez ellen, de jogász-gyűléseken és a Jogászegyletben ismételt felhangzott az óhaj az egyesbírói hatáskör messzemenő kiterjesztése iránt. Legyen szabad csak a budapesti kir. ítélőtábla elnökének, dr. *Juhász Andornak* súlyosan latba eső állásfoglalására hivatkoznom, aki legújában is a legnagyobb határozottsággal kijelentette, hogy «a rendelkezésre álló bírói erők és a kuszált gazdasági életünkkel felmerülő perek tömege nem engedi meg, hogy az elsőfokon ezentúl is tanácsban foglalkozzunk a polgári perekkel». (Jogállam, 1920 május havi 8. füzet 202. lap.)

Az általános európai jogfejlődés is az egyesbíráskodás ki-fejlesztése irányában halad. Németországban már a háború előtt nagyméretű mozgalom indult meg, amelyet a frankfurti volt polgármester, *Adickes* indított meg és amely angol mintára az elsőfokú bíráskodásnak egyesbírói alapra való helyezését kívánta.* Ausztriában az 1914 június 1-én kelt császári rendelettel közzétett ügynevezett bírósági tehermentesítő-novella behozta a törvényszékeknél az egyesbíráskodást, még pedig hivatkozással a magyar perrendtartásnak járásbírói hatáskörére 2500 K értékig terjedő vagyoni jogi perekben. Azóta az 1919 május 31-én kibocsátott osztrák, ügynevezett pertárgyérték-novella felemelte ezt az összeget és miután ez a felemelés nem mutatkozott kielégítőnek, újabb az ügynevezett második bírósági tehermen-

* «Grundlinien durchgreifender Justizreform» című 1906. évben megjelent művében.

tesítő-novella, mind a járásbírósi, mind a törvényszéki egyesbírói értékhatárt újból tetemesen felemelte. Az utóbbi törvény javaslatának megokolásában a következőket olvassuk: «A törvényszéki egyesbírói eljárás kiterjesztésének megokolására néhány szó elegendő. Az az állandóan kedvező megítélés, amellyel az elsőbírósi tehermentesítő-novella által megteremtett intézmény találkozott, bizonyítja helyességét és aggálytalanságát». A törvényszéki egyesbíráskodás tehát külföldön már kipróbált és jónak bizonyult intézmény.

Ezek az okok bírták reá kormányunkat, hogy polgári törvénykezésünk bajainak orvoslását szintén az egyesbíráskodás kiterjesztésében keresse. Azonban ennek elfogadása mellett is eltértek a nézetek abban a tekintetben, vajjon ez a kiterjesztés a járásbírósi hatáskör bővítésében vagy a törvényszéki egyesbíráskodás behozatalában öltse-e alakot. A kormány arra az álláspontra helyezkedett, hogy mindkettőben. A járásbírósi hatásköre tekintetében fennálló értékhatár tetemes felemelését már az is indokolta, hogy a pénzérték 1917. óta, amikor miniszteriumi rendelet ezt az értékhatárt 5000 K-ára emelte, tetemesen csökkent és ennek következtében az ügyeknek a járásbírói és törvényszéki közti megoszlása az utolsó időben nagymértékben eltolódott. Egyes vidéki táblai elnökök közölték, hogy vannak járásbírói ügyek, amelyeknek semmi munkájuk nincs, holott a törvényszéki ügyekkel túl vannak halmozva. A kormány ennél fogva ezt az értékhatárt tízszeresére, vagyis ötvenezer koronára emelte fel, ami bármily nagynak is látszik ez az összeg, nem haladja meg a pénz értékében beállott értékváltozás arányát. Ha az egyesbíráskodás kiterjesztésével még tovább akartunk menni, ez már csak a törvényszéki egyesbíráskodás behozatala útján volt lehetséges. Volt ugyan olyan nézet is, hogy inkább a járásbírói hatáskört kell a szükségnek megfelelő mértékben emelni, ami mindenestre egyszerűbb volna. De ha figyelembe vesszük, hogy a törvényszéki eljárás szabályai, valamint a törvényszéki ügyekben a fellebbvitel elintézésére hivatott bíróságok nagyobb biztosítékot nyújtanak és közönségünk is jobban bízik meg a törvényszékekben, mint a járásbírói ügyekben: helyesebbnek mutatkozott a törvényszéki egyesbíráskodás megalkotása, mint a járásbírói értékhatár további felemelése.

Ami a törvényszéki egyesbíráskodás alá tartozó ügyek körét illeti, erre nézve szintén eltértek a nézetek. A legszélsőbb álláspont szerint a törvényszék az első folyamodásban hozzátartozó minden polgári ügyet, mint egyesbírói intézne el. Ezzel szemben figyelembe jött az, hogy a legújabb osztrák tehermentesítő-törvény is csakis a százezer korona értékű aluli vagyoni jogi pereket utalta egyesbírói elintézésre. Az igen nagyértékű perek száma ugyanis csekély, tanácsban való elintézésük tehát nem okoz nehézséget. Elvileg is felmerült az a kérdés, hogy maradjon-e meg a tanácsban való elintézés, mint szabály, amely alól megállapíthatnak a kivételek vagy pedig mint szabály mondassék-e ki az, hogy a törvényszék, mint elsőfokú bíróság minden polgári peres és nem peres ügyben, mint egyesbírói eljárás járjon el, kivételképpen pedig bizonyos ügyek háromtagú tanács elintézésére utaltassanak.

A nézetek közti kompromisszumkép a rendelet következő álláspontja helyezett: szabály a kir. törvényszéknél, mint elsőfokú bíróságnál az egyesbíráskodás. Ezzel nemcsak a polgári perrendtartás 55. §-a módosul, hanem hatályon kívül lép a polgári perrendtartás életbeléptető 1912: LIV. tc. 30. §-a is, amely bizonyos nem peres ügyeket háromtagú tanács elé utal. Ez alól az egyesbírói elintézés alól a rendelet kivette az ügyeknek következő csoportjait:

1. Azok a vagyoni jogi perek, amelyekben a pertárgy értéke ötszázezer koronát meghalad vagy meg nem becsülhető, a tanács elintézésére alá tartoznak, kivéve, ha a felek maguk kívánják perüknek egyesbírói elintézését. Ennél a pontnál felmerült az a kérdés, hogy nem kellene-e azokat a pereket, amelyeket a polgári perrendtartás 2. §-a tekintet nélkül az értékre a törvényszék hatáskörébe utal, minden esetben kivenni az egyesbírói elintézés alól. Hivatkoztak arra, hogy ezek az ügyek az értékre tekintet nélkül oly nagy jelentőséggel bírnak, mint pl. a bírák vagy állami tisztviselők stb. hivatalos eljárásából eredő kártérítési keresetek, a cégbitorlási keresetek stb., hogy a polgári perrendtartás is azoknak egyesbírói elintézését nem találta megnyugtatónak. Ezzel szemben elfogadásra talált az, hogy ha a pertárgy értékét

összeg szerint meg lehet határozni, elvi különbséget e perek tekintetében sem lehet tenni. Azonban azáltal, hogy tanács elé kerülnek a törvényszéknél mindazok a vagyoni jogi perek, melyekben a pertárgy értéke meg nem becsülhető, a polgári perrendtartás szerint az értékre tekintet nélkül a törvényszék hatáskörébe tartozó ügyeknek nagy része is tanács elé fog kerülni. Ilyenek, pl. egyes esetekben a részvénytársasági vagy szövetkezeti közgyűlési határozatok megtámadása iránti perek, a közkereseti vagy betéti társaság feloszlása, egyes tag kizárása iránti perek.

A tanács elintézésére alá tartozó perekben is az érdemleges tárgyalást megelőző cselekményeket egyesbíró intézi el. Ezek a cselekmények: a keresetlevélnek a polgári perrendtartás 140. és 141. §-ai alapján való elintézése, tehát a keresetlevélnek tárgyalás kitűzése nélkül való visszautasítása is, továbbá a perfelvételi tárgyalás megtartása, ideértve e tárgyaláson a pergátló körülmények eldöntését, valamint az ügynek mulasztás, elállás vagy lemondás alapján hozott határozattal vagy egységgel való elintézését. A perfelvételi tárgyalásnak általában egyesbíró által való megtartását és az ezzel összefüggő intézkedéseknek egyesbíró elé utalását osztrák mintára már a perrendtartás megalkotásakor és azóta is javasolták egyesek. Ellene szolt, hogy a perfelvételi tárgyalás nem sok munkát ad, hogy a perfelvételi tárgyalás alkalmával oly kérdések is juthatnak eldöntésre, amelyeket a bíróság később hivatalból köteles figyelembe venni és ilyképp bonyodalmak állhatnak elő, végül, hogy a felek kölcsönös beleegyezése esetében, sürgős esetben pedig az egyik fél kérelmére is a bíróság a perfelvételi határnapon az érdemleges tárgyalást is megtarthatja, ami alig lehetséges, ha a perfelvételt is nem maga a tanács intézi. A perfelvételi tárgyalásnak egyesbíró által való megtartása maga után vonja azt is, hogy mivel az egyesbíró nincs abban a helyzetben, hogy a tanács előtt tartandó tárgyalás határnapját kitűzze, az érdemleges tárgyalás határnapjának kitűzése és az idéző végzés kézbesítése esetleg megnyújtja az eljárást. Mindezek azonban technikai akadályok, amelyek leküzdhetők. Viszont figyelembe kell venni azt, hogy a felek a perfelvételi tárgyalást megtartó bíró előtt könnyebben állapodhatnak meg, hogy ő végezze az érdemleges tárgyalást is és érdemben is eldöntse az ügyet. Ez mindenestre könnyebb akkor, amikor a felek már tárgyalnak a bíróval és megbíznak személyében, mintha az egyesbírói elintézésért kériük kellene, anélkül, hogy tudják, hogy ki fog mint egyesbíró eljárni.

2. A tanács elintézésére alá tartoznak a házassági ügyek, a gyermek törvényességének megtámadása iránti perek, valamint a kiskorúság meghosszabbítása, a gondnokság alá helyezés iránti és az atyai hatalom gyakorlatának megszüntetését megtámadó eljárás. Házassági ügyek alatt a rendelet a polgári perrendtartás tizenegyedik címében szabályozott ügyeket érti, tehát a házassági köteléki pereket, valamint a házassági perben érvényesített vagyoni jogi kereseteket. Ha a házassági vagyoni jogi keresetet a házassági per keretén kívül önállóan indítják meg (Polgári perrendtartás 44. §.), az ily per nem esik ebben a tekintetben a házassági ügy fogalma alá.

Hogy a rendelet a házassági pereket és a személyi állapotot tárgyzó egyéb említett pereket nem vonta ki a tanács elintézésére köréből, annak oka az, hogy a személyi állapot kérdése általában elvileg is fontosabb, mint a vagyoni jogi kérdés. Egyesek ugyan fölhozták azt, hogy a hűtlen elhagyás alapján indított házassági perek rendszerint nagyon egyszerűek, jogkérdés eldöntéséről bennük alig van szó és ilyképp azokat is lehetne egyesbíró elintézésére alá vonni. Ez ellen szoltott azonban az, hogy a hűtlen elhagyás alapján indított házassági perben a felek utólag más bontó okot is érvényesíthetnek, amely esetben azután az egyesbírótól át kellene vinni az ügyet a tanácshoz, ami nehézségekkel jár. Felhozták továbbá, hogy a gondnokság alá helyezés is igen sok esetben egyszerű ügy és tekintettel arra, hogy az elmeorvosintézetben való elhelyezés kérdésében a járásbírósi határozat, a gondnokság alá helyezés tárgyában is egyesbíró határozhatna. A kérdés elvi jelentősége azonban itt is maga után vonta azt, hogy a rendelet az egyesbírói elintézését nem terjesztette ki ezekre az ügyekre.

A holtan nyilvántartási eljárást a rendelet nem utalja tanács elé. A háborúban eltűntek holtan nyilvántartásáról szóló 28.000/1919. I. M. számú igazságügyminiszteri rendelet a világháborúval kapcsolatos események következtében eltűntek holtan nyilvántartását a

járásbíróság hatáskörébe utalta. A polgári perrendtartás alapján indított egyéb holtaknyilvánítási ügyek száma csekély ugyan és azoknak tanácsai elintézése nem terhelné meg nagyon a bíróságot, de másrészt ezek az ügyek rendszerint egyszerűek, jogkérdések eldöntése azokban alig fordul elő, ennelfogva nagyobb aggály nélkül lehetett azok elintézését egyesbíróra bízni.

3. A polgári perrendtartásban nem szabályozott polgári ügyekben a törvényszék elsőfokban eddig is nagy mértékben, mint egyesbíróság járt el és csakis a polgári perrendtartást életbe léptető törvény (1912 : LIV. tc.) 30. §-ában meghatározott határozatokat hozta meg háromtagú tanácsban. Az új rendelet itt is nagymértékben kiterjeszti az egyesbírói elintézését és csakis a csődeljárásban egyes cselekményeket utal a tanács elé. A csőd megnyitása és megszüntetése, tömeggondnok kinevezése és elmozdítása, valamint a közadós letartóztatása és a letartóztatás megszüntetése tárgyában ezentúl is tanács fog határozni, minden egyéb nem peres ügy azonban egyesbírói elintézés alá kerül.

Amikor a rendelet itt a polgári perrendtartásban nem szabályozott ügyekről szól, nem érti azok alatt azokat az ügyeket, amelyek nem a rendes bíróságok hatáskörébe tartoznak. Így pl. kétségtelen, hogy a haszonbérleti ügyekben a kir. törvényszékek nál alakult vegyes bíróságra vonatkozó rendelkezések érintetlenül maradnak, azokban a bíróság nem mint egyesbíróság jár el, hanem abban a szervezetben, amelyet a külön szabályok megállapítanak.

Egyesbíró elé utalja a rendelet a polgári perrendtartás életbelépését megelőzően a törvényszéknél folyamatba tett ú. n. régi rendes pereket, amelyeket nem a polgári perrendtartás szerint, hanem az előbbi jogszabályok szerint írásbeli eljárás útján kell elintézni. Ezeknek a pereknek gyors elintézése rendkívül kívánatos. Különben is visszas, hogy ma, öt évvel a polgári perrendtartás életbelépte után még folyamatban vannak oly perek, amelyeket az elavult írásbeli eljárás útján kell elintézni. Az egyesbíráskodás behozatala nem csökkenti itt lényegesen a társasbíráskodásban levő biztosítékot. Különben is megmarad ezer koronáig a fellebbezés az ítélőtáblához és ezer koronán felül mind a ténykérdésre, mind a jogkérdésre kiterjedő teljes kétfokú fellebbezés a kir. ítélőtáblához és a kir. Kúriához. Ily körülmények között nem lett volna célszerű itt is megtenni azt a különbséget, hogy a per ötszázezer koronán felüli érték esetében tanács elé kerüljön.

Ha végig tekintünk azokon az ügyeken, amelyekben a rendelet a törvényszéknél az egyesbíráskodást behozza, meg kell állapítani, hogy az ügyek e száma rendkívül nagy és a törvényszéki társasbíráskodásból polgári ügyekben elsőfokon nagyon kevés marad meg. Bármily mélyreható is ez az intézkedés, bíróságaink túlterheltsége, amelyet más úton leküzdeni nem lehetett, szükségessé tette azt. A rendelet címében is ideiglenesnek mondja magát és így nem tekinti kizártnak, hogy, ha a törvényszékek túlterheltsége megszűnik és az ügyek gyors elintézése ily intézkedés nélkül is biztosítható lesz, a törvényszéki társasbíráskodás előbbi alakjában ismét helyreáll. De még így is a legnagyobb súly azon fekszik, hogy a törvényszék legkitűnőbb bírái gyakorolják ezt a egyesbíráskodást. Az osztrák tehermentesítő-törvény ezt olyképp kívánta biztosítani, hogy az egyesbíráknak a törvényszéki elnök által történt kijelölése a felsőbíró elnökének jóváhagyására szorul. Ez az intézkedés indokolt lehetett az osztrákoknál akkor, amikor az egyesbíráskodást csakis kétezeröt száz korona értékhatárig terjedő ügyekben hozták be, a bírának csak kis részét kellett tehát egyesbíráskodással megbízni. Azonban nálunk akkor, amikor az elsőfokú egyesbíráskodás polgári ügyekben ötszázezer koronáig terjed ki, tehát a gyakorlatban alig van korlátolva, az ily kijelölésnek nem volna jogosultsága. A törvényszék elnöke legjobban fogja tudni megítélni, hogy melyik bírónak lehet valamely ügyet kiosztani és maga is fog intézkedni, hogy a kevesebb tapasztalattal rendelkező bíró inkább tanácsban működjék. A házassági perekben eljáró tanácsok és a fellebbezési tanácsok erre elég alkalmat adnak. A magyar bíróságok eddigi működésében mindenesetre elegendő biztosítékot lehet találni arra nézve, hogy a törvényszékek nál az elsőfokú egyesbíráskodás nem fogja jelenteni ítélezésünk színvonalának hanyatlását.

Dr. Fodor Ármin.

A polgári perrend sorsa.*

Azaz óriási válság, amely állami és nemzeti életünkre nehezedik, kiterjed igazságszolgáltatásunkra is. A bírói hatalom gyakorlásának tere érintetlen sziget maradt ugyan a világromboló vészes áradatban, de a vulkánikus erők hatalma folytán tátongó mély szakadékok és csaknem áthághatlan torlaszok képződtek körülte.

A szakadékok mélyéből kell kiemelnünk és helyreállítanunk a megsértett jogfolytonosságot.

Az építő munkák nagy tömege vár tehát reánk az anyagi törvényalkotás terén.

De talán még égetőbb sűrűségű feladatunk, hogy a torlaszokat eltávolítsuk az igazságszolgáltatás útjairól. — Itt azonban nem állhatunk meg; ezenfelül alaposan ki kell javítanunk és meg kell erősítenünk ezeket az utakat, mert a rombolás előtt sem voltak célszerűen, vagyis úgy megépítve, hogy könnyen használhatóak és mindenki által hozzáférhetőek legyenek.

Ezzel eljutottam annak a megállapításához, hogy az igazságügyi válság egyik súlypontja a perrend kérdésével áll kapcsolatban, amely kérdés egyébként mindenkor elválaszthatatlanul összefüggött az igazságszolgáltatás jóságával és talán soha nem volt nagyobb fontossága, mint most.

A perrend kérdésének állandó jellegű megoldását illetően elsősorban hangsúlyozni kívánom, hogy az eddigieken okulva sikert csak oly javaslattól várhatunk, amely teljes nyilvánosság mellett már előzetesen is kiállja a tárgyilag, de szigorú bírálatot.

Ezek után elsősorban a perrend életbeléptetésének előzményeit szükséges megvilágítanunk s az akkori igazságügyi állapotokat a jelenlegivel kell összehasonlítani avégből, hogy tisztán láthassunk és megállapíthassuk elsősorban azt, hogy azokat a nehézségeket, amelyek kiváló alkotóképességű nagy jogtudósunk: dr. Plósz Sándor művének gyakorlati megvalósítása körül merültek fel, a perrenden kívül fekvő okokra, avagy pedig a törvényben előforduló hibákra kell-e visszavezetnünk?

Ha bíróságainknak a Pp. életbelépte előtti ügymenetét és ügyforgalmi adatait vesszük figyelembe, úgy nem lehet kétségünk az iránt, hogy kedvezőbb helyzetet kívánni sem lehetett volna egy új perrend bevezetésére.

Ugyanis, a bíróságok 1913-ban (1914-ben is), általában véve kurrenciában voltak. A sommás pereknek csaknem 80%-a három hónapon belül, további 14%-a hat hónap alatt, a fellebbvitt sommás pereknek pedig csaknem 70%-a három, további 18%-a hat hónap alatt befejezést nyert.

A kedvezőtlen gazdasági helyzettel szemben csak itt-ott jelentkezett munkatorlódás; azonban erre a körülményre és a Pp. életbeléptével járó átmeneti nehézségekre tekintettel 1914-ben a különben is elég magas bírói létszám 228 új bírói állással szaporított s ezen felül 70 új jegyzői állás is rendszeresített.

A perek száma 1913-ban (az utolsó békeévben) így oszlott meg: a 381 kir. járásbírószághoz beérkezett összesen 842,075 sommás per; a 66 kir. törvényszékhez beérkezett perek száma pedig 271,353-at tett ki.

Ha leszámítjuk a túlnyomó részt fizetési meghagyással elintéztet 207,337 váltókeresetet és a 13,000-et meghaladó házassági s egyéb státusz-pereket, akkor 842,000 sommás és mintegy 51,000 törvényszéki polgári és kereskedelmi per, összesen tehát csaknem 900,000 vagyoni jogi per volt bíróságaink munkaterhe az 1913-ik évi beérkezés szerint, amelyből kizáróan a budapesti bíróságokra 177,649 sommás kereset és 11,494 törvényszéki vagyoni jogi per esett.

A Pp. alkotói a törvényszéki vagyoni jogi perek túlnyomó nagyrészét a járásbíróságok hatáskörébe kívánták átutalni oly célból, hogy a törvényszékek munkaterhét csökkentsék.

Erre szolgált az értékhatárnak 1000 koronáról 2500 koronára történt felemelése, amely az akkori viszonyok szerint oly magas volt, hogy a törvényszéki vagyoni jogi perek 60—90%-ának, átlagosan tehát 75%-ának kellett volna a kir. járásbírószágra áthárulnia (l. Térfly Gyula: Perrendtartás magyarázata); vagyis a kir. törvényszékek, mint elsőfokú bíróságok teendője a vagyoni jogi keresetek háromnegyed részével apadt s ezzel szemben a fellebbezett perek száma némileg szaporodott volna.

* Részlet Olchváry Zoltán kir. kúriai bírónak az Ügyvédi Körben tartott előadásából.

Hogy pedig ez az eredmény, vagyis a vagyoni jogi pereknek a tervezett arányban való megoszlása nem következett be: azt kétségen kívül a háború következményeként előállott valutaromlás és másfelől a fokozódó árúhiány okozta.

Az összehasonlítás eredményéből kitűnik, hogy a bíróságok ügyforgalma, mely már az 1914. évben is alászállott, az 1916-ik évben *egy negyed* részét sem tette ki az 1913-ik évi forgalomnak. A központi kir. járásbírósághoz beérkezett keresetek száma (noha Budapest lakossága ijesztően felszaporodott) az 1913. évi 177,000-ről 1916-ban már 22,040-re csökkent; 1918-ban 20,900-al, 1919-ben 27,396-ot s az 1920. év első négy hónapja alatt 11,300-al tett ki (a f. évben tehát mintegy 40,000 kereset beérkezése várható).

Ezzel szemben a kir. törvényszékek perforgalma nem mutat hasonló nagy csökkenést, mert pl. a budapesti kir. törvényszéknél a vagyoni jogi perek száma az 1915. évben (11,494-ről) 3843-ra leszállott ugyan, ez a szám azonban a valuta romlásával fordított arányban újból fokozatosan emelkedett, úgy hogy 1916-ban a budapesti törvényszékhez már 4943, 1918-ban 6636 új kereset érkezett, a f. év első negyedében pedig a keresetek száma 2653-ra szökkent fel, az egész évi beérkezés tehát előreláthatóan meghaladja a 10,000 keresetet és megközelíti az 1913. évi beérkezést.

Mivel azonban a törvényszéki perek igen nagy része, tárgyának valóságos értéke szerint, ha t. i. valutánk el nem értéktelenedett volna, tulajdonképp járásbírósági hatáskörbe tartozott volna: nyilvánvaló, hogy a perek számának megoszlásánál mutatkozó eltérést s ezzel kapcsolatban a törvényszékeknél előállott munkatorlódásokat meg lehet szüntetni az értékhatár megfelelő fel-emelésével és esetleg egy oly rendelkezéssel, amelynek értelmében az új értékhatáron alul levő még be nem fejezett azok a perek, amelyek a legutóbbi fél év alatt érkeztek, a kir. járásbíróságokhoz lennének átteendők.

Egyébként az összes (törvényszéki és járásbírósági) vagyoni jogi perek beérkezése, amint fentebb láttuk oly csekély, hogy azok feldolgozása rendes körülmények között nehézségbe nem ütközhetnék. De mivel a Pp. szabályainak gyakorlati alkalmazása ily, valóban csekély forgalom mellett is, nehézségekkel jön: ezeknek a nehézségeknek az okát elsősorban magában a perrendben kell keresnünk, mert ha egyéb lokális okokat keresünk és igyekszünk orvosolni, mint azt a 3329/1920. M. E. sz. rendelet teszi, akkor a valódi nehézségek még mindig előttünk fognak állani.

A most említett rendeletnek az az intézkedése, amellyel vagyoni jogi perekben tulajdonképp az egyesbírói rendszert vezeti be elsőfokon (mert hisz az 500,000 koronás értékhatár oly rendkívül magas, hogy csak igen ritka kivételes esetben lehet gyakorlati jelentősége), továbbá amaz intézkedései, amelyek a fellebbviteli szabályok szigorítására vonatkoznak, arra engednek következtetni, hogy a rendelet azt az álláspontot fogadta el, amelyet a Budapesti Tábla t. elnöke negativumok alakjában körvonalozott (l. Jogállam f. évi májusi szám). Ez az álláspont abban állana, hogy »polgári ügyekben a rendelkezésre álló bírói erők és a kuszált gazdasági helyzetünkből felmerülő perek tömege nem engedi meg, hogy az elsőfokon ezentúl is tanácsban foglalkozunk a polgári perekkel»; továbbá nem engedi meg, hogy »egynél több jogorvoslat fogjon helyet» és végül »nem engedi meg, hogy a fellebbviteli bíróság ténybeli következtetést közvetlenül foganatosítson».

Amint láttuk a bíróságok perforgalma annyira lecsökkent, hogy az idevonatkozó statisztika ezt a nézetet elfogadhatóan nem indokolhatja, még pedig annál kevésbé, mert nemcsak az ügyforgalmi, hanem a tevékenységi adatok is ellene szólnak. Így pl. a budapesti kir. járásbíróságok 1913-ban több mint 24,700 pert fejeztek be érdemleges végítéssel, míg 1916-ban már csak 9617, 1918-ban 7524 végítéletet kellett hozni a központi kir. járásbíróságnál. A budapesti törvényszéki perekben hozott végítéletek száma is apadt (1913-ban 7702, 1916-ban 6052, 1917-ben 5715, a f. év első negyedében 1007, melyből csak felerész esik a vagyoni jogi perekre).

Ha tehát a gazdasági lehetetlenülés esetei s a jogfolytonosság megszakítása folytán gyakrabban is merülnek fel különös tanulmányt igénylő peres ügyek, ezzel szemben áll a csekély mennyiség s hogy a Pp. szerint tárgyalt perek tisztábban áttekinthetők s újabban a kivételesen nagyterjedelmű perek is ritkábbak.

A fellebbviteli bíróságok és különösen a m. kir. Kúria ügyforgalma is lényeges apadást tüntet fel.

Ily körülmények között, főként ha még figyelembe vesszük, hogy a valutaromlás, a hitelélet mozdulatlansága s egyéb rendkívül sanyarú viszonyok következtében a perforgalom lényegesebb emelkedésére hosszú éveken át még számítani sem lehet, másrészt, hogy bírói személyzetünk létszáma (a meg nem szállott területen) nem lett csekélyebb, mint azelőtt; nyilván megállapíthatjuk, hogy a perek nagy tömegével s általában a jelenlegi és a legközelebbi években várható ügyforgalom nagyságával sem a szervezeti változtatásokkal, sem a fellebbvitel nagymérvű korlátozását elfogadhatóan indokolni nem lehet. Ha pedig nem engednénk meg, hogy a fellebbviteli bíróság ténybeli bizonyítást közvetlenül is foganatosíthasson, még ha azt szükségesnek találná is: akkor, nézetem szerint, letérnénk a Pp. elvi alapjairól.

De mégis lehetséges egy eset, amikor bíróságaink még a mostaninál csekélyebb perhátralékot sem lennének képesek el látni, ha t. i. a szűkölködés, nélkülözés testi és lelki szenvedések olyan kimerültséget okoznának, hogy a bírói kar egy elalélt testületté válnék. Sajnos, ez a veszély már nem látszik távol állónak, de ezen nem az egyesbírói rendszerrel kell védekezni.

Arra a kérdésre, hogy a kormány helyes törvénymagyarázat mellett tehetett-e a perrenden mélyreható és állandóbb jellegű, vagy annak tervezett változtatásokat, kitérni nem kívánok; de ha a kormány a háborús törvények felhatalmazása alapján ezt az utat akarta is igénybe venni egy olyan törvény módosítására, amelynek előkészítése, megalkotása és életbelépte 20 évet vett igénybe: akkor úgy garanciális szempontból, mint egyéb érdemi okokból is helyesebb lett volna előbb a tervezetet s annak indokolását nyilvánosságra hozni, a bírálati anyagot összegyűjteni s azt egy olyan értekezlet elé terjeszteni, mint a minő az országbírói értekezlet volt; vagy legalább, a többi véleményező faktorok után a Kúria polgári teljes-ülését kellett volna előzetesen meghallgatni s nyilvánított véleményét irányadónak venni.

A rendelet intézkedései egyébként csak ideiglenes segítséget nyújthatnak; lokálisan, de nem gyökeresen orvosolják a bajt. Én ezúttal elegendőnek tartom annak a megállapítását, hogy a rendelet a Pp. hibáit nem szünteti meg, de egy nagy lépést tesz a bírói szervezet alapjainak a megrendítésére. Ez ellen pedig tiltakoznunk kell. Mert, ha rendelettel ma be lehet hozni az egyesbírói rendszert, korlátozni lehet a fellebbvitelt és a szóbeliséget s úgyszólván általánosan kötelezővé lehet tenni az ügyvédi képviselést, akkor holnap talán egy tollvonással el lehet törölni a harmadfokú jogorvoslatot, máról-holnapra feleslegessé lehet tenni a kir. Kúriát, vagy a kir. táblákat és így tovább, amíg a törvényhozás az ilyen kísérletezéseknek gátat nem vetne.

A nem-szavazók büntetendősége.

Kmetty professzor úr a Jogt. Közl. 9. számában helyteleníti a bíróságok azon magatartását, hogy a Friedrich-féle választási rendelet dacára, mely a szavazást kötelezővé, a szavazás elmulasztását pedig büntetendővé tette, a szavazástól tartózkodott választók ellen büntető ítéleteket hozni mégis vonakodnak. A bíróság idevonatkozó indokai után kutatva, kétfajta indokot tesz fel és pedig egy csomó büntetőeljárás jogszabály-természetű és egy másik csoport közjogi természetű indokot. Az előbbiek dolgába nem kíván beleszólni, csupán szorosán közjogi vágásban haladva akarja a feltehetőleg és értesülése szerint felsorakoztatott közjogi indokokat megerősíteni és így a bírósági álláspont téves voltát kétségen felülíve emelni.

A cikk arra vezeti vissza a bíróság állásfoglalását, hogy a bíróság a szavazás elmulasztását poenalizáló rendeletet azért, mert annak kibocsátásakor az akkori bár tényleges, de nem alkotmányos kormány rendeletkibocsátási joggal nem birt, érvénytelennek tekinti; s ha a választási rendeletek utólag, az 1920. I. tc. által jóváhagyattak is, ez az érvényreemelés, nézete szerint, nem adhat a rendeletnek büntetőjogi visszaható erőt az érvényreemelés megelőző időre, már pedig enélkül a szavazás elmulasztásáért senki sem büntethető, mert visszaható erő felvétele nélkül, ami a rendelet jóváhagyásában nem tartalmazta, a szavazás elmulasztása nem tekinthető oly cselekménynek, amely elkövetése idején, vagyis a szavazás elmulasztásakor jogilag érvényes büntetési fenyegetés alatt lett volna.

Amely bírósági felfogással szemben Kmety arra figyelmeztet, hogy a választási rendeletek 's bennük a nem-szavazók büntetendőségét kimondó tétel is az 1920. I. tc. «bevezetésében, illetőleg 10. §-ában foglalt kijelentések és határozmányok» által törvényileg jogérvényeseknek lettek elismerve, miért is feltétlenül kötelezőek s velük szemben a törvényesség bírói megvizsgálása már helyet nem foghat. És pedig jogérvényre emeltettek a kibocsátás idejéig visszaható erővel, mi, ha nem így volna, nem lennének érvényesek «a megejtett választások sem s így maga a nemzetgyűlés törvényes volta is hiányoznék».

A cikk végkonklúziójával, hogy t. i. a bíróságok említett irányú állásfoglalása helytelen, mindenben egyetértek. A konklúzió indoklása azonban kiegészítésre szorul. Ezenkívül igenis súly helyezendő «a büntetőeljárás szabályokat illető bírósági megindokolásra» is, mert a kérdésnek ez a vonatkozása volt sok bíróságnál a döntő a büntető ítéletek mellőzésére és épen ezen büntetőeljárás probléma vezet el bennünket ismét egy közjogi természetű indokhoz (de egy másikhoz, mint a cikkbeli), amelyből a bírósági álláspont tévessége kimutatható.

Az a kifejtés, hogy az 1920. I. tc. az ú. n. választási rendeletek (utóbbi 68. §-ának 1. bekezdése poenalizálta első ízben a szavazás elmulasztását, büntetésül rejtett okokból nem pénzbüntetést, hanem pénzbírságot írva elő), továbbá a 6179., 6514—6516/1919. M. E. sz. rendeletek, (utóbbinak 6. §-a az említett 68. §. 1. bek. helyébe lépve [de a «pénzbírság» most is megmaradt]), jogérvényre emelte, még pedig igenis visszaható erővel és a büntető rendelkezésekre is kihatón s hogy így e rendeletek törvényességét a bíróság már nem vizsgálhatja, teljesen helyes. A bíróságnak a visszaható erő előtt meg kell hajolnia s a 6516/1919. M. E. rend. 6. §-a szerint a nem-szavazókat meg kell büntetnie. Abban azonban, mintha az érvényreemelés az 1920. évi I. tc. bevezetéséből vagy pedig 10. §-ából volna, kiolvasható ellent kell mondanom, hisz a bevezetésben csupán bizonyos tények enarrációja, a 10. §-ban pedig ismét más — alább érintendő — téma foglaltatik; a választási rendeletek érvényreemelése ellenben az 1. §-ban történt, amely így szól: «A nemzetgyűlés jóváhagyja a kormánynak ama rendeleteit, amelyek alapján a nemzetgyűlés összeült.»

Ha tehát a kormány a kötelező szavazás büntetendősége közül további intézkedéseket nem tett volna, a járásbírók, ahonnan a 68. §. 2. bek. a mulasztókat utalta «a büntetőeljárás szabályainak megfelelő alkalmazásával» eljárva, a büntető ítéletek hozatala elől ki nem térhettek volna. Tudtommal nem is akartak. Lőn azonban, hogy a 9610/1920. B. M. rendelet 2. §-a jónak látta kimondani, hogy a Bp.-nek járásbírói szabályait a szavazási kötelezettség elmulasztása miatt indított eljárásban azzal az eltéréssel kell alkalmazni, «hogy a bíróság az egész eljárás folyamán hivatalból, ügyészszégi megbízott közreműködése nélkül jár». Nos, ez mindenesetre olyan egy tétel, amely büntetőtörvénykezési jogunk egy főpillérét, azt, hogy büntetőügyben bírói eljárás csak vád alapján indítható, dönti fel! De hát ezzel nem azonos rangú-e az a másik tétel, amelyet közönségesen (bár elég pontatlanul!) úgy szoktunk kifejezni, hogy «a törvénynek visszaható ereje nincs»? Feleletünk igenlő. Csak-hogy a jelen esetben nagy különbség forog fen visszaható erő javára: a visszaható erővel bírói rendeletekre ugyanis a nemzetgyűlés kimondta az 1. §-ban, hogy azokat jóváhagyja, mint a kormánynak oly rendeleteit, «amelyek alapján a nemzetgyűlés összeült.» Ellenben a vádelv félretolása egy 1920. febr. 12-én kihirdetett rendeletben történt, már pedig ez, bár választási ügyekre vonatkozik, semmiképen sem tekinthető olyannak, amelyekre mint alapra a nemzetgyűlés összeültetéséhez szükség lett volna. Ennek a rendeletnek érvényességét tehát az 1. §-ból, amely a választási rendeleteknek feltétlen s minden különböztetés nélkül jogérvényt ad, nem lehet levezetni és így nem lehet azt mondani, hogy a szuverén nemzetgyűlés Bp.-unk egy kardinalis tételének, a vádelvnek félretolásába is belenyugodott volna, amint a visszahatásba belenyugodott, s hajlandó lett volna visszatérni az inkvizitorius rendszerre. *Látnivaló tehát, hogy a bíróságok e pontban nem ok nélkül revoltáltak!*

Ámde ott a 10. §., vajjon nem kölcsönöz-e az id. belügyminiszteri rendeletnek ez jogérvényt? A 10. §. ugyanis kimondja, hogy az augusztus óta alakult kormányok és tagjaik rendeleteinek érvényességét *elismeri*,... utasíttatik egyúttal a miniszté-

rium, hogy amennyiben e rendelkezések a törvényhozás hatáskörébe tartozó ügyekre vonatkoznak, mielőbb megfelelő törvényjavaslatokat terjesszen a nemzetgyűlés elé.

Vajjon tehát ez a törvényhely nem emelte-e a Bp. amaz egyik legfontosabb tételének hatályon kívül helyezését mégis jogérvényre?

Szerintem a 10. §. értelme a következő: Vannak az augusztus óta kormányoknak oly rendeletei, amelyek csupán rendeleti jogkörbe és olyanok, amelyek már törvényhozási jogkörbe vágó kérdéseket szabályoztak. Ezek közül a nemzetgyűlés az előbbieket érvényességét elismerte, utóbbiak tekintetében pedig megfelelő törvényjavaslatok bejelentésére utasította a minisztériumot, addig azonban marad a rendeletek *előtti* jogállapot! Vagyis az alábbiak érvényességét a 10. §. voltaképpen *nem* ismerte el! Igaz, hogy ez a magyarázat a 10. §. szavaival első pillanatra ellentétesnek látszik, azokban mintha az volna, hogy minden rendelet érvényes, és a kormány a törvényhozási jogkörbe vágó témák tárgyában megfelelő javaslatok beterjesztésére felhivatik ugyan, de addig az ily rendeletek is érvényben hagyatnak. Ez a törvényt magyarázat azonban nem helytálló. Hisz így a kormány késedelmeskedése a vonatkozó javaslatok benyújtása körül volna a forrás, amelyből a törvényhozási jogkört kisajátított rendeletek további és további érvénye fakadna. Ilyesmi pedig az «alkotmányosságot helyreállító» törvénynek aligha állhatott szándékában.

Mindezekből az következik, hogy a bíróságok álláspontja addig, hogy ők az érintett belügyminiszteri rendelet érvényességét megvizsgálhatják s ezt jogérvénytelennek tekinthetik, mint a törvénnyel ellenkezőt, helyes. Helyes továbbá az is, hogy egy olyan eljárás megindításába, amelyet számukra a belügyminiszter jogérvénytelenül előírt (hivatalból, ügyészi megbízott nélkül!), bele nem mennek s így egy *ilyen* eljárás eredményét képezendő büntetőparancsra vagy ítéletre sem kerülhet a sor.

Azonban mindebből a nem-szavazók büntetlenül hagyása mégsem következik. Ebből csak annyi következik, hogy az említett belügyminiszteri rendelet vagy legalább is ez a része mint érvénytelen, nem létezőnek tekintendő. Marad tehát irányadóul az 5988/1919. M. E. rend. 68. §. 2. bek., mely szerint a «szavazási kötelezettség elmulasztása miatt a járásbíró a büntetőeljárás szabályainak megfelelő alkalmazásával jár el». Vagyis: a feljelentések közlendők az ügyészi megbízottal, aki, nem főmagánvádas cselekményről lévén szó, a közbűntetést annak rendje és módja szerint képviselni fogja, a járásbíró pedig az eljárás végén büntetőparancs, esetleg ítéletben ki fogja szabni a 6516/1919. M. E. rend. 6. §-abeli büntetést. És pedig kihágásért; a «pénzbírság», mint büntetőjogunkban ismeretlen büntetési nem, pénzbüntetésnek olvasandó, vagyis a szöveg-hiba «emen-dándó»; az ilyen módon pénzbüntetéssel fenyegetett cselekmény viszont kihágásnak és nem vétségnek lesz tekintendő, miután miniszteri rendeletben állapítottatott meg s az 1920. évi I. tc. ezt a rendeletet csak jogérvényre emelte, de nem *törvény*-erőre, mely megoldás mellett a pénzbüntetéssel fenyegetett cselekményt esetleg vétségnek szabadhatott volna tekinteni.

Dr. Kovács Andor.

Jogirodalom.

Az elhagyásos per.

Irta: dr. Révay Bódog kir. ítélőtáblai bíró.

Dr. Révay Bódog ítélőtáblai bíró a budapesti törvényszék tanácselnöke ezen a címen egy általa házassági tanulmánynak nevezett könyvet írt, amely a napokban jelent meg a Légrády-testvérek kiadásában. A 129 oldal terjedelmű könyv elsőrangú kézikönyv, melyet a gyakorlati jogász, legyen az bíró vagy ügyvéd a legnagyobb haszonnal tanulhat át s vehet adott esetekben segítségül, mert azt lehet mondani, csaknem minden egyszerű és bonyolult esetre talál benne utasítást és tanácsot!

A könyv a H. T. 77. §-ában foglalt, ú. n. visszahívásos eljárás alapuló bontóperrel, valamint a H. T. 80. §. a) pontjára alapított s a hűtlen elhagyás bontó okából megindított pörrel foglalkozik. A legbehatóbb részletességgel tárgyalja ezen két-fajta pörnek minden csínját-bínját. A bírónak, ki másfél évtized óta foglalkozik házassági ügyekkel, művészete iránt érzett odaadó szeretete sugárzik ki a könyv minden mondatából.

A könyv ezen általános bírálata után nem tartjuk fölöslegesnek mutatni egy néhány érdekes részletre felhívni a figyelmet.

A szerző a 24. oldalon azt vitatja, hogy a visszatérésre kötelező végzésben megszabott határidő letelte után a kereset beadása záros határidőhöz kötve nincs. Ebből az következik, hogy akár évek múlva is be lehet adni a keresetet. Ezt az álláspontot támogatja az a felfogás, hogy az életközösség helyre nem állítása s a felperes szerint jogos ok nélküli szándékos különélés folyamatos bontó ok, amely el nem évül. Ezzel szemben áll az a másik felfogás, amely szerint az abszolút bontó ok az életközösség megtagadásával áll be s mint ilyen a H. T. 83. §-a értelmében hat hó alatt elévül.

A könyv fejtegetéseiben minduntalan megnyilvánul a tanácsvezető szerzőnek arra való gyakorlati törekvése, hogy a feleket a per formalitásainak fölösleges nehézségein keresztül segítse. Így a gyakorlattal szemben nem tekinti elutasító oknak, ha a visszatérésre kiszabott határidő utolsó napja vásár- vagy ünnepnapra esett s felperes már másnap beadja keresetét, sem azt, hogy a bizonyítvány, mely az életközösség helyre nem állítását igazolja, a záros határidő letelte előtt kelt (29. és 30. lap). Ez a könnyítésre való törekvés adja a szerző tollára azokat a gyakorlati tanácsokat, amelyek a 34. lapon érdekesen mutatják, hogyan iparkodik, a bírót a törvény idejéltmult álláspontját, hibáit a jogkereső fél javára elsímtani. Ez a küzdelme, melyet a közös meg egyezést hazug formásokkal beburkoló törvénnyel szemben folytat, mondatja a bíróval könyve 53. és 54. lapján a következőket:

«A világ folyását jogszabályokkal megállítani nem lehet. A rombadőlt házasságok téglahulladéka, akik azt már csak annak nézik, minden törvényi rendelkezésen keresztül is, minden áron eltakarítani akarják. Ez az élet örökös útja, melyet az emberi intézmények s a jogszabályok csak késleltethetnek, de meg nem akaszthatnak.»

Ugyancsak ez a formalitásokkal való küzdelem mondatja a szerzővel könyve 77. lapján azt is, hogy ezeknek az ú. n. 77-es pöröknek formái üresek, tartalom nélküliek, sőt egyenesen fonákok.

A 72. lapon a szerző a peres feleket az előkészítő eljárásban való személyes részvételre beszéli rá. E téren az ügyvéd a bíróval ellentétes állásponton áll. Amíg a bírónak az áll érdekében, hogy a tényállás kinyomozása végett beismeréseket vegyen ki a felekből, addig a vétkes felet védő ügyvédnek vigyáznia kell, hogy könnyelmű nyilatkozattételekre, beismerésekre ne adjon alkalmat ügyfelének s ezért kénytelen őt az előkészítő tárgyaláson való személyes megjelenésről lebeszélni, amire neki a Pp. 657. §-a s annak indokolása minden következmény nélkül jogot ad. Ha ezt nem teszi, könnyen megtörténhetik, hogy ellenfele azzal, hogy mindent letagad és valótlan színben állít be, győz a becsületes, mindent beismerő, de viszont bizonyítani nem tudó félével szemben. Sajnos, de gyakran így van.

Nagyon helyesen mondja a szerző a 74. lapon, hogy az előkészítés befejezendő, ha elévülést vagy megbocsátást állapít meg. Sajnos, azonban ezt a bíró urak az előkészítés során nem igen követik, mert minden aprólékos részletre kiterjeszkednek, holott teljesen elég volna a kézenfekvő elévüléssel és megbocsátással foglalkozni. Bölcs megállapítás a szerző könyvének 84. lapján az a mondat is, hogy «a bizonyítás anyagának gazdaságos keresztülvitele a jó és gyors igazságszolgáltatás legbiztosabb eszköze».

Az élet mélységeit ismerő bírónak igen helyes megállapítása az, amit a szerző könyve 115. lapján mond, amikor elutasítja azt a gondolatot, hogy a vétkesség kérdésében lehető legyen a perújítás s ezt az álláspontját a következőkkel indokolja meg:

«Itélt dolgot, lehetőleg teljes nyugalmi állapotot kell a volt házaspár egymással szembeni életébe is teremteni. Ne kelljen egyik és másik volt házaspárnak a per jogerős befejezése után is még hónapokig, sőt évekig rettegni attól, hogy Damokles kardja még a feje fölött lóg, hogy egész már rég letudottnak vélt családi szennye, újból avatatlán, bár hivatott személyek tekintete elé kerül.»

A hely szűke nem engedi meg, hogy a könyvvel érdeme szerint még többet foglalkozzunk s így még egyszer csak annyit ismételnünk, hogy a mű mint igen hasznos kézikönyv a legszélesebbkörű érdeklődésre tarthat igényt.

Dr. Virágh Gyula.

Szemle.

— **A polgári rend helyreállításában kétségkívül jelentős lépés a katonai közegek önálló nyomozó hatáskörének megszüntetése.** Jogszabályaink ily hatáskört eddig sem ismertek és a tanquam ab abusu folytatott gyakorlat aligha volt alkalmas arra, hogy szokásjogot teremtsen. Ma, midőn a kormánynak a jogrend mielőbbi helyreállítására irányuló törekvését támogatni mindenkinek legszentebb kötelessége, bizonyára nincs helye a multak rekriminációjának. Mégsem fojthatjuk el azt az érzésünket, hogy a magyar jogászság a jogrend és főleg a jogfolytonosság megóvásában nem vette ki az őt hagyományainál fogva megillető részt. Mint a nemzet ethikai értékeinek legfőbb őrzői az igazságszolgáltatás összes szervei sziklaként kellene, hogy álljanak az események hullámaiban. Ez a rendíthetlenség ellenállást jelent nemcsak a külső hatalommal, de az egyéni érzésekkel szemben is. Fájdalommal jegyezzük fel, hogy a valóság és az eszmény e szomorú napokban jobban eltávolodtak, mintsem e fogalmak természetében rejlik.

— **A nemzetiségi védelem új jogintézménye.** Május hó 27-én dr. Gündisch Guido ügyvéd erről a tárgyról előadást tartott a budapesti Ügyvédi Körben. Bárá Wlassics Gyula dr. azon megállapításából indult ki, hogy «ha a nekünk szánt békeszerződés hazánk történelmi, politikai, földrajzi és gazdasági egységét felbontja, akkor nincs kérdés, mely számunkra döntőbb fontossággal bírna, mint a nemzeti kisebbségek védelmének rendezése». Ugyanis a békeszerződés vonatkozó rendelkezéseinek háromféle jelentőségük van. A magyar szövegben foglalt szabályok természetesen csak Kis-Magyarország nemzetiségeit illetik, amelyek a 7^{1/2} milliós országon belül csekély hányadot képeznek, még pedig kb. 900,000 lelket számlálnak. Sokkal messzebbhatóvá teszi azonban azon körülmény a kisebbségi védelmi jogszabályokat, hogy a magyar békefeltételekkel azonos szöveg foglaltatik a cseh-szlovák, a román és délszláv szerződésekben, úgy, hogy a magyar államban élő csekélyszámú nemzeti kisebbségekkel azonos védelemben részesülnek a szomszédállamok magyar- és németajkú kisebbségei. Ezeknek a száma pedig igen tekintélyes.

A szerb igénylés területén az 1910. évi népszámlálás szerint 471,804 szerb és horvát lakik, míg az ott élő magyar ajkúak 457,597 és a németajkúak 304,111-re rugnak. A csehek által anektált felvidéken 1.702,064 tót mellett 1.084,343 magyar és 266,047 német van. A Nagy-Romániához csatolt részekben pedig 2.800,073 oláhon kívül 1.704,851 magyar és 559,824 német lakik. Ha a számokat összegezzük, akkor azt látjuk, hogy az összes lekapcsolás 10.782,579-et tesz ki, ebből a tótok, oláhok és délszlávokra esik 5.272,782, míg magyar- és németajkú lakosság 4.465,249 lélekszámban kerül más uralkodó faj fennhatósága alá. Arról van tehát szó, hogy a politikai hegemoniát elnyerő 5.270,000 állampolgár miképpen fogja respektálni 4.465,000-et kitevő kisebbségek jogait? A magyar államnak igenis igénye van a békeszerződés értelmében ezzel törődni, mert békeküldöttségünk ebbeli felszólamlása tolytán kifejezetten kiemelte az entente, hogy itten «nemzetközi érdekű kötelezettségek» forognak fenn, amelyek alkalmazásába a magyar kormány a magyar békeszerződés 60. §-ában előírt módon folyhat be. Vagyis a nemzetiségi jognak a békeszerződésekben foglalt intézkedései egy új nemzetközi jognak váltak részeivé. S ez a kisebbségi védelem harmadik jelentősége. Ezért oly fontos a jogásznak ezen új nemzetközi jog lényegével megismerkedni. Mivel közjog helyett most már általános érvényű nemzetközi joggal állunk szembe. Míg eddig a nemzetiségi kérdés rendezése minden állam szuverénitásának egyik féltve őrzött kincse volt, addig a kisebbségi védelem által szinte irreidentizmus kodifikáltatott. Persze azok a rövid szakaszok, melyekkel az entente a kisebbségi védelmet ígéri nyújtani, nagyon szűkkörűek azon hangzatos elvekkel szemben, amelyeket Wilson a népek önrendelkezési jogáról hirdetett. Wilson a kis nemzetek és nemzetiségek jogainak nemrespektálásában látta a háborúnak egyetlen okát; tehát érthetetlen, hogy miért elégedett meg oly könnyen kijátszható, kevésbé szabatos fogalmazású védelmi szabályokkal. A kisebbségi védelem volt ellenségeink szerint abban áll, hogy az ország összes lakóainak születési, nemzetiségi

nyelvi, faji vagy vallási különbség nélkül az élet és szabadság teljes védelme biztosított; és az összes állampolgárok faji, nyelvi vagy vallási különbség nélkül egyenlők a törvény előtt és ugyanazokat a polgári és politikai jogokat élvezik. A kisebbségi védelem tehát közelebbről az élet és szabadság teljes védelmét, valamint a törvényelőtti és a polgári és politikai jogokban való egyenlőséget jelenti. Hogy azonban mit fog a népszövetség a gyakorlatban az élet és szabadság teljes védelme, valamint a polgári és politikai és törvényelőtti teljes jogegyenlőség alatt érteni, e tekintetben nehéz ma jóslásokba bocsátkozni.

Ezen jogi fogalmak tartalma valószínűleg a nálunk kevésbé ismert angol és francia, de leginkább amerikai jog terminológiája szerint fog megállapíttatni. Érdemes volna a párisi békekonferencia egész anyagának ismerete mellett részletesen kifejteni azt, hogy a nyugati országok joga szerint mi minden esik az élet- és a szabadságjogok, valamint a polgári és politikai jogok körébe. Annál kíváncsiabb a kisebbségi védelem ezen főtartalmának tudományos részletezése, mert a békeszerződésekben foglalt konkrét szabályok és felsorolások nagyon hézagok, és alig adnak útbaigazítást. Hogy mi értendő a bíróságok előtti, az anyanyelv tekintetében adandó «alkalmas könnyítések» alatt, hogy a nemzetiségek saját költségükön miképpen létesíthessenek iskolákat, jótékonyági, vallásos vagy szociális intézményeket, anélkül, hogy a teljes jogi személyiséggel felruházott, úgynevezett kulturális autonómia nekik engedélyeztetnék... ezek egyelőre nyílt kérdések. Mindenesetre érdemes már most előkészíteni azt, hogy ha Magyarország felvétetik a népszövetségbe, képesek legyünk a nekünk biztosított beavatkozási jogot a szomszéd állam belügyeibe ott élő véreink érdekében igénybe venni, vagyis a békeszerződéssel kezünkben teljes jogi vétezettiséggel tudjunk fellépni, a felállítandó *állandó törvényszék* előtt a kisebbségi védelem bárminemű megsértése esetén. Igaz az, hogy csak békeküldöttségünk ellenjavaslatainak, amelyek a kulturális autonómián túlmenőleg teljes területiális önkormányzatot követeltek, csak ennek elfogadása garantálta volna tényleg az elszakított országrészek kisebbségeinek egészen szabad nemzeti és kulturális életét. De, ha Wilson azt hirdette 1918 július 4-én, hogy a háború nagy céljai egy mondatban foglalhatók össze, még pedig «a jog uralmának helyreállítása a cél, a kormányzottak hozzájárulására alapított, a világ szervezett közvéleménye által biztosított jogának»; akkor nekünk, kik gyengébbeknek bizonyultunk, fő főérdekünk, volt ellenségeinket szavukra emlékeztetni, és különösen a gyengébbek jogára nemcsak hivatkozni, hanem a békeszerződésben csak röviden és általánosságban lefektetett elveket részletesen kidolgozni. Ez a feladat vár elsősorban a magyar jogászságra. — Az előadáshoz dr. Waldapfel Ottó, dr. Schubert Zoltán és dr. Zakariás János ügyvédek szoltak hozzá.

— **A törvény visszaható erejének kérdése** foglalkoztatta bíróságainkat a népköztársasági kormány most már érvényét veszített 778/1919. M. E. sz. rendeletének (Budapesti Közl. 1919. 29.) azon intézkedése kapcsán, hogy a tűzifa, faszén vagy bányafa szállítása tekintetében a rendelet hatálybalépése előtt létrejött szerződések alapján a vevő az eladótól a teljesítést csak a tényleges szállítás (átadás) időpontjában érvényes legmagasabb áron követelheti. Ez az intézkedés egészében visszaható, mert a szerződés teljesítése általában azon jogszabályok szerint igazodik, amelyek a szerződés létrejöttékor voltak irányadók, a rendelet pedig az életbelépése előtt létesült szerződések némely hatása tekintetében új normatívumot létesít. Felmerült azonban még az a kérdés, hogy ez a visszaható szabály csak akkor alkalmaztassék-e, ha a teljesítés a rendelet életbelépése után válik esedékessé, avagy akkor is, ha a szerződés már előbb volt teljesítendő, de az adós nem teljesítette? A budapesti törvényszék következetesen úgy döntötte el a kérdést, hogy a már a rendelet életbelépése előtt lejárt tartozása tekintetében a késedelmes adós a rendelet kedvezményére nem hivatkozhatik, mert a visszaható szabály a lejárt tartozásokról nem szól, kiterjesztő értelmezés pedig nem indokolt 8. P. 129/1919. sz. ítéletében a budapesti ítélőtábla is így döntött. És P. IV. 1698/1919. sz. ítéletében, amelyben az ítélőtáblának előbb említett ítélete ellen irányuló felülvizsgálati kérelmet elutasította, a kir. Kúriának is ugyanez az álláspontja. Ez ítélet indokai szerint: «A 778/1919. M. E. sz. rendelet 6. §-a azokra az ügyletekre, amelyek már a rendelet

életbelépése előtt teljesítendőek voltak, nem tartalmaz rendelkezést. Nem alkalmazható tehát a hivatkozott rendelet azokra a tűzifaszállítási szerződésekre, amelyeknél a teljesítés határideje a rendelet életbeléptetése előtt már lejárt, de a teljesítésre kötelezett fél hibájából a szerződés be nem tartatott; a hivatkozott rendelet 6. §-a különben sem magyarázható akként, hogy a szerződésszegő félnek, a teljesítés késedelmessége dacára, oly védelmet kívánt nyújtani, amely csak a szerződéshez hű felét illetheti meg arra az esetre, ha a teljesítés a kormányrendelet hatályba lépte után válik esedékessé.» —ö—

— **A lakbéremelő rendelethez** A «lakásrendelet kiegészítéséről» címen 3530/1920. M. E. sz. alatt megjelent rendelet méltóan sorakozik azokhoz az eddigi lakásrendeletekhez, amelyek ahelyett, hogy ebben az amúgy is kusza és zavaros anyagban rendet teremtenének, csak fokozzák a bizonytalanságot és szaporítják a vitás ügyek számát. A gombamódra megjelenő kommentárok e tekintetben hallgatagok, nem lesz érdektelen talán a kérdésnek ezt az oldalát is megvilágítani.

A rendelet különbséget tesz kislakás és nagylakás közt. A különbség világos, 4000 K évi béren alul kislakás, azonfelül nagylakás.

A nagylakások bérének emelésénél a rendelet semmiféle korlátot nem szab, ép úgy nem szab korlátot a nem lakásul bérelt helyiségekre nézve.

Hogy mikor lehet egy például vegyesen használt helyiséget «nem lakásul» tekinteni, hogy meddig szállhat felfelé a béremelés, ezt a rendelet oly határozatlanul jelöli meg, hogy ez a szabályozás a vitás ügyek kiszámíthatatlan tömegét jelenti. Hát az a miniszteri bizottság, amely az eddig magára vállalt ügyeket sem tudja már tisztességgel ellátni és már azoknak a súlya alatt kezd összeroppanni, képesnek tartja magát, hogy az ilykép megszorodott munkatömeget el fogja láthatni?

Nem kell ehhez különösebb jóstehetség, ha megjósoljuk hogy nem fogja ellátni tudni. Pedig ez nagy veszélyeket, nagy igazságtalanságokat rejt magában. Pl. Valaki egy szegény kis üzletembernek a lakását azon a címen, hogy az egyúttal műhely is évi 2000 K-ról 50,000 K-ra vagy akár azon belül is emeli (a rendelet 3. §-nak második bekezdése szerint azt teheti és mint a gyakorlat mutatja vannak, akik ilyesmit megpróbálnak).

A bérlő — aki talán egész éven át sem keres ennyit — ezt nem fogadja el és a 3. §. harmadik bekezdése értelmében a béremelés mérséklését kéri.

Ismerve a lakáshivatal lassúságát, hozzávetve a most óriás arányokban megszorodott munkatömeget, ez a kérvénye lehet, hogy még 1920 aug. 1-én, de lehet, hogy talán még november hó 1-én sem lesz elintézve.

A rendelet 10. §-ának harmadik bekezdése értelmében a negyedévi 12,500 K-t megfizetni tartozik. Igaz, hogy a rendelet egyrészt biztosítja a bérlőt, hogy azért, mert nem fogadta el a béremelést neki a háztulajdonos fel nem mondhat — de arról, hogy ha az így felemelt bért nem fizeti meg, mert nem tudja megfizetni — nem élhet a háztulajdonos az 1552. M. E. rendelet 7. §-ának 3. pontja alapján felmondással, erről a bérlőt nem biztosítja senki sem. Az is sovány vigasz, hogy majd talán egy év múlva az ilykép fizetett többletet visszakövetelheti.

Az a joga a bérlőnek, amit a rendelet 9. §. második bekezdésének utolsó mondata biztosít, hogy t. i., ha nem akarja elfogadni a béremelést, felmondhat, úgy hangzik, mintha a rendelet szerzője nem tudná, hogy Budapesten lakásinség van.

Méltányos és célszerű lett volna tehát lakásra, üzletre egyformán bizonyos meghatározott százaléku progresszív, kevés kivétel által áttört szabályt felállítani, kevesebb volna a vitás ügy, kisebb a bizonytalanság és világosabb a rendelet.

Ezt a hiányt ugyan egy-két hírlapi nyilatkozat pótolni akarta, de hát rendeletet hírlapi nyilatkozat még sem pótolhat teljesen.

Helyes intenció vezette a rendelet szerkesztőjét arra, amikor a kislakások bérét oly közszolgálati nyugdíjassal szemben, aki állandó ellátásban részesül, emelni nem engedi. Már a kiviteli mód kevésbé tetszetős. Lényegében a nyugdíjak lakbérpótlékát emeli a háztulajdonos terhére. Az ilyen más zsebére való gavalérkodás nem nagyon jogszerű. Reméljük, hogy a gyakorlat ennek a szakasznak (2. §. 5. bekezdés) a nem pontos szövegétől el fog tekinteni, nem fogja azt szóról-szóra magyarázni, mert ha magyarázná, úgy kérdem, pl.: Lakik egy házban jól berendezett

négyszobás legénylakásban évi 3800 K bérért a nyugalmazott miniszter, akinek vidéken 6000 holdas birtoka is van. Ennek a bére sem emelhető? A fenti szakasz szerint nem, a lakás «kislakás» a miniszter pedig «polgári közszolgálati nyugdíjas, aki állandó ellátásban részesül».

Mellette lakik egy nyugalmazott magántisztviselő nagy családú, aki egyedül csak csekély nyugdíjazásban «részesül» — más jövedelme nincsen — annak emelhető a bére.

A rendelet 4. §-a teljesen indokolatlan, semmi értelme sincs annak, hogy a köz, mint bérlő kevesebbet fizessen, mint más. Ez nem más, mint burkolt, súlyos, nem egyenlően elosztott közszolgáltatás.

Reméljük, hogy a gyakorlat — amennyiben a túlterhelt munka gyakorlatot kifejldni enged — ezeken a hiányokon méltányos magyarázattal némileg segíteni fog. **Dr. Petrik Aladár.**

— **A Fővárosi Közmunkák Tanácsa** ellen indított pert a bíróság (budapesti kir. tábla 14. P. 1343/1920.) az 1262/1920. M. E. sz. rendeletnek (Budapesti Közl. 1920. 33.) alapján felfüggesztette, mivel a rendelet szerint az úgynevezett tanácsköztársaság szervei és közegei részéről kötött ügyletekből és egyéb cselekményeiből vagy intézkedéseiből származtatott követeléseket újabb rendelkezésig az államkincstár, vagy az állam törvényes szervei és intézetei, avagy a törvényhatóságok vagy a községek ellen bírói úton érvényesíteni nem lehet és az ily követelésre vonatkozólag folyamatban lévő bírói eljárásokat fel kell függeszteni, a Fővárosi Közmunkák Tanácsa pedig az államnak törvényes szerve. Ez a tanács az 1870. évi X. tc. és a később keletkezett kiegészítő törvényes rendelkezések szerint oly tevékenységet fejt ki ugyanis, amely eredetileg tulajdonkép az állami közigazgatás körébe tartozik. —ő

— **Biztonság hiánya miatti visszkereset előfeltételei.** A váltótörvény 29. §. 2. pontja alapján indított visszkereset elutasítandó, ha az elfogadó ingóira vezetett végrehajtás sikertelen volt ugyan, az illető végrehajtató követelése azonban az elfogadó ingatlanának árverési vételárából teljes fedezetet nyert. A kereset elutasítását nem gátolja az a körülmény, hogy az elfogadó utóbb, a kereset beadása után csődbe jutott; mert az óvás nem a v. t. 29. §. 1. pontja, hanem annak 2. pontja alapján vétetett fel és a visszkereset is csak erre volt alapítva. (Kúria IV. 615/1919.) Régi rendes perben ez a formalizmus indokoltnak látszik (1868: LIV. tc. 68. §-a); a Pp. alá eső perben azonban ily döntés ellentétben állana a Pp. 188. §. 1. és 5. pontjával.

— **Plotetárdiktatura alatt felbontott házasság.** A házasságbontó-kereset elutasító másodbírói ítélet ellen a felperes felülvizsgálati kérelemmel élt, amelynek tárgyalása a proletárdiktatura kitörése folytán elmaradt. A diktatura alatt a központi járásbíróság a házasságot a felperes kérelmére felbontotta és a felperes új házasságra lépett, aminek következtében a korábbi házasság a 4038/1919. M. E. sz. rend. értelmében megszűnt. Felperes ezután felülvizsgálati kérelmét csak az alperes vétkességének megállapítása és a perköltség kérdésében tartotta fenn. A Kúria a felülvizsgálati kérelmet elutasította, mert a bontás kérdése tárgytalanná vált, a vétkesség kérdése pedig a bontástól, a H. T. 85. §. helyes értelme és az állandó gyakorlat szerint (Perj. Dtar I. 253., II. 463., 465., III. 146. sz.) el nem választható, és a rend. 4. §-a értelmében csak külön keresettel érvényesíthető. Együttal a per- és fellebbviteli költségekben a felperes marasztaltatott, mert a törvénytelen uralom alatt előterjesztett kérelemmel s az új házasság megkötésével a felperes maga állott el attól, hogy a pert az illetékes bíróság, a törvény alapján döntse el, ő tehát olybá tekintendő, mint aki perétől minden jogfenntartás nélkül elállott. (P. III. 292/1920.) Elég lett volna a vétkesség kérdésében a rend. 4. §-ra hivatkozni; hiszen, ha a bíróság e §. szerint a vétkességet elbíráhatja, nem állhat meg itt, ebben a speciális helyzetben az az indok, mely szerint a vétkesség kérdése a bontás kérdésétől el nem választható. Különben a rend. 4. §-a házasság megszűnésével kapcsolatos jogoknak «keresettel» való érvényesítését nyilván arra az esetre értette, amikor a bontóper a diktaturát megelőzőleg még nem volt folyamatban. Helyesebbnek tartottuk volna tehát, ha a Kúria a vétkesség kérdését — a rendelet értelmében — elbírált volna.

— **Visszahelyezési kereset a tanácsköztársasági szervek határozatán alapuló foglalással szemben.** Az a fél, aki közhatósági beavatkozást igénylő ügyeiben kénytelen volt a tényleges hatalmat egyedül gyakorló tanácsköztársasági intézményekhez fordulni, és ezeknek a határozata alapján az általa követelt ingókra kizárólagos birtokot szerzett, nem járt el ön-hatalmulag. Ellene tehát sommás visszahelyezési keresetnek helye nincs, és a másik fél a sérelmet csak a jog iránti keresettel orvosolhatja. Nem volna igazságos és méltányos, de nem is volna célszerű, hogy a fél a jog érvényesítése nélkül, az ily intézkedés folytán keletkezett tényleges állapot megváltoztatását és a régi állapotnak — sok esetben lehetetlen — helyreállítását kérhesse. (Kúria II. P. 304/1920.) Az ítélet megengedi, «hogy abban az esetben, ha illetéktelen hatóság rendeli el a más birtokát sértő ténnyt, a határozatot kikérő fél ellen sommás visszahelyezésnek van helye». Azzal tehát, hogy a konkrét esetben a sommás visszahelyezési utat nem adja meg, a megyei kormányzó-tanács biztosságot «illetékes hatóságnak» elismeri. Az is kérdéses, hogy az ítélet álláspontja összhangban van-e a 4038/1919. M. E. sz. rendelet 2. §-ával, melynél fogva a szóban forgó határozat «érvénytelennek» tekintendő.

— **Haszonbérlet megszűnésének következménye.** A haszonbérlet arra az esetre, ha a haszonbérleti szerződés a gazdasági év befejezte, illetve a termés beszédése előtt az ő hibájából megszűnik, a haszonbérlet ingatlanon termelt gyümölcsök-höz való jogát elveszti, és csakis hasznos befektetései megtérítéséhez van igénye. Ez a jogszabály a feles bérleti szerződésre is alkalmazandó. (Kúria P. II. 491/1920.)

— **A házastól vétkes cselekedetének megbocsátása.** Az életközösség visszaállítására irányuló és *magánúton* történt felhívás nem jelenti a házastól általi elkövetett vétkes cselekedetek megbocsátását (?). Ily hatálya csak a H. T. 77. §. a) pontja értelmében, *bírói úton* történt felhívásnak van. (Kúria P. III. 189/1920.)

— **Értesítés a minőségi hiányról. Rendeltetési hely.** Vevő dispositója folytán eladó az árút Wiener-Neustadtba, egy ottani szállítmányozó címére, de Prágában lakó további vevő rendelkezésére küldötte; Wiener-Neustadtból az árú, átrakás nélkül Csehszországba küldetett. Ott azonnal megvizsgáltatott és minőségi hiány miatt kifogásoltatott. Vevő, ellenkező kikötés nem léteben, ott és akkor köteles az árút megvizsgálni, ahol és amikor abba a helyzetbe jut, hogy az árút tényleg átvehesse és átvizsgálhassa, distanz-vételnél tehát a rendeltetési helyen. Ámde a fennforgó esetben megállapítható, hogy az árú Wiener-Neustadtból tovább volt küldendő, ez tehát nem volt rendeltetési hely. És minthogy a valóságos rendeltetési helyre továbbítás és megérkezés nem okozott oly lényeges időbeli különbséget, hogy a csak ekkor (az eladó általi feladás után 8 nappal) történt kifogásolás az eladóra nézve, a saját eladójával gyakorolható jogok szempontjából, jogsérelemmel járt volna, ezért a kifogásolás el-késésetnek nem tekinthető. (Kúria 1919. P. IV. 1759.)

— **Gazdasági lehetetlenülés.** A munkabérek és szállítási költségek ugrásszerű emelkedése esetében fel kell tételezni, hogy az eladó, habár az ügylet a háború alatt jött létre, ezen emelkedések bekövetkezését előre nem láthatta. Ha ez az emelkedés a faeladási szerződés teljesítését a fatermelőre nézve annyira terhessé teszi, hogy az az ő tönkrejutását eredményezheti, teljesítésre nem kötelezhető, és a teljesítés elmaradásából eredő kár a felek között megosztandó. (Kúria 1919. VII. P. 919. sz.)

A vasgyári vállalat a több évre kötött szerződésben megállapított vételárak felemelését háborús gazdasági lehetetlenülés címen nem kérheti, ha a vállalat üzeme a szóban forgó években tiszta nyereséggel végződött, mert az összűzlet jövedelmezősége esetében nem lehet szó az anyagi tönkrejutást eredményező gazdasági lehetetlenülésről. (Kúria 1920. P. IV. 116. sz.)

Jó forgalmú ügyvédi irodát keresek átvételre helyben vagy vidéki törvényszéki székhelyen, esetleg társulnék is. Jelíges levelet «erdélyi» jelígen a kiadóba kérek.

Ügyvédjelölt irodámba beléphet. Dr. Weiler Béla, ügyvéd, Sopron.

16288

16296

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9.
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4.

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a f. év július—szeptemberi negyedére 30 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Dr. Oswald István budapesti törvényszéki elnök:
A Pp. egyszerűsítése folytán előállott helyzetről. — I. Dr. Ötömösy
Zoltán egri kir. járásbíró. II. w. r.: A megszállásból eredő károk
megtérítése. — Dr. Blau György budapesti ügyvéd: Házastársak
közti ajándék és közszerzemény. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár V. k. 6. iv.

A Pp. egyszerűsítése folytán előállott helyzetről.*

Előadásom keretében azt kívánom feltárni, hogy a polgári peres és nem peres eljárás egyes szabályainak ideiglenes módosításáról szóló 3329/1920. M. E. számú minisztériumi rendelet a budapesti kir. törvényszéket, mily állapotban találta? az említett rendelet végrehajtása a törvényszéknél miképp történt? és mily változást okozott eddig a törvényszék ügymenetében?

Ehhez kérem nagyrabecsült hallgatóim megtisztelő figyelmét.

A helyzet megítélésénél ne felejtkezzünk meg arról, hogy néhány nap mulva hat esztendeje annak, hogy a háború a maga borzalmaival reánk szakadt és azóta a bírói tevékenység csak a lehető legszükségesebbre szorítkozott, mert ügyfél, ügyvéd, bíró katonai szolgálatra vonult be. Az tény, hogy a forgalom a polgári ügyekben a háború első négy évében csökkent, de a megmaradt személyzet a csökkent ügyforgalmat nem győzte. Ennek következménye természetesen az elintézésre váró ügyek számának folytonos növekedése volt.

Az 1918. év október havának végével a forgalom hirtelen megnövekedett és az 1918. év utolsó két hónapjának és az 1919. év első két hónapjának forgalma szerint a jövőben már akkor évi 10,000 elsőfokú perre kellett számítanom. Minthogy pedig az addig szerzett tapasztalataim szerint egy-egy tanács évente átlag 250 pert látott el, ezért 40 tanács kellett volna, hogy az ügyforgalmat a törvényszék meggyőzze. Az 1918. évben azonban csak 19 tanács foglalkozhatott az elsőfokú perekkel.

Ennek eredménye az volt, hogy az 1918. év végén az 5811 vagyoni jogi per beszámításával összesen 8770 elsőfokú per és ügy maradt folyamatban az előző évi 5903 hátralékkal szemben. Figyelembe kell vennünk, hogy az 1918. év utolsó két hónapjában a spanyoljárvány és az akkor volt szerencsétlen viszonyok miatt a bíróság alig működött.

Az 1919. év elején a bíróság működése épen hogy megindult, az ú. n. tanácsköztársaságnak a bírói függetlenséget félrevető rendelkezése következtében a március 21. napját követőleg már is megakadt.

Eddig a napig — tehát nem egészen három hó alatt — az 1919. évben 4580 elsőfokú per és ügy érkezett (az 1918. egész év folyamán 15,279), köztük 2446 vagyoni jogi per, ami az előző egész évi 5811 vagyoni jogi perrel szemben a forgalom hirtelen megnövekedését mutatja. Az eredmény az volt, hogy az elsőfokú perek tárgyalására még akkor hahónapos hatánapokat tűztek és emellett még kitűzetlen ügyek is voltak.

A jogfolytonosság helyreálltával talált állapot szerint 10,411 elsőfokú polgári per és ügy várt elintézésre, ebből 6274 vagyoni jogi és 2076 házassági per. Az 1919 augusztus végén ezek az ügyek még kitűzetlenek voltak.

Az 1919. év végén 11,642 elsőfokú polgári per és ügy ma-

radt folyamatban; ebből 7893 vagyoni jogi és 2108 házassági per; a hatánapok 1920 szeptember 9. napjáig terjednek, de még sok a kitűzetlen.

És ezzel a munkateherrel a régi eljárású perekkel foglalkozó tanácsoson felül összesen 12 tanács küzködött; ebből négy tanács házassági perekkel foglalkozott.

A jogfolytonosság helyreálltával ugyanis a házassági perek elintézése mutatkozott legsürgősebbnek; a házassági kötelék kérdését az ú. n. tanácsköztársaság rendelkezései összehanyóltották és közérdekké volt, hogy ezek a kérdések lehető mielőbb megoldást nyerjenek.

Ezért kellett a házassági perekkel foglalkozó tanácsok számát átmenetileg megkétszerezni; most három tanács foglalkozott ezekkel a perekkel és egy egyesbíró a régi eljárású házassági pereket látja el; ez a munkaerő ezidőszert elegendőnek mutatkozik a házassági perek megfelelő menetének biztosítására.

A többi nyolc tanács a vagyoni jogi perek növekvő forgalmával szemben a hátralékokat nem tudta apasztani. Aszerint, amint menekült bírák a törvényszékhez beosztást nyertek és máshova kirendelt bírák ismét visszatértek, továbbá némely fellebbezési tanácsnak elsőfokú ügyek körében történt foglalkoztatásával az elsőfokú vagyoni jogi perekkel foglalkozó tanácsok száma növekedett ugyan, de lényeges javulást elérni még sem lehetett. Az eredmény az volt, hogy az 1920 március végén 12,948 elsőfokú polgári per és ügy volt tényleg folyamatban, ebből 9563 vagyoni jogi per.

Száraz számok ezek, de súlyosak és beszédesek, mutatják minő következetességgel súlyosbodott egyre a perek állapota és hogy nem alaptalanul beszéltek az igazságszolgáltatás csődjéről, mikor 9—11 hónapig kellett várni, hogy a kereset az első érdemleges tárgyaláshoz jusson. Nem kell ebben a körben magyaráznom, mit jelent az, ha az adós tudja, hogy vele szemben marasztaló határozatot egy éven belül is aligha hoznak.

A tanácsok szaporításával ezen a helyzeten javítani nem lehetett volna, mert egyrészt az igazságügyi kormánynak nem áll annyi bíró a rendelkezésére, hogy csupán az elsőfokú ügyek elintézéséhez még mintegy 120 bírót lehessen beosztani, másrészt, ha jutna is erre a célra annyi bíró, nincs számukra megfelelő hely, felszerelés és elegendő kezelő-személyzet.

Tehát a meglévő bírói személyzet keretében lehetett csak a kérdést megoldani. Figyelembe kell venni, hogy nem egyszerű tehermentesítő, vagyis oly intézkedésről volt szó, amellyel az ügyforgalmat a jövőre nézve szabályozni kívánták, hanem a cél főként az volt, hogy a meglévő munkaerővel a kir. törvényszéknél elsőfokon megrekedt perek megfelelő menetét elérjék.

Magának a kormányrendeletnek és az azt végrehajtó igazságügyminiszteri rendeletnek keletkezését, célját indokait Fodor Ármán tagtársunk a rendelet életbeléptekor kiválóan tanulságos előadás keretében részletesen ismertette és így áttérhetek arra, miként történt a rendelet végrehajtása a budapesti kir. törvényszéknél?

A vezető szempont az volt, hogy a pereknek lehetőleg szakok szerint való szétosztása az egyesbírói elintézés körében is megmaradjon, hogy az egyesbíró továbbra is az illető szaktanács tagjának érezze magát és egyesbírói működésében a jogegység érdekében azokat az elveket alkalmazza, amelyeket az illető szaktanács szokott alkalmazni; alkalma legyen arra, hogy a jogeseteket a szükséghez képest az illető szaktanács bírásaival meg-

* Részlet dr. Oswald István budapesti törvényszéki elnöknek a Magyar Jogászegyletben tartott előadásából.

beszélhesse. Aki a budapesti törvényszék bírói személyzetének beosztását megtekinti, abból nem veszi észre, hogy a perek túlnyomó részében egyesbírói rendszer van, mert — a régi eljárású perekre vonatkozó beosztás kivételével — a beosztásban csak tanácsok szerepelnek. Az egyes tanácsok tagjai lehetőleg egymáshoz közel nyertek elhelyezést. A tanácsok havonként a szükséghez képest előre meghatározott napokon végzik a tanács elintézésé alá tartozó ügyekben a tárgyalásokat, a tanács tagjai azután a többi napon át — hetenként rendszerint háromszor — egyesbíróként működnek.

Az elsőfokú polgári pereket ezidőszerint a három házassági (9 bíró), egy csőd (6 bíró) és egy cégtanács (4 bíró) felül még 13 tanács látja el, amely 39 bíróból alakult. Ez a 39 bíró intézi tehát a vagyoni jogi pereket részben tanácsokban, részben egyesbírákként. Az elsőfokú régi eljárású (rendes) perekben 12 egyesbíró dolgozik.

Több bírót nem lehetett az elsőfokú eljárásra beosztani, mert a másodfokú ügyeken is kellett lendíteni. A másodfokú ügyekkel ezidőszerint 9 tanács foglalkozik, amely 29 bíróból alakult; ezenfelül még a munkaügyi fellebbezési tanácsban működik egy bíró.

Hogy a rendelet hatását a későbbi időben alaposan meg lehessen ítélni, már most meg kell állapítani, hogy 1920 március hó végén 2620 fellebbviteli polgári per volt folyamatban, amely tömeg akkor hat tanács közt oszlott meg. Ez a hátralék sem duzzadt meg egyszerre, hanem a háború kezdete óta halmozódott és minthogy 1918 november havától 1919 szeptember haváig terjedő időben a már vázolt okokból ezeket az ügyeket tárgyalni alig lehetett, a jogfolytonosság helyreállításával az egész tömeg egyszerre várta a feldolgozást. Meg kell jegyezni, hogy az 1920. évben május hó végeig a 257 munkaügyi fellebbezési ügyön felül 2093 fellebbezett polgári per érkezett a kir. törvényszékhez és bár akkor (június 1-én) az ügymenet lendítése céljából előbb két, azután még egy harmadik új tanács, összesen kilenc tanács foglalkozott ezekkel a perekkel, a helyzet az volt, hogy ezek közül két tanács már az 1921 január havára (nyolchónapos határidő) tűzte a fellebbezési tárgyalásokat és 389 ügyet még ki nem tűztek, ami magában egy tanácsnak félévi munkája. A jogfolytonosság helyreállításával egyszerre kitűzésre került ez a tömeg okozta a 8—9 hónapos határlapokat. Mindenesetre súlyos helyzet, hogy például egy ügyben, amely 1920 április hó 29-én érkezett a kir. törvényszékhez, a fellebbezési tárgyalást 1921. évi január 19. napjára tűzték ki, ezt azonban nem valamely mulasztás vagy hanyagság okozta, hanem az általános helyzettel összefüggő következmény csupán, amelyet egyéb sok bajunkon felül szintén el kell viselnünk, amíg valamelyes módon nem segíthetünk rajta. Az egyik jogi szaklap botrányosnak minősíti az esetet, pedig nem botrányról, hanem oly szerencsétlen helyzetről van szó, amely a háború és ennek fejleményei következtében minden közintézményünkre reá nehezedik.

Ezen mindenesetre segíteni kell, de a lehetőségek határait sem szabad figyelmen kívül hagyni.

A kir. törvényszéknél most 100 bíró működik (a létszám 120) és ezek munkáját úgy kellett felosztani, hogy elsősorban az elsőfokú perek jussanak tárgyalásra, a másodfokon levő perek így is hamarabb jutnak érdemi döntéshez.

Ismétlem, hogy a fellebbezési ügyek állapotát azért emeltem ki, hogy a perrendtartást módosító kormányrendelet hatását a fellebbezési bíróságokon később ennek az előzménynek figyelembe vételével lehessen megállapítani.

Most térjünk át annak megállapítására, hogy az egyesbírói rendszer életbeléptetése mily változást okozott az ügyek menetében.

Előre kell bocsátanom, hogy a kir. törvényszék egyes tanácsai már az 1920 március—április hó folyamán 6—9 havi határidőket tűztek, úgy, hogy a kereset az első érdemleges tárgyaláshoz némely esetben közel egy év múltán juthatott volna.

Az 1920 május 31. napján az volt a helyzet, hogy a tanácsok elintézésé alá tartozó ügyekben a legtávolabbi határlap negyhónapos (IX. 30.), az egyesbírói elintézés alá tartozókban pedig a perfelvételi határlapok egész közel esők, az érdemleges tárgyalások meg kivételesen terjednek csak négy hónapon túl, de a bírák ezen belül is tűzhetnek még ki tárgyalásokat. Figyelembe kell venni, hogy a bírák túlnyomó része időközben (július

és augusztus havában) veszi igénybe a szabadságidejét is és a határlapot ez is kitolja.

Minthogy május havában az egyesbírák túlnyomó részben csak azokat az ügyeket tárgyalták, amelyeket május hóra még a tanács tűzött maga elé, egyébként pedig a tanácsból egyesbírói elintézés alá kerülő ügyek rendezésével és kitűzésével foglalkoztak, az elért munkaeredményből még nem lehet következtetést levonni, bár volt egyesbíró, aki 23 ítéletet hozott május havában. Egyébként az 1920 május havában az egyesbírák 233, a tanácsok pedig vagyoni jogi perekben 10 végítéletet hoztak, míg az 1919 november havában 109, 1919 december havában 110, 1920 január havában 117, 1920 február havában 163, 1920 március havában 192, április havában 203 végítéletet hozott a kir. törvényszék vagyoni jogi perekben. Reámutatok még arra is, hogy a pertartamok adatai szerint az egyesbírói tevékenység körében három hónapon belül 18 per, 3—6 hó alatt 55 per, 6—12 hó alatt 59 per nyert befejezést.

Ismétlem, hogy az egyesbírói rendszer életbeléptetésének első havában az egyesbírák technikai okokból még nem használhatták ki a tárgyalási napokat és így csak a későbbi hónapok munkaeredménye alapján lehet majd elbírálni, hogy az egyesbíró munkája a régi tanács munkájával szemben mennyiségileg mennyivel eredményesebb?

Annyit már láttunk, hogy a határlapok megjavultak. És ha az egyesbíró gazdaságos beosztással végzi a kitűzést, mindig módjában kell állania, hogy teljesen rövid határidőre is tűzhesse azt az ügyet, amelyben már csak rövid nyilatkozatok szükségessé válnak, vagy, ahol a bíró alaposan következtethet arra, hogy a védekezés nem jóhiszemű, vagy az ügy elintézésé egyébként is sürgős. Ezzel a bíró eléri azt, hogy az ügy az emlékeztetőben megmarad, az újabb tanulmányozástól szabadul és a felek is hamar felismerik, hogy az illető bírónál az ügy érdemi elintézésének elhúzása alaptalan védekezéssel nem sikerülhet, ami mind a bíró munkáját könnyíti és az ügyek érdemi elbírálását gyorsítja.

Nehezíti az egyesbíró helyzetét, hogy nincs segédszemélyzet. Jegyzőt, joggyakornokot kivételesen lehet csak melléje beosztani (a budapesti kir. törvényszéknél 50 jegyző helyett 26 és 26 joggyakornok helyett 8 működik, a hiány tehát összesen 42), más jegyzőkönyvvezetőt is csak a tárgyalás tartamára lehet melléje adni, mert ezeket a kezeléstől kell elvonni, ahol szintén torlódik a munka, mert nincs elegendő és megfelelő személyzet.

Az egyesbíró túlnyomóan kézíráttal fogja az ügyeit elintézni, mert az írógépek egy részét az írógéppelvezőkkel együtt más igazságügyi hatóságnál kellett alkalmazni, az írógépek egy más része elveszett és így a bíró nem könnyítheti a munkáját, határozatának írógép alá diktálásával.

Szegénységünk miatt kezdetleges eszközökkel kell dolgozunk és a technika vívmányainak a bíró munkájánál való alkalmazását jobb időkre kell halasztanunk.

A jegyzőkönyvvezető azonban továbbra is szükségesnek mutatkozik, mert a jegyzőkönyvvezető alkalmaztatásának egyéb oka mellett, különösen bizonyítás-felvételnél a bírót kimélni kell attól, hogy energiáját még az írással is terhelje; figyelmét teljesen az ügy érdemére kell fordítania.

A kir. törvényszékhez május havában 369 vagyoni jogi per érkezett, ebből 37 (10%) tanács elintézésé alá tartozik. A járásbírók per forgalmában és pedig az I—III. ker. kir. járásbírósnál 80, a központi kir. járásbírósnál 983 oly per érkezett, amelynek értéke az 5000 koronát meghaladja. Úgy látszik tehát, hogy a perforgalom általában május havában némileg csökkent.

További kérdés, hogy nehézséggel jár-e annak elhatározása, hogy az ügy tanács vagy egyesbíró elintézésé alá tartozik-e?

A rendelet alkotói maguk is számot vetettek azzal, hogy a gyakorlat adja majd meg az illető rendelkezés teljes tartalmát, mert minden egyes esetre kiterjedő rendelkezés úgy sem lehetséges.

Így mindjárt kétely merült fel arra nézve, hogy a haszonbérleti ügyekre vonatkozó 820/1920 M. E. számú rendeletben említett vegyes bíróság és illetve ennek bírói tanácsa a 3329/1920 M. E. számú rendelet következtében megszűnik-e? Tekintettel azonban arra, hogy az említett vegyes bíróság és bírói tanácsa egészen különleges és átmeneti természetű és mint

ilyen, tulajdonkép nem is a rendes bírói eljárás keretébe tartozik, ezért a bíróságok arra az álláspontra helyezkedtek, hogy azt a 3329/1920. M. E. sz. rendelet nem érinti. Ugyanez a kérdés merült fel a központi telekkönyvi ügyekre, kisajátítási ügyekre és a hitbizományi ügyekre vonatkozólag. Mind a három irányban a budapesti kir. törvényszéknél a rendelet előtti eljárást követik az ügyek különleges természetére és arra tekintettel, hogy rendszerint amúgy is 500,000 K összeget meghaladó értékekről van szó. Ugyanezt az álláspontot foglalta el a törvényszék a szerzői jogokra vonatkozó perekben és a kereskedelmi vétségekre vonatkozólag; mindkettőben lényegében érték szerint meg nem becsülhető tárgyról és a magánjog körén kívül eső megtorlásról van szó.

A 3329/1920. M. E. számú rendelet 4. §-a megszabja, hogy a vagyoni jogi per tárgyának értékét a keresetlevélben elő kell adni és valószínűvé kell tenni, de nem határozza meg a következményét annak, ha a fél azt elmulasztja. A budapesti kir. törvényszéknél abban az esetben, ha a fél nem ad elő és nem valószínűsíti 500,000 K összeget meghaladó értéket, a per egyesbíró elintézésére alá kerül, mert a rendelet 3. §-a értelmében a szabály az, hogy az ott említett ügyekben egyesbíró jár el és a tanács elintézésére alá kivételesen tartozik az ügy. Aki súlyt helyez arra, hogy ügye a kivételes elintézés alá kerüljön, az adja elő szabályszerűen ennek alapját.

Sok per indul idegen valuta iránt és a felek nem jelzik a kereset beadásakor jegyzett árfolyamot. Ilyenkor tudakozódás útján nyer megállapítást az érték.

Felmerült az a kérdés is, hogy amennyiben az 1920 május hó 1-je előtt — tehát tanácsban — tárgyalta perben a Pp. 18. §-a alapján az ügyvéd díjának és kiadásának saját felével szemben való megállapítását kéri (esetleg a fél is kérheti a megállapítást) ez a kérelem tanácsban vagy egyesbíró előtt intéztessék-e el?

A kérdés olyképp nyert megoldást, hogy amennyiben maga az ügy a 3329/1920. M. E. számú rendelet értelmében is tanács elintézésére alá tartoznék, a Pp. 18. §-a alapján arra vonatkozólag előterjesztett kérelem elbírálása is oda tartozik, ellenkező esetben pedig egyesbíró bírálja el azt. A Pp. 18. §-a ugyanis «a bíróság» elé utalja ezeket a kérelmeket, «a bíróságot» pedig most már a 3329/1920. M. E. sz. rendelet értelmében kell meghatározni. Előfordult, hogy egyesbírói elintézés alá tartozó perben 500,000 K összeget meghaladó érték erejéig viszontkeresetet támasztottak és vita támadt, hogy az ügy most már tanács elintézésére alá tartozik-e? Az illető ügy továbbra is egyes bírói elintézés alatt maradt, mert a viszontkereset a keresettel indított eljárás módján nem változtat és aki egyesbírói eljárásban támaszt viszontkeresetet, annak azzal is számolnia kell, hogy az az egyesbíró elbírálása alá kerül.

Eddig ezek voltak a tanulságaink; az átmenet jelentékenyebb zökkenés nélkül történt, a rendelet alkalmazása nagyobb nehézséget nem okoz és megfelelő eredménnyel biztat.

A megszállásból eredő károk megtérítése.

I.

I. Ez a kérdés most kezdi foglalkoztatni a bíróságot, mert előtte újabban gyakran indítanak oly polgári kereseteket, amelyeknek tárgya: a megszállásból eredő kár megtérítése.

Ha e károkat közelebbről szemügyre vesszük, úgy találjuk, hogy azokat általában két főcsoportba lehet sorozni. Az első csoportba tartoznak azok a károk, amelyeket maguk a megszálló csapatok lopás, rablás, gyűjtogatás, rombolás stb. által közvetlenül okoztak az ország megszállott területén. Ezeket a károkat rövidség okából *közvetlen* hadikároknak fogjuk nevezni a második csoportba sorozható oly károkkal szemben, amelyeket a megszálló csapatok *közvetve* úgy okoztak, hogy a javakat nem maguk vették el a lakosságtól, hanem azok megszerzésére a helyi, politikai hatóságokat, illetőleg ezek közegeit kényszerítették.

Kétségtelen, hogy a megszálló csapatok részéről akár közvetlenül, akár közvetve okozott károk, a *hadikár* fogalma alá esnek. Ezt a felfogást támogatja a m. kir. minisztériumnak 4471/1916. M. E. számú rendelete, továbbá a m. kir. belügy-

miniszternek az akkori román megszállásra való tekintettel bizalmasan kibocsátott 5773/1919. B. M. számú rendelete, amely utóbbi az iránt intézkedik, hogy a román megszálló csapatok részéről okozott hadikárokat, minden megkülönböztetés nélkül, hatóságilag kell összeírni.

II. A *közvetlen* hadikárok megtérítésére az állam saját polgáraival szemben sem *közjogilag*, sem *magánjogilag* kötelezve nincsen.

A hadiszolgáltatásról szóló 1912. évi LXVIII. tc. ugyanis csak az állam hadrakelt fegyveres ereje és a velünk szövetséges államok csapatai részéről, a hadviselés érdekében igénybe vett szolgáltatások megtérítéséről intézkedik, de az ellenség által okozott károokra nem vonatkozik. Természetes, hogy az állam törvényhozásilag vagy pedig a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján — mint például az erdélyrészi hadikárokról szóló 4471/1916. M. E. számú kormányrendeletben tette — rendszerint magára vállalhatja e károknak részben vagy egészben való megtérítését. Ennek az esetleges rendelkezésnek alapját (causáját) az állam és polgárai között fennálló erkölcsi és közjogi kapcsolat, továbbá az a megfontolás szolgáltatná, hogy az állam érdekelve van abban, miképp polgárai, akik önhibájukon kívül, az ellenség ténykedése folytán kárt szenvedtek, a lehetőség szerint kárpótlást kapjanak, hogy így gazdaságilag ismét talpraálljanak.

Nem hinném, hogy a kormány a mostani súlyos belpolitikai és közgazdasági viszonyok között e kérdés gyakorlati megoldásával közelebbről foglalkoznék; de nem lehetetlen, hogy a közgazdasági állapotok megszilárdulása esetén, a megszállásból eredő károk megtérítése, sok más megoldásra váró kérdéssel együtt, még a nemzetgyűlés elé fog kerülni. Mindaddig azonban, míg az állam ily irányban törvényesen nem rendelkezik, az államkincstárt a közvetlen hadikárok megtérítésére bírói úton kötelezni nem lehet s ha ellene mégis ily tárgyú keresetlevelet adnának be, legcélszerűbb azt a Pp. 180. §. 1. pontja alapján azon a címen, hogy a kereset érvényesítése nem tartozik polgári perútra, a Pp. 10. §-a és 141. §. 1. bekezdése értelmében hivatalból visszautasítani.

III. A *közvetve* okozott hadikárok megtérítése iránt indított keresetek fölött már ily könnyen átsiklanunk nem lehet; mert ezekenél a magánjogi vonatkozások is belevegyülnek a jogkérdésbe úgy, hogy azt pusztán közjogi alapon el nem bírálhatjuk.

A közvetett károk legtöbbször úgy keletkeztek, hogy a megszálló csapatok parancsnoksága utasította a helyi hatóságot vagy azok közegeit, hogy a csapat részére a megjelölt javakat hatáskörükben szerezzék be s bocsássák rendelkezésre. Például kiadták a parancsot, hogy holnap reggel 8 óráig a csapat részére ennyi meg ennyi kg kenyér, hús, zöldség, bor, takarmány stb. álljon készen.

A helyi hatóságok azután közegeik útján saját hatáskörükben intézkedtek, hogy a követelt élelmicikkeket és más javakat előteremtsék és pedig úgy, hogy azokat vagy a tulajdonos beleegyezésével (szerződéses alapon), vagy anélkül (egyszóval «requirálással») igénybevétték.

A megszálló csapatok a részükre kiszolgáltatott javakat ritkán térítették meg teljes értékükben, hanem azokért vagy egyáltalán semmit sem fizettek, vagy ha fizettek is, jóval a forgalmi értéken alól.

Vitán felül áll, hogy az a térítmény, amelyet a megszálló csapat az igénybevett javak ellenértéke fejében a hatóságnál lefizetett, azokat illeti meg, akiktől a javak származtak. Mi történjék azonban akkor, ha a megszálló csapatok a javakért egyáltalán nem, vagy azok forgalmi értékénél (maximális áránál) kisebb összeget fizettek? lehet-e ilyen esetekben kártérítést követelni az államkincstártól vagy az állam törvényes szerveitől, avagy a törvényhatóságoktól vagy községektől, amelyeknek közegei felettes hatóságuk utasítására az igénybevett eszközöket? Ez a kérdés értekezésem tulajdonképeni tárgya.

Ha a politikai hatóságok vagy közegeik a megszálló csapatok részére szükséges vagy szükségesnek vélt javak megszerzése körül minden kényszer, erőszak vagy fenyegetés nélkül csak «buzgóságból» jártak el (ami, sajnos, a megszállás nehéz napjaiban szintén megtörtént!) a kérdésre a válasz igen egyszerű: ez esetben az illető politikai testület vagy közegük felelős a

polgároknak okozott károkért, mert hatáskörüket átlépve, az ellenség javát szolgáló s a törvényekbe ütköző ténykedést fejtettek ki.

A most említett eset csak kivétel; mert a helyi hatóságok a megbízás elől ott, ahol csak lehetett, hazafiásan kitértek s legtöbbször csak a megszálló csapatok fenyegető fellépése folytán jártak el s ezzel mintegy az ütköző szerepét töltötték be a megszálló csapatok és a lakosság között. Ez a kényszerhelyzet a megszálló katonaság jelenlétéből és a hadiállapotból *önként következik* s a kényszer fenforgását, miután a praemissák adva vannak, minden esetben *vélelmeznünk kell*, ha csak a felperesként fellépő fél az ellenkezőjét nem bizonyítja.

A valóság az, hogy a megszálló csapatok a fentartásuk és ellátásukhoz szükséges javakat mindenáron megszerezték volna, még akkor is, ha — mondjuk — a helyi hatóságok minden fenyegetéssel dacolva, a közreműködést megtagadták volna. Az, hogy a megszálló csapatok legtöbbször a helyi hatóságokhoz fordultak, csupán az üres forma és a «törvényes látszat» megővése végett történt, mert tudjuk, hogy ahol a helyi hatóságok a követeléseket bármely okból ki nem elégíthették, ott a javakat maguk a megszálló csapatok vették el a lakosságtól, ennek még nagyobb kárával! A megszálló csapatok járőrei például a legelső járőrként felszólíthatták volna arra, hogy nekik 10 mm. bургonyát szolgáltatson. S ha az illető a kényszer hatása alatt, a legelső bургonyaföldön a kívánt mennyiséget összeszedte volna, ezért őt polgári vagy büntető úton ép oly kevéssé lehetett volna felelősségre vonni, mint azt a hatósági közeget, aki hasonlóképp a kényszer hatása alatt működött.

Hátra van még annak a kérdésnek eldöntése, hogy a hatóság felel-e az olyan károkért, amelyek úgy származtak, hogy a lakosság a javakat a megszálló csapatok részére a hatósággal kötött megállapodás, tehát szerződéses alapon szolgáltatta ki? Vegyük például, hogy a helyi hatóság a pékekkel és a mészárosokkal a megszálló csapat részére bizonyos mennyiségű kenyér és hús kiszolgáltatása iránt megegyezik s a megszálló csapat ezért egyáltalán nem, vagy értéken alul fizet!

Ha az akkori helyzetből folyó s fentebb tárgyalt vélelem álláspontjára helyezkedünk (s ez az egyedüli helyes megoldás!) úgy alkalmaznunk kell a magánjognak azt a tételét, amely a harmadik személy (megszálló csapatok) részéről elkövetett fenyegetés folytán megkötött szerződések megtámadhatóságára vonatkozik. E tekintetben utalok a polg. törvénykönyv tervezetének (biz. szövegezés) 780. §-ára, amely ekként rendelkezik: «Az a fél, akit a másik család megtévesztés vagy *jogellenes fenyegetés* által bírt rá a szerződés megkötésére, megtámadhatja szerződési nyilatkozatát. *Harmadik személytől* elkövetett ily cselekmény csak úgy szolgálhat alapul a megtámadásra, ha a másik fél a szerződés megkötésekor tudhatott a cselekményről vagy ha a szerződésből ingyenes előny vagy aránytalan nyereség háramol-nék reá.»

Miután pedig a károsult fél a szerződés megkötése és a javak átengedésekor tudhatott és tudott is a kényszerhelyzetről, illetőleg a jogellenes fenyegetésről: nincs jogi akadálya annak, hogy a bíróság a fenti jogtétellel való hivatkozással az alperes szerződési nyilatkozatát a megtámadás következtében, visszahatóság érvénytelenné nyilvánítsa s ennek folyományaként a felperest kártérítési keresetével elutasítsa.

IV. Nem helyesen érvel az, aki arra az álláspontra helyezkedik, hogy a megszállás költségei azt a politikai (erkölcsi) testületet terhelik, amelynek területén a megszálló csapat tartózkodott s így a polgárságtól a megszálló csapatok részére elvett javakért a gazdagodás erejéig az a politikai testület felelős, amelynek területén a károsult fél lakik; mert a hadikár végeredményében magát az államot, annak minden egyes polgárát, tehát még azokat is terheli, akik a megszállás alatt nem szenvedtek. Minthogy pedig — amint azt értekezésem elején kifejtettem — az államkincstárt külön törvényes intézkedés hiányában a hadikárok megtérítésére szorítani nem lehet; annál kevésbé lehet az ily károknak az állam helyett leendő előlegezésére a politikai (erkölcsi) testületeket bírói ítélettel kötelezni.

Több község autonom hatáskörében akként rendelkezett, hogy a román requirálás által kárt szenvedett lakosokat oly módon fogják kártalanítani, hogy a károsszeget akár pótdó alakjában, akár más módon az egész lakosságra kivetik vagy a

község vagyonából fedezik. Konkrét esetből kifolyólag a m. kir. belügyminisztérium 3639/XII. 1920. számú rendeletével az ily határozat jóváhagyását megtagadta azzal a megokolással, hogy «nincs törvényes alapja, ennél fogva nem is lehet helye olyan eljárásnak, amely szerint az egyeseknek okozott ilyen károk megtérítése a községre, mint erkölcsi testületre áthárítható lenne». Ez a rendelet is az értekezésben elfoglalt azt a jogi álláspontot támogatja, hogy az erkölcsi (politikai) testületeket a hadikárokért — származtak legyen azok a hatóság egyoldalú kényszer requirálásából, vagy szerződéses viszonyból — felelőssé tenni nem lehet.

V. Gyakori eset az is, midőn a megszálló csapatok a lakosságtól jogtalanul elvett javakat az ország területén belül értékesítették s a károsult fél az új szerző ellen tulajdoni — vagy amennyiben az alperes a dolgon időközben már túladdott volna, — kártérítési perrel lép fel.

Ezeket a kérdéseket a magánjognak, a tulajdonszerzésre vonatkozó általános szabályai szerint kell elbírálni.

Ha a felperes igazolja a perben, hogy a dolog korábban az ő tulajdona volt s azt a megszálló csapatok tőle lopás, rablás útján vették el, a keresetnek helyet kell adni; mert oly esetben, ha a tulajdonos a dolog birtokát rablás vagy lopás által vesztette el, tulajdonszerzés nem következik be. (Terv. 457. §. 1. bek.)

Más esetekben kiindulási alapul szolgálhat az, hogy aki a megszálló csapatoktól szerez, az nincs jóhiszemben... Az ellenkező bizonyítása a szerző felet terhelné.

Felmerülő egyéb mellékkérdések elbírálásánál pedig a magánjognak vonatkozó szabályait kell alkalmaznunk.

VI. Felesleges perek elkerülése végett célszerű lenne ezt a kérdést is az 1262/920. M. E. számú rendeletben foglalt módon, átmenetileg és nemlegesen kormányrendelettel olyképp szabályozni, hogy a megszállásból származtatott követeléseket további rendelkezésig az államkincstár vagy az állam törvényes szervei, avagy a törvényhatóságok vagy a községek ellen bírói úton érvényesíteni nem lehet s a már folyamatban lévő ily tárgyú perekben a bírói eljárást további intézkedésig, fel kell függeszteni.

Dr. Ötömösy Zoltán.

II.

A kényszer kérdéséhez. A szerkesztőség azt gondolta, hogy amidőn az előző, minden részében érdekes cikket örömmel közlést, nem hagyhatja megjegyzés nélkül a megszálló csapatok fenyegetésének nyomása alatt megkötött szerződésekre vonatkozó döntést és okfejtést s megbízásából keletkeztek e sorok: A magánjognak általában és különösen a polgári törvénykönyv bizottsági szövegének az a szabálya, amely harmadik személyeknek kényszerítő cselekményeiről szól, azokra az esetekre vonatkozik, amelyekben a harmadik személy a kényszerítő cselekményt valamelyik szerződő fél érdekében követi el, de nem arra az esetre, amelyben a maga érdekében kényszeríti a felet, hogy mással szerződjék, vagy általánosabban, amelyben a maga érdekében kifejtett kényszerrel idézi elő ezt a szerződést. A harmadik személynek a maga érdekében kifejtett kényszere nem érinti az ügylet érvényességét. Lényegtelen az is, vajjon a másik szerződő fél tudott-e a kényszeréről, mert összejátszás esetén kívül az nem tartozik rá, hogy a szerződésnek célja valamely veszélynek az elhárítása akar azzal, hogy a fenyegetett fél magának szerez be fegyvert védelemre, vagy a fenyegető személynek szerzi be azt, amit követel. A hatóságnak ügylete, amelyet a termelőkkel, iparosokkal az ellenséges megszálló csapatoknak szállítandó árúk tekintetében köt, érvényes ügylet tehát. A megtámadhatóságot különben az eset különös körülményei sem indokolnák, mert evidens az, alapjában, úgy látszik, a cikkírónak is az a véleménye, hogy az volna helyesebb, ha a megszállás okozta károkat a közösség viselné és nem akit véletlenül ért. Lehet, hogy törvényhozói intézkedés nélkül, tekintettel a káráthárítás közjogi kauzájára, a bíró nem ítéltet így, de semmiesetre sem kell neki arra törekedni, hogy amikor a kár, ha nem is az állami, de legalább a községi közösséget éri, azt egyesekre (nem a község összes tagjaira) áthárítsa.

W. F.

Házastársak közti ajándék és közszerzemény.

I. Házassági vagyoni jogunknak legnagyobb jelentőségű intézménye — nem számítván ilyenül a «női szabadvagyon» t, amely nem intézmény, hanem épen külön intézménynek a hiánya, kétségtelenül a közszerzemény. Ez igényli a legkimerítőbb törvényi szabályozást (a polgári törvénykönyv javaslatának bizottsági szövegében, következőkben: Bsz. ötvennégy §. szól a házassági vagyoni jogról és abból huszonnyolc a közszerzeményről) s ez foglalkoztatja legintenzívebben a bírói gyakorlatot is (huszonegy hivatalos tekintélyű döntvényből¹ szintén a nagyobbik rész; tizenkettő vonatkozik rá). Ez intézménynek egy, úgy az elméletben, mint a praxisban vitás-pontjáról szólnak a jelen sorok: hogy t. i. milyen befolyással vannak a házastársak egymásközötti ajándékozásai a közöttük később megejtendő közszerzeményi elszámolásra?

A közszerzeményi intézmény vezérgondolata és célja az, hogy a házastársak a közös munkájukkal szerzett vagyonban egyenlően részesedjenek.² Vagyis: hogy a házasság megszűnése után oly módon számoljanak el egymással (már ők maguk, vagy az örökösök), hogy az együttes munkálkodásuk akkor meglevő eredményének fele része az egyik hitvestársnak jusson, más fele a másiknak.³

A házastársak közti ajándékozás evvel kapcsolatban már most kettős problémát vet fel. Egyfelől a céltűzését, hogy t. i. arra törekedjünk-e, hogy ez az egyenlő közszerzeményi osztály álljon elő változatlanul az ajándékozás *dacára* is? illetve, ha az ajándékozás tekintetbevételével más eredményt kívánunk, akkor mi legyen az? Másfelől az eszközök kérdései, amelyekkel az így, vagy úgy kitűzött célt elérhetjük.

II. Lássuk előbb, miként lehet végeredményül az egyenlő⁴ részesedést előállítani, ha valamelyik fél már előbb odaajándékozta vagyonának valamely részét a másiknak? Nevezetesen: a) Annak a *kiszámításánál*, hogy mennyi lesz a megajándékozott fél közszerzeményi követelése az ajándékozóval szemben, számba kell-e venni az ajándék értékét? b) Ezen közszerzeményi igény *kielégítésére* be kell-e tudni az ajándékot? c) Igényelhet-e viszont az ajándékozó később a leszámolásnál az *ajándék után* közszerzeményt a megajándékozottól? vagy ami ugyanaz; a megajándékozott vagyonában «közszerzemény»-e ez az ajándék, vagy «külön vagyon»?

Például: Ha a férj 100,000 K-t szerzett a házasság idejében és abból 30,000 K-t odaajándékozott nejeének,⁵ vajon akkor a házasság megszűntekor: a) 100,000 K *alap* után fog-e a nő közszerzeményt igényelhetni (azaz 50,000 K-t)? vagy csak 70,000 K után (azaz 35,000 K-t)? b) Az öt illető (50,000, illetve 35,000 K) igény kifizetésére betudandó-e a 30,000 K, amit már megkapott, vagyis csak a különbözet (20,000, illetve 5000 K) jár-e neki, avagy az egész kiszámított illetőség, tekintet nélkül a már ajándékkal kapott összegre? c) Mondhatja-e viszont a férj, hogy neje

¹ Érttem a Kúriának a Polgárjogi határozatok tárában (P. II. T. 6—15. sorszám alatt foglalt, továbbá az ugyanabba leendő felvételre kizemelt és jelenleg a «Magyar Jogi Szemle» mellékletében, a «Magánjog Tára»-ban (Mj. T.) 5—11. és 40—63. sorszám alatt olvasható házassági-vagyonjogi döntvényeit.

² Ép ezért rendeli a törvény a szerzeményi közösséget csak azon osztályokra el, melyeknél élettapasztalat szerint a közös munka tényleg megszokott lenni. És ezért is lehet a közszerzeményi osztózást a házasság megszűntéig kitolni; mert hisz (abnormis kivételektől eltekintve) a házasság fennállta alatt a házastársak úgyis együtt és egyformán élvezik keresményüket.

³ Aminek keresztülvitelére a jogtechnikai főelv, hogy «minden házastárs követelheti a másiktól annak felét, ami a másiknak vagyonában közszerzemény» (Bsz. 46. így ma is). Ahol is «közszerzemény» *lényegileg* annyit tesz: a házastársak közös munkálkodásából előálló vagyonszaporulat.

⁴ Egyelőre nem térünk ki arra; vajon a «közszerzeményre leendő betudás» kikötésével történt-e az ajándékozás (illetőleg «a közszerzeményi követelés előzetes kiegyenlítésére») vagy pedig ellenkező kikötéssel? vagy minden idevágó kikötés nélkül?

⁵ Egyszerűség kedvéért feltesszük, hogy egyébként az egyik félnek sincs külön vagyona és a nő a maga részén nem szerzett a házasság ideje alatt semmi mást, mint ezt a 30,000 K-t.

vagyonában a 30,000 K ajándék közszerzemény, vagyis igényelhet-e ezen a címen 15,000 K-t vissza?

III. Világos mindenekelőtt, hogy az első két kérdés: az *alap* (a) és a *betudás* b) kérdése elválaszthatatlanul együtt döntendő el.

Vagy azt kell mondanom: az ajándékösszeg számbaveendő, *úgy* az igény alapjának megállapításánál (példánkban: 100,000 K után jár a nőnek közszerzemény), *mint* az így megállapított igény kielégítésénél is, arra igenis betudandó, (azaz: a nő a neki összesen járó 50,000 K-ból 30,000-t már az ajándék által megkapott s csak 20,000 K jár neki még); vagy pedig azt: az ajándékösszeg *sem* az *alapról*, *sem* a kielégítésnél nem vehető számba (a nőnek csak 70,000 K alapján jár 35,000 K összegben a közszerzemény, de ez *teljes* összegében kifizetendő az ajándékra való tekintet nélkül).

Nyilvánvaló ugyanis, hogy a combinatorice még képzelhető két másik eset a priori képtelenség. Nem lehet az alapról számbaveenni az ajándékot, de a fizetésnél be nem tudni, mert akkor az ajándékösszeg után az ajándékozó *kétszer* adózott volna és végeredményben — ami nyilván az egész intézmény alapgondolatába ütközik — kevesebb maradna neki, mint hogyha az ajándék tárgyát ő soha meg nem szerezte és házastársára át nem ruházta volna. (Vagyis: ha a férjnek 100,000 K után kellene az 50,000 K-t kifizetnie, a már ajándékozott 30,000 K-n *felül*; az asszony 80,000 K-t kapna és a férjnek csak 20,000 K-ja maradna, pedig ha ő a házasság alatt egyáltalán csak 70,000 K-t szerzett volna, akkor is 35,000 K-ja maradna a végső osztózásnál.) És másfelől ugyancsak nem lehet az ajándékot az alapról számba nem venni, ellenben a kielégítésbe igenis betudni, mert akkor viszont a megajándékozott kapna végeredményben kevesebbet, mintha az ajándékozás nem is történt volna meg, ami szintén abszurdum. (Vagyis: ha azt mondanám, hogy az asszonynak csak 70,000 K alapulvételével jár 35,000 K közszerzemény, de arra 30,000-t már megkapott, végösszegben csak 35,000 K jutna neki, pedig ha az ajándékozás nem is történt volna, 50,000 K volna az illetősége.)

IV. Az eddigiekből kitűnik, hogy *ha* az ajándékot be kell tudni a közszerzeményi illetőségre (és pedig akár a felek kikötése alapján, akár, mert a jogszabály ezt ellenkező kikötés hiánya esetére diszpozitive elrendeli):⁶ *akkor* a végelszámolásnál (annak megállapítása végett, mi jár még a megajándékozottnak), az ajándékozó vagyonában a házasság megszűntekor meglevő «közszerzemény»-hez *hozzá kell számítani* az ott tényleg már meg nem levő ajándék értékét is, az így megnagyobbított alap fele lesz a másik házastárs közszerzeményi követelése, melyből aztán *le kell vonni* («betudás») az ajándékösszeget. (Példánkban: meglevő 70,000 — odaajándékozott 30,000 = összesen 100,000 K fele: 50,000 K; s levonva az ajándékot, jár még 50,000—30,000=20,000 K). Ezt technikailag különbözőképp lehet keresztülvinni. Az előbbinél egyszerűbb számítási mód, ha a műveletek sorrendjét megfordítjuk: előbb kiadunk az ajándékozó megmaradt «közszerzemény»-éből az *ő saját* különvagyonának ugyanannyit, s aztán csak a maradékot felezzük el.⁷ Így számol Bsz. 61. l. bekezdése.⁸

V. Miután pedig az így megejtett végelszámolás után a megajándékozott ugyanabban a helyzetben van, mintha eredetileg egyáltalán nem kapott volna ajándékot, hanem az ajándék egész a közszerzeményi elszámolásig megmaradt volna az ajándékozónál: (ebben az esetben) nem lehet szó arról, hogy a kapott ajándéknak felerésze közszerzeményi igény címen ismét visszajárjon az ajándékozónak: mert akkor az közszerzeményt kapna abból, amit közszerzeményként (a közszerzeményre be-

⁶ Hogy elrendeli-e? s illetőleg elrendelje-e? az további kérdés, miről később (IV. alatt) lesz szó.

⁷ Az eredmény ugyanaz. Legyen az ajándék m s az ajándékozónál megmaradó «közszerzemény» n. Az első gondolatmenet szerint az általa még kifizetendő összeg $\frac{m+n}{2} - n = \frac{m+n-2n}{2} = \frac{m-n}{2}$; a második mód mindjárt így konstruálja: megmaradt részből levonni az ajándékösszeget s az eredményt felezni, vagyis szintén: $\frac{m-n}{2}$.

⁸ Ugyanide vezet Zsögödnök a «Magánjogi Tanulmányok» II. kötetében található «Házassági vagyoni jogi javaslat»-a (Hvj.) 53. l. első mondata és 45. egybevetésével; illetve 53. l. második mondata, utóbbi mindjárt arra is figyelemmel, hogy az osztózás lehetőleg in natura történjék, ami az intézmény főelvénél egyik megjelenési alakja, s amit pl. Mj. T. XI. is szándékol.

tudandólag) adott és így végeredményben többet tartana meg, mint hogyha nem is ajándékozott volna.⁹ (Példákban: a nő a 30,000 K ajándékon felül megkapna közszerzemény címén 20,000 K-t, de az ajándékból vissza kellene adnia a felét, 15,000 koronát, s így csak $30,000 + 20,000 - 15,000 = 35,000$ K-ja maradna; míg ha ajándékozás nem történt volna, 50,000 K-t kapna. Ez (mint a számvetés is mutatja) ugyanaz az abszurdum, melyet fentebb (a III. pont végén) abban az esetben láttunk, ha az ajándékot az alapra nem számítanók fel, de a kielégítésre betudnók.

Vagyis a II. c) alatti kérdésre az első felelet az: ha az ajándékot betudjuk a megajándékozott közszerzeményi igényére, akkor az után az ajándékozó közszerzeményi igényt semmi esetre sem számíthat,¹⁰ másszóval: az ajándék a megajándékozottnak «különvagyonn»-a.

Ezen vonatkozásban tehát Bsz. 49. l. 1. pontja, Bsz. 63., Zsögöd Hvj. 53., 2. és 30., valamint Mj. T. X. és XI. utolsó mondata, melyek mind azt rendelik, hogy a házastársától kapott ajándék nem közszerzemény, hanem különvagyonn, feltétlenül megállanak.

VI. Ha tehát az ajándékot a) a közszerzeményi követelés alapjának megállapításában számbavesszük; b) a kielégítésre betudjuk és c) a megajándékozott oldalán különvagyonnak tekintjük; akkor a végeredmény az, hogy az ajándék dacára is egyenlő rész jut mindkét félnek a közszerzeményből. (Példánkban: 50—50,000 K.)

Másszóval: a II. pontban felvetett kérdések eldöntéseinek ez a sorozata az I. pontban a közszerzeményi intézmény céljával állított egyenlő osztályhoz vezet, és tegyük hozzá: ez vezet leg-egyszerűbben (cf. utóbb II. j.) ahhoz. Ha ez a célunk: a fellemerült kérdések az eddigiekben meg vannak oldva.

De vajjon tényleg ki kell-e tűzni ezt a célt? Vagy pedig — ami szintén lehetséges — azt mondjuk-e: a helyes nem az ajándék dacára való egyenlő osztály, hanem az, hogy a megajándékozott végeredményben is jobban járjon, hisz azért kapott ajándékot.

Ez utóbbi célhoz a fentebb (III. alatt) lehetők jelzett másik felfogás vezet el, mely szerint az ajándékot a) a közszerzeményi követelés alapjának megállapításánál ugyan nem vesszük számba, de viszont b) az így megállapított igény kielégítésére sem tudjuk be; amihez persze még hozzá kell tenni, hogy c) a megajándékozott oldalán (ép úgy, mint a jelen pont elején a másik megoldás-sorozatban is) «különvagyonn»-nak tekintjük.¹¹ Ez esetben (és csak ez esetben) a megajándékozott kedvezőbb helyzetben van az ajándékozónál; tényleg kapott valamit az ajándék által. (Példákban, mint fentebb — III. pont 2. bekezdés — levezettük: a megajándékozott asszonynak ajándéku 30,000, közszerzeményül $35,000 = 65,000$ K jutna; s férjnek csak 35,000 K.)

Ezt a felek mindenesetre kiköthetik,¹² amint hogy kiköthetik az ellenkezőjét is (azt, hogy «az ajándék a közszerzeményre betudassék».¹³

A probléma magva tehát ez: vajjon abban az esetben, mely az életben túlnyomólag fog előfordulni, mert hisz a házastársát megajándékozó házastárs rendszerint nem gondol a közszerze-

ményre, azaz a házasság megszűnése utáni időre, hogy sem ezt, sem azt ki nem kötik: mi legyen a jog diszpozitív szabálya?

Kodifikációs munkálataink irányzata e ponton ellentétes a Kúria döntvényeiből kitűnő felfogással.

Már a kodifikációnkat e részben megindító Zsögöd-féle Hvj. (53.) úgy rendelkezett, hogy ellenkező megállapodás hiányában arról, amit a házastárs házastársától a szokásos alkalmi ajándékozásokon kívül viszteher nélkül kapott, azt kell tartani, hogy az neki a közösség fejében előre adatott. Ez — az indokolás szerint — azon alapszik, hogy «minden liberalitás szorosan értelmezendő, már pedig így értelmezve, kisebb az áldozat a részlet oldaláról. Fel nem tehető a férjről, aki pl. a közszerzeményi házat nejjére átírja, ... hogy ő amellet a feleségét a közszerzemény iránt teljes jogában meg akarta volna hagyni, éppen úgy, mintha semmit sem kapott volna ...»

És legutóbb, bár más szóhangzattal, de tartalmilag ugyanezt rendeli Bsz. 61. 2. is.

Ellenben a Kúria álláspontja (PHT. 10. sz. a.): «A házastársak egyike által a másiknak ajándékozott vagyon a megajándékozott házastárs közszerzeményi igényének kielégítésére csak abban az esetben számítható, ha az ajándékozási szerződésben gízránt kifejezett rendelkezés foglaltatik, vagy ha az ajándékozónak az a célzata, hogy az ajándék tárgya a közszerzemény kielégítéseül beszámíttassék, a fennforgó körülményekből megállapítható.¹⁴

Ez az állásfoglalás, — habár bölcs mérséklettel, mert hisz a konkrét szükség esetében «a fennforgó körülményekből», pl. az ajándéknak az egész közszerzeményhez viszonyítottan jelentős nagyságából is, elvégre mindig meg lehet állapítani azt a «célzatot, hogy az ajándék tárgya a közszerzemény kielégítéseül beszámíttassék» — elvben ellentétes a Hvj. és Bsz. álláspontjával, és, ha tompított éllel is, de azt a diszpozitív rendelkezést tartalmazza, hogy a házastársak közti ajándék nem tudandó be a közszerzeményre. (Vagy, ha úgy tetszik, azt a vélelmet, hogy a felek ezt a betudást nem szándékozták.)

A magam részéről Zsögöd indokolását és annak alapján a Hvj. és Bsz. álláspontját tartom helytállóknak.

VII. Témánk egy kiágazása: Vajjon akkor sem követelhet vissza utóbb, a közszerzeményi elszámolásnál, az ajándékozó semmit az ajándékból, ha az több, mint amennyi a másik házastárs közszerzeményi igénye volna? vagyis ha az quasi túlfizetés?

Hvj., Bsz., Pht. és Mj. T. — anélkül, hogy erre a kérdésre részletesen kitérnének, — egyetértének abban, hogy az ajándék (beleértve Bsz. 63. és 49. l. szerint a közszerzemény előzetes kiegyenlítésére átruházott vagyontárgyat) a megajándékozott házastárs vagyonában «különvagyonn». Azaz: esetleg ugyan betudandó az ő közszerzeményi követelésére, de abból az ajándékozónak közszerzemény címén semmiesetre sem járhat vissza semmi, tehát jelen kérdésünk esetében sem. (Örökjogi analógia: amit az intestat örökrészbe be kell tudni osztályrabocsátás, — abból, ha meg is haladná ezt a részt, mégsem kell, — addig, amíg a köteles részt nem sérti, — visszaadni semmit.)

Ezt általában helyesnek érzem, mert ha a házastárs a vagyonában levő közszerzeményből felénél többet¹⁵ ajándékoz oda, ezt nem igen teszi avval a szándékkal, hogy a házasság megszűnte után abból valamit visszaköveteljen.

⁹ Cf. Zsögöd: Magánjogi Tanulmányok II. 877. l. utolsó bek.

¹⁰ Támaszthat-e, illetve támaszthasson-e, ha be nem tudjuk? — ez további kérdés, miről később, VI. alatt van szó.

¹¹ Mert ha «közszerzemény»-nek néznők: visszavennők balkezzel, amit a jobbal adtunk, és ugyanoda jutnánk, mint hogy ha betudtuk volna az ajándékot. Ez tehát egy második út az egyenlő osztózás eredményéhez. (Példákban: a nő kapna ugyan ajándéku 30,000, közszerzeményül $35,000 = 65,000$ K-t; csak hogy a férj visszakapná a «közszerzemény»-t tevő ajándék felét, 15,000 K-t, s így végeredményben mégis csak $65,000 - 15,000 = 50,000$ K-ja maradna a nőnek.)

¹² Ez a jelentősége annak a kikötésnek, hogy «az ajándékot a közszerzeménybe nem kell betudni». (Evvel rokon megállapodásnak mutatkozik Bsz. 62. l. és pedig 62. 2. dacára is.)

¹³ Bsz. 61. l. Más szóval: «amit a házastárs a házastársától a közösség fejében előre kikap». Hvj. 53. Vagy: a «vagyon tárgyat a közszerzeményi követelés előzetes kiegyenlítésére ruházzák át.» — Bsz. 63. Különbözik-e ez valamiben az ajándéktól? arról alább a VII. pontban esik szó.

¹⁴ Legújabbban a Mj. T. XI. alatti döntvény utolsó szabálya, hogy «... a ... vagyon azon részére, melyet az egyik házastárs ... a másiknak ajándékozott, a közszerzeményi jogosultság elenyésszik ...» ugyan más összefüggésben áll és elsősorban nem a jelen kérdést akarja eldönteni, hanem — erre való tekintet nélkül — azt a fentebb V. alatt tárgyalt másikat, vajjon igényelhet-e utóbb az ajándékozó közszerzeményt az ajándékból, mindamellet az általánosabb fogalmazásból másodsorban azt is ki lehet érezni, amit a szövegünkben idézett döntvény mond. Mert hiszen ha a «betudás» tovább terhelne az ajándékot, amivel, mint a fentebb II. j.-ből kitűnik, materialiter egyet jelent az, ha betudás ugyan nincs, de viszont a megajándékozott részén közszerzeménynek nézzük az ajándékot, azt mondhatnók, hogy ebben a vonatkozásban a közszerzeményi jogosultság nem enyészett el, amit pedig éppen a XI. döntvény most idézett szóhangzata kizárni látszik.

¹⁵ Illetve, ha neki is volna a másik fél ellenében közszerzeményi követelése: többet, mint amennyivel ezen viszonykövetelését az ő közszerzeményi tartozása meghaladja.

De van egy kivétel. Az ilyen »tulajándékozás« ugyanis természetesen abban a feltevésben történik, hogy az ajándékozó vagyoni viszonyai utóbb nem fognak lényegesen romlani. Ha ez a feltevés megdől: indokoltnak látnám, hogy a többletnek az ajándékozó igenis visszakövetelhesse annakidején a felét.

Ha pl. (fenti példák szerint) a férj az egész vagyonát alkotó 100,000 K közszerzeményből 30,000 K-t nejének ajándékoz és utóbb saját hibáján kívül teljesen elveszti az ajándékozáskor nála megmaradt 70,000 K-t, míg ellenben nejének megmarad a 30,000 K-ja: akkor, ha a dolgok ilyen stádiumában teszem elválnak, méltánytalan volna, hogy ebből a lényegében mégis csak közszerzeményi vagyonból a férj semmit vissza ne kaphasson, merthogy az, — mint abban az összes fentemlítettek egyetértésnek, — nejének »különvagyon«-a.

Hogy ilyenkor az ajándékozó visszakövetelhesse valamit, azt az idézett helyek alapján közönséges ajándékokra egyáltalán nem, csak legfeljebb »a közszerzeményre való előzetes kielégítés« címén átruházott vagyontárgyakra nézve lehetne vitatni, oly indoklással, hogy az »előleg« utóbb túlfizetésnek mutatkozik. Bsz. 63. és 49. l. azonban még ezt is kizárja.

Helyesnek mutatkozik evvel szemben a következő jogszabálynak felállítása, amivel jelen fejtegetéseimet be is fejezem: »Ha a közszerzeményi elszámolás megejtésekor kitűnik, hogy az ajándék, vagy a közszerzeményi követelés előzetes kiegyenlítésére történt juttatás, melyet az egyik házastárs a másiknak a házasság idején adott s mely annak vagyonában még megvan, nagyobb értékű, mint az ajándékozonak vagyonában a házasság megszűnésekor meglevő közszerzemény: ¹⁶ akkor — amennyiben ezt az ajándékozás után az ajándékozó házastárs hibáján kívül felmerült körülmények okozták, — az ajándékozó házastárs ezen többlet felét közszerzemény címén visszakövetelheti«.

Dr. Blau György.

Szemle.

— **A botbüntetés**, amelyet az 1871: LII. tc. eltörölt, félszázad múltán ismét bevonult — a magyar törvénytárba. Egy maroknyi törvényhozó szavazta meg, nem az érvek meggyőző erejének, hanem a gazdasági kétségbeesésből származó erős felindulásnak hatása alatt. Jogászoknak nem kell bizonyítanunk a testi fenyték kriminálpolitikai értékelenségét, laikusoknak pedig hiába kísértentők meg a bizonyítást. »Krisztus is megkorbácsolta a kufárokat« — szölt közbe az árdrágító javaslat tárgyalásakor egy képviselő. Bocsánatot kérünk, ha e nem egészen szabatos bibliaidézetet helyre merjük igazítani. Máté, Márk és Lukács evangéliomában korbácsról egyáltalán nincs szó, János evangéliomában pedig (II. 15.) a következők olvashatók: »És kötélből ostort csinálván, kihajtja mindeneket a templomból, mind az ökröket, mind a juhokat, és a pénzváltóknak pénzeket elhinté és az asztalokat elfordítá.« Hogy a megváltó az állatokon kívül embereket is megostorozott volna, arról a szeretet könyve mit sem tud. Ellenben meg van írva (Máté V. 39.): »Én pedig ezt mondom néktek, hogy a gonosznak ne álljatok ellene gonosszal, hanem aki téged jobbfelül arcul ütend, fordítsd a másik arcadat is.« Jézust, az emberszeretet örök istenét, talán még politica licentia-val sem volna szabad az esztelen gyűlölet brutalitásának igazolására idézni.

Ha a törvényhozó lelkiismeretét el is némitotta a féktelen bosszúvágy, a bíró, a jognak élő lelkiismerete, nem követheti példáját. A törvény a bírót csak feljogosítja, de nem kötelezi a botbüntetés alkalmazására és reméljük, hogy nem lesz magyar bíró, aki ezzel a joggal élne. Mert a bíró nemcsak a törvény alkalmazására, hanem lelkiismerete szerint jogszolgáltatásra is köteles, a jog pedig a kulturának

örökkön fejlődő, a pillanatnyi politikai konjunktúrától független terméke. Ha a törvény jónak látta a botbüntetést, mint fenyegetést, legszentebb hagyományainak megcsúfolásával visszaállítani, a bíró, aki szinte szuverén úr a büntetés kimérésében, még csak nem is vét a törvény intenciója ellen, ha a botbüntetést meghagyja annak, aminek szánva volt — fenyegetésnek. Ennél többet a jelenkor büntetőbírájától, aki a Bn. és a Fb. szellemében nevelkedett, nem várhatunk.

— **A budapesti ügyvédi kamara évi jelentése** a szokottnál jóval kisebb terjedelemben számol be működéséről. Pedig sohasem volt több jelenteni, panaszkodni, követelni valója, mint most. Két év viharzott el fölöttünk a legutóbbi rendes közgyűlés óta. Erről a két évről számol be a jelentés. Általános bevezető része főleg a proletárdiktatúráról mond lesújtó, igazságos kritikát. A proletárdiktatura legsúlyosabban vétett a jogrend, a jogszolgáltatás és az ezeknek fundamentumát képező erkölcs ellen s ezen a téren olyan rombolást, olyan pusztítást vitt véghez, amely a nemzetnek alig is helyrehozható károkat okozott. Minden jogot, minden törvényt, minden szabályt elvetettek s úrrá téve az önkényt, minden haladásnak és összeműködésnek az alapját: a szervezett rendet felbontották és valóságos káoszt teremtettek. Bellum omnium contra omnes! Hatáskörök, elhatárolt egyéni jogkörök nem voltak. Mindenki parancsolt, senki sem engedelmeskedett. És ebben a rettenetes felfordulásban megszűnt minden emberi munka lehetősége, megszűnt minden tervszerű haladás. A magántulajdon szentségét lábbal taposták. A családi jogon végiggázoltak. A szabadságjogoknak még az elemeit is kipusztították. A jogrend, a jogbiztonság helyébe a teljes jogbizonytalanság, a visszaéléseknek, a jogtalanságnak és az igazságtalanságnak az uralma lépett. A magyar bírói kart, a jogoknak, az igazságszolgáltatásnak ezt a megvívhatatlan várát: szétszórták, helyére az önkényuralom önös és államellenes érdekeit szolgáló tudatlan laikusokat állították. Az igazságszolgáltatásnak másik faktorát: a magyar ügyvédi kart pedig elküldték: követ fejteni! Akkor megaláztatásnak egyetlen társadalmi osztály kitéve nem volt, mint az ügyvédség, s oly kálváriát nem kellett senkinek végigjárnia, mint a magyar ügyvédeknek. Az ellenforradalom egyik legelső vértanúját is az ügyvédek sorából vette a proletárdiktatura, a Markó-utcai iskola udvarán vérlázító kegyetlenséggel kivégezt: Stentzel János dr. személyében.

A jelentés azután részletesen foglalkozik jogéletünk jelen-ségeivel:

Itt a cenzura 49 sort törölt.

— **Az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület évi közgyűlését** tartotta. A Tudományos Akadémia dísztermének drága festményei és aranyos cifraságai még kirívóbbá tették azt a sivár, sötéten reménytelen helyzetet, amelyben igazságügyünk munkásai már évek óta sínylődnek és amelynek javítására ígéretek és legtöbbször halvaszületett terveken kívül alig történt valami. A közgyűlés is csupán megállapíthatott tényeket, amelyek köztudomásúak és az elnöklő Adolf Sebestyén és Vályi Sándor visszapillantásai is csak egy küzdelem és gondteljes, energiát, egészséget ölő multat tárhattak a hallgatóság elé anélkül, hogy a készülő törvénytervezettel, amely a bírói külön státust teremti meg, a csüggedőkbe reményt tudtak volna önteni. Még a szerencsésebbek közé tartoztak azok, akik tréfás oldaláról nézve a dolgot, számolgatták, hogy az új törvény jóvoltából 40 vagy 50 K lesz-e a havi fizetési többlet. Elszomorító volt azonban, amidőn a panaszok áradatát, a nélkülözések tengernyi sokaságát kellett végig hallgatni a megszállott területekről menekülő kártársaktól, akiknek keserűen kellett csalódnia abbéli várakozásukban, hogy a megcsontított állam is tudja majd eltartásukat biztosítani. Ha a hónapok során vagonokban tengődő, egy öltözet ruhában szűkösködőbe szavak még önthetnek reményt, úgy ez az új elnök Wolf Károly beköszöntő beszédjével talán sikerült. A keresztény és nemzeti szellem lesz az — hangsúlyozta Wolf — amelynek akadálytalan érvényesülésének érdekében kell a bírói egyesületnek és tagjainak közremunkálniuk; az biztosítja, hogy a nemzet kiheveri a reá mért megpróbáltatásokat és ellenségeit letiporva megalapítja a szebb jövőt. A nagy lelkesedéssel fogadott kijelentések után már kevesebb volt a helyeslők száma, mi-

¹⁶ Vagyis ha a nála még meglevő közszerzeményből nem telik ki az, amit abból Bsz. 61. l. módjára (a másik házastárs javára történt ingyenes juttatásának ellensúlyozására) a maga különvagyonához hozzáadhatna.

dön az új elnök az anyagi helyzet javításának reményével kecsgetett. Sokszor hallott kijelentések azok, a «folyamatban levő tárgyalások», a «közéjlövőben történő intézkedések» már fanyar mosolyt váltanak ki. Ha igaz, hogy a megpróbáltatások edzik a lelki erőt, úgy a bírói kar tagjaiban a lelki álléták csapatját csodálhatjuk.

— **Biztosítási visszkereset.** A váltótörvény 29. §. 2. p. említett végrehajtás alatt csak a kielégítési végrehajtás érthető. A váltókövetelés a felszámolási tárgyaláson valódnak elismertetvén, a váltótörv. 29. §-án alapuló biztosítási igény megszűnt. (Bp. 8. P. 1307/1918.) De a váltóhitelező a csődtörvény 152. §. 2. bek. alapján követelheti annak a kimondását, hogy a biztosítással lefoglalt ingókra külön kielégítési jog illeti meg: ha a csődbejelentés nem felelt meg a csődtörvény 129. §-a követelményeinek. (Kúria Rp. IV. 14/1919.)

— **Bontókereset elévülése és háborús akadály.** Az 1380/1915. M. E. sz. rendelet egyedül a már folyamatban lévő perekről intézkedik; ellenben nincs oly törvényes rendelkezés, mely szerint a házasságbontó kereset beadására törvényben megszabott határidő meghosszabbítottan volna tekinthető a háború kiütése és annak következtében, hogy a háborús viszonyok megnehezítették a jogsegélyt igénybe venni kívánók helyzetét. (Kúria P. III. 6486/1918.)

— **A betörés ellen biztosított fél gondatlansága.** Ha a pénzszerényt elzáró kulcs a szomszédos szobában lévő fróasztal zárt fiókjában volt elhelyezve, ez a szokásos gondosságnak megfelel: külön kifejezett kikötés híján pedig a biztosító az ő felelősségét a rendes gondosságon túlmenő elővigyázatosság kifejtésétől nem teheti függővé. És minthogy a feltételekben csak az volt kikötve, hogy a biztosított értékek elzárt tűzmentes vas-szerényben őriztessenek, ennek a feltételnek pedig eleget tett a biztosított azzal, hogy a pénzszerény külső páncélajtaja a lapos főkulccsal el volt zárva: az a tény sem szünteti meg a biztosító kártérítési kötelezettségét, hogy a pénzszerény trezorja alatt lévő és az ellopott pénzt tartalmazó vasfiók nem volt kulccsal elzárva. (Kúria P. IV. 647/1919.)

— **Felelősség az alkalmazott által okozott kárért.** A hiányzó békebeli gazdasági munkások pótlására alkalmazott hadifoglyok gazdasági alkalmaztatása és elhelyezése a birtokos joga és kötelessége. A gazdasági munkások elhelyezése rendszerint a gazdatiszt (ispán) hatáskörébe tartozik. Ha a birtokos az ispánnak ezt a rendelkezési jogát nem korlátozta és utóbbi a foglyokat tűzveszélyes helyiségben helyezte el, az ott keletkezett tűz által harmadik személynek okozott kárért a birtokos a 84. sz. t. ü. döntvény értelmében felelős: ha gazdaságának nagy terjedelmére és anyagi helyzetére való tekintettel ez méltányosnak mutatkozik. (Kúria 1919. P. IV. 1451. sz.)

— **Végrendeleti végrehajtó perbevonása.** Ha az örök-hagyó a vagyonkezeléssel is megbízott végrendeleti végrehajtó részére sem örökséget, sem hagyományt nem rendelt, hanem csak a végrendeleti végrehajtói működéssel kapcsolatos jutalmazást biztosított részére, ilyen helyzetben ő a végrendelet érvénye kérdésében *érdekelve nem lévén*, nem szükséges őt a végrendelet érvénytelenítése iránti perbe alperesként bevonni. Vele szemben tehát a kereset elutasítandó. (Kúria 1920. P. I. 198.) Elég lett volna kimondani, hogy a végrendeleti végrehajtó a végrendelet fenntartása körül nincs *jogilag érdekelve* (v. ö. Pp. 84. §-ának a mellékbeavatkozás előfeltételét megszabó rendelkezésével). A jogi érdek hiánya a döntő szempont. Ezért nem követelheti a végrendeleti végrehajtó a neki szánt jutalmazásra vonatkozó rendeltetés fenntartását (még kártérítés címén sem), ha az összes többi érdekelt egyezségileg félreteszik a végrendeletet. *Vagyon*i érdekeltisége azonban el nem vitatható; csak hogy ez még nem ad (sem aktív, sem passzív) legitimációt.

— **Az árúnak könnyen pótolható hiányai.** A vevő a kétségtől hiányos árút (autobuszt), esetleges vételárlaszállítás mellett sem köteles elfogadni, hanem a vételár összegéhez viszonyítva csekélyebb költséggel pótolható hiányok fennforgása esetén is érvényesítheti a részére a törvényben biztosított elállási jogot. (C. Rp. IV. 1750/1919.) Más alkalommal indokainál fogva

hagyatott helyben a budapesti törvényszék ítélete, mely szerint az egységes külön megrendelés szerint készítendő (szalonbútor-berendezésre vonatkozó ügyletnél is, ha egyébként az egyes darabok lényegében a kikötött feltételeknek megfelelnek s azokon csupán csekély, lényegtelen, könnyen kijavítható hiányok vannak, a vevő emiatt még nem léphet vissza az eladó kárára az egész berendezésre vonatkozó ügylettől, hanem csupán ezen csekély hiányok kijavítását és pótlását követelheti. (Hj. Dt. IV. 179. sz.)

— **Fizetések megszüntetése.** A kereskedelmi ügyletnek bűnügyi zár alá vétele, kapcsolatban a kereskedő ellen kieszközölt büntetőjogi biztosítási végrehajtások foganatosításával, az állandó bírói gyakorlat szerint olyan külsőleg felismerhető tény-körülmény, amelyből okszerűen következtethető a fizetésmegszüntetés állapota. (Kúria 1919. P. IV. 1819.)

— **Nyilatkozási kötelesség elmulasztása.** Eladó arról értesíti a vevőt, hogy az eladott gép fontos alkatrészei hiányoznak és nem tételezi fel, hogy a gép a vevőnek ily állapotban megfelelne, miért is az ügyletet felbontottnak tekinti. Az eladónak az ügylettől elálló ez a nyilatkozata nem említ oly jogszerű címet, mely az eladó részére, az ügylettől való elállás törvényes indokául szolgálhatna. A vevő tehát nem tartozik az eladót azonnal értesíteni, hogy az ügyletbe ragaszkodik; és az azonnali értesítés elmulasztása által nem veszti el az ügyletből, illetve az eladó jogtalan elállásából érvényesíthető jogait. (Kúria 1919. P. IV. 1888.)

— **Pályázat jogakadémiai tanszékre.** A kecskeméti ref. jogakadémián megüresedett peres és perenkívüli eljárás, váltó- és kereskedelmi jogi tanszékre pályázat hirdettetik.

A tanszék javadalmazása, — amennyiben rendes tanárral töltesse be, — a VII., amennyiben rendkívüli tanárral, a VIII. fiz. osztálynak felel meg. Rendes tanároknak csak oly pályázók választhatók meg, akik a szaktárgyak valamelyikéből egyetemi magántanári képesítéssel bírnak. Rendkívüli tanároknak választhatók azok, akik a szaktudori oklevéllel bírnak, kötelesek azonban öt év alatt az egyetemi magántanári képesítést szaktárgyuk valamelyikéből megszerezni. A megüresedett tanszéket Kecskeméti város törvényhatósági bizottsági közgyűlése választás útján tölti be. A megválasztott tanár tanszékét 1920 szeptember 1-én lesz köteles elfoglalni. A pályázati kérvényeket július hó 15-ig a jogakadémiai igazgatótanács elnökéhez kell benyújtani. Felvilágosítással a jogakadémia igazgatósága szolgál.

— **A Jogállam júniusi füzeté** következő tartalommal jelent meg: Dr. Fodor Ármin: Polgári törvénykezésünk legújabb reformja. — Kovács Marcel: A polgári peres és nem peres eljárás egyes szabályainak ideiglenes módosítása. — Nitsche Győző: A tisztességtelen versenyről szóló törvényjavaslat tervezetéről. Baumgarten Nándor: Az új adójavaslat.

— **Köteles a szállító baksist fizetni?** Ezzel a kérdéssel foglalkozott a Reichsgericht egyik ítéletében. A tényállás az volt, hogy alperes kétszázezer kilogramm bolgár dohány szállítására kötelezte magát. Kötelezettségének nem tett eleget és a perben többek között azzal védekezett, hogy a szállítás lehetetlen volt, mert csak úgy tudott volna a dohány kiszállítására engedélyt kapni, ha baksist fizetett volna az illetékes hivatalnok-nál, erre azonban, minthogy büntetendő cselekmény, nem volt köteles. A német legfelsőbb bíróság a következő indokolással hagyta figyelmen kívül a szerződésszegő eladónak ezt a védekezését: «A szakértő véleménye szerint kiviteli engedélyt mindenki szerezhetett, aki az illetékes hivatalnokoknak az ott szokásos borraalót megadta. Nem alapos az a panasz, hogy alperes nem volt köteles büntetendő cselekményt (vesztegetés) elkövetni. A felbontási bíróság nem foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a hivatalnokok borraalóval való lekenyerezése, ami Németországban tilos és büntetendő, a bolgár törvényekbe ütközik-e. De ha ez úgy is volna, alperes még sem vonhatta ki magát az alól, ami az üzlet lebonyolításához feltétlenül szükséges és ott szokásos, tehát nem erkölcsellen és lényeges veszéllyel összekötve nem volt. Nem lehetett elfogadni alperesnek azt a védekezését, hogy oly üzleti morál alapján akar helyezkedni, mely a keleti felfogás szintjét meghaladja.»

Feltűnő, hogy a német legfelsőbb bíróság, mely ítéleteiben az erkölcs legszigorúbb mértékét szokta alkalmazni ismertetett ítéletében megköveteli, hogy a német kereskedők balkáni ügyleteikben az ott divó laza erkölcsi felfogást kövessék.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a f. év július–szeptemberi negyedére 30 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Dr. Szűts Miklós, ny. kir. kúriai bíró: Jogrend. —
Sorix: A bírák helyzetéről. — Alföldi Ede, budapesti kir. táblai
tanácselnök: A polgári perrendtartás egyszerűsítése. — Némethy
Ferenc m. kir. csendőrezredes: A közrendészetéről. — Szemle.
Melléklet: Magánjogi Döntvénytár XIII. k. 6. iv.

Jogrend.

A budapesti ügyvédi kamara folyó évi június 27-én tartotta rendes évi közgyűlését, melyen a kamara elnökének gondolat-szép beszédével, az állami és a jogi élet fontos kérdéseinek szentelt s mélyen átgondolt évi jelentéssel és a jogrend fönntartása és biztosításáért állástfoglaló határozatával ezuttal is hűnek mutatkozott a magyar ügyvédi kar legszebb hagyományaihoz, melyek már akkor egyesítették a magyar ügyvédséget a jog és igazság elvei és a kari becsület és áldozatkészség oltára körül, amikor még az ügyvédi kamara intézménye hazánkban nem is létezett.

Ez a szellem még a múlt század első feléig, egy Kölcsey, Kossuth, Deák Ferenc, Szemere Bertalan és kortársaik igazságügyi hagyományaihoz vezet vissza, melyekben a magyar világnézetnek oly fensőbbisége jutott kifejezésre, hogy annak sugarai-ból még most is táplálkozunk. De ezért szoktak ellene most azzal a kifogással hozakodni, hogy annak az avult, sőt káros liberá-lizmusnak hódol, mely a múlt század nagy magyar államférfiai-t és jogászeit általában jellemezte.

A liberálizmusnak meglehettek a maga, részint belőle, részint beléje nőtt hibái, de midőn ez az előkelő jogi testület, az ügyvédi kamara, a jogrendért emeli fel szavát, ebben a liberálizmusnak csak oly tételei érvényesülnek, melyeket a nemzetek fejlődése a pártkérdés kereteiből már kivett, s melyek, mint pl. az egyenlő-ség a törvény előtt, többé nem a liberális vagy bármiféle párt jelszavai, hanem minden kultúr állam alaptételei közt foglalnak helyet. Ez a jogrend nem zárja ki, hogy ne lehessen, sőt ne kelljen küzdenünk a tisztességtelen verseny bármily alakulása ellen, vagy ne kellene mindent elkövetni az elnyomottak és gyöngék felsegítésére az erőszakosak és túlerősek ellen, s hogy pusztá elveken nyargalásból sohase hagyjuk a «salus rei publicae»-ben az egész érdekeit a rész érdekeinek alárendelni. Sőt inkább éppen ez a jogrend mindezeknek állandó ébrentartását és fejlesztését követeli, csak hogy ehhez törvényhozás és nem dilettáns közre-működés kell, nem önkéntes és önkényes vállalkozásoknak fele-lőtlen avatkozása.

A proletárdiktatura legrettenetesebb visszaélése éppen az volt, hogy a jogrend teljes félretételével, a törvényhozás közvetítő intézményeinek és az illetékes hatóságoknak mellőzésével az osztályuralom egyoldalú és önhitt rendelkezéseit akarta a mind-ezekről eleve mit sem értő, nem is álmódó egész társadalom nya-kába varrni. Ne kövessük példáját.

Nagyon régi s még mindig kiujul az állítás az ú. n. produk-tív (termelő) munka felsőbbségéről a többi fölött, s ezt a kommu-nisták uralma sok más elavult nézettel együtt megint csak fel-újította, de ötödfél hónap alatt be is bizonyította az ellenkezőjét. Könnyű belátni, hogy minden munka produktív értékű, amelyik nem fölösleges; mert mindegyik a maga helyén hozzájárul és nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a termelés és mindaz ami azt elég-ségessé s hasznossá teszi, lehetséges legyen. A tudósnak sokszor félbemaradó kísérletei, a költőnek egészen szabad szárnyalása: előkészítői lehetnek oly emelkedésnek, mely a termelés előbbi

eredményeit megkétszerezi. De főként azok, akik mindennap újra látják, hogy a jogrendnek, s ami ennek fő alkotórésze, a jog-biztonságnak csak egy napra szóló teljes felfüggesztése mily óriási kárt okozhatna a javak termelése és fogyasztása körül. azok legjobban tudják, hogy nem épen csak az végezhet, bár az is végez érdemes és hasznos munkát, ki vasszegeket készít vagy fűvet kaszál.

Amit Büffon mond, «kéz és ész teszi az embert emberré», a legigazabb méltányolása mindegyik nemű munkának. De még meg kell azt toldanunk azzal: hogy a kezek és elmék sokasága is kell hozzá. Mert az a legérdekesebb a mi létért vívott keser-ves küzdelmünkben, hogy nemcsak vetélytársai, hanem mellőz-hetetlen segítőitársai is vagyunk egymásnak. Ezt ne feledjük, ez az emberiség, ez a nemzetek nagy szolidaritása. Istentől rendelt testvérei vagyunk egymásnak, ha még oly ellenségek volnánk is! S ennek a szerve nemcsak munka, de minden egyéb munkának alapfeltétele, a kéz és ész legáltalánosabb belső frigye: a jog-rend. Ezért oly káros, sőt a teljes fennakadásnál is károsabb lehet, a jogrend pusztá ingadozása, apálya és dagálya, mert ke-zek és elmék frigyét bontja fel, de következményei nem tűnnek ki oly hamar, mint az előbbinél.

Egyetlen kis szó a jogrend, de világokat átölelő és mozgató fogalom, mely, minél többet gondolkodunk fölötte, még mindig új oldalait is mutatja.

Ime, ebben a szóban a hangsúly nem a rend, hanem a jog fogalmára esik. Nem a pedáns vagy szűkebbkörű rendszeretet, hanem elsősorban a jog tisztelete és szeretete lángol fel abban. Így pl. az a társadalom, melynek véletlenül összejevő csoportjai-ban, ahol csak várakozni kell, mindenki már magától önként sorbaáll, sokkal többre és nagyobbra képes, mint az, melyben az elsőbbségért illetlen tülekedés folyik. Nem épen azért, mert a szimetriát, a rendet jobban szereti — bár ennek is megvan a jó oldala — hanem még inkább azért, mert él benne a tisztelet mások jogai iránt. Mert csak az lehet képes a maga jogait állan-dóbban védeni és fejleszteni, ki a másokét tisztelni tudja.

A jogrend multhatatlanul *kell*, amikor *nincs*, de még többet ér, ha nem *kell*, mert *van*. Az igazi, az üdvös jogrend nem is a kikényszerítésből áll — ez csak a tartaléka — hanem abból a közszellemből, mely mások jogainak és jogkörének tisztelését mindenek fölé helyezi s a kikényszerítés szükségét elismeri, de épen ezért fölöslegessé is teszi. Igaz, hogy a jogrend minden egyes honpolgár őrizetére van bízva, de nem úgy, hogy a ható-ságok jogkörébe tévedve akarja azt védeni, hanem hogy ön-magát őrizze és tegyelméze. Ez a szellem, ha megerősödött olyan, mint az egyes embernél szellemi életének öntudatlan erő-világa, mely tudtán kívül életét állandóan körülveszi, ellenőrzi, sőt vezeti, s melyből a legjobb gondolatok, mentő ötletek, mintegy álmában merülnek föl segítségére.

Az a társadalom, mely minden este a jogbiztonság teljes és megnyugtató tudatával térhet a nyugalomra, a siker útján min-dig egy lépéssel van előre mások előtt. Az a munkára és a hala-dásra kellően be van állítva. Mily hatalom és erő csendült fel annak az egyszerű molnárnak néhány szavából, ki a sans-souci parknak útjában álló malmát nem akarván eladni, az e miatt haragvó és fenyegető II. Frigyes porosz királynak csak azt mondta: Es giebt noch Richter in Preussen! (Vannak még bí-rák Poroszhonban!) És a malom a helyén maradt, II. Frigyes pedig nagy Frigyes lett.

Ezért köszönetet kell éreznünk az ügyvédi kamara igazságügyi hivatásához méltó állásfoglalásán. A sorstól oly méltatlanul sújtott nemzetünk, mely mindig csak a maga küzdelmeivel tartotta fel önmagát s védett másokat, úgy hogy a *«hűség nemzete»* nevét érdemli meg: most legkevesebbé engedheti meg a jogbiztonság és jogrend ingadozásait. Nem rögtönzött meglepetések forgalmára, hanem nyugalomra és munkára s ezekből fakadó közhitelre és tekintélyre van szükségünk.

Nem gyakorolhatunk elnézést semmi irányban sem akár anyagi, akár erkölcsi helyzetünket s feladatunkat veszélyeztető, nemzetrontó hibák iránt; de a fegyelmeyést mindenki önmagán kezdje. És egyszersmind összább kell sorakoznunk nem csupán az egynézetűekkel, hanem azokkal is, akik nem mindenben egyeznek velünk. Még mindig marad elég, ami egyesít bennünket, ha más nem: közös szerencsétlenségünk.

De a sors csapásaiból is lehet erőt meríteni, ha mikor minden elhagyott, meg tudjuk mutatni, hogy van erőnk magunk fölött, ami a jogrendet jelenti, s van erőnk a munkára, hogy így urai lehessünk magunknak s jövőnknek is.

És akkor a hűség nemzete, a magyar, elmondhatja majd, hogy hű volt önmagához is.

Dr. Szűts Miklós.

A bírák helyzetéről.

Hogy ez a szegény, megtépett ország, amelyet száz ellenség száz felől szorít, nem tud teljes figyelemmel fordulni létének valódi problémái felé, érthető. De az, hogy a tatarozó, építő munka egyáltalában nem indul meg ott, ahol az elmúlt évek destrukciója szükségessé tenné, mégis szomorú.

Ilyen elhanyagolt problémája a köznek: a bírák helyzete.

A bírának anyagi helyzete sohasem volt jó, a béke éveiben sem, de a bíró javadalmazásából némi lemondással mégis megélhetett. És annak, aki hajlamot érzett a bíraskodás nemes hivatásához, kárpótlást nyújtott a hiányzó javakért az a tisztelet, amellyel a társadalom a bírói széket környezte, a függetlenség érzete, amely függetlenséget törvény biztosított és védett.

A háború nem növelte a bírák tekintélyét. Egyrészt a nyers erő, másrészt az adminisztratív hatalom túltengésének ideje volt. És a bírák anyagi helyzete sem javult a háború alatt, hanem a fokozódó drágasággal csak rosszabbodott.

A háborút követő kormányzat demokratikusabb színezetével járt a bíróságok jelentőségének némiképen nagyobb elismerése, ami különösen a bírói külön statusnak az 1919. évi XXVII. néptörvénnyel történt megalkotásában mutatkozott. Ez a néptörvény, amelynek végrehajtására a proletárdiktatura kikiáltása folytán már nem volt idő, a bírák fizetését a multhoz viszonyítva, emelte, persze nem eléggé, hogy a pénzértéknek már bekövetkezett súlyos válságában javadalmazásukból megélhessenek.

A proletárdiktatura azután kiüzte a bírákat az igazságszolgáltatás csarnokaiból, balgán elvette azt az addig rendíthetetlen és a köznek oly értékes hitüket, hogy bírói székük el nem érhető magasságban van a politikai pártok küzdelmei, a társadalom forrongásai felett; megalázta és meggyalázta őket.

A diktatura bukása után az új kormányzat nyomban helyreállította a bíróságok működését. Természetes, hogy ezzel a formális helyreállítással a terror szomorú hónapjainak következményei nem tűntek el. A lelkeknek megzavart egyensúlya nem áll olyan könnyen helyre, különösen, amikor a megélhetés nehézségei is folyton növekszenek.

A külön statut az új kormányzat sem léptette életbe. Elismerte ugyan szükségességét, de a néptörvény végrehajtását mégis függőben hagyta azzal az indokolással, hogy a külön status megvalósítása törvényhozói feladat. A törvényhozásnak rendelkezéseig átmeneti pótlékokat engedélyezett. E pótlékok a már fantasztikusnak mondható árakkal szemben kevés segítséget nyújtottak az azóta a bírák a valamennyi közhivatalnoknak természetben nyújtott segítséget nem kaptak.

Ujabb az igazságügyminiszter benyújtotta a külön statusról szóló törvény javaslatát, amelynek tartalma — a félhivatalos közlemények szerint — lényegében azonos a néptörvény tartalmával.

Kétséges, mikorra lesz e javaslatból törvény, de bizonyos

már most, hogy a külön status az erkölcsi eredménnyen kívül nem sokat hoz. A törzsfizetések emelkednek, de az összjövedelmek nem, vagy legalább túlnyomó részben jelentéktelenül.

A bírák megélhetésének problémája ekképen a törvényjavaslat benyújtásával sem változott. A javaslatnak törvénnyé válása után is csak az lesz a helyzet, hogy a bíró nem élhet meg a javadalmazásából.

Az idő múlásával, a segítség késésével csak fokozódik a baj. A bírának segélyforrásai, amelyekből pótolta a hiányt, mindjobban kiapadnak és egzisztenciájuk lehetetlensége mindjobban érezhető. Elég e részben arra utalni, amit a budapesti ítélőtábla elnöke, Juhász Andor nem rég tartott előadásában elmondott, az ügyvédi kamarának évi jelentése panaszol és azokra a felszólalásokra, amelyek a kamarai és a bírói egyesületi közgyűlésen felhangzottak.

Téves volna úgy fogni fel a bírák megélhetésének kérdését, hogy végre is csak néhány embernek jobb, vagy rosszabb egzisztenciájáról van szó. A kar anyagi romlásával az egész bírói szervezetnek ereje megy veszendőbe. Az eddig lappangó csüggedés erőt vesz a kedélyeken. Kezd általánossá lenni az a jelenség, amelynek kezdetei már régebben mutatkoztak, hogy elkeseredetten sokan elhagyják azt a pályát, amely már rég nem nyújt sem erkölcsi, sem anyagi elismerést és már rég nem biztosítja a megélhetést sem. A nemes testület összeroskad.

A legerősebb idealizmus, a legszeretőbb megszokás és ragaszkodás sem köthet senkit a bírói álláshoz, amikor az állás megbecsülése megszűnik. Pedig megszűnik az állam részéről, amely nem úgy bánik a bírakkal, amint e kiváló testületnek a jelentősége az államéletben megkívánná, megszűnik a társadalom részéről, amely tisztelte talán a szegény bírót, de kineveti, bizalmatlanul szemléli a koldust és megszűnik a bírák részéről, akik mindezt érzik, tapasztalják.

A függetlenség álmának is el kell oszlani, a midőn íme fel-tűnés nélkül és anélkül, hogy ellenmondás hallatszanék, életbe lépett az 1920. XI. tc. 4. és 5. §-a, amelyek szerint a végrehajtó hatalom felhatalmazást kap, hogy «a tényleges szolgálat kötelékéből eltávolíthassa» azokat a bírakat is, akik az 1918 október 31-től a törvény hatálybalépéseig terjedő időben «beigazoltan hazafiatlan, társadalomellenes, vagy a közérkölcsebe ütköző magatartást tanúsítottak, akiknek ez a magatartása azonban nem esett oly súlyos megítélés alá, amely az illetőnek a szolgálatból való elbocsátását vonta volna maga után».

A felhatalmazást a törvény még csak időben sem korlátozza, a végrehajtó hatalomnak tehát mindenkor joga lesz arra, hogy 1918 október 31-e és 1920 június 27-e közt tanúsított magatartása miatt minden törvényes eljárás nélkül állásából eltávolíthassa.

Eddig a bírói függetlenség legfőbb garanciájának tekintették az *elmozdíthatatlanság*-ot, vagyis azt, hogy bírót csak bírói ítéllettel lehetett hivatalától elmozdítani. Az új törvény szakít ezzel az elvvel és a végrehajtó hatalomra bízta, hogy bizonyos esetekben a bírót elmozdíthassa. A legrendkívülbb körülmények sem menthetik ezt. Ha a fegyelmi törvény rossz, vagy hiányos, módosítani kell, de horribilis gondolat a végrehajtó hatalom tettségére bízni a bíró elmozdítását.

Az elmozdítható bíró nem független. A magyar bírónak ez a palladiuma is elveszett. Hogy legyen még hite hivatásában?

Sorix.

A polgári perrendtartás egyszerűsítése.

Irányadó elvek.

Az eljárási szabályok egyszerűsítésének a szükségessége nyilván nem szorul már bizonyításra és aziránt sem lehet kétség, hogy mélyreható intézkedések nélkül sem lehet célhoz jutni, mert félrendszabályok és apró-cseprő nyesegetések még meg sem mozdíthatnák a helyükből azokat az akadályokat, amelyek az igazságszolgáltatás rendes menete elé tornyosulnak. Sajnos, az egyszerűsítés szükségessége már akkora mérveket öltött, hogy némely garanciális jelentőségű szabályt sem lehet érintetlenül hagyni, mert ezek a szabályok kevesebb biztosítékot nyújtanak, mint amennyi életbevágó érdeket veszélyeztet az, ha az igazságszolgáltatás kellő gyorsaságának minden akadályát el nem hárítjuk. A garanciális jelentőségű szabályokhoz természetesen csak

végso szükség esetében szabad hozzányúlni, de ha ez az eset bekövetkezett és nevezetesen ha nyilvánvaló, hogy valamely szabály kevesebb biztosítékot nyújt egyrésztől, mint a mennyi hátrányt okoz másfelől, akkor ennek a szabálynak a további kimelése gondatlanságnak minősül. Ezeknek az elveknek a szem előtt tartásával rámutatunk a Pp.-nek néhány olyan szabályára, amelyre az egyszerűsítés ráfér.

Bírói hatáskör.

Az a körülmény, amely szerint kétféle elsőfolyamodású rendes bíróságok, nevezetesen törvényszékek és járásbíróóságok léteznek, a bírói hatáskörre vonatkozó szabályok bonyolultságát tette elkerülhetetlenné. Ez a bonyolultság lépten-nyomon olyan vitákat és döntéseket provokál, amelyek a produktivitás közvetlen sége szempontjából a meddő munkától és a kárbavesztett fáradságtól alig-alig különböznek. Csak az elsőfolyamodású rendes bíróságok egységesítése vethet véget annak az energiapazarlásnak, amely most a hatásköri szabályok szövevényessége folytán napirenden van. Az egynemű elsőfolyamodású bíróságokat — miként már más alkalommal kifejtettük — a jelenlegi törvényszékekből és járásbíróóságokból akként kellene megszervezni, hogy magukban mindazokat az előnyöket egyesítsék és mindazokat a hátrányokat nélkülözzék, amelyek a jelenlegi törvényszékekben és járásbíróóságokban külön-külön léteznek. Az új elsőfolyamodású bíróságok nem alakulhatnak sem kevesebb, sem több bírói tagból, mint amennyivel a szakszerűség követelménye érvényesülhet és a kulturális színvonal megvalósulhat, ezenkívül pedig a vezetés és felügyelet hathatós gyakorlása, valamint a munkaerők gazdaságos kihasználása és az összhangzatos működés biztosítható. Az elsőfolyamodású bíróságok általában és rendszerint mint egyesbíróóságok működnek, de a társasbírói rendszerben rejlő előnyöket nem kellene nélkülözniük, mert a bíróság tagjaitól kivételesen, esetről-esetre bírói tanácsok alakulhatnak ki zárólag azoknak a kérdéseknek az elbírálására, amelyek rendkívüli fontosságuknál vagy bonyolultságuknál fogva a társaselintézt indokoltá teszik. Ezenkívül a bíróság tagjai időszakonként tartandó értekezleteken állandóan és tervszerűen eszmecserét folytathatnának a társasbírói rendszer előnyeinek ilyen úton való pótlása céljából. Ezek mellett a módzatok mellett a társasbíráskodásban rejlő értékek az egyesbírói rendszer keretében gazdaságosabban és intenzívebben érvényesülhetnének. Az egyesbírói rendszernek a társasbíráskodással való összepárosítása lehetővé teszi, hogy a társas elintézés köre mindenkor a lehetőséghez igazodjék, mert a mindenkori munkateherhez és a rendelkezésre álló bírói munkaerőhöz mértén a társaselintézés körét könnyűszerrel, néhány sornyi szabályozással és a bírói szervezet érintése nélkül ki lehet terjeszteni vagy szűkebbre lehet szorítani.

Az elsőfolyamodású bíróságok egységesítése után a polgári és büntetőperrendtartásoknak azok a bonyolult és terjedelmes szabályai, amelyek a bírói hatáskörrel intézkednek, abba az egyszerű és világos szabályba zsugorodnának össze, hogy mindazok a jogviták, amelyek törvényben más bíróság vagy hatóság elé utasítva nincsenek, az elsőfolyamodású bíróságok elbírálása alá tartoznak. Addig is, amíg az elsőfolyamodású bíróságok egységesítése megtörténhetik, ideiglenesen az az átmeneti intézkedés mutatkozik célravezetőnek, hogy a törvényszékek elsőfokon mint egyesbíróóságok járjanak el és csak kivételképpen alakuljanak bírói tanácsok azoknak a kérdéseknek az elbírálására, amelyeknek különös fontossága vagy rendkívüli bonyolultsága azt indokoltá teszi.

Bírói illetékesség.

Annak az alkotmánybiztosítéknak, amely szerint illetékes bírójától senkit elvonni nem szabad, csak addig van jelentősége, amíg fennáll a veszély, hogy valaki a bíróság önkényes megválogatásával az anyagi igazság érvényesülését megghiusíthatja vagy a peres eljárást ellenfele irányában megnehezítheti. Erről a veszélyről természetesen, a bírói illetékességre vonatkozó szabályok megsértésének csak a legdurvább eseteiben lehet szó, mert egyébként a felekre nézve nagyon mindegy lehet az, hogy emez vagy amaz a bíróság jár-e el és annak igazán nincs értelme, hogy hónapokig, sőt néha évekig tartó perlekedésnek lehessen helye például egyedül aziránt, hogy a budapesti vagy

a pestvidéki törvényszék bíraskodjék-e valamely perben. Az illetékességi szabályok durvább megsértésének a lehetőségét a leg-egyszerűbb eszközökkel és hosszadalmasabb vagy költséges eljárás nélkül is ki lehet küszöbölni és ennél fogva az észszerűség szempontjából alapos kifogás alá esik az a szabályozás, amely hosszadalmas és költséges eljárást honosít meg abból a célból, hogy a bírói illetékességre vonatkozó intézkedések úgyszólván hajszálnyi pontossággal érvényesüljenek. A bírói illetékesség megállapításának a lehető legegyszerűbb módon kell történnie, mert ami annak a célnak, hogy senkit illetékes bírójától elvonni ne lehessen, a lényegét illeti, ez költséges és hosszadalmas eljárás nélkül is megvalósítható. Annak kell főképpen útját állani, hogy valaki ellenfelét kénye-kedve szerint annak lakhelyétől távol eső bíróság elé idéztethesse anélkül, hogy ehhez való jogosultságát előre kimutatni tartoznék. Az illetékes bírótól való elvonatás hátránya leginkább abban nyilvánul, hogy a peres fél a lakhelyétől távol eső bíróság előtt kényszerül megjelenni. Ha ez a hátrány a bíróság előtt való megjelenéssel túlhaladottá válik, akkor a legtöbb esetben elsimul vagy legalább is eltörlődik az érdekellentét, sőt a keresetindítással, az idézéssel, a megjelenéssel és az ezekkel az eljárásokkal kapcsolatos egyéb munka megtakarítása és eredményeinek az éltékesítése céljából mindakét fél érdekében áll, hogy az a bíróság, amely az eljárást megindította, azt le is folytassa. Nincs számbavehető akadálya annak, hogy a bíróság a bírói illetékességre vonatkozó pergátló körülményeket már a keresetlevél alapján, az idézés kibocsátása előtt, rendszerint végérvényesen elbírálja és ennél fogva csak ritka kivételképpen kellene annak előfordulnia, hogy csak a felek megidézése és a bíróság előtt való megjelenése után tűnjék ki a bíróság illetéktelensége. Azok a tények, amelyek a kivételes bírói illetékesség megállapítására szolgálnak, általában okiratokkal, még pedig többnyire közokiratokkal és nevezetesen a legtöbb esetben helyhatósági bizonyítványokkal bizonyíthatók és ennél fogva nem lehetne szó a peres felek méltánytalan megterheléséről akkor, ha megköveteljük, hogy a felperes a kivételes bírói illetékességet már a keresetben okirattal kimutassa. Nem lehetne szó méltánytalan megterhelésről már azért sem, mert a kérdéses okirati bizonyítékok beszerzésével és bemutatásával járó fáradság és költség alig jöhet számításba ahhoz a jelentékeny eredményhez képest, amely szerint a céltalan idézések esetei, valamint a pergátló körülményekre vonatkozó jogviták a minimumra redukálódnának. A Pp.-nek a bírói illetékességre vonatkozó szabályait akként kell módosítani és kiegészíteni, hogy a felperes abban az esetben, ha az alperest ennek a lakhelye szerint illetékes bíróság területén kívül levő bírósághoz kívánja idéztetni, köteles a bíróság illetékességét a keresethez eredetiben vagy hitelesített másolatban mellékelendő okirattal kimutatni. Ezenkívül a keresetet nemcsak akkor kell hivatalból visszautasítani, ha abból kitűnik, hogy a bíróság nem illetékes, hanem akkor is, ha az illetékesség bizonyítására bemutatott okiratból a bíróság illetékessége meg nem állapítható.

A perképesség és a perbeli cselekvőképesség hiányának a megállapítása.

A Pp. 75. §-a szerint a bíróság ítélettel szünteti meg az eljárást abban az esetben, ha a perképességre vagy a perbeli cselekvőképességre vonatkozó hiányok nem pótolhatók vagy ha azokat pótolni elmulasztják. Azzal a nagyszabású eljárási apparátussal, amely a per érdemének az elbírálásánál mellőzhetetlen, egyéb kérdések eldöntésénél, a takarékoság szempontjából, amelyre nagyon rá vagyunk utalva, csínján kell bánni és ott, ahol arra okvetlenül szükség nincs, nem szabad alkalmazni. A perképesség, a perbeli cselekvőképesség és általában a pergátló körülmények elbírálása nem jár olyan nehézséggel, hogy az ítéleti elintézés és az ezzel kapcsolatos jogorvoslati rendszer alkalmazása indokolt volna. Az eljárásnak abban az irányban való egyszerűsítése, hogy az elintézés végzéssel történjék, nem ad okot alapos aggodalomra.

Perfelvétel.

Az elsőfolyamodású bíróságok egységesítése után a törvényszéki és járásbíróági eljárás kötféleségének is meg kell szűnnie, hogy egységes eljárásnak adjon helyet. Ami ebben a tekintetben a perfelvétel kérdését illeti, az eljárás kettéválasztásának

ezt az intézményét nyilván akkor sem lehet fenntartani, ha az elsőfolyamodású bíróságok egységesítése el is maradna, mert a perfelvételnek az érdemleges tárgyalástól való elkülönítése, az esetek elenyésző csekély kivételével, nem eredményez egyebet, mint időpocsékolást és munkapazarlást. A külön perfelvétel legfeljebb akkor nem tekinthető hiábavalónak, ha a per mulasztással, a bíróság közreműködése nélkül létesült egyezséggel, elállással vagy elismeréssel nyer befejezést, mert ezekben az előre nem látható esetekben a munkaprogramm egyensúlya megbillenhet és idővesztességet okozhat. Ámde ily esetek csak ritka kivételként fordulnak elő és ennél fogva általános szabály megalapozására még akkor sem volnának alkalmasak, ha a kivételes időkímélés és munkamegtakarítás nagyobb jelentőségű volna, mint amilyen a valóságban. Eszerint a külön perfelvétel, amely nem időbe, költségbe és fáradságba kerül, az esetek nagy többségében céltalan és fölösleges, a kivételesen elérhető előny pedig alig jöhet számításba. Azokban a kivételes esetekben, amelyekben a per mulasztással, elállással, bírói tárgyaláson kívül létesült egyezséggel vagy elismeréssel intéződik el a tárgyalás előkészítésével járó munka rendszerint nem sokból áll és ennél fogva eltekintve az esetek ritkaságától, már emiatt sem lehet szó a perfelvétel elkülönítésével elérhető munkamegtakarításról, ellenben jelentékeny idő, munka és költség megy veszendőbe azzal, hogy az esetek nagy többségében a perfelvétellel egészen hiába való eljárást kell foganatosítani. A pergátló kifogás szempontjából sincs szükség a perfelvétel választóvonalára, mert ha a tárgyaláson pergátló kifogást emelnek, akkor már megszűnt a perfelvétel önálló jelentősége, ha pedig ily kifogás nem merül fel, ebben az esetben kár a tárgyalásnak a perfelvétel üres formájában kimerülnie, hanem célszerű, hogy mindjárt hozzá lehessen fogni az érdemleges tárgyaláshoz. Az önálló perfelvétel intézményének az eltörlése semmi tekintetben sem hagyyna ürt maga után.

Pergátló kifogás.

A pergátló körülményeket a lehetőségig már a kereset elintézésekor kell elbírálni és a bírói hatáskörnek, valamint az illetékességnek hitelt érdemlő kimutatása előtt nem szabad az idézést kibocsátani, mert a bírói hatáskörre, illetékességre vonatkozó tényeknek a keresetben való bizonyítása nem jár valami nagy nehézséggel, ellenben abból már helyrehozhatatlan kár származik, ha a hatáskör és illetékesség hiánya csak a tárgyalás folyamán tűnik ki és a felek megjelenése, valamint a bíróság eljárása hiábavalónak bizonyul. Az idézés kibocsátása előtt tehát minden lehető el kell követni annak a megakadályozására, hogy a felek illetéktelen bíróság előtt megjelenjenek, de ha a megjelenés már megtörtént, akkor annak az elvnek kell érvényesülnie, hogy a lehetőségig kerülni kell a bíróság illetéktelenségének a megállapítását. Ha abban az irányban, hogy illetéktelen bíróság elé idézés a lehetőségig elkerültesse, az örködést szigorítjuk, akkor csökken a szükségessége annak, hogy a bírói hatáskör és illetékesség szempontjából az eljárás további folyamán is zaklatások történjenek és ennél fogva a pergátló kifogások körét szűkebbre kell szorítani. Az a pergátló körülmény, amely szerint a kereset külön eljárásnak van fenntartva, továbbá az, amely szerint a pert más hatósági eljárásnak kell megelőznie, nem tartozik a nehezen elbírálható kérdések közé és az ezekhez a pergátló körülményekhez fűződő érdek eléggé meg van védve azzal, ha a bíróság az idézés kibocsátása előtt hivatalból megállapítja, hogy a pernek ily akadályai nincsenek. A kérdésnek az eljárás későbbi szakában való további bolygatása nem célszerű, mert a «külön eljárásnak» és a «más hatósági eljárásnak» kivételes mellőzése senkit sem fog szerencsétlenségbe dönteni. A kérdéses címeken pergátló kifogást legfeljebb arra az esetre kell megengedni, ha a pergátló körülmény csak a tárgyalás folyamán merül fel. Természetesen nem szabad útját állani a pergátló kifogás emelésének akkor, ha arról van szó, hogy az idézés kibocsátása előtt hamis adatok szolgáltak alapjául annak a bírói megállapításnak, hogy pergátló körülmény nem létezik. A bírói illetékesség tekintetében is megnyugvással lehet általános szabályként azt a megoldási módot elfogadni, hogy a pergátló körülményeknek az idézés kibocsátása előtt történt elbírálása végleges legyen. Kivételesen helye lehet a pergátló kifogásnak akkor, ha a pergátló körülmény csak a tárgyaláson merül fel, vagy ha arról van szó, hogy a rendes bírói illetékességtől eltérni nem szabad, továbbá,

ha az alperes külföldi és ha a bírói illetékességre vonatkozó pergátló körülmény előzetes elbírálása hamis adatok alapján történt. Az eljárási szabályok egyszerűsítésének a követelményével nem egyeztethető össze az, hogy a pergátló kifogások érdemleges elintézése ítélettel történjék és ennél fogva a végzést kell elintézési mód gyanánt elfogadni.

Ellenkérelem.

A Pp.-nek nagyérdemű szerzője akkor, amidőn az ellenkérelemnek írásban való előterjesztésére vonatkozó szabályt megalkotta, bizonyára nem is sejtette, hogy ezzel a jámbor intézkedéssel mennyi fölösleges irka-firkát és komikumot fog előidézni. A szabály jelentéktelenségénél fogva már az is a komolyság rovására megy, ha azt vita tárgyává tesszük, de mégsem lehet hallgatással mellőzni, mert a szabály végrehajtása körül a betűimádásnak valóságos orgiái kaptak lábra. A Pp. túlságos fontosságot tulajdonít az ellenkérelem külön formulázásának és megállapításának és a gyakorlat — sajnos — elég gyakran még tódít is ezen a túlzáson. Azokban az ügyekben, amelyekben érdemleges tárgyalásra kerül a sor, az eseteknek — mondhatni — 99%-ában az ellenkérelem egészen sablonosan a kereset elutasítására irányul. Ezeknek a sablonos ellenkérelmeknek a külön formulázására, írásbafoglalására és fölolvására igazán semmi szükség nincsen, azokban a ritka esetekben pedig, amidőn az ellenkérelem nem egészen egyszerű, ennek az előterjesztése és megállapítása írásbafoglalás és fölolvadás nélkül is kifogástalanul megtörténhetik, de annak sincsen akadály, hogy ha szükségesnek mutatkozik, a felek a bonyolult ellenkérelmet kivételesen, akár önként, akár a bíróság rendeletére, írásbafoglaltan terjesszék elő. Bármennyire távol áll a Pp.-nek az ellenkérelemre vonatkozó szabálya a gyakorlati értéktől, mégsem volna érdemes ellene hadat indítani, ha nem szolgáltatna csábító alkalmat arra nézve, hogy a bíróságok az üres formások világába tévedjenek. Túlságosan sokszor találkozunk az ítéletekben nemcsak annak kínosan pontos megállapításával, hogy az alperes ellenkérelme a kereset elutasítására vagy az elsőbíróság ítéletének a helybenhagyására irányult, hanem megdöbbenő precizitással azt is tudomásul kell vennünk, hogy az alperes ellenkérelmet írásból fölolvasta, sőt az irgalmatlan lelkiismeretesség annak a minuciózus részletességgel való közlését sem engedi el, hogy hol és mikor kelt jegyzőkönyvhöz milyen jel alatt mellékelte irat tartalmazza a nevezetes okmányt. Az ítélet indoklásából külön kiemelés nélkül is rendszerint ki lehet venni, hogy mi volt az alperes ellenkérelme és ennél fogva az ellenkérelem külön megemlézése fölösleges szószaporítás ugyan, de annak a kifogásolásától mégis tartózkodni kell, mert a törvény kifejezetten rendeli, hogy az ítélet indoklásának az ellenkérelmet ismertetnie kell. Nem érdemel azonban kiméltetést és nincs is mentség annak az eljárásnak a számára, amely a lényegét az üres formassággal annyira összetéveszti, hogy az ítélet indoklásában fontosnak tartja annak a hangsúlyozását, hogy az ellenkérelmet ám írásból fölolvastva terjesztették elő! Célszerű volna tehát azt a szabályt, amely szerint az ellenkérelmet írásból fölolvastva terjesztik elő, a bírói eljárás útjából egyszerűen eltávolítani.

(Bef. köv.)

Alföldy Ede.

A közrendészetről.

Ezer sebből vérző hazánk újjászületésének nehéz óráit éli és minden lelkes hazafi aggódva lesi, vajjon ezen vajadásból életrevaló eszmék szülemlenek-e meg, olyanok, melyeknek a gyakorlati életbe való átültetése biztosítandja nemzetünk újraéledését és felvirágoztatását.

A forradalmi erők működése a rendészet terén is érezteti regeneratív hatását. Igen sok új eszmével találkozunk, sok jó-akaró törekvéssel, hasznosabbat és üdvösebbet alkotni, mint aminő a múltban volt, tagadhatatlan azonban, hogy a reformeszmék tömegében sok a selejtes, sőt a közre egyenest káros vagy olyan, melyeknek megvalósítása pénzügyi vagy egyéb okokból vagy egyáltalán nem lehetséges, vagy későbbi jobb időkre volna elhalasztandó.

A háború és az ezt követő gyászos korszak nagyon meg-

rontotta közállapotainkat, melyeknek helyreállítása és javítása körül lázas munka folyik, de sok a honmentő, mindenki segíteni és rendelkezni akar és félős, hogy a sok bába közt a gyermek elvész.

Az erkölcsök elvadulása felborította a jogbiztonságot. Ahová nézünk, zűrzavarral és önkénnyel találkozunk. A jogrend visszaállítása és a törvénytisztelet megteremtése elsőrangú állami feladat, mely nélkül a kibontakozás egy jobb jövő felé sem lesz lehetséges.

A bajok fölismerése éleslátást, orvoslása pedig bölcs előre látást, megfontoltságot és kiváló szakértelmet követel meg.

Mert bajok vannak. Sok a lenni, javítani való, hisz a rendszet igen hosszú időn át mostoha gyermeke volt az államnak.

Nagyhatalmi állásunk és egyéb itt nem részletezhető okok miatt ugyanis állami életünk beligazgatásában bizonyos fokú stagnáció állott be és ha történtek is üdvös intézkedések, mert az ország minden időbeni kedvezőtlen pénzügyi helyzete a legmesszebbmenő takarékoskosságot követelt meg, sok hasznos, részben elődázhatatlanul szükséges alkotás vagy újítás pénzügyi nehézségek miatt nem valósulhatott meg. Ezen szempontok azonban nemcsak a rendszet, hanem az államháztartás más, szintén fontos ágazatainak is (többek közt: közegészségügy, népnevelés stb.) okszerű és modern irányú kifejlődését akadályozták vagy legalábbis hátráltatták.

A rendszet elhanyagolása — mint ezt minden szakember előre megjósolta — a köz- és magánérdekek végtelen kárára, nagyon is megboszlulta magát, amennyiben a közbiztonsági szervek ép akkor mondták föl szolgálatukat, midőn rájuk leginkább szükség lett volna.

Nem a szervezetben volt a hiba, az okok sokfélesége (külsők, belsők, személyiek) működött közre, hogy a közbiztonsági szervezet elromlott és nem funkcionált többé úgy, mint ezt az állami érdekek megkövetelték volna.

Ezen okokat ismerni és a hibákat — melyekre később még rámutatunk — ki kell küszöbölni, mert az államkormányzatnak szüksége van egy oly biztos támaszra, melynek segítségével terveit és céljait megvalósíthatja és e tekintetben csak egy jól meg-alapozott, kormányzott és kifogástalanul működő közbiztonsági szervezet nyújt biztosítékot.

Mostanában elsőrendű szükséglet a jogrend helyreállítása és ezzel kapcsolatosan közbiztonsági züllött állapotaink megjavítása, ez azonban csak úgy lesz elérhető, ha a közbiztonsági szervek hivatásuk magaslatán állanak.

A közbiztonságot minden körülmények közt meg kell javítani és szilárd alapokra fektetni és ezen feladat, ha nehezen is, de keresztülvihető. Voltak a múltban hasonló vagy talán még rosszabb állapotok is és sikerült kemény kézzel, vasakarattal és ernyedetlen szorgalommal és kitartással rövid időn belül oly állapotokat teremteni, mely bármely más és fejlettebb kultúr-államnak is becsületére vált volna.

Rendet kell csinálni és ezt mielőbb, mert az állam békés fejlődésének alapja és egyik feltétele: a jól rendezett közbiztonság.

Történeti tény, hogy csakis azon országok válhattak kultúr-államokká, növelhették hatalmukat kifelé, fejleszthették jólétüket és virágoztathatták föl iparukat és kereskedelmüket és művészetüket, hol egyrészt az államhatalom mindenféle belzavargástól menten érvényesíthette az ország lakossága érdekében áldásos működését, alkothatta meg a szükséges törvényeket és gondoskodhatott azoknak erőteljes szigorral és pártatlansággal való igazságos végrehajtásáról, másrészt, hol a honpolgárok a törvények védelme alatt békés munkálkodást zavartalanul fejthettek ki és háboríthatatlanul élvezhették becsületes kenyérkeresetük gyümölcseit.

A belbéke és rend, az élet- és vagyonbiztonság a legrégibb idő óta törvényes oltalomra szorultak és szorulnak különösen ma, midőn az egész társadalmat átható erkölcsi mételty az embereket megrontotta, midőn a hirtelen meggazdagodási vágy mániává fajult, melynek kielégítésére a ravasz fondorlat és csalafintaság minden kiképzhető eszköze fölhasználtatik, midőn az osztályérdekek és ellentétek kiélesedésével, a belbéke és rend fölborításától vagy megzavarásától minden pillanatban tartani lehet!

Nehéz és zavaros idöket élünk, emellett az ország meg van

csonkítva, el van szegényedve, ennek dacára nehéz és kényes föladatokat kell megoldani, így a rendszet kérdését is, a haladó kor követelményeinek és a közérdeknek megfelelően.

A rendszethez fűződő sokoldalú, kényes és fontos érdekek parancsolólag megkövetelik azt, hogy a rendszeti ügy szőnyegen forgó megszervezése gondosan előkészítettessék és szakavatott, gyakorlott kezekre bízassék, mert akár elhamarkodott felületes-ségből, akár kellő hozzá nem értésből eredő hibákat később bajos lesz megreperálni egyrészt, másrészt tekintetbe kell vennünk azt is, hogy a mozgalmas idő, melyben élünk, kísérletezésekre nem igen alkalmas, annál kevésbbé, mert minden, még a legcsekélyebb szervi változtatás is tetemes pénzázdozatába kerül az országnak.

Annak idején, midőn 1881-ben a csendőrségnek a szorosan vett Magyarország területén való fölállítása került szőnyegre, mert ezt az ország akkori siralmas közbiztonsági helyzete szükségessé tette, ezt megelőzőleg hosszú időn át tárgyalások folytak, a kérdés kimerítően megvitatott és gondosan mérlegette-tett, vajjon az ország érdekeinek a polgári vagy a katonai szervezet felel-e meg jobban, midőn végül az illetékes kormánykörök és maga a parlament is, a csendőrség mellett foglalt állást, pedig ezen intézmény akkoriban nemcsak már kipróbáltatott, hanem célszerűnek, sőt kitűnőnek is bizonyult.

Föl kell tételeznünk, hogy ez most is így történt és az alapvető változások nem ötletszerűen születtek meg, hanem alapos megfontolás eredményei.

A szervezési munkálatokból kevés szivárgott ki a külvilágba, nagyjában annyi ismeretes, hogy a végrehajtói szolgálatnak az államrendőrség és a csendőrség közti megosztása tervezetlik olyaténkép, hogy a városok, bányatelepek, belépő állomások és más fontosabb gócpontok az államrendőrség, a falu pedig a csendőrség hatáskörébe utaltatnék.

Hasonló berendezéssel találkozunk más európai államokban, így pl. Francia- és Olaszországban is. míg Anglia az egységes polgári szervezet mellett foglalt állást.

Ezen kérdés elbírálásánál sok egyéb ok mellett minden-esetre tekintetbe jön: az illető ország közbiztonsági helyzete, a lakosság természete, fegyelmzettisége, törvénytisztelete és azon körülmény, hogy egyik nép erkölcsi tulajdonságainál fogva önként szívesebben veti magát alá a szigorú fegyelemnek, mint a másik.

Ideális szempontból mindenestre az egységes és osztatlan végrehajtó szerv volna a legjobb, mert ez esetben az egyöntetűség jobban volna biztosítható, hatásköri összeütközések és sür-lődások elkerülhetők volnának és nem épen mint utolsó érvel lehetne föl sorakoztatni azt is, hogy az egységes szerv adminis-tracionális költségei lényegesen kevesebbe kerülnének, mintha az államnak két vagy több, ugyanazt a célt szolgáló szerv ellátásá-ról kellene gondoskodni. A közigazgatási költségek — köztük sok fölösleges is — rengeteg pénzösszeget emésztettek föl, mely egyáltalán nem állott arányban a gyakorlati közbiztonsági vég-re-hajtó szolgálat ellátására szükséges kiadásokkal. Félős, hogy a kétféle szervezet adminisztracionális költségei a múlt-hoz képest tetemes emelkedést fog mutatni, mely idővel még emelkedni fog azért, mert minden szerv iparkodni fog terjeszkedni, a másikat túlszárnyalni és minél több embert elhelyezni.

Igazi jó munkabeosztás csak egységes vezetés mellett, mely az erőket célszerűen alkalmazza és az eredményeket helyesen ki-használni tudja, lesz lehetséges.

A főbb irányelveket egy központi helynek (főparancsnokság) kell kiadnia, mert máskülönben hibák és összeütközések elkerül-hetlennék.

Ezért jó az angol rendőrség és ezért volt jó annak idején a nálunk oly sokat ócsárolt Bach-korszak rendőri szervezete is.

Végzetes hiba, ami megboszlja magát és ami, sajnos, jelen-leg is észlelhető: az erők szétforgácsolása, célszerűtlen alkalma-zása és a magasabb kormányzati helyek sokfélesége, mely az ügyek gyors elintézését hátráltatja, nagyszámú és felesleges sze-mélyzetet igényel és mindennemű szabályozás dacára hatásköri összeütközéseket és sür-lődásokat teremt, melyek csak a köz-szolgálatnak válnak kárára.

Azon esetben, ha az országban két végrehajtó szervezet: az államrendőrség és a csendőrség működne, úgy a kormánykörök-nek kötelessége a kétféle szerv közti kapcsolatot megerősíteni és

a kettő közti viszonyt és hatáskört akként szabályozni, hogy összeütközések elkerültesse és ezzel a közös feladatok keresztülvitele körül az eredményt is lehetőleg biztosítani.

Hatásköri összeütközések minden elővigyázat dacára így sem lesznek elkerülhetők és a köz- és magánérdekek nagy kárára, a közös téren működő végrehajtó szervek iparkodni fognak a felelősséget egymásra hárítani.

Ki tesz majd itt igazságot?

Közismert tény, hogy bűnügyi nyomozásoknál a szálak a csendőrség felügyelte területre a városba, viszont innét a községekbe vezetnek.

Az eljárást ily esetekben lehet ugyan szabályozni, a gyakorlati eredmény azonban mindig kétes marad, mert kiki a magától vajával törődik, a másikat futni hagyja.

A jó közbiztonság megteremtése a közbiztonsági végrehajtó közegetől és a vezetéstől függ.

Szükséges, hogy a végrehajtó közegek értelmesek, rátermettek, szakképzettek, megbízhatóak, hozzáférhetlenek és állandó alkalmazásúak legyenek.

A vezetésben a morális szempontoknak kell érvényesülniük, mert csak ez szül bizalmat, megértést és ragaszkodást.

Igazságtalanságok, jogosulatlan kedvezmények vagy mellőzések, helytelenül alkalmazott szigor és sértő bánásmód kiküszöbölendők, mert demoralizálólag hatnak.

Elhirtelenkedett vagy meggondolatlan rendelkezésekből eredő hibákat és túlkapaszkodásokat hamarosan észre kell venni, megszüntetni és a vétkest felelősségre vonni s nem szabad tűnni, hogy bárki is a saját hatásköréből eredő felelősséget másra hárítsa és magát mással fedje.

A vezetést és magasabb kormányzást nem volna szabad kon-tárkezekre bízni, hanem olyanokra, kiknek gyakorlata, bő tapasztalatai, életbölcssége és a viszonyok ismerete biztosítékot nyújtanak a rendszet színvonalának emelésére, a végrehajtói szolgálat behatóvá és eredményessé tételére.

A rendészeti szolgálat kezelése, ellátása és vezetése ép sokoldalúságánál fogva hosszú gyakorlatot igényel és ép ezen okból a kipróbált és tapasztalt szakterítőknek fiatalabb elemekkel való kicserélése aggályos, mert az új akvizíció majd csak 15—20 esztendő múlva lesz használható, vagyis abban az időben, midőn koránál fogva neki is már helyét el kell hagynia.

A közrendészeti ügy helyes megoldása közérdeke az egész országnak, ezért még mielőtt végleges döntés történnék, hibák elkerülése végett mindazon illetékes tényezőknek véleménye kikérendő volna, kiknek ezen tárgyhoz hozzászólása volna.

Némethy Ferenc.

Szemle.

— **Praeterita.** Mi, akik a nemzeti újjászületés gondolatát nemcsak ajkainkon hordjuk, néha napján lapozgatni szoktunk hazánk régi törvényei közt. Így ötlött szemünkbe a mohácsi vést megelőző időből az 1523. évi decretum 36. cikkelye, amelyet a legeslegújabb árdrágító törvény megjelenése alkalmából talán nem árt emlékezetbe idézni. Szól pedig ekképen: Az összes kereskedők, úgy a kül- mint a belföldiek, valamint minden, bármely néven nevezendő kézműves, úgyszintén a többi kalmárok se merészeljék áruikat s eladó portékáikat, összes áruiknak és eladásra szánt portékáiknak elvesziése alatt, drágábban eladni, mint ezelőtt, amikor az efféle portékákat és árukat régi pénzen szokták vásárolni.

A botbüntetés akkoriban, nyilván tévedésből, kimaradt a törvényből s bizonyára ez lehet az oka, hogy négyszáz év alatt sem tudott kellő hatályt kifejteni.

Nem nélkülözi az aktualitást a következő, 38. cikkely sem, amely így hangzik: És hogy a királyi felség a közönség kényelmére filléreket veressen. Amelyekből kettő egy jelenleg folyó dénárt ér.

Mégis csak van valami igaz néhai derék filozófusunk: Bodnár Zsigmond dr. történelmi hullámméletében.

— A budapesti ügyvédi kamara közgyűlésének eseményeit vezető cikkünkben méltatjuk. A közgyűlést Pap József kamarai elnök nagyszabású beszéde nyitotta meg. A nagy tetszéssel fogadott beszédből szószerint idézzük azt a részt, mely a jövő feladataival, a jogrend helyreállításával és az ügyvédség helyzetével foglalkozik: «Az ügyvédek állásuk és foglalkozásuknál fogva vezető szerepet visznek az egész országban. Segítsünk mi is meggyőzni minden egyes polgárt arról, hogy a nemzetek forradalmakból nem élhetnek, sem forradalmaknak nem élhetnek. A most folyamatban lévő felépítés munkájából kell hogy az ügyvédi kamara is kivegye a maga részét. A munkának oroszán része a mi vállainkon nyugszik, akik joggal foglalkozunk. Jól tudjuk azt, hogy a modern államnak az egész népet a népéletet át kell ölelnie, s nem szorítkozhatik a népek csupán egyes szükségletei kielégítésére. Tudjuk azt, hogy az államnak nem lehet egyedüli és kizárólagos célja a jogállapotnak és jogbiztonságnak a megvalósítása, a jogállapotok fenntartásának a biztosítása azonban mindig elsőrangú feladata az államnak, mert minden társadalmi haladásnak alapja és feltétele. Kívánjuk, hogy a jogeszmé szabályozzon minden állami tevékenységet és legyen annak a korrektívuma, jog azonban nem létezhetik államilag szervezett társadalom nélkül. Kívánjuk tehát, hogy az állam a jognak és a rendnek az állama legyen, mert csak így felelhet meg magas és nemes hivatásának, hogy kultúrát teremtsen. Kívánjuk, hogy az állam hatalmi eszközökkel rendelkezék és hogy a szervezett hatalomnak állama legyen. A jog és az állam, habár nem azonos, de egymással legszorosabban összefüggő, egymást kölcsönösen kiegészítő és gyámolító fogalmak. A jogállam feladata a szubjektív jogoknak oltalma is. Ide sorolom az ún. n. közszabadsági jogokat is. Kívánjuk, hogy mielőbb oly viszonyok létesüljenek közállapotainkban és a belső politikában, hogy a kormány ne legyen kénytelen igénybe venni a rendkívüli hatalmi eszközöket, amelyekkel ma a *salus rei publice* elvének fogva bőségesen él, hogy megszüntethető legyen a büntető igazságszolgáltatás terén a gyorsított bűnvádi eljárás a statárium, az internálás intézménye és hogy helyre legyen állítható ismét a teljes sajtószabadság, gyülekezési és egyesületi jog. Kívánjuk, hogy a kormánynak tiszteletreméltó, de kötelességszerű törekvése a vagyon és a személy, az állami és társadalmi rend védelméről mielőbb és teljes mértékben érvényesüljön. Semmi eszközt sem szabad elmulasztani, amely alkalmas az állami rendet garantálni. Az egyéni akciók és atrocitások meglazítják az államot összetartó erőket, dekompozícióra vezetnek és megingatják a polgároknak a jogrendbe vetett bizalmat, mélyen sértik a jogérzetet. A közhatalmat gyakorló különféle állami és közhatósági szerveknek hatásköre egymástól szigorúan elválasztandó. Ez nemcsak az igazságszolgáltatási és közigazgatási tényekre vonatkozik, de a hadsereg tagjaira is. A hatáskörök összezavarása ősforrása a rend felbontásának. Ha szükséges szigorítsuk a rendőri és igazságszolgáltatási fórumok eljárását, de ne tűrjük, hogy a nagyobb nyomatok kedvéért akár felelőtlen elemek, akár külső hatalmi erők a törvényesen megvont közhatalmi köröket megzavarják. Kívánjuk, hogy a polgári perrendtartás ideiglenes intézkedései, amelyek úgy a bírói szervezetre, mint az eljárásra vonatkoznak, mielőbb megszüntetessenek, a bírák összes erejüket szenteljék kizárólag az ítélkezés nehéz, nagy, de nemes feladatának. Kívánjuk, hogy a bírák fizetése megjavíttassék, megélhetésük lehetővé tétessék, kívánjuk, hogy a rendkívüli hatalom gyakorlását biztosító törvény alapján mennél ritkábban bocsásson ki a kormány rendeleteket. A nemzetgyűlés együtt van, ne játszuk át a törvényi szabályozást a rendeletek terére, mert ez megbosszulja magát. Az ügyvédség részére mindaddig, amíg a regeneráció nagy munkája meg nem történik, programot felállítani nem lehet. A valuta rendezésétől, a kötetendő nemzetközi szerződések minőségétől nagyon sok függ. Ezen kérdések döntik majd el, lesz-e forgalmi életünk, megindulhat-e az ipari munkálkodás és a kereskedelem, mert e nélkül nem képzelhetők jogügyletek, nincs alkalom sem jogi tanácsadásra, sem jogérvényesítésre, illetve jogvédelemre. Őszintén ki kell jelentenem, hogy a legnagyobb aggodalommal tekinthetünk csak a jövőbe az ügyvédi kérdést illetően. Ma már egészen evidens, hogy a mai Magyarország nem lesz képes munkaalkalmat nyújtani a túlszűfolt ügyvédi karnak. Az ügyvédek egy részének jogi tudását, élettapasztalatát, gazdasági ismereteit az államnak más állami feladatok megoldásánál

kell igénybe venni, aminthogy nem is nélkülözheti az ügyvédi karban megtestesült energiákat és tudást. A nagy vajadások korszakát éljük, vajdik állami társadalmi, gazdasági életünk, nagy mozgolódás és bizonytalanság van a közhivatalnoki pályán, a szabad foglalkozást űzők minden árnyalatánál, igen természetes, hogy ez alól az ügyvédi kar sem lehet mentesítve. De azért ne csüggedjünk, ne essünk kétségbe, akinek van ép szíve, hogy megéreze a haza ezer baját, az éles eszével és erős karjával beáll azon gárdába, amelynek most csak egy a jelszava: «kezdjünk új életet». Elég volt a népámításból és az önámításból. A jogrendet minden körülmények között meg fogjuk teremteni és fenntartani, a jognak jótéteményeiből senkit sem engedünk kizárni, se szegényt, se gazdagot, se keresztényt, se zsidót, se iparost, se kisgazdát. A becsületes magyar honpolgár mind egy tekintet alá esik a jogok és köteleességek szempontjából, a nemzetellenes elemek, a rendbontók, a demagógok, a paraziták pedig faj, vallás és foglalkozásra való különbség nélkül pusztuljanak, mint a haza ellenségei. Legyünk mi ügyvédek az új iránynak a vezetői, s hassunk oda, hogy nemzeti érzés és a jog eszméje lengje át alkotmányos, magán és gazdasági életünket. Primum vivere deinde philosophari. Nemzeti érzés és jogeszmé nélkül azonban nem élhet sem állam, sem az egyén».

Az elnök beszéde után **dr. Dingha Béla** választmányi tag és **dr. Blauner Mór** kamarai főtitkár ismertették a kamara évi jelentését. A következő felszólaló **dr. Fittler Dezső** a jogrend helyreállítására vonatkozó határozati javaslatot terjesztett elő. Fittler beszédét a közgyűlés egy csekély töredék kivételével — óriási tetszéssel fogadta. Az indítvány feletti vitában dr. Székely Aladár, dr. Tasnády Nagy András és dr. Erődi Harrich Tihamér vettek részt. Végül a közgyűlés egyhangulag elfogadta Fittler Dezsőnek következő határozati javaslatát: «A budapesti ügyvédi kamarának közgyűlése abban a meggyőződésben, hogy a polgári szabadságra és jogegyenlőségre alapított rendnek állandósításától függ nemzetünknek becsülete és gazdasági fennállása és Magyarország ősi egységének helyreállítására irányuló szent törekvéseinknek sikere: kívánja a törvényeinkben nem intézményezett és a rendfenntartás örve alatt sokszor a rendet bontó alakulatoknak haladéktalan felosztatását, az e tekintetben legújabbán meghozott kormányrendeleteknek az egész vonalon való szigorú végrehajtását — büntető nyomozatoknak kizárólag a törvényeink szerint arra hivatott hatóságok és hatósági közegek által leendő teljesítését — katonai közegeknek a polgári büntető bíraskodás alá tartozó ügyeknek előkészítő eljárásától szigorú távoltartását — a védelem jogainak tiszteletben tartását s a védelem érvényesülésének megoltalmazását — a törvényeinkben, különösen a Bp.-ben intézményezett szabadságbiztosítékoknak lelkiismeretes alkalmazását, (a büntető jogszolgáltatásban háborús szükségrendeletekkel létesített anyagi és perjogi szabályoknak fokozatos, de sürgős kiküszöbölését) az eljárás fogyatékosága vagy az anyagi jogszabályok helytelen alkalmazása által okozott egyes igazságszolgáltatási tévedéseknek jóvátételét, igazságszolgáltatásban és közigazgatásban a törvényeknek politikamentes alkalmazását, mert csak az ország minden polgárára egyformán alkalmazott törvényes rend biztosíthatja hazánk további fennállását és boldogulását, szükségesnek tartja, hogy a jogrend az állam és társadalomellenes bűnök intézményes leküzdése útján biztosíttassék. Biztosítja a kormányt és a nemzetgyűlést, hogy a jogrend helyreállítására és megszilárdítására irányított tevékenységükben őket az ügyvédi kar úgy testületi tekintéllyel, mint egyes tagjainak szellemi és erkölcsi erejével teljes odaadással támogatni fogja; elvárja és megköveteli minden ügyvédtől, hogy jogvédői hivatását, adott esetben az elnyomott igazságnak és szabadságnak védelmét azzal az erkölcsi komolysággal és megfélemlítéstől meg nem riadó bátorsággal lássa el, mellyel tartozunk a magyar ügyvédség ősi hagyományainak, de nemzetünk jövőjének is».

— **A bírák helyzetéről** a budapesti ügyvédi kamara évi jelentésében a következőket olvassuk: «Mint az igazságszolgáltatásnak a bírák mellett működő társtényezői nem nézhetjük részvétel nélkül azt a rettentő anyagi helyzetet, amelyben a magyar s főleg a budapesti bíróságok tagjai színlődnek. A budapesti kir. ítélőtábla elnöke **dr. Juhász Andor** a budapesti ügyvédi körben tartott előadásában megrázó képet festett a bírói kar mai helyzetéről. Reámutatott arra, hogy az elsőfokú bírónak havonként 4866 koronával kellene pótolnia fizetését, hogy legelemibb szük-

ségeit fedezhesse. A bírák fizetése már a háború előtt is alig fedezte a legszerényebb létminimumot, a háború idejében be-következett és folyton fokozódó drágaság a legrettenetesebb nélkülözéseket vonta maga után és ma már ott tartunk, hogy nyilvános előadásokon az igazságügyminisztérium egyik legkiválóbb tagja a bírói kart fenyegető nyomorra hívta fel a közfigyelmet. Igazán ütött az utolsó órája annak, hogy a bírói kart a nyomortól megmentse az igazságügyi kormány. A bírák tisztességes megélhetését biztosítani kell és minthogy a bírák létszáma nem nagy, még az ország mai súlyos gazdasági viszonyai között is meg lehet és meg kell oldani a kérdést». A kamara közgyűlésén **dr. Virágh Gyula** tette szóvá a bírák tarthatatlan helyzetét és nyomatékosan felhívta a kar figyelmét arra a nagy veszélyre, mely az egész igazságszolgáltatást fenyegeti, ha a bírákon nem segítünk. A bírói kar helyzetének tarthatatlanságát legjobban jellemzi az Országos Bírói és Ügyészi Egyesület újonnan megválasztott elnökének **dr. Wolff Károlynak** székfoglaló beszéde. Idézzünk belőle néhány szót, melyekből megérthetjük az illetékes tényezők, hogy ütött az utolsó óra, ha segíteni tudnak és akarnak: «Ismeretes az a klasszikus mondás, hogy a bíró szegénységi fogadalmat tesz, midőn a bírói széket elfoglalja. A türelemnek határa van. Bírói feladatunk teljes tudatában leszögezem, hogy a keresztény Magyarország felépítésének is érdeke, amikor hangsúlyozzuk, hogy *nem bírjuk tovább ezt a helyzetet*».

— **Borügyleteket hatálytalanító rendelet.** A 4375/1919. M. E. sz. rendelet az 1919. márc. 21. napját megelőző időben kötött borvételi ügyleteket, amennyiben azok az árú átadásával teljesítve nem lettek, hatálytalanoknak nyilvánította. A Kúria VII. tanácsa (907/1919. Hiteljog Tára 51. sz.) e rendelet alapján állandóan elutasítja azokat a *kártérítési* kereseteket, melyeket a vevők az 1915., 1916., 1917. években már késedelembe esett eladók ellen indítottak, habár a fellebbezési bíróság még a rendelet keletkezése előtt marasztaló ítéletet hozott. A Kúria IV. tanácsa a 778/1919. M. E. sz. írendelet értelmezése körül az ellenkező álláspontot foglalta el (lásd e lap idei 5. és 12. szám. 39. és 95. oldalát). Újabbán azonban a borügyletekből keletkezett perekben a IV. tanács is követi a VII. tanács gyakorlatát (IV. P. 1202/1918. 711., 796. 915/1920.). Nagy kérdés, hogy a rendeletnek célja volt-e hosszú évekre visszamenőleg teljes mentességet biztosítani a szerződéses eladóknak?

— **Freibleibende Lieferzeit.** A «Freibleibende» ajánlatra nézve I. az 1919. évi 16. számban ismertetett döntést. Más szempont alá esik ez a kifejezés a *perfekt* szerződésben, amikor az eladó nem vállal kötelezettséget a kikötött szállítási idő megtartása iránt (behalte mir freibleibende unverbindliche Lieferzeit vor). Ez azt jelenti, hogy az eladó nem köteles a kikötött teljesítési időt pontosan betartani, hanem a körülményekhez és az *ügylet természetéhez* mért és a *méltányosság* követelményeinek megfelelő időben később is szállíthat. De az eladó a teljesítési időt korlátlan tetszése és önkénye szerint, méltánytalanul hosszú időre, és a reá nézve kedvező *áralakulás* bekövetkeztéig, ennek kihasználhatása céljából, esetleg évekre ki nem tolhatja. És amikor a bíróság a szóban forgó kifejezésnek a ker. forgalomban elfogadott értelmét ismeri, nincs szükség a ker. és iparkamara véleményének beszerzésére vagy szakértők meghallgatására (Kúria 1920. P. IV. 53. sz.). Lényegileg tehát a jelzett kikötés azt jelenti, hogy az eladónak nem kell az utólagos teljesítési határidőt külön kérnie, és hogy az utólagos teljesítési határidő tartamára nemcsak az ügylet természete, hanem a méltányossági szempontok és egyéb körülmények is befolyással lehetnek, az tehát aránytalanul hosszabb is lehet, mint az, amely a ker. t. 354. §-a alapján igényelhető.

— **Szocializált üzemek egymásközi követelése.**

A proletárdiktatura alatt szocializált pénzintézet által az ugyancsak szocializált cég részére nyújtott hitelezések nem a pénzintézet törvényszerű vezetősége és a vállalat jogos tulajdonosa között létrejött megegyezésen, hanem a mindkét vállalat felett tényleg rendelkező Tanácsköztársaság közegeinek egyoldalú és jogtalan intézkedésén alapulván, az elkönyvelt követelések egyáltalán nem származnak a felek között létesült jogügyletből, annál kevésbé a felek kereskedelmi ügyletből. Ily esetben tehát a tkvi rdt. 87. §-a, 88. §. c) pontja, a Pp. 322. §-a és a ker. t. 31. §-a értelmében, a könyvkivonat alapján előjegyzésnek helye nincs (Kúria Pk. V. 821/1920.).

— **Lánckereskedelem.** Az üzleti életben nem szokásos, hogy a fővárostól távolos kis községben letelepedett vegyeskereskedő lépjen fel közbenső kereskedő gyanánt, aki a fővárosi nagykereskedőtől másik kereskedőhöz juttatja el az árut; és ilyképp ez a közbelépés szükségtelen is. Másfelől az üzleti tisztességbe ütközik, hogy a vegyeskereskedő, akinek üzleti körébe nem tartozik az áruknak továbbelárúsítók részére nagyban való eladása, az át sem vett közszükségleti cikk (égő olaj) árát megdrágítsa. Ez a 3678/1917. M. E. sz. rend. 27. §-ába ütközvén, ily ügyletből a lánckereskedő nem származtathat az ő eladójával szemben kártérítési követelést (Kúria IV. 236/1920.).

Hasonlóképen: ha felperes a boroshordókat nem a kádártól, hanem ennek vevőjétől (kereskedőtől) tényleges átvétel nélkül, csupán a kötlevel átírásával vásárolta és adta el tovább alperesnek, aki szintén kereskedő. Közömbös, hogy felperes boroshordókkal kereskedésre jogosító iparigazolvánnyal bír és hogy a boroshordók a 3678/1917. M. E. sz. rend. 13., 14. §-ai alá nem esnek (Kúria IV. 493/1920.).

A szalma közszükségleti cikk. Aki azt kereskedőtől veszi és kereskedőnek adja el, nyilvánvalóan szükségtelenül ékelődött a két kereskedő közé és ily ügyletből, bár az a 3678/1917. M. E. sz. rendelet megalkotása előtt kötött, kárigényt nem érvényesíthet (Kúria VII. 1873/1919.). Ugyanígy, ha a sajt eladása, valószínű átadás és átvétel nélkül, egymásután öt közbenső kereskedő között ment végig, akiknek láncolatában a felperes vevő (pénzüntézet) a sorrend szerint negyedik helyen van (Kúria IV. 861/1920.).

— **Háború tartamára felfüggesztett teljesítés.** A háború előtt létrejött faárúkötlevel szerint «arra az időtartamra, amely alatt az eladó az ő üzeme gyakorlásában elemi események, strike, leégés, waggonhiány stb. következtében akadályozva lesz, az eladó teljesítési kötelezettsége felfüggesztetik». A feleknek ebből kivethető akarata szerint a háborúnak is, amely a kötelezett felet a teljesítésben akaratán kívül szintén gátolhatja, nem kötelemszüntető, hanem csak felfüggesztő hatály tulajdonított. Mindaddig tehát, amíg a béke meg nem kötött, a vevő joggal kérheti a kötés fennállásának bírói megállapítását. Ezzel nincs eldöntve, hogy a kötés a békekötés után is fennáll-e; mert most nem állapítható meg, hogy a gazdasági helyzetet befolyásoló viszonyoknak a békekötést követő időben leendő kialakulásához képest a felek szerződési jogviszonya hatályos avagy az eladó által védelmi felhozott gazdasági lehetetlenülés folytán hatálytalan lesz-e (Kúria VII. P. 66/1919.). A kötlevel idézett tartalmából bajos kiolvasni, hogy a felek az ügyletet arra az esetre is fenntartani kívánták volna, ha a háború hat éven át fogja az eladót üzeme gyakorlásában akadályozni.

— **Vételből származó jogok átruházása és a vétel utólagos stornirozása.** A követelések általában, hacsak a szolgáltatás természeténél fogva a hitelező személyéhez kötve nincsenek, tehát a kereskedelmi vételügyletből folyó jogok is, ellenkező kikötés hiányában, az adós beleegyezése nélkül átruházhatók. Közömbös tehát, hogy az eladó az eredeti vevő által vele közölt átruházást tudomásul venni vonakodik. Ahhoz pedig, hogy a közlés folytán az eladó és az engedményes között keletkezett jogviszony megszűnjék, nem elegendő az, hogy az eredeti vevő az átruházásról szóló értesítést utóbb az eladóval szemben visszavonja. Ha tehát az eladó és az eredeti vevő a vételi ügyletet utóbb, az engedményes hozzájárulása nélkül stornirozzák, ez a storno az engedménnyel szemben nem joghatályos; és az eladó, aki a fennforgó körülményekből jöhiszeműen nem következtethetett arra, hogy az engedményes a stornóba beleegyezik, utóbbival szemben nem mentesül az adásvételből származó kötelezettségek alól. (Kúria 1920. P. 51.)

— **Új könyvek.** 1. *Angyal Pál* anyagi büntetőjogi tankönyvének teljesen átdolgozott harmadik kiadásából megjelent az első kötetet befejező második füzet. Az ilyképp teljessé vált első kötet az előző kiadáshoz képest csekély (13 old.) terjedelmű növekedést mutat. Hogy a munka tartalmában mennyire vált gazdagabbá, beosztásában harmonikusabbá s mint tankönyv tökéletesebbé, arra már volt alkalmunk rámutatni. — 2. *Vargha*

Ferencnek fáradhatatlan tollából ismét két munka látott napvilágot. Az egyik az árdrágításról szóló tanulmány különlenyomata, amely e lapban jelent meg (Jogt. Közl. Könyvtára 11. füzet), a másik az izgatás pszichológiájáról szól (69 old., különlenyomat a M. Jogt. Szemle I. évf. 2—5. számából). Mindkét munka nemcsak a magyar jogi dogmatika mesterére vall, hanem ékesszavú tanúja azoknak a mélyreható lélektani ismereteknek, amelyekben Vargha Ferenczel magyar jogász alig vetekedhetik.

— **Az osztrák bírák helyzete.** Az osztrák bírói egyesület az igazságügyminiszterhez intézett beadványában fizetési pótlékok megállapítását kéri. A memorandum a bírák szomorú helyzetének ismertetése után a következő szavakkal végződik: «Az osztrák bírói kar bizalommal várja, hogy a kormány jogos és szerény kéréseit sürgősen teljesíteni fogja. De nem hallgathatja el, hogy a bírói kar munkaképessége a szinte elviselhetetlen viszonyok és minden egyes bíró munkaképességének messzemenő kihasználása folytán erősen csökkent és a bírák munkakedve és áldozatkészsége erősen megcsappant, mert munkájuk elismeréseként eddig csak szép szavakban volt részük. A bírói kar nem szavatol azért, hogy kívánságai további mellőzése esetén a nemzetgyűlés, a kormány és a lakosság továbbra is épűgy meg lesz elégedve a bírák működésével, mint eddig».

— **Osztrák- és cseh valutajogi döntések.** A dualizmus bukásával az eddigi pénzrendszer egység is megszűnve, az átmeneti időben szinte minden-naposan felvetődik az a kérdés, hogy az annak idején az egységes pénzrendszer mellett kontrahált kötések minő pénznemben teljesítendők, ha adós és hitelező más-más utódállam polgárává vált. Az akadémiusan is kényes kérdés gyakorlati fontosságát nagyban megnövelte az utódállamok valutájának hirtelen beállott eltávolodása. Az esetek nagy számánál fogva az érdekvita eldöntése az egyes országokra általános közgazdasági jelentőségű. A wieni legfőbb bíróság 1920 febr. 10-én egy konkrét esetben akként döntött, hogy az osztrák állampolgár adós a cseh hitelezőjének osztrák koronákat van jogosítva fizetni és döntését azzal indokolta, hogy sem a hitelező állampolgárságának megváltozása, sem a hitelező ország valutájának megváltozása nem módosíthatja a belföldi adós kötelezettségének tartalmát. A prágai legfelsőbb törvényszék 1919 okt. 19-én hozott ítéletében kimondotta, hogy a cseh adós, aki az egységes pénzrendszer idején osztrák hitelezőjének koronaértéket kötelezett, tartozását cseh koronában köteles kiegyenlíteni. A prágai bíróság indokolásában az osztrák kereskedelmi törvény 324. szakaszának második bekezdése alapján akként döntött, hogy a teljesítési hely az adós lakóhelye és ennek folytán az adós a cseh korona értékben tartozik fizetni akként, hogy a cseh-szlovák korona a régi osztrák-magyar korona értékével egyenlőnek véteik. Az 500 korona tartozás tehát a cseh adós részéről 500 cseh koronával egyenlítendő ki.

— **Az ügyvédi iroda alkalmazottainak a jövedelemben való részesítése: fegyelmi vétség.** Egy bécsi ügyvéd kérdést intézett a kamarai választmányhoz, hogy részeltetheti-e alkalmazottait a tiszta jövedelemben. A kamara tagadó válasza után az ügyvéd fegyelmi feljelentést tett önmaga ellen. A fegyelmi tárgyalás során arra hivatkozott, hogy méltányos, ha az ügyvéd alkalmazottait a tiszta jövedelemben részesíti. A fegyelmi bíróság ítéletében arra az álláspontra helyezkedett, hogy az irodai alkalmazottaknak a jövedelemben való részesítése fegyelmi vétséget képez. Ez a rendszer az ügyvédi foglalkozást üzleti vállalkozássá süllyesztené és az ügyvédi kar szintjét leszállítaná. Veszélyeztetné az ügyvéd lelkiismeretességét, ha irodai alkalmazottja mintegy társává lépne elő. Az a veszély fenyegetne, hogy az irodai alkalmazottak — esetleg a főnök tudta nélkül — igyekezni fognak az iroda jövedelmét mesterségesen növelni. Az egész rendszer a főnök tekintélyének árthat, sőt az ügyfél érdekeit sértheti, mint hogy a jövedelemben részesedő alkalmazottak a főnöktől elszámolást, könyvekbe való betekintést stb. követelhetnek, ami az ügyvédi titoktartás elvével ellentétben van. A fegyelmi bíróság a konkrét esetben mégis felmentő ítéletet hozott, tekintettel panaszlott tapasztalatlanságára (panaszlott egészen fiatal ügyvéd) és arra, hogy eljárásának horderejével nem volt tisztában.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9

Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként

Előfizetési díj

a f. év július–szeptemberi negyedére 30 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői irodába kell küldeni, a megrendeléseket a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Dr. Almási Antal budapesti kir. ítélőtáblai bíró, egyetemi magántanár: Hosszú tartamú időszakos szolgáltatások. — Alföldy Ede, budapesti kir. táblai tanácselnök: A polgári perrendtartás egyszerűsítése. — Dr. Darvai János budapesti ügyvéd, m. kir. tart. százados hadbíró: Az igazságszolgáltatás bolsevik bűnperekben. — Szemle.

Melléklet: Tartalommutató a Hitejogi Döntvénytár XII. kötetéhez.

Hosszú tartamú időszakos szolgáltatások.

1. Az 1920:VI. tc. annak a következményeit vonja le, hogy tulajdonképpen csak most kerülnek majd tömegesen megoldásra azok a jogi kérdések, amelyeket a háború és a két forradalom felvetett.

«A háború hatása a magánjogban» című könyvemben kimutattam, hogy ez a kormányrendeleteknek a törvényekével egyenlő erejű, de amazokénál sokkal bővebben buzgó elhatalmasodásával jár. A háborús világ gazdasági és jogi jelenségeinek vizsgálata, amelyre most még inkább kell ügyet vetnünk, mint valaha, ezt a bőséget ugyan némileg indokoltta teszi, de bizonyos határok betartása elől — úgy tartom — most már még sem zárkózhatunk el.

Temperamentum és érzék dolga, hol kell e határokat megvonunk. A magyar magánjog *alappilléreit* azonban a lehetőségig — úgy vélem — a rendeletek özönétől most már meg kell kímélni. Különösen pedig óvakodni a jövőben attól, hogy a contractus contrahentibus legem ponit elvét a szerzett jogokat félretoló és a napi hangulatok szinte ellenállhatatlan nyomása alatt készült *rendeletekkel* sértsük.

2. Ez nem a háború előtt létesült szerződések változatlan fenntartását akarja hangoztatni. Hiszen mindannyiunknak a vérebe átment és szinte közhely már annak a tudata, hogy a szerződések és különösen a hosszú lejáratú időszakos szerződések, amelyeket e szempontból az alábbiakban kissé meg szeretnék világítani, abban a *forgalmi fellevésben* és annak *hallgatólagos kikötése* mellett létesülnek, hogy a gazdasági élet *tömegjelenségei* megkötésüktől teljesítésükig nagyjából azonosak maradnak, hogy a szerződések teljesítése még ugyanabban a gazdasági világban történik, mint azok megkötése, hogy azonos maradt a szerződés teljesítésének gazdasági jellege, hogy nemcsak a teljesítés *színhelye* a régi, hogy azt a szerződés kötése óta lefolyt ismételt gazdasági kataklizmák nem változtatták át teljesen és merőben mássá.

Annyira távol vagyok attól, hogy a kötelmek *merev* változatatlanságát hirdessem, hogy szükségesnek látom hangoztatni, hogy a jelenlegihez hasonló *gazdasági kataklizma* nem csupán a jogi tények egy bizonyos fajtáját, hanem *igenis forgalmi jogi tényen* sarkalló hosszú lejáratú időszakos szolgáltatásokat *eredeti jellegüktől foszthatja meg és vetheti alá lényeges változtatásoknak*.

Nem oszthatom eszerint a bírói gyakorlatban többszörösen kifejezésre jutott azt a felfogást (így M. Dt. XI. k. 254. old. 1917. III. 1062. sz. a. és ugyanott XII. k. 250. old. 1918. P. III. 234. sz. a.), amely a nótartási perekben a tartás *ítéleti* és annak szerződési megállapítása között élesen *különböztet* és a szerződési nótartást még napjainkban is, amidőn pedig kézzelfogható, hogy a szerződési megállapodás alapjául szolgált *összes életviszonyok* a lehető legnagyobb, sőt oly nagy tömegváltozást szenvedtek, amelyet néhány évvel ezelőtt egyikünk sem tudott

volna még csak el se képzelni, mondom, amely gyakorlat elüti a tartása iránt szerződött nót annak a lehetőségétől, hogy a rebus sic stantibus következményeit a maga javára is levonja és a tartásdíj felemelését kérje.

3. Nem oszthatjuk ezt a felfogást sem a *gyakorlati élet* követelményeinek, sem a jogi tények hierarchiájának *elméleti* szempontjából sem.

Hogy ez utóbbin kezdjük, vajjon az *ítéleti* tartási kötelelem *gyengébb* vagy *erősebb* alapon sarkal-e, mint a *szerződési*?

Azt hiszem, nem kell sokat kardoskodnom amellett, hogy az *ítélet*, különösen a tartási összeget megszabó *konstitutív ítélet* az ügyleti alapnál úgy annak szilárdságára, mint parancsoló jellegére nézve is mérhetetlenül *erősebb* jogi tény.

Eszerint a Pp. 413. §-ából a körülmények lényeges változása folytán a magam részéről *nem* azt következtetném, hogy az érdekeltek bármelyike *csak arra az esetre* indíthat keresetet a szolgáltatás mennyiségének és tartamának megváltoztatása iránt, ha ezt *«jogerős ítélet állapította meg»*, hanem igenis azt, hogy ily kérelemnek *még akkor is helye van, ha kötelezettség alapját ítélet szolgáltatta, hogy tehát még sokkal inkább van helye, ha az csupán a felek ügyleti tényein sarkal*.

Ami pedig a gyakorlati élet követelményeit illeti, vajjon a házastársak közötti viszonyt a bíró ne vehesse tekintetbe, legalább is annyira, mint azt a köteleket, amely a haszonbérlet, a lakásbérlet, a fakitermelőt, a bányabérlet, a villamos áram fogyasztóját a maga szerződési ellenfeléhez fűzi?

Pedig mindezeknek háborús rendeletek (a 820/1920., 1381/1919., 3920/1920., 6895/1919. stb. MER.) a *szerződési alap* dacára is megadják a módot arra, hogy a reájuk nézve elviselhetetlenné vált felette csekély időszakos szolgáltatást helyel-közzel pláne *visszahatólag is felemeltessek*. Épen csak a *feleség* legyen ettől elzárva? Ugyan miért?

Tán csak nem azért mert a felsorolt szolgáltatások *visszterhes* szerződésen alapulnak a feleségnek járó tartási szerződés pedig *ingyenes* szolgáltatás jellegével bír? Ily felfogás a Kúriától bizonyára távol áll, hisz az nem felelne meg sem annak az ethikai értékelésnek, amely a házastársak egymásközi viszonyainak alapját kell, hogy képezze, sem pedig annak a régi magyar jogi gondolatnak, amely a nőnek összes házastársi jogait, különösen pedig a vagyoni vonatkozásukat a házasság egy-másközi viszonyában *visszterhes* juttatásoknak fogja fel. Igaz ugyan, hogy Werbőczy ekként csupán a hitbért helyezi az ajándékozással szemben (Trip. I. 93. c. princ. és 2. §.), azonban kétségtelennek tartom, hogy a nő házastársi jogainak visszterhesége ma már egy házastársi jog elbírálásánál sem hagyható figyelmen kívül.

Az *ingyenesség* tehát korántsem szolgálhat annak alapjául, hogy a tartási szerződésnél kevésbé vonhassuk le a «körülmények lényeges változásának» gyakorlati következményeit, mint a bérleti, a haszonbérleti, a villamos áram szállítási, a bánya- és a fakitermelést biztosító szerződéseknél.

4. Csak az a kérdés, vajjon ezeknél és a hozzájuk hasonló módon szabályozott vagy szabályozandó más példánál nem találhatunk-e valamely közös vezérelvet, amely ily további külön rendeleteket feleslegessé tesz, továbbá, ha ez nem sikerül is, vajjon a felsorolt rendeletekben foglalt szabályozást az alaki és anyagi jog alapelveivel megegyeztethetőnek tarthatjuk-e?

Az utóbbi kérdésre, nézetem szerint, csakis nemmel vála-

szolhatunk, ami annál inkább hangsúlyozandó, mert véleményem szerint, az alábbiak értelmében az egész ide vonatkozó joganyagot egy immár eléggé élesen kifejtett és eddigelé csak kellően kifejezésre nem jutott alapgondolat hatja át, amely a gazdasági átalakulás folytán szükségessé vált ügyleti módosításokat is minden külön és kivételes szabályozásnál jobban biztosítja.

5. Azt vitatjuk, hogy a felsorolt rendeletek döntő bizottságainak felállítása szükség nélkül tér el az *eljárási jog alapelveitől*.

Nem azért, mert azok a bíraskodásba különleges szakavatottsággal bíró egyéneket vonnak be, hiszen távol vagyunk attól, hogy a szakértők bíraskodásától idegenkedjünk, hanem már kinevezésük módjánál fogva is.

Akár a kereskedelemügyi (6895/1919. MER. 2. §.), vagy más nem igazságügyi miniszteri kinevezés, akár érdekelt szakköröknek megnevezése (pl. 1820/1920. MER. 10. §. 2. bek.), vagy pláne az érdekelt felek kijelölése (u. o. 8. §.) szolgáltatassa ugyanis alapját a szakértő bírák közreműködésének, az nézetem szerint semmiképp sem alkalmas arra, hogy kellő élességgel véssé a kinevezettek lelkébe, hogy ők az eset eldöntésénél nem mint az illető érdekkörbe tartozó fél quasi hivatalos védői, hanem csakis és kizárólag mint *szigorúan pártatlan döntő faktorok* járnak el.

Ezt a szempontot annyira fontosnak tartom, hogy mindazokban az esetekben, amelyekben ily vegyes tanácsok alakítása a jövőben is szükségesnek mutatkoznék, a szakértő bírói tagok kijelölését az illető ítélőtábla vagy törvényszék teljes ülésének hatáskörébe utalandónak tartom. Valószínűleg ugyan nagyjából ugyanazok fognának kijelölteni, mint ma is, de mégis egész más jellege van a bíróság részéről származó kijelölésnek, mint az illető közigazgatási ág, vagy pláne közvetlenül az illető érdekkör vagy a fél kijelölésének.

De ez ügyeknek az ily kivételes tanácsok elé való utalása a Pp.-nak a szakértőkre vonatkozó részletes és bevált intézkedései mellett, nézetem szerint, teljesen felesleges is. A kitűzött cél már bizonyos igények sürgős elbírálásának elrendelése és a szakértők számának kötelező megállapítása útján is elérhető.

6. *Anyagi jogi szempontból* ezek a rendeletek azért aggályosak, mert szokásjogi jogrendünkben önkénytelenül is azt a helytelen gondolatot keltik, hogy a bennük foglaltak *tartalmilag* is kivételek, amelyek más esetekre analogia útján se alkalmazhatók.

Pedig, hogy a nőtartási szerződésekről most már teljesen hallgassunk is, igazságos és indokolható-e, hogy a pénzbeli kikötmény, a szerződési vagy pláne a biztosítási vállalatokkal létesült visszerhes életjáradék, az ingó- és különösen az állat-, a fundus instructus bérlet, a szabadalmaknak nagy értéket képviselő visszerhes és időszaki szolgáltatásoktól függő gyakorláson haszonbérlete vagy bérlete és számos más ezekhez hasonló eset, amelynek szabályozási rációja a rendeletekben foglaltakkal teljesen azonos, mégis változhatatlan legyen annak dacára is, hogy azok a gazdasági viszonyok, amelyek őket létesítették tömegesen és soha nem is sejtett mértékben megváltoztak, sőt mondhatjuk teljesen felfordultak?

Ebbe semmiképp sem tudok belenyugodni. Gyakorlatunk részben a háborús lehetetlenülésekkel kapcsolatban, részben a felsorolt és a hozzájuk hasonló esetek ellenállhatatlan nyomása alatt nem térhet ki az elől, hogy a Pp. 413. §-át az *összes időszaki szolgáltatásokat biztosító szerződésekre is alkalmazza*. Sőt ez az alkalmazás a tágitó magyarázat segítségével a szolgáltatások tartamának változtatásán hallgatólag bár, de tulajdonképpen *máris* túlment. Hiszen az a villamos áramszolgáltatásnál a vonatkozó fentidézett rendelet hozatala előtt is már a szerződés módosításáig jutott el.* Ezzel pedig bebizonyult, hogy ebben a kérdésben is, mint annyi másban a gyakorlat maga is biztos kézzel megtalálja majd az útját annak, hogy nyomról-nyomra szokásjogunkba illessze azokat a változtatásokat, amelyeket a gazdasági válságok láncolata a szerződéseken is ejtett.

A Pp. 413. §-a az imént felhívott, valamint a vegyes tanácsok előttem ismeretes, bár eddig közzé nem tett döntései, végül az előbbieken ismertetett rendeletek alapján, amelyek csakis egy a szokásjogunkban eddigelé lappangott, de most az esetek nagy számában kitörésszerű módon kifejezésre jutott alapelv

példái már ma és minden további kivételes rendelet nélkül is fennálló jogelvnek tartom, hogy a hosszabb lejáratú időszaki szolgáltatások tartalma az alapjukat képezett gazdasági viszonyok tömeges és feltűnő változása következtében szintén megváltozik. A változás mérvét a felek bármelyikének kérelmére konstitutív ítélettel a bíróság szabja meg. Szerződésen alapuló időszaki szolgáltatás bírói változtatásával terhelt és azzal meg nem elégedő fél a jövőre való kihatással az ügylettől vétkesen elállhat.

Ez utóbbi expediens az időszaki szolgáltatással visszerhes alapon tartozó féltől a 820/1920. MER. 11. §-ának, a 3920/1920. MER. 7. §-ának, valamint a moratóriumi rendeletek közismert elállási jogainak a köztudatba átment útmutatásai nyomán aligha tagadható meg.

Ennek a véleményem szerint máris fennálló jogelvnek a kiépítését bátran a gyakorlatra bízhatjuk. Szükség esetén azonban a további felesleges és megtévesztő rendeletözönnék e joganyagban még annak törvénybe iktatása útján is véget kellene vetni.

Dr. Almási Antal.

A polgári perrendtartás egyszerűsítése.*

Előkészítő irat.

A szóbeliség túlhajtása nyilvánul abban a szabályban, amely szerint az előkészítő irat tartalma csak annyiban vehető figyelembe, amennyiben szóval előadták. Előkészítő irataikat a felek nyilván azzal a céllal készítik, hogy annak a tartalma a per elbírálásánál irányadó legyen és minthogy az írásbeli nyilatkozatok rendszerint nagyobb gondossággal készülnek, mint a szóbeli kijelentések, ennél fogva az előkészítő iratok pontosabban és teljesebben szokták a felek akaratát visszatükröztetni, mint a szóbeli tárgyalás. Az írásbeliség különösen a közvetlenség és a hajlékonyság szempontjából általánosságban nem vetekedhetik a szóbeli előadással, de a mi a részletkérdéseket illeti, nevezetesen számok, nevek és egyéb adatok halmaza tekintetében a szóbeli előadás meg sem közelíti az írásban való megállapítás megbízhatóságát. Az a legjobb eljárási szabály, amely az írásbeliségnek és a szóbeliségnek az előnyeit szerencsésen egyesíti. A részletkérdések és az adathalmazok tekintetében a szóbeliség jelentősége háttérbe szorul és ennél fogva túllő a célon az a szabály, amely megköveteli, hogy a szóbeliség elve egész merevségében érvényesüljön. A Pp. 203. §-át akként kell tehát módosítani, hogy az előkészítő irat tartalma tekintet nélkül arra, hogy azt a szóbeli tárgyaláson előadták-e vagy sem, megtartja hatályát, ha azt a fél az előkészítő irat beadását közvetlenül követő tárgyaláson vagy e tárgyalás előtt vissza nem vonta. Ez a módosítás nem jelentene irányváltozást a Pp. rendszerében, mert a 178. §. is engedményt tesz az írásbeliségnek, amidőn megengedi, hogy a kereset előadottnak tekintessék, ha a felperes kijelenti, hogy ahhoz ragaszkodik.

Az ítélet tartalma.

Amikor az eljárás egyszerűsítéséről van szó, lehetetlen a bírói ítéletre nem gondolni, mert ügyvédi és bírói körökben állandóan napirenden van a bosszankodás amiatt, hogy a bírói ítéletek fölösleges teherrel túl vannak tömve. Az ítélet szerkesztésénél és tanulmányozásánál a tartalom lényegéhez, magjához csak értéktelen szóáradaton keresztül lehet eljutni és ez az átvergődés rendszerint olyan unalmas és fárasztó, hogy a lényeges rész megalkotására vagy áttanulmányozására többnyire már nem lehet elég gondosságot és figyelmet fordítani. Az elmélet szempontjából valóban az az ideálisan szerkesztett ítélet, amely a tényállás megállapítására és a jogi döntésre vonatkozó indokoláson fölül a pernek minden lényeges mozzanatát és adatát híven visszatükrözi úgy, hogy a pernek minden egyéb irata nélkülözhetővé váljék. Ilyen ítélet kiválóan becses akkor, ha tudományos célra való használatról van szó és különösen akkor, ha a periratok rendelkezésre nem állanak vagy ha külön tanulmányozásukra nincs idő. Ámde abban az esetben, ha a per anyaga és a periratok már ismeretesek, vagy ha az ítélet áttanulmányozása mellett a periratok tartalmának a megismerése sem mellőzhető, tehát főképpen azok számára, akik az egész peres eljárást átérték, unalmasabbat és fárasztóbbat képzelni sem lehet, mint amikor újból

* K. 1918. P. IV. 5163. Mji Dt. XII. k. 198. oldal.

* Bef. közl. — Az előbbi közl. I. a 14. számban.

meg kell hallgatniok, vagy el kell mondaniok mindazt, amit már unos-untig hallottak. Az egyik szempontból tehát az ítéletnek akként való szerkesztése kívánatos, hogy az egyuttal perkivonat is legyen, a másik szempontból azonban az az ideális ítélet, amely minden bevezetés, kitérés és ismertetés nélkül kizárólag a ténymegállapításra és a jogi döntésre vonatkozó bírói meggyőződés kialakulásának a módjáról számol be, még pedig akként, mintha kizárólag olyanokhoz szólna, akik a per minden mozzanatát és adatát jól ismerik és akiket e részben ismertetésekkel és ismertetésekkel untatni nem illik és nem is szabad. Az érdekeltek nem kíváncsiak arra, hogy ők mit kértek, mit mondtak, mit tettek vagy nem tettek a perben; azt is jól tudják, hogy mit vallottak a tanúk és mi volt a szakértők véleménye, ezenkívül az sem ismeretlen előttük, hogy az okirati bizonyítékok mit tartalmaznak, hanem érdeklődésük közvetlenül arra irányul, hogy a per adataiból milyen tényállást állapít meg a bíróság és hogy a megállapított tényállásból milyen jogi következtetést von le, valamint hogy a bíróság meggyőződése milyen úton-módon létesült. Az érdekelteknek ezt a kíváncsiságát a perbeli adatoknak a puszta ismertetése még akkor sem elégíti ki, ha az ismertetés egyébként a legtökéletesebb, sőt még az is kevés az üdvösségre, ha a bíró — miként gyakran tapasztalható — ünnepélyesen kijelenti, hogy «a per összes adatait tüzetesen mérlegelte». Ezt a tüzetes mérlegelést nem mondani, hanem a felek szemeláttára az indokolásban megcselekedni kell, hogy pontról-pontra szemlélhetővé váljék, miképpen érlelődött meg a bírói meggyőződés mind a ténymegállapítás, mind a jogi döntés tekintetében. Ez nem olyan könnyű munka, mint a történeti előadás, de az igazi bíró nem riad vissza a nehézségektől, mert a meggyőződése és döntése helyességének a kimutatásában művészi élvezetet talál.

Ha az ítéleteknek azt a rendeltetését tekintjük, amelyet a mindennapi életben töltenek be, tiltakozni kell az ellen a rendszer ellen, amely a mindennapi szükséglet kielégítésének a rovására kivételes és távoleső célokat szolgál, amely céloknak különben is csak kényelmi szempontból van jelentőségük. A mindennapi szükséglet követelményeivel nem egyeztethető össze az, hogy az ítélet az érdemleges indokoláson kívül egyebet is, nevezetesen terjedelmes ismertetést, amelynek gyakorlati értéke nincs, tartalmazzon és hogy a bíró olyan munkával terheltesse, amely őt az indokolás lényegének a lehető leggondosabb megalkotásában hátráltathatja. A Pp. különben sem kívánja azt a célt szolgálni, hogy az ítéletnek a periratoktól független és önálló léte legyen, mert a 401. §. szerint a tényállás előadása az előkészítő iratok és a bírósági iratok tartalmára való hivatkozással is kiegészíthető vagy pótolható. Ha az előadást a hivatkozás pótolhatja, akkor tulajdonképpen sem az előadásra, sem a hivatkozásra szükség nincs, mert az előadást az iratok pótolják, az iratok vonatkozó tartalmát pedig «a hivatkozás» útbaigazítása nélkül is rendszerint könnyen meg lehet találni, azokban a kivételes esetekben pedig, amikor az iratok rendkívüli terjedelme vagy az adatok rendkívüli bonyolultsága miatt az iratok tartalmának közelebbi megjelölése célszerűnek mutatkozik, a bíróság azt bizonyára akkor sem fogja elmulasztani, ha őt arra a törvény külön nem kötelezi és ennél fogva nyilván helytelen az a szabály, amely megköveteli, hogy az előadás vagy hivatkozás, amely az esetek nagy többségében fölösleges, minden ítéletben benne legyen. Az tény, hogy az ítéletek terjengőssége miatt nem egyedül a törvényt kell hibáztatni, mert a bírónak módjában áll a törvénynek célszerűtlen intézkedését enyhíteni, de gyökeres orvoslást mégis csak a törvény megfelelő módosítása eredményezhet.

Az ítélet indokolásának a tartalmát a törvényben akként kell megszabni, hogy az indokolásnak a perdöntő tényállás megállapításán, az e megállapításra vonatkozó meggyőződés keletkezésének a tüzetes kimutatásán és a jogi döntés érveinek az előadásán kívül egyebet nem kell tartalmaznia. Az indokolás szerkesztésénél abból a föltevésből kell kiindulni, hogy azok, akiknek az ítélet szól, a periratok tartalmát ismerik. A kereseti kérelmet és ellenkérelmet, nemkülönben egyéb kérelmeket és nyilatkozatokat, valamint a bizonyításfölvétel eredményét és általában a perben történeteket ismertetni nem szükséges. Ily szabályozás nem zárja el a bírót attól, hogy helyes érzékkel, fölösleges szöszporítás nélkül akként szerkessze meg az ítéletet, hogy azt még azok is megérthessék, akik a periratok tartalmát nem ismerik.

Föllebbvitel.

Az anyagi igazság érvényesülésének azt a biztosítékát, amelyet a háromfokú folyamodás rendszere nyújt, lényegesen csökkenti az abból származó hátrány, hogy minél több a folyamodási fok, annál kevésbé érvényesülhet az igazságszolgáltatás olcsóságának és gyorsaságának a követelménye. Ha tekintetbe vesszük, hogy a harmadik fokú döntés csak kivételesen szokott a másodiktól eltérni, megállapíthatjuk, hogy a harmadik folyamodási fok rendszeresítésével az olcsóság és gyorsaság rovására hozott áldozatok többször és nyilván súlyosabban is esnek latba, mint az azzal kapcsolatos előnyök. Az igaz, hogy a harmadik fokú bírósághoz való föllebbvitelnek az egyes jogviták elbírálásában nyilvánuló eredményen kívül külön még általánosságban is van jótékony hatása, de ez a hatás akkor is biztosítható, ha a legfelsőbb bírósághoz való föllebbvitelnek csak kivételesen, az egyes jogviták elbírálásától függetlenül, kizárólag a jogegység és jogalkotás érdekében van helye és ha azt a rendes jogorvoslatok sorából kiküszöböljük. Az igazságszolgáltatás gyorsaságának és olcsóságának a szempontján kívül más körülmények is ellene szólnak annak, hogy a harmadik folyamodású bírósághoz való föllebbvitel a rendes jogorvoslatok sorában helyet foglaljon. A harmadik fokú folyamodás rendszeresítése csak megszorításokkal lehetséges, ezek miatt a megszorítások miatt pedig a jogorvoslat csak tökéletlenül és úgyszólván csak kiváltságképpen érvényesülhet. Elsősorban nincs rá mód, hogy valamennyi jogvita tekintetében a harmadfokú elbírálás helyet foghasson és emiatt számtalan perre nézve a harmadfokú elbírálás ki van zárva. Kikerülhetetlen korlátozás az is, amely szerint azokban a perekben, amelyekre nézve a harmadfokú elbírálás meg van engedve, nem mindig a legfelsőbb bíróság hallatja döntő szavát, hanem az esetek nagy részében alsóbbrendű bíróságok ítéleznek harmadik folyamodásban. Végül a harmadfokú elbírálás amiatt sem érvényesülhet teljes mértékben, mert a ténykérdés a harmadfokú elbírálás köréből majdnem egészen ki van vonva. Annak következtében, hogy a pereknek csak egy része, még pedig csak kisebbik része kerülhet a legfelsőbb bíróság elbírálása alá és hogy ez az elbírálás többnyire csak a jogkérdést érinteti, nyilvánvaló, hogy a legfelsőbb bíróságnak lényegileg nem az a rendeltetése, hogy a pereket utolsó fokon elbírálja, hanem hivatása általánosságban a jogegység megővését és a bírói jogalkotás irányítását célozza. Ezt a célt a legfelsőbb bíróság megvalósíthatja anélkül is, hogy egyes jogesetek aprólékos elbírálásával kelljen bibelődni, sőt ha fölszabadul a részletmunka terhe alul, hatékonyabban és intenzívebben fordíthat gondot a jogegység megővására és a bírói jogalkotás irányítására.

A jogegység és a bírói jogalkotás érdeke szempontjából nincs arra szükség, hogy a legfelsőbb bíróság az elébevitt ügyeknek mindenkor minden részletébe behatoljon, hanem az elbírálásnak az elvi jelentőségű kérdésekre kell szorítkoznia, még pedig szorosán a jogegység megővására és a helyes jogalkotás biztosítására vonatkozó cél korlátai között. A jogegység megővésének és a helyes jogalkotás biztosításának a céljával nem egyeztethető össze az a körülmény, amely szerint némely per akkor is a legfelsőbb bíróság elé vihető, ha szó sincs a jogalkotás vagy a jogegység céljáról, másfelől pedig a perek nagyobb része még abban a kivételes esetben sem juthat a legfelsőbb bíróság elé, ha ily elbírálás hiánya a jogegység vagy a jogalkotás érdekébe ütközik. Az a harmadfokú elbírálás, amelyet nem egyedül a legfelsőbb bíróság, hanem több más bíróság teljesít, sem a jogegység, sem a jogalkotás céljait nem szolgálja, hanem csak azt a rendeltetést tölti be, hogy az egyes jogviták minél több és fokozottabb elbírálásban részesüljenek. Ilyen háromfokú elbírálásnál nem kisebb értékű elintézés két folyamodási fok útján is el lehet érni, mert a harmadik folyamodási fok megszüntetésével lehetővé válik a bírói létszám leszállítása, a bírák jobb megválogatása és az ítélkezés színvonalának az emelése.

Az egynél több fokú föllebbvitel intézményét, amely különben is csak tökéletlenül és úgyszólván csak kiváltságképpen létezik, a rendes jogorvoslatok sorából egészen ki kell küszöbölni és annak csak rendkívüli jogorvoslatként, kizárólag a jogegység és a jogalkotás érdekében lehet helye. Ezt a harmadfokú elbírálást csak a legfelsőbb bíróság gyakorolhatja, még pedig rendszerint elvontan a konkrét jogesettől és a legfelsőbb bíróság határozata csak általánosságban a jövőre nézve volna érvényes és irányadó

magára az elbírált jogesetre pedig csak kivételesen, bizonyos körülmények között terjedhetne ki, amikor is ezt a legfelsőbb bíróság külön kimondaná.

Az ítélet helyesbítése.

A harmadfokú elbírálnak a rendes jogorvoslatok sorából való kiküszöbölése fokozza annak a szükségességét, hogy az első és a másodfokú döntés helyességének és alaposságának minél több és minél erősebb biztosítéka legyen. A bírói létszám leszállítása és a bírák jobb megválogatása mindenesetre emelni fogja a bíraskodás színvonalát, de emellett az eljárási szabályok terén is gondoskodni lehet további biztosítékokról. A jogegység és a jogalkotás általános érdekeit a javaslatbahozott rendkívüli jogorvoslat kielégítően fogja megvédeni, azonban tagadhatatlan, hogy a jogegység és a jogalkotás körén kívül is történhetnek a másodfokú elbíráásban olyan nyilvánvaló jogsérelmek, amelyek orvoslásának a kizárása semmiképpen sem lehet megnyugtató. A nyilvánvaló tévedések és kétségtelenül hibás intézkedések a leggondosabb elbírálás mellett sem tekinthetők kizártnak és lehetőségükre a folyamodási fokok csökkentése tágabb teret nyit. A nyilvánvaló tévedések és kétségtelenül helytelen intézkedések reparálása céljából nincs szükség a harmadfokú elbírálás megengedésére, mert a célhoz akként is el lehet jutni, ha a felek a helytelenül informálódott vagy tévedésbe jutott bírótól a helyesen informált és tévedése felől fölvilágosított bíróhoz folyamodhatnak. A Pp. 407. §-ának az ítélet kijavítására vonatkozó intézkedését azzal a szabállyal kell kiegészíteni, hogy a felek az ítélet helyesbítését kérhessék mindazokban az esetekben, amelyekben az ítéleti rendelkezés nyilvánvaló tévedésen vagy kétségtelenül helytelen megítélésen alapszik.

Bizonyításfölvétel a fellebbezési bíróság előtt.

A közvetlenség elve még az elsőbírósági eljárásban sem érvényesülhet mindig és teljes mértékben, még pedig már azért sem, mert a tárgyalás nem fogantatható mindenkor a felek személyes közreműködésével és mert az is gyakori eset, hogy nem közvetlenül, hanem megkeresett bíróság útján fogantatosított bizonyításfölvétel szolgál az ítéleti ténymegállapítás alapjául. A fellebbezési eljárásban még szűkebb körre szorul a közvetlenség és a fellebbezési bíróság rendszerint másodkézből származó adatok alapján ítél. A tapasztalat azt mutatja, hogy csak kivételesen okoz a bizonyításfölvétel eredménye szempontjából különbséget az, hogy közvetve vagy közvetlenül történt-e a bizonyításfölvétel. Ezenkívül rendszerint előre lehet látni vagy utólagosan meg lehet állapítani, hogy a közvetlenség érvényesülése helyénvaló volna. Ily esetekben a bizonyításfölvételnek akár közvetlenül való fogantatosításával, akár közvetlenül való megisméllésével eleget kell tenni a közvetlenség követelményének, de nincs értelme a közvetlenség erőltetésének akkor, ha nincs alap annak a föltevésére, hogy az különösen szükséges és ha a közvetlen fogantatosítás aránytalanul több munkát igényel. Nincs értelme például, hogy a fellebbezési bíróság, amely rendszerint az elsőbíróságtól kapott adatok alapján, tehát a közvetlenség háttérbeszorulása mellett ítél, hosszadalmas bizonyításfölvétellel akkor is kénytelen legyen bajlódni, ha az a közvetlenség elve szempontjából szükségesnek nem mutatkozik, már pedig a bizonyítás közvetlen fölvétele a Pp. szabályai szerint ki nem kerülhető, a többi között akkor, ha a bíróság területén lakó tanuk vagy szakértők kihallgatásáról van szó. Aki társasbírósági bizonyításfölvételben valaha részt vett, azt szükségtelen annak a célszerűsége felől meggyőzni, hogy társasbíróság csak akkor végezzen bizonyításfölvételt, ha ez a közvetlenség elve szempontjából mellőzhetetlennek mutatkozik. Az eljárás egyszerűsítésének az érdeke azt a szabályozást követeli, amely szerint a fellebbezési bíróság a bizonyításfölvételt azokban az esetekben, amelyekben a közvetlen fölvétel szükségesnek vagy célszerűnek nem mutatkozik, kiküldött vagy megkeresett bíró útján, esetleg pedig az elsőfokban eljáró bíróság megbízásával fogantatosítja.

Az elsőbírósági ítélet föloldása.

A bíróságok folyamodási fokainak a megkerülése nemcsak az anyagi igazság érvényesülését veszélyezteti, hanem az igazságszolgáltatás rendes menetére is káros befolyást gyakorol az, ha

a bíróságoknak a törvényben meghatározott munkabeosztását önkényesen meg lehet változtatni. Jogpolitikai szempontból súlyos kifogás alá esik az a körülmény, amely szerint az elsőfokú bíróságnak a per letárgyalására és a bizonyításfölvételére vonatkozó föladatát még akkor is átlehet hárítani a fellebbezési bíróságra, ha az áthárított munka teljesítése rendkívüli fáradozást igényel anélkül, hogy a munkaáthárítás az elbírázás alapossága és helyessége tekintetében lényeges különbséget idézne elő. A fellebbezési bíróságot, mint magasabbrendű bírói szervezetet a lehetőségig kimélni kell olyan munkatehertől, amelyet kevesebb költséggel fenntartott és megfelelő munkaerővel könnyebben ellátható bírói szervezet is kielégítően elintézhet. Nem arról van szó, hogy a fellebbezési eljárásban úgynevezett novumokkal ne lehessen előhozakodni. Ilyen kicsinyeskedésre és szörszálhasogatásra komolyan nem lehet gondolni, de a novumok megengedésének nem szabad elfajulnia és annak útját kell állani, hogy akár az elsőfokú bíróság, akár a felek a peranyag összehordásának, rendbeszedésének és a bizonyításfölvételnek fárasztó munkáját önkényesen a fellebbezési bíróságra háríthassák. A bírói munkaerő gazdaságos értékesítésének a szempontjából az a szabály mutatkozik ajánlatosnak, hogy az elsőbíróság ítéletét akkor is föl lehessen oldani, ha a perbeli tényállás tisztázása hosszadalmas tárgyalást vagy terjedelmes bizonyításfölvételt igényel.

Alföldy Ede.

Az igazságszolgáltatás bolsevik bűnperekben.

E cikknek nem célja, hogy konkrét személyeket támadjon. Nem is mentő akció a bolsevizmus számára, de memento akar lenni, mely teljes tárgyilagossággal mutat rá a gyorsított eljárás és a bolsevik bűnperekben való ítélkezés aggasztó jelenségeire és jogpolitikai hátrányaira, továbbá teljes őszinteséggel igyekszik olyan megoldást találni, mely az ellentétes közérdekű szempontokat egyaránt kielégíti.

Előre bocsátjuk, hogy egész fejtegetésünk a polgári büntetőhatóságokra vonatkozik, mert a katonai ügyészségek és bíróságok objektivitásáról, törvénytiszteletéről és humanizmusáról bolsevik bűnügyekben is számtalanszor meggyőződünk.

1. A hangulat.

A bolsevizmus az egész mostani társadalomnak hadat üzent, teljes negációja mindannak, ami a mai állam és társadalmi élet alappilléreit alkotja.

Maga a gyakorlati bolsevizmus féktelen és kiméltelen dühvel fordul a fennálló társadalmi rend intézményei és egyénei ellen és a tényleges rombolásnál, amit a bolsevizmus Magyarországon véghezvitt sokkal nagyobb az a félelem és lelkidepresszió, amit a polgári osztályok létre törő bolsevizmus előidézett.

Az emberéletben és vagyonban előidézett óriási károk pedig szintén fokozták a bosszúérzetet.

Hozzájárult mindehhez, hogy ha a bolsevizmust nyílt csatában saját magunk vertük volna le, a polgárháborúval járó nagy véráldozatok a bosszú szomját kielégítették volna, kivált akkor, ha a levert bolsevisták nagyobb veszteségeket szenvedtek volna, mint az ellene fellépő többi osztályok. Tudjuk azonban, hogy a bolsevizmus szétomlott és szétporlott a román csapatok pusztító előrenyomulására, a vörösorség és terrorcsapatok egyaránt szétrebbentek és eltűntek. Patkány módjára menekültek a népbiztosok és a proletárdiktatura egyéb exponensei. Vörös Budapest egyszerre elvesztette vérvörös színét, amint a román csapatok bevonultak.

A burzsoaziának és a félrevezetett munkásságnak lincselésre hajló bosszúérzetét lekötve tartotta a román megszállás, mely (fájdalom) hónapokig tartott. Ezen idő alatt a bolsevik bűnpereket nem lehetett főtárgyalásra vinni és az általános izgatottság és bosszúérzet ahelyett, hogy csillapodott volna, minthogy biztonsági szelepeket nem talált, egyre terhesebb atmoszférát szült.

Ez az általános elkeseredés és bosszúérzet a maga hatását érezte a nyomozóhatóságokra, tanukra, a szakértőkre, ügyészségekre és bíróságokra, sajtóra és közvéleményre.

2. A gyorsított eljárásról általában.

Csak ez az elnyomott elkeseredés magyarázza a rendőrségnek a fellépését és merjük állítani, hogy ezek az érzelmek még mai nap sem maradnak befolyás nélkül a bolsevik bűnperekben.

Itt a cenzura 3 sort törölt.

A gyorsított eljárás X X X X X X X X X X X hozzájárul ahhoz, hogy az igazságszolgáltatás színvonala erősen sülyedjen.

Az egyéni szabadság tiszteletét aláassa a kötelező letartóztatás, továbbá az, hogy a letartóztatás elrendelése és meghosszabbítása nincs bírói elhatározáshoz kötve és nincs záros határidőkre szorítva.

A kötelező vizsgálat hiánya, az ügyészi onnipotencia egyoldaluvá teszi a nyomozásokat és előkészítelenné a főtárgyalást.

A tanuknak elfogultsága igen sok ügyben nyilvánvaló. A névtelen feljelentéseknek letartóztatások általi honorálása a legaljasabb szenvedélyeket szabadítja fel, az egyéni surlódásokból származó magánbosszú pedig nagyon sok esetben a maga vak eszközévé teszi az igazságszolgáltatást.

Ezek a momentumok még akkor is az egyéni szabadság rovására mennének, ha a felmentő ítéletek egymást érnék, mert X X X X X X az előzetes letartóztatások által szenvedett személyes szabadságtól való megfosztást semmiféle felmentő ítélet sem teheti jóvá.

3. A vád.

Miután a Bp. 4. §-a értelmében az ügyészség a mentő és enyhítő körülményeket ép úgy köteles tekintetbe venni és érvényesíteni, mint a terhelő és súlyosító körülményeket, a törvény intenciója szerint a vádhatóság teljes objektivitásra van kötelezve. Ebből az objektivitásból az következne, hogy a tárgyaló ügyész a vádbeszédjében egész szárazon a bizonyítékokat sorolja fel és méltassa. A hangulateltetés elvetendő eszköz, kivált szakszabóság előtt, ahol csupán értelmi és nem érzelmi momentumoknak kell döntő szerepet játszaniuk.

Ezzel szemben a bolsevik ügyekben, majdnem minden vádbeszéd a proletárdiktatura elleni vehemens kirohanással kezdődik. A vádbeszéd egyik legjelentékenyebb része az a retrospektív bevezetés, mely a proletárdiktatura bűneivel egész általánosságban foglalkozik, forralva azt a hangulatot, melytől a bíróságnak az objektivitás érdekében el kellene zárkóznia.

Előfordult igen gyakran, hogy a vádbeszéd ép azokat a sérelmeket hánytorgatta fel, mely magát a bírói kart érte. Ez mindenre alkalmas, csak arra nem, hogy a bíróság objektive, azaz a szenvedélyektől ment, hideg mérlegeléssel döntsön a bűnösség és büntetés kérdésében.

Tiltakoznunk kell azon taktikázás ellen is, mely lassanként rendszerré női ki magát. Nevezetesen a vádindítvány a bűnanyag komplexumából egyetlen egy vádpontot ragad ki, a többi hallgatással mellőzi, azt a látszatot keltve, a vádlottban és védőjében, hogy ezeket a vádpontokat a vádhatóság elejtette. A bizonyító eljárás folyamán, a tanukhoz intézett kérdésekben, csak egész mellékesen érinti a vádindítványban fel nem hozott tényeket, azonban a záróindítványban váratlanul kiterjeszti a vádat a vádindítványból kihagyott és a védelem által joggal elhanyagolt tényekre is.

Az ilyen jogi cselvágásoknak a vádperben nincsen helye. Kifogásoljuk, hogy a bíróság az ilyen vádkiterjesztéseknek helyt ad, hiszen a vádindítvány a vádtanácsi vádhatározatot pótolja, a vádindítványban a vád ép úgy ki van merítve és körül van határolva, mint a vádtanács vád aláhelyező végzésével, vádkiterjesztésnek pedig a Bp. 218. §-a értelmében csak a főtárgyaláson felmerült novumok alapján van helye.

A vádper egyik lényeges tétele, hogy a felek közti jogvita körül van határolva az alapvád által és a védelemnek ilyen oldalba támadásai, a váddal való rajtaütés az anyagi igazság kiderülésének nem megbízható módja.

Egyenesen kihívja a legsúlyosabb kritikát az az ügyészi taktika, mely a védelem koronatanuiból egy váratlan fordulattal vádlottársakat csinál. Ez a taktika olyankor a legátlátszóbb, amikor a vádlottá minősített koronatanu vallomása már hónapok óta ott fekszik az iratok között, midőn tehát az ügyészség

már a vádindítvány megszerkesztése alkalmával vádlottá tehetné volna a koronatanut, ha annak tetteiben bűncselekményt lát. A koronatanunak a főtárgyaláson való perbefogása egyrészt megfosztja a vádlottat a mentő bizonyítékoktól, másrészt a mentő tanukat visszatartja attól, hogy a tanuzási kötelezettségüknek önként tegyenek eleget, ami annál súlyosabb, mert a védelem tanuit nem idézik meg a főtárgyalásra, hanem azokat a védelemnek kell előállítani, holott a védelem kényszerítő eszközökkel és imperiummal nem rendelkezik.

Itt a cenzura 12 sort törölt.

Nem akarunk igazságtalanok lenni azokkal az ügyészekkel szemben, akik objektivitásukat még a bolsevik ügyekben is megőrizték. Leszögezzük, hogy hála Isten még vannak ügyészek, akik a Bp. 4. §-ban lefektetett materiális védelem elvének eleget tesznek a nyomozás során, akiknek objektív perbeszédek az érvek erejével hatnak és nem a szenvedélyekre apellálnak, akik vádelejtéstől sem tartózkodnak.

Utalunk arra, az előfordult esetre, hogy maga a tárgyaló ügyész is indítványozta a védelem tanuinak kihallgatását, X X

Itt a cenzura 2 sort törölt.

4. A védelem.

Itt a cenzura 7 sort törölt.

A védői beadványokra rendszerint nem reflektálnak, a védői előterjesztésekre nézve «græca non leguntur» a jelszó, a nyomozás aktái teljesen egyoldalú képet nyújtanak és amit elméletileg a bírónak az előnyomozat aktái általi önkéntelen befolyásolásáról állítanak, az fokozottabb mértékben áll a bolsevik ügyekben. Bírák a védőbeszédbe beleszólanak, vagy a védőbeszéd alatt az óráikat nézik.

Megdöbbenve tapasztaljuk azt a türelmetlenséget, amely a védelemmel szemben főtárgyalásokon nyilvánul. X X X X X

Itt a cenzura 7 sort törölt.

5. A főtárgyalás előkészítése.

Mint aktuálitását vesztett dologról nem akarunk bővebben beszélni arról, hogy katonai hatóságok, sőt karhatalmi közegek is vígan folytattak nyomozásokat a polgári egyének tömegei ellen és ha az ügyészségeknek alaki jogszabályok nélküli nyomozását joggal tesszük kritika tárgyává, még jogosultabb a kritika a bűnügyi téren teljesen iskolázatlan és jártassággal nem bíró katonai karhatalmi közegekkel szemben.

Hozzá nem értő, vagy teljesen a vád szellemében működő tényezők által vezetett nyomozásokra támaszkodik a főtárgyalás,

Itt a cenzura 3 sort törölt.

Ha azok a bizonyító eszközök, melyeken az ítélet alapulni szokott, az elmélet szerint amugyis problematikusak, még problematikusabbak a bolsevik perekben hol általános elkeseredés izzik a levegőben, melyet a sajtónak a bolsevizmussal foglalkozó cikkei és röpiratai még szítottak, nem hagyva befolyás nélkül sem a tanukat, sem a bíróságokat.

Itt a cenzura 10 sort törölt.

Kifogásoljuk azt a gúnyos hangot, mely tárgyalások közben és ítélethirdetésnél az elnöki enunciaciókból csendül ki, mire példának hozom fel, hogy a vádlott (fogházorvos által megállapított) szívbajára, mint enyhítő körülményre való hivatkozást az elnök az ítéletki hirdetésnél azzal vetett el, «Az agitáció tudvalevőleg a szívbajnak nem használ».

6. Bizonyítás.

Az ítéletekben igen sűrűn történik hivatkozás köztudomású tényekre, holott egy közönséges rágalmozási perben az exceptio veritatis keretében nem lehet arra hivatkozni, hogy valamely

tény köztudomású, hanem magát a tényt kell bizonyítani. Nagyony furcsa lenne, ha legsúlyosabb vádak köztudomás alapján lehetne igazolni.

A nyomozat során felvett jegyzőkönyvek, mint abszolút értékű bizonyítékok szerepelnek kivált, ha vádlott beismeréseit tartalmazták, holott legalább gondolkodóba kell esni afelett, hogy a katonai és polgári nyomozók előtt kihallgatott terhelteknek miért ez a mohó beismerési vágya, mely semmi lélektani magyarázatra nem talál.

A terrorista bűnperekben még egyre kísért Cserny Józsefnek a szelleme, akinek a nyomozás és a főtárgyalás alatti egész magatartása a zsványbecsület megtagadásában áll, aki kiszolgáltatva saját társait abban a reményben, hogy a saját bőrét menti meg és kétes értékű vallomását minden terroristerben felolvassák.

Az izgatási perek pedig az anyagi igazságnak nem túlságosan kedvező általánosságokban mozognak, a marasztaló ítéletekre alapot nyújtanak olyan határozatlan tartalmú tanuvallosások, hogy a vádlott a tanuk szerint izgatott vagy kommunista szellemű beszédet tartott. Szerény nézetünk szerint a tanuk reprodukálják azt, amit a vádlott mondott és a bíróság dönti el azt, hogy a reprodukált kijelentések tényleg kimerítik-e.

Itt a cenzura 4 sort törölt.

Eléggé jellemző, hogy az újabb judikatura egy évezredes büntetőjogi elvvel helyezkedett szembe, nevezetesen kimondják, hogy a büntetlen előélet nem enyhítő körülmény, mert az közpolgári kötelesség.

A Btk. 288. §-a körüli judikatura egyenes szakítást képez a Bp. tudománynak a bünszövetség és a bűnbanda közötti megkülönböztetésével és általában véve a bolsevik bünygyeket bizonyos esküdtzéki szellem lengi át, azonban egyáltalán nem pro reo.

7. Jogpolitikai szempontok.

Az előbbiek szerint a bolsevik bünygyekben úgy a jogi, mint a ténykérdésekben való tévedések kikerülhetetleneknek látszanak.

A rendes eljárásban meglehetősen jelentékeny számú ítéletet változtatnak meg a felsőbb bíróságok, tehát nem lehet azt állítani, hogy az elsőfokú ítéletek mindig az anyagi igazságot valószínűsítik meg. A sikerre vezető semmisségi panaszok azt bizonyítják, hogy nemcsak az elsőfokú bíróság, hanem a tábla is tévedhet az ügy jogi elbírálásában. Mennyivel több garancia van amellett, hogy az elsőfokon alakított ötös tanács jobb ítéleteket hoz, mint a kir. ítélőtábla?

Annak dacára, hogy a büntető jogban minden kérdés kodifikálva van, a különböző táblák ugyanazon jogi kérdésben egymástól teljesen eltérő ítéleteket hozhatnak és ilyenkor a Kúria a jogegység érdekében határoz. A Bp. 441. §-a a Kúria elé nem került jogerős ítéletekkel szemben behozta a perorvoslatot a jogegység érdekében, tehát az elmélet, a tételes jogszabály és gyakorlati tapasztalatok mind arra mutatnak, hogy az elsőfokú ítéletek, illetve minden ítélet és határozat, melyet nem a Kúria hozott, ki van szolgáltatva a jogi tévedés eshetőségének, sőt maga a Kúria is változtatja álláspontját.

A bolsevik bünygyekben, melyek a kriminalisztikában eddig szokatlan tényállású bűncselekményekre vonatkoznak és a nem sablonos praedudialis kérdések egész komplexumát vetették fel, a jogorvoslatok hiánya folytán az elsőfokú bíróságok tévedései (melyek jogorvoslat mellett átmeneti tévedések szoktak lenni) végleges tévedésekké válnak. Az egyöntetűség pedig teljesen hiányzik, nemcsak a különböző bíróságok ítéletei között, hanem ugyanazon törvényszék több tanácsának ítéletei között is.

Az ugyanazon kérdésekben keletkezett ellentétes ítéletek a jogbiztonságot és jogtisztetést rendítik meg. A laikus nem tudja megérteni, hogy ugyanazon tényállás mellett az egyik bíróság X vádlottat felmenti, a másik bíróság pedig Y vádlottat súlyosan elítéli. Önkéntelenül felmerül az a gondolat, hogy X megérdemelt büntetése alól menekül, vagy (ami még rosszabb) Y ártatlanul lett elítélve.

A ténybeli tévedések pedig a jogi tévedésekkel szorosan összefüggnek. Előfordul, hogy bizonyos mentő körülményeket a

gyorsított tanács lényegteleneknek minősít és így azokra nézve a bizonyítást fel nem veszi. Ha a gyorsított tanács tévedett, azaz a mentő körülmények beszámíthatóságot vagy büntethetőséget kizáró okot képeznek, az ítélet alapjául szolgáló tényállás csonka és hiányos és az ítélet igazságtalan. Ismétellen hangsúlyozzuk, hogy a nyomozások a Bp. 133. §. ut. e. bek. és a Bp. 4. §-a ellenére egyoldalúak, a terhelő körülményekre szorítkoznak, a gyorsított tanácsok pedig a védelem tanuit nem idézik meg, a védelem által előállított tanukat pedig rendszerint nem hallgatják ki. Ezek a jelenségek igen sötét perspektivákat tárnak fel.

Mint hogy a Bp. szerint a szabad mérlegelés elve a szabály, a szabad mérlegelés pedig a legkülönbözőbb ténybeli következtetésekre nyújt módot, igen aggályos a táblának és a fellebbezés jogorvoslatának kiküszöbölése. A középfokú ítélkezés garanciája nemcsak abban rejlik, hogy a törvényszéken hármas, a táblán pedig ötös tanács dönt, ugyanazon kérdésekben, továbbá, hogy az elsőfokon a törvényszéki bírák, a másodfokon pedig több szolgálati évvel, tehát több tapasztalattal bíró táblai bírák döntenek, hanem az is, hogy a törvényszéknek esetleges egyoldalúságát vagy elfogultságát egy másik, az ügygel addig még nem foglalkozott fórum cognitioja ellensúlyozza.

Ezt a garanciát sem a táblai bírának elsőfokon való alkalmazása, sem az elsőfokú tanácsok két taggal való megerősítése nem pótolja.

A rendes jogorvoslatokat a rendkívüli perorvoslatok nem helyettesíthetik. Túláságos vérmes reményeket fűz a rendkívüli jogorvoslatokhoz az, aki azt képzei, hogy a táblához való fellebbezést az újravétel, a Kúriához való semmisségi panaszt pedig a jogegység érdekében való semmisségi panasz tárgytalanná teszi.

A rendkívüli perorvoslatok csupán subsidiarius jellegűek és az anyagi igazság érvényesülésének végső eszközei, a rendes perorvoslatoknak nem helyettesítői, hanem csupán kiegészítői a rendkívüli perorvoslatok.

Tekintetbe kell venni azt, hogy a fellebbezés folytán az ügy devolutiv hatállyal mindig átvitetik az ítélőtáblához, ellenben a vádlott érdekében használt újravétel egyike a legkétesebb kiemeneteli perorvoslatoknak, mely a legritkább esetben vezet célhoz. A fellebbezés és újravétel között tehát egy igen fontos kvalitatív különbség van.

A fellebbezés folytán az alsófokú bíróságnak ténykérdésekben való szabad mérlegelése mindig revízió alá kerül, míg az újravételnél csupán az új bizonyítékokkal kapcsolatban teheti az újravételi per bírósága mérlegelés tárgyává az alapperben felmerült bizonyítékokat. Végre ha a gyorsított tanács a védelem által felhozott bizonyítást mellőzte, a felajánlott bizonyítási eszközök új bizonyítékot az újravétel szempontjából nem képeznek, mert azokat az alapper bírósága, mint lényegteleneket elvetette, azok az alapperben cognitio tárgyát képezték s így nem novumok.

Míg a semmisségi panasznál az ügynek Kúria elé vitele a vádlottnak, illetve védőjének akaratától függ, semmisségi panaszszal a jogegység érdekében csak a koronaügyészség élhet, melynek a gyorsított ügyekben «Quia non movere» a jelszava.

Fennforog tehát annak az eshetősége, hogy úgy tény, mint jogkérdésekben tévedések tévedésekre halmozódnak és a börtönök nemcsak bűnösökkel telnek meg.

Tessék elgondolni azt, hogy az igazságtalan ítéletek nemcsak az elítéltekben, hanem az elítéltek hozzátartozói és barátai között is az elégedetlenségnek a gyúanyagát halmozzák fel és ez elégedetlenség társadalmi rétegről, rétegre, osztályról, osztályra terjedve, egyre általánosabb lehet és a bíróságon át azon társadalmi rend és azon állam ellen fog irányulni, melyet ma a gyorsított tanácsok képviselnek.

A mai közvélemény még közvetlenül a bolsevizmus hatása alatt áll. Az a természetes reakció, amit a bolsevizmus rémtettei és pusztítása kiváltott, érzéktelenné teszi a közvéleményt a gyorsított tanácsok tényeivel szemben.

Azonban a közvélemény gyorsan alkotja meg a maga ítéletét és majdnem olyan gyorsan változtatja meg, ellentétes felfogások, szélsőségek között szokott ingadozni, amit ma magasztal, azt holnap kárhoztatja és jöhet egy új generáció, mely nem a szenvedélyek izzó légkörében, nem az ellenszenv prizmáján át fogja megítélni a multakat, hanem szigorú objektivitással.

A történelem már gyakran tört pálcát azok felett, akik pálcát törtek saját kortársaik felett.

Sohasem jöhet olyan korszak, mely a bolsevizmusnak ad igazat, de jöhet olyan korszak, mely szélsőségeknek fogja minősíteni az ítélkezést, melyet most jóhiszeműen nemzet- és társadalommentő munkának tekintenek.

Dr. Darvai János.

Szemle.

Varsány Géza dr.

Ügyvédet e lap mint a jogrendért folytatott küzdelem hősi halottját gyászolja. Szembeszállt a kommunizmus idejében a terrorral, midőn ellenforradalmárokat védett és életével fizetett, midőn ellenszegült a jelen idő szimplicistáinak, akik törrel és forgópisztollyal gondolják a szociális kérdést megoldhatónak. Varsány Géza azoknak a tragikus áldozatoknak egyike, akiknek személyében jut kifejezésre a jog eszméjéért folytatott örök küzdelem. Erőszak és jog ősi ellenfelek s az erőszak minden áldozata a jog vértanúja. Mert jog csak az erőszakosság megfékezéséből születhetik. Békés időkben a társadalmi osztályok néma és vértelen küzdelmének eredője a jog, de a társadalom vulkánikus kitöréseinek korszakában, midőn az osztályok és csoportok egyensúlya felborult, az új jog a harcból születik, amelyet a szembe vágyó elemek az anarchia öntudatlan képviselői ellen folytatnak. Ilyenkor a küzdelem metaforája véres valóságra fordul és az egyén akarva vagy akaratlanul munkál az új rend kialakulásán. Igenis új rend kialakulásán, mert a háborút és a befejezése óta lezajlott eseményeket, nevezzük akár forradalomnak, akár lázadásnak, meg nem történteknek hiába tekintenők. Nemcsak a gazdasági helyzet, nemcsak az osztályok viszonya, a társadalom szerkezete változott, de első sorban a mérhetetlen szenvedéseket átélte emberek lelkülete és mentalitása. Hiába hirdetjük a legitimitást, a jogfolytonosságot, tartalmilag az új rend nem lehet a réginek a folytatása, mert mások a tényezők és mások az emberek, akiknek életét szabályozza. De minden jogrend, tehát a most születő új jogrend első sorban rendet feltételez; csak eszelősek bontják le a régi házat, amíg az új fel nem épül. Aki ennek az országnak újjászületését vágyva reméli, annak küzdeni kell a rendért, amely ma az új jog vajadásának idejében csak a régi lehet. És az, aki öntestével szegült ellen a rend megbontóinak, a jog derék, bátor katonája volt. Tisztelet és dicsőség koszorúzza el nem múló emlékét.

— **A hűtlen elhagyásról** írt házasságjogi tanulmányában (Magyar Jogélet Könyvtára 27. sz., 1920) dr. Révay Bódog az elhagyásra alapított bontó okokat anyagi, jogi oldalukról vizsgálja, szemben «Az elhagyásos per» című könyvével (ismertette dr. Virágh Gyula a Jogt. Közl. 12. számában), amely a perjogi vonatkozásokkal foglalkozik. A hűtlen elhagyásról már sokat írtak, de Révaynak, aki a gyakorlat kimeríthetetlen forrásából közvetlenül merít, még mindig akad új mondani valója. Tömör összefoglalásban tartalmazza ez a kis könyv mindazt a számos részletkérdést, amely az élet hajtó ereje nyomán a H. T. 77. §-ából kisarjadzott. Az olvasó érzi, hogy minden egyes mondata mögött a gyakorlati esetek egész tömege áll; jól kiválogatott példák teszik szemléltetővé előadását. Érdekesen foglalkozik a fűzet a bizonyítási teher kérdésével, a közös megegyezésen alapuló különélés jogtalanná változtatásával, a pervesztes fél helyzetével a különélés folytatása esetén, a visszahívás megbocsájtó hatásával, a HT. 77. §. viszonyával a 80. §. a) pontja. boz, az elhagyási bontó okok elévülésével és sok más kérdéssel, emlékünkből idézve az angol író mondását: «what a multitude of things there is in a menuet!» Az egész könyv élénken rávilágít a 77. §-on alapuló felbontás kétszínű, fonák voltára: bontó ok, amelynek megállapításával a bontást kívánó félnek úgy kell tennie, mintha nem akarna elválni. Őszinte és szókimondó reformgondolatok szövődnek át a tanulságos tanulmányon.

Sz. K.

— **Nyílt kérdés.** Az árdrágitó visszaélésekről szóló 1920: XV. tc. 1. §-ának harmadik bekezdése értelmében: «Ezenfelül elítélés esetében kimondandó az *ítéletben*, hogy az *elitelt* iparigazolványának vagy iparendelévényének vagy ezt pótló hatósági engedélyének elvesztésére *ítélendő* (?); minden esetben elrendeli (kicsoda?) az ítéletnek az elitelt költségén hirdapokban és falragaszok útján való közzétételét, ezenkívül kötelezi (kicsoda?) a *nyílt üzlettel bíró* s ártúllépés, árúuzsora, árdrágitó, üzérkedés, árúelvonás, árúcsempészet stb.-ért elítélteket arra, hogy *üzletük* ajtaján vagy kirakatában feltűnő helyen az elkövetett vétséget és az ezért kirótt büntetést jelző-táblát függesszenek ki. A tábla kifüggesztése *félőven* át kötelező. Az ítélet bevezetendő az elitelt munkakönyvébe vagy *iparigazolványába* is.» Nem lévén kriminalista, tisztelettel kérdelem: ha az elitelt *minden esetben* iparigazolványának elvesztésére ítéendő, miképpen maradhat neki még nyílt üzlete, amelynek ajtaján vagy kirakatában a pellengér-tábla félévig kifüggesztendő? S ha iparigazolványát elveszti (vagyis az tőle bevonandó), mi célból kell az ítéletet az iparigazolványba bevezetni?

Civilista.

— **Magánjogi család. — Igazolásba beleegyezés.** Ha az ipari célra nem alkalmas szappant egy korábbi vevő, mint hasznavehetetlent visszautasította, és az eladó ugyanazt a szappant újból eladja, ez oly rosszhiszemű eljárás, mely a ker. t. 350. §-ának alkalmazását indokolja és így a 346. és 349. §-okra hivatkozást kizárja. — Az igazolásnak helyt kell adni, ha az ellenfél ahhoz hozzájárul és a Pp. 455. §. 1. bekezdésében említett esetek egyike sem forog fenn. (Kúria 1919. P. IV. 1887.)

— **Közhivatal fogalma.** A pénzügyintézet igazgatósága, a nyugdíjszabályzat értelmében, felfüggesztheti a nyugdíjilletmények folyósítását, ha a nyugdíjazott tisztviselő köz- vagy magánhivatalba lép. A nyugdíjszabályzat a tisztviselőre kötelező; ha tehát a nyugdíjazott tisztviselőt kir. közjegyzővé nevezik ki, a nyugdíjilletmények folyósításának felfüggesztése jogos és nem ütközik a jó erkölcsökbe: mert a közjegyzői állás az 1874. évi XXXV. t. c. 1., 3., 68. §-ai, az 1886: VII. t. c. 20—22. §-ai és a Btk. 461. §. 2. bek. értelmében közhivatal jellegével bír (Kúria 1920. P. II. 355. sz.).

— **Fizetési késedelem kihatása az utóbb esedékes szállításokra.** A vevő igazolatlan fizetési késedelme akkor is jogszerű okot szolgáltat az eladónak az ügylettől való elállásra, ha több, de a vétel tárgyai s a szállítás időbeli feltételei szempontjából lényegileg *azonos tartalmú külön ügyletekről* van is szó. Igazolatlan a fizetési késedelem, ha a vevőnek oly bonifikációhoz van igénye, amely a vételárhátralék összegéhez viszonyítva nagyon jelentéktelen. Az elállási nyilatkozat vétele után történt fizetés a jogszerű elállás hatályát meg nem szünteti (Kúria 1919. P. IV. 1858., v. ö. Jogt. Közl. 1920. 56. l.).

— **A baleseti kártérítés iránti kereset elévülése.** Az a körülmény, hogy a vasúti vállalat a baleset folytán testi sérülést szenvedett alkalmazottat, a sérülés tudatában, csökkent munkaképessége mellett is, tovább alkalmazza, csak abban az esetben szakítja félbe az 1874: XVIII. t. c. 9. §-ában megszabott három évi elévülést, ha az alkalmazás a korábbi keresménnyel *felérő* vagy annál *magasabb* összegű javadalmazás mellett történik és így a vasút a sérültnek a munkaképesség csökkenéseért járó kártalanítást tényleg kiszolgáltatja. (Kúria 1920. Rp. VI. 285. sz.)

— **Felperesség a holtaknyilvánítási és a törvényesség megtámadása iránti eljárásban.** A háborúban eltűnt egyén holtak nyilvánítását — mint jogilag érdekelt fél — kérheti az ő anyja, ha ez tartja el az eltűntnek a gyermekét és ha a gyermek által az eltűnt után öröklendő vagyon jövedelme a gyermek eltartására szolgálhat (Kúria Pk. III. 531/1920. sz.). Ellenben az eltűnt, de még holtak nem nyilvánított egyén házasságából a háború folyamán született gyermek törvénytelen származásának kimondását az eltűntnek a szülei nem kérhetik; mert az ily kereset indítása a férjnek személyhez kötött, tehát másra át nem ruházható joga, úgy hogy az ő életében, a törvényes születés kétségbevonására, rajta kívül, más nem jogosított (Kúria 1919. P. III. 1386. sz.).

— **Bemutatóra szóló betéti könyv és megállapítási kereset.** A takarékpénztár kétségbe vonta a könyvecske birtokosának azt a jogát, hogy a betéti összeget, alapszabályszerű felmondás mellett követelhesse, mert a betéti főkönyvben erre a betétre vonatkozó fenntartási záradék foglaltatik. Felperes nem kívánt ezidőszert még felmondási jogával élni, hanem megállapítási keresetet indított. Felperes jogállapotának biztosítása, tőkéjének a betétben való tartáshoz fűződő érdekeire való tekintettel, a jogát kétségesse tevő alperessel szemben szükséges; és a kereset érdemben is jogos, mert a fenntartás a betéti könyvecske címlapjára — az alapszabályok rendelkezése ellenére — rá nem vezetett és mert a könyvecskében reprodukált alapszabályok szerint a könyvecske előmutatója, személyének igazolása nélkül is, a könyvecske jogszerű birtokosának tekintendő, s neki a tőke és kamat kifizethető. (Kúria 1919. P. VII. 242.)

— **Épületfenntartási kötelezettség a haszonbérleti szerződésben. Megtévesztés.** Haszonbérlet kötelezi magát az épületek jókarbahelyezésére. A haszonbérlet által vállalt ezen kötelezettség teljesítése ellenértékeül a bérbeadó neki 2000 K-t fizet. Ily szövegezés mellett ez a 2000 K nem a teljesítendő munkálatok egyenértéke, hanem annak az ellenértéke, hogy az egyébként a bérbeadót terhelő karbahelyezési kötelezettséget a bérlet vállalta magára. A felmerült költségtöbblet megtérítését tehát a bérlet nem követelheti; még pedig megtévesztés címén sem, ha a bérbeadó előszóval garantálta ugyan, hogy a karbahelyezés költsége 2000 K-t nem fog túlhaladni, de a bérbeadó az épületeket aláírás előtt alaposan megvizsgálta és meggyőződött arról, hogy 2000 K nem elegendő. (Kúria 1920. P. II. 24.) A bérlet pusztá gondatlansága azonban, nem volna alkalmas a garantáló bérbeadó részéről történt megtévesztés és jogkövetkezményei kizárására. A bizalmat a rosszhiszeműséggel szemben védelembe kell venni.

— **Segéd vizsgálati fogsága és főnök csődbejutása.** Az alkalmazottnak vizsgálati fogságba jutása nem ipso jure szünteti meg a szolgálati viszonyt, hanem az ipartörv. 94. §-ának d) pontja szerint csak feljogosítja a főnököt a szolgálati viszony megszüntetésére. A csőd elrendelése jogot ad az alkalmazottnak az állás azonnali elhagyására és ennek dacára követelheti felmondási időre járó illetményeit, mert nem az alkalmazott tartozik szolgálatát a tömeggondnoknak felajánlani, hanem utóbbi tartozik vele közölni, hogy további szolgálataira igényt tart. És mivel ily esetben a szolgálatot jogosan elhagyó alkalmazott nem tartozik munkaerejét a tömeggondnok rendelkezésére bocsátani, az is közömbös, hogy az alkalmazott a csődnitáskor még le van tartóztatva. (Kúria 1919. Rp. IV. 722.)

— **Feljelentéssel okozott kár megtérítése.** Felperes keresetét arra alapította, hogy alperes őt, mint közszolgát a Pannónia-kávéház előtti jól jövedelmező állomásáról, az államrendőrséghez valótlán tényállás előterjesztésével beadott feljelentés alapján, a csekély jövedelmezőségű Simplon-kávéház előtti állomásra helyeztette át, amiáltal 34,960 koronával károsodott. A tényállás szerint az áthelyezés azért történt, mert felperes az ő közszolgatársaival szemben botrányosan, összeférhetetlenül s a kávéházi vendégekkel szemben kihívóan viselkedett. A kereset tehát el volt utasítandó, mert annak csak akkor lenne jogi alapja, ha az áthelyezést elrendelő rendőrségi határozat hozatalára az alperesnek valótlán és megtévesztő tényállítása és más jogellenes cselekménye nyújtott volna alapot. (Kúria 1919. P. II. 1812.)

— **Visszavásárlási jog.** A visszavásárlás létrejött, ha az arra jogosult eladó a vevőhöz intézett nyilatkozatában kijelenti, hogy visszavásárlási jogával élni szándékozik. A visszavásárlásra jogosultak egyikének elhalálása a visszavásárlási jogot meg nem szünteti, hanem azt az életben maradt jogosultak egészben gyakorolhatják. A visszavásárlási jog megszerzése és érvényesítése után már csak az ügyletből folyóan a felekre hárult jogok és köteleességek kölcsönös érvényesítése, illetve az ügylet lebonyolításával járó eljárás van hátra; ebben a jogállásban pedig a jogok és köteleességek ép oly kevéssé vannak személyhez kötve, mint a közönséges vételi ügyletből folyó kölcsönös jogok és köteleességek. (Kúria 1919. V. P. 1541.)

— **A fehér pénzben eszközölt befizetések és a pénzügyintézetek.** A budapesti kir. törvényszék egy elvi jelentőségénél fogva általános érdeklődésre számot tartó határozatot hozott. A Gizella élet- és hozomány-biztosító-egylet 1919. évi augusztus első felében 23,000 K-t fizetett be a Pénzügyintézeti Központnál vezetett folyószámlájára. A befizetésről szóló elismervényre a Pénzügyintézeti Központ rávezette azon kitéllet, hogy «fehér számla», egyébként azonban a befizetést teljes összegében jóváírta. Hónapokkal később, az időközbeni devalvációval kapcsolatos magánjogi viszonyokat szabályozó rendelet megjelenése után a Pénzügyintézeti Központ a befizetést $\frac{4}{5}$ értékkel devalválta, minek folytán a Gizella Egylet a devalváltnak nyilvánított összeg erejéig pert indított a Pénzügyintézeti Központ ellen. A Pénzügyintézeti Központ azzal érvelt, hogy a befizető fél a «fehér számla» kitélletű nyugta elfogadásával akarathozzájárulását adta ahhoz, hogy a befizetett összeg neki szovjetpénzben fizetessék vissza. Ezzel szemben felperes ügyvédje kifejtette, hogy a «fehér számla» kitélletű nyugta elfogadása korántsem jelenti az akarathozzájárulást a szovjetpénzben való visszafizetéshez, hanem a felek kényszerülve voltak a «fehér» jelzésű nyugták elfogadására, mert a pénzügyintézetek a befizetések átvételére, máskülönben nem voltak hajlandók. A befizető felek nem hogy biztosítani akarták volna a maguk részére a fehérpénzbeni visszafizetést, hanem ellenkezőleg szabadulni igyekeztek mindazon akkor még kétes értékű bankjegyektől, amelyekkel ügyfeleik őket is elhalmozták, miért is a «fehér számla» jelzésű nyugta elfogadása nem arra nézve jelent akaratmegegyezést, hogy a befizetések devalválás alá eső szovjet-bankjegyekben kerüljenek visszafizetésre, hanem az ily nyugták egyedül azt célozták, hogy a jövő magánjogi rendezés szempontjából megrögzítettessék, hogy a befizetés nem «kék» pénzben történt. A törvényszék felperes jogi érvelését fogadta el helyesnek és ehhez képest a Pénzügyintézeti Központot a «fehér számla»-ként nyugtázott befizetésnek teljes összegében való visszafizetésére kötelezte.

— **Az árdragító visszaélésekről szóló törvény** eredeti szövegét és igen részletes, kimerítő magyarázatokat tartalmazó könyv jelent most meg, melyben a szerző **dr. Foltényi Róbert**, a budapesti kereskedelmi és iparkamara előadója — e kérdésnek egyik legalaposabb ismerője — a törvényt előkészítő tárgyalások anyagának, a törvényjavaslat indokolásának és a hazai és külföldi joggyakorlatnak felhasználásával nélkülözhetetlen útmutatásokat nyújt az érdekelteknek. A könyv ára 15 K, kapható a szerzőnél, V., Szemere-u. 6. (Iparkamara) és könyvesboltokban.

— **Magyarország pénzügyei.** Emlékeztet az a két nagy-szabású anket — a földreformról és pénzügyi helyzetünkről — melyekkel a **Magyar Közgazdasági Társaság** járult hozzá közgazdasági életünk eme két legaktuálisabb kérdésének tisztázásához. A «Közgazdasági Szemle» most megjelent legújabb (július–augusztusi) száma a pénzügyeinkről rendezett vitát hozza. A vaskos, 16 íves kötetben egybefoglalva találjuk országunk legkiválóbb pénzügyi tekintélyeinek, Teleszky Jánosnak, Wekerle Sándornak, Éber Antalnak, Jankovics Bélának, Hadik Jánosnak s más elméleti és gyakorlati szakembereinknek pénzügyi állapotainkról és azok rendbehozásának módjáról vallott nézeteit, melyek a küszöbön álló pénzügyi javaslatok előtt úgy a szakörök, mint a nagyközönség részéről a legnagyobb érdeklődésre tarthatnak számot. A kötet ára 50 K és minden könyvkereskedésben kapható.

Ügyvédet vagy ügyvédjelöltet, teljesen önálló munkaerőt aki vagyongazdálkodásban is teljes jártassággal bír, keresek ügyvédi irodám vezetésére, esetleg társul. Levelek «Ügyvéd» jelígre a kiadóhivatalba kéretnek. 16313

Jóforgalmú ügyvédi irodát keresek átvételre Budapesten vagy vidéken, esetleg társulnék. «Erdélyi» jelígen kérek választ a kiadóba. 16323

Eladói jogi könyvek 20 köt., új. — Magy. közigazg. törv. Grill kiadás; 13 köt., új. — Codex Hungaricus 1687–1913.; 14 köt., új. — Döntvénytár; 3–3 köt., új. — A Magy. büntetőtörvénykönyv magyarázata és Büntető perrendtartás magyarázata, stb. összesen 70 kötet. Cím a kiadóhivatalban. 16322

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
 Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
 Előfizetési díj
 a I. év július—szeptemberi negyedére 30 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
 irodába kell küldeni, a megrendeléseket
 a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Dr. Vámbéry Rusztem: A bírói status. — Dr. Bárd József: Elmélet és gyakorlat a jogban. — Ludvig Rezső szegedi törvényszéki bíró: Igazságügyi szervezet. — Szemle.
 Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XIII. k. 7. iv.

A bírói status.

Évtizedek óta állandó témája e lapnak a külön bírói status, ami magyarul annyit jelent, hogy a bírakat állami érdekből kivált-ságosabb gazdasági helyzet illeti meg, mint a többi állami tisztviselőket. Ma ily túlköveteléssel nem léphetünk fel. Mindaz, amit óhajunk, amit kérünk, amit követelünk, hogy az állam ne engedje éhenhalni vagy, ami állami nézőpontból talán még nagyobb veszélyt jelent, ne engedje erkölcsileg elzúlni az igazságszolgáltatás munkásait, akik a jogrendnek egyedül megbízható támaszai. Ehhez a létminimumhoz természetesen minden állami alkalmazottnak egyaránt joga van és amikor az állam a Btk. 481. §-ában a közhivatalnoktól a sztrájkbalépés jogát megvonta, ezzel implicite erkölcsi kötelezettséget vállalt a tisztviselők megélhetésének biztosítására.

Államunknak gazdaságilag és politikailag még mindig válságos helyzetében, az élet-halálharc óráiban nem tartjuk alkalmasnak az időt kodifikációs alkotásokra. Komoly jogalkotáshoz a társadalmi erők egyensúlyára van szükség az érdekek szabad megnyilvánulására, amelyből a hatalmi tényezők eredője kialakulhat. Alig szorul indokolásra, hogy a jogalkotásnál némi szerep illeti meg a jogászokat is. Már pedig újabban szabállyá vált, hogy a jogászai testületek még ú. n. szerves törvényhozási munkálataknál sem jutnak szóhoz. Így nem volt rá eset, hogy igazságügyi törvényjavaslatokra vonatkozólag a kormány akár az ügyvédi kamarákat, akár a bírói egyesületet vagy a magyar jogászegyletet véleménynyilvánításra hívta volna fel. Jogi szaklapoknak a hagyományos szokással ellentétben az igazságügyi törvényjavaslatokat meg nem küldik s mire azokról tudomást szerzünk, már rég törvényerőre emelkedtek. Mindezt nem szemrehányásként panaszoljuk, hanem csupán mint szimptomát emeljük ki annak az állításnak az igazolására, hogy a szónak tudományos értelmében vett kodifikációról manapság alig lehet szó.

A bírói szervezetnek újjáalkotására irányuló kísérlet ellen ezenfelül egyéb komoly ellenvetések is merülnek fel. Addig, amíg az új magyar állam in statu nascendi a konszolidáció nehézségeivel küzdöklik, amíg nem tudhatjuk, hogy hónapokon vagy éveken múlik-e a területi kérdés végleges megoldása, amíg csak abban az egyben vagyunk bizonyosak, hogy a magyar államiság ellen Neuilly-ben elkövetett gyilkos kísérlet nem eredményezhet befejezett bűncselekményt, minden oly törvény, amely ma az állami igazgatás belső rendjét szabja meg, szükségképpen efemer jellegű. Nem lehet közömbös a bírói szervezetre sem, hogy azt a húsz vármegyéből alakított államroncs vagy a régi Magyarország, vagy nemzetiségi önkormányzaton alapuló új Magyarország számára állapítjuk meg. Minden esetben más és más a területnek a gazdasági és társadalmi szerkezete, de eltérők a pénzügyi lehetőségek is, amelyek a probléma megoldásában számottevők.

Nem is tartjuk tehát indokoltnak, hogy a bírói statusról szóló törvényt, amelyet a nemzetgyűlés néhány dilettáns hozzájárulása után megszavazott, abból a látószögből értékeljük, amelyet a bírói szervezet reformjának gondos körütekintést igénylő kér-

dése feltételez. Számunkra ma csak egy nézőpont lehetséges: alkalmas-e a törvény arra, hogy a bírói kart a kétségbeesés örvényének széléről visszarántsa, ahová az ország gazdasági helyzete sodorta? Egy pillantás a törvényhez csatolt fizetési táblázatra megadja a tagadó választ. A törvényszéki bírák évi (igenis nem havi, hanem évi) fizetése 7400—14,000, a táblai bírós 12,000—18,000, a kúriai bírós 16,000—22,000 K-ig terjed az automatikus előlépéssel megszerezhető fizetési fokozatok szerint. Teme-tési járuléknak ezek az összegek nyilván túlmagasak, de hogy a megélhetés legelemibb feltételeit sem biztosítják, annak bizonyításhoz nincs szükség magasabb matézisre. Vegyük az említett fokozatok átlagát, amely pótlékokkal együtt évi 18,000 K-ára rúg, amihez csupán táblai bírós juthat, akinél 5—6 tagú család eltartása ép oly kevéssé kivétel, mint a hogy nemzetellenes bűnül sem róható fel. Ez havonként kitesz 1500 K-át. Lehet-e józan ésszel egy percig is arra gondolni, hogy 60—80 K-ás húsarak, 114 K-ás «kedvezményes» cukorár, 110 K-ás zsírár stb. mellett ebből az összegből egy öttagú család egy hónapig meg tud élni? Hiszen pusztán a krumpli havonta 200 K-ába kerül, hát a ruházkodás, a gyermekek iskoláztatása, dohányról, újságokról, könyvekről és más izgatószerkekről nem is beszélve. Nem titok, hogy az áremelkedés vagyis helyesebben szólva pénzünk vásárló erejének csökkenése 1000—4000% közt váltakozik, amivel szemben az átlagban 50%-os fizetésemelés körülbelül olyan fegyver, aminőnek egy megdühödt elefánttal szemben a zsebkes mutatkozna. Gyakorlatilag azonban a fizetésnek tervbe vett emelése esetleg a fizetés leszállításává módosul. Ezidőszerint egy budapesti VIII-as törvényszéki bírós fizetése a különböző pótlékokkal együtt 15,900 K-át tesz, a «rendezés» után a megmaradó hábo-rús és drágasági pótlékkal együtt ugyanennyire rúg, de szolgál-tati díj címén az első évben tudvalevőleg levonják a fizetési több-let egyharmadát, ami annyit jelent, hogy az a szerencsétlen ember, akit az Isten kifürkészhetetlen bölcsessége a magyar törvényszéki bírós sorsára kárhoztatott, a következő évben 2466 K 66 fillérrel kevesebbet kap, mint az előzőben. Ha ezzel szemben valaki azt találná mondani: ars longa, vita brevis est, vagyis, hogy a törvény hosszú időre szól, a drágaság pedig csak át-meneti jelenség, kénytelenek vagyunk elismerni, hogy a törvény, bármily fogyatékos is, mindenesetre hosszabb életű lesz mint a bírós, akinek megélhetését ez a törvény kívánja biztosítani.

Az a megdöbbenő kép, amelyet a pénzügyminiszter a nemzetgyűlésen pénzügyi helyzetünkről feltárt, tökéletesen kielégítő mentségül szolgálhatna a kormány számára, hogy miért nem tud a tisztviselők anyagi helyzetén segíteni. De az államnak mint erkölcsi alapon nyugvó szervezetnek ezt kötelessége becsületesen beismerni. Nemcsak a mai országroncs, de a régi magyar állam sem volna abban a helyzetben, hogy hivatalnokainak a létmini-mumot biztosítsa. Mert minden józan eszű, felnőtt ember belátja, hogy azt az évi 100,000 K-ás fizetést, amely ma egy közép-osztályhoz tartozó 5—6 tagú család számára a létminimumot jelentené, a világ semmiféle adósrófja elő nem teremtheti. Kit akar tehát az igazságügyminiszter úr, akit nyugateurópai művelt-ségű képzett jogásznak ismerünk, ezzel a törvénnyel megnyug-tatni? A bírói kar bizonyára nem fogja elhinni, hogy a törvény segített rajta, mert az ebéd, melyet elfogyaszt, a ruha melyet visel a cikknél élesebb kritikát fejez ki. A közvélemény pedig... nos a közvélemény, amely a nemzetgyűlésen megnyilatkozott, fontosnak találta, hogy a táblai bírák lakbérosztályozásában ki-

fejezést nyerjen, hogy a táblai bírót ezentúl is a Nagyságos cím illeti meg. Hogy a Nagyságos úrnak és családjának van-e betévfalatja az másodrendű kérdés. Ha a bírói probléma megoldásában ez a statutörvény marad az utolsó szó, féltő, hogy csakhamar nagyon is megcsappan az igazságot szolgáltató Nagyságos urak száma. Akár mert más foglalkozáshoz látnak, akár mert nem lesz igazság, amit szolgáltatnak. *Vámbéry Ruzstem.*

Elmélet és gyakorlat a jogban.

I. Elmélet és gyakorlat ellentéte.

Tagadhatatlan, hogy a kontinentális jogászok körében majd két évtized óta különös nyugtalanság mutatkozik, melynek tipikus megnyilvánulásaiban valaminő formában legtöbbször az elmélet és gyakorlat ellentéte szerepel. A gyakorlati jogászok, ügyvédek és bírák részéről mind gyakrabban és határozottabban halljuk panaszként vagy kifogásként azt, hogy az elméleti irány értéktelen a gyakorlatban, egyes törvények túlságosan elméletiek, s ezért rosszak, a döntvénytárokon kívüli jogirodalom elméleti, a jogi oktatás elméleti, szóval a jogban túlsok az elmélet, s igen kevésbé veszik figyelembe az élet, a forgalom, a gyakorlat követelményeit.

Ez az elégedetlenség és nyugtalanság nemcsak szórványos kitöréseket, hanem egy igen mély gyökerű, messzeterjedő, mozgalmat is keltett, a szabadjogászok, vagy — Ernst Fuchs elnevezését követve — a jogi modernisták mozgalmát, mely első stádiumában teljesen elméletellenes volt, az ítélkezést a szabadon működő jogérzetre akarta bízni, de jelenlegi alakjában is az elfogadott elméleteknek ellensége maradt. Ehhez az irányhoz, többkevesebb mérséklettel igen sokan csatlakoznak azok közül, akik ha nem is praetori hatalmat, de legalább az angol bírót megillető szabadsághoz hasonlót kívánnak a bírói megkööttség helyébe, s akik az elméleti képzettséggel szemben nem győzik eléggé hangsúlyozni a «józan ész»-nek, az «élet ismereté» nek fölényét.

Vizsont az elméleti jogászok, elsősorban német jogi professzorok között sok olyan van, akiket gyakorlat-elleneseknek lehetne nevezni, nemcsak azért, mert a gyakorlatot nem veszik figyelembe, hanem azért is, mert egy tisztán technikai, alacsonyabbrendű, figyelemre nem méltatandó tevékenységet látnak benne. Így pl. Stammler szerint a tiszta jogelmélet kizárólag a társadalmi élet formáival foglalkozik, és semmi köze a társadalmi élethez, vagy a szabályok alkalmazásához.

Közép- és Kelet-Európában vagy mondjuk így — a római-német jog területén — a közvélemény nagy ellenszenvet érez az egész jogászat ellen, mert nehezen megközelíthető és nehezen érthető jogszabálytömeget látnak maguk előtt, amelyből a jogász mindenféle csalafintasággal egészen mást olvas ki, mint amit jelent. A laikus épen ezért elmélet és gyakorlat között abban látja az ellentétet, hogy valami ugyan elméletileg a papíron, nagyon szép és jó, de a gyakorlatban annál visszataszítóbb és rosszabb.

Ebben az elmélet és gyakorlat ellentétének jelszava alatt jelentkező irányban és hangulatban már elterjedtségénél fogva kell valami mélyebb gyökerű ellentétnek lenni, melyet aligha lehet egy ötlettel elűtni. De ez ellentét, mély okainak elemzését, ami szokatlan nézőpontot ad sok jogtudományi kérdésnek alapvető megvilágítására, csak akkor folytathatjuk sikerrel, ha elköptatott határozatlan szójelekbe nem bízva előbb azt kutatjuk, mi rejlik az elmélet és gyakorlat sokat hangoztatott ellentétének jelszava mögött?

Vizsgálódásunkat némileg megkönnyíti az, ha két tőlünk nem messze eső elméletellenes iránynak, a Kirchmann és Ihering nevéhez fűződő elméletellenes támadásoknak és a jogi modernizmusnak, történelmi okaiból merítünk tanulságot arra, hogy ki-tűzött feladatunkat egyáltalán hogyan közelíthetjük meg?

II. Történelmi szemlélődések.

Az elmélet és gyakorlat disszonanciája a XIX-ik század közepe táján Németországban csendült fel erősen, s ha a Kirchmann-féle vehemens kirohanástól, az «Über die Wertlosigkeit der Jurisprudenz als Wissenschaft» című előadástól eltekintünk, a gyakorlati jogászok panasza a maihoz hasonlóan általában az volt, hogy az elmélet nem alkalmazkodik a gyakorlat igényeihez, az elmé-

leti jogászok tevékenysége a gyakorlat részére értéktelen, s az egyetemen kitűnő sikerrel végzett jogtudorok teljesen tehetetlenül, tájékozatlanul állnak a legegyszerűbb gyakorlati eset előtt.

Ennek a panasznak igen alapos okai voltak. A német pandektista-tanárok a római jogot ugyanis nem az évszázados kommentálás és alkalmazás által megváltoztatott, felhasználható részében, hanem lehetőleg ősi tisztaságában tanították, s a római jognak fogalmi szerkezete, kötelmi része helyett előszeretettel, foglalkoztak a római jognak személyi és családjogi fejezeteivel, amelyek elsősorban történelmi érdekek voltak, minthogy a megfelelő társadalmi intézmények és viszonyok régen kipusztultak, vagy gyökerestől megváltoztak. Ez okozta azután a jogi oktatás csekélyértékűségét a gyakorlat szempontjából. De a jogi oktatás ezen módjának megvolt a maga messzebb fekvő oka, s épen ebben találjuk meg az elmélet és gyakorlat akkori elhajlásának magyarázatát.

Az ókor nagyszerű hagyatékának, a római jognak művelése, tanítása valószínűen sohasem szakadt meg teljesen a római birodalom teljes összeomlása után sem. De a kulturális fejlődés kontinuitásának megszakadása folytán mégis évszázadoknak kellett elmúlnia, amíg a római kultúrát leromboló barbár hordákból alakult társadalmak olyan fejlődési fokot értek el, amelyen a római bölcséletileg kiépített, *világforgalmi* jogot legalább eszménynek lehetett használni. A Bolognában újból fellendülő római jogot Goethe «Olearius»-ához hasonló lelkesedéssel terjesztette a világ minden részéből odaseregglő tanuló-ifjúság, a nép erős ellentállása dacára a római jog folytatja megszakadt uralmát és diadalútját olyan területekre, ahova a római császárság fénykorában sem jutott el.

A római jog újkori művelése azonban elejétől kezdve két különböző iránynak nyújtott alkalmat. Az egyik elsősorban tudományos, történelmi volt s célját a római jognak minél hívebb restaurálásában, fejlődési fokainak megkülönböztetett leírásában látta. Ezen a téren különösen nehéz feladat volt azon joglételek és jogintézmények hű leírása, amelyek nagyon megváltoztak vagy egészen eltűntek. Természetes tehát, hogy ez az irány — mint-hogy minden tudomány a kutatással szembeni legerősebb ellentállást keresi — elsősorban a római jog elavult részeit, antiquariumát kereste fel.

A másik, gyakorlatinak nevezhető irány szelekciót gyakorolt, az alkalmazható, módosítható, hasznosítható részeket kereste, értékesíteni akarta a nagy római jogászok már kifejtett óriási szellemi munkáját, s súlyt helyezett a római jog rendszerére, érvelő gondolatmeneteire, alkalmazási technikájára.

Ez a különböző irány választotta el a glosszátorokat a postglosszátoroktól. Mint Ihering mondja: «Mit den Werken des Cujacius konnte derjenige, welcher das römische Recht anzuwenden hatte, ebenso wenig ausrichten, wie derjenige, dem es um die wissenschaftliche Erkenntnis desselben und ein Eindringen in seinen Geist zu tun war, mit denen des Bartholus und Baldus. Die Verschiedenheit des Zieles das beide Richtungen erstrebten, schloss eine so gänzlich verschiedene Behandlung des Gegenstandes um sich, dass derselbe in der einen und anderen Gestalt kaum noch wiederzuerkennen war. (Scherz und Ernst in der Jurisprudenz II. Auflage Leipzig 1912. 35 S.). Megnyilvánul e különbség a XVIII-ik század első felében Hollandiában, de legélesebb alakját Németországban éri el a XIX-ik század első felében egy sajátságos szellemi mozgalommal való találkozása folytán, mely azután a két irány fenti jellemzésén is változtat.

Németországban a filozófiai műveltség, a filozófiának akkori majdnem példátlan fellendülése folytán minden szellemi tevékenységre rányomta a maga bélyegét. Jól mondja Hegel, hogy a német nép megőrizte a metafizika szent tűzét, mert minden bölcséleti mozgalmat a szellemi élet egészében tudtak rezonálni és Kant, Fichte, Schelling, Hegel gondolatai a német jogászokat tömegestől hatották át és különböző mozgalmakat ébresztettek.

A Kant-i sajátságos racionalisztikus lemondás és a Goethe-i mindent átfogó, mámoros, a képességgel magát egynek érző vágy, ütköző vonalán kialakuló romantizmus a Fichte és Schelling irracionáliszmusát Savigny-n és Puchtan keresztül beleviszi a romanizmusba. A romantizmus pedig lényegében a tudatalannak, a titokzatosnak, az értelemmel fel nem foghatónak elsőbbségét hirdeti mindenütt az értelem hatalmával szemben. A jog terén a felvilágosodás céltudatos, az építő gondolatot kö-

vető törvényhozásával szemben azt hirdeti, hogy a jog a népszellem tudattalan erejének alkotása, az organizmusokhoz hasonló életű és növekedésű, «csinálása» lehetetlen, megérteni csak az alkotó népszellem sajátágaiból lehet.

Ezzel azután a római jog történelme és dogmatikája metafizikai elemekkel színeződött. Most már a romanisták nem csupán az őseredeti római jogot, hanem az őseredeti római népszellemet is keresték és a római jog tételeiben, eseteiben ennek a különös népszellemnek működését, kényszerítő erejét akarták feltalálni és igazolni. Ezek a jogi- metafizikai erőfeszítések egy olyan sajátos dogmatikát teremtettek meg, melynek okoskodásai, következtetései valami különös római elv, tulajdonság körül forogtak, s valóban nagy csodának tűnt fel, hogy a rómaiak — akik pl. csak arra gondoltak, hogy vagyoni jogi személyiségük folytonossága meg ne szakadjon — hogyan tudtak önkéntelenül is egy igen célszerű és ügyes jogrendet kiépíteni? Az akkori dogmatikának ez nem okozott fejtörést, mert a bölseleti irracionális mus nem tűrte meg azt a gondolatot, hogy a jogtételek, jogi fogalmak céljának kérdése felvetődjék. A főtörekvés az volt a dogmatikában, hogy a római jog fogalmaiból egy oly zárt, teljes rendszert alkossanak, melynek igazolása önmagában, összefüggéseiben, végső sorban egy alapelvben rejlik, s annak fogalmaival a matematikához hasonló biztonsággal operálva, mondja ki a helyes eredményt.

Ily körülmények között a gyakorlati jogászat teljesen elidegenedett az elméleti jogászok — az egyetemi tanárok elméleteitől.

Ha ezekkel a körülményekkel tisztában vagyunk, azonnal látjuk, mi ellen irányult az elmélet-ellenes mozgalom, s főképen Ihering támadása, akiben e mozgalom megszemélyesedett.

Ez a mozgalom kettős reakciót jelentett, az egyiket a történelmi alapú jogi oktatás túltengése, a másikat a bölseleti irracionális jogdogmatikai kihajtásai ellen. Ihering maga tisztán megmondja kívánságát: a jogdogmatika ne legyen fogalmi matematika, hanem a gyakorlati követelmények alapos kielégítésének eszközt szolgáltató, s a törvényhozást előkészítő gondolati tevékenység, egy új *céljogi* dogmatika, melynek alapjait igyekezett is lerakni. Vagyis az elmélet és gyakorlat kontroverziája nem volt egyéb, mint tudatossá tétele annak, hogy a dogmatikai tudomány történelmi, metafizikai és logikai törekvései a magánjogi jogalkalmazás szükségleteitől elhajlottak s törekvés arra, hogy ez az elhajlás megszűnjék. *Nem elmélet és gyakorlat, hanem a jogtudomány egyik iránya s a gyakorlati követelmények egyik csoportja között volt erősen kiéleződő ellentét!*

A jogi modernizmusnak nevezhető iránynak, mint minden ideológiai mozgalomnak fontosságát nem szabad aszerint mérni, hogy zászlóvivői között találkozunk-e nagy gondolkodókkal. Hiszen a legtöbb, nagy tömegekre terjedő, sok embernek véleményét képviselő mozgalom, mely esetleg a társadalmak képét teljesen megváltoztatta, láthatóan kiemelkedő egyéniség, sőt tudatos cél nélkül kezdődött s elsősorban bizonyos hiányérzet s valami ötletszerű segítség halványan derengő képe indítja meg. S ez természetes is. Mert minden nagy tömegekre terjedő mozgalomnak valami meglevő baj, szenvedés, visszásság az indító oka, s azt az emberek régen érzik, régen szenvedik, régen törekednek megszüntetni, még mielőtt valamely genialis egyén értelmese ezt a szenvedésérzetet tudatos gondolattá dermeszti s szellemének világításában meglátja tisztán a követendő utat. A jobbágytartó feudális társadalmakban már évszázadok óta morajlott az elégedetlen tömegek hol panaszos, hol fenyegető zúgása, még mielőtt az enciklopedisták bölseleti kifejezést adtak neki, s a munkás-proletariátus szenvedése s osztályharca is közel állt delelőpontjához, amidőn Marx és Engels az okokat s a változtatás módját tudományos precizitással véste ki. Éppen ezért nem szabad a jogi modernizmus jelentőségét azzal elütni, amivel gyakran elütik, hogy az írók elméletei zavarosak, ellentmondók, maguk sem tudják mit akarnak, mert ezekben az esetleg még át nem gondolt koncepciókban, amelyek többé-kevésbé a jogászság nagy részének tetszésével találkozhatnak, vagy valóságos nagy hiányérzetnek megnyilvánulása s egy megoldási módnak bizonytalan terve bontakozik ki előttünk.

Célomhoz híven a jogi modernizmusnak — amely név természetesen igen sok különböző újabb irányt egybefoglal — csupán *szabadjogi* szálát követem és csak oly mértékben, amennyire

az elmélet-ellenes tendenciája mögött rejlő törekvésének felderítéséhez szükséges.

Ernst Fuchs egyik munkájában nagyon tiltakozik Stammler felfogása ellen, aki a *szabadjogi* mozgalom előzményeit Magnaudnak, a híres bon jüge-nek tevékenységében látja. Stammler valóban helyesen érzi a kapcsolatot, mert ha nincsen is okozati összefüggés a francia bonjüge-ösködés és német Freirechtleri között, az indító okok mégis mindkettőnél azonosak.

Mielőtt azonban erre rámutatnánk, lássuk előbb a tüneteket, a mozgalom vehemensebb megnyilvánulásait.

1906-ban jelent meg Berlinben dr. Adickes Ferenc, frankfurti főpolgármester «Grundlinien durchgreifender Justizreform, Betrachtungen und Vorschläge unter Verwertung englisch-schottischer Rechtsgedanken» című munkája, mely nagy feltűnést keltett. A munka alapgondolata az, hogy az egész német jogszolgáltatás rossz, alapjaiban elhibázott s minél tisztábban látja és írja le az író a német jog és jogszolgáltatás hátrányait, annál fényesebben bontakoznak ki előtte az angol jogrendszer előnyei. Amíg Németországban egy óriási bírói hivatalnoksereg erejének minden megfeszítésével sem győzi a munkát, s amellet az igazságszolgáltatás teljesen népszerűtlen, addig Angliában egy maroknyi bíró közmegelegedésre, a legnépszerűbb módon sokkal rövidebben és egyszerűbben végzi a dolgát. Adickes a *kishivatalnok* államok hagyományaihoz hű német igazságszolgáltatáson a bírói szervezet teljesen angol minta szerinti megreformálásával akar segíteni, de Kantorovicznak híres röpirata: «Der Kampf um die Rechtswissenschaft» már az angol bírónak a joggal a törvénnyel szembeni helyzetével is fel akarja ruházni a német bírót.

A törvénynek és bírónak viszonyával már a *BGB.* első éveiben is kezdtek foglalkozni, éppen annak folytán, mert ez a «paragrafusokba szedett pandektajogi tankönyv» (Menger) mindjárt kezdetben is olyan alkalmazási hiányokat, hézagokat hagyott, amelyekben a bíró legnagyobb csodálkozására és sokszor bosszúságára teljesen szabad belátására maradt. Olyan radikális segítséget azonban addig még senki nem ajánlott, mint Kantorovicz: szerinte az összes elméleti megfontolásokat félre kell dobni, s az esetet mindig a maga egyediségéből, a jogérzet irányítása mellett kell eldönteni. A szabadjogász tudja azt, hogy a jogtételek és konstrukciók annál értéktelenebbek és használhatatlanabbak, minél elvontabbak, mert hiszen annál valószínűlenebb, hogy a felmerült esetre is gondoltak a tétel megalkotásánál. A szabadjogász tudja azt, hogy az általánosan érvényes tételek utáni hajsza merő álom, az elmélkedő értelem képtelen e feladatra, éppen ezért a jogérzetben rejlő akaratra bízta magát, az egyedi esetnek minden részletében való szabad méltatására törekszik és mint antiracionalisztikus mozgalom a romantizmus hagyományaihoz tér vissza.

Ernst Fuchs, a modernisták tagadhatatlanul legjobban és leghatásosabban író publicistája, aki legutóbbi munkáiban a «Freirechtleri» ellen tiltakozik, s a «szociológiai jogászat» mellett tör lándzsát, 1909-ben megjelent, «Die Gemeinshädlichkeit der konstruktiven Jurisprudenz» című művében még nagyon közel van Kantoroviczhoz. Igen erősen hangsúlyozza a jogérzetet, a jogáskodás individuális fordulatát, s eszményként méltatva ismerteti az angol bíró tevékenységét és szerepét. Már a Deutsche Richter-Zeitungban 1910-ben megjelent «Freirechtleri und soziologische Rechtslehre» című cikke határozottabb ellentétet mutat, s a jogérzet, a szubjektív érzelmek, az önkény helyébe a szociológiát és pszichológiát kívánja. Mindkettő a tények helyes, az igazságnak megfelelő megállapítását szolgálja, s a szociológia ezenfelül a döntés gazdasági és társadalmi funkciójainak, hatásainak felderítésével a konstruktív dogmatika esztelen játékaiként lép a helyébe, amennyiben a helyes döntéshez segít. Az egész magánjogi dogmatika, az egész magánjogi elmélet veszedelmes, értéktelen, esztelen félrecsúszása a gondolkodásnak, amelyet minden porcikájában el kell seperni, mert a gyakorlati életet lehetetlenné teszi, megfertőzi.

Vessük fel most a kérdést, hogy ezeknek a tagadhatatlanul érdekes, sőt bizonyos mértékben értékes különböző törekvéseknek, amelyekben folyton megszólal az elmélet és gyakorlat ellentéte, hol van közös gyökerük?

Elsősorban is feltűnő, hogy a jogi modernizmusnak szabadjogi szálai majdnem kizárólag a magánjogon vonulnak végig. Kantorovicz például a büntetőjogot nem is említi, ott tehát nem

is kíván szabadjogászatot, sőt Ernst Fuchsnál is csak elvétve találni egy-egy elrettentő példát a büntetőjogi dogmatikára.

A másik megállapításunk az, hogy a szabadjogi mozgalom kizárólag a római jog területére szorítkozik kis mértékben felépített Franciaországban, nagy mértékben Németországban. Ellenben a világ másik jogi félgömbjén, az angol jog területén hiába keresünk hasonló tüneteket, mert az a mozgalom, mely Bentham, Brougham, Romilly nevéhez fűződik kizárólag az archaizmusokat söpri ki.

Végül az egész modernizmuson átvonul az a kívánság, hogy a bírónak törvényhez kötöttségén lazítani kell, az esetek egyediségét jobban kell méltatni és az elméleti fogalom-konstrukciók helyett az esetek eldöntésének más, valami gyakorlatibb megfontoláson kell megfordulni.

Ezekből a megállapításokból azután már tisztán láthatjuk, mi rejlik az újabb mozgalmak elmélet-ellenes tendenciája mögött. A római jog fénykorában sem tudta elveszíteni gyermekkorának tulajdonságát, a merevséget, amint az angol jog mindig megőrizte rugalmasságát, hajlékonyságát. A primitív római jog formalisztikus merevsége egy forrongó korszak után mintegy átköltözött az általános szabályok minden egyes esetre érvényt követelő jellegébe. Azonban az általános szabályok alkalmazása különösen akkor, amidőn a szabály megalkotását az alkalmazás időpontjától egy új világnézet uralomra jutása választotta el, nemcsak a hivatásos jogászok között, hanem a nép körében is a legnagyobb méltatlankodást és felháborodást váltotta és váltja ki egyes, különösen igazságtalannak érzett esetekben. Az 1800-as keletkezésű napoleoni kódexen még a nem túlságosan dogmatikus francia jogászat jó bíraskodása segíthetett, de az 1900-as német polgári törvénykönyvvel, a Windscheid-Planck-éra logikai remekével szemben az esetek egyedisége nem tud a bíró személyében érvényesülni, kizárja ezt a kódex szellemi levegője, a német jogászok logiko-dogmatikai műveltsége.

Azok tehát, akik az egyes esetek sajátosságainak figyelembe vételét, s ténymegállapítások valódiságát, a döntések gazdasági és társadalmi hatásainak mérlegelését követelik, elsősorban a BGB. leghatalmasabb erődővezete, a német jogászok kizárólag dogmatikai elméleti képzettsége, műveltsége ellen fordulnak s helyébe szociológiai műveltséget kívánnak és mint példára hivatkoznak a szabad dogmatikát alig ismerő angol bíraskodásra. Tehát az újabb gyakorlati jogászoktól kiinduló mozgalmak elmélet-ellenes kirohanásaiban gyakorlat és elmélet ellentéte helyett a magánjogi jogalkalmazás gyakorlati igényeinek kielégületlenségét találjuk a legmerevebb általános jogszabályokba fűződő uralkodó magánjogi tudomány működései és eredményei mellett, amelynek helyébe más jogi tudományt kívánnak!

Vagyis az elmélet és gyakorlat ellentétének jelszava az újabb mozgalmakban is gyakorlati igények és tudományos törekvések, tehát tudomány és gyakorlat ellentétét takarják.

III. Elmélet és gyakorlat. — Tudomány és gyakorlat.

Eddig kerülgettük, de most vessük fel annál határozottabban a kérdést, mit kell tulajdonképpen gyakorlaton és elméleten értenünk a jogban?

A magánjogban a gyakorlat megjelölés feltétlenül a jogalkalmazásra, a jogalkalmazók munkájára vonatkozik és mint ismeret azt jelenti, hogy valaki tájékozva van azon szempontok és irányok felől, amelyek egy adott időben a jogalkalmazó közegeket, elsősorban a bíróságokat az esetek eldöntésében vezetik. Mint ügyesség, a magánjogi gyakorlat lényegében azt a képességet jelenti, hogy a bíróságok által a jogszabályok alkalmazásában követett szempontokat egy újabb adott esetben érdekeinkre kedvező módon tudjuk felhasználni, akár azáltal, hogy kedvező bírói döntést érünk el, akár azáltal, hogy egy ügyletben a kautelákat ezekhez mérten tudjuk megszabni.

Ha a büntetőjogi gyakorlat nagyjában a fenti jellemzésnek meg is felel, már eltérő különösen a közigazgatási jog azon részének gyakorlata, amely a bírói megítélés minden módján kívül áll. Itt a gyakorlat az állami közegeknek céltudatos, nagyjában formailag kötetlen cselekvéseit, tényeit jelenti, amellyel azok a kitűzött célokat a legváltozatosabb körülmények között, a helyzetek sajátosságának legteljesebb figyelembe vételével igyekeznek megvalósítani.

A közjog gyakorlata különösen írott alkotmány nélküli álla-

mokban, az aktív politikát jelenti. A közjog, mint az állami élet cselekvéseinek perrendje körül, ugyan mindenütt, kialakul bizonyos szokásszerű alkalmazási felfogás s ezt is gyakorlatnak nevezik, lényegében azonban a közjogi gyakorlat azonos azokkal a teljesen szabad, minden jogszabálytól kötetlen tényekkel és cselekvésekkel, amelyekben az államok élete megnyilvánul.

A nemzetközi jog gyakorlatán részben egyes híres elvi jelentőségű választott bírósági döntéseket, fő részben azonban mégis azt értjük, hogy az államok nemzetközi kötelezettségeiket hogyan értelmezik és mennyire tartják be.

Még nagyobb eltéréseket találunk a jogban ott, ahol elméletről beszélnek, mert lényegileg eltérő dogmatikai, logikai, történelmi, bölcséleti, szociológiai, pszichológiai «elméleteket» kell közöttük megkülönböztetnünk. Ha tehát az elmélet és gyakorlat viszonyát akarjuk a jogban megállapítani, akkor tulajdonképpen a gyakorlatnak nevezett különböző jelenségeket kell egyenként egybevetnünk az elméletek minden egyes csoportjával. Ezt a hosszadalmas és egységes eredményt amúgy sem szolgáltató munkát azonban elkerülhetjük úgy, hogy a joggyakorlatot mint tevékenységet vetjük egybe a jogelmélettel, mint tevékenységgel. Eddig gyakorlatot és elméletet csak mintegy kívülről írtuk le, most mint gyakorlati és elméleti tevékenységet lényegükben próbáljuk megvilágítani.

Ha felvetem azt a kérdést, hogy a gyakorló jogász, elsősorban ügyvéd tevékenységében mi emelkedik ki, akkor azt látom, hogy ebben a tevékenységben a barristeri munka nemcsak élesen különvlik a solicitor-itól, hanem fontosságban felette is áll. A mai jogrendben, mely az esetek nagy csoportját szem előtt tartó, óriási tömegű szabályokból áll, minden cselekvésnek, de elsősorban minden jogi cselekvésnek előfeltétele, hogy annak lehetőségét, célját és végrehajtását az érvényes jogi parancsokkal összhangba tudjuk hozni. Ebben a tekintetben a szerződések készítése csak abban különbözik egy már felmerült eset jogi megítélésétől, hogy előbbinél gondolatban igen sok felmerülő esetnek megítélésére gondolunk, és az ügyvédi munkának túlnyomó része egy sokszor öntudatlanra vált couplé, jogalkalmazási munka. Minden jogalkalmazás elsősorban konkrét tényállások lényegének kiemelését, a jogilag fontos körülményeknek abstrahálását jelenti, s azután azt a gondolati munkát, amellyel megválasztjuk s egymással következményeikben megegyeztetjük azokat a jogszabályokat, amelyek ezt az abstrahált tényállást saját törvényi tényállásaikkal érintik, s ezzel tulajdonképpen az esetek egy kisebb csoportjára álló jogszabályt állítunk fel.

A gyakorlati jogászokdás központjában tehát olyan agymunka áll, mely tényeket abstrahál, absztrakt törvényi tényállásokkal vet egybe, jogi fogalmakat értelmez, elvont jogi következményeket vizsgál összehatásukban, vagyis a gyakorló jogász tevékenységének alapvető része olyan, amit elméleti tevékenységnek tanulunk nevezni.

Nem tévesztendő szem előtt, hogy a jogszabályoknak valamely kívánt célra való felhasználása különös ügyességet, maga a joggyakorlati tevékenység az embereknek és viszonyoknak igen nagy mérvű ismeretét feltételezi, azonban arra is rá kell mutatni, hogy az elméleti elgondolás és a megvalósítás között, ha az emberek között ügyességüket tekintve van is, mint tevékenységet nézve nincsen olyan döntő különbség, mint például egy gép elképzelése és megépítése között van. Akármennyi munka választja el az eset ügyvédi megítélését, a per megnyerésétől, akármennyi az ítéletet a végrehajtástól, a tevékenységnek azt a lényegbe vágó új feltételekkel, eszközökkel és feladatokkal küzdő különbséget, amely például egy kép sujt-jének elgondolását a kép megfestésétől elválasztja, azt a gondolati munkától eltérő technikai vagy művészi munkát a jog leggyakorlatibbnak nevezett részeiben is hiába keressük.

Az elméleti jelleg ugyanis a gondolati tevékenységek legkülönbözőbb irányait megilletheti, ha a gondolkodás az előtte levő feladat megoldásának érdekében a történések lényegét kiemelő fogalmakkal dolgozó, elvont, spekulatív munkát kénytelen végezni. Amint láttuk, ez a jellege megvan annak a tevékenységnek is, amelyet a jogban gyakorlatnak neveznek, s eszerint a jogban egymástól kétségtelenül valami másban különböző tevékenységek egyaránt elméleti jellegűek. Mi különbözteti tehát meg egymástól a jogban az elméleti tevékenységek eltérő csoportjait?

A jogelméleti és joggyakorlati gondolati tevékenység homo-

gén elméleti jellegében, de van különbség az elméleti tevékenységek *céljában*. Ez a cél lehet egy adott, konkrét, hasznos, gyakorlati cél, és lehet egy messzemenő, soha ki nem elégíthető, örökös munkát kívánó tudományos cél! Ennélfogva az elmélet és gyakorlat ellentéte helyett csak a gyakorlati és tudományos célok, tevékenységek, a joggyakorlat és jogtudomány viszonyának kérdését vetjük fel és ennek a viszonynak elemzéséből kapjuk majd a feleletet arra, hogy mikorra az a joggyakorlat és jogelmélet ellentéteként jelentkezik.

(Bef. köv.)

Dr. Bárd József.

Igazságügyi szervezet.

A közelmúlt eseményei folytán indokoltan várhatjuk a központ dédelgetése helyett a vidék felkarolását, a vidéknek az állami életbe való szoros bekapcsolását. Ne csak a szívben lüktessen a vér, hanem a test minden részében, minden község érezze, hogy az állami élet részese, nem leltári tárgy, amelyet kezelnek, hanem forrása az állami élet folyóját duzzasztó sok patak, az állam fájának egy-egy gyökere.

Az állam élete csak akkor lehet egészséges, ha nem von el lehetőleg minden ügyet a községtől, nem helyezi halmozott gyám-ság, felügyelet alá minden szervét és közegét — kivéve a központot — hanem ellenkezőleg egészséges, józan falusi gondolkozásra támaszkodik, önállóságra, szabad lábon járásra bocsátja kisebb szerveit és mellőzve a felügyelők, főfelügyelőinek, ellenőrök főellenőrzőinek tömegét, bizalommal viseltetik és viselkedhetik közegei iránt, különben olyan, mint a mai iskola, mely rengeteg feladat elé állítja a gyermekeket, nem törődve vele, megbírja s megemészti-e az anyagot, amelyben megszokja a gyermek a gyámkodást, idegrontó rettegést Istentől és tanítótól (tanártól) egyaránt, csak egyet nem tanul meg, önálló gondolkodást, saját lábon járást. Intézzék minden község lehetőleg önállóan ügyeit, szintűgy a járás, megye határán belül nyerjen elintézését minden ügy, melynek jelentősége azok határát át nem éri.

Nézetem szerint az igazságügyi szervezetnek is ezen elvek szerint kell átalakulnia.

Erősen ki kell terjeszteni a községi bíróság hatáskörét, elnöki székében a megfelelő jogi képzettséggel rendelkező községi jegyzővel, ki kell terjeszteni a járásbíróság hatáskörét is jóformán minden ügyre, a megye bíróságától (törvényszéktől) pedig csak a jelentősebb ügyek menjenek fel a Kúriához. Az ítélőtáblák fenntartása már most sem indokolt, kétfokú fellebbezési rendszer négyféle bíróságot nem tesz szükségessé. A joggyakorlat egyöntetűségét jobban és olcsóbban biztosíthatjuk, ha a Kúria kiváló bíráiból a joggyakorlat fejlődését ellenőrző tanácsot állítunk fel, mintha a Kúria tehermentesítése végett az ügyek egy részét ítélőtáblákkal intéztetjük el. Tehermentesíteni kell nemcsak a Kúriát, de valamennyi bíróságot. Magának a bírói állásnak csak akkor lesz meg a kellő tekintélye, a bíró ítéletmondásának a szükséges erkölcsi súlya, ha a bírót érdemleges munkával foglalkoztatjuk és nem koptatjuk a bírói állás tekintélyét minden aprólékos jogsérelem nyakába zúdtatásával azért, mert bíráinkban bízunk. E bizalom, bármily megtisztelő, a bírói állásnak javára nem válik. Egyik bíró sem lépett azért e pályára, hogy a sok lényegtelen ügy elintézésében merüljön el, az önértet ki nem elégítő, kedvtelenül, tisztán kötelességszerűen végzett munka pedig igazi munkaértékét a felügyelet további szaporítása esetén sem fog magában foglalni.

Tehermentesítendőnek vélném a bírót elsősorban az összes kihágás elintézésétől. A kihágás jogi minősítése szerint nagyobb jogsérelmet nem képez, elintézésüket rá lehetne bízni a községre vagy a járás közigazgatási hatóságára és a jövedéki kihágásokat is talán szakszerűbben intézhetnék állandóan jövedéki ügyekkel foglalkozó hivatalnokok.

Tehermentesítendőnek vélném továbbá a bíróságokat a perenkívüli polgári ügyek tömegétől, hagyatéki, végrehajtási s telekkönyvi ügyektől. A hagyatéki ügyet a közjegyző tárgyalja le, ő készíti el a hagyaték átadó végzés tervezetét is, bár kivonatba foglalva. Ily körülmények között, mikor a közjegyző képzettsége nem kisebb a bírónál, nem látom szükségét annak, miért töltse idejét ezen ügy újbóli áttanulmányozásával a bíró vagy ő. m. k. f. jegyző. A hagyatéki ügyek elintézésének, a közjegyző képességén

felüli munkát nem igénylő perre utasításnak is, a közjegyzőre bízása csak ezen ügyek gyorsabb elintézését eredményezhetné, de le kellene mondanunk minden egyes ügy bírói felülbírlásától és — bízunk kellene a közjegyzőben. Szintűgy végrehajtóra lehetne bízni a végrehajtási s telekkönyvvezetőre a telekkönyvi ügyek elintézését. Bíróság elé csak az ő intézkedésük elleni jogorvoslat esetén kerülne az ügy.

A többi összes büntető s polgári ügy elsőfokú elintézését a járásbíróság hatáskörébe utasítandónak vélem, kivéve az esküdt-bíróság hatáskörébe tartozó súlyosabb büntetteket. Járásbírósághoz utasítandónak az összes polgári pert, mivel a per elbírlásának nehézsége úgy sem a per tárgyának értékétől függ, másrészt pedig a járásbíróságok képzett gyakorlott bíráira a nagy per elintézése is nyugodtan bízható. Ha pedig a járásbíróság nem tárgyalná le kellően a pert, a törvényszék folytathatja az eljárást bármely irányban, mintha előtte indult volna meg a per. Nem tennék kivételt a házassági perekkel sem, mert nagy részük erősebb jogász munkát úgy sem igényel. Egyébként is valószínűnek tartom, hogy a H. T. 77. §-a idővel úgyis módosítást fog szenvedni, elejti a visszatérésre szóló, talán soha komolyan nem vett felhívást és inkább enged a felek megegyezésén alapuló válási kérelemnek ott, ahol fél évnél feltétlenül hosszabb időtartamú állandó különélés az életközösség visszaállítására való felhívás előrebocsátásánál meggyőzőbben igazolja, hogy a felek egymás iránti elhidegülése folytán a házassági kötelék további fenntartása csak bilincs.

Az igazságügyi szervezetnek ezen elvek szerinti átalakítása azonban főleg egyet kíván, bizalmat és illetve megbízható tisztviselői kart. Ezt elérhetnők valamennyire, ha a kinevezésnél egyedül csak az állás betöltésére való képesség és érdemesség lenne irányadó — de nem atyafiság, főispánok és képviselők bírlata szerint — és ha a kinevezés, javaslatétel jelentősebb hivatali cselekményként felelősség alá vonatnék. A bíró kinevezése iránti előterjesztést a kormány helyett legcélszerűbb lenne az igazságszolgáltatás legfőbb szolgáltatójára, a bírói munka leghivatottabb értékelőjére, a Kúriára bízni. Az így kinevezett bírói kart senki sem gymsúthatná, hogy eljárásában valamelyik fél személyisége befolyásolja.

Másrészt azonban komolyabb fegyelmi szabályok is kellenének, amelyek rosszaszt és feddést nem ismernek, ugyanazon fegyelmi büntetésnek csak egy ízben adnak helyt, amelyek a hivatali kötelesség szándékos megsértésének tekintik a hivatali kötelesség indokolatlan elhanyagolását és felületes teljesítését is és nem hagynak annak kezén hivatali teendőt, aki annak ellátására képtelen. Amint a mesterségét nem értő kézi munkásnak más foglalkozás után kell néznie, ne maradhasson kontár munkás hivatalnok pályán sem.

Ludvig Rezső.

Szemle.

— **Igazságszolgáltatás és politika** nemcsak egymástól független, de némileg ellentétes fogalmak. Érintkezésük egyiknek sem válik javára. Amily kellemetlen az egyes embernek, ha becsületének igazát a bíróságnál kénytelen keresni, ép oly bántó, ha a politika a történelem ítélőszéke helyett a törvényszék ítélőszékéhez fordul igazolásért. Még nagyobb szerencsétlenséget jelent ez az igazságszolgáltatás számára. Bármily magasan áll is a bíróság mint elvont fogalom a politikai hullámok felett, a bírót mint embert nem tudja arra a magaslatra emelni, amelyen a gyanúsítás szennyes áradata el nem éri. És ha e gyanúsításnak nincs is alapja, mégsem tagadható, hogy a bírót érzései, gondolkodása s főleg érdekei egyik vagy másik politikai irányzattal öntudatlanul is kapcsolatba hozzák. Rendszerint a bíró a hatalmon lévő politikai irány befolyása alatt áll s ilyenkor kétszeresen aggályos, ha ezzel ellentétes politikai irány keresi előtte igazát. Hiába hangoztatják, hogy az igazságszolgáltatás tények megállapítására és jogszabályok alkalmazására szorítkozik: a tények mögött, ha politikai háttérű perről van szó, láthatatlanul is ott lebeg a thema probandi. Mindez százszorosán fokozódik, ha u. n.

forradalmi bűnperekről van szó. Fogalmilag a jogrend a társadalmi erők bizonyos egyensúlyát feltételezi: a jog a társadalom békerendjének szabályozója. Ha ellenben magának a jogrendnek alapjai rázkódtak meg, az igazságszolgáltatásra emberfölötti feladatot ró, aki azt kívánja, hogy a bíróság legyen az archimedesi pont, amely a sarkából kimozdult világot nyugvó állapotba rögzítse.

Szomorúsággal tapasztalhatjuk, hogy hazánk történelme egy idő óta a főtárgyalások egész során játszódik le s a hírlapok politikai rovata észrevétlenül a törvényszéki rovatba csúszott át. Ennek ellenlábasaképp a törvényhozás párhuzamosan folyamatban lévő bűnperekkel foglalkozik. Alig hihető, hogy ez a tény, az államhatalmak ágazatainak e diszharmonias egymásba fonódása, az ország konszolidációjára oly nagy haszonnal járna, mint aminő mérhetetlen károkat okoz az igazságszolgáltatás féltve őrzött tekintélyének. Minden vérbeli jogász, aki még nem vesztette el a jog magasztos hivatásába vetett hitét, csupán azt kívánhatja a magyar igazságszolgáltatásnak, hogy mielőbb muljon el tőle e keserű pohár, amely magának az igazságnak halálát rejti.

— **A fiataikorúak bírósága** s a vele kapcsolatos intézmények működésének intenzívebbé tétele tárgyában tanulságos értekezlet volt a napokban az igazságügyminisztériumban *Hohenlohe* Egon herceg, a fiataikorúak felügyelő hatósági elnökének vezetése mellett. Az ilyen ankét-tartás sohasem időszerűtlen, mert — sajnos — a számottevőbb eredményeket biztosító összeműködés még mindig nem öltött akkora méreteket, amilyeneket az 1913. évi VII. t.-c. megalkotása óta méltán el lehetne várni az Fb. gyakorlati tényezőitől. — Az értekezleten történt megbeszélések egész során állandóan előtérbe nyomult az a kérdés, mely a fiataikorúak bíróságainak működése óta egyre aktuálisabbá válik s melynek megoldatlan volta a háború s az azt követő idők következményeivel szemben már szinte tűrhetlenül érezteti káros hatásait; hogy t. i. a fiataikorúak bírának nem állanak rendelkezésre megfelelő eszközök avégből, hogy az eléjük került fiataikorúak mai helyzetének és jövőbeli sorsuknak irányításában kellőképpen intézkedhessenek. Nincsenek megfelelő befogadóképességű elhelyező intézeteink. Elegendő eszközök hiányában pedig a fiataikorúak bíróságainak egész tevékenysége — amint annak a jelzett ankéten egyik bírótársam kifejezést is adott: — teljes mértékben illuzórius. Gondoskodni kell azokról, amennyire csak az állam sokat hangoztatott teherbíróképessége megengedi. De világért sem olyanformán, amire bizonyos hírek szerint az irányító felsőbb körökben állítólag nagy a hajlandóság, hogy a fiataikorúak bíróságának általában jól bevált intézményét most majd egyszerűen «viisszacsinálják», hanem okszerű fejlesztéssel, nagyobb áldozatkészséggel, hathatósabb jóakarattal.

Az ankéten szóba került az a jelenség is, mely különösen az ú. n. inspekciós eljárás keretében rendszeressé vált tapasztalati tény, hogy az államrendőrség bizonyos köreiben még mindig hiányzik a kíváncs meg- és hozzáértés a fiataikorúakkal való bánásmódot illetően. Főként a nyomozati eljárásnak a rendőrség által végzett legelső cselekményeinél, a razziákon s egyéb beavatott felügyeleti ténykedések alkalmával a rendőrség elé került fiataikorúakkal való bánásmódnál hiányzik az a sok megértést és lelket kívánó — mondjuk így: szakszerű — kezelés, mely nélkül az összes idevágó principiumok eredménye egyenlő lesz a semmivel. Ha már a rendőr-legénységet a fiataikorúak humánusabb «kezelésére» sehogy sem lehet megtanítani: szerfölött óhajtható lenne, ha a rendőrség kezére került fiataikorúak legelső nyomozati kihallgatását is magán az államrendőrségen minden esetben a fiataikorúak egyik bírása teljesítené, közvetlen kapcsolatban a fiataikorúak felügyelő hatóságával. Miután tudomásom szerint tervbe van véve az, hogy a felügyelő hatóság titkárai a fiataikorúak bírái sorából fognak kineveztetni, célszerűnek tartanám, ha a jelzett nyomozati cselekményt a szerves együttműködés biztosítása érdekében is az ilyen titkárként kinevezett bíró hajtáná végre, miáltal az eljárás hosszadalmassága is ki lenne kerülhető.

Zsoldos Benő.

— **Múlt és Jövő.** Ez a címe *Gustave Le Bon* aforizmatikus munkájának, amely *Hier et demain* címmel franciául 1917-ben

jelent meg s amelyet dr. *Wildner* Ödön klasszikus fordításában most magyar nyelven a *Kultura és Tudomány-sorozatban* a *Franklin-Társulat* adott ki.

Minden ismertetés és bírálat nélkül lenyomatjuk a következő sorait, amelyek minden jogász megszívülésére érdemesek:

Egyetlen törvény tiszteletét megingatni annyi, mint az összes többinek erejét megingatni. A háború elején életbelépett moratóriumrendeletek ürügyül szolgáltak arra, hogy az emberek kivonják magukat a szerződéses kötelezettségek alól s ez olyan csapást mért a társadalmi szervezetre, amelytől csak igen nehezen fog magához térni.

A háború után nem az lesz az igazi haladás, ha új törvényeket bocsátanak ki, hanem az, ha a meglévők egy nagy részét eltörlik.

A háború nem lesz hiábavaló, ha megtanított arra, hogy ahelyett, hogy mindig csak az állam reformját követelnők, önmagunkat kell reformálnunk.

A nép ereje nem lehet tartós, ha a törvényei, intézményei, eszméi és tanai nem állandók.

A jogot nem csinálják, az magától csinálódik. Ez a rövid formula tartalmazza egész történetét.

— **Irodalmi adat a kötlevel-engedményezés kérdéséhez.** Frank írja a «Közgazdaság törvénye» második részében: a kötött alkut a felek egymás tudta s megegyezése nélkül másra nem ruházhatják (II. darab 645. l.). A forgalom időközben ugyancsak megváltozott viszonyai mellett ez a nézet csak történelmi érdekességű akár az egyik, akár a másik álláspont hívei számára.

— **Haszonélvezetre bekebelezett bérleti jog.** Az ingatlanra bekebelezett bérleti jog (Tkvi rdts. 63. §.) dologjogi jellege abban áll, hogy az ingatlan szerződéses átruházása esetében a bérleti szerződés az új tulajdonost is köti (Optk. 1095. §.), kényszerárverés esetén pedig a megszűnő bérletről keletkező kárkövetelés az árverési vételárból a bejegyzés rangsorában fedezendő (Optk. 1121. §. és Végr. t. 191. §.). A haszonélvezet azonban sem átruházás, sem kényszerárverés tárgya nem lehet; az idegen ingatlanon fennálló haszonélvezetre vonatkozó bérleti jog tehát a telekkönyvben be nem jegyezhető, illetve a megtörtént bejegyzés hatálytalan és az érdekelt fél perenkívüli kérelmére törölendő. (Kúria Pk. V. X. 514/1920)

— **I. Fixügylet és utólagos teljesítési határidő.** Az eladott és hízalásra alkalmas süldők nyolcadnapra prompt átveendő. Tengerinek sertészetetésre felhasználása akkor tilos lévén, eladónak érdeke volt a haladéktalan átadás, hogy az etetés terhe alól szabaduljon. Ez tehát fixügylet. Eladó mégis utólagos teljesítési határidőt adott a késedelmes vevőnek. Ennélfogva utóbb nem hivatkozhatik a fixügylet jogszabályaira. De habár eszerint nem kívánt az azonnali kényszereladás jogával élni, mégis követelheti a késedelemről származó kárát (etelési költség, súlyvesztés). És az átvételi késedelem folytán adott utólagos teljesítési határidő alatt a vevő viseli az árut érő veszélyt.

— **II. Közkereseti társaság megállapítása.** «Sz. Zs. bérghazdasága» elnevezés alatt folytatott haszonbérleten az elhalt Sz. Zs. örökösei, Sz. M. és Sz. L. gazdálkodnak. Ugyanott a kisipar körét meghaladóan folytatnak, tovább eladás végett, sertés-hízalást, túlnyomóan máshonnan vásárolt sertésekkel. A gazdaságnak ez a mellékiparüzeme már nem magában a gazdaságban találja alapját. A gazdálkodók tehát ker. ügyletekkel (258. §. 1.) iparszerűleg foglalkozván, kereskedők (Ellenk. Perj. Dt. IV. 163.) és mivel ezeket közös elnevezés alatt folytatják, nem alkalmi egyesülést, hanem közkereseti társaságot alkotnak (Kúria P. VII. 1163/1919.). Ellenkezően döntött a IV. tanács azért, mert a közös elnevezés a tagok egyikének nevét sem tartalmazta; holott ez helyesen csak a bejegyezhetőségre bírhat befolyással, de nem a társaság jogképességére.

— **Szerződés létrejöttének jogellenes megfiúsítása.** Ha az eladó az ő jogellenes magatartásával fiúsítja meg az ügylet írásba foglalását s ezzel az ügylet érvényes létrejöttét is, az ügylet létre nem jötté folytán szenvedett kárt a vevőnek megteríteni tartozik. Ha a kár a szerződéses ár és a magasabb továbbeladási ár közötti különbözetből áll, a vevő igazolni köteles, hogy a továbbeladás idejében még jóhiszeműen számíthatott arra, hogy az eladó a kötlevelet a megállapodásnak megfelelő módon ki fogja állítani. (Kúria P. IV. 1855/1919.)

— **Öröklés útján beálló konfízió a dolog tulajdonosa és a jogosulatlan eladó személyében.** A fiú tulajdonát képező ingatlant az anya, megbízás nélkül, mint saját tulajdonát adta el a jóhiszemű harmadiknak. A fiú az ügyletet el nem ismervén, a vevő telekkönyvi szolgáltatás iránt pert indított az anya ellen. A per folyamán az alperes elhalt és fia — a telekkönyvi tulajdonos — lett alperessé. Ha az eladó életben maradt volna, őt az ingatlan szolgáltatására, illetve — nem szolgáltatás esetében — kártérítésre kellett volna kötelezni. Az új alperes azonban, mint az ingatlan tulajdonosa, nem köteles az ingatlant, akarata ellenére, másnak átengedni. Ezen nem változtat az, hogy ő az eladónak általános örököse. Mert tulajdonjoga, mely nem az eladó jogán illeti meg, az eladó utáni öröklés folytán meg nem szűnt; és csak azért, mert örökössé vált, tulajdona tekintetében rosszabb helyzetbe, mint a minőben az öröklés előtt volt, nem kerülhet, miután ez az öröklés korábbi tulajdonjogát nem érintheti s azzal kapcsolatba nem hozható. Ő tehát az örökhagyó részéről történt eladásból kifolyólag másra, mint — a hagyaték erejéig — kártérítésre nem kötelezhető. (Kúria P. V. 764/1919.)

— **Váltókért vállalt köztörvényi kezesség.** A szövetkezet igazgatósági tagja a szövetkezet által a felperesnél leszámítandó váltók pontos beváltásáért készfizető kezességet vállalt. Felelőssége nemcsak az igazgatói működése alatt leszámított váltókért áll fenn, hanem — minthogy nem mondotta fel a kezességet — a ker. t. 42., 184., 241. §-ai értelmében azokért is, amelyek az igazgatósági tagságnak a cégjegyzékből kitörléséig keletkeztek; de azokért is, amelyek az ezen időpontig leszámított, de ki nem fizetett váltók helyébe jöttek a lejáratkor a hitelező birtokába; mert a prolongációval az eredeti hitelezési jogviszony csak időbelileg hosszabbított meg, de a kezesség nem töltötte be gazdasági rendeltetését és nem vált tárgytalanná. (Kúria 1920. P. IV. 795.) Alperes nem védekezett avval, hogy az igazgatósági tagságról való lemondásról a felperes a cégjegyzékből történt kitörlés előtt is tudott volna; és azt sem hozta fel, hogy a váltók az ő megkérdése nélkül történt prolongáció után a váltóadósokkal szemben behajthatatlannak váltak volna.

— **Özvegyi jogra érdemtelenség.** A férj végrendeletében *életfogytiglan* haszonélvezeti jogot biztosított feleségének. Utóbbi a férj halála után ágyassági viszonyt kezdett. Az örökösök által a haszonélvezet megszüntetése és telekkönyvi törlése iránt indított keresettel szemben a fellebbezési bíróság a végrendeletet úgy értelmezte, hogy a férj a házassági hűségnek az ő halála utáni megőrzésétől eltekintett és így közömbös, hogy a nő új házasság kötésével vagy anélkül szegi azt meg. Ez az álláspont téves; mert a végrendelet által nyújtott előny a férj akaratán, vagyis végeredményben a házasságon alapult, már pedig a jó erkölcsökbe ütköző ágyassági viszonyban élő házastárs a házassági kötelékből származó igényekre érdemtelen. (Kúria P. I. 185/1919.)

— **Az objektív felelősség kérdéséhez.** I. Az elmebeteg elhelyezésével és ápolásával foglalkozó Sanatorium r.-t. az ápolónő mulasztása folytán bekövetkezett öngyilkosságból származott kárért csakis culpa in eligendo esetében felelős. Mert az ilyen gyógyintézet tárgyi felelősségét sem törvény nem rendeli, sem a vállalatnak főleg emberbaráti hivatására tekintettel annak terjedelme és természete sem indokolja, sőt az utóbbi szét egyenesen kizárja. Az önvészélyes elmebetegnek intézeti ápolásba való vétele ugyanis nem jelentheti az annak őrizetére elsősorban hivatott hozzátartozók feltétlen biztosítását az ellen, hogy az ilyen beteg a betegségével járó veszélyektől okvetlenül megóvassék, hanem csak azt, hogy az intézet emberileg lehető módon igyekszik ezt a célt megvalósítani. (Kúria P. VI. 664/1920.) — II. A gazda, aki cséplőgéppel cséplésre, a gép tulajdonosával szerződik, eltérő kikötés hiányában, magára vállalja a cséplésből, mint veszélyes üzemből származó tüzesettel járó kárt. Ha tehát a tűz a gép hibás felszerelésénél fogva az abból kirepült szikrára vezetendő is vissza, ez a tényállás a géptulajdonos felelősségét, vétkességére való tekintet nélkül, még nem állapítja meg. (Kúria P. VI. 480/1919.) De vajjon a hibás géppel való cséplés nem elegendő-e a cséplést iparszerűen folytató géptulajdonos felelősségének megállapításához?

— **A telekkönyvi rendtartás 150. §-ához.** Az itt említett háromévi idő nem a harmadik személy által szerzett további

bekebelezésnek, hanem az eredetileg érvénytelennek állított alapbekebelezésnek rangsorozati időpontjától számítandó. Oly harmadik ellen tehát, aki a három évet meghaladó idő óta megátadás nélkül fennálló bekebelezésre szerzett jóhiszeműen további nyilvántartási jogot, az alapbekebelezés eredeti érvénytelensége miatt törlési keresetet sikerrel egyáltalán nem lehet indítani. (Kúria V. P. 6773/1918.)

— **Vasúti állomás fogalma.** A Máv. és az általa kezelt felperesi h. é. vasút közt létrejött egyezmény szerint a felperest az egyezményben megjelölt viszonylatokból D-be, mint a felperes vasút végállomására feladott árúküldemények után fuvardíj-részesedés illette meg. Vitássá vált a részesedés kérdése az olyan áruszállítmányoknál, amelyek a D. város területén lévő ipartelepek részére küldettek, rendeltetési állomásként azonban a fuvarleveleken nem D. Máv. állomás, hanem D—P., vagyis oly állomás szerepelt, amely egy, D. városából elágazó *másik* h. é. vasút díj-szabásában, mint elszámoló hely fel van ugyan tüntetve, a természetben azonban nem létezik, nincs vágányelágazása, jelző-készüléke, épülete, megálló helye. Az oda feladott árúküldemények tényleg sohasem adatnak ki ezen a nem létező állomáson, oda el sem fuvaroztatnak, hanem azok a D. Máv. állomásról vagy az említett *másik* h. é. vasút saját vonalán, vagy a D—i városi vasút vonalán egyenesen a címzettek ipartelepeire vagy azok közelébe tolatnak. Eme tényállás szerint, és az Ü. Sz. 56. §. 1. b) pontja, 7. pontja s 85. §-a értelmében, D—P. nem rendeltetési állomás, sem nem rendeltetési hely: mert nincsenek oly forgalmi berendezései, melyekkel a vasúti állomásnak a vasúti áruszállítás lebonyolítása céljából szükségképpen bírnia kell, nem létezik a valóságban, mint áruszállításra berendezett vasúti állomás és az oda címzett árú oda tényleg nem fuvaroztatnak. A vasúti áruszállítás tehát, az Ü. Sz. 85. §-a értelmében, D. Máv. állomáson véget ér; és az árúknak onnan az ipartelepekhez továbbítása már nem vasúti áruszállítás. Ezek az árúküldemények nem a D. átmeneti forgalom, hanem a D. helyi forgalom tárgyainak minősítendőek és így a fuvardíjrészesedés a felperest megilleti. (Kúria 1919. P. IV. 1125. sz.)

— **Nagykorúságot színelő kiskorú ügyletei.** A kiskorú felperes, aki meglelt ember benyomását keltette, atyja megbízásából, de saját nevében hadikölcsönkötvényeket vásárolt és azokat pénzügyintézetnél letétbe helyezte, majd — elhallgatva kiskorúságát és azt, hogy a hadikölcsönkötvények atyja tulajdonát képezik — megbízta a pénzügyintézetet, hogy a hadikölcsönkötvények zálogul való lekötése mellett, részvényeket vásároljon az ő részére. A pénzügyintézet az ekként vásárolt részvényeket utóbb, ugyancsak a felperes megbízásából, veszteséggel adta el, és a felperes számláját a veszteséggel megterhelte. A Kúria a felperest a megterhelés érvénytelenítése iránti keresetével — a fellebbezési bíróság ítéletének megváltoztatása mellett — elutasította: mert a nyilvánvalóan rosszhiszeműen, sőt egyenesen megtévesztően viselkedő, nagykorúságát, valamint a szerződés tárgyára nézve saját tulajdonjogát és ezen alapuló rendelkezési jogát színelő szerződő fél a jóhiszemű másik szerződő féllel szemben elvállalt szerződési kötelezettségei alól, kiskorúsága dacára sem mentesül. (1920. P. III. 48. sz.)

— **Késedelemről eredő kár maximalása.** A felek, az eladó *késedelme* esetére, a KT. 353. §-ától eltérő megállapodást létesíthetnek. Korlátozhatják a kártérítési követelést a késedelem minden egyes hete után járó összegre. De ha kétséges, hogy ez a megállapodás a végleges szerződésszegésre, a szállítás teljes elmaradására is vonatkozik-e, a homályos okiratot az azt szerkesztő fél terhére kell magyarázni. Ha az eladó szerkesztette az okiratot, a KT. 535. §-án alapuló jog (nem teljesítés miatti teljes kártérítés) vele szemben gyakorolható. (Kúria P. VII. 1378/1919.)

— **Változás a főnök személyében.** A fényképészet a 34,183/1902. sz. KT. min. rend. szerint az ipartörvény alá esik. Utóbbi nem ad a segédnek jogot *felmondás nélküli* kilépéshez azon az alapon, hogy az üzlet eladatott, ha egyúttal a vevő arra kötelezte magát, hogy a személyzetet változatlan feltételekkel és hatáskörrel megtartja. Az 1900 : XXVII. t.-c. és más hasontárgyú törvények analógiájára ily alapon az alkalmazott csak felmondással élhet. Mert az alkalmaztatás nem oly személyes jellegű, amely a szolgáltatnak más által igénybe vételét kizárná (Kúria 1919. VII. P. 1215. sz.).

— **A kezes elleni jogok külön átruházása.** A készfizető kezes elleni követelésnek a főadós elleni követeléستől függetlenül történő átruházása ellentétben áll a kezesség járulékos természetével és általános szabályként el nem fogadható. Ily külön átruházás és külön érvényesítés sérelmes lehet az eredeti hitelező ama jogutódjára nézve, aki a főadós elleni követelést szerezte meg, mert elvonja tőle a kezességben rejlő személyi biztosítékot; de az is megtörténhetnék, hogy a főadós hitelezője a követelést a főadóstól hajtja be, a kezes pedig bírói ítélet folytán annak fizet, aki mint engedményes szerezte meg a kezes elleni jogokat, aminek az volna a következménye, hogy a főadóssal szemben, aki tartozásának már eleget tett, a kezes nem élhetne visszkeresettel. A kezes elleni jogok külön átruházása miatt tehát nemcsak a főadós elleni követelés megszerzője emelhet kifogást, mert a megosztás a kezesre is jogsérelemmel járhat, és így e kifogás emelését tőle sem lehet elvitatni. Fennforoghatnak azonban oly körülmények, melyek a megosztott átruházás sérelmes voltát elenyésztetvén, a megosztást megtámadhatatlanná teszik. Ilyen eset fennforog, ha a kezesek elleni jogok engedményezése a főadós jelenlegi hitelezőjének hozzájárulásával történt, és ha a vele történt megállapodás szerint a váltók, amelyek pontos beváltásáért az alperesek az eredeti hitelezővel szemben készfizető kezességet vállaltak, az eredeti hitelező rendelkezésére állanak. Ekkor nincs jogi akadálya annak, hogy a felperes, akire az eredeti hitelező a kezesek elleni jogokat engedményezte, e váltókkal rendelkezessék és ezeket az alpereseknek fizetés ellenében kiadhassa. Ezzel elesik az a veszély, hogy a váltóbirtokos a követelést a váltóadósoktól behajthatja és hogy a fizető alperesek az általuk kezest, de a váltókon forgatóként is szereplő pénzügyi elleni visszkereseti jogukat elveszthetik. Amennyiben pedig az eredeti hitelező a szóbanforgó váltókat a kezest pénzügyi részére a kezességi okiratban meghatározott hitelviszony keretén belül visszleszámította, utóbbi előbbinek a felvett összeg erejéig nemcsak váltói, hanem köztörvényi adósává is vált, amiből kifolyólag a helyette fizető kezesek is — a váltójogi elévülés dacára — köztörvényi visszkeresettel léphetnek fel ellene, és így a kezesek nem védekezhetnek sikeresen azzal, hogy a kezest pénzügyi elleni váltóvisszkereseti jog a váltóbirtokos mulasztása folytán elévült. De a kezesek csak a váltók kiadása ellenében marasztalhatók, még pedig a már fentebb kifejtetteken felül még azért is, mert amennyiben az alperesek az ítélet folytán fizetendő összeg megtérítése iránt a kezest pénzügyi ellen köztörvényi úton lépnek fel, ez is joggal követelheti, hogy az általa aláírt váltók neki a fizetés ellenében kiadassanak. E részben nem szolgálhat akadályul az a körülmény, hogy alperesek az ellenszolgáltatás ítéleti megállapítását nem kérték, mert a kereset elutasítása iránti kérelemben a csak vizontszolgáltatás ellenében leendő marasztalás iránti kérelem bentfoglaltnak tekintendő. A költségek azonban kölcsönösen megszüntetendők, ha felperes csak a végiratban ajánlotta fel a váltók kiadását és csak a póttárgyaláson hozta fel azt a megállapodást, mely a váltóknak az alperesek részére leendő kiadását lehetővé teszi, mert mindaddig az alperesek a keresettel szemben jogosan védekeztek. (Kúria Rp. IV. 899/1919.)

— **A jászkun statutum magyarázatahoz.** I. A statutum 1. §-a szerint az özvegy a férj ingatlan javaiban csak az esetben örököl, ha a férj mag nélkül hal el, utána semmi maradék nem marad. A gyakorlat szerint *maradék* alatt az örökhagyónak minden vérszerinti rokona értendő; az örökhagyó testvérei tehát az özvegyet a szerzeményi ingatlanokra vonatkozó öröklésben is megelőzik. — II. Ha a jászkun nő közszerzőnek nem tekinthető (azaz sem a szerződésbe mint szerzőtárs fel nem vett, sem az ő közszerzői volta szerződésileg meg nem állapított, sem pedig a szerzés alapjául az ő vagyonának jövedelme nem szolgált), akkor a férj által a házasság tartama alatt szerzett ingókból egy örökrészre van igénye. Ennek az örökrésznek a nagysága azonban nem a törvényes örökösök száma, hanem az öröklésre törvénytől fogva hivatott törzsek szerint és az ezeket illető örökrészek arányában állapítandó meg. Ha tehát az özvegy az örökhagyó szülőinek csoportjával áll szemben, akkor — mint hogy a szülői csoportban a szerzemény az id. törv. szab. 10—

12. §-ai szerint két egyenlő részre oszlik meg — lényegében csak két örökrész van, az özvegy tehát ezekből az ingókból egy harmadrészt örököl. (Kúria P. I. 90/1919.)

— **Vételi előszerződés.** Ingatlan vételére vonatkozó előszerződésnek nem lényeges kelléke, hogy abban a vételi jog biztosításán felül a jogosultnak még valamely más megvédendő jogi érdeke is megjelölve legyen. Ha az ingatlan tulajdonosa nem szorítja eladási kötelezettségét a másik fél irányában egy bizonyos meghatározott időre, sem bontó feltételt ki nem köt a vételi jog gyakorlására nézve, akkor az az elévülési időn belül szabadon gyakorolható, még pedig azzal a jóhiszemű harmadikkal szemben is, aki az ingatlan tulajdonjogát időközben ajándékozás útján szerezte meg. (Kúria P. V. 399/1920.) Nézetünk szerint a tulajdonosnak meg kell adni azt a jogot, hogy az időbeli korlátozás nélkül biztosított vételi jog gyakorlása vagy nem gyakorlása tekintetében a másik felet, bíróilag megállapítandó határidő alatt leendő nyilatkozattételre szoríthassa.

— **Beszámítás az engedménnyessel szemben.** Az adós a beszámítási kifogását az engedményes ellenében is úgy érvényesítheti, mint azt, engedményezés esetén kívül, az engedményező ellenében érvényesíthette volna. Kivétel, ha az engedményező elleni követelés az engedményezésről történt értesítés után keletkezett. A kárkövetelés nem a károsító cselekmény bírői megállapításakor, hanem annak elkövetésekor keletkezik és ugyanakkor válik esedékessé. Ez a katonai kincstárnak ama kárkövetelésére is áll, amely a hadsereg részére nem kellően teljesített szállítási szerződésből (1915: XIX. tc. 17. §.) származik. Ha tehát a szerződésellenes szállítás már megtörtént, amikor a kincstár a szállító másik jogos követelésének engedményezéséről értesült, a kincstár az ő kárkövetelését az engedménnyessel szemben beszámíthatja. (Kúria P. VII. 1871/1919.)

— **Baleseti kártérítés.** I. Az a körülmény, hogy a vasúti balesetet szenvedett felperes szervezete, a balesetet megelőzőleg szerzett más betegség folytán annyira legyengült, hogy ellentállóképességét elvesztette, nem ügydöntő, ha meg van állapítva, hogy a munkaképesség csökkenése az előbb szerzett betegségnek és a baleseti sérülésnek együttes következménye: mert a sérültnek a sérülés iránti egyéni hajlamossága egymagában a vasúti vállalatnak a sérülés okozta kár megtérítésére vonatkozó felelősségét meg nem szünteti. (Kúria P. VI. 634/1920.) — II. A *testi sértés* (1874: XVIII. tc. 1. §.) ismérvéhez tartozik, hogy a sérültet valamely erőszakos külső fizikai behatás érje, amelynek következménye úgy fizikai, mint lelki megbetegedés lehet. A vonatvezető az összeütközés előtt a vonatról leugrott, de meg nem sérült, hanem az összeütközést végignézte és nagy ijedtségen ment keresztül; az ijedtség előidézése azonban nem meríti ki a testi sértés fogalmát, valamint az sem, hogy felperes egy más alkalommal kályhanélküli, betört ablakú kalauzkocsiban utazván, megfázott. (Kúria P. VI. X. 951/1919.) — III. A baleset következtében elhalt után fizetendő kártérítés kiszámításánál az a jövedelem irányadó, melyet az elhalt a balesetet megelőző 12 hónapon belül tényleg élvezett, vagy amelyet élvezhetett volna, ha rajta kívül fekvő körülmény — pl. katonai szolgálat — őt rendszeres foglalkozásától el nem vonta volna. (Kúria P. VI. 1285/1920.) — Ha az a férj oly nővel lép házasságra, akinek általa eltartandó keresetképtelen és vagyontalan olyan kiskorú gyermekei vannak, akiket a házasságra lépő nő férjéhez magával visz és azok utóbb nevezett részéről a közös háztartás kötelékébe befogadtatnak, a házastársul vett nő ezen leszámazóinak eltartási kötelezettsége a házasság tartamára áthárul a családfő állását betöltő férjre. Ha tehát a férj a halálos kimenetelű balesetet megelőzőleg a kiskorúakkal közös háztartásban élt s nevezetesen a második neje első házasságából született kiskorúakat is saját keresményéből ő tartotta el: az elvesztett tartás fejében való kártalanításhoz az alperes irányában ezeknek a kiskorúaknak is törvényszerű igényük van.

Jóforgalmú ügyvédi irodát keresek átvételre Budapesten vagy vidéken, esetleg társulnék. «Erdélyi» jeligén kérek választ a kiadóra. 16323

Keresek helyettest vagy tárgyalni jogosult jelöltet, esetleg teljesen gyakorlott, önállóan tárgyalni tudó segédet. Dr. Sziklai Zoltán, kalocsai kir. közjegyző. 16324

Eladó jogi könyvek 20 köt., új. — Magy. közigazg. törv. Grill kiadás; 13 köt., új. — Codex Hungaricus 1687—1913.; 14 köt., új. — Döntvénytár; 3—3 köt., új. — A Magy. büntetőtörvénykönyv magyarázata és Bünvádi perrendtartás magyarázata, stb., összesen 70 kötet. Cím a kiadóhivatalban. 16322

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a f. év július–szeptemberi negyedére 30 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. X X X X X X X X X X X X X X X X X X
X X — Dr. Nadas László ügyvéd, ny. pénzügyminiszteri tanácsos: Az adócsalásról szóló törvényjavaslat bírálata. — Dr. Beck Salamon budapesti ügyvéd: Iluzamos szerződés. — Dr. Bárd József: Elmélet és gyakorlat a jogban. — Dr. Teller Miksa budapesti ügyvéd: Törvénykezési Szemle. A «visszavonhatatlan» accreditiva. — Szemle.

Melléklet: Magánjogi Döntvénytár. XIII. k. 8. ív.

Vezéríróinket a cenzura nem engedélyezte.

Az adócsalásról szóló törvényjavaslat bírálata.

Az államkincstár megkárosítására irányuló büntettekről és vétségekről (adócsalásról) szóló törvényjavaslatban az eddigi jogi helyzettel szemben főleg három irányban foglaltatik újítás. Először abban a tekintetben, hogy az adó megrövidítésére irányuló olyan cselekmények, amelyeket adóról vagy egyéb köztartozásról szóló törvény adócsalásnak nyilvánít, és amelyek eddigi törvényeink értelmében csak kihágást képeztek, ezentúl vétséget, illetve amennyiben a megrövidített összeg 5000 K-nál többet tesz ki, büntetett képeznek. Egy további fontos újítás, hogy ilyen ügyekben a bűnvádi eljárásra nézve az 1896:XXXIII. tc. rendelkezései irányadók és végül az, hogy adócsalás miatt nem büntethető az, ki cselekményét felfedezése előtt a hatóságnál beismerte és az adó vagy egyéb köztartozás veszélyeztetett összegének kétszeresét önként lefizette. A törvényjavaslat kihirdetése után tehát Magyarországon a jövedéki szabályok megsértése esetében négy különböző büntetőjogi megbírálás alá eső cselekménnyel kell számolni és ezek: az adócsalás büntette, az adócsalás vétsége, a súlyos jövedéki kihágások, végül a kisebb jövedéki kihágások. Továbbá három különböző eljárás lesz hatályban és pedig a kisebb kihágások tekintetében továbbra is a Harmincadhivatali Utasítás áll érvényben és elsőfokban a pénzügyigazgatóság, fellebbezés esetében pedig a pénzügyminisztérium dönt, a súlyos jövedéki kihágások esetében követendő eljárás tekintetében a 800/1916. sz. igazságügyminiszteri rendelet rendelkezései irányadók, melynek értelmében a vádat a pénzügyi hatóság képviseli és elsőfokban a pénzügyi bíraskodással felruházott kir. törvényszék egyes bírása, végső fokban pedig a kir. ítélőtábla ítélkezik még pedig egyébként a Bp. szerint, az adócsalásnak minősített bűncselekmény esetében végül a bűnvádi eljárásra mindenben a Bp.-t, illetve az azt módosító és kiegészítő törvényeknek rendelkezéseit kell alkalmazni.

A törvényjavaslat 1. §-a értelmében az adócsalás az a cselekmény, amelyet adóról vagy egyéb köztartozásról rendelkező törvény kifejezetten adócsalásnak nyilvánít. Eszerint az adócsalás csak cselekmény lehet, de nem mulasztás is, amit különben az indokolás is kifejezetten kiemel és amit mi is helyesnek ismerünk el. Az első törvény azonban, melyben az adórövidítés adócsalásnak van nyilvánítva, az 1920:XVI. tc. a fényüzési forgalmi adóról, ettől az irányeltől eltér. E törvény 22. §-a értelmében: «Adócsalást követ el és az államkincstár megkárosítására irányuló büntettekről és vétségekről (adócsalásról) szóló törvény rendelkezései alá esik az: 1. aki a jelen törvény 13. és

18. §-ában megjelölt kötelezettségeknek a fényüzési forgalmi adó megrövidítésére irányuló szándékkal a kitűzött határidőben nem tesz eleget.» E kötelezettségek pedig egyrészt bejelentési, másrészt könyvvezetési kötelezettségekre vonatkoznak, melyeknek elmulasztása adócsalásnak van nyilvánítva. Ime tehát az alaptörvény (illetve ez ezúttal még javaslat) és egy másik törvény között, mely az elsőnek mintegy végrehajtása, nincs meg az összhang.

Kérdés tárgyat képezheti továbbá, vajon nem-e lett volna helyesebb minden súlyos jövedéki kihágást adócsalásnak minősíteni? E tekintetben a törvényjavaslat indokolása azt mondja, hogy az adótörvények annyira elágazó, egymástól annyira eltérő természetűek, hogy valamennyi adónemnél lehetetlen egységes szabályt felállítani, minden egyes adónemnél egyenként kell, még pedig nagyon is alapos vizsgálat útján megállapítani és pontosan körülírni, hogy miféle cselekményt kell és szabad adócsalásnak minősíteni és ebben a törvényben még annyira sem lehetett menni, hogy csak a legáltalánosabb ismérvek felállíttassanak arra, hogy valamely cselekményt adócsalásnak lehet-e nyilvánítani. A laikusnak ugyan nehéz belátni, hogy miért legyen büntett vagy vétség, ha valamely kereskedő a fényüzési forgalmi adóról szóló törvény rendelkezéseinek nem tesz eleget, ellenben, aki szacharin-csempészettel százazrekkel károsítja meg a kincstárt, az csak kihágást követ el. Ebben logikai ellenmondás is foglaltatik. A rendelkezésre álló rövid idő alatt összes adótörvényeinket azonban ebből a szempontból áttekinteni csakugyan lehetetlen lett volna és így az indokolás álláspontját helyesnek kell elismerni annál is inkább, mert nem lehet minden adórövidítést csalásnak minősíteni és igen jól kell megfontolni, amíg az adózó közönséget egy ilyen rendelkezéssel kapcsolatos üldözések lehetőségének kitesszük.

A törvényjavaslat 9. §-a értelmében adócsalás miatt nem büntethető az, ki cselekményét annak felfedezése előtt a hatóságnál beismerte és az adó- vagy egyéb köztartozás veszélyeztetett összegének kétszeresét önként lefizeti. Büntetőtörvénykönyvünk megengedi, hogy bizonyos bűncselekmények eredményének elhárítása megszerezze a tettesnek a büntetlenséget abban az esetben is, hogy ha a cselekmény befejeztetett, így a hamis tanuzás, a hamis eskünél, párviadalnál, gyújtogatásnál, felségsértésnél, hűtlenségnél és lázadásnál. Mindezen bűncselekményeknél azonban a büntetlenség csak ahhoz a feltételhez van kötve, hogy a fél az eredményt elhárítsa. Az adótörvények oly bonyolultak, hogy bárki a legjobb akarat mellett is követhet el oly cselekményt, mely adórövidítést képez, dacára annak, hogy adómeg-rövidítési szándék nála fenn nem forgott. Ha pl. a fél beismerés, helyesbítés, illetve pótlás céljából a pénzügyi hatóságok által kitűzött határidők lejártá után jelentkezik, már csak a megrövidített adó kétszeresének lefizetésével menekülhetne a büntetés alól, holott az ügy érdeme szerint, legfeljebb csekély pénzbírságnak volna helye. Ily körülmények között a legtöbb adózó jól meg fogja gondolni, hogy önként jelentkezzen-e a pénzügyi hatóságnál és inkább fogja magára venni azt a kockázatot, hogy az egész dolgot lehetőleg eltitkolja. A rendelkezés tehát szembeállítva büntetőtörvénykönyvünk fentebbi rendelkezéseivel egyrészt túlszigorú, másrészt nagyon kérdéses, vajon gyakorlati szempontból eléri-e a kitűzött célt.

A 9. §-ból továbbá következik, hogy oly esetekben, midőn a törvény valamely cselekményt adócsalásnak minősít, a rendes

eljárás mellőzésének nincs helye, mert hisz a büntetlenséget kifejezetten ahhoz köti, hogy a cselekmény felfedezése előtt a megrövidített adó kétszerese lefizetessék. A cselekmény felfedezése után tehát már semmi alkudozásnak sem lehet helye és így a rendes eljárás mellőzésének sem. Ez folyik a javaslat elvi álláspontjából, mert épügy, mint egyéb bűncselekményeknél, úgy az adócsalásnál sem lehet alkudozásnak helye. A rendes eljárás mellőzhetősége mellett azonban igen nyomós érvek szólnak. Így számos esetben, amelyek objektíve súlyos jövedéki kihágást képeznek és amelyekben a büntetőbíróság a törvény szem előtt tartása mellett kénytelen volna súlyos büntető határozatot hozni, a pénzügyi hatóságnak módjában állhatna, ha enyhítő körülményeket talál, különösen a törvény nem ismerésének esetében, az eljárást csekély pénzbüntetés ellenében beszüntetni. Más esetben viszont, mikor az államkincstár megrövidítésére irányuló szándék tényleg fennfőg, gyakran még a legkisebb pénzbüntetés is oly magas, hogy az elkövetett kihágással nincsen arányban, a terheltet végkép tönkre tenné és kétségbeesésbe kergetné, mit a pénzügyi hatóság egy aránylag csekélyebb pénzbüntetésben való megegyezés által megelőz. Számos esetben továbbá a rendes eljárás mellőzése iránti kérelem beismeréssel és az elkövetett tett megbánásával kapcsolatos és mint ilyen érdemelt enyhébb elbírálást. Végül tekintve, hogy aki ellen rendes eljárás mellőztetett, büntetlennek tekintendő, a modern büntetőigazságszolgáltatás, egyik igen figyelemreméltó intézményét a feltételes elítélést van hivatva helyettesíteni. Megfontolás tárgyává kellene tehát tenni, vajjon méltánylást érdemlő esetekben a rendes eljárás mellőzésének kedvezménye nem volna-e engedélyezhető azoknak, kik ilyen kedvezménnyel még nem éltek és a büntetlenséget már azoknak is biztosítani, kik felfedezés előtt adófizetési kötelezettségüknek eleget tettek.

A szóban forgó javaslattal kapcsolatosan természetesen felvetődik a feljelentői és tettenérői jutalmak eltörlésének kérdése is, amelyek eltörlésével már több mint egyszer foglalkoztak. A fennálló szabályok értelmében, t. i. a feljelentőt a befolyó pénzbüntetésből egyharmad rész, a pénzbüntetés megmaradó részéből pedig ötharmad rész a tettenérőket illeti. Aki a jövedéki büntető-ügyek természetét ismeri, az tudja, hogy ezen ügyeknél a feljelentők és tettenérők mily nagy szerepet játszanak. A feljelentők és tettenérők azonban nem vonhatók egy és ugyanazon elbírálás alá. A feljelentők nagyrészt magánszemélyek, akik nyereségvágyból, gyűlöletből avagy irigységből részben igaz adatokat, részben valótlanságokat közölnek a pénzügyi hatósággal, nagyrészt tehát nem az egészen kifogástalan egyének sorába tartoznak. A tettenérők ellenben a pénzügyőrség vagy egyéb állami tisztviselők köréből kerülnek ki, akiknek a jövedéki kihágásokat felderíteni és azokat kikutatni hivatali kötelességük. Ilykép a jövedéki büntető-ügyek sokszor nem is annyira az államkincstárnak, mint inkább a feljelentőknek és tettenérőknek a gyanúsítással szemben álló harcává fejlődik, amelyben természetesen a feljelentőknek és tettenérőknek nagy anyagi érdeke, hogy ezen küzdelmet sikeresen befejezzék. A pénzügyi hatóságok és a büntetőbíróság, amely feljelentői és tettenérői jutalékban nem részesedik, ebben a harcban egészen pártatlanul áll, mindazonáltal a gyanúsítással szemben az érdekelt tanuknak sokszor egész sora vonul fel. Bár a Bp. 324. §-a kimondja, hogy a bizonyítás eredménye felett a bíróság a bizonyítékoknak egyenként és egybefüggésükben való gondos mérlegelésével határoz, viszont azonban a közadók kezeléséről szóló 1909. XI. tc. 97. §-a értelmében a pénzügyőröknek a bíróság előtt hivatalos esküjükre hivatkozva tett vallomásaik azokban az ügyekben, amelyeknek ellátása hatáskörükbe tartozik, mindaddig bizonyító erővel bírnak, míg a vallomások helyessége ellenadatokkal megingatva nem lesz. Ha már most a tettenérők zárt sorokban vonulnak fel és a félnek más adatok nem állnak rendelkezésére, rendkívül nehéz helyzetben van. A tettenérői jutaléknak eltörlése azonban különböző nehézségekbe ütközik. E jutalék az államtisztviselők egy részénél jelentékeny jövedelmet jelent, mit tőlük elvonni nem volna indokolt, másrészt a dolog természetében fekszik, hogy a tettenérői jutalom nélkül számos jövedéki kihágás, illetve adórövidítés felfedezetlen maradna. Nem így a feljelentői jutalom. Ameddig az adórövidítés kihágást képezett, addig azok, kik ellen ilyenmő eljárás folyamatba tétetett, a helyzetet — amennyiben ártatlanok voltak —

tragikusan nem fogták fel. A javaslat törvényerőre emelkedése esetén azonban a gyanúsított, esetleg hónapokon keresztül bűnügyi vizsgálatnak és a meghurcoltatás különböző nemének lehet alávetve, mialatt a feljelentő nyugodtan várja a fejleményeket. Ha áldozatát elítélik, felveszi a feljelentői jutalmat, ha felfeltik, akkor sem történik baja, mert a pénzügyi szabályok értelmében a feljelentő neve titokban tartandó. Ez a helyzet az adócsalási törvény életbeléptetése után fenn nem tartható. A feljelentő alaptalan feljelentés esetén hatóság előtti rágalmozást követ el és ennek megfelelően büntetendő, mert az általános törvényes rendelkezések alól ő sem képezhet kivételt. A feljelentő nevének titokban tartása és a feljelentői jutalom, mint egy elavult pénzügyi rendszer dísztelen maradványai, eltörlendők, mert különben hova-tovább a feljelentők üzelmeket egész iparszerűen fogják üzni.

Akinek állampénzügyi helyzetünk javulása és az igazságos adóztatás szívéen fekszik a törvényjavaslat céljaival nem igen helyezkedhetik szembe. Maga a javaslat, melynek felépítése egyébként sem eshetik kifogás alá, a jövedéki büntetőjog terén úttörő munkát végez. Egyes külföldi adótörvényekben az adókihágások a pénzbüntetésen kívül börtönbüntetéssel sújtanak ugyan, ez a javaslat azonban — tudomásunk szerint — az első kísérlet az adócsalásnak a büntetőjog rendszerébe való beillesztésére. Törvényerőre való emelkedése esetén kétségtelenül jelentékenyen emelni fogja a nálunk végtelenül lezúllott adóérkölcset, melynek korhű jellemzése a javaslat indokolásában a törvény szükségességéről mindenkit meggyőzhet. Kíváncs volt, ha a kormány a most készülő törvény nyomán a gyakorlatban leszűrődő eredményekhez képest azután jövedéki büntetőjogunk és eljárásunk rendszerébe mielőbb egységet hozna, mire nyugodtabb idők között remélhetőleg módot és időt találand.

Dr. Nádas László.

Huzamos szerződések.

Dr. Almási Antal a Jogtudományi Közlöny augusztus 1-i számában megbeszélés tárgyává tette a hosszútartamú szerződéses szolgáltatások kényes kérdését. Mindenki érzi azt a visszásságot, amely az egyik oldalon értékben erősen megduzzasztott szolgáltatást a másik fél részéről régi idők változatlan ellenértékével fizettetett meg. Szolgáltatás és ellenszolgáltatás régi értékaránya anachronizmussá vált, különösen azokban a jogviszonyokban, ahol az egyik fél oly tárgyi szolgáltatást kap, amely a jelenlegi viszonyok mellett jóval túlhaladja az ő ellenszolgáltatását. Mindenesetre feltűnő, hogy a jog a gazdasági lehetetlenülés judikatúrájának kialakításával védelmet nyújtott a szolgáltatás és ellenszolgáltatás drasztikus aránytalansága esetére, amikor csupán a kötelezett fél egy ízben szenvedte volna el ennek az aránytalanságnak az ódiáját, míg olyan esetekben, amikor a jogviszony természetében rejlő periodicitás szinte ritmikusan szenvedtetni el a féllel a maga sérelmeit, a jog alig nyújtott segítséget. Ez az eltérés talán elsősorban arra vezethető vissza, hogy a jog szelleme önkéntelenül is inkább tudja oltalmazni az adós, mint a hitelező érdekeit. Már Széchenyi István sűrűn panaszkolt írásai jogunknak és joggyakorlatunknak ezt a fogyatékoságát és ez a most észlelt jelenség is igazolja, hogy a jog hasonló körülmények között megvédi a kötelezettet oly konzekvenciák ellen, amelyeknek terhét a jogosulttal teljes erejében elviselteti. Az adós nem köteles az értékbeli plus teljesítésére, a hitelező köteles a lecsökkent érték elfogadására.

Almási Antal helyes nyomon jár, amikor általános elv után kutat. Közjogi aggályait, amelyeket a rendeleti magánjogi szabályalkotás ellen felvonultat, talán véleménykülönbség nélkül egész jogászságunk osztja. E helyütt a rendeleti szabályozás helytelen rendszerére nem is kívánunk kitérni, hanem csupán magánjogi aspektusból tekintjük a kérdést. Azt az álláspontot, amit e tekintetben Almási cikkében elfoglal érdemben helyesnek tartjuk, csupán azzal az eltéréssel, hogy amit ő indikativusban fogalmaz, azt mi optativusba tennők át, mert tényként állítja olyan jogszabálynak a létezését, amely csak óhaj. Az általa is ismertetett gyakorlat gyér esetei alapján korai volna, azt állítani, hogy az Almási tétele jogszabályként él gyakorlatunkban. A szokásjog nem Minerva módjára születik, aki tudvalevőleg

legyveresen pattant ki Zeus homlokából. A szokásjog ennyire uno ictu nem keletkezik. Mindenesetre helyeselni kell azt a törekvést, amely erre az elszármazásra vezetett, az t. i., hogy általános elvi alapon adjon a jogban védelmet kereső felek kezébe. Ha az Almási tételének szokás jogi alapot akarunk adni, úgy ezt sokkal inkább meg lehet találni a felek üzleti gyakorlatában, mint a judikaturában. A felek kölcsönös megegyezéssel számtalanszor emelik fel a mai viszonyok közt alacsonynak mutatózó viszontszolgáltatást. Bár Almási írói karakterének egyik erőssége, hogy ott is megtudja látni az elvi közösséget, ahol a szokásos szemlélődés észrevétlenül halad el, ezúttal megállott az első lépésnél és végső elvként szegezte le az első megállapítást, általánosként egy részletmegállapítást. Almási tételének ez a fogyatékossága a gyakorlati szükségéből fakadt. A pénzérték nagy lecsökkenése mindennapos kérdéssé tette a hitelező hátrányára mutatózó aránytalanságokat; és ha Almási az orvoslás eszközeit keresve, eljutott ahhoz a felismeréshez, hogy hosszú tartamú szerződéseknél a szolgáltatás aránylagos felemelése van helyén, úgy ezzel csupán a pénzértékcsökkenéssel életrehozott aktuális kérdés megoldását mozdította elő, de a rendszerező tudománynak, amire nyilvánvalóan ő is törekedett, akkor tett volna szolgálatot, ha túlmegy az occasion, ami az ő gondolatmenetét neki indította, ha a nyert általánosítást még tovább fejlesztette volna és akkor reá bukkant volna a tudománynak egy adósságára: a szerződések két fajtájának tudatos elkülönítésére. A magánjogi dogmatika a szerződéseket különböző szempontból osztályozta és talán van olyan osztályozás is, amelynek fontossága a tankönyvbeli lenyomatáson túl nem terjed, mert gyakorlati konzekvenciái nem igen vannak. Ellenben nem szokásos a szerződéseknek az a megkülönböztetése, amelynek szemléltetője mondjuk az adás-vételnek és a bérleti szerződésnek szembeállítás. Az adás-vétel egy rövid lejáratú kapcsolatot teremt a felek között, amely mindkét fél részéről, egy-egy ténnyel az áru átadásával, illetve a vételár lefizetésével lebonyolítottatik, míg a bérleti szerződés, társaság etc. a felek között hosszabb időre szóló kapcsolatot létesítenek, amely a feleket számtalan vonatkozásban hozza össze, amely különbséget az irodalomban talán csak Kohler hangsúlyozta. A szerződések e két fajtájának gazdasági természete első pillanatra is elütő; hosszabb utánagondolás nélkül is nyilvánvaló, hogy az elütő gazdasági természet nyomán ezek a szerződésfajták bizonyos fokig közös szabályaik mellett külön szabályokat is igényelnek. A tudomány adóssága pedig abban rejlik, hogy elhanyagolta meglátni azt a tényt, hogy a szerződések itt említett második fajtája a huzamos szerződések egymás között bizonyos közösségeket mutatnak. Természetesen határozott jogszabályokban ez nem nyer kifejezést, hiszen ehhez épen az kellett volna, hogy ezt a megkülönböztetést tudatosítsuk, de számtalan jogsugalom — hogy Grosschmied kedvenc kitételével éljek — izmosodott volna jogszabállyá, ha a teória a huzamos szerződés külön kategóriáját konstruálta volna. A szerződés írásbafoglalásának kikötésénél régi vitakérdés, hogy az vajjon érvényességi kellék-e, vagy csupán bizonyítási eszköz. Ennek a kérdésnek fejtegetése közben Grosschmied utal arra, «hogy bonyolultabb társasági, vagy haszonbérleti, sőt általában oly ügyleteknél, ahol józanul alig tételvezhető fel valakiről, hogy a hosszabb lefolyású viszonyba szigorú körülírás nélkül belépni hajlandó legyen, csakugyan sok szól amellett, hogy az írásbafoglalást nemcsak bizonyító iratul, hanem az előleges megbeszélések kötelezővé válásának feltételül kikötöttnek tekintsük» (Fejezetek I. kötet 8. lap.) Amíg így a huzamos szerződéseknél a szerződés szerű lekötöttség bekövetkezése a hosszabb lefolyású viszonyra tekintettel, ahogy Grosschmied magát kifejezi, megnehezítődik, másrészt jogérzetünk állandó követeléseként jelentkezik az a felfogás, amely a már megkötött szerződés könnyebb felbonthatóságát posztulálja.

A szerződések kötelező erejének elve, az adott szó szentsége ugyan mindenkor elég erős arra, hogy ellensúlyozza a szerződések könnyebb felbonthatóságát. De épen amiatt, mert a véges emberi elme a szerződés hosszú tartama alatt előálló eshetőségekre, változásokra évekkal előre megfelelően gondoskodni nem tud, valójában mindig érezzük, hogy az egyéni felelősségre alapított szigorú kötelezettségi elv sértetlen fenntartása igaztalanul nehezedik a félre, aki hogy újból Grosschmied kifejezésével éljünk a rendszerintiség tudatában vállalta el a kötelezettséget és egy szerre szembekerült a kivétellel, amelyet előre nem is látta-

tott. A helyzetnek, a viszonyoknak gyökeres megváltozása pedig a szerződések tartamának megnövekedésével egyenes arányban növekvő lehetőséggel találja magát szemben. Ennek következménye az, hogy a huzamos tartamú szerződéseknel egyrészt sokkal gyakrabban jelentkezik a clausula rebus sic stantibus fölvetése, de egyúttal sokkal indokoltabb is a clausulának a szerződések ezen neménél való legalább részleges elismerése. Merészség nélkül állítható, hogy a clausula tudományos tárgyalása sokkalta eredményesebb lett volna, ha a huzamos szerződések kategóriáját az elmélet már régen kialakította volna. De még a teória tudatos megkülönböztetése nélkül is különböző jogszabályokban megnyilvánul a huzamos szerződések ebbeli jellegének ereje. Társasági, munkabér, vállalkozói-, bérleti szerződések szabályozásánál sűrűn üti föl a fejét oly jogtétel, amely a kötelezettség erejét meglazítja, a szerződések egyoldalú felbonthatóságának teret nyitva, vagy pedig a törvény erejével egyensúlyozza a szerződés fenntartása mellett a beállott eltéréseket. Olyan jogszabályok például, amelyekben a huzamos szerződés jellege szól meg, hivatkozunk a polgári törvénykönyv javaslatának (B. sz.) 978. §. második bekezdésére, az 1290. szakasz szabályára, az 1312. szakasz első bekezdésére. A jogszabályoknak ez a sora még erősen növelhető.

Hogy a huzamos szerződés sok vonatkozásban külön megítélés alá esik, mutatja, pl. az alanycsere kérdése. Oly szerződéseknel, amelyek egyetlen aktuálissal lebonyolítódnak, legtöbbször elvész a szerződés alanyainak személyi fontossága, míg ott, ahol a szerződés hosszabb időre szóló kapcsolatot létesít a felek között, annál erősebben növekszik a szerződéses alanyok személyének a fontossága, mennél több ponton teremt a szerződéses viszony a felek között kapcsolatot. Ezen alapszik pl. a haszonélvezet átruházhatlansága és nem a személyes jelleg állandósága, ha csak a személyes jelleg nem a fenti reális értelmében vesszük. Ugyanezen alapszik az alhaszonbérbeadás törvényi tilalma (Ptk. 1287.), noha ezek jogtechnikai értelemben nem is jelentenek alanycserét, de gazdasági értelemben a jog gyakorlásával kapcsolatos vonatkozásokban az alanycserevel egyező hatásúak.

A szolgáltatás felemelése szempontjából érdekes az orosz polgári törvénykönyv tervezetének 457. §-a, amely a vállalkozót, ha esztendőkre szóló mű megalkotásáról van szó és közben akár a munkabérek, akár az anyagok ára emelkednek, a vállalkozónak jogot ad, hogy a bíróságtól, vagy a neki nyújtandó ellenérték fölemelését, vagy a teljesítéstől való feloldását kérheti.

A fentiekben néhány vázlatos vonással ecseteltük annak a szükségét, hogy a magánjogi teória a huzamos szerződések kategóriáját ismerje el. A háború és béke váltakozó kora mindenestre alkalmas volt arra, hogy ennek a kérdésnek a megoldását fölvesse és megsürgesse.

Dr. Beck Salamon.

Elmélet és gyakorlat a jogban.*

IV. További megvilágítások.

Az elmondottak némi megvilágításra és kiegészítésre szorulnak, s erre legalkalmasabb mód az, ha a kifejtett felfogást eltérő nézetekkel vetjük egybe.

Kant egy kisebb munkájában, melynek irányát eléggé mutatja a címe: «Über den Gemeinspruch, das mag in der Theorie richtig sein, taugt aber nicht für die Praxis» — az elméletnek és gyakorlatnak következő meghatározását adja:

«Man nennt einen Inbegriff selbst von praktischen Regeln alsdann Theorie, wenn diese Regeln, als Prinzipien, in einer gewissen Allgemeinheit gedacht werden, und dabei von einer Menge Bedingungen abstrahiert wird, die doch auf ihre Ausübung notwendig Einfluss haben. Umgekehrt, heisst nicht jede Handtierung, sondern nur diejenige Bewirkung eines Zweckes Praxis, welche als Befolgung gewisser im Allgemeinen vorgestellten Prinzipien der Verfahrens gedacht wird.»

Ez a különböztetés a gyakorlati tevékenységnek az elméleti-től való különbségét főként a gondolkodásnak absztraktabb vagy konkrétebb jellegére alapítja, arra, hogy a gondolkodás a részleteket elhanyagolva a reá nézve fontosabb, nagyobb vonalakon halad-e előre, vagy a gondolkodás tárgyának összes sajátosságait,

* Az előbbi közl. I. a 16. számban.

részleteit figyelembe veszi-e kitűzött célja érdekében. Mint látjuk a gondolati tevékenység célja a Kant-i meghatározásban is szerepel burkoltan, azonban a különböztetés alapja az absztrakt és konkrét gondolati munka különbsége.

Még ha feltételezzük is azt, hogy ezt az elvontság *foka* szerint különböztető válaszvonalat meg lehet általában húzni, akkor is nyilvánvaló, hogy legalább a jogban erre módunk nincsen, mert nemcsak a gyakorlatnak nevezett gondolati tevékenység mutatja olykor a legelvontabb jellegét, hanem az «elméletek» egy része is közeledik a konkrétság felé. Egy-egy bírói ítélet indokolásának elvontsága sokszor meghaladja az elvontság mértékében valamely jogbölcséleti vagy jogszociológiai elmélet absztraktságát, mert előbbinek joglogikai okoskodásai sokkal távolabb állnak a részletektől és tényektől, sokkal nagyobb tény és részlet elhagyást követelnek meg a gondolkodástól, mint a szociológiai következtetések. Még sem lehetne azonban ennek következményként a jogszociológiai munkát «gyakorlat»-nak s a bírói ítéletet «elméletnek» nevezni.

De nem használható e különböztetés a jogban azért sem, mert a joggyakorlat, a jogalkalmazás megegyezik azzal, amit Kant elméletnek nevez. A jogalkalmazási munka azon része, annak új jogszabályokat teremt, az a része, amely tulajdonképpen a részletes törvényhozás munkáját végzi, amely az általános megfontolásokat, a részleteket figyelmen kívül hagyó alapelveket keresi fel, legyenek azok akár jogiak, akár erkölcsiek, akár gazdaságiak, ezeket az alapelveket általánosságban gondolja el, teljesen fedi azt a meghatározást, amelyet Kant az elméletéről ad!

Kant azonban még egy olyan válaszvonalat lát, amely meghatározásának értelmében az elméletet a gyakorlattól elválasztja és ez a *judicium*, az ítélőképesség szereplése. Mert: «Zu dem Verstandesbegriffe, welcher die Regel enthält, muss ein Aktus der Urteilkraft hinzukommen, wodurch der Praktiker unterscheidet, ob etwas der Fall der Regel sei oder nicht; und da für die Urteilkraft nicht wiederum Regeln gegeben werden können, wonach sie sich in der Subsumption zu richten haben (weil das ins Unendliche gehen würde), so kann es Theoretiker geben, die in ihrem Leben nie praktisch werden können, weil es ihnen an Urteilkraft fehlt: z. B. Aerzte oder Rechtsgelehrte, die ihre Schule gut gemacht haben, die aber, wenn sie ein Konsilium zu geben haben, nicht wissen, wie sie sich benehmen sollen». Kant tehát egy ilyen természeti adományt, mint mondja «Naturgabe»-t feltételez ahhoz, hogy valaki jó praktikus legyen.

Ez a felfogás rendkívül elterjedt s kell is valami igaz magjának lenni annál is inkább, mert igen gyakran meggyőződhetünk magáról a leírt jelenségről, a gyakorlati tevékenységre képtelen tudósról. A kérdés csupán az, hogy ennek főmagyarázatát az adja-e meg, hogy a gyakorlat egy különös természeti adományt követel-e meg, vagy inkább a tudomány követeli meg egy olyan lelki tulajdonságnak nagy mértékben meglevő fejlettségét, mely minden egyéb lelki tulajdonságot eltörpít hatásában?

A filozófia történetének tanúsága arról győz meg, hogy kitűnő elmék és évszázadok gondolkodásának eltévelyedését idézte elő gyakran az, hogy a gondolat meghagyta magát csalni a nyelvtől.

A gondolat az elnevezésekkel, szavakkal végzett összevonások és elvonásokat hajlandó elfelejteni és nem keresi a jelenségeknek azt az összefüggését, amelyből a szó egy elemet kiragad, hanem a szó által kiragadott elemet önálló, külön valamivé, külön lénnyé, entitássá emeli. Ez a sajátos eltévelyedés a nyitja annak a lehetőségnek, hogy a nominalizmus és realizmus néven ismert filozófiai mozgalmak megtörténhettek, ez a magyarázata annak, hogy «az ész»-ről az «akarat»-ról oly sajátosan, sokszor költői magasságokba tévelygő metafizikai munkák születtek meg, mert a szavakban végrehajtott részletkiragadások folytán mellőzni lehetett azt a meggondolást, hogy például az akaratot csak mint valakinek valamire irányuló akaratát ismerjük úgy, hogy «valaki valamit akar». Épen ilyen eltévelyedéseket okoz az is, ha a nyelvbéli könnyebbségből alkotott két szójelet a megfelelő jelenségekről való gondolkodás közben nem mint jelenséget, összefüggésben, mint valakinek valamiről való elmélkedését és valakinek valaminő célú tevékenységét, hanem egyszerűen «az elméletet és a gyakorlatot» a nyelv által végzett absztrakcióban tekintjük. Utóbbi esetben vizsgálatunk nem a jelenségek tényleges összefüggését követi, hanem a sza-

vaknak azt sokszor rosszul visszatükröző kapcsolatait, s igen sok esetben a szójátékoknál nem is jutunk tovább.

A gondolkodás e módjának következményeként Kantnak az ítélőképesség gyakorlati szerepére vonatkozó megjegyzését a következő kérdésre adandó válaszban kíséreljük megvizsgálni: A gondolati tevékenység gyakorlatinak nevezett fajában van-e olyan különösen jellemző elem, amely egy külön gondolkodási képesség, az ítélőképesség megnyilvánulása és ez alapon lehet-e különböztetni elméleti és gyakorlati gondolkodás között?

A gondolati tevékenységnek aligha van olyan része, amely az ítélőképesség szereplésének nagyobb lehetőséget adna, mint a jogalkalmazás. Ha tehát a jogalkalmazásnál úgy találunk, hogy a gyakorlat és elmélet közti különböztetésre az ítélőképesség szereplése kellő módot nem ad, akkor ez legalább is valószínűsítene azt is, hogy ennek a gondolkodás eltérő tárgyainál is hiába keressük lehetőségét.

Kétségtelen, hogy a jogalkalmazás jórésztében állandó subsumtiókat kell a gyakorló jogásznak végezni, azaz meg kell ítélni azt, hogy az általánosan kifejezett tétel alá tartozik-e? A büntetőjogi, valamint magánjogi szabályok igen sok logikai elemet tartalmaznak, azaz olyan általános fogalmakat, amelyek igen sok alárendelt fogalmat zárnak körükbe, s az alárendeltségi viszony maga az általánosabb fogalom összetételének elemzéséből megállapítható. Egy-egy törvényi meghatározás elemzése eldönti azt, hogy valamely ügylet kereskedelmi ügylet-e, valamely tényállás kimeríti-e az okirathamisítás törvényi tényállását.

Mindenki tudja azonban azt, hogy még a jogalkalmazás tisztán szillogisztikusnak látszó része sem az valójában, vagy csupán takarékosan szolgál más, eltérő meggondolások leplezésére. Az állami parancssal megalkotott jogfogalmak logikai kényszerítő ereje sohasem közelítheti meg azt az ellenállhatatlan logikai erejű parancsot, amely a matematika vagy geometria egy-egy axiómájában rejlik és a jogalkalmazó nem is kényszeríthető arra, hogy a döntés eredményének célszerűségét ne tartsa szem előtt a tisztán jogfogalminak látszó okoskodásokban. A jogszabályok erre annál inkább módot adnak, mert igen sok olyan elemet tartalmaznak, amelyek az érzelmi mérlegelést egyenesen kötelességgé teszik, tehát magában a logikai munkában, helyet nyújtanak az érzések játéknak. De ha a joggyakorlat nemzetközi és közjogi részét figyelmen kívül is hagyjuk, magában a magánjogi és büntetőjogi gyakorlati tevékenységnek, helyesebben az annak megfelelő gondolati munkának igen fontos részeiben azt látjuk, hogy a logikai ítélőképességnek semmi szerepe nincsen. Vajjon a méltányosságszerinti kártérítési összeg megállapításánál, vajjon a büntetés kimérésénél logikai subsumtiókat végez a bíró, a logikai «Urteilkraft»-ra van szüksége és nem egészen más szabadnak nevezett mérlegeléseket végez? És ezzel szemben, ha Windscheid az obligációk fajait vizsgálja és az obligációk különböző csoportjainak egymáshoz és fölérendelt fogalmakhoz való viszonyát állapítja meg, nem olyan gondolati munkát végez-e, amely a logikai ítélőképességet a legnagyobb mértékben igénybe veszi? Vagyis ha az «Urteilkraft» szereplése szerint akarnánk elmélet és gyakorlat között különböztetni, akkor arra az eredményre jutnánk, hogy az elméleti munka egy részében szükség van rá, a gyakorlati munka egy részében nincsen rá szükség, tehát ez a válaszvonal nem eshetik egybe azzal a határral, amely pedig kétségtelenül elválasztja egymástól a jogban az elméletinek és gyakorlatinak nevezett tevékenységet!

A különbség kétségtelen s a tudós és gyakorló ember képességeinek eltérő jellegében kézzel foghatóan megjelenik előttünk. Azonban ennek a különbségnek lényegét nem találhatjuk meg úgy, hogy a lelki élet egészébe elnevezésekkel belevitt eltérő «képességek» «Kraft»-ok eltérő jellegű működéséhez fűzzük a gondolati tevékenység különböző fajait. A gondolkodás egységes működésében végrehajtott finom különböztetéseknek realitást adunk akkor, amidőn a gondolati tevékenység eltérőnek mutatózó fajait a gondolkodás működésének minőségi különböztetéseihez kapcsoljuk és ugyanúgy járunk el, mintha valaki elhatározná, hogy hajóját az egyenlítő «vonalához» fogja kötni.

Különbséget és pedig nagy különbséget jelent azonban a gondolkodás egészének működésében annak iránya, beállítása, célja. Az a gondolkodás, amely egy hasznos, adott cél elérésére törekszik, amelynek asszociációt a célkitűzés eredményre vezetése szabja meg, az a gondolkodás, amelyet a hasznossági érdek

bilincseiben tart, amelynek nyakában ül és amelyet sarkantyúival hajt megfelelő munkára, az a gyakorlati gondolkodás, a gondolkodás gyakorlati tevékenysége. Az a gondolkodás pedig, amely hasznossági akarat nélkül áll szemben a világ jelenségeivel, amely a világ jelenségeitől és összefüggéseitől megértésükön kívül mást nem akar, amelyet a gondolatok érdekmentes asszociációja vezet, az a tudományos gondolkodás, a gondolkodásnak tudományos tevékenysége. A gondolati működés egészének különbsége az, amely nemcsak a tudományos gondolkodást választja el a gyakorlatitól, hanem ennek megfelelően az embereket is gondolkodásuk módjában egymástól. A legtöbb ember csak érdek-megszabta gondolkodásra képes, különösen ha gondolati tevékenysége valamely cselekvés elhatározása. Gondolatai önkénytelenül is úgy asszociálódnak, hogy a céljára leghasznosabb, legalkalmasabb cselekvési módok megválasztásához segítsék. Amidőn az ügyvéd ügyfelének álláspontját védi, az összes, ügyfelére előnyös érveket felkutatja gondolata. Amidőn a bíró ítél, mindazokat a meggondolásokat keresi, amelyeket a közhaszon kívánalma, érdeke diktál az adott esetben. Amidőn a jogtudós elé terjesztik az ügyet az összes lehető érveléseket fel tudja sorolni, a döntések különböző módjára rá tud mutatni, az adott eset dogmatikai jelentőségét tudja méltatni, de ha igazán tudóslélek, nem tudja vitatni az egyedül helyes döntést azzal a határozottsággal, amelyet a hasznossági érdek parancsából kialakuló fanaticizmus idézhet csupán elő. Nem azért, mert a gondolatok szabad futtatásához szokott, a jelenségeket követő agyat ép oly nehezen lehet az érdekműködés jármába szorítani, ép oly kevésbé lehet a gyakorlati érdekek parancsa alá rendelni, mint az emberek túlnyomó többségét arra rávenni, hogy érdekkörükön kívül álló tárgyakra, érdekeik kívánalmaitól függetlenül gondolkodjanak. A tudós gondolkodás szárnyainak nagysága folytán csak botorkálni tud a hasznossági érdekek földjén, a gyakorlati gondolkodás meg szárnyak híján nem tud az érdek-gondolkodás fölé kerekedni. Azok a kereszteződő agyfajok pedig, amelyek mindkét irányban korlátolt méretű működést tudnak kifejtetni, annál élesebben igazolják a két tiszta faj gyökeresen eltérő jellegét.

Nem mulaszthatom el azt, hogy az elmondottak megerősítéseként ne hivatkozzak Henri Poincaré-nak, a nagy francia matematikusnak sajátos önvallomására a «Tudomány és Módszer» című művének a matematikai felfedezésről szóló fejezetében. Poincaré a következőket mondja: «... be kell vallanom, hogy teljesen képtelen vagyok egy összeadást elvégezni, anélkül, hogy hibát ne ejtenék benne. Sakkjátékosnak is igen rossz lennék. Könnyen ki tudnám ugyan számítani, hogy ha egy bizonyos módon játszanék, akkor minő veszélyeknek tenném ki magam; ugyancsak figyelembe vennék igen sok egyéb húzást, amelyeket a különböző okok miatt szintén nem tartanék helyesnek, de a vége még is az lenne, hogy azt a húzást választanám, amely először jutott eszembe, mert közben elfelejtettem volna azokat a veszélyes következményeket, amelyeket pedig már előre láttam».

«Szóval emlékezetem nem rossz, de nem elég ahhoz, hogy jó sakkjátékos legyek. De akkor miért nem hagy cserben olyan nehéz matematikai érveléseknél, amelyeknél a sakkjátékosok többsége tehetetlenül állna? Nyilvánvalóan azért, mert az emlékezetemet az érvelés általános iránya vezeti. A matematikai bizonyítás nem egyszerű szembehelyezése a szillogizmusoknak, hanem bizonyos rendbe helyezett szillogizmusokból áll és az a rend, amelyben ez elemeket helyezzük sokkal fontosabb maguknál az elemeknél. Ha nékem megvan e rend érzése, úgyszólván intuitiója, úgy hogy az egész érvelést egy pillantással áttekinthetem, akkor nem kell tovább félnem attól, hogy a láncolat egyik elemét elfelejtem; mindegyik elem természetesen elhelyezkedik a neki szánt helyen, anélkül, hogy emlékezőképességemnek erőlködnie kellene».

Poincaré ebből a felfedéseknél szereplő intuitív meglátásokra von következtetéseket, vallomása azonban teljesen igazolja azt, amit a tudományos és gyakorlati gondolkodás alapvető különbségéről mondtunk. A nagy matematikus nem tudja gondolatait arra kényszeríteni, hogy egy adott hasznossági cél szolgálatába szegődjenek, nem tudja arra kényszeríteni, hogy ellenfelével szemben a legjobb húzásokat mutassák meg. De a midőn gondolkodása jelenségek kapcsolatával foglalkozik, amidőn minden érdek-parancstól menten működik gondolkodása, akkor ezerszer erősebb mértékben jelentkeznek mindazok a «képességek», ame-

lyeknek egy kis része is elég lett volna ahhoz, hogy bármely sakkjátszmát megnyerjen.

Tehát nem az absztrakció mértéke, sem az «ítélőképesség», hanem a gondolkodás egész működéseinek jellege, a tudományos és gyakorlati gondolkodás különbsége az, ami a kritika nélkül elmélet és gyakorlat «ellentété»-nek nevezett jelenségek mögött rejlik. Az «elméleti» jelleg, az hogy a gondolkodás a részletektől való nagy eltekintést, nehéz agymunkát igényel, ép úgy megillesheti a gyakorlati célú gondolati tevékenységet, mint a tudományost, de amint a tudományos gondolkodásnak nem szükségszerű tulajdonsága mindenütt az elvontságnak nagy foka, az elméleti jelleg, ép oly kevésbé szükségszerű az, hogy a gyakorlati célú gondolkodás ne lehessen rendkívül elvont, elméleti. Mint láttuk, a jogalkalmazás nagyrészt megilleti az elméleti jelleg és ha a jogban gyakorlat és elmélet ellentétéről beszélnek tudomány és gyakorlat viszonya helyett annak oka az, hogy amint gyakorlatról szólva kizárólag az *elintézés sürgetésekre*, akként a tudományról szólva, kizárólag annak dogmatikai irányára gondolnak.

Kant idézett kis munkájában tulajdonképpen maga is a tudományos és gyakorlati gondolkodás egy részének viszonyával foglalkozik azzal, hogy az apriorikus etika parancsai minő viszonyban állnak azokkal a motivumokkal, amelyek az emberek elhatározását különböző helyzetekben meghatározzák. És pedig három ilyen helyzetet vizsgál Kant, a magánembernek, az állampolgárnak és a világpolgárnak helyzetét. Kimutatja azt, hogy a kategorikus imperativus kényszere, az erkölcsi kötelesség parancsa, az hogy az egyéni haszontól függetlenül kell követnünk az altruisztikus célokat, érvényesül az emberi cselekvésekben. Az egyén ellenkező cselekvése nem változtathat az erkölcsi parancsért, amely állandóan fülébe cseng. Az erkölcsi parancs betartása nélkül az állami élet lehetetlen, mert feltétele, hogy a törvényhozó úgy hozza a törvényeket, hogy az alattvalók az erkölcsi parancsral megegyezőnek tekinthessék és engedelmesskedjenek e törvényeknek. A nemzetközi életben pedig a kötelesség parancsa lassan, de feltartóztatlanul ható természeti erő módjára működik és arra kényszeríti az államokat, hogy az örök békét biztosító szövetségbe tömörüljenek. Az, aki a mindennapi élet részleteiben elmerül, mindezt nem látja, csak az ellenkező cselekvések kötik le figyelmét és gúnyolódva emlékezik meg az etikusról, aki a gyakorlatban haszontalan erkölcsi tételeket prédikál az iskolában. «... er glaubt» mondja Kant — «in einem Weistheitsdünkel, mit Maulwurfsaugen, die auf die Erfahrung geheftet sind, weiter und sicherer sehen zu können, als mit Augen, welche einem Wesen zu Teil geworden, das Aufrecht zu stehen und den Himmel anzuschauen gemacht war.»

Azt látjuk, tehát hogy amit Kant vizsgál, az nem felel meg annak a viszonyoknak, amelyet munkájának elején az elmélet és gyakorlat viszonyaként határozott meg. Az emberek cselekvéseit, helyesebben a megelőző elhatározást bajosan lehetne a Kant-féle gyakorlat, meghatározás alá szorítani, amely szerint: «Praxis ist nur diejenige Bewirkung eines Zweckes, welche als Befolgung gewisser im Allgemeinen vorgestellten Prinzipien des Verfahrens gedacht wird». Ha Kant nem a gyakorlat és elmélet meghatározásából indult volna ki, hanem annak a viszonyoknak elemzéséből, amelyben az erkölcsstan tudománya a gyakorlati cselekvésekkel áll, akkor ennek következményeként rámutatott volna arra, hogy e kettő különbsége a lényege annak, amit elmélet és gyakorlat ellentétének szoktak nevezni, illetve az elmélet és gyakorlat ellentéte a kritikai szemléletben tudomány és gyakorlat ellentétévé válik. Amíg tehát Kantnál ennek az ellentétnek megvilágítása annak a viszonyoknak vizsgálata által történik, amelyben az absztrakt kutató gondolkodás a konkrét cselekvési elhatározásokból áll, addig felfogásunk szerint ezt az ellentétet annak a viszonyoknak elemzése tudja csak gyökereig vezetni, amely a szabad, hasznossági érdektől menten kutató és megállapító tudományos gondolkodás és az érdekek jármába hajtott, hasznossági gyakorlati gondolkodás között fennáll.

* *

Azoknak a jelenségeknek kritikai elemzése tehát, amelyekről a jogban, mint a gyakorlat és elmélet ellentétéről szoktak megemlékezni, szükségszerűen annak a viszonyoknak elemzése felé kényszerít, amely a jogban a gyakorlati igények, a gyakorlati tevékenységek és a tudományos irányok, tudományos törekvések

között mutatkozik. Ezt a viszonyt természetesen igen különböző megvilágításban lehet, sőt kell is fejtegetni, mert nemcsak a tudományos irányokat, hanem a gyakorlati igényeket is lényegbe vágó különbségek választják el egymástól, noha például tudományos munkákban is gyakran tárul elének a primitív felfogás, hogy a joggal foglalkozó tudományokat nem a feladat egésze, hanem a «módszer» választja el egymástól. Célunknak mindazonáltal teljesen megfelel, ha a tudomány és gyakorlat viszonyát három oldaláról vizsgáljuk, a következő három kérdésre adandó válasz alakjában:

I. Mit adtak a jogtudományok a gyakorlatnak a múltban?

II. Minő hasznuk van a jogtudományoknak a jelen joggyakorlatában?

III. Minő szükségszerű kapcsolat áll fenn a jogtudományok és a joggyakorlat között?

Ez a három kérdés a tudomány és gyakorlat viszonyának történelmi, hasznossági értékelését és tudományos meghatározását kívánja meg és a részletek végtelenjébe vezetne, ha kitűzött feladatunk által megengedett önkorlátozással nem élnénk. E korlátozás pedig abban áll, hogy a joggyakorlatnál elsősorban a magánjogi és büntetőjogi joggyakorlatra gondolunk, a jogtudományoknál pedig annak három legkifejezettebb képviselőjét, a dogmatikát, szociológiát és bölcséletet vesszük vizsgálódásainknál alapul. még pedig legtipikusabb, legáltalánosabb irányaikban, anélkül, hogy egyes változásaikkal különösebben törődnénk. Ez ugyanis teljesen elég ahhoz, hogy a jogtudományok és joggyakorlat viszonyának sajátosságaira rámutathassunk.

(Folyt. köv.)

Dr. Bárd József.

Törvénykezési szemle.

A «visszavonhatatlan» accreditiva.

Legfelsőbb bíróságunk az utóbbi időben ismételtén foglalkozott az accreditálás (meghitelezés) kérdésével. A kérdés nehézsége abban rejlik, hogy «accreditálás» szóval a kereskedelmi forgalom többféle ügyletet szokott megjelölni. Újabban mindössze forduló az accreditálásnak az a formája, hogy a vevő az eladót a vételár erejéig egy harmadiknál, rendszerint banknál accreditálja.

A Kúria arra az álláspontja helyezkedett, hogy az ilyen «accreditálás» (meghitelezés) nem utalványozási, hanem jogi természeténél fogva rendszerint inkább megbízási viszonyt állapít meg és a hitelnyújtó megbízási a megbízást oly esetben vissza is vonhatja, ahol a visszavonhatatlanság kikötve nem volt.

A Kúria ezen ítéletének ismertetése kapcsán Kolos Jenő kifejti (Magyar Jogi Szemle Hiteljog Tára 3. szám), hogy a pénzügyintézet ügyleti köre az accreditiva tekintetében, csak arra szorítkozik, hogy az accreditálási összeget bankszerű kezelés alá vegye és ezt a hitelnyújtó fél utasításához képest folyósítsa. A pénzügyintézet tehát ebben az ügykörben nem lép be a meghitelezett és a hitelnyújtó felek közötti jogviszonyba, hanem pusztán az utóbbinak megbízottjaként jár el. Kolos az accreditálásnak ezt a formáját tisztán megbízásnak tekinti, ennek folytán kifogásolja a magyar Kúria fentebb idézett ítéletének azt a kitételét, hogy az accreditálás «rendszerint inkább» megbízás és arra az álláspontja helyezkedik, hogy az accreditálás minden esetben csakis megbízási viszonynak tekinthető.

Az accreditálás egyszerű formája tényleg nem más, mint megbízás. Ezekben az esetekben csak arról van szó, hogy a vevő egy bank útján fizeti ki a vételárát rendszerint akként, hogy a meghitelezés már az áru szállítása előtt történik és a fizetést a bank az áru leszállítása után eszközli. Ezekben az esetekben az eladó teljes bizalommal viseltetik a vevővel szemben és az accreditálás kikötése nem azért történik, mintha az eladó attól félne, hogy a vevő nem fog fizetni, hanem itt a fizetésnek az eladóra nézve kényelmes formája a lényeges, különösen, ha a vevő másutt (külföldön) lakik.

Komplikáltabb formája az accreditálásnak, midőn az eladó nem bízik a vevő hitelképességében, vagy fizetési készségében és az accreditálást azért köti ki, mert biztosítani akarja azt, hogy a vételárát az áru leszállítása után biztosan és pontosan megkapja. Ezekben az esetekben eladó intenciója, hogy a bank, melynél a meghitelezés történt felelősséget vállaljon a kifizetésért.

Itt tehát már nem egyszerű megbízásról van szó, hanem a pénzügyintézet belép a meghitelezett és hitelnyújtó fél közötti jogviszonyba.

Az accreditiva ezen formája és az egyszerű accreditiva között tehát az a különbség, hogy az egyszerű accreditiva két ügyletéből (a) szállítási szerződés a meghitelezett és meghitelező között b) megbízási ügylet (accreditiva) meghitelező és bank között) hozzájárul egy mellékügylet: a bank kezességvállalása a meghitelezőért.

Kétségtelenül helyes tehát Kolos Jenő álláspontja, hogy az accreditálás minden esetben csakis megbízási viszonynak tekinthető. De az accreditálással *összeköthető* a bank kezességvállalása és ez esetben nem az accreditálási ügyletből, hanem a kezességvállalásból kifolyólag a bank közvetlen jogviszonyba lép a meghitelezettel.

Tekintettel a kezességvállalás járulékos természetére az accreditálás még ily esetben is visszavonható a meghitelező által, amint ez a megbízási ügylet természetéből következik, de kezességvállalás esetén a bank a visszavonás dacára, mint kezes felelős, a kezesség határai között.

Nyilvánvaló, hogy az accreditálásnak ez a második formája sokkal fontosabb, mint az első. Míg az egyszerű meghitelezés nem egyéb, mint a fizetésnek formája, addig a másik az ügylet lebonyolításának biztosítója. Mindsűrűbben kötik ki ez okból az ügyletkötő felek.

Ugyanazon elnevezés két teljesen különböző ügyletet jelöl meg, az első egyszerű megbízást a második a pénzügyintézet részéről a hitelnyújtóért vállalt kezességet.

A kezességvállalás történhetik *expressis verbis*, de a kereskedelmi forgalomban szokásossá vált az a forma, hogy a bank a meghitelezettel szemben kijelenti, hogy az accreditálás *visszavonhatatlan*. Ez azt jelenti, hogy a bank garantálja az eladónak, hogy a vételárát kifizeti, ha az áru leszállítása megtörtént, jelenti tehát *implicite* azt is, hogy a hitelnyújtó a megbízást nem vonhatja vissza, illetve ha vissza is vonja a banknak, mint kezesnek felelőssége érintetlen marad. Erre az álláspontja helyezkedett a Kúria is cikkem elején ismertetett döntésében, midőn kimondotta, hogy a hitelnyújtó a megbízást visszavonhatja, «ahol a visszavonhatatlanság kikötve nem volt».

Látszólag más volt az álláspontja a Kúriának két év előtt hozott egyik ítéletében (P. IV. 1748. 1918. közölve Hiteljogi Döntvénytár 1918. évfolyam 119. sz.), mert a bank a meghitelezetthez intézett levelében visszavonhatatlannak jelezte a meghitelezést és a Kúria mégis elutasította a meghitelezettnek a bank elleni keresetét pusztán azon az alapon, hogy a hitelnyújtó a megbízást visszavonta. Az ellentét a Kúria két döntése között azonban csak látszólagos. A régebbi döntésben csak az eset konkrét körülményeiből állapította meg a Kúria azt, hogy a bank a «visszavonhatatlan» kifejezés dacára saját személyében semmiféle kötelezettséget nem vállalt a meghitelezettel szemben.*

Nézetem szerint a bank, amelynél a meghitelezés történt rendszerint saját személyében kötelezetté válik a meghitelezettel szemben, ha a meghitelezetthez intézett levelében kijelenti, hogy a meghitelezés «visszavonhatatlan». Így van ez még akkor is, ha előzetesen nem is folyt semmiféle tárgyalás a bank és a meghitelezett között és ha a bank a levelet csakis a meghitelező utasítására intézte a meghitelezetthez.

Ha ugyanis az eladó a *vevővel szemben* kiköti, hogy az

* A Kúria ítéletének indokolása szerint: «az a körülmény tehát, hogy az alperes a B) alatti levelében az accreditívát visszavonhatatlannak jelezte, az alperes kártérítési kötelezettségének megállapítására jogszerű alapul már csak azért sem szolgálhat, mert a felperesnek az I) alatti levelében vele közölt ügyállás ismerete mellett tisztában kellett lennie azzal, hogy az alperes az accreditiva kapcsán nyert megbízása körében tette a B) alatti levelében foglalt kijelentéseket, már pedig a visszavonhatatlanságot a felvételre jogosult érdekében ezuttal nem is vitatott *ellenkező megállapodás* hiányában csakis a meghitelezést nyújtó fél és nem az ennek megbízottjaként eljáró pénzügyintézet kötheti ki».

Tehát a konkrét esetben a tényállás az volt, hogy a pénzügyintézet, mint a meghitelező megbízottja jelentette ki azt, hogy az accreditiva visszavonhatatlan, továbbá nem volt megállapodás a pénzügyintézet és a felvételre jogosult között («ellenkező megállapodás hiányában») az accreditiva visszavonhatatlansága kérdésében.

accreditiva nem lesz visszavonható és ezen megállapodás alapján a bank «visszavonhatatlan»-nak jelzi az accreditívát, akkor semmivel sem volna megindokolható, hogy miért legyen visszavonható a «visszavonhatatlan» accreditiva.

Ismételten hangsúlyozom, hogy az ismertetett esetben indokolt lehetett a «visszavonhatatlan» accreditívának visszavonhatóvá való minősítése, de ezt csak az eset speciális körülményei magyarázhatják.

A kereskedelmi forgalom biztonsága, a bona fides megkövetelik, hogy a «visszavonhatatlan» accreditiva csakugyan «visszavonhatatlan» legyen.

Dr. Teller Miksa.

Szemle.

— **Az elrettentés** volt a törvényhozás vezető gondolata a középkor kezdetétől a felvilágosodás győzelméig a XVIII. század végén. «Ember — mondotta egy Burnett nevű angol bíró 1748-ban a halálra ítélt tolvajnak — téged nem azért akasztunk fel, mert egy lovat loptál, hanem, hogy lovakat ne lopjanak.» Jelenlegi törvényhozásunk a botbüntetéstől kezdve az állam és társadalom hatályosabb védelméről való javaslatig ugyanezt a gondolatot uralja. Nem áztatjuk magunkat azzal a hiú reménnyel, hogy a szenvedélytől és elkeseredéstől elvakított elméket megvilágosíthatjuk, ha ennek a törvényhozási alapgondolatnak a multban vallott kudarcára utalunk, amelyet tengernyi vérrel és könnyel szerzett évezredes tapasztalat bizonyít, mégis kötelességünknek tartjuk, hogy reámutassunk arra a mélyseges ellentétre, amely a generálprevenció, mint törvényhozási alapelv és a jognak etikai felfogása közt tátong. Szükségszerű következménye ugyanis ennek az alapelvnek, hogy a büntetés neme és mértéke a büntetltre indító motívumok erejéhez arányosuljon, holott az erkölcs postulatuma szerint a cselekményben kifejezett bűnösség a büntetésnek egyedül igazságos mértéke. Lélektanilag a számítás nem kevésbé hibás, mert sohasem a büntetés neme és mértéke, hanem bekövetkezésének biztonsága hat elijesztőleg. Statisztikailag a törvény terrorának hatása alig igazolható, de minden eset, amelyben a büntetés valóban alkalmazást nyer ékesszóló bizonyítéka hatálytalanságának. Whichcote ismeretes mondása, hogy a gonoszlevő kivégzése ép oly kevésbé emeli a törvényhozó tekintélyét, mint a beteg halála az orvosét, az elrettentés gondolatának matematikai bizonyossággal elvárható kudarcára is alkalmazást talál.

Fájdalmas érzéssel olvassuk a Penal Reform League legutóbbi füzetében, hogy Nagy-Britanniában hatalmas mozgalom indult meg a testi fenytéknek mint brutális és célszerűtlen büntetésnek eltörlésére, ugyanakkor pedig a magyar törvényhozás 25 szótöbbséggel megszavazta a botbüntetést, X X X X X K X X X X X X X X X X

Itt a cenzura 11 sort törült.

— **A Kúria elnökévé**, mint lapzártakor értesülünk, dr. Tóty Gusztáv nevezetett ki. Oly sok alkalommal volt alkalmunk egyéniségét méltatni, hogy ezúttal a pusztá bejelentésre szorítkozhatunk.

— **A budapesti ügyvédi kamara a garázdálkodásokról.** A budapesti ügyvédi kamara a következő felterjesztést intézte a nemzetgyűléshez, az igazságügyminiszterhez és a miniszterelnökhöz: Választmányi és közgyűlési felterjesztéseinkben ismételten felhívtuk a nemzetgyűlésnek s az igazságügyminiszternek figyelmét azokra az ököljogos garázdálkodásokra, melyek vidéken is, de főleg a fővárosban veszélyeztetik a jogrendet. X X

Itt a cenzura 6 sort törült.

X X X X X X X Tudjuk azt, hogy szerte a világon megszorodtak az erőszakos bűnözések. A háborúból visszaözlött tömegek csak lassan bírnak a polgári munkának fegyelmébe s a polgári társadalomnak békés rendjébe beletörödni. Akkor, amikor

a tisztas munka is alig biztosítja a tisztas megélhetést, nem csoda, ha sokan ma is próbálják követni azt, amihez a háborúban hozzászoktak. És ha mindenütt így van, győztes és legyőzött államokban egyaránt, nálunk eggyel több ok volt a rendnek felbomlására s a rend iránti közérzésnek letompulására: a proletárdiktatúrának életet, vagyont, erkölcsöt pusztító uralma. Nem a bűnözés tehát az, ami röstelletes, hanem annak eltérése.

Itt a cenzura 19 sort törült.

Ezen előzmények után következett a július 27-iki rémtett, melynek egyik áldozata dr. Varsány Géza karunknak tiszteletreméltó tagja volt. Soha politikával nem foglalkozott, egyénileg nem adott okot neheztelésre vagy megtorlásra semmiféle pártnak vagy irányzatnak. Ha áldozatul esett, ez csak azért történt meg vele, mint annyi mással, mert ezeknek a garázdaságoknak a jellege: a zsidó-üldözés. Céljuk: nem engedni állandósulni a rendet. Eszközük pedig ehhez: hogy rendszeres megfélemlítés alatt tartják a lakosságot vagy legalább azoknak nagy részét. És számítanak és talán nem is dörén számítanak arra, hogy sokan az ő akciójukban csak a pogromot látják, mely sokaknak nem ellenszenves és nem látják azt, hogy ez a pogromjáték nem öncél, hanem csak eszköz arra, hogy a belső béke és rend meg ne szilárdulhasson. A normális állami életnek alapját a nyugodt, meg nem zavart társadalmi béke képezi. Nagy erkölcsi súlyedésre vall, ha a polgártársak egy része bántalmazásoknak, üldözéseknek van kitéve, sőt ha életük sem biztos vallási, faji vagy nemzetiségi tekintetek miatt. Jog- és kultúrállamban ez teljesen lehetetlen. Se politikai, se gazdasági, se filozófiai jelszavak alatt nem szabad senkinek sem fellázadni a törvény uralma ellen. Szigorú megtorlást követelünk a multa, hajthatatlan erélyt a jövőre. A törvénynek megtartását és megtartatását. Fordítani kell a rossznak bizonyult régi módszeren. Felismerni kell, hogy azok a hazafiatlanok, akik a törvényt szegik s a rendet bontják; ezeket kell megbélyegezni és büntetni, bíróság útján és társadalmilag egyaránt. A sajtónak pedig adják meg a leplezetlen híradásnak és bátor bírálatnak jogát. Nem kell a világ előtt röstelleni azt, hogy akadtak és akadnak itt is gonosztevők, ha egyúttal bizonyíthatjuk azt, hogy tetteiket nemcsak nem leplezzük, de súlyosan megtoroljuk. Első feliratunkban utaltunk arra, hogy az erkölcsi jogcímet a mult bűneinek üldözésére csak abból meríthetjük, ha ugyanazokat a bűnöket ma elkövetve azonos szigorúsággal üldözzük. A törvény pedig legyen törvény mindenkivel szemben. Védelmezője a békés polgárnak. Félelmetes pallósa minden gonosztevőnek. Ösmerjék meg végre a gonoszok az egyetlen terrort, mely meg van engedve: a törvénynek terrorját. Más terrornak ideje mult.

— **Kártérítés a lakáshivatal okozta kárért.** A lakáshivatal sokat X X X támadott működésének egyik legkimagaslóbb esete a közismert «Hold-utca 21.» sz. ház ügye, X X

Itt a cenzura 4 sort törült.

Rövid története a következő: Egy vállalkozó cég egy régi, rozoga házat átalakított modern, előkelő lakásokból álló házzá. Úgy a Károlyi kormány, valamint a Lakásügyi miniszteri Biztosság, sőt annak idején még a proletárdiktatúra közegei is respektálták azt, hogy a lakások elosztása tekintetében a vállalkozónak, aki lakásokat készít, szabad kezet kell hagyni. A lakásokra jelentkezők, akik mind komoly lakásszükségben szenvedtek, az építelő hozzájárulásával meg is kapták lakásigazolványaikat. Sőt nem is egyszer, hanem többször kapták meg a váltakozó lakáshivatali korszakokban. Bízva az állami hatóságoknak annak rendje szerint meghozott határozataiban a lakók nagy összegű befektetésekkel helyreigazították és berendezték a lakásokat. Mire a lakások el is készültek és már csak a behurcolkodás volt hátra, a bel- és igazságügyi miniszterek X X X X leírtak a lakáshivatalhoz. E leiratban közölték, hogy tudomásuk szerint a Hold-utca 21. sz. házban készült lakásokba olyanokat is elhelyezett a lakáshivatal, akiknek komoly lakásigényük nem volt; elrendelték tehát, hogy az összes, eddig e házra kiadott lakásigazolványok vizsgáltassanak felül s ha tényleg van olyan, aki kielégítően nem indokolt lakásszükséglet kielégítésére kapott igazolványt, attól a lakásigazolvány vonassék meg s adják ki az így felszabadult lakást menekülteknek, vagonlakóknak. Ennek

a leiratnak az intenciói szépek és helyesek. De más a megvalósítás. A lakáshivatal megsemmisítette olyanok lakásigazolványát is, akik komoly lakásszükséglet alapján szabályszerűen kapták meg azt, akik már nagy összegeket fektettek be a lakás helyreállítására, sőt akik már benn is laktak és más lakásuk nincsen.

Hogy ezt megtehesse, készült egy olyan indoklás, amely iskolapéldája annak, hogy mi mindent lehet megindokolni. Megállapította, pl. ez az indoklás, hogy az ügyvéd csak «magánérdekek» miatt tartózkodik székhelyén, így tehát az ügyvéd csak akkor számíthat lakásra, ha már minden tisztviselő ki van elégítve. Az előadó úr előtt ügylátszik egy kizárólag tisztviselőkből álló Budapest lebeg, mint megvalósítandó ideál, akik majd egymást tartják el a IV. oszt. kereseti adójukból. Megállapítja, hogy egymagában a kamarai bejegyzés nem teszi indokoltá azt, hogy egy ügyvédet létérdeke ideköt, ehhez igazolnia kell «jövendőmező ügyészséget» is. Tehát az előadó úr szemében a független, semmiféle fix fizetésért, független ügyvédi mivoltát és tanácsadói szerepét fel nem áldozó ügyvéd, szellemi proletár, akinek Budapesten biztos kenyere és így lakásjogosultsága nincsen.

De megállapítja azt is, hogy ha egy szálloda egyetlen padlásszobájában feleségével és gyermekével együtt lakó ügyvéd, akinek irodahelyisége nincsen és egy nőtlen miniszteri tisztviselő, akinek Budán kétszobás lakása van — ugyanazon lakásra konkurálnak — úgy erősebb a miniszteri tisztviselő (se nem menekült, se nem vagonlakó) igénye, mert egy legényembernek, aki hivatali teendőit hivatali szobájában végzi okvetlen négy szobára és hallra van szüksége, ellenben ügyvédi irodát tartani és gyermeket nevelni a szálloda padlásszobájában is lehet.

Ezen merőben új — eddig még kifejtetlen jogelvek megállapítása után — a sérelmet szenvedők szinte természetes, káraik megtérítését követelik. A kártevők ezzel szemben az 1552/1920. M. E. sz. rendelet 18. szakaszának utolsó bekezdésében bíznak, amely azt mondja, hogyha a lakáshivatal bármit is követ el, a felek sem ellene, sem más ellen, sem kártérítési, sem hasonló követelést nem érvényesíthetnek. (Ügyvédi körökből.)

Itt a cenzura 16 sort törült.

— Az előkészítő irat a járásbírósi eljárásban.

Az Ügyvédek Lapja hasábjain Gaár Vilmos az előkészítő irat intézményének a járásbírósi eljárásban való megengedését sürgeti. Reámutat arra, hogy a járásbírósi hatáskörnek óriási mérvben való kiterjesztése egyenesen megköveteli a járásbírósi pereknek írásbeli előkészítését. Mindazt, amit Gaár cikkében a járásbírósi előkészítő irat megengedése érdekében elmond, helyesnek és az általa sürgetett pótrendelet kibocsátását égetően sürgősnek tartjuk. Gaár érveit még a következőkkel egészítjük ki: A budapesti központi járásbírósi bíróság máris annyira el van halmozva munkával, hogy 7—8 hónapos terminusok sűrűn fordulnak elő. Ha tehát nem tesszük lehetővé a tárgyalások alapos előkészítését, akkor a legegyszerűbb perek elsőfokú elintézése is másfél-két évig el fog húzódni, a komplikáltabb perek sorsa pedig semmivel sem lesz jobb, mint amilyen volt a régi rendes pereké. Sőt rosszabb lesz, mert a régi rendes perekben legalább a felek periratai előkészítették az ítéletet, míg a járásbírósi perben a jegyzőkönyvek bíróváltozás és feillebbezés esetén az ítélezés alapjául nem szolgálhatnak. Helyesen mutat rá arra Gaár, hogy mennyire fontos az előkészítő irat különösen az 5000 koronán aluli perekben, melyekben a fellebbezés csak nyilvános előadás mellett kerül elintézésre. Az előkészítő iratok szükségeségét legjobban bizonyítja, hogy a gyakorlat anticipálta. Eleinte a felek önként adták be, most pedig ép a lelkiismeretes bírő, aki bonyolultabb perben alaposan el akar készülni, maga utasítja a feleket előkészítő irat beadására. Nem lesz tehát újítás, de pótrendelet meg fogja engedni a járásbírósi eljárásban az előkészítő iratot. Addig is, míg a kérdés új szabályozást nyer, nincs akadálya annak, hogy a peres felek a járásbírósi perekben tárgyaláson kívüli beadványban készítsék elő a tárgyalást. Ezidő szerint ugyan járásbírósi eljárásban előkészítő iratnak helye nincs. De a peres felek által tárgyaláson kívüli beadványban előadott kérelmeket és nyilatkozatokat a bírő visszautasítani nem

köteles. Az ilyen beadványok tartalma azonban csak szóbeli előadás esetén vehető figyelembe és ekkor ennek, az iratra való hivatkozás kapcsán történt jegyzőkönyvi felemlítése a szó szerinti jegyzőkönyvvezetést pótolja. (Lásd Kovács Marcel: A Pp. magyarázata I. k. 346. l.)

— Nyugdíj elvesztése új állás elfoglalása folytán.

A r.-t. nyugdíjszabályzatának az az intézkedése, hogy abban az esetben, ha a nyugdíjas a r.-t. hozzájárulásával máshol vállal állást, utóbbinak joga van, az új állással járó jövedelemhez képest a nyugdíjt ideiglenesen, részben vagy egészben megvonni, sem tiltó törvénybe, sem a jó erkölcsökbe nem ütközik. Mert ez nem gátolja a nyugdíjast állásváltási szabadságában és mert ez nem a r.-t. ingyenes vagyoni előnyét, hanem az összes nyugdíjasok érdekét szolgáló nyugdíjalap védelmét célozza. De a szabályzat értelmében ennek a kimondására illetékes választmány határozata nem bír visszaható erővel, nem érinti a határozathozatalt megelőző időre esedékessé vált nyugdíjrészekhez való jogosultságot (Kúria P. VII. 1188/1919.). A Kúria itt — helyesen — elismerte a r.-t. alkalmazottai nyugdíjintézetének perbeli jogképességét. (Ellenk. Hitelj. Dtar IX. 30. és Bp. tábla 4848/1917. és V. ö. dr. Rónai Sándor, Jogt. Közl. 1919. 1. sz.)

— A haszonélvező által fizetett tőketörlesztési részletek. A tulajdonos és a haszonélvező közti jogviszonyban a haszonélvezet tárgyát tevő ingatlanon levő tőketartozás a tulajdonost, míg annak kamatai a haszonélvezőt terhelik. Ez a törlesztési kölcsönökre is áll. A haszonélvező az általa kifizetett tőkerészletek megtérítését a tulajdonostól a haszonélvezet megszűnése előtt is követelheti. Hogy azonban a tulajdonos ezt a megtérítést az állag sérelme nélkül teljesíthesse, fel kell őt jogosítani arra, hogy a szükséges összeg erejéig az ingatlanra, a haszonélvezeti jogot megelőző rangsorban és közös költségen, jelzálogi kölcsönt vehessen fel, amelynek kamatai a haszonélvezőt terhelik (Kúria P. I. 90 1920.).

— Institut für ausländisches Recht beim Reichsverband der deutschen Industrie névvel Berlinben, oly vállalkozás létesült, amely a jogi ismeretek nemzetközi közvetítése útján arra törekszik, hogy a világkereskedelem fokozott igényeit kielégítse. Ehhez képest feladatául tűzte ki, hogy németeknek és külföldieknek a németen kívüli, úgyszintén külföldieknek a német jogot tárgyzó véleményeket és felvilágosítást nyújtson. Az intézet egy ismert szaktekintély (Felix Meyer titkos tanácsos) vezetése alatt áll és a különböző országok legkiválóbb jogászainak támogatásában részesül. Kiterjedt szervezeténél fogva felvilágosításait és véleményeit igen gyorsan és oly díjtételek mellett nyújthatja, amelyek a külföldi közvetlen információ költségeinél lényegesen alacsonyabbak. Az intézet tagjai 300 márka évi járulék fizetése ellenében az egyszerűbb felvilágosításokat ingyen, a nehezebbeket pedig tetemesen mérsékelt díjazás ellenében kapják. Az intézet «Auslandsrecht» című havi folyóiratot ad ki, amely a kereskedelem szempontjából fontos törvényhozási és egyéb új jelenségeket országonként és időszakonként állandóan közli. Közlebbi felvilágosítás az intézet berlini W. Kurfürstenstrasse 137. sz. a. levő központjában kapható. Ugyanott szerezhetők be az intézet alapszabályai és folyóiratának egyes számai.

— A Jogállam szeptemberi füzeté a következő tartalommal jelent meg: Benedek Sándor: A főrendiház szervezeti kérdései. — Dr. Nitsche Győző: A tisztességtelen versenyről szóló törvényjavaslat tervezetéről. — Dr. Bodó Farkas: A lakáshivatal átszervezése. — Dr. Rakonitz Dezső: Az osztrák aajtótörvény javaslata. — A valutaperekben követett joggyakorlat Németországban.

Keresek helyettest vagy tárgyalni jogosult jelöltet, esetleg teljesen gyakorlott, önállóan tárgyalni tudó segédet. Dr. Sziklai Zoltán, kalocsai kir. közjegyző. 16924

Eladó jogi könyvek 20 köt., új. — Magy. közigazg. törv. Grill kiadás; 13 köt., új. — Codex Hungaricus 1687—1913.; 14 köt., új. — Döntvénytár; 3—3 köt., új. — A Magy. büntetőtörvénykönyv magyarázata és Bűnvádi perrendtartás magyarázata, stb., összesen 70 kötet. Cím a kiadóhivatalban. 16922

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a f. év július–szeptemberi negyedére 30 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. A védelem: I. Pap József. II. Pollák Illés. III. Friedmann Bernát nyilatkozatai. — Dr. Schuster Rudolf m. kir. szab. tan. elnöke: A gyárban elhelyezett gép jogi helyzete tulajdonjog fenntartása esetén. — Dr. Mendelényi László kir. kúriai bír., a kir. Kúria elnöki tanácsosa: Katonai és polgári büntetőbíróság ítélkezése ugyanabban az ügyben. — Dr. Bárd József: Elmélet és gyakorlat a jogban. — Szemle.

Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XIII. k. 6. iv.

A védelem.

Man kann sagen — írja Glaser klasszikus perjogi kézikönyvében (II. 223.) — dass die Geschichte des Strafprocesses die Geschichte der Verteidigung ist. Amily mértékben a védelem pozíciója megerősödött, oly mértékben vált a bűnvádi per az igazság kiderítésének mind tökéletesebb eszközévé. Aki tehát a védelem jogait csorbítja az egyszermind az igazság ellensége. Ezt az elemi tantételt manapság talán nem árt emlékeztetbe idézni, midőn a bűnvádi perrendtartás géniusának oly gyakran nyílik alkalmá gyászfátyolt ölteni. Szavain kevés sérelem esik, szellemén annál több. Mert a politika, a hazafiasság, a nemzeti érdek stb. mind igen magasztos fogalmak, csak épen az igazságszolgáltatásnak nincs hozzájuk köze s az aki belevegyíti az igazságszolgáltatásba, lelkes magyar ember lehet, de rossz bíró vagy ügyész, mert szeme az alkalmazandó törvényen túlfekvő célokra kalandozik. A bírói emelvény nem arra való, hogy annak magaslatáról politikai irányokat bélyegezzenek meg, bármily károsak is azok egyébként. Ez az országgyűlés dolga és nem a bíróé vagy ügyészé. Még kevésbé hivatása a bíróságnak vagy a vád képviselőjének, hogy a védőügyvédnek a főtárgyaláson kívül tanúsított magatartását bírálja. Ha a védőügyvéd bűncselekményt követett el, fel kell jelenteni, ha az ügyvédi etikával került összekötkezésbe fegyelmi eljárást kell indítani az ügyvédi kamaránál, de sem a pervezetés nem jogosítja fel az elnököt, sem a vádképviselőt a kir. ügyészt, hogy a főtárgyaláson a védő viselt dolgait szóvá tegye. Igaz, hogy a Bp.-nak nincs rendelkezése, amely ezt tiltja, de a Bp. szelleme követeli, hogy a védelem helyzeti energiáját, tekintélyét ne csorbíthassák. Aki a védőt kerülő úton igyekszik vádlottá lefokozni, az nemcsak a vádlottnak perjogilag biztosított érdekeit sérti, hanem ennél fontosabb állami érdeket, amely a vádelvben testesül meg.

Nem csupán egyéni véleményt óhajtottunk ebben az elmélet nézőpontjából oly fontos kérdésben nyilvánítani s ez okból véleményt kértünk a leghivatottabb tényezőktől: a Budapesti Ügyvédi kamara elnökétől, az Ügyvédszövetség elnökétől és a magyar védői karnak köztiszteletben álló nesztörától. Mindhármán lekötő szívésséggel tettek eleget a kérésnek s nyilatkozataikat az alábbiakban közöljük:

I.

Dr. Pap József: A népbiztosok védőinek honoráriumára mult héten nagy kavardást idézett elő a tárgyaló-teremben és három hatóságot is foglalkoztatott.

A kamarának kötelessége lévén az ügyvédi kar erkölcsi tekintélyének a megóvása és az ügyvédek kötelességeik teljesítésének ellenőrzése, midőn a hírlapokból értesült az esetről, nyomban fegyelmi eljárást indított az összes védők ellen, hogy megállapíttassék bír-e alappal a tárgyaláson elhangzott ama súlyos vád, hogy a védők gyanus eredetű vagyonból fogadtak el tisztelet-

díjat, hogy nemcsak a szökésben levő dr. Nagy Mihály, hanem a többi védő is tudott a honorárium eredetéről és dr. Nagy Mihálynak a külföldre szökött kommunistákkal fenntartott összeköttetéséről, egyszóval nem esik-e kifogás alá a védőknek ügyvédi és hazafiúi magatartásuk. Ezen kérdésekről a fegyelmi bíróság fog ítélkezni, igen természetes, hogy magán véleményemmel nem befolyásolhatom a folyamatban levő fegyelmi eljárást.

A kamara foglalkozott a védők azon bejelentésével is, hogy addig, amíg hazafiságukban és ügyvédi becsületükben — ők úgy mondják — minden jogos ok és bizonyíték nélkül történt meggyanúsításukért elégtételt nem kapnak, magukat védői tisztüknek gyakorlatában akadályozva érzik. A kamara úgy találta, hogy a védők kötelessége, hogy továbbra is teljesítsék védői tisztjüket abban a tudatban, hogy amennyiben meggyanúsításuk alaptalannak bizonyulna, úgy részükre a kellő elégtételt a választmány megfelelő helyen szorgalmazni fogja.

Alapos és sokoldalú megbeszélés tárgyát képezte ügyvédi körökben a közvád képviselőjének a szerepe. Fel lett vetve, szabad volt-e egyáltalán s különösen bizonyítékok nélkül a védői kart nyílt ülésben meggyanúsítani, nem-e inkább kellett volna először minden egyes védővel szemben a nyomozást a Bp. szerint megejteni és csak az így nyert tényállás és bizonyíték alapján az esetet feltárni és nyilvánosságra hozni? A közvádnak kell tudni minden esetben mennyi bizonyító anyag áll rendelkezésre, mielőtt vádat emel, vagy gyanúsít, ezt saját lelkiismeretével kell tisztába hoznia. Nem lehet és nem szabad feltételezni, hogy a közvád meggondolatlanul beleugrott volna ezen ügybe mende-mondák, vagy nagyon távol fekvő indíciúkok alapján, hiszen a kir. ügyészség tudatában van annak, hogy jogos ok és bizonyítékok nélkül senkit sem szabad vádolni, még kevésbé a védőügyvédet, aki közfunkciót végez és az igazságszolgáltatásnak a közváddal egyenrangú tényezője. Mert ha a vád, illetve a gyanúsítás alaptalannak bizonyul, nemcsak a védőügyvédeknek van joguk a becsületükön ejtett súlyos sérelem jóvátételét követelni, de helyt kell állnia a közvád képviselőjének azért is, hogy a védelem szabadságát is megsértette. Közéletünk légköre még mindig telve van villanyos feszültséggel itt is, ott is, mindenütt. A kir. ügyészség fellépése, ha szokatlan is, mégis érthető.

Sokkal érdekesebb azonban perjogi szempontból, hogy az ítélkező tanács elnöke helyesen járt-e el úgy, amint tette. Tehette volna azt, hogy a kir. ügyész bejelentését jegyzőkönyvbe foglalva elbírálás végett áttette volna a Bp. szerint illetékes fórumhoz annak a kiemelése mellett, hogy a felvetett honoráriumkérdés nem tartozik a népbiztosok elleni bűnper kereteibe. Ha így jár el, minden bizonnyal perrendszerűen jár el. Azáltal, hogy az elnök azonnal alkalmat adott a védőknek, hogy nyomban nyilatkozhassanak a súlyos gyanúval szemben ki-ki személyében, nem helyezkedett ellentétbe a Bp. szabályaival, s nem szegte meg annak rendelkezéseit. Hiszen köszönettel tartozhatnak az elnöknek azon védők, akik nem participáltak a hécsi gyanus forrásokból, mert egy percig sem voltak kénytelenek magukon hagyni száradni azt az ódiót, amellyel a nagy nyilvánosság előtt vádoltattak.

Az igaz, hogy az ügyvédi honorárium kérdése szabad egyezkedés tárgya és hogy ahhoz, kapott-e a védő honoráriumot kitől mennyit és mikor, az ítélő bíróságnak semmi köze. Az is igaz, hogy hasonló eset talán még soha se fordult elő bíróságainknál. Ha a honorárium kérdése körül hiba esik a polgári, a büntető,

esetleg a fegyelmi bíróság van hivatva a perrendekben előírt módon eljárni, vagyis principaliter és véglegesen tisztázni s eldönteni a kérdést és nem incidenter foglalkozni vele egy más bűnperben, ahol ez a honoráriumkérdés sohasem nyerhet megoldást. Abban a pillanatban, amidőn a tárgyalást vezető elnök megengedte, hogy a közvád képviselője előterjesztését a védők ellen megtegye, már is döntött a másik kérdés felett is, hogy a védők nyomban felszólalhassanak. A felek kölcsönös meghallgatásának az elve kívánja ezt így. Amennyire én az ügyet a hírlapok közlései alapján meg tudom ítélni, az elnök nem akart a honorárium kérdésében semmiféle megtorló, az ügyvédek lealacsonyító, vagy megszegyentítő eljárást inscenírozni vagy lefolytatni. Azt tartotta bizonyára, hogy a nyilvánosság a legjobb detektív és a legjobb bírósági is. A közérdeklődés és a közfigyelem fel van hívva ezen ügyben, az összes érdekelt hatóságoknak könnyebb lesz tehát az objektív igazságot kikutatni, ami feltétlenül szükséges is az ügyvédi kör érdekében. Az ártatlanok rehabilitálандók, a vétkesek lakoljanak.

II.

Dr. Pollák Illés: Annak a szenzációnak két része van. Az egyik a védőké. Abban alig van eltérés, hogy azok a védők, kik a tiszteletdíjuk kommunista származását tudták, súlyosan vétettek a publica honestas ellen. Nem szükséges vitatni, mert a védő a közönséges betörőtől sem fogadhat el díjazást, ha tudja, hogy ez lopott pénzből adatik. A «tudta» és a «tudnia kellett» határvonalai a védőre is kötelezők, vagyis ez nem vonulhat vissza egyszerűen a tagadás kényelmes bástyái mögé, hanem köteles bizonyítani, hogy a dologból vagy a személyből, vagy a körülményekből felüllo és ez okból köteles gyanuval szemben megtett mindent, mielőtt a díjt elfogadta, mert elvégre az ügyvédre is fennállnak a jogtalan vagyonszerzésre vonatkozó tilalmak.

Világos, hogy a kommunistáktól származó pénzek is ebbe a kategóriába esnek és e részben nem lehet politikai nézeteltérésekre hivatkozni. Mert arról talán még lehet vitatkozni, hogy Kun Bélának, mikor az országot hatalmukban tartották, kormányzati cselekvéseik dolgában politikai elbírálás alá esnek-e, de arról nem, hogy amit az országból kivittek, az nem volna lopott, vagy rablott jószág.

Ehhez hozzájárul a kamarának az a közgyűlési «deklarációja», melynél fogva a védők a most folyó kommunista-perekben óvakodjanak a gyanus pénzforrásoktól. Már ennél a határozatnál fogva is köteles volt minden védő annak a szorgos kutatására, hogy díjazása honnan származik. Voltunk sokan, akik kezdetől fogva azon az állásponton voltunk, hogy kommunistát nem védünk s ha igen, akkor csak díjazás nélkül, minthogy ez minden körülmények közt gyanura és presztízvesztésre fog vezetni. Ime igazunk volt.

A kérdés másik része a vád képviselőjének és a büntetőtanács vezetőjének eljárására vonatkozik. Véleményem szerint a védők eljárását nem volt szabad nyílt ülésben szóvá tenni, mikor a honorárium származása nem tárgya a vádnak, sem a törvényszéknek nem volt szabad az Ágoston Péter és társai ellen más ügyek miatt folyó tárgyaláson a védőket felelősségre vonni. Ezek a felszólalások a perrendtartás szellemébe, sőt nyílt tilalmába ütköznek, amik pedig azontúl történtek: új védők kirendelése és a régi védők elmozdítása, az egyenesen törvénybe ütközött, mert az elnöknek tudnia kell, hogy védőt a Bp. 58. §-a értelmében csak a kamara rendelhet ki és csak sürgős esetben az elnök, de akkor is a törvényszék elnöke. Sürgősség esete azonban egyáltalában nem forgott fenn, mert a kamara egy óra alatt intézkedhetett volna.

Ezek a törvénysértések azonban csak kisebb részei a sérelemnek. Sokkal nagyobb ezeknél az, hogy a vádhatóság és a tanács elnöke a védelem rendszerét és alapját támadták meg meglepetésszerű szenzációikkal, megfélekezve arról, hogy a védelem éppen olyan közfunkció, minő az övék. Tegyük fel, hogy az a fikció, mintha a védők lemondtak volna, nem bír alappal, aminthogy nem bír; tegyük fel, hogy lemondtak volna, de a vádlottak ezt el nem fogadják s ez esetben az Ü. R. kötelezése szerint a védők még 30 napig a védelmet ellátni kötelesek: miféle helyzet bonyolódna ki abból, mikor a védők az ő megbélyegzésük után már befelé és kifelé elvesztették tekintélyüket, szavahihetőségüket s ami a lényeg: bátorságukat! Mi lesz a védelem

szent hivatásából, ha a törvényszékkel szemben nem a vádlottaknak, hanem a törvényszéknek kedves védők fognak állni? S mi lesz a jogszolgáltatásból általában, ha ez az iskola hódítani fog és az ügyészek a vádlottak üldözése mellett a védők honorárkérdéseiben is turkálni fognak, holott ehhez ezen a világon semmi közük?

III.

Dr. Friedmann Bernát: A népbiztosi bűnügy során felmerült védői incidens tárgyában helyreállt a béke. Helyes, hogy így történt. Nem volt szükség egy ily csúnya jelenet felidőzésére. A vádhatóság már a honorálási összegek normális voltából is láthatta, hogy a védők nem tudhatták, hogy díjazásuk a kicsempészett száz és száz milliókból ered.

Az ügy különben sem befolyásolhatja a fogva levő vádlottak bűnösségét vagy büntelenségét. Tehát nem is tartozott a tárgyalás anyagához.

Nem kétlem, hogy a közvádlo urat csak hazafias felháborodása ragadta a neheztelt nyilatkozat megtételére. Tény azonban, hogy nem volt nagyon szerencsésen megfogalmazva, mert mi távol állók, mind azt hittük, hogy a közvádlo úr nem fogna így általánosítani, ha nem lennének kétségtelen bizonyítékok a kezében, hogy a védők mind tudták, hogy fáradozásaik jutalma az országból kicsempészett milliókból származik. De láthatja ebből az incidensből is, hogy mennyire igaza volt Kozma Sándor főügyésznek, a kir. ügyészi intézmény megalapítójának, midőn az ügyészi testülethez intézett első körrendeletében óva inti közgeit, hogy sohase engedjék magokat szenvedély által elragadtatni és se tekintélyüket, se hatalmukat, hanem csak bizonyítékaikat vessék latba vádjaiak megtételénél.

Nézetem szerint egyedül az ügyvédi kamara őrizte meg ez esetben az országot egy világra szóló törvénykezési botránytól tárgylagossággal. Mert az is botrány lett volna, ha a védők visszavonulnak s új védők foglalták volna el helyeiket. Egy ilyen bonyolult bűnügyben, nem ismerve az ügynek minden részletét, 60 napi tárgyalása után védőként beugrani csak kigunyolása lett volna a védői hatásnak, de nem valami jó fényt vetett volna törvénykezésünkre az sem, ha a védők minden tiltakozás nélkül zsebre vették volna nyilvános meggyanúsításukat. Nagyön helyén és tapintatos volt tehát az ügyvédi kamara utasítása, hogy a védők csak folytassák híven és becsületesen védői tisztüket s hagyják az elégtételadás kérdését akkorra, ha a külön vizsgálat megállapította létszen azt, hogy a nekik fizetett honorárium provenienciáját nem tudták.

Joggal vetődik fel azonban az a kérdés, hogy a védő urak jogosítva voltak-e feleik feloldozó nyilatkozata nélkül megtagadni a további képviseletet.

Az ügyvédi rendtartás 41. §-a jogot ad ugyan az ügyvédnek, hogy a képviseletet felmondhatja, de kötelességévé teszi, ha felmondja a képviseletet, azt 30 napig még «híven vinni», ezalatt «a felet minden hátrány ellen megóvni köteles». Már pedig az kétségtelen, hogy a vádlottaknak sérelmével járt volna, ha a tárgyalások további folyamán nem az, akiben bíznak, nem is az, aki ismeri az ügy teljes folyamatát, hanem egy neki teljesen ismeretlen ügyvéd, aki a per anyagát nem ismeri, képviselte volna érdekeiket.

Formailag tisztán áll tehát a kérdés. Nem volt joguk.

Csak hogy ez esetben nem arról van szó, hogy a védők felmondták volna a képviseletet, hisz feleikkel nem voltak semmi összeütközéseik. Hanem arról van szó, hogy tartozik-e az ügyvéd a reputációja és tisztessége ellen intézett támadást hallgatással tűrni.

Erre is azt kell mondanom: nem! Az ügy elvállalása nem jelenti s nem jelentheti azt is, hogy a védő az ügyvédi rendtartás 45. §-ánál fogva az önérzetét sértő támadásokat is eltűrni tartozik, s nem is hiszem, hogy a fegyelmi bíróság ily esetben, ha az sül ki, hogy a védő indokolatlanul lett önérzetében megsértve, s a tárgyalást vezető elnök részéről nem kapott elégtételt, a távozást fegyelmi vétségnek minősíthesse.

A tanulság ebből pedig az, hogy nem célszerű a per anyagához nem tartozó külön izgalmakat szükségtelenül belédobni a tárgyalásba, akkor ilyen kellemetlenségek nem merülhetnek föl.

A gyárban elhelyezett gép jogi helyzete tulajdonjog fenntartása esetén.

A m. kir. Kúria 1919. évi január hó 9-én P. VII. 4578/1918. sz. a. ítéletet hozott, melynek helyessége ellen komoly aggodalom van.

A tényállásból annyi kivehető, hogy a tulajdonjog fenntartásával eladott gőzkazánt gőzmalom épületébe beépítették. Ez az ingatlan később végrehajtási árverés alá került.

A gőzkazán eladója érvényesítette fenntartott tulajdonjogát, de sikertelenül, mert a bíróságok kijelentették, hogy az ingatlan vevője megvette az épülettel együtt az abba beépített gőzkazánt is, még pedig a kúriai ítélet indokolása szerint azért, «mert a dolog természetéből folyik, hogy a kazán a gőzmalom épületébe való beépítés folytán azzal olyan szilárd és állandó összeköttetésbe került, hogy az annak, míg az összeköttetés tart, már nem is annyira tartozéka, mint inkább alkatrészének tekintendő»; ennél fogva helyesli a Kúria a fellebbezési bíróságnak azt az eljárását is, mely szerint ez mellőzte a bizonyításfelvételi elrendelését a «kazán mikénti elhelyezése iránt, illetve abban a kérdésben, hogy állagának sérelme vagy lényegesebb értékcsökkenés nélkül a gőzmalom épületéből elválasztható-e? mert akkor, midőn oly gőzmalmi alkatrészből van szó, mely csak a gőzmalom épületébe való beépítéssel és ily módon való szilárd elhelyezéssel vehető csak használatba, már ez alapon megállapítható jogilag, hogy a beépített dolog oly szoros kapcsolatba került a földologgal, hogy annak jogi sorsa az ilyen kapcsolatba került mellékdologra is kiterjed».

A Kúriának ez az ítélete sehogyan áll azon a jogászai magaslapon, melyet a Kúriánál megszoktunk.

A Kúria a jelen ítéletben a tartozék és alkotórész fogalmait teljesen összezavarja, «nem annyira tartozék, mint inkább alkatrész» ez annyira jogásziatlan kifejezés, mintha nem is a Kúria használna volna; a fogalomzavart fokozza még az, hogy az ítélet földologról is, mellékdologról is szól.

Ennek a fogalomzavarnak a sajnos következménye az lett, hogy a Kúria a bizonyítást éppen a főkérdésre vonatkozólag nem találta elrendelendőnek, holott ennek a jogesetnek a sorsa éppen attól függ, vajjon miképpen helyezték el a gőzkazánt az épületbe, mily kapcsolat áll fenn a gőzkazán és az épület között és hogy a gőzkazánt az épülettől el lehet-e választani anélkül, hogy a kazán vagy az épület nagyobb értékcsökkenést vagy az állag nagyobb sérelmet szenvedjen? A «dolog természetéből» pedig éppen semmi sem folyik.

A Kúria ítéletében észlelhető fogalomzavar némi mentségéül szolgálhat az, hogy nálunk még mindig az osztr. ptkv. 457. §. rendelkezéseit (fenntartva az ideigl. törv. szab. 21. §. által) alkalmazzák. Az osztr. ptkv. pedig — amint ez köztudomású — a tartozék fogalmát az akkori doktrína szerint hiányosan és zavarosan határozta meg, úgy, hogy soha sem tudja az ember vajjon az osztr. ptkv. igazán tartozékról vagy alkatrészből szól. Ezért végzetes hiba volt, hogy az a helytelen fogalommeghatározás átment törvényeinkbe, így nevezetesen a végrehajtási törvénybe, melynek 149. §-a oly tartozékról szól, mely az ingatlantól állaga sérelme vagy nagyobb értékcsökkenés nélkül el nem választható. Ez azonban már nem tartozék, hanem alkatrész, amint ezt Imling a «végrehajtási törvény magyarázata» című munkájában nagyon helyesen megjegyzi.

A jelen jogeset fényesen bizonyítja, hogy helyes jogi distinguálás és helyes jogi minősítés nélkül helyesen dönteni nem lehet.

Az eldöntött jogeset pedig sokkal nagyobb jelentőséggel és a téves döntés sokkal nagyobb következményekkel bír, mint az az első tekintetre látszik. Fontos közgazdasági kérdés helyes megoldásáról van szó. Arról van szó, vajjon a gépgyárost, ki a gépet tulajdonjog fenntartásával adta el, mily korlátok közt kell védelemben részesíteni egyáltalában és különösen a vevő jelzálogos hitelezőivel szemben?

Nem lehet ezt a kérdést az osztr. ptkv. 457. §-ának szabályai szerint megoldani, mely §. azt mondja, hogy a zálogjog kiterjed az elzálogosított tulajdonához tartozó részekre, növedékre és tartozékokra, mert ez teljesen általános, nem is vonatkozik csak a jelzálogra, és az osztr. ptkv. nem ismervén a pactum reservati dominiit, erre már csak azért sem vonatkozhatik; de nem lehet a kérdést a végrehajtási törvény 149. §-a alapján sem megoldani,

mert ez a §. — amint említettem — a tartozék és alkotórész közt különbséget nem tesz.

Nem lehet ezen a kérdésen egyszerűen átsiklani, amint az gyakran tapasztalható, mert igen fontos problémáról van szó, mely megköveteli, hogy a bíró a dolog lényegébe mélyen behatoljon.

A kérdés közgazdasági jelentőségét megvilágítja már az az egy körülmény, hogy pl. Németországban 1908. évben a tulajdonjog fenntartásával eladott gépek vételárát *másfél milliárd* márkára becsülték.

Emelkedik a kérdés közgazdasági jelentősége különösen a mai zűlést pénzviszonyainkra való tekintettel, midőn minden vállalkozó kénytelen lesz egy fokozottabb termelés érdekében minden hiteleszközt igénybe venni. Mint ilyen pedig jelentkezik éppen az említett paktum, mely nagyon alkalmas a nálunk még mindig meg nem honosodott ingójelzálogot egyelőre pótolni, mert a vétel tárgya egyszersmind mintegy zálog tárgya is. Az eladó ugyanis biztosítja vételári követelését a szerződés tárgya által, tudva, hogy ha a vevő a vételárát meg nem fizeti, visszakaphatja az eladott gépet. A vevőnek nincs szüksége kezesre vagy más biztosítékra, ami által a neki szükséges gép megszerzése nagyon meg van könnyítve. Látni való tehát, hogy éppen a mai viszonyok közt meg van minden ok arra, hogy a hitelezőt — az eladót — a legmesszebbmenő módon megvédjük és a tulajdonjog fenntartása melletti eladástól el ne riasszuk, mert különben igen sok fontos ügylet létrejöttét megakadályozzuk, ami mindig közgazdasági hátrány.

Ily jogeset eldöntésénél abból kell kiindulni, hogy valamely dolog és alkotórésze nem lehet külön-külön tulajdon vagy dolgot terhelő jog tárgya.

Ezért mindig az az eldöntendő kérdés, vajjon a tulajdonjog fenntartásával eladott beépített gép az épület alkotórészévé vált-e, vagy nem? Ha igen, akkor a gép megszűnt önálló dolog lenni, és ennél fogva a paktum hatálya is megszűnt és az eladó elvesztette a tulajdonjogát, mely ipso jure az épület tulajdonosára átszállt; ennek jogi következménye pedig természetesen az, hogy az épület vevője ipso jure megveszi a gépet is.

Ez az, amit lehetőleg meg kell akadályozni már nemcsak azért, mivel a gép eladója elveszíti a gépet és ezenfelül rendesen — a végrehajtás alatt álló adóssal szemben — követelését is, hanem azért is, mivel a jelzálogos hitelezők — amint ez több konkrét esetről kitűnt — nem is számítottak a beépített gép értékével növekedett vételárra, miután a gép a jelzálogul szolgáló épületbe a jelzálog megszerzése után került.

Mindezeket szem előtt tartva a bíróság köteles azt a kérdést, vajjon a gép tényleg alkotórészévé vált-e az épületnek? nagy óvatossággal és alapos körületekintés mellett megoldani.

A helyes megoldás szempontjából a fontos ténykérdés az, vajjon a gép az épülettől elválasztható-e anélkül, hogy az épület vagy a gép el ne pusztuljon, lényegében vagy rendeltetésében ne változzék, avagy hogy a gép értékéhez képest aránytalanul kár ne essék az épületben. (Ptkv. törv. biz. szöve. 328. §.)

Ez a most már uralkodónak mondható szabály az, melyet bíróságaink tartanak szem előtt.

Ennek a szabálynak alkalmazását és az eladónak a fenntartott tulajdonának megvédését megkönnyíti a tervezetnek az a további szabálya (342. §. 2. p.), hogy ipar üzésére állandóan berendezett épület tartozékai (tehát *nem* alkotórészei) az ipar üzésére rendelt *gépek*, szerelvények, eszközök és szerszámok.

Ha pedig ennek ellenére egy gépet alkotórésznek minősítenek, akkor ily gépnek a fent körülírt elválaszthatatlan fizikai kapcsolatban kell állania az épülettel.

Ennek a kapcsolatnak a megállapítása képezi azt a fontos feladatot, mely elől semmi körülmények közt kitérni nem szabad.

A gépek a legkülönbözőbb módon kerülhetnek az épülettel kapcsolatba és ebben a kérdésben nagyon tanulságos a judikatura Németországban, mely judikaturával egy kis füzet («Der Begriff des wesentlichen Bestandteils», irta Umrat), behatóan foglalkozik.

Itt felsorolok csak néhány esetet:

Egy famegmunkáló-gyárban az alapzathoz csavarokkal megerősített gép *nem alkotórész*, mert sem az épület, sem a gép az eltávolítás által sérelmet vagy értékcsökkenést nem szenved. (Reichsgericht, 1902 március 5.)

Igen érdekes a Reichsgerichtnek 1904 január 2-án hozott ítélete, mely kimondja, «hogy a csavarokkal az alapzathoz erősített gép *nem alkotórésze* a gyárápületnek; ez ellenkeznék a természetes felfogással és azt nem akarhatta a törvényhozó. Az említett megerősítési mód a szokásos, mely az üzem érdekében szükséges. Minthogy pedig egy *nagy gazdasági szükségletnek felel meg az, hogy ily gépek hitelbe, a tulajdonjog fenntartásával kerülnek forgalomba, nem volna belátható, hogy ez az általánosan érzett szükséglet mikép lenne kielégíthető, ha már a gépeknek rendesen szokásos megerősítési módja is az eladó tulajdonjogát megsemmisítené.*»

A bajor legfőbb törvényszék 1904 március 7-én így ítelt: Az a gép, mely az épülethől elválasztható, anélkül, hogy a gép vagy az épület megrongáltatnék, *nem alkotórész*, nem veszítette el önállóságát. Az elválasztás folytán sem a gyár, sem a gép lényege változást nem szenved, az egyetlen következmény az, hogy a gyárápület tulajdonosának új gépről kell gondoskodnia.

Igen prägnans módon juttatja végül a Reichsgericht felfogását kifejezésre a gyűjtemény 67. kötetében közölt 1907. évi november hó 2-án kelt ítéletében: Gyár alatt oly dolog értendő, mely valamely ipari üzem céljaira berendezett épület. Ennél fogva valamely gép *csak akkor tekinthető a gyár alkotórészeként*, ha az épületbe annyira beleolvadt, hogy míg csak egy test, t. i. az épület létezik; elveszti az a gép is önállóságát, melyet kifejezetten egy meghatározott gyár céljaira egyedileg készítettek, vagy ha az épületet kifejezetten a gép kedvéért a gép körül építetik.

Az a két szedőgép, mely csavarokkal van az alapzathoz erősítve és csövekkel a gáz- és vízvezetékhez erősítve, és a nyolc gyorssajtó még *nem alkotórésze* az épületnek azért, mert egy gazdasági egységet alkotnak, ez nem mérvadó, mert az a gazdasági egység több önálló dolgot, egyesíthet magában.

A német Reichsgerichtnek ezekre és még sok más hasonló tartalmú ítéletre nézve Örtmann (egyike a leghivatottabb kommentátorai a német ptkv.-nek) a Deutsche Juristenzeitung 1916. évi 15/16. számában (759. oldal) nagy elégtétellel rámutat arra, hogy a Reichsgericht azzal a kezdetben követett gyakorlattal, mely szerint majdnem minden gépet alkotórésznek minősített, kénytelen volt a forgalom és *közgazdasági* követelmények folytán az irodalomban gyakorolt nyomás hatása alatt felhagyni és az egész vonalon visszavonulni és más helyesebb gyakorlatra áttérni.

Nálunk a gyakorlat nem tüntet fel sok esetet, és azok is ingadozó felfogást mutatnak.

A kir. Kúria 771/909. sz. ítéletében kimondta, hogy az alapzathoz csupán csavarokkal erősített, de be nem épített gépek a malomépületnek *nem alkotórészei*.

A 210/912. sz. a. hozott ítéletében a kir. Kúria IV. tanácsa — beható megfontolás után — kimondta, hogy a felperes által szállított gép, habár azt az alperes malomépületébe *beépítette*, ezáltal önállóságát nem veszítette el, és mint a malomnak *tartozéka visszakövetelhető*, mely esetben neheztítőleg hatott az, hogy a gép oly nagy volt, hogy a malomépület kapuját részben ki kellett tágtítani, hogy a gép kihozható legyen, mely munkálatokkal járó költség természetesen az igénylő felperest terhelte; de az lényegtelen, mivel a fődolog az, hogy a Kúria a részbeni falbon-tásban sem látott épületrongálást és nem látott akadályt, hogy a felperes igényének helyt adhasson.

A judikaturának ismertetése után talán nem lesz érdektelen még a jogirodalomból rámutatni arra, hogy az osztrák jog is, mely a mi jogunkat ebben a kérdésben, amint felemlítettem, hátrányosan befolyásolta, helyesen alkalmazva, a gyár gépeit nem sorozza az alkotórészek, hanem a tartozékok közé.

Unger ugyanis az osztrák jognak egyik megteremtője, kiváló ismerője és leghivatottabb interpretátora, az alapvető munkájában (System des österr. allgemeinen Privatrechts) az I. köt. 55. §. 7. jegyzetében utalva az osztrák jogíróknál tapasztalható fogalomzavarra (Begriffsverwirrung) a 9. és 42. jegyzeteiben épen a gyárban elhelyezett gépekkel foglalkozik és annak a nézetnek ad kifejezést, hogy a *gépek ingók* maradnak, külön foglaltatás stb. tárgyai lehetnek, *nem alkotórészei* az épületnek, hanem az épülettel együtt a gyár céljainak szolgálnak.

Végül nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy a ptkv. tervezete a fent már említett 342. §. utolsó bekezdésében foglalt

rendelkezéssel kívül, mely szerint ugyanis a gépek az ipar üzére berendezett épület tartozékai (és nem alkotórészei), még más fontos rendelkezést is tartalmaz. A 339. §. ugyanis úgy rendelkezik, hogy a telek alkotórészei közé tartoznak az épületek, az utóbbiak alkotórészei közé pedig az épület előállítására végeztetett dolgok. Hogy utóbbiak közé a gépeket rendesen sorolni nem lehet, nyilvánvaló.

Mindezeket összefoglalva abban a kérdésben, vajjon a gyárban elhelyezett gépnek mi a jogi sorsa, az a helyes felfogás, mely szerint *szabályként áll az, hogy ilyen gép a gyárnak, illetve gyárápületnek nem alkotórésze*, hanem csakis tartozéka, melynek rendeltetése az, hogy a gyár céljának szolgáltson. Ennél fogva mint további *szabály áll az, hogy a tulajdonjog fenntartásával eladott és a gyárba elhelyezett gépre nézve az eladó fenntartott jogát érvényesítheti.*

Nem lehet, hogy az a gép, melyet ingóként azzal a rendeltetéssel állítanak elő, hogy valamely gyár céljának szolgáltson, ingó minőségét elveszítse már annál fogva, hogy rendeltetésének megfelelően a gyárápülettel kapcsolatba hozzák. Ily kapcsolat nélkül a gépet használatba venni és a gyár céljait elérni nem lehet. A legtöbb gépet pedig a gyárban nem lehet másképpen alkalmazásba venni, mint úgy, hogy az alapzathoz csavarokkal, cementtel stb. megerősítik, anélkül a gép folytonos rázkódásnak ki lenne téve.

Ezért nyilvánvaló annak a felfogásnak téves volta, mely a jelen sorok kiindulási alapjául szolgáló kúriai ítéletben nyilvánul meg, ahol ki van mondva az, hogy már magából a «szilárd elhelyezésből» kifolyólag «megállapítható jogilag», hogy az ingatlannak sorsa kiterjed az ingó dologra is. Ez a felfogás indokolatlan és nélkülöz minden helyes alapot is — amint láttuk — téves eredményre is vezetett.

Sohasem szabad a szilárd elhelyezésből, a szoros kapcsolatból vagy az u. n. beépítésből egymagában tehát az u. n. «dolog természetéből» következtetést vonni arra, hogy a gép önállóságát elvesztette, hanem minden esetben szigorú, pontos és lehetőleg a helyszínen eszközölt megvizsgálás után szabad csak dönteni afelett, vajjon a gép és épület közt létesített kapcsolat olyan-e, hogy az épület és gép mintegy fizikai (de nemcsak gazdasági) egység jelentkezik-e?

Sohasem szabad a gépnek alkotórészi minőségét úgy szólva ráfogás útján megállapítani, hanem a gépet *szabályként* tartozéknak kell tekinteni és csak *kivételesen* megállapítani, hogy alkotórészről van szó. Ennek a kivételnek előfeltételei szigorúan megvizsgálandók és csak akkor állapítandók meg, ha a gép vagy az épület az elválasztás folytán elpusztulna, lényegében vagy rendeltetésében megváltoznék vagy ha aránytalan nagy értékcsökkenés következne be, valamint megállapítandó a kivétel fennforgása abban a ritkán előforduló esetben, ha a gépet az épület előállítása végett illesztették be.

Nagyon kíváncsi volna, ha bíróságaink e kérdés fontosságát felismernék, ha számolnának azzal, hogy a gyáripárunk minden elképzelhető törvényes támogatásban a bíróságaink által is részesítendő.

Egy szilárd, állandó gyakorlatot kell létesíteni. A gépgyáros, ki gyártmányát tulajdonjog fenntartásával adta el, ne legyen kitéve annak, hogy pénzét és tulajdonát is elveszítse, mert ezzel nemcsak az az illető gépgyáros károsodik, hanem nagy közgazdasági hátrány is beáll.

A szóbanforgó kérdésben kifejtendő helyes, állandó bírói gyakorlat nagy részben hozzájárulhat közgazdaságunk felépítéséhez.

Dr. Schuster Rudolf.

Katonai és polgári büntetőbíróság ítélezése ugyanabban az ügyben.

Már a háborút megelőző időben is sokaknak volt az az álláspontunk, hogy a közönséges (nem tisztán katonai természetű) bűncselekményekre vonatkozólag nincs jogosultsága külön katonai és polgári büntetőbíróságnak.

Nincs pedig azért, mert valamint a polgári jog és igazság csak egy lehet egy jogállamban polgárra, katonára egyaránt, úgy a büntetőjog és igazság is csak egy lehet.

Különösen áll ez egy oly országban, hol általános védköte-

lezettség van, ahol tehát minden polgárból katona és minden katonából ismét polgár lesz.

A békés időkben azonban ezen kérdés körül nagyobb viták nem voltak. Konfliktusok polgári és katonai bíróság között csak ritkán és jelentéktelen esetekben keletkeztek. Rendszeren a «szökött katona» esetében, aki fölött a polgári büntetőbíróság ítélt, persze nem tudva, hogy a vádlott szökésben levő katona s ami azután később kiderül, a kir. Kúria volt kénytelen (évenként 10–15-ször) kimondani a törvénysértést és az ügynek a katonai bírósághoz áttételét.

Figyelmesebben csak akkor ügyelt rá erre a — most látszik csak mennyire fontos — kérdésre a jogász közönség, amikor 1914 július 1-én életbelépett a honvédség katonai büntető perrendtartásáról szóló 1912:XXXIII. tc., melynek 14. §-a felhatalmazza a magyar minisztériumot, hogy mozgosítás vagy háború tartama alatt a polgári büntetőbíráskodás alá tartozó egyéneket az említett §-ban felsorolt bűncselekmények miatt rendelettel a honvéd-büntetőbíráskodás alá helyezheti.

A Jogtudományi Közlöny 1914. évi október 2-ikán megjelent számában rögtön rámutattam ennek a rendelkezésnek nagy fontosságára. Arra, hogy ennek folytán a polgári egyének a magyar közjog szerint nem létező katonai büntetőtörvénykönyv hatálya alá kerülnek a háború alatt annyira ominózsá vált 327. §-nak is, mely minden az ellenségre nézve előnyös, illetőleg a saját haderőnkre hátrányos tettet vagy mulasztást oly szigorúan sújt. Kimutattam ott, hogy mennyivel helyesebb lett volna a kérdést Németország példájára akként rendezni, hogy a katonai honvéd-bíróságok nem a katonai Btk., hanem a magyar Btk. megfelelő, esetleg szigorított §-ai alapján ítélték volna a szóbanforgó bűncselekmények tárgyában.

A természetesen előrelátható konfliktusok csakhamar ki is törtek, még pedig ép a Kbt. 327. §-ának magyarázata körül.

Az első összeütközés az 1915. év elején a szegedi szállítók-nak ismert ügyében történt, amelyben a szegedi törvényszék és tábla a vád tárgyává tett szállítási visszaéléseket, mint a hadierő hátrányát előidéző cselekményeket a szegedi honvédbíró-ság hatáskörébe utalta. Ezzel szemben a Kúria az 1915:XIX. tc.-be ütköző bűncselekmény fennforgását állapította meg, minek folytán a polgári állású szállítók bűnügye megmaradt az illetékes polgári büntetőbíróságnál, az ugyanezen ügyben érdekelt katonai egyének ellen pedig az illetékes katonai bíróság járt el.

Edvi Illés Károly a Külügy-Hadügynek 1916. jan. 2-án kelt számában részletesen rámutatott azokra az inkonvenienziákra, amelyek a katonai és polgári büntetőbíró-ságnak ugyanazon ügyben való ítélezéséből származhatnak. A baj megelőzésének módját abban látta, hogy minden oly esetben, midőn a katonai és polgári egyének bűnügye elválaszthatlan összefüggésben van, előbb a katonai büntetőbíró-ság hozza meg ítéletét, mely azután szilárd alapjául szolgálhat a polgári büntetőbíró-ságnak ama kérdés eldöntésénél, hogy megszegte-e az illető katonai vádlott hivatali köteletségét vagy nem.

Edvi Illés Károly szeme előtt azonban itt főleg az 1915. évi XIX. tc.-ben foglalt bűncselekmények lebegtek, különösen pedig az a — tényleg igen sokszor előfordult — eset, amikor polgári egyén a szállítások kapcsán katonai személyeket megvesztegetett.

De még a cselekményeknek ezen kategóriájára sem fogadhatjuk el az általa ajánlott megoldási módot, mert a polgári bíróság nem köteles bevárni a katonai bíróság eljárásának befejezését s még kevésbé kötelezi őt a katonai bíróság ítélete akár a ténymegállapítás, akár a minősítés kérdésében.

Aminthogy a polgári bíróságok a katonai egyének ellen folyamatban levő eljárástól mindig egész függetlenül jártak el hasonló ügyekben. Olyan ügyekben is, amilyenekre Edvi Illés Károly gondolt. Tehát, pl. amikor egy polgári egyén, akinek lovát a katonai kincstár megvette, a lovat kezelő altisztet megvesztegette abból a célból, hogy ez cserélje ki a megvett jó lovat egy másik rossz lóval — a Kúria — megváltoztatva a törvényszék ítéletét, mely a polgári vádlott cselekményét az 1915:XIX. tc. 10. §. 1. bekezdésébe ütköző megvesztegetésnek minősítette, bűnösnek mondta ki a vádlottat az altiszt mint tettes által elkövetett s a Btk. 333. §-ába ütköző s a 336. §. 9. p. alá eső lopásban mint felbujtót, nem törődve azzal, hogy a katonai bíróság közhivatalnoknak fogja-e tekinteni az altisztet, megvesztegetésnek fogja-e minősíteni cselekményeit, vagy más cselekménynek,

illetve egyáltalában bűnösnek fogja-e kimondani, vagy sem. Amint-hogy viszont a katonai bíróságot sem kötötte a polgári bíróság-nak ítélete.

Elvi élel is kijelentette a Kúria (B. IV. 4075/1917. számú ítéletében), hogy oly esetben midőn a tettes cselekménye felett a katonai büntetőbíró-ság ítélt, a felbujtó pedig polgári büntetőbíráskodás alá tartozik, a felbujtás folytán elkövetett bűncselekményt annak meghatározása végett, hogy a felbujtás mikép minősül, a Btk. rendelkezése szerint kell értékelni.

Itt van, pl. a most tárgyalt ú. n. Tisza-pör. A vád tárgyává tett bűncselekmény a legtovábból sem katonai természetű, hanem közönséges gyilkosság, amelynek felbujtói polgári egyének, tettesei pedig katonák. Már ha katonák, mert úgylátszik ez sem egészen biztos.

Jogászembernek nem is jó azokra a lehetőségekre, helyesebben lehetetlenségekre gondolni, amelyek ebből a kettős ítélezésből bekövetkezhetnek. Különösen abból, ha a két ítélet egymásnak ellentmondó lenne. Ha pl. a polgári bíróság A. polgári vádlottat bűnösnek mondaná ki abban, hogy B. katona-vádlottat reábirta gr. Tisza István megölésére; a katonai bíróság azonban B. vádlottat fölmentené. Vagy viszont előbb a katonai bíróság ítélné el B. vádlottat amiatt, hogy A. felbujtására gr. Tisza Istvánt megölte, a polgári bíróság pedig A.-t fölmentené.

De ez csak a legegyszerűbb eshetőség. Ám elképzelhető számos bonyolultabb eset.

Kérdem tehát: helyes-e, fenntartható állapot-e ez egy jogállamban?

Lehetséges-e, hogy együtt és közösen elkövetett ugyanazon bűncselekménynek egyik tettese ellen a polgári, másik tettese ellen a katonai bíróság járjon el és hozzanak egymásnak ellentmondó ítéleteket!

Megengedhető-e az, hogy ennek folytán aszerint, amint a közönség a polgári vagy a katonai bíróság gyakorlatát tekinti szigorúbbnak, a vádlottak mindent elkövettek avégből, hogy cselekményük az enyhébb praxisú bíráskodás alá kerüljön.

Így igen jól emlékszem arra, hogy a védelem a Kúria gyakorlatát az 1915:XIX. tc. alkalmazása körül szigorúbbnak tartván a katonai bíróságoknak a Kbt. 327. §-a körül kifejlődött gyakorlatánál, mindent elkövetett az ügynek katonai bíróság hatáskörébe juttatása érdekében, ami azután természetesen hatásköri összeütközéseket is vont maga után.

Hogy az ilyen hatásköri összeütközések eldöntése körül követendő eljárásnak az 1914. évi 7734. számú honvédelmi miniszteri rendelettel történt szabályozása mennyire hiányos és mily inkonvenienziákra vezethet, arra már rámutatott a Külügy-Hadügy igazságügyi mellékletének 1915. dec. 15-én megjelent számában. A Jogtudományi Közlöny 1918. febr. 24-iki számában pedig ajánlottam, hogy miután olyan esetben, amikor a kir. Kúria és a legfelsőbb katonai törvényszék a hatásköri összeütközés kérdésében (az előírt iratváltás útján) megegyezni nem tudnak, mely esetben a konfliktusnak nincs bírása, létesíttessék egy vegyes hatásköri bíróság, mely a kir. Kúria büntető szakosztályának három bírójából és a legfelsőbb honvédtörvényszék három tanácsosából állana a Kúria másodelnökének elnöklelte alatt s amely azután eldöntené (de természetesen még a tárgyalás megkezdése előtt) az ilyen konfliktusokat.

Természetesen a leggyökereesebb és leghelyesebb eljárás volna, amint már említettem, a külön katonai bíróságok megszüntetése, amiről tudomásom szerint illetékes helyeken az 1917. vagy 1918. évben, de még a «forradalom» előtt a legkomolyabb tárgyalások folytak.

Átmenetileg a fentebb ajánlott hatásköri bíróság mintájára vegyes bíróságok működhetnének azokban az ügyekben, amelyekben katonai személyeknek közönséges bűncselekményei szerepelnek. A tisztán katonai deliktumokra (fegyelemsértés stb.) nézve megmaradnának a csapatbíró-ságok. A közönséges és katonai bűncselekményeknek megkülönböztetését a honvédség büntető perrendtartásáról szóló 1912:XXXIV. tc. is ismeri a honvéd-büntetőbíráskodás időbeli terjedelmét szabályozó 16-ik §-ában.

Ha a közönséges bűncselekményekre nézve megszűnnék a katonai bíróságok hatásköre, akkor megszűnnék az a visszatetsző jogi football-játék, amely egyes bűnpereknek a joggyakorlati vagy pláne politikai konjunktura szerint egyik vagy másik bíróság elé terelése körül látható, megszűnnék a polgári- és büntetőbíró-ságok

között a verseny abban az irányban, hogy egy ilyen közös vagy vitás ügyben melyik tartson előbb tárgyalást, megszűnnék a lehetősége annak a törekvésnek, hogy az egyik bíróság pártatlansága és függetlensége a másik fölé helyeztessék (mintha ez irányban lehetne fokozatokról beszélni), szóval megszűnnék mindaz az igazságszolgáltatási anomália és nonszensz, amiről a régi jó békés időkben mi jogászok álmodni sem mertünk volna s aminek kiirtása sine qua non-ja a jogrend és jogbiztonság valódi helyreállításának.

Dr. Mendelényi László.

Elmélet és gyakorlat a jogban.*

V. A jogtudományok és joggyakorlat történelmi értékelése.

A mi kitűnő Zsögödünktől hallottam egy ízben előadás közben, hogy még most is valahányszor telefont lát, csodálja a találmány nagyságát, de még inkább csodálkozik azon, hogy a mai fiatalság olyan természetesnek találja és eszébe sem jut a csodálkozás. Valójában azonban minden alkotásnak ez a sorsa, ha megszokottá válik s az újdonság vagy ritkaság patinája lekopik róla. A magánjognak hatalmas rendszereiben is évezredes, a maga nemében bámulatraméltó, nagy alkotás áll előttünk s azoknak, akik eredményét felhasználják aligha fog eszükbe jutni, hogy ez eredményeket megcsodálják. Pedig ha igazságosak akarunk lenni, hasznossági vagy tudományos értékelésétől eltekintve, csupán az évezredes fáradozást tartva szemünk előtt, csodálni vagy legalább is méltányolni kell tudnunk a végzett munkát. Méltányolni kell tudnunk azt, hogy a magánjog fogalmi rendszerében az emberi értelem a családi élet és gazdasági forgalom ezerféle, változatos viszonyaiba rendet tudott belevinni, s ezzel a közösség érdekében való törvényi rendezést lehetővé tette. Gondolnunk kell arra, hogy ügyletkötéseinknél számtalan igazságossági jogi elv igazt utba s a magánjog intézményei arról is gondoskodnak, hogy az ügyletkötésnek hathatós biztosítékai legyenek. És nem szabad elfelednünk, hogy az apró részletekig kidolgozott gondolati építmény, amelynek magánjog a neve, tulajdonképpen a primitív társadalmak egy tiltó parancsával kezd a semmiből kialakulni s ezt a parancsot senki jobban meg nem ragadta, mint Rudyard Kipling a Jungle könyvben, amidőn a farkasfalkának törvényeit írja le:

When ye fight with a Wolf of the Pack Ye must fight
him alone and afar,
Lest others take part in the quarrel, and the Pack
be diminished by war.**

A magánjog csirája az a parancs, amellyel a primitív horda megtiltja tagjainak, hogy két társuknak viszályába beleavatkozzanak, illetve rájuk bizza azt, hogy vitás ügyüket párviadallal vagy másként intézzék el. Minél primitívebb valamely társadalom, annál kevésbé kíván a közösségi érdek a vita lokalizálásán, a vitalkozókra szorításán kívül egyebet, s minél fejlettebb valamely társadalom, annál több olyan közösségi érdek lép fel, amelyek e vitának bizonyos irányban való eldöntését parancsolják. A társadalmi fejlődés szükségletének hatása alatt, attól a kortól, amelynek társadalmi az egyének érdekösszeütközésébe belenyúló közösségi érdeket egyáltalán nem ismert, egészen a mai magánjogi kódexekig óriási és fáradságos utat kellett az alkotó észnek befutnia, s feladatából a tudományos gondolkodás is kivette a maga részét.

Amidőn a rendezettebb közösségi élet a primitív társadalmakban kizárta a folytonos belső harcot, a viszálykodókat arra kényszerítették, hogy a döntő párviadal, vagy egész nemzetségükre kiterjedő háborúskodás helyett a törzsfő vagy főpap elé terjesszék vitájukat döntés végett, akkor elképzelhetetlenül nehéz lehetett az ítélkezés még azokban az egyszerű érdekösszeütközésekben is, amelyek egy fejletlen társadalomban felmerülhettek. Az őskor themistese isteni sugallattól várta útbaigazítását, a felek által bemutatott áldozatok füstjéből, bűvös versek, imák hibát-

lan elmondásából ítélte meg azt, hogy kinek javára ítéljen. Az őskori görög társadalmakban is nagy szertartások előztek meg minden bíráskodást, amelyet a nép vénei végeztek varázspálcával kezükben, nagy hallgatóság jelenlétében. Az Ilias színesen írja le azt a látványt, amelyet az őskori bíráskodás nyújtott:

«A piacon sokaság nyüzsgött, pör folyt le előttük:
Két ember pöröli egymást vérdíjnak ügyében;
Bizonyozott az egyik, hogy díját mind kifizette,
Másik meg tagadá lerovását véradójának.
Mindegyik azt kéré, hogy ügyükben döntsön a bíró.
A két pártra szakadt népség bízattva zajongott;
A tömeget híradók csigatták, míglen a vének.
Szép simára csiszolt köveken szent körben ülének,
Jóhangu híradók bojtát tartván kezeikben.
Majd fel-felkeltek s felállva ítéltek e bottal;
Két talentum a kör közepén volt tiszta aranyból,
Annak díjául, ki a pört legjobban ítéli.»

Valószínűleg igen korán rájöttek a gondolkodók arra, hogy az egyes eset önmagából meg nem ítélhető, hanem csupán bizonyos parancsoló általános elvekből. A Sokrates nevéhez kapcsolódó filozófiai mozgalom, melynek éle az ókor ügyvédei a sophisták ellen irányult, bölcséleti megalapozást kívánt adni annak a törekvésnek, amely az egyedinek esetlegességei, változásai helyébe az általános elvekhez akarta fűzni a gondolkodást és így biztonságot teremteni az erkölcs világában. Ezeket az általános elveket azonban legalább a jog terén az ókorban csak a római kereskedelmi jellegű világbirodalom tudta a maguk nagy gazdagságukban kifejleszteni, mert csak a lassanként egyenlő polgárjogot biztosító, világkereskedelmi és világforgalmi római birodalomban léptek fel nagy számmal és parancsoló módon oly érdekek, amelyek a társadalomnak az egyének ügyletkötéseibe, a magánjogi életbe való benyúlását követelték. Az a fejlődés, amely a XII. táblás törvénykönyvtől a Justinianusi kodifikációig terjed túlságosan ismert ahhoz, hogy akár csak vázlatos leírására volna ezúttal szükség. Azonban egyes jellemző mozzanataira mégis rá kell mutatnunk.

Elsősorban is mindjobban bebizonyosodik az, hogy a rómaiak igen nagy mértékben merítették a meglevő jogrendek szabályai-ból, intézményeiből. Ha talán nem is felel meg a valóságnak az, hogy már a XII. táblás törvényt megelőzőleg a görög jog tanulmányozására bizottságot küldöttek Athénbe, annyi bizonyos, hogy az idegen népek jogait nem csak a kereskedelmi jog kiépítésénél kellett folyton figyelembe venni, hanem a provinciák igazgatásánál is alkalmazták az illető tartomány jogát annyiban, amennyiben Róma politikai és gazdasági érdekeit nem sértette. Vagyis a római jogfejlődésben döntő szerepet játszott az idegen népek jogának tanulmányozása, összehasonlítása, az idegen népek intézményeinek, szokásainak megfigyelése, amely nélkül Róma merev városi joga sohasem válhatott volna az egész akkori világ forgalmi jogává.

Másodsorban nem szabad megfeledkezni arról, hogy Rómában már a jogfejlődés kezdetleges stádiumában jogi iskolák keletkeznek, amelyek a szabályok tömegében elveket és rendszert kerestek. Ezek az iskolák nagyban hozzájárulhattak annak a tisztá fogalmi rendszernek kidolgozásához, amely nélkül nem csak szabatos jogszabályokat nem lehet felállítani, hanem a szabályok tömegét áttekinteni és alkalmazni sem lehet. A római jogászok dogmatikai munkájának köszönhető, hogy a forgalom ezerféle viszonyaiban a jog alapfogalmaival rendet tudtak a gondolkodás részére teremteni és fogalmilag követni tudták mindazon gazdasági jelenségeket, amelyeket az akkori világkereskedelem felvetett. Annak, hogy egy dolog különböző embereket illethet meg, jogilag a tulajdon, birtok és zálog fogalmaiba való tömörítése nemcsak a gondolat tisztázását, hanem a megfelelő gazdasági jelenségek szabatosítását, biztosabb alapokra helyezését jelentette. Ha maguk a tételek, az ítélés igazságossági elvei óriási változáson is mentek át azóta, maga a gondolati munka, amellyel a római jogtudósok az életviszonyok beláthatatlan, változatos tömegét a jog alapfogalmaival áttekinthetővé és általános tételekkel rendezhetővé tették, érték maradt a mai napig.

És nem szabad feledni a stoikus bölcseletnek nagy hatását sem a római jog fejlődésében. A római jognak nem csak elveket adott e bölcsélet, hanem a stoa poikilé tanai fegyelemre szoktatták a jogászok gondolkodását és megtanították arra, hogy a termé-

* Az előbbi közl. I. a 16. és 17. számban.

** Ha a falka egyik farkasával harcolsz,
egyedül távol harcolj vele,

Különben a többi is részt vesz a verekezésben
s a falkát háború ritkítja meg.

szetese, az egyszerű, az összhangot keresse. A stoikus bölcelet keltette bennük a természetjognak képzetét s ezzel együtt az æquitásnak a fejlődésre döntő jellegű fogalmát. Az æquitással keresték a közeledést, a visszatérést a természetnek ahhoz az egyszerű, mintaszerű törvénykönyvéhez, amely az aranykorban volt érvényes. Jól mondja Sir Henry S. Maine, hogy a római jogászok iratai között talált sok töredék alig érthető, ha a stoikus bölcelet tanait nem használjuk kulcsul, mert a stoikus filozófia volt az a légkör, amely a római magánjogot körülvette.

A magánjog rendszerének kialakulásánál, a magánjog bölcsőjénél tehát ott látjuk a szociológiai megfigyeléseket, dogmatikai munkát és stoikus bölceleti műveltséget, amelyek közreműködése nélkül a római magánjog sohasem tudta volna azt az alakját elérni, amelyben a római világbirodalom gyakorlati szükségleteit oly kitűnően ki tudta elégíteni.

A római világbirodalommal együtt a római világjognak is össze kellett omlani és újjászületése abban az időben kezdődik, amidőn a darabokra szakadt Európában kísérlet történik egy világbirodalom megalakítására. Bolognába a német császárok, s különösen III. és IV. Henrik tömegével küldte a hallgatókat, mert a központosított német-római császárság érezte, hogy milyen erőt kölcsönöz a birodalomnak az egységes, szabatos, általános tételekben szabályozó római jog. A hűbéri és rendi szerkezetű társadalmakban azonban hosszú ideig, a francia forradalomig lehetetlen volt a szabadok jogegyenlőségén felépülő magánjogi tételeket a maguk egészében érvényesíteni és ennek egyik következménye volt az, hogy a magánjog formáinak, fogalmi rendszerének fejlesztése külön vált az ítélési elvek, a tételek tartalmi rendelkezéseinek fejlesztésétől s ezzel megszakadt az az egység, amely a rómaiaknál oly hathatósan biztosította a jogfejlődést. Amíg a pandektisták évszázadokon keresztül csiszolják, szabatosítják, változtatják a jog fogalmait és kiépítik a magánjog rendszerét, addig ettől a munkától különválva folynak le azok az ideológiai mozgalmak, amelyek maguknak a magánjogi rendelkezéseknek tökéletesítésére irányultak. Csak a felvilágosodás jogegyenlősítő mozgalmának és az utilitárizmus liberálisztikus világ-felfogásának győzelmével találkozunk e két irány, a különböző nemzetek kodifikációjában. A magánjogi kodifikációk tehát a dogmatikus munkának és jogbölceleti alapú mozgalmaknak eredő vonalán helyezkednek el.

Ha a magánjognak azokat a változásait nézzük, amelyek a XIX-ik század elején történt kodifikációk óta bekövetkeztek, megint azt látjuk, hogy ideológiai mozgalmaknak hatása alatt történtek, amelyeknek középpontjában Marx és Engels tanai állnak. És a magánjognak küszöbön álló óriási, forradalmi átváltozásának ható okai között a jelenben ismét azokat a gondolatokat látjuk, amelyeket Marx és Engels agymunkája, tudományos tevékenysége hívott életre, s amelyeknek hatása alatt az egész világ gazdasági és jogi rendje úgy roppan bele a kívánt formákba, mint a hogyan a tenger vize követi az orkán akarátát.

A büntető jog fejlődésében a tudományos tevékenységnek nagy szerepe annyira közismert, hogy a tudományos munkának a büntető jogban való történelmi értékeléséhez elég néhány kiemelkedő mozzanatra rámutatni.

Európában a mai értelemben vett büntetőjog a római birodalom bukása után csak akkor kezdődik, amidőn az olasz glossatorok révén ismét elterjed a római jog. Azok a népies jogi könyvek, amelyek Németországban a XIV. században és a XV. század első felében terjednek el, az olasz jogászok munkáinak népies átdolgozásai. Ugyancsak kétségtelen nagy hatással voltak az olasz jogászok a Karolina «anyjára», a bambergi Halsgerichtsordnungra. A tételekbe szedett büntetőjog megjelenése óta szakadatlan munkát fejtett ki a dogmatika, hogy a tételeket mindjobban szabatosítsa, értelmezésüket s ezzel alkalmazásukat az egyéni önkénytől minél függetlenebbé tegye. Ugyancsak szakadatlan filozófiai mozgalmak során igyekeztek a büntetőjog rendelkezéseit tökéletesíteni. Hobbes, Spinoza és Loke kutatják a büntetés célját s alig fél évszázaddal később a felvilágosodás mozgalma, Montesquieu, Voltaire, Rousseau az új célokat új tartalommal a humanizmus szellemével telítve viszik bele a középkor kegyetlen büntetőjogába. Beccaria megadja a büntetőjogi törvényhozás bűvös jelszavát, amely a helyes törvényhozásnak kapuját megnyitja és Bentham felépíti rá a büntetőjog modern rendszerét. A felvilágosodási és forradalmi kódexek mindenütt egy hosszas

dogmatikai és bölceleti munka eredményeként jelentkeznek, ép úgy amint a XX. század második felének kódexei.

A büntetőjog leggyökeresebb átalakulása azonban a kriminológia eredményeinek értékelésével kezdődik. A büntettnak, mint társadalmi jelenségnek megfigyelése a tételes büntetőjogban kitűzött célok, érdekvédelmek részére oly hatáson fejtet ki, amelyet szolgáltatott, amelyeknek felhasználását a társadalmak nem mulaszthatták el. Maga a büntetéskimérés tulajdonképpen csak a kriminológiával szerzi meg ésszerű alapjait, mert a büntető tételek által adott kereteken belül csak a kriminológia útmutatása segíthet abban, hogy az adott esetben biztosítani tudjuk a büntetőjogi tétel célját.

Nem szabad elfeledni azt, hogy a büntetőjog alig huszonöt éves nagy átalakulásaiban a kriminológia eredményeinek csak egy részét használták fel arra, hogy az uralkodó rendet hatósabban biztosítsák. Ha a kriminológia megfigyelései, a büntetett okainak felderítése egészében érvényesülhet s ha korunk uralkodó erkölcsi világnézetével párosulva egy új kódexben sűrűsödik meg, akkor ismét tanui leszünk annak, hogy a tudományos munka minő gyakorlatilag felhasználható eredményeket tud létrehozni.

Hasonló eredményekre jutunk, ha a közjogban vagy nemzetközi jogban kutatjuk a tudományos munka jelentőségét. Az uralkodó társadalmi rend érdekei ugyan nehezzé teszik a bölceleti reflexiók érvényesülését, azonban mégis azt látjuk, hogy az alkotmányok s különösen újkori alkotmányokban a bölceleti munkának mily nagy jelentősége van. S a nemzetközi jogban elég ha Kant-ra gondolunk, aki a XVIII. század végén a porosz rendőrállamban álmodozott az örök békéről és oly határozottsággal jelentette ki, hogy ennek az eszmének feltétlen meg kell valósulni és meg fog valósulni!

Az angolok egyik legnagyobb gondolkodója Maine, a Popular Government című munkájában mennyire homlokegyenest ellenkező felfogást vitat. Szerinte a tudomány termelte új eszmék a mai művelt államokban nem vagy csak igen ritkán ébresztenek vágyat az emberekben arra, hogy intézményeiket megváltoztassák, a társadalom szerkezetét módosítsák. Az újító törvényhozás nem annyira a tudományhoz kapcsolódik, mint inkább ahhoz a tudományos színezethez, amelyet exakt tudományos kezelésre alkalmatlan tárgyak öltönek időről-időre. Ezek közé tartozik Maine szerint Bentham törvényhozási módszere, vagy pl. az a módszer, amellyel Ricardo a közgazdaságtannal foglalkozik. A történelem tanulsága az ellenkezőt bizonyítja s azt igazolja, hogy azok az eszmék, amelyeket a bölceleti gondolkodás termelt, azok a megfigyelések, amelyek a társadalmi élet törvényszerűségeinek felfedezésére törekedtek sokszor csak reformálóan, néha azonban forradalmi módon változtattak meg az emberiség világnézetét, jogrendjét, társadalmát. A történelem John Stuart Mill-t igazolja: «Az emberek gondolkodása az, ami cselekvéseiket meghatározza. Az átlagembernek meggyőződését ugyan sokkal nagyobb mértékben befolyásolja a társadalomban elfoglalt személyes helyzete, mint az értelem, azért mégis nem kis hatalma van gondolati világa felett a művelt osztály és a más társadalmi állásúak meggyőződésének. Ha tehát a művelt osztállyal általában el lehet ismertetni azt, hogy valamely társadalmi berendezés, politikai vagy más intézmény jó, egy másik pedig rossz, az egyik kívánatos, a másik pedig elítélendő, akkor igen sok történet abban az irányban, hogy az egyik intézmény elveszítse, a másik pedig megnyerje a társadalmi erőnek azt a prepondenciáját, amely fennmaradását biztosította».

Ez a történelmi vázlat elég annak igazolására, hogy a tudományos munkának a multban óriási szerepe volt a joggyakorlati szükségletek kielégítésében s a tudományos munka eredményeiből rakódtak össze azok az eszközök, amelyekkel ma gyakorlati szükségleteinket kielégítjük a jogban. Együttal az elmondottakból azt is megállapíthatjuk, hogy a dogmatikai munka mindig közelebb volt gyakorlati céljához, mint a szociológiai vagy bölceleti gondolkodás, mert a dogmatika általában mindig szemmel követte azt, hogy eredményei mennyiben használhatók, míg a szociológia és bölcelet is a használhatóság szempontjainak figyelembevétele nélkül haladt a maga útján.

(Folyt. köv.)

Dr. Bárd József.

Szemle.

Heil Fausztin

elhunyta a magyar jogtudománynak súlyos vesztesége. Mindjobban fogy a nagy juristák száma, akik a magyar kultúra aranykorából maradtak reánk s akikre, mint a nemes hagyományok élő megtestesülésére a jogászok dekadenciájának mostani szomorú idejében kétszeresen szüksége volna, hogy a háború előtti Magyarországból szellemi javainkat átmenteni segítsenek. Ezek között Heil Fausztin egyénisége tudományos és gyakorlati munkásságával egyaránt kimagaslott. Mint összes szaklapjainknak szorgalmas munkatársa a Jogtudományi Közlönyben 1875 óta fejtett ki működést. Eleinte a telek-
könyvi, majd utóbb a büntetőjog terén, amelynek egyik mestere lett. A ravasz fondorlatról (1888.) e lapokban közölt nagy tanulmánya, a lopás fogalmáról és ismérveiről szóló kétkötetes monografiája (1900/1901.) mértőföldjelzői a magyar büntetőjogi irodalomnak. De működése messze túlterjedt az ország határain. Évtizedeken át állandó munkatársa volt a Rivista Penale-nak az olasz büntetőjogi dogmatika vezető folyóiratának. Ennek tulajdonítható, hogy 1888-ban Zanardelli olasz igazságügyminiszter felkérésére az olasz Btk. javaslatáról véleményt szerkeszthetett, oly kitüntetéssel, amely kívülre magyar jogászt még alig ért. Bírói pályafutását, amely a fiúévei kir. ügyészségtől indult ki és a közigazgatási bíróságnál ért véget, a dogmatikának legmagasabb stílusú kezelése jellemzi és egyéniségének szinte végletekig vitt puritánsága életét összhangba hozta a magyar bíró kényszerű igénytelenségével. Élete szürkeségének csak a tudomány adott szint és elevenséget. Hirtelen elhunytának tragikus körülményei — hitvestársa ugyanakkor súlyos betegen fekvő, fia még mindig orosz fogságban synylódik — csak fokozzák azt a mély és őszinte részvétet, amelyet Heil Fausztin halála méltán ébreszt az egész magyar jogászvilágban.

— Az ügyvédi tanács kinevezése alkalmából — miként az Ü. L. írja -- kínos feltűnést keltett, hogy az igazságügyminiszter többeket mellőzött a kamara választmánya által kinevezésre felterjesztett régi tagok közül. Nem hallgathatjuk el, hogy a mellőzöttek között oly nevek vannak, mint Mezei Mór, Pollák Illés. Kétségtelen, hogy a miniszter csak jogával élt, midőn ezt a szelekciót gyakorolta, de a jogászok közvéleményének is kétségtelenül jogában áll a kérdés felvetése, vajjon minő nézőpontok vezethették a minisztert a kiválasztásban? Hogy az ügyvédi érdek és a kar etikai színvonala nem indokolták a mellőzést, ezt a kihagyottak névsora minden kommentár nélkül is eléggé bizonyítja. Ha pedig a miniszter gondos körültekintéssel járt el, mi oka lehetett, hogy dr. Wittchen Lajost, aki már több mint egy éve önként töröltette magát az ügyvédi névjegyzékből, felvegye a kinevezettek sorába?

— A kir. ítélőbírák és kir. ügyészek statusáról szóló 1920. évi XX. tc. 1920. szept. 4-én kihirdetett és ezzel a nappal életbe is lépett oly módon, hogy az illetményeket 1920. júl. 1-től kapják meg a bírák és ügyészek. A statutörvény rendelkezései túlnyomó részben azonosak az 1919. évi XXVII. néptörvény rendelkezéseivel. Különösen azonos az illetménytáblázat is. A törvény szerint a bírák és ügyészek rendes jövedelme csak annyiban nagyobb, mint a néptörvény szerint, hogy megtartják 1800 K képesítési pótlékukat és pedig fizetési természetű pótléknak. Ezenkívül a vizsgálóbírák pótléka ezentűl évi 2000 K lesz és ugyanilyen évi pótlékban részesül minden elsőfolyamodású bíróságnál működő ügyész. Amint a felhivatalos közleményekből előrelátható volt, a törvény csupán a törzsfizetéseket emelte jelentékenyebben, az összjövedelmeket csak jelentéktelenül. A bírák és ügyészek összjövedelme csak azért emelkedik ezidőszent mégis néhány ezer koronával, mivel 1920. aug. 1-vel minden közhivatalnoknak havi drágasági pótléka 400—600 K-val fel-emeltetett. Ezen rendezés után is csak az a helyzet tehát, hogy a bíró és az ügyész nem élhet meg javadalmazásából. Fenn-

marad ekkép az a Macaulay szerint abszurd állapot, hogy hatalmat adunk embereknek és azt kívánjuk, hogy nélkülözések közt éljenek. Új intézkedés a törvényben, hogy a három évi várakozási idő egy évvel megrövidíthető a két alsó fizetési csoportban. A megrövidítés módjait megállapítását a törvény külön rendeletre bízta és csak azt mondja ki, hogy a megrövidítésnél az ítélőbíró és ügyész tevékenységét közvetlen tapasztalatból ismerő bírósági és ügyészségi testületek véleménye figyelembe veendő. A várakozási időnek ez a megrövidítése nézetünk szerint felesleges intézkedés. A nagyobb szorgalom és képesség jutalmazására elég mód van az, hogy a bíró és ügyész sora kívül magasabb fizetési csoportba sorozott állásra régi alkalmazási helyén is kinevezhető. Mindenesetre kívánatos lett volna azonban, hogy a megrövidítés feltételeit és módját a törvény részletesen szabályozza és ne miniszteri rendeletre bízta. Ez a törvény is megszünteti azt a lehetőséget, hogy a bíró, vagy ügyész alkalmazásának helyén az ítélőtáblai, kúriai bírói, vagy főügyész-helyettesi cím és jelleg adományozásával előlépjen, a helyi előlépést szolgálják azonban részben a tanácselnöki állások és különösen a vidéki törvényszéki elnökök egyharmadának a harmadik fizetési csoportba sorozása, továbbá a második fizetési csoportba sorozott járásbírói és ügyészségi elnöki és al-
elnöki állások. Ezek a címek most sem hangzanak szebben, mint a néptörvényben hangzottak és most is csak azt ismételhetjük, hogy pusztán azért az elvált, hogy magasabb állás címét ne viselje oly bíró, vagy ügyész, aki nem tölt be ily magasabb állást, kár volt ily erőltetett címetet szerkeszteni. A néptörvény e részben legalább következetes volt és eltöltötte, hogy tényleges szolgálatban lévő bírónak és ügyésznek magasabb állás címét adományoztassék, a törvény ellenben a cím adományozását megengedi. Ez a címadományozás nyilván az előmenetelnek a pénzügyi helyzet következtében megesökkent lehetőségét pótolni hivatott szemben az elmúlt idő azon gyakorlatával, hogy tényleges szolgálatban álló bíró és ügyész címet nem kapott. A címadományozás ezen szabályozása kiegészíthető lett volna azzal a tilalommal, hogy másnak, mint bírónak, vagy ügyésznek bírói, vagy ügyészi állás címét adományozni nem szabad. A törvényben felsorolt címek közt még feltűnik a budapesti ítélőtábla al-
elnökének címe; a kúriának is, a budapesti törvényszéknek is másodelnöke van, miért kap a budapesti ítélőtábla al-
elnököt? Igaz, hogy a decentralizáció előtt is al-
elnöke volt. A bírák és ügyészek lakáspénzeit a törvény úgy szabályozza, hogy az egyes fizetési csoportokba tartozó bírákat és ügyészeket bizonyos fizetési osztályokba tartozó állami tisztviselőkkel veszi «egy tekintet alá». Ezen szabályozás ellen azaz elvi kifogásunk, hogy a status törvény alapelvével ellentétes. A külön bírói és ügyészi statusnak meg kellett volna szüntetni minden párhuzamot a bírói és ügyészi állások és más közhivatali állások közt, a lakáspénznek ezzel a szabályozásával pedig a párhuzam ismét meg van. A törvény 20. §-a legalább arról kíván gondoskodni, hogy ez a párhuzam a közhivatalnokok illetményeinek valamely új szabályozása alkalmával ne legyen felhasználható arra, hogy a bírónak és ügyésznek javadalmazása ne emeltesse. A szakasz azt rendeli ugyanis, hogy: «Az állami tisztviselők fizetés természetével bíró illetményeinek általános emelése esetében az ítélőbírák és ügyészek illetményeit a megélhetési viszonyok figyelembevételével aránylagosan emelni kell».

— **Meghívó.** A «Magyar ügyvédek budapesti beszerző- és fogyasztási szövetkezete» 1920. szeptember hó 26-án d. e. 11 órakor a budapesti Ügyvédi Kamara (V., Szemere-utca 10.) nagytermében rendkívüli közgyűlést tart, melyre a tagokat tisztelettel meghívja az igazgatóság. Tárgysorozat: 1. Jelentés a cég bejegyzéséről és az alapszabályok jóváhagyásáról. 2. Belépés a «Hangya» termelő, értékesítő- és fogyasztási szövetkezet a Magyar Gazdaszövetség szövetkezeti központja tagjai sorába. 3. Az alapszabályok módosítása. 4. Választmány választása.

Budapest környékén járási székhelyen régi nagy és állandó clientelájú ügyvédi iroda átadandó. Agilis, megfelelő képzettségű kartárs ajánlatához cím a kiadóban.

Keresztény ügyvéd előkelő összeköttetésekkel megfelelő irodahelyiséget, esetleg kartárral regiszturust keres. Ajánlatok «irodahelyiség» címen a kiadóhivatalba.

Nagy praxisu, nőtlen, 28 éves ügyvéd megfelelő elhelyezkedést keres, «Existencia» jelígen kiadóhivatal továbbít.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a f. év október—decemberi negyedére 30 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Dr. Auer György kir. ügyész: Wundt Vilmos. —
Dr. Blau György: Kódex helyett Döntvénytár? — Dr. Bárd József:
Elmélet és gyakorlat a jogban. — Szemle.
Melléklet: Perjogi Döntvénytár. V. k. 7. iv.

Wundt Vilmos.

A néma milliókkal szemben, akik meghalni tudtak, ama kis csoport leghatalmasabbjainak egyike, akik éltek hazájukért. Élt, a szó legmagasabb értelmében, amely élet megközelítette azt a végletet, amely legtávolabb áll minden pusztá vegetatív működéstől és amelynek során világosság szűrődik az ignoramus rejtelmeibe; az emberi ész, szív és lélek megszűnnek talányok forrásaivá, az emberiség története az összefüggéstelen események, hol győztes, hol vesztett háborúkkal tarkított láncolata lenni. Mikor az első tudomány, amelyben elmélyedt, az orvostudomány megtanította az emberi test, a szervek működésének feltételeire, tovább hatolt, járattan utakon, amelyeket az azokon felburjánzó babona, elfogultság és tévedés elődjei számára járhatlanokká tettek. A jelen, az adott viszonyok fölébe emelkedett, hogy meglássa az összefüggést a között, aminek jönnie kellett és aminek még jönnie kell.

A tudomány, különösen a maga tudománya egyik legfontosabb célját abban látta Wundt, hogy fel tudja deríteni az események egymással való összefüggését, a sors játékszeréből felemel bennünket magunk urává, akik sokszor csupán hosszú idő múlva érvényesülő, de saját tetteinkkel intézzük sorsunkat. A schopenhaueri eszme: «auch das Zufälligste ist nur ein auf entfernterem Wege herangekommenes Notwendiges» tudományos, ellenpróbas eredményekkel nyer igazolást Wundt munkáiban.

Megismerni az okokat, megismerni azok hatásait, ezzel az egyszerűnek látszó módszerrel sikerült a rejtélyeket megoldania. Ami ma történik — mondta Wundt a lipcei egyetem 500 éves fennállása alkalmából mondott beszédjében — azt a letűnt generációk készítették elő életük munkájával, s ha sikerül megtalálnunk az irányt, amely az elmúltat a jelenkorral összeköti, ez összeköttetés irányai talán a jövőbe vezető utat is megmutatják.

A pszichológia, tehát megszűnik a rendszer nélküli találgatások, szétágazó próbálkozások hálás, mert ellenőrzés nélküli területének lenni, új feladatok, új perspektívák nyílnak Wundt nézőpontjából, amely szerint a pszichológia a közvetlen tapasztalat tényeit, amint azok a szubjektív öntudatban feltűnnek, keletkezésükben és kölcsönös összefüggésükben hivatott felderíteni. A lelki folyamatok kísérleti kutatásában Wundt mesterei: Weber és Fechner munkáját folytatja, akiknek a gyakorlati orvosi pályáról csakhamar lelépve legértékesebb munkatársukká lesz. Ami azonban működését elődjei tevékenységénél értékesebbé és hasonlíthatatlanul eredményesebbé tette, a kísérleti módszer genialis felhasználásának tulajdonítható. Ha nem akarunk elmerülni a transzcendentális kérdések áradatában — írja Wundt (Essays: Die Aufgaben der experimentellen Psychologie) — tényeket kell leszögezni, amelyekből a tudományos felfogás kialakítható. A tényeknek megállapítására azonban legalkalmasabb az a mód, amelyet a természettudósok alkalmaznak, a szubjektív észleleteket kiegészíteni és helyesbíteni az objektív, kísérleti megfigyelés segítségével. Bármily természetesnek tűnjék fel előttünk az említett módszer kiinduló és célpontja, az nem volt holmi összegyűrés a már létező felfogásoknak és álláspontoknak, nem holmi a közép-szerűségek által szívesen járt tudományos középút, amelyen az

ellentetek a szerző nagy öröme ugyan, de nem a tudomány dicsőségére találkozni szoktak, hogy egymást semlegesítve el-laposodjanak. A kísérleti pszichológia Wundt legsajátabb teremtménye, amelynek elismeréséért küzdenie kellett ereje legjavával, amelynek tételeit a német tudományos irodalomban szokásos hévvel támadták azok, akik nem tudtak belenyugodni abba, hogy a lélek funkciói nem maradnak meg örökre felderíthetlen rejtélyek kútforrásaivá. Szerintük a mysticismus homályából kiemelt lélek már nem is lélek, s az ily tudomány a «lélek nélkül való pszichológia», sőt mint Wundt a bizonyítékok helyett gorombaságokkal, érvelőkről csendes megértéssel megjegyzi: «Manchmal ist man auch liebenswürdig genug nebenbei anzudeuten, dass wohl etwas von dem, was ihrer Wissenschaft fehle, den betreffenden Psychologen selber abhanden gekommen sei.» (Essays 182.)

Amily következetességgel járt el a kísérleti lélektan megalkotója elmélete felépítésében, épen oly hozzáértéssel alkalmazza módszerét a gyakorlati vizsgálódásoknál. A német tudomány egyik leghatalmasabb alkotásában a «Völkerpsychologie»-ban, amelyet a tudós szerénységével «Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos und Sitte» keveset sejtető címe alatt tett közzé, teljes nagyságában emelkedik ki Wundt géniusza.

Ha nem is ismernők a fiziológikus pszichológiáról írt hatalmas kötetét, vagy munkáját a filozófia módszeréről, a legtöbb kultúrnyelvre lefordított Grundrisst, az etikát és a logikát, az előbb említett egy munkából is bámulnunk kell a tudásnak, az ismereteknek azt a kolosszális tömegét, amellyel rendelkezik. «Das Streben nach Universalität der Bildung», amellyel ő jellemzi annak az egyetemnek irányát, amelynek négy évtizednél tovább büszkesége volt, e tudóst is találon karakterizálja.

Amit Kohler még legutolsó művében is (Grundlagen des Völkerrechts) mint állandóan visszatérő vezérmotívumot hangoztat, hogy minden tudomány, csak akkor bír értékkel, ha az általános emberi kultúrérdekeket előmozdítja, ha a lét küzdelmeiben segédkezet nyújt, ha az emberiséget a magasabb szempontok felé tudja vonzani és végeredményben boldoggá tenni, ezt az összefüggést a tudományok között Wundtnak sikerült kimutatnia. Ebben a munkájában kerül a lélektan nagymestere közvetlen összeköttetésbe a magunk tudományával: a *joggal* *Das Recht* című munkája (Völkerpsychologie IX. kötet) nem jogász alkotás és bizonyára nem szerzőjének, hanem a kritikusoknak a hibája, ha e munkával oly szempontokból foglalkoztak, mint valamely jogi tankönyvvel, nagy fontoskodással cáfolva a munka egyes mellékes megállapításait. Wundt maga mondja meg fejtegetései során, hogy mily célt szánt e művének.

A jog lényegének teljes megértéséhez szükséges pszichológiai szempontok az összehasonlító jogtudományban nem nyertek kellő feldolgozást. Az egyéb tudományok, így pl. a nyelvészet terén az összehasonlító működés sikerrel oldotta meg a pszichológiai fejlődés kidomborításának problémáját. Az itt alkalmazott módszert, midőn a kutató a genetikus szempontokat veszi alapul, amidőn a népek életéből vett, fejlődéstörténeti szempontok szerint csoportosított fejezetekben mutatja be az átalakulást és fejlődést, kívánta Wundt a jog lélektanának bemutatásánál alkalmazni. Nem töredékeket, hanem a fejlődés szerves láncolatát akarta rekonstruálni, hogy kimutassa azt, hogy végül is be kell ismerni, hogy dacára az életviszonyok különbözőségének szellemi életünknek ugyanazok a törvényei uralkodnak a legkülönbözőbb

kultúrphenomeneken. Mindennek kimutathatása céljából Wundt műve alapjául a germán jog intézményeit választotta, mint a fejlődés kezdetleges stádiuma óta ismert jog rendszerét. E jog lényegét a következőkben találja meg «von der ausschliesslichen Sorge für das eigene Wohl zur Hingabe an die Gemeinschaft und zur Unterordnung des eigenen unter die Zwecke des gemeinsamen Willens». Tulajdonképpen erkölcsi szabály, amely azonban határozott érvényesülést csupán a jogrend fejlődésével nyer. A változó ellentétek érvényesülése által történő fejlődést, amelynek hatását az egyén életében Wundt már korábban kimutatta (Grundriss der Psychologie 405. és köv. old.) az individualizmus és kollektivismus váltakozó hatása alatt fejlődő jogon újból bebizonyítja. Ismételjük a «Recht» nem szorosan jogtudományi termék, ami azonban nem csökkenti, hanem emeli értékét, mert így alkalma nyílt szerzőjének egy magasabb, általánosabb nézőpontból szemlélni a jog jelenségeit, felfedve ezeknek az általános kultúrával, a többi tudományokkal való összefüggését, kiemelve a fontosságát épen kultúra szempontjából, amely mindenütt «ein Werk der Gemeinschaft», amelyet ugyan egyesek hoznak létre, de megvalósításához nélkülözhetlen a teljes jogrend, amelyet ismét csak az összesség közreműködése biztosíthat.

Aki Wundtnak a jog és kultúra összetartozása és közös céljairól szóló fejtegetéseit olvassa, aligha szabadulhat az alól a benyomás alól, hogy bárcsak minden törvényhozó lenne tisztában ezzel a kérdéssel annyira, mint a «Recht» szerzője, akit sokan bíráltak a miatt, mert nem lévén céhbeli jogász ellátogatott Justitia berkeibe. A napoleóni mondás «mon empire est la paix», amely a tudós szájából úgy hangzik, hogy «die Wahrung des Friedens — letztes Ziel der Kultur» oly igazság felismerése, amely az államok boldog fejlődésének titkát oldja meg és amelynek megtagadása bosszúta meg magát napjainkban bűnösön és ártatlanon egyaránt.

Félszázados tanári működése alatt szerzett bőséges tapasztalatai alkalmat adtak Wundtnak, hogy az egyetemi oktatás és általában a tudományos egyetemek, mint kultúrtényezők igaz rendeltetését megismerje. A művelődés természetszerű irányát jellemezi szerinte az a törekvés, amelynek célja a már említett Universalität der Bildung és amelynek eredménye, hogy a műveltséget és tudást a szakemberek szűk köréből kiszabadítva a leg szélesebb rétegek boldogulása érdekében hasznosítják. Ez a jelenség hozza magával ismét az egyetemi hallgatók számának állandó emelkedését, amelynek gátlásához azonban senkinek sincs hatalma, mert a nemzet akarata az, amely itt kifejezésre jut. Ellenállhatlan, ez az erő, amely a magasabb képzettség megszerzése után tör és amely párhuzamban érvényesül a szociális egyenlőségre irányuló törekvésekkel. (Jubileumi beszéd.) Az egyetemeknek a viszonyokhoz alkalmazkodni kell, amidőn a már ismertek tanítása és még homályban lévők felderítésében való támogatás közt osztják meg működésüket.

Wundt Vilmos legkiválóbbjai közt volt Németország ama tudósainak, akik minden szavukkal, minden művükkel bele tudtak illeszkedni e hatalmas birodalom szervezetébe és szerkezetébe. Anélkül, hogy tanításai nemzeti jellegét hangsúlyozta volna, azok félreismerhetlenül viselték magukon a német kultúra, a német intelligencia, a germán génusz bélyegét. Félt, ha a sors váratlanul nem kedvez, Németország egykori nagyságát már csak kulturális emlékei, elhalt tudósainak örökéletű alkotásai fogják bizonyítani. Amiről Hans Sachs jövendő Wagner zenedráma-jában:

«Was deutsch und echt, wüsst' keiner mehr,
Lebt's nicht in deutscher Meister Ehr»

megvalósulással fenyeget. Hogy ez nem csupán a német birodalom, hanem a kultúrérdekek kapcsolata folytán az egész művelt világnak lenne vesztesége, azt épen Wundt tanításaiból jól megérthetjük. Aki becsüli a tudást, aki átérzi a műveltség általános fontosságát, aki ismerte a letűnt német császárságnak kulturális fajsúlyát, osztani fogja azt az óhajt, amelyet Wundt a lipcei egyetem jubileuma alkalmából fejezett ki, de amely most a német tudomány egyetemének szól «vajha sikerülne megőrizni a szilárd állást az elmének az élet régi és új kincseiért folytatott békés vetélkedésében, hol minden idegen diadal egyszersmind a magunk győzelme is».

Dr. Auer György.

Kódex helyett Döntvénytár?

Elmefuttatás hivatalos magánjogi döntvénygyűjteményünkről.

I. Kodifikációs törekvéseinket gyakran üldözte politikai eseményeink fátuma. A Tripartitum törvényérváltat megakadályozták a Mohácshoz vezető zavarok. Az 1790/91-es reformmunkálatakat eltemették a napoleoni háborúk. Az 1843-iki büntetőjavaslatot elhantolta 1848/49. Vajjon az 1914 előtti magyar jogalkotás legnagyobb művét, a polgári törvénykönyv javaslatát is végleg levették a napirendről a világháború s az azóta történtek? Úgy látszik a kérdést mélyen fedő hallgatásból, hogy igen.

A nélkülözött kódexeket úgy, ahogy mindig pótolta a praxis. A Hármas Könyvet en bloc beiktatta az élet törvénytárába; a büntetőreformok jórészt is megvalósította via facti. Kétségtelen, hogy a polgári törvénykönyv nélkül is el tud lenni továbbra is, annál inkább, mivel ez a kódex alapvető *anyag*i változtatásokat úgyszólván hozott volna.

Ezúttal azonban a praxis talaján egy újszerű alakulat mutatkozik. Meg van a tendencia, bár (mint az ilyen újításoknál lenni szokott), tán senki sem mondja s nem is szándékolja teljes tudatossággal, csupán a «force des choses» tolja előtérbe, hogy a magánjogunk kodifikátlanságából eredő bizonytalanságoknak a bírói praxist *hivatalos tekintéllyel*, sőt *jogszabály erejével*, s másfelől a *kimerítősségre* törekvéssel összefoglaló döntvénytár vessen véget.

A «Polgárjogi Határozatok Tára» (következőkben (PHT.) kétségkívül *kódex* a *bírói joggyakorlatnak*, s valamelyest tehát az abban élő *magánjognak* is.

A *jogszabálytalanságot* ugyanis a PHT.-ban foglalt teljesülési és jogegységi határozatoktól, melyek az 1912: LIV. tc. 75. §-a óta kötnek minden bíróságot, csak az azelőtt helytállóbb szemléletmódhoz még mindig hibásan ragaszkodó szellemi vis inertiae tagadhatná meg; amely hajlandó a régi jogot változatlanul látni annak dacára, hogy megváltoztattak. A többi elvi jelentőségű határozat is köti bizonyos értelemben ugyanazon tc. 70. §. 1. p. és 72. §. szerint a Kúria tanácsait és a praxis szerint de facto a többi bíróságot is: ugyan mely bíróság hajlandó kimondani ítéletében, hogy nem jogszabály az, amit a Kúria hivatalos gyűjteménye annak deklarál? Hogy a határozatok megváltoztathatók, nem különbség más jogszabályokkal szemben azt pedig, hogy e megváltoztatás megkísérlésére iniciatívája van a Kúria tanácsainak s a táblák teljesüléseinek is, éppoly kevésbé látom okul a jogszabályi jelleg elvitatására, mint ahogy a rendelet sem kevésbé jogszabály azért, mert a törvényhatóságok végrehajtása előtt, esetleg felírhatnak ellene a megváltoztatásukra hivatott kormányhoz. Ugyanoly módon is lépteti hatályból az újabb döntvény a régit (pl. a 74. sz. teljesülési határozat az 59. polgári számú döntvényt, I. PHT. 30. sorszám alatt; vagy a 84. sz. teljesülési határozat a 13. jogegységit, I. PHT. 96. lapján), mint újabb törvény, vagy rendelet a régebbit.

Hogy pedig a *kimerítő összefoglalásra* törekvés is megvan, azt tanúsítja a fentebb id. tc. 78. §. 1. bek., láthatja a PHT. minden olvasója és indokolja az egyszer megindított illetén gyűjtőmunkálatnak pszichológiája is. Azt is megmutatja a PHT.-ba vetett első pillantás, hogy az anyag nagyjából a kodifikációnál is megállható *rendszerbe* csoportosul.

Azt hiszem, ezen szemlelet mellett (mely úgy mutatja, hogy a PHT. némiképpen magánjogi «codicis vice fungitur»), nem lehet meg annak konstatálása, hogy épen akkor lépnek előtérbe a PHT. kibővítésére irányuló jelentékeny mérvű munkálatok, amikor a polgári törvénykönyv kodifikálásának a kérdése teljesen háttérbe szorult. Értem a «Magánjog Tára»-ban¹ (a következőkben MT.) közzétett azon elvi jelentőségű határozatokat, melyeknek a PHT.-ba felvételét «vette tervbe az illetékes tényező». Ezen újabb munkálatok jelentőségét eléggé illusztrálja az az adat, hogy míg a PHT. az 1882-től a megjelenéseig (1917.) terjedő egész időből — teljesülési és jogegységi határozatokkal együtt — össze-vissza csak *háromszázegynéhány* magánjogi² döntvényt

¹ L. a «Magyar Jogi Szemle» ezen melléklapja 1920 jan. 1-én megjelent 1. számának 6. lapján *) alatt.

² Nem foglalkozom jelen soraimban a PHT.-ban található hitel- és eljárásjogi anyaggal.

tartalmaz, addig a MT. már eddig is³ *százhuszonnyolc* (majdnem kizárólag 1914 óta kelt) elvi jelentőségű határozatot közölt, de miután a közlések még folynak, *terjedelemben* legalább is másfélszeresére duzzad majd általuk a PHT. Emellett az új határozatok *elvi jelentősége* nem kisebb, sőt sok helyen átfogóbb is a PHT.-ban foglaltakénál.

Nincs tehát teljesen híján az aktualitásnak sem az a kérdés, mely közös szempontja a döntvényeinkről szóló jelen elemzésnek egyes szemléleteinek: vajjon mennyiben képes betölteni hivatalos döntvénygyűjteményünk a *magánjogi kodifikációnak mértékét*?

I. Szerkezetileg.

2. Kódexek jelentőségének súlypontja nem tartalmukban, hanem formális, *szerkezeti* tulajdonságaikban fekszik. Azon szempontokban, amelyekből nézve egészen más valami ugyanaz a jogmateria kodifikálatlan, mint kodifikált alakban; s amelyekből közelebb áll egymáshoz két oly állam jogélete, amelyeknek tartalmilag ugyan más-más a joga, azonban egyaránt kodifikálva van, mint két oly államé, amelyekben tartalmilag hasonló joganyag áll fenn, de az egyikben szokásjogilag, a másikban törvénykönyv formájában. Törvénykönyveket lényegileg nem is azért csinálnak, mert *más* jogokat akarnak: a reformatorius jogalkotás megjelenési formája a *novella*, hanem, mert ugyanazt a jogot *más alakban* kívánják. Rendszerint persze a kisebb jelentőségű reformok egész sorát is hozzák a kódexek, de ez csak a kodifikáció a propos-jából történik, nem a célja annak. Hiszen épen azok a részletreformok várják csak meg a kódexeket, amelyek ráérnek annak, esetleg évtizedes vajudását kívárni.

Fejtegetéseimben feltételezem, hogy a kodifikált jog magassabbrendű a nem kodifikáltnál, habár, mint mindennek a világon, természetesen a joganyag egységes törvényi rendszerbe öntésének is kétoldalú az értékmérlege: előnyök mellett hátrányokból is áll. A XII tábla óta, melyek megalkotását azért is nézték oly nagy vívmánynak, mivel «*finis æqui juris*»: végetvetett a «*méltányos*», azaz bizonytalan jognak, a főelőny a jogbiztonság: hogy minden esetben határozottsággal tudni lehet előre, mi a jog; nem kell a kötetlen ítélkezés kiszámíthatatlan esetlegességeitől tartani. Emellett nagy súllyal esik latba az ökonomiai szempont: hogy rendezett és lehetőleg átfogóan stilizált tételek között hamarabb és könnyebben is lehet megtalálni a jogot, mintha ezerfelé áttekinthetetlenül szétszórt, amellé a házagos és a konkrétumokon tapadó szabályokból és döntvényekből kellene összekeresgélni. A főhátrány a jogszolgáltatás merevsége, a bíró nagyobb kötöttsége: az, hogy egyes különleges, vagy újabbkeletű esetek felmerülésekor az ezekre nem gondolással már megírt szabályt kell alkalmaznia és kevésbé áll módjában a konkrét szükséglethez szabott döntés. Ez különben nemcsak kódexeknek, hanem minden törvénynek hátránya a törvény hiányában fennálló bírói kötetlenséggel szemben; kódexeknél azonban súlyosabban érezhető, mivel azoknak rendszeres egységét nehezebben hajlandó a törvényhozás a szükségletek változását követő újabb jogszabály kibocsátása által megbontani. De még e tekintetben, az egyes esetek materiális eldöntésének helyessége dolgában sem feltétlen a kötetlen kéz fölény. A bírónak a konkrét esetekhez közelebb állásával szemben az azoktól távolabb élő törvényhozónak előnye viszont az átfogóbb tekintet, az élet *egészének* mérlegelése, hosszabb idejű megfontolásnak (hisz kódexek évtizedekig készülnek)! és a legelső szakemberek igénybevételének lehetősége, esetleg a nagyobb pártatlanság is. A «*kódexi kötöttség vagy bírói szabadság*» kérdése tehát végelemzésben csak egyik megjelenése annak az alapvető társadalmi és állami problémának, hogy vajjon inkább intézményekre, vagy pedig az egyes intéző emberekre bizzassék a közcselekvés? Ihering a «*Geist*»-ben a System des Vertrauens és System des Misstrauens terminusaival (t. i. a jogalkotó részéről a jogalkalmazóba vetett nagyobb- vagy kisebbfokú bizalomra gondol, melyből az annak juttatott kisebb-nagyobb mérvű szabadság ered), kifejti, hogy a két pólus között örökös, immár évezredes ingadozást mutat a jogtörténelem. Végeredményben azonban mégis a jog kodifikálásának fölényét látszik bizonyítani az, hogy *teljes* szabadságot a bírónak — talán — csak a kádírendszer ad, hogy az angol jogéletben is a kötetlen bírói praxis

maga igyekszik megkötni magát a precedenseknek quasi — kötelezőül elismerésével, hogy minden kontinentális jogrendszer⁴ a kodifikálás alapján áll és legfeljebb — svájci rendszer a némettel szemben — a kódex keretein belül hagy a bírónak szabadabb kezét. Hogy házagok meg bizonytalanságok minden törvénykönyvben vannak vagy legalább is találhatók, — amit néha érvül használnak a kodifikálás ellen általában, — nem sokat jelent, mert abból, hogy valami a célját nem éri el teljesen, nem következik, hogy azt teljesen (vagy akár csak túlnyomólag is) elhibázná: hisz különben azért, mert a büntetés nem riaszt el *minden* bűnözőt, azt kellene következtetni, hogy tehát *egy* büncselekményt sem előz meg, és el kellene törölni az egész büntető-törvénykönyvet.

3. Már rövid fontolgatás után nyilvánvaló, hogy *minden* döntvénygyűjtemény kezdettől fogva arra van kárhoztatva, hogy nélkülözze a kódex fentjelzett alaki előnyeit, miután a sikeres kodifikatorius tevékenységnek szükségszerű feltételeitől egészen eltérő módon, azokkal ellentétes körülmények és pszichikai beállítással keletkezik.

Nagy joganyagnak minden irányban jól átgondolt: teljes, egységes, rendszeres, elvileg és élesen stilizált alakba öntése olyan rendkívüli feladat, amely nagyszámú kiváló, elméletileg is orientált szakembernek hosszú időn át tudatosan e célra irányuló, tervszerű tevékenységét igényli. Jó, ha ezen módon annyira, amennyire sikerül. Ellenben a priori alig képzelhető, hogy másra irányuló és egyébként is más módon lefolyó tevékenységeknek quasi melléktermékeként a jelzett követelményeknek csak valamennyire is megfelelő mű állhasson elő.

A döntvények azonban nyilvánvalóan ily más célú tevékenységnek: az ítélkezésnek felmerült *konkrét* jogviták eldöntésének melléktermékei. Kizárólag a gyakorlati jogélet tekintélyei hozzák őket. Nem egymással összefüggő megfontolásokból erednek, hanem egy-egy felvetődő kérdésnek önálló megválaszolásai. A kérdéseket is a «*praxis*», vagyis a véletlen teszi fel, legfeljebb a nagy számok törvénye érvényesül *ekörül* oly értelemben, hogy ami az életben gyakori kérdés, arra a válasz előbb-utóbb valószínűleg belekerül a döntvénytárba. Némi különbség van egyfelől a teljes-ülési és jogegységi, másfelől az egyéb elvi határozatok közt tekintetben, hogy előbbiek már elviül felismert és a konkrét jogvitától függetlenül feltett kérdésekre válaszolnak s így az egyes jogszabályokhoz (mondjuk: egyes kódexparagrafusokhoz) mindenben jobban hasonlítanak, mint utóbbiak, amelyek t. i. egyáltalán csak konkrét ítélet hozatalánál, a döntés indokolása végett mellékesen foglalkoznak az elvi kérdéssel, és pedig rendszerint nem is elvi tisztaságában, hanem az illető per konkrétumaihoz való vonatkozásaiban. Tudvalevőleg e közönséges elvi határozatoknak kisebb ugyan a kötelező ereje,⁵ de viszont ezek teszik a PHT. tartalmának túlnyomó tömegét. (A MT.-nak 128 döntvénye mind ilyen.) Tételeiket egyébként nem is találom kevésbé elvi jelentőségűeknek a teljes-ülési és jogegységi határozatokénál. Ezen döntvényeket pedig állandó hivatali munkája, azaz túlterhelés közben és kellő idő híján hozza az illető kúriai tanács, illetőleg stilizálja meg az ítéletet írásba foglaló bíró, anélkül, hogy egyáltalán gondolna arra, hogy elvi — más esetekre is úgy, ahogy kihatni hivatott — döntést hoz; s csak később választja ki külön bizottság az ítéletek közül a PHT.-ba felvétel végett. A kiválogatás és avval esetleg kapcsolatos stiláris módosítások, valamint az elrendezés ugyan kétségkívül valamennyire analóg tevékenységek egy kodifikáló-bizottság munkájával, de csupán első elemeit tartalmazhatják annak a kodifikációra való kifejezett megbízatásnak és tudatos rászántságnak, valamint ismét az időnek is híján. Még arra sem teljesen elegendők, hogy a hivatalos gyűjteményből minden ellentmondást kiküszöböljenek, pedig amennyire természetes az, hogy minden vitakérdésben nagy számmal keletkeznek ítéletek pro és contra, annyira magátólértődő követelmény másfelől, hogy az ellentmondásnak az egységes hivatalos gyűjteménybe behatolnia nem szabad. Inelegantiát, homályt, határozatlanságot, elméleti tévedéseket sem sikerülhetett teljesen elkerülni. Arra pedig, hogy nagy általánosságú, a többi tétellel nem koor-

⁴ Nem gondolok természetesen az államjogra, amely különben nem is *bírak* általi alkalmazásra van szánva.

⁵ Fentebb I. alatt.

³ 1920 augusztusa.

dinált, hanem azok fölé rendelt jogszabályok is stilizáltassanak — ami minden kodifikáció egyik főtrekvése — semmi alkalom.

4. Néhány példa az eddigiek illusztrálására.

Szisztemátlanság, ötletszerűség. Azt a tisztára családjogi tételt, hogy «a vagyontalan és emellett munka- és keresetképtelen férjet a nő vagyoni állásához és jövedelméhez képest tartozik el-tartani», a PHT. nem a családjogban adja, hanem — mert in concreto baleseti perben jött szóba — a kötelmi jogban. «Tiltott cselekmény és vétkes károkozás» címén (196.).⁶ Hasonlóan a törvénytelen gyermek tartási igényének egy vonatkozását (197.). Hogy a matrimonium putativum-ból származó gyermek törvényes, az — örökösödési esetben merülven fel — szintén nem a személyi és családi, hanem az öröklési jogban «Törvényes öröklés» alatt található (214.). Vagy (helyszűke folytán számos példát csak jelzek), nézetem szerint 286. — cf. J. D. 17. a PHT. 97. lapján — rendszerileg inkább a 293. mögé tartoznék. A PHT.-ban hiányzott XXV.⁷ bár 296 azt feltételezte.

Teljesség, hűja, egyenlenség. Olyan eminenter a bírói gyakorlat által kifejlesztett és a praxisban folyvást szereplő tétel, mint a törvénytelen gyermeknek tartási igényét apja ellenében megállapító és szabályozó, a PHT.-ban (úgyszintén a MT.-ban) egyszerűen nincs benne. Vagy pl. a bírói praxis egyik főpontjáról, az ági öröklésről a PHT.-ban nincs tétel, amely elvileg kimondaná, mi ági vagyon, csupán egyes részletkérdésekről esik szó. (226. skk. Ezt most pótolja XV.) Ellenben sokkal kisebb jelentőségű, bonyolult tényállásuk vagy más ok miatt ritkán előforduló, szintűgy nagyjából elavult kérdések eldöntése megvan: teszem az ármentesítő- és vizszabályozó-társulatnak egy speciális közgyűlési határozata tekintetében (3.). Vagy 109., 146., 278., 120. XIV. 27., 276.

Hézagosság, szakadozottság. A szabályozott kérdések is gyakran szabályozatlanok, kérdések maradnak egyes vonatkozásaikban. Pl. első pillantásra nemcsak új értelemben és igen érdekesen, de *teljesen* is szabályozni látszik a kétoldaluan turpis megállapodások dolgát LXXX. «Oly esetben, midőn valamely szerződészerű megállapodás a jó erkölcsökbe ütköző volta miatt nem részesülhet bírói oltalomban, a megállapodás létrejötté előtti állapot állítandó helyre.» (Teszem megvesztegetési ígéret, vagy ágyassági bér kikötése esetén.) *Teljesítésre* perelni (mint eddig is), ezen döntvény alapján sem lehet egyik félnek sem — de (ez az újítás), a már megtörtént juttatást vissza lehet perelni — *feltéve persze, hogy a másik fél nem teljesített szintén.* Mert ha már megtette volna, amit ígért, erkölostelenebb volna, hogy az ellenszolgáltatást már élvezett fél visszakövetelhesse a maga szolgáltatását; különben is a döntvény nyilván csak a bírói oltalom *hiányában*, annak részleges pótlásául adja a visszakövetelés jogát, már pedig erről nem lehet szó akkor, amikor a fél megkapta azt, amit épen más esetben a teljes bírói oltalom által kényszeríthet ki. De vajjon (ami a döntvény illetén értelmezése mellett közel-fekvő), hivatkozhatik-e a felvett összeg visszatérítésére perelt fél arra, hogy: «hiszen már én is teljesítettem a megállapodást» («megtettem, amire megvesztegetett» stb.)? és fel kell-e vennie a bíróságnak az erre vonatkozólag felajánlott bizonyítást? Ez persze nemcsak azt mutatja, mily nehéz egy kérdést *kimerítően*, de azt is, hogy esetleg lehetetlen minden szempontból *megnyugtatóan* szabályozni. Más példa: arra, hogy a feleségnek (kikötés hiányában) van-e közszerzeményi igénye, «rendszerint» a férjnek a házasságkötéskori státusa irányadó (15). Tehát van kivétel is, de mi? «A perfeljegyzés csak... a bejegyzés érvénytelensége, vagy megszünte okából támasztott kitorlési keresetek alapján rendelhető el» (28.), azonfelül a bűnvádi peré (29.): hát a jelzálogi peré? Vagy: 74. (mi az alsó korhatár?); 212. 2. bek. (hát az ingatlanok? cf. XII.); 297. (nem örökös kedvezményezetek szavatolásának sorrendje egymásközt? S az örökösökhöz képest?)

Ellentmondások, fluktuálás. Hogyan lehet egyszerre jogszabály az, hogy a hitelezőt kifizetni kényszerülő kezes attól jogainak átengedését követelheti (84.), illetve reá átszáll *minden járulékos joggal együtt* a kielégített hitelezőnek a követelése» (LIV. 1. bek.) és másfelől, hogy: «... nem követelheti azt, hogy az eredeti követelés a hitelező által ráengedményeztessék és ilykép

a bekebelezett zálogjogra a tulajdonjog az ő javára bekebelez-tessék» (86.)? Nem teljesen kongruens egyfelől 105. és 106. (főleg utóbbi 2. bek.) és másfelől 107. miről alább. Vagy: 110-ből az látszik kitűnni, hogy a dolog kárveszélye az átadással, nem pedig a tulajdonjog átszállásával száll át a vevőre, 112-ből az ellenkező. Nem ugyan konkrét intézkedéseikben, de az alkalmazott jogelvben ellentétesek 218. (vétkes házastársat is megilleti a hitvestársi öröklés) és 241. (vétkes nőnek nincs özvegyi joga). A közös végrendelet korrespektív rendelkezését a túlélő házastárs a másik *halála* után nem vonhatja többé vissza (289. ennek megfelelően 287.: «a házastársak *életében*... visszavonható»), ellenben 288. szerint a túlélő (nem már a másik halálától kezdve, hanem?) «azáltal, hogy a közös végrendelettel neki nyújtott vagyoni *előnyt igénybevette*», van csak kötve. 113. (= TH. 39. sz.) szükségkép azt tetelezi fel, hogy az oly adásvételi szerződés, melyben az eladott ingatlanra zálogjogilag bejegyzett adósság iránt a szerződő felek nem intézkedtek, érvényes lehet (mert hisz ez esetre további intézkedést tartalmaz) — ellenben CV. szerint (cf. C.) érvénytelen! — 212. szerint idegen állampolgár utáni öröklésre *honi* joga (Horvátországban illetékesre az ottani magánjog) alkalmazandó; XII. szerint (vajjon csak *belföldi* örökhagyóra nézve? akkor nem volna ellentmondás; de a döntvény non distinguit); az örökhagyó utolsó *lakhelyén* hatályos jog. Megemlítem, hogy 4. (nézetem szerint lényegben perrendi kérdés) ellentétes a Pp. 677. §. 2. bek.-ével, s így a PHT.-ba nem lett volna felveendő. 98 pedig ellentétes Pp. 147. §. 3. bek.-ével.

Homály, határozatlanság. Néha szükséges volna ismerni a konkrét per tényállását az ítélethől döntvényé kiszakadt rendelkezés megértéséhez — pl. XCIV. vagy XI. — 296-nál is főként csak az elhelyezéshől rekonstruálható a tényállás. Vajjon a «véletlen mulasztás» alatt (139.) csak vétkességszámba menő gondatlanságot kell-e érteni vagy mi egyebet? «Késlekedés» (LXVIII.) egyértelmű-e a «késedelem» terminus technikusával, vagy egyszerűen (bár vétkes) lejárattulást jelent? A kiskorúak saját kereseményük felett csak *gyámhatósági* jóváhagyás nélkül (13.) rendelkezhetnek-e szabadon, vagy *gyámjuk* hozzájárulására sem szorulnak-e? S vajjon akkor sem, ha nem maguk gondoskodnak fenntartásukról (cf. Gyámi tv. 3. §.)? Nemi bizonytalanság érzését kelti az ily kitétel: «de különösen nem» (39.); s a fennforgó «körülmények»-re (viszonyokra) való általános utalás annak jelzése. nélkül, *mily* körülmények relevánsak (10., 113., 162. CXXVIII.) Igaz különben, hogy ez utóbbi, úgy szintén a szabad bírói mérlegelés kifejezett felhívása (T. H. 84. sz. a PHT. 96. lapján) a polgári törvénykönyv Javaslatában sokkal sűrűbben szerepel, mint a döntvényekben. Mi a «köteles részbe betudandó törvényes örökrészjutalék» (238.)? — 66-ot semmitmondónak tartom.⁸

Él hiánya, hibás stilizálás, elméleti lapsusok. «Összegre tulajdonjog» (50.); «zálogjogra tulajdonjog» (86.); «kötelezettséget vállalt» pro: (dologi) kötöttségbe került (288.); «átadó» pro: szerződő (292.); «örökhagyó» pro: elhalt házastárs (14. miután a közszerzeményi követelés megnyitja *nem* örökösödés); «feltétel» pro: kikötés (273. 2. bek. — a modus nem lévén condicio); «jogi hatályát veszti» (22.) arról, ami (cf. telekkönyvi rendtartás 74. §. in fine) egyáltalán nem is lépett hatályba; «a jogerős bírói ítélet *meghozatalától* kezdve» (146.) pro: a bírói ítélet jogerőre emelkedésétől; henye kitétel: «a házassági együttélés tartama alatt» (298. máskor nem is lehetett); szintűgy: «*anyagi* jogszabály» (XXXIV.. LVI.); materiális tévedés: «a vételár *felét*» pro: a (teljes) vételárat (XI.);⁹ döntő az «állandó lakás és községi illetőség helye» (VIII.) — hátha szétesnek? épűgy «a házasságkötés és állandó lakás» (kié?) «helye» (uo.); szó van «társaság képviselőtéről» ott, ahol a társaságnak nincs jogi személyisége (LXXII.); és vajjon a tagok *egy részének* nyilatkozata nemcsak a többi tagot nem köti, de őket magukat sem? vagy ez egyáltalán nem «joghatály»? (uo.); «az engedményezés tárgyaúl szolgáló árúkat» pro: az engedményezett vételár ellenében szállítandó árúkat (LXXXVII.).

(Folyt. köv.)

Dr. Blau György.

⁸ Az okokat (a polg. törvénykönyv Javaslat 740. §. 3. bekezdése kapcsán, mely ugyane kérdésről beszél), kifejtettem a «Jogállam» 1918 november-decemberi fűzetében megjelent cikkemben (618. lap lent — 619. lap fenn).

⁹ Kifejtettem a Jogt. Közlöny 1920. évi 9. számában «A Kúriának egy elvi határozatához» c. cikkemben.

⁶ Arabszám: a PHT. sorszám.

⁷ Római szám: a MT. sorszám.

Elmélet és gyakorlat a jogban.*

VI. A jogtudományok hasznára vannak a jelen joggyakorlatának.

A civilizált államok jogrendjének kialakulásában a tudományos munkának nagy szerepe lévén, önként következik, hogy a kialakuló eredmények értékesítése, felhasználása sem nélkülözheti a tudományos gondolkodást. Elsősorban is a jogszabályok szaporodása fokozott dogmatikai rendszerező munkát feltételez, mert a szabályok beláthatatlan tömegében csak a rendszeres feldolgozás tudja a szükséges tájékoztatást megadni. De maga a jogalkalmazás is számtalan olyan feladatot foglal magában, amelyek tisztázza tudományos munkát kívánnak.

A jogalkalmazás mindenekelőtt a meglevő általános szabályok megértését követeli meg, mert minden bíraskodás első feltétele, hogy a bíró az állami céloknak a jogtételekben lefektetett rendszerét szabatosan ismerje. Minthogy pedig a magánjogi szabályok a jogi alapfogalmak rendszerén s a büntetőjogi szabályok ezenkívül a különböző tudományok eredményeinek tömegén épültek fel, a jogszabályok megértése nagyrésztben tudományos munkának követését, egyéni megismétlést jelent.

A megúnásig ismételt közhely ma már az, hogy a megértett általános szabály alkalmazása, a felmerült esettel való egybevetése nem logikai subsumptio. Azonban azt sem szabad elfeledni, hogy bizonyos mértékben a jogalkalmazás logikai subsumptio marad, mert ha eltérő megfontolások érvényesülnek is a végső döntésben, a bíró mégis mindenkor fel fogja magának vetni a kérdést, hogy pusztán az általános tételben meghatározott s az előtte levő tényállás viszonyából minden egyéb megfontolás kiküszöbölésével minő eredményt parancsol beállottnak kimondani a jogrend?

Az természetes, hogy a döntést irányító általános elvek nem szorítkoznak a logikai megfontolásokra, s egyáltalán nem szorítkoznak a jogrendben adott állami parancsokra, annál kevésbé, mert semmiféle állami, legyen az individualista vagy szocialista alapelvű, nem tud a magánjogi viszonyok minden részében állami érdek diktálta irányelvet adni. Az egyes eset megítélésénél tehát tudatosan, vagy tudattalanul felkeressük az erkölcs, a gazdasági élet, a politika normáit és kutatjuk azt az általános elvet, amelyhez az adott eset eldöntésének helyességét horgonyozhatjuk.

A jogalkalmazásban azonban még egy nagy feladat rejlik, amely az érzelmek és érdekek teljes kizárásával az objektív megfigyelést és gondolkodást kívánja, s ez a tényállás megállapítása. Az újabb jogi irodalomnak talán legnagyobb érdeme, hogy a tényállás megállapításra s előfeltételeire felhívta a figyelmet. A legfontosabb előfeltétel pedig az, hogy amidőn a bíró a törvényt kibogozza, tényeket kutat, amelyek érzelmeiktől és érdekektől ment lelkületet kívánnak meg. Az a bíró, aki már eleve elfogultan közeledik a tényálláshoz, már előre meg van győződve az egyik fél előadásának valóságáról, a jogalkalmazás legfontosabb részében nem állja meg helyét. A tényállás megállapításban csak a tényeket kell rekonstruálni és kiegészíteni, értékelésük már egy későbbi feladat. Minden büntetőjogi tényállás megállapítás pszichológiai megfigyeléseket feltételez, minden magánjogi tényállás megállapítás szociológiai ismereteket kíván. Amint a tanuvallomások felhasználása lehetetlen pszichológiai ellenőrző munka nélkül, akként az ügyletek, kijelentések megértése lehetetlen a társadalom gazdasági és ideológiai szerkezetének hozzá képzése nélkül.

Ha pedig a konkrét döntés kialakulásában közbenjáró gondolati tevékenységet nézzük, azt látjuk, hogy mindig a döntés következményeinek mérlegelése előzi meg. Ez a mérlegelés különösen erősen jut kifejezésre a büntetőjogi bíraskodásban, ahol a tett minősítése után még különálló feladat a büntetés kimérése. A büntetés következményeinek mérlegelése, vagyis észszerű alapokra helyezett büntetéskimérés pedig kriminológiai gondolkodás nélkül lehetetlen. A magánjogi bíraskodásban ugyan a minősítéssel általában a konkrét ítélet is eldőlt, tehát a konkrét ítélet következményeinek mérlegelése látszólag nem vegyül bele a jogalkalmazási műveletbe. Ez azonban csak látszat, mert a bírót a döntés következményeinek értékelésétől elzárni nem lehet s ezért a magánjogban a minősítés mikéntjére van döntő hatás-

sal az ítélet következményeinek megfontolása, ami pedig a legnagyobbfokú gazdasági, politikai, etikai, szociológiai jellegű elvont agymunkát feltételez.

Nyilvánvaló, hogy a döntést nagy mértékben a bíró temperamentuma, ideológiája, filozófiai világnézete határozza meg, s a fenti vázlatban csak annak a gondolati munkának útját rajzoltam le, amelyet a jogalkalmazó végezni kénytelen s amelyen belül azután érdekmérlegeléseit a legteljesebb mértékben érvényesítheti. A bíró például a magánjogi ítélet következményeinek mérlegelésénél a középosztály vagy a munkásosztály érdekvédelmet tarthatja egyénileg helyesnek, ez azonban nem változtat azon, hogy céljának érvényesítése egy olyan gondolati munkát, a gondolkodásnak olyan irányát foglalja magában, amely feltétlenül érdektelen, kutató, objektív, tudományos jellegű.

Nem hiszem, hogy a társadalmak szerkezetében küszöbön álló változások a magánjogi és büntetőjogi jogalkalmazásnak leírt jellegét huzamosabb időre megváltoztathatják. Nyilvánvaló ugyanis, hogy még, ha a termelési eszközök feletti magántulajdon meg is szűnik s az egyéni vagyongyűjtés mérete szűk határok közé szorul, e szűkebb határokon belül az egyéni érdekösszeütközések lehetősége meg fog maradni. Ugyancsak nyilvánvaló, hogy minden állam akár a kommunista is szerkezetét, valamint az életet, köz- és magántulajdont épen úgy meg fogja védeni, mint minden más uralkodó társadalom. Lehetetlen továbbá feltételezni azt, hogy a jogbizonyosság igénye, az önkényeskedés elleni védelem szüksége hirtelen meg fog szűnni s a társadalmak hosszabb időre lemondjanak egyrészt arról, hogy a jogszabályok szabatos, általános elvek alakjában mindenki részére megközelíthetők legyenek, másrészt arról, hogy minden önkényeskedéssel szemben bírói védelemben lehessen részüik.

Az valószínű, hogy a közösségi érdekek mélyen bele fognak nyúlni az egyéni életbe, a közösségi érdekek az egyéni tevékenység minden terén meg fognak nyilvánulni, ha nem is parancs, de legalább kívánság alakjában. De épen ez gátolja meg azt, hogy a bíraskodásban az az individualista fordulat beálljon, amelyet az utolsó évtizedek jogi irodalma kíváncsnak mutatott ki, s amely a bíraskodást minden objektív gondolkodási módjától megfosztva, a jogérzet érzelmvilágára és ellenőrzés nélkül ható ismeret-darabjaira korlátozná. Már magában a szabadjogi irány fejlődésében azt látjuk, hogy a Kantorovicz-féle megoldást nem fogadják el, hanem részben új alapelvű törvényhozással, részben új bíraskodási elvek felkutatásával igyekeznek azt a hiányt pótolni, amely az individualista társadalom magánjogi bíraskodásában mutatkozik. A szocializmus irányában haladó társadalmak jogrendjében pedig a közösségi érdekek száma oly nagy, szavuk oly erős, hogy tulajdonképpen az eset egyediségének jelenlegi méltatása az általános szempontok érvényesítésével szemben egészen össze fog zsugorodni, s az általános szempontok követése a legtudatosabb és legbiztosabb gondolkodási módot követeli meg, amelynek némileg módosuló alakban mindaz tartozéka, amit a jogalkalmazás előfeltételeiként fentebb vázoltam.

Ezzel kapcsolatban megemlíteném még az, hogy a közigazgatási jog, mely a legtöbb ismereteket követel meg, egyre fokozódó dogmatikai munkát feltételez a közjogi szabályok szaporodásával és az állami főhatalomnak az egyéni életbe való növekedő belenyúlásával. Ahol az egyéni tevékenység minden része közhivatalnoki intézkedéssel kapcsolatos, a közhivatalnok tevékenységét szabatosan meghatározó szabályokkal s az önkényeskedés elleni bírói védelmet egyre kevésbé lehet nélkülözni, aminek következtében a magánjogi bíraskodás alói felszabaduló érdekösszeütközések tulajdonképpen csak helyet cserélnek s a közigazgatási bíraskodásban jelennek meg, amelynek jellege teljesen megfelel a jogalkalmazásban foglalt gondolati munkáról adott elemzésünknek.

Azt látjuk tehát, hogy a jogalkalmazás elválaszthatatlanul át van szöve olyan gondolati tevékenységgel, amely nemcsak tudományos munkát feltételez, hanem önmagában is tudományos munkát jelent.

A gyakorló jogász és jogtudós.

Az előbbieken csak általánosságban volt szó arról, hogy a jogalkalmazás gyakorlati feladatai tudományos munkát feltételeznek és zárnak magukba, tehát a jogtudomány gyakorlati hasznosítása nemcsak lehetőség, hanem feltétlen szükség is. Nem

* Az előbbi közl. I. a 16., 17. és 18. számban.

érdektelen azonban ezzel kapcsolatban felvetni azt a kérdést hogy a tudományos munka és a joggyakorlati tevékenység egyéni találkozásukat tekintve, milyen eredményt mutat, vagyis a gyakorló jogász tudományos képzettsége, esetleg tudományos tevékenysége mennyiben mutatkozik hasznosnak magára a gyakorlati működésére?

Az az igazság, hogy a tudás hatalom, a jogtudományokban foglalt, rendszeresített ismeretekre is áll. A tudományosan képzett jogász fölénye abban rejlik, hogy kétezer év agymunkájának eredményeivel rendelkezik, s akárminő célkitűzés vezet is az ügyvédet, bírót, közigazgatási hivatalnokot, politikust vagy törvényhozót, az emberiség tudományos munkájának nagy arzenáljában mindig hatalmas fegyvereket talál céljának szolgálatára. A tudományos képzettség gyakorlati hasznának igazolására legjobb példa az Egyesült-Államok ügyvédi karának története. Az ügyvédi hivatás általában nem volt minősítéshez kötve és a legtöbb államban ma sincsen minősítéshez kötve. Mindazonáltal a tudományos képzettség oly előnyt biztosít, hogy az előképzettség nélküli «praktikusok» mint az ősbölcények egészen kihálnak s helyüket képzett jogászok foglalják el. Mint Lord Bryce mondja (The American Commonwealth II. 623.) «... A kereslet és kínálat törvénye tökéletesen működik. Senkisésem köteles jogi előadásokat hallgatni ahhoz, hogy joggyakorlatot folytasson és a vizsgálatok maguk is többnyire túlságosan lazák, nem kívánnak nagy készültséget. A jogi oktatást azonban oly értékesnek találják, annyira segít a gyakorlati sikerhez, hogy a fiatalemberek tömegével szoronganak az iskolatermekben és szívesen szánnak két-három évet a jog tudományos tanulmányozására, holott ezt az időt egy gyakorló ügyvéd irodájában tölthették volna el, mint tanítványok vagy mint joggyakornokok. Ennek az elméleti tanulmányoknak közvetett hatása az, hogy a gyakorló jogászok előkelőbb osztályában fenntartja a jog iránti bölcseleti érdeklődést és foglalkozásuk méltóságának mélyebb átérzését, ami kettősen értékes a kamarai szervezkedés hiánya következtében...»

Ha azonban a tudományos képzettség gyakorlati haszna kétségtelen is, a gyakorlati hasznosságtól mindjobban eltávolodunk akkor, amidőn a tudományos gondolkodás eszközi jellege megszűnik és a jogász tiszta tudományos feladatok felé fordítja figyelmét, következésképpen a tudós jogász, helyesebben jogtudós kevéssé lesz alkalmas gyakorlati tevékenységre, noha természetesen a tudományos tevékenység a gyakorlati ügyességet nem zárja ki. Ennek pedig igen sokféle oka van, amelyek közül a fontosabbakra rá kell mutatni.

Eltekintve természetesen azoktól a környezeti és személyes körülményektől, amelyek a gyakorló jogásznak karriért biztosítanak, a jó gyakorló jogásznak egyik legfontosabb és leghasznosabb tulajdonsága az, amit a «biztosság érzet»-nek neveznek. Ezen az értendő, hogy a jó gyakorló jogásznak a lehető legkevesebb dolgot szabad problémátikusnak látni, talán csak egyedül azt, amit ügyének érdekében hasznos problémátikusnak látni. A jó gyakorló jogász általában a társadalmat és jogrendjét szilárdnak, változatlanulannak, nagyjában, bölcsnek és igazságosnak látja, s ahol a jogtudós szemei előtt forrongó anyag bontakozik ki, ott a gyakorló jogász a legnyugodtabb lélekkel építi okoskodását a gránitszilárdságának vélt alapra. A jó gyakorló jogász a legnagyobb hévvel és meggyőződéssel tudja annak igazságosságát vitatni, hogy az adott büntetőjogi esetben a tolvaj éppen hat hónapnyi börtönt érdemel meg, de a jogtudós azokat a szempontokat, amelyek a gyakorló jogász előtt a döntést oly kétségtelenné és biztossá teszik, legyenek azok a jogtételekben lefektetett parancsok, erkölcsi szabályok, bölcseleti világnézet sugallta elvek, társadalmi megfigyelések vagy kriminológiai megfigyelések, forrásukig követi, elemekre bontja, biztosságukat kutatja, s ezzel saját ítélési biztosságát elveszti, mert a kétségtelenséget mindenütt a kétségek ezrei váltják fel. A jogtudós kutató szemei előtt a jogrend elveszti biztosságát, a szilárdnak látszó jogszabályok tömege folyékonnyá válik, egy-egy szabálytömeget hullámmá lát, mely siet az eltűnés felé, s helyébe újak jönnek... A jogtudós az egész mostani jogrendet csak gyarló kísérletezésnek látja, s az emberiség társadalmi fejlődésének eddig befutott részét még csak a kezdet kezdetének tekinti abban az évmillió fejlődésben, amely az emberiség előtt áll. A jogtudós az erkölcsi és bölcseleti világnézetben sem talál olyan kétségtelen pontot, amelyre az esetleges tévedés előérzete által kellett nyugtalanság nélkül merne építeni

és a társadalmi fejlődés eddig megfigyelt törvényszerűségeinek helyessége felől is kételkedik. Hogyan lehet tehát attól, aki ebben a kutató, messze, majdnem a végtelenbe tekintő gondolatvilágban él, azt megkövetelni, hogy egy kompromisszumos adott jogrend parancsa alapján egy döntést kétségtelenné tudjon látni, érezni, vitatni?

Nem szabad továbbá elfelejteni azt sem, hogy a jó gyakorló jogász a rendelkezésére álló tudományos fegyverek közül szabadon, ügyesen, céljának megfelelően tud választani, vagyis minden felhasználható tudományos munka eredményét egyenlően képes kezelni. Ezzel szemben a jogtudós a tudományos munka egy-egy irányával, feladat-csoportjával van elfoglalva, s ezzel általában egyoldalúvá lesz, ami azután nemcsak más tudományok felhasználásában, hanem a gyors felhasználási képességben magában is megakadályozza.

A feladat, a gondolkodás, a lelki világ oly élesen elválasztja a tudományos munkát a gyakorlati tevékenységtől, hogy a tudományos munkának gyakorlati hasznosságáról, magának a jogtudósnak személyét tekintve alig szólhatunk. A tudományos munka annyira igénybe veszi az egyén agy- és idegrendszerét, annyira sajátos lelki diszpozíciókat feltételez, hogy általában nem marad elég ereje egy sokkal könnyebb, kevesebb agy- és idegmunkát igénylő tevékenységre. Ez azonban természetesen csak azokra vonatkozik, akik tiszta tudományos munkát fejtenek ki. Ellenben a tudományos képzettség, s az ennek megszerzésére, mélyítésére és bővítésére irányuló tevékenység nemcsak jól megfér a gyakorlattal, hanem jó gyakorló jogász csak tudományosan képzett jogász lehet.

(Ref. köv.)

Dr. Bárd József.

Szemle.

— **A bírói tekintély** az államhatalom három ágazata közül kétségkívül legkevesebbet szenvedett a háború és forradalom nimbuszrontó hatásától. Minél inkább tudatára ébred a törvényhozás, hogy a közszabadságok ú. n. intézményes biztosítékai végeredményben mégis csak a végrehajtó közegek megbízhatóságában gyökereznek, annál nagyobb mértékben használja fel a bírói tekintélyt közigazgatási célok megvalósításában. Bírák vezetik a választásokat, bírák működnek a lakáshivatalnál, bírák fogják a föld-reformot végrehajtani. Semmi kétség, hogy az intézményeknek a bírói közreműködés csak javára válik, de kérdés, vajjon javára válik-e a bírói testületnek. Félő, hogy ha az igazságszolgáltatás ünnepi köntösét a közigazgatás hétköznapi munkájában túlgyakran használják, idővel nem a közigazgatás válik megbízhatóbbá, hanem az igazságszolgáltatás megbízhatatlanabbá. Alig tagadható, hogy mindazok a funkciók, amelyeket újabban a bírakra ruháztak, erős próbára teszik a bírói tekintélyt. Bármily jó véleménnyel vagyunk is ennek teherbírájáról, mégis óhajtható, hogy a jövőben a törvényhozás takarékosabban bánjon a bírói nimbusz aranyvalutájával, mert a bankjegyinfláció ezen a téren is megrontja a hitelt.

— **A büntetőjogi értékhatár.** A vagyon elleni deliktumoknál a büntetett és vétség közti választóvonalak egyike az értékhatár. (Lopásnál 100 K, sikkasztásnál 200 K stb.) Az 1878: V. tc.-ben értékmérőül elfogadott «forint» helyett a «korona» lépett, melyet az 1892: XVIII. tc. olyképen határoz meg, hogy I. cikkében kimondja, miszerint: «A monarchia mindkét államában az eddigi ausztriai érték helyébe, az aranyérték lép, melynek számítási egysége a korona». A korona mint értékmérő terjedelmét pedig ezen törvény III. cikke állapítja meg, következőképpen: «Egy kilogramm ötvöztött aranyra, mely 900 ezredrész aranyból és 100 ezredrész rézből áll, 2952 K, egy kilogramm finom aranyra tehát 3280 K esik.» Ez a korona, mint értékmérő. Nincs olyan törvény ezzel szemben, mely a korona, mint értékmérő egységét, értékbeli terjedelmét akár a magyar állam, akár pedig az Osztrák-magyar bank hitelerejétől tenné függővé, avagy az Osztrák-magyar bank által kibocsátott bankjegyek forgalmi értékét az 1892: VIII. tc. által életbeléptetett «aranyérték» helyébe akár

büntetőjogi, akár egyéb államjogi vonatkozásban a «számítási egység» alapjául elfogadná. Ennek dacára büntető joggyakorlatunk a vagyoni deliktumok minősítésénél értékmérő gyanánt az értékében nemcsak alaposan megfoglyatkozott, de folytonos ingadozásnak is kitett, bankjegykoronát alkalmazza, ami a büntetőtörvénykönyv szellemével különösen ellenkezik, mert büntetőtörvényünk nem az «in peius» elvi alapján áll, hanem fordítva, bifurkáció eseteiben a vádlott javára szóló enyhébb álláspontot fogadja el annak egész szelleme. (In melius.)

A Btk. 334. §-ának második bekezdése úgy rendelkezik ugyan, hogy: «A lopott dolog értékének az veendő, mellyel az a lopás idején bírt», azonban ez nem magyarázható olyképen, hogy a magas és állandó értékű aranypénz helyett a folyton ingadozó és majdnem értéktelen bankjeggyel mérjük meg a lopott dolog értékét. A bankjegy tulajdonképpen nem pénz, hanem csak helyettesítője a pénznek és addig, míg az Osztrák-magyar bank megfelelt a bankjegyeken vállalt ama kötelezettségének, hogy: «bárki kívánságára azonnal fizet... törvényes ércpénzt» még csak alapja lehetett valamelyes értékmérésnek, hogy azonban ma, amikor sem fedezete, sem teljesítőkészsége nincs a banknak ezt vegyük alapul, annak semmiféle rációja sincs.

Az 1879: XL. tc. 126. §-a a két forint értéket felül nem haladó élelmiszer lopását kihágásnak minősíti, ami kifejezetten visszatükrözi a törvényhozás ama szándékát, miszerint ezen apróbb: néhány csirke, egy liba, pár kilogramm egyéb «élelmi- vagy élelvezeti cikk» erejéig foganatosított lopások egyfelől nagyobb tömegük miatt, másfelől, mert a törvényhozás ezeket nem tekintette a jogrend lényegesebb és veszedelmesebb megzavarásának: nem szükséges tárgyai a büntetőbírói eljárásnak az igazságszolgáltatás célja szempontjából, sőt annak tömegük és lényegtelenységük miatt csak akadályozói. Most azután, amidőn amúgyis agyon vannak halmozva a büntetőbírók ügyekkel, s amidőn emiatt az esetleg tévesen gyanúsítottak és letartóztatottak épen a nagy ügýtömegekben rejlő akadály folytán napok, sőt hetek múlva kerülhetnek csak kihallgatásra, ezek a kicsi érdekű ügycskék vétségekké, esetleg büntetteké duzzadnak azáltal, hogy a joggyakorlat eltérve az 1892: XVIII. tc. rendelkezésétől az egyedüli törvényes értékmérő: az aranypénz helyett bankjeggyel méri az értékeket.

Ilyen szándéka a törvényhozásnak sohasem lehetett. Igaz, hogy a korrekcionálizáció révén büntetté minősítés esetében is az érték tényleges (nem bankjegyben kifejezett) alacsonyága honorálható az ítéletben, azonban pl. a lopás vétségének ilyképen büntetté minősítése egy csomó ügyet fölöslegesen a járásbírói hatásköréből a törvényszék hatáskörébe tol át és okoz itt — a körülményesebb eljárási forma révén — lényegesen több munkát, mint amennyitől a járásbírói általa szabadul s útjában áll a többi ügy gyorsabb elintézésének.

Dr. Kruk Elemér.

— **Törvényellenes rendelet.** Az 1918: XXII. tc. (közszolgálati alkalmazottak tartozásainak rendezéséről stb.) végrehajtása tárgyában kiadott 3794/920. P. M. sz. rendelettel egyidejűleg a 4097/920. P. M. sz. a. az ezzel kapcsolatos eljárási szabályokat is megállapította.

Ezen utóbbi rendelet 4. §-a értelmében a köztartozások közszolgálati viszonyból folyó tartozások csupán a fizetésnek a Pénzüntézet Központot illető törlesztő-részletek levonása után fennmaradó részéből lehet levonni; t. i. a Pénzüntézet Központ követelése megelőzi ezen követeléseket.

Ezen rendelkezés törvényellenes, mert az 1918: XXII. tc. 8. §-a szerint ezen tc. nem érinti azokat a különös jogszabályokat, melyek megengedik, hogy hivatali járandóságok köztartozásokra, ideértve a közszolgálati viszonyból folyó tartozásokat igénybe vétessenek; úgy, hogy az említett tartozások okából a hivatali járandóságok a fennálló jogszabályok által megállapított módon és mértékben igénybevehetők.

Az 1908: XX. tc. 6. §-ának 3. bekezdése szerint ezek a követelések megelőzik azoknak a hitelezőknek a követeléseit, akik a járandóságra előbb szereztek zálogjogot, ugyancsak megelőzik azok az egyéb követelések, amelyekre azt külön jogszabályok rendelik.

Ily külön jogszabály az 1914: XVII. tc. (vasúti szolg. rendt.); ennek 25. §-a a levonási sorrendet a következőkben állapítja meg: 1. köztartozások; 2. nyugdíjintézet vagy nyugbérpénztári tag-

sági díjak s járulékok; 3. a vasútnak a szolg. viszonyból folyó követelései, betegsegélyzőpénztári járulékok, bírságok; 4. zálogjoggal biztosított követelések.

Minthogy a Pénzüntézet Központ követelése ez utóbbinak fogalma alá esik, követelése csak ebben a sorban kerülhet ki-egyenlítésre, illetve levonásra.

—d.—r.

— **A debreczeni bíróságok ügyvédi díjszabása.** A debreczeni kir. törvényszék és járásbírói az ügyvédi díjakra f. é. július 15-ével új díjszabást léptetett életbe.

A díjszabás a gyakrabban előforduló ügyvédi munkákat nyolc csoportba sorozza.

Az I. csoportba tartoznak az elsőfokú bíróságokhoz beadott vagyoni keresetek; kifogások, előkészítő iratok, előzetes bizonyítás iránti kérvények stb.; a II. csoportba a végrehajtási; a III. csoportba a telekkönyvi; a IV—V. csoportba a statusperek s ügyek; a VI. csoportba a régi perek; a VII. csoportba a büntető ügyek, míg a VIII. csoportba a fellebbezési ügyek tartoznak.

Magát a díjszabást egész terjedelmében nem közölhetjük; s csak példakép említjük meg, hogy az I. csoportban a keresetlevél stb. díja 1000 K; pertárgynál 63 K; 2000 K-nál 90 K; 5000 K-nál 180 K; minden további 1000 K után 15 K. A II. csoportban ugyanezen értékek mellett a díjszabás 57, 78 és 150 K; az ezt meghaladó minden megkezdett 1000 K-ért 9 K jár.

Statusperekben, ha vagyoni igények nem tárgyaltnak, a 2000—2500 K-ra megállapított díjak járnak, azonban úgy ezekben, mint a bűnügyekben helyes elvként van az is kimondva, hogy a díjazás a felek vagyoni és társadalmi állásához mért aránylagosan és méltányosan emelendő.

A fellebbezési eljárásban általában 5000 K-ig magasabban van megállapítva a díjazás; kivéve a nem indokolt fellebbezést, amelynek díja majd egyenlő, majd kisebb az I. csoport skálájánál; 5000 K-n felül az emelkedés azonos az I. csoportnál, így pl. az indokolt fellebbezés díja 1000 K-nál 68 K; 2000 K-nál 113 K; 5000 K-nál 243 K; a nem indokolt pedig 53, 90 és 180 K.

A tényállás felvételéért járó díjak a fenti összegekben nincsenek benn.

Bonyolultabb, nagyobb jelentőségű perekben perenkívüli bírói eljárásban a per és az ügy jelentőségére, a jogi kérdés ritkaságára, az ügyvédnek nagyobb gondosságot igénylő munkájára aránylagosan magasabb díj jár.

—d.—r.

— **Milyen pénzümben igényelheti a cseh-szlovák vevő a vételár visszafizetését?** A morvaországi vevő keresetét indította a budapesti eladó ellen az 1917. évben kifizetett vételár visszafizetése iránt azon az alapon, hogy az árú minőségi hiányai miatt az ügylettől elállott. Az osztrák magyar koronákban fizetett vételárt csakis ugyanily összegű magyar koronákban és nem sokolokban követelheti vissza: mert az a körülmény, hogy a pénzegység időközben megváltozott, nem szolgálhat alapul arra, hogy az eladó többet fizessen vissza, mint amennyit kapott. (Kúria P. IV. 1359/1920.)

— **Veszélyviselés kérdése a borrendelet szempontjából.** Az 1919 március 12-én kelt kötelevő szerint a bor vételára április 1-én fizetendő; ekkor szerzi meg a vevő a tulajdonjogot; a bor július 31-ig raktárdíjmentesen, a vevő veszélyére marad az eladó pincéjében. Vevő április 1-én nem fizetett. A fellebbezési bíróság a kötelevőt úgy értelmezte, hogy a vevő a veszélyt csak az április 1-én történő fizetés esetében és csak ettől az időponttól kezdve viselte volna; a veszély tehát nem ment át a vevőre, és így az átadással nem teljesített ügylet a 4375. és 5170/1919. M. E. sz. rendeletek értelmében hatálytalan. Ellenben a Kúria nem tekintette az ügyletet az id. rend. értelmében hatálytalanak. Mert a veszélyt viselő vevő a vételárt a veszély beállása dacára kifizetni tartozik, illetve a fizetett vételárt vissza nem követelheti; vagyis a veszély viselése független attól, hogy a vételár kifizetett-e vagy sem. Az a körülmény tehát, hogy a vevő a vételárfizetésben késedelmes volt, a szerződésileg megállapított veszélyáthárulásra és ennek az 5170/1919. számú rendeletben meghatározott következményeire nem lehet befolyással. (P. IV. 1419/1920.)

— **Vevőkésedelem és veszélyviselés.** Vevő az 550 K egységárban megvett cirokkelászt 1917 október 15-ig átvenni tartozott, de késedelembe esett, csak október hó 29-én vette az

árút és csak 400 K egységért fizetett, mert az 1917. okt. 15-én megjelent 3929/1917. M. E. sz. rendelet szerint az 1917. október hó 16-áig átadással nem teljesített szerződést csak a Takarmányközpont hozzájárulásával lehetett teljesíteni, s mert a Központ hozzájárult ugyan az ügyletbe, de csak 400 K (irányár) fizetését engedélyezte. Vevő a métermázsánkénti 150 K különbözetben — kártérítés címén — a KT. 352. §-a alapján marasztaltatta; mert amennyiben az árút október 15-ikéig átvette volna, 550 K vételért tartozott volna fizetni és a Központ ármegállapító intézkedésének veszélyét neki kellett volna viselnie. Késedelmevel ezt a veszélyt az eladóra át nem háríthatja, mert átvételi késedelem esetében az árút ezután érő mindennemű veszély a vevőt terheli; kivéve, ha a késedelem az eladó hibájára is visszavezethető. Eladó hibája fenn nem forogván, közömbös, hogy vevő azért késedelmeskedett, mert vagon nem kapott a vasúttól. (Kúria P. IV. 1243/1920.)

— **Árdrágítás és vételárelőleg.** Az 1916:IX. tcikkbe ütköző ügyletből a vevő kártérítési igényt nem származtathat; de az e törvénnyel nem érintett általános anyagjogi szabályok értelmében a korábbi állapot visszaállításának van helye, vagyis az a vagyoni jogi szolgáltatás, melyet a szerződő felek valamelyike az ügyletből kifolyóan a másik részére teljesített, annak visszatérítendő, ezzel a jogszabállyal szemben pedig az eladó az általa felvett előleg visszatartására jogosítva nincs. (Kúria P. IV. 1174/1920.)

— **Az 1916:IX. tc. által megkivánt «hivatásszerű foglalkozás» hiányának megállapítása.** Abból a körülményből, hogy a felperesnek a cégjegyzékben üzleti telepként feltüntetett helyen raktára, üzlethelyisége és üzleti személyzete nincs, továbbá abból, hogy felperes csak az árdrágításról szóló 1916:IX. tc. keletkezése után szerzett iparigazolványt és jegyzette be cégét, nemkülönben abból, hogy a felperes csak kávéházban és magánlakásokban létesített, még pedig vagonkételekben, árúköteket; végül abból, hogy a felperes bírói felhívás dacára sem mutatta be üzleti könyveit és levelezéseit, azt kell megállapítani, hogy felperes az egyoldalú bemondáson alapuló iparigazolvány és cégbejegyzés mellett sem tekinthető olyannak, mint, aki a kereset alapjául szolgáló ügylet létrejötte előtt nagyban való szappankereskedéssel hivatásszerűen foglalkozott volna. (Kúria P. IV. 1166/1920.)

— **Az árdrágítási törvénynek külföldi kereskedőre alkalmazása.** Az 1916:IX. tc.-nek az a célzata, hogy a közszükségleti cikk ára oktanul meg ne drágíttassék, csak úgy valósulhat meg, ha a közszükségleti cikk a törvény által védett területről jogszerűtlenül el nem vonható. Ebből eredőleg külföldi kereskedő, akinek belföldön fióktelepe nincs és így közszükségleti cikk forgalomba hozatalával sem hivatásszerűleg, sem hivatásából folyólag belföldön nem foglalkozhatik, itt közszükségleti cikket saját szükségletét aránytalanul meghaladó mennyiségben jogosan csak akkor szerezhethet be, ha annak belföldön való forgalombahozatala céljából való beszerzésére hatósági engedélyt nyert. Ilyen engedély hiányában a belföldön fiókteleppel nem bíró külföldi kereskedőnek belföldön közszükségleti cikknek saját szükségletét aránytalanul meghaladó mennyiségben beszerzése az 1916:IX. tc. 1. §-ának tilalmába ütközik. (Kúria P. IV. 1175/1920.)

— **A németosztrák, a cseh és a németbirodalmi egyszeri nagyvagyonadóról és vagyonszaporulati adóról** írt a Közgazdasági Szemle legutolsó számában beható tanulmányt *dr. Klug Emil* ügyvéd, amely különlenyomatként is megjelent. A tanulmány a nagyvagyonadó minden fontos kérdését összehasonlítón és kritikailag tárgyalja úgy, amint az a három törvényalkotásban meg van oldva. A munka alapossága és megbízhatósága miatt is jelenleg különösen azért érdemel fokozott figyelmet, mert az elhangzott kormánynyilatkozatok szerint a nagyvagyonadó behozatala nálunk is a legközelebbi aktualitások előterébe nyomult. A füzet az «Adó és Illetékügyi Szemle» kiadóhivatalában (II., Albrecht-ut 11.) és a szerzőnél (V., Falk Miksa-utca 7.) 20 K-ért kapható.

— **Uj könyvek.** 1. A főrendiház reformjáról, írta *Földvári Béla dr.* (Különl. az Ü. L.-ből.) Ha nem is értünk egyet szerzővel, akinek reformterve az örökös főrendiség intézményét fenn kívánja tartani, mégis örömmel fogadjuk megfontolt javaslatát, amely az intézmény demokratizálására törekszik. A tanulmány, mely mindvégig eleven és érdekes, minden jogász figyelmét megérdemli. 2. A magyar börtönügy vázlata írta *Szóllósy Oszkár dr.*, min. osztálytanácsos. Már régóta szükségét érezzük oly rövidre fogott börtönügyi munkának, amely az altsztek és örök szak-szerű kiképzését biztosítja. Szóllósy munkája komoly tudományos megalapozottságával és világos előadási modorával a kitűzött célnak mintaszerűen megfelel. 3. A törvénykezési illetek. Összeállította *Pongrácz Jenő dr.* Az új illetékszabályok áttekinthető gyűjteménye, annak megjelölésével, hogy az 1914:XLIII. tc.-ből mi maradt érvényben. Ára 12 K. 4. Az 1920. évi adónovella gondos és minden vitás kérdésre kiterjedő magyarázatát adja a *Sántha Ernő* adófelügyelőhelyettes és *Csépai Jenő p. ü. főtanácsos* szerkesztésében megjelent könyvecske. 5. A háborús adótörvények címmel *Rogyák Ernő* és *dr. Sipos Miklós p. ü. titkárok*, *dr. Schmidt Sándor* és *dr. Krämer József* ügyvédek szerkesztésében hézagpótló munka jelent meg e napokban. A könyv a jövedelmi, vagyoni és hadinyereségadó törvényeket az 1920:XXIII. tc. által megváltoztatott szövegben közli és a fontosabb rendelkezések magyarázó jegyzetekkel vannak ellátva. A munka pontos tájékoztatást nyújt az elmaradt kivetésekre alkalmazandó jogszabályok tekintetében is.

— **A Jogállam szeptemberi füzet**e a következő tartalommal jelent meg: A m. kir. Kúria új elnöke. — *Dr. Sichermann Frigyes*: A nemzetközi tartozások rendezéséről szóló francia-osztrák egyezmény. — *Dr. Nitsche Győző*: A tisztességtelen versenyről szóló törvényjavaslat tervezetéről. — *Dr. Bodó Farkas*: A lakáshivatal átszervezése. — *Dr. Rakonitz Dezső*: Az osztrák sajtótörvény javaslata. — Emlékkönyv a Deutsche Juristen-Zeitung 25 éves jubileuma alkalmából. — A valutaperekben követett joggyakorlat Németországban.

— **Német valuta-jogi döntés.** A Reichsgericht azon esetben, amidőn a belföldi adós külföldi hitelezőjének elkésletten fizet, kártérítés címén megítélte a külföldi hitelező javára az esedékesség és a tényleges fizetés időpontja közötti kurzusdifferenciát. (109/1919. VI.) A Reichsgericht tehát ezen ítéletében a külföldi hitelező rovására engedi a belföldi pénznek a külföldihez viszonyított értékcsökkenését a kikötött esedékességig, amikor tehát az adós a kikötött összegű márka megfizetésével szabadul a kötelezettség alól, még ha a márka a hitelező hazai valutájára átszámítva kisebb összeget is eredményez, mint amekkorát a hitelező a szerződéskötéskor föltételezett — és csupán a valutának a beállott késedelem alatti tovább romlásáért felelteti a belföldi adóst. Ez a döntés a német jogban annyival inkább érthető, mert a BGB. 288. §-a szerint pénzfizetési késedelem esetén a kamatot meghaladó kár érvényesítése kifejezetten meg van engedve, aminő jogszabály nálunk legalább is törvénykönyvben nincs. Ezen az alapon azonban akár továbbhaladhatni és a belföldi hitelező ép-úgy fölveheti a kártérítés eszméjét, mondván, hogy a késedelem következtében a kapandó, vagy kapott érték nem az a teljesítés tényleges időpontjában, mint lett volna a kikötött esedékesség idejében.

Bácskából kiutasított fiatal ügyvéd, nőtlen, keresztény, alkalmazást keres lehetőleg idősebb vidéki kartársnál, kinek irodáját később átvehetné. «Bácskai» jelígre a kiadóba. 16338

Irodahelyiséget keresek lehetőleg törvényszék közelében. Esetleg regiere társulok. Ajánlatot «ügyvédi iroda» jelíggel továbbít a kiadóhivatal. 16381

Hadifogságból hazatért, angol, német, olasz nyelvben jártas, alapos képzettségű úriember, kezdő ügyvédjelölt állást vállal, nagyforgalmú, lehetőleg keresztény ügyvéd irodájában. Esetleg angol nyelvet tanít kitűnő módszerrel ehéd ellenében. Választ «Nőtlen 31» jelígre a kiadóba. 16385

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a f. év október–decemberi negyedére 30 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

«Csonka Magyarország nem ország,
Egész Magyarország mennyország.»

TARTALOM. Dr. Kónig Vilmos budapesti ügyvéd: Külföldi részvénytársaságok? — Dr. Lőw Tibor törvényszéki bíró: A «fehér» pénzben teljesített fizetés megtámadásáról. — Dr. Beck Salamon budapesti ügyvéd: Osztó ítélet. — Dr. Sichermann Frigyes budapesti ügyvéd: A megszállt területek lakosainak koronatarozásai. — Dr. Bárd József: Elmélet és gyakorlat a jogban. — Szemle.
Melléklet: Hiteljogi Döntvénytár. XIII. k. 7. ív.

Külföldi részvénytársaságok?

A békeszerződés által elszakított magyar területeken levő részvénytársaságok jogi helyzetével elmélet és gyakorlat már sokszor volt kénytelen foglalkozni. Fájdalom, mindig abban a vonatkozásban, hogy milyen módon szakadnak meg azok a kapcsolatok, melyek a brutális erőszaknak áldozatul estek. Mint megbocsáthatatlan mulasztást kell azonban stigmatizálnunk, hogy eddigelé semmi sem történt annak a célnak szolgálatában, mely megállítaná vagy legalább megnehezítené a bomlási processzus menetét.

Életkérdés reánk nézve úgy politikai, mint gazdasági tekintetben, hogy az említett vállalatokkal fenntartsuk az összekötő szálakat. A politikai vonatkozások nagy jelentőségük dacára e lapok keretéből ki vannak zárva, annál nyomatékosabban mutathatunk rá a gazdasági követelményekre.

Minden ilyen vállalat hús a mi húsunkból, vér a mi vérünk-ből. Magyar munka és tőke teremtetten meg e társaságokat és minden határ ellenére magyar munka és tőke tartja fenn őket. Okos gazdasági politika megköveteli tehát, hogy ezeket a vállalatokat istápoljuk és az egész külfölddel szemben előnyben részesítsük. Ha ezt nem tehetjük vámpolitikailag, tegyük meg a nemzeti érzés erőforrásaival. Az ipari import szükségessége mai helyzetünkben folyólag nagy mérvben emelkedett, nagy bűn volna és helyrehozhatatlan kár szakadna reánk, ha pillanatnyi előnyök elérése végett máshova fordulnánk szükségletünk fedezése végett, mint oda, ahova igazi gazdasági és nemzeti érdekeink parancsolólag mutatnak. Csak a kishitű lemondás találhatna ebben kifogásolni valót.

Akármilyen észszerű szempont után indulunk, követelnünk kell, hogy az üzleti összeköttetés ezekkel a külföldivé vált vállalatokkal fenntartassék. Ezek mind oly produkcióra vannak berendezve, mely a mi legsajátosabb szükségleteinknek megfelel. Viszont ezer meg ezer magyar existencia ezeknek a vállalatoknak boldogulásától függ. Minél erősebb gazdasági szálak közevítik a forgalmat köztünk és ezen tőlünk csak fizikailag elszakadt vállalatok közt, annál több megélhetési alkalmat nyújthatunk idegenbe szorult polgárainknak. De új pályát is nyithatunk azoknak, akik itt az országban kénytelenek új munkakört keresni. Eme törekvések helyességét és szükségszerűségét előbb-utóbb fel fogják ismerni. Félünk, hogy későn, pótolhatatlan veszteségek beállta után.

Attól tartunk, hogy pozitívjogú szabályaink is útját állják majd annak, hogy régi magyar vállalataink gazdasági tevékenységüket zavartalanul folytassák nálunk. Ezekre a visszasságokra már most kívánnék reámutatni.

Az elszakított területeken levő részvénytársaságok a béke ratifikálásának esetében jogilag külföldi részvénytársaságokká alakulnának át. Ebben az esetben nem tenne különbséget, vajjon a vállalat főtelepe künn van-e, avagy csak fióktelepe van ott bejegyezve, feltéve, hogy a társaság vagyona tényleg ott van. Ezek az expatriált társaságok már most a magyar keresk. törv. értelmében itt csak egy módon folytathatnák üzleteiket. Olyképen, hogy a KT. 210. §-a értelmében cégüket azon törvényszéknél bejegyeztetnék, melynek kerületében fiók-intézetet vagy ügynökséget felállítani szándékoznak. De egyúttal teljesíteniök kellene mindazokat a feltételeket, melyeket a KT. 211. §-a külföldi részvénytársaságokkal szemben megállapít.

Ha ezeket a feltételeket vizsgáljuk, úgy szembeszökővé válik eljárásunk teljes abszurditása. Mert az, ami külföldi részvénytársasággal szemben helyén, talán túl enyhe is volt, az egyenesen képtelenség jellegét ölti, mikor valóságban nem külföldi, hanem tényleg magyar társaságról van szó. Eszerint mi magunk megnehezítenők, sőt sok esetben egyenesen lehetetlenné tennők, hogy ezek a társaságok az országban gazdasági működést fejtsenek ki.

A jelzett szakasz szerint ugyanis mi a többiek közt annak igazolását követeljük, hogy a társaság hazája törvényei szerint megalakult és tényleg működik, valamint hogy a külföldi állam, melyben a társaság keletkezett, az itteni részvénytársaságok irányában a viszonyosság elvének megfelelően jár el. Eszerint azoknak a magyar társaságoknak itteni bejegyzése attól függne, vajjon Csehország, Jugoszlávia és Románia törvényei szerint megalakultak és működnek! Azt hiszem minden bővebb fejtegetés nélkül is felismerhető e törvény incongruentiája az adott tényekhez képest.

A második feltétel illogikus volta pláne kézzel fogható. Mert itt egyenesen az említett államok tetszésétől függne, vajjon ezek a társaságok Magyarországon működhesse-e vagy sem. Csak meg kell tagadniok a viszonyosságot és beáll automaticae a megtorlás, úgy hogy mi magyar társaságokat innét kiűzünk. Hát volna-e abban észszerűség a magyar törvényt ilyen szerepre kárhóztatni?

Azt hiszem ezekkel sikerült bizonyítani, hogy a KT. 210. és 211. §-ainak alkalmazása az említett jellegű társaságokkal szemben egyenesen lehetetlen. A KT. idézett szakaszai itt nem bírnak szabályozó erővel, mert ezek a társaságok, ha formai jog szerint külföldieknek is minősülnek, valóban mégis magyar társaságok maradnak, mert mint ilyenek keletkeztek, működtek és kell hogy továbbra is működjenek. A gazdasági életben rejlő erők hatalmasabbak a formai jog minden postulátumainál.

A törvényhozásra sürgős feladat hárul. Először is ki kell mondani, hogy a KT. idézett szakaszai nem alkalmazhatók akkor, ha oly társaságról van szó, mely csak a békeszerződés folytán vált külföldivé. És azután legliberálisabban lehetővé kell tenni, hogy ezek a társaságok Magyarországon működhesse-e. Véleményem szerint a bejegyzésnél nem volna szabad túlmenni azokon a feltételeken, melyek teljesítését követeljük akkor, ha valamely belföldi részvénytársaság belföldön létesít fióktelepet. A részvényjog anyagi garanciáit illetőleg eltérő szabályozásra nincs szükség; azok minden megkülönböztetés nélkül érvényesülhetnek.

Dr. Kónig Vilmos.

A «fehér» pénzben teljesített fizetés megtámadásáról.

A «fehér» pénz devalvációja kapcsán felmerülő magánjogi kérdések megoldása végett kibocsátott két miniszteri rendelet általában nem engedi meg a fizetés megtámadását azon az alapon, hogy a teljesítés «fehér» pénzben történt. Bármilyen kevésbé indokolt is annak a feltételezése, hogy a szerződő felek «fehér» pénz-teljesítést akartak és bármennyire megelőzi is a követelés keletkezése a «fehér» pénz korszakát, ha a hitelező *elfogadta* a «fehér» pénz-teljesítést, többé meg nem támadhatja.

Az 5151/1919. M. E. sz. rendelet csak abban az egy esetben adja módját a «fehér» pénzben teljesített fizetés megtámadásának, ha a hitelező az elfogadásnál jogfenntartással élt és a fizetés oly követelésre történt, amely 1919 március 20-ika előtt keletkezett és 1919 augusztus 15-ike előtt még le nem járt és amelyet az adósnek lejárát előtt nem volt joga kifizetni.

Amidőn a rendelet a fizetés elfogadásáról és jogfenntartásról szól, feltételezi, hogy a hitelezőt cselekvésének szabadságában mi sem korlátozta, hanem, hogy szabadon határozhatott abban vajjon feltétlenül, vagy jogfenntartással elfogadja-e a pénzt.

Az említett két rendeletnek egyike sem tartalmaz azonban szabályt arra az esetre, amelyben a hitelező nem cselekedhetett szabadon, hanem, ami a terror uralmának idején gyakori lehetett, valamely *kényszer* hatása alatt cselekedett.

Mint hogy a rendeletekben foglalt különös szabályozás a kényszer eseteiről nem intézkedik, kiegészítésre szorul, amely kiegészítés csak az általános magánjogi szabályokból történhetik. Minden különös magánjogi szabályozás ugyanis az általános magánjogon épül fel.

Ezek az általános szabályok azonban, mint kiegészítők csak annyiban jöhetnek figyelembe, amennyiben a rendeletek különös szabályainak valamelyikével, vagy az egész különös szabályozás alapjaival nincsenek ellentétben.

Így nem alapítható a fizetés elfogadásának megtámadása az általános magánjogra hivatkozással sem arra a kényszerre, amelyet a terror uralma a «fehér» pénz forgalmára vonatkozó általános parancsaival gyakorolt. Mert ez a megtámadás ellenkeznék a két miniszteri rendeletben foglalt különös szabályozás alapjaival, amely szabályozás, amidőn a terror ez idejében a teljesítés elfogadásáról és jogfenntartásról beszél, abból indul ki, hogy a terror az ügyleti cselekvési szabadságot nem korlátozta.

Nem így van ez az egyes teljesítésnél alkalmazott kényszer esetével.

Ha az adós a hitelezőt a terror uralmának valamely közege elé idézte s az a közeg fenyegetéssel rábírta a hitelezőt, hogy az adós teljesítését átvegye, ez oly kényszer, amelynek esetében a magánjognak a kényszer jogkövetkezményeire vonatkozó szabályait alkalmazni kell. Mert a rendeletnek nincsen oly szabálya, amelyből az következne, hogy az ilyen kényszerre nem lehet hivatkozni. Ellenkezőleg abból, hogy az 5151/1919. M. E. sz. rendelet a megtámadás szabályozásánál elfogadásról és jogfenntartásról szól, amint már mondtam, épen az következik, hogy a rendeletnek megtámadási szabályai csak szabadon cselekvő hitelezőkre vonatkoznak.

A hitelező, akit az adós ily kényszerrel bírt rá a «fehér» pénz teljesítés átvételére, e kényszer alapján megtámadhatja tehát a teljesítést és pedig az 5151/1919. M. E. sz. rendeletben foglalt korlátozásokra tekintet nélkül akkor is, ha a követelés 1919 március 20-ika után keletkezett, vagy ha a követelést 1919 augusztus 15-ike előtt kellett teljesíteni. E korlátozások ugyanis, a már elmondottak szerint, csak a szabadon elfogadott teljesítés megtámadásának esetére vonatkoznak. A kényszerített hitelező jogfenntartásának szükségességéről szó amúgy sem lehet.

A megtámadásnak az a jogkövetkezménye, hogy a teljesítés semmis. A hitelező ezért a tartozás új teljesítését követelheti. Természetes, hogy ami érték a hitelező kezén maradt: a «fehér» pénz névértékének egy ötöde visszajár és azt a hitelező követelésébe be kell számítani. Sőt meg kell adni az adósnek azt a kifogást is, hogy a hitelező a «fehér» pénz-fizetéssel nem károsodott, mert az 5151/1919. M. E. sz. rendelet 4. §-a megadja és mert a teljesítés semmisségének sem lehet az a következménye, hogy a hitelező az adós kárára jogtalanul gazdagodjék.

Ennek a megtámadásnak az a gyakorlati határa, hogy a ren-

deletek szerint a hitelező 1919 május 20-ika és augusztus 15-ike között keletkezett bizonyos követelései fejében a devalváció után csak a követelés névértékének egyötödét követelheti. Ezekben az 5151/1919. M. E. sz. rendelet 2. §-ában és a 463/1920. M. E. sz. rendelet 1. §-ában megjelölt esetekben hiába semmis tehát a teljesítés: a hitelező új teljesítésül sem követelhet teljes értéket.

Dr. Löw Tibor.

Osztó ítélet.

Kant írja valahol, hogy a theóriák sokszor csak a dolgok megértetésének, nem a megismerésnek a célját szolgálják. A jogi elméletek is sokszor csupán a megértetést, a fogalmak tisztázását — már ahogyan a theória termelője elképzei — célozza, de a theóriák jórésze nem jövőre szóló program, nem a cselekvő emberiségnek vannak dedikálva, hanem a szisztematizáló szakembereknek. A theóriák ellen egyéb területen is az a panasz, hogy nem kapcsolódnak a reális életbe, hanem a gondolkodás önmagáért élő szféráiban bolyonganak. A jognak, ennek a gyakorlati életjelenségnek a theóriái is legtöbbször a céhbellekre tartoznak csupán.

Az a theória, amelyet a fenti cím jelezni kíván, azon igyekszik, hogy a gyakorlati élet valóságai közé plántálja magát. A meditáló elmét azért gondolkoztatja meg, hogy a cselekvő akaratot indítsa meg. Gondolatból mielőbb ténnyé, elméleti elgondolásból élő jogintézménnyé akar válni.

A theória gyökere gyakorlati tapasztalatokra nyúlik vissza. Szülője nem a dolgok jobb megértetésére, hanem a dolgok jobb elrendezésére való igyekezet. Minden gyakorlati jogász elé sűrűn került oly jogvita, amelynél sem az egyik, sem a másik irányú döntés nem elégítette ki jogérzetét, az igény megítélését épűgy nem találom kielégítőnek, mint az igény elutasítását. A jogérzet akként ítéli meg a helyzetet, hogy mindkét félnek van valamelyes igaza, és a tételes jog csak akként engedi ítélni, hogy valamelyik félnek a teljes egész jussón. A jogérzet a felek közötti osztást kívánja ott, ahol a jog csak kizáró választást enged a felek között.

Az osztó ítélet elmélete a jogérzet sajátosságára kíván szólni, azt akarja lehetővé tenni, hogy a bírónak módja legyen elkerülni a «mindent vagy semmit» mai elvének igazságtalanságát és mindkét félnek a maga igaza arányában kimérni az igazságot. Rendszeres irodalmi kifejtésben ezt a kérdést először dr. C. A. J. Hartzfeld, amsterdami ügyvéd és főtörvényszéki kiegészítőbíró részesítette 1910. évben «der Streit der Parteien» című német nyelven megjelent munkájában. A német irodalomban Zeiler a Reichsgericht bírása folytat rendszeres munkát az idea gyakorlati megvalósulása érdekében (Hartzfeld «közvetítő ítélet» megjelölésével él. A magunk részéről helyesebbnek tartjuk «az osztó ítélet» elnevezést, már csak a névnek Frank könyvére emlékeztető kicsengése miatt is).

A stilszerűség kedvéért helyesebb lesz, a theoretikus kifejtés helyett gyakorlati illusztrációkat bemutatni.

A hollandi felsőbíróságot a következő eset foglalkoztatta: Valaki ment az úttesten, amelyen egy vasúti összekötősin vezetett keresztül; mögötte négy teherkocsit tolatott az utolsónak besorozott mozdony. A vasút elgázolta az embert, akinek egy karját amputálni kellett. A vasút a baleset bekövetkezéséért az elgázolt ember saját vétkességét is vitatta. A bíróság mindkét fél, úgy a vasút, mint a sérült gondatlanságát megállapította. Ez a ténymegállapítás kényes kérdés elé állította a hollandi bírót a jogi konzekvenciák tekintetében. A hollandi törvénykönyvnek ugyanis nincs olyan kármegosztást előíró szabálya, mint a BGB. 254. §-a, vagy mint a magyar szokásjogi tétel. A bíróság tehát az elé a helyzet elé került volna, hogy a keresetnek a vasút vétkessége alapján egészen helyt ad, vagy a sérült vétkessége alapján a keresetet egészen elutasítja. A fellebbviteli fórum a kárt megosztotta; a legfelsőbb bíróság ezt az ítéletet helybenhagyta azzal az indoklással, hogy a másodbíróság jogszerűen járt el annak megállapításánál, hogy a vasút vétkessége mekkora kárt okozott, és ha azt állapította meg, hogy a kár felét a vasút közegei, felét a sérült idézte elő, a fél kár megítélése helyesen történt. (Az esetet ismerteti Zeiler, Reichsgerichtsrat a «Rheinische Zeitschrift»-ben megjelent tanulmányában.)

A hollandi esetben a bíróság tehát a kármegosztás jogtétéle

híján is úgy ítélkezett, mintha a jogtétel a hollandi jogban megvolna. (Az indokolás — akárcsak a magyar felsőbíróságok gyakorlata — nem hirdeti tudatosan az újítást, sőt a fennálló jog alkalmazásának tekinti az ítélkezést; lényegileg azonban a döntés mégis csak egy új jogszabályt jelent. És valóban a fentiekhez hasonló esetekben, amikor mindkét félnek részben van igaza, a bíróság a közvetítő ítélettel tulajdonképpen a törvénynek bármely okból előállott egyoldalú érdekmérlegelését korrigálja meg mindkét fél érdekeinek méltányos elbírálásával. Ezekben az esetekben, tehát az osztó ítélet szüksége csak azért merült fel, mert a törvény legalább is ezen felfogás szerint, fogatkozásban szenved. Ha a törvényben megfelelő szabály megvan, úgy az ítélet semmi különösséget nem tüntet fel, az ítélet épenúgy végrehajtója a jogszabálynak, mint bármely más esetben. Ugyanez az ítélet a német jogban a BGB. egyszerű alkalmazása lett volna; a hollandi jogban: osztó ítélet lett.

Vegyünk egy magyar esetet: a vevő átvételi késedelme esetén eladó a mi jogunk szerint absztrakt kárt nem számíthat fel; az eladónak el kell adnia az árut, hogy kártérítéssel léphessen fel. Az eladás a KT. 347. §-a értelmében hiteles személy közbenjöttével eszközölendő. Gyakorlatunk megköveteli, hogy az eladó bizonyos formaságokat — meghirdetés stb. — betartsa a vevő érdekében. Tétélezzünk fel egy esetet, amikor az eladó terhére bizonyos mulasztás megállapítható az árverés megtartása körül és hogy ez a mulasztás az árverés eredményét a vevőre kedvezőtlenül befolyásolta. A bíró előtt az a kérdés vetődik fel: érvényes-e az árverés, vagy szabatosabban a vevő terhére esőnek tekinthető-e az árverés? Feltételezve, hogy az eladó részéről forog ugyan fenn mulasztás, amely az árverési vételár csökkenéséhez vezetett, de egyúttal feltételezve azt is, hogy az árverés körül semmi kifogásolható nincs, akkor is az uralkodó piaci- és árviszonyok mellett bekövetkezett volna, valamely árkülönbözet, sem a kereset megítélése, sem az elutasítása nem volna igazságos. Az osztó ítélet gondolati légkörében élő bíróság meg fogja találni a helyes döntést a két álláspont között. És vajjon az ítélet, amely mondjuk az árdifferenciát az eladó és a vevő között megossza, — noha nincs kereskedelmi törvényünkben szabály, amely a különbözet megosztását előírja, — vajjon egy ily ítélet is új jogot teremt, mondható-e erről az ítéletről, hogy egy új jogtételt mondott ki? Azt hiszem a hollandi bíróság indoklása, amely a maga esetére nem egészen őszinte, ide teljesen talál; az eladó mulasztása csak azzal a konzekvenciával járt, hogy a vételár kisebb lett bizonyos összeggel annál a vételárnál, mint ami ezen mulasztás nélkül elérhető lett volna. Az eladó tehát mulasztásával jogi következményeként az ebből rezultáló ezen különbözet megtérítését nem igényelheti, de e mulasztás folytán nem eshet el attól a kártérítéstől is, amely az ő legnagyobb gondossága mellett is nem lett volna elkerülhető. Ez az ítélet, nézetünk szerint, tehát annak a fennálló általános jogelvnek, hogy mindenki viseli azt a kárt, amit ő idéz elő, egyszerű alkalmazása és az ítélet megmagyarázásához nem szükséges egy új jogtétel feltevése. Az osztó ítélet elve egyes esetben tagadhatatlanul a materiális jog világában új jogtételek jelentkezésével egyértelmű; azonban aránylag mégis ritkábban fog adódni oly tényállás, amelynek osztó ítélete egy új általános jogszabály szövegezésére visz; olyan új jogszabályra, amely a felek érdekszféráját újra rendezzi a *suum cuique* értelmében; az esetek nagyobbik száma megoldható új jogtétel bevonása nélkül és egyszerűen azon az úton, hogy az egyes felek cselekvényeinek csupán azt a hatást tulajdonítjuk, amivel valóban bírnak és a jogszabályok értelmezésénél az édekarányos mérlegelés elvét fogadjuk el, azt az elvet, t. i., hogy minden rendelkezés, csak azon korlátok között alkalmazható, amint az a felek jogosult és intencionált érdekvédelmi igényének megfelel.

Az osztó ítéletet ellenesei a «szabad jog» anathemájával sujtják. A magyar bírói gyakorlatról bizonytalannal nem állítható, hogy az a szabad jogi irányzat megtestesítője volna. Mégis bírói gyakorlatunk számtalan oly jogtételt fejlesztett ki, amelyek anyagi hatásukban sokkal jelentősebbek, másrészt pozitív jogban kevesebb gyökerük volt, tehát viszonylag újdonság jellegük is erősebb, merészebb. Túlzás volna állítani, hogy a magyar bírói gyakorlat elvileg az osztó ítéletet elismeri, mert sehol általánosságban a magyar bíróság az osztó ítélet kérdésében nem nyilatkozott, de egyes gyakorlati esetekben meghozott döntései

vannak. Emlékeztet a Kúria döntése, amellyel (1916-ban) megítélte a villamosáram szolgáltató társaság által követelt felárat. A Kúriának ezt az ítéletét e sorok írójának a Pester Lloydban közzétett cikke alapján igen elismerően méltányolja Zeiler fent említett cikkében. Egy másik kúriai ítélet, amely pedig perjogilag is sok érdekességet mutat fel, kimondotta, hogy az erdő letarolási időt a vállalkozó javára a szerződéses időnek önhibáján kívüli meddősége okából meghosszabbítja, viszont a tulajdonost pénzbelileg kárpótolja, amiért a terület később jut vissza rendelkezése alá. Itt az ítélet már külső formájában is szembevetően hirdeti, hogy a bíróság mindkét félnek megadta a maga igazát, az egyik fél érdekeit sem negligálta. Mindkét ítéletet hazai jogászságunk megnyugvással fogadta; legalább is támadások nem érték az ítéletet.

Az eddig említett esetekben az osztó ítélet perjogi novumot nem jelent, az osztó ítélet jelentősége itt abban áll, hogy oly akár *expressis verbis* kimondott, akár csak a bíróság által létezőnek tekintett anyagi jogszabályt alkalmaznak, amelyek nem helyezkednek a szembenálló érdekek közül egyiknek egyoldalú kielégítésére, hanem a két érdek összeegyeztetésével vagy kiegyeztetésével döntenek el, az érdekvitát. Ilyenkor, ha az ítélet novumot is mond ki, úgy ez a novum az anyagi jog területére esik, nem a perjogéra.

Van azonban az osztó ítéletnek olyankor is aktualitása, amikor perjogi novumot jelentene az ítélet. Ez az a «*non liquet*» esete. Sokszor adódik oly helyzet, amikor a tényállás felderítetlen. Az «*incubiti probatio*» elve itt is sokszor zsákutcába visz; kényelmes elintézési mód ugyan, hogy az a peres fél viselje a tényállás tisztázatlanságának a terhét, akire a bizonyítás hárul, de a jogérzet ezt a döntést is sokszor megappellálja. Megtörténhetik, hogy a tényállás tisztázatlansága csak azután kezdődik, miután már a tisztázott tényállásból is következnek, bár terjedelemben kétséges jogok és kötelezettségek. Példát újra a magyar judikaturából meríthetünk.

Gazdasági épületeket, amelyek tűzkár és villámcsapás ellen biztosítva voltak, villámcsapás felgyújtja, és az ugyanakkor dühöngött szélvész is megcibálja. A perrel fellépő károsult nem tudja bizonyítani, hogy mily kárt okozott a tűzvész; az elsőbíróságok elutasító ítéletet hoztak, minthogy «*felperes* nem bizonyított». Bizonyos, hogy a villámcsapás kárt okozott, pusztán a mennyiség bizonytalansága miatt, tehát a kárkövetelés egészen el nem utasítható, amint hogy nem volna elutasítható eladó a vételár teljes követelésével azon okból, mert a vételár összegét bizonyítani nem tudja. A Kúria elrendelte, hogy a sommás törvény 65. §-a alapján állapítandó meg, mily részben eshetett a kár a tűzvészre, és mily részben a szélviharra. (Kúria 564/1904. Dár XXVII. köt. 137. l.) Hartzfeld az osztó ítéletet a tényállás tisztázatlansága esetén szélesebb területen is alkalmazandónak óhajtja. A Kúria hivatkozott ítéletében bizonyos volt, hogy a kár egyrésze a biztosítót terheli és csak a kárösszege elosztásánál kezdődött a «*non liquet*». Ilyenmő esetek a ritkábbak; gyakoribb azonban az eset, amikor az alapkötelezettség teljes egészében vitás, de viszont, ha eredményes bizonyítás lefolytatható lenne, az egyik vagy másik fél teljes egészében győzne.

Ha ilyenkor a *non liquet* következményeként akármelyik fél javára döntünk, immens a veszély, hogy a másik féllel szemben igazságtalan az ítélet. Hartzfeld ilyenkor is helytelennek látja az osztó ítéletet. A két eset nem fedi egymást; az első esetben az ítélet igyekszik megközelíteni az eszményi igazságot; a második esetben az igazság megközelíthetlenségéből indul ki az ítélet, és az osztó ítélet kényszerű tökéletlen megoldás. Ugyancsak az osztó ítélet kényszerű tökéletlenségének tudatában ajánlja Hartzfeld az osztó ítéletet, amikor az alkalmazandó jogelv a vitás, mert az osztó ítélet relative ilyenkor is inkább közelíti meg az eszményi igazságot, mint a teljes egészben helytadó vagy elutasító ítélet.

Azok számára, akik azt hiszik, hogy az osztó ítélet egész jogrendszerünkkel idegen, a fent már hivatkozott ítéleten kívül tömördek olyan jogszabályra hivatkozhatnánk, amelyek valójában a kármegosztási szabály mintájára a szembenálló felek érdekeit összeegyeztetik. Nagyon sok oly szabály és intézmény él ma tudatunkban, amelynek nem is gondolunk arra, hogy a régebbi nyers és csak az egyik érdekre tekintő jogállapottal szemben mint érdekösszeegyeztető szabály csak a jogfejlődés során

alakult ki. A zálogjog történeti kezdetei a tulajdonjog átruházást használták fel a hitelező biztosítása céljaira. A tulajdonátruházás a hitelezőt a teljes biztonság (már amennyire teljes) helyzetébe juttatta, de emellett a zálogadó érdekei teljesen figyelmen kívül maradtak. A mai értelemben vett zálogjog és az értékesítési fölösleg, a hyperocha kiadása már csak aránylag későbbi idők terméke. Az árleszállítási igény adásvétel esetén a teljesítés kötelező visszautasítása helyett ugyancsak ilyen érdekösszeegyeztető szabály. Mai általános formájában ugyan az árleszállítási igény bizonyos értelemben még mindig csak a vevőnek válik javára, mert hiszen a vevő szabadon választhat a teljesítés visszautasítása vagy árendeménnyel való megtartása között. De már mindkét fél érdekét egyenlően honorálja a tőzsdei szabályzat 58. §-a, amelynek értelmében eladó is — 1% minőségi eltérés keretei között — kívánhatja, hogy vevő az árút árendeménnyel vegye át. Szélesebb keretben érvényesül az árleszállítással való átvétel, az ú. n. arbitrage klauzulás adásvételi ügyletnél, ahol a felek megállapodása alapján eladó igényelheti az árleszállítás melletti átvételt. Ugyancsak mindkét fél érdekeit respektálja hasonló szellemben a Jav. 1332. §-a, amely a vállalkozónak csekélyebb hiány esetén jogot ad arra, hogy a mű átvételét kérheti az ellenérték aránylagos leszállítása mellett.

Az osztó ítélet funkcióját teljesítik javaslatunk 1356, 1357. és 1360. §-ai a díjkitűzés esetén, amelyek a díj megosztását írják elő több jogosult között. Bírói gyakorlatunk törvényes szabály híján is az ügynöki díj aránylagos részét ítélte az ügynöknek, habár az ügyletet más ügynök juttatta befejezéshez. A jutalom aránylagos részére ad jogot a megbízottnak a javaslat 1374. §-a, ha a megbízás teljesítése a megbízott hibáján kívül lehetlenné válik.

Mint törvényszerkesztési elvet, bizonyára mindenki az igazság magasabb fokának tekinti az osztó ítélet szellemében való törvényalkotást. A mi bírói gyakorlatunkból felhozott példák illusztrálják, hogy az osztó ítélet perjogi újításnak is ugyanaz az etikai érték. Bizunk benne, hogy az eljövendő fejlődés az osztó ítélet híveinek biztosítja a sikert.

Dr. Beck Salamon.

A megszállt területek lakosainak korona-tartozásai.

Az ország nagy részének ellenséges megszállásával és a megszálló államok előidézte valutabomlással kapcsolatban, égető fontosságúvá vált a kölcsönös koronartartozások mikénti rendezése, egyfelől a megszállott országrészek, másfelől a magyar közigazgatás alatt álló országrész lakosai között. A magyar bíróságok és a magyar jog szempontjából kétségtelen, hogy a valutabomlás előtt keletkezett koronartartozások továbbra is osztrák-magyar, illetve az 1700/1920. M. E. sz. rendelet hatálybalépése óta magyar koronákban fizetendők; a megszálló államok rendeletei, amelyek a régi koronartartozásokat cseh, jugoszláv stb. koronákra konvertálták, a megszállt magyar területeken joghatályosaknak nem lévén tekinthetők. A meg nem szállt területen lakó adósok szempontjából ekként döntötte el a kérdést úgy a budapesti kir. ítélőtábla (2. P. 3687/1920. számú ítélet), mint a tőzsdebíró-ság (12/1919. és 351/1918. sz. ítéletek), de a meg nem szállt területen lakó hitelező szempontjából sem lehet más a magyar jogi álláspont.

Ha azonban az úgynevezett «békeszerződés» hatálybalép, úgy a magyarnak maradó s a magyarságtól elszakadó honosok közötti koronartartozások a 254. cikk értelmében leire, dinárra és (a Jóvá-tételi Bizottság hasonló szellemű döntését feltételezve) szokolra szóló tartozásokká alakulnak át — vagyis a jogi helyzet lényegesen módosul — a meg nem szállt területen lakó adósok hátrányára, de egyúttal az itt lakó hitelezők előnyére is.

A megszálló államok arra törekednek, hogy a magyar hitelezőket ettől a (közgazdaságunk súlyos károsodását csak nagyon kis részben ellensúlyozó) előnytől elűssék s a megszállt területen lakó adósok ilyen tartozásának magyar koronákban leendő mielőbbi kiegyenlítését elősegítsék. Evvel a törekvéssel kívánt szembehelyezkedni az érdekelt gazdasági körök által régóta sürgetett 8291/1920. M. E. sz. kormányrendelet, mely szerint «az ország magyar közigazgatás alatt álló területén lakó magyar állampolgárok a megszállott országrészekben lakó személyekkel

szemben fennálló koronaértékű pénzköveteléseik teljesítését továbbbi rendelkezésig elfogadni nem kötelesek akkor sem, ha a tartozás már esedékessé vált».

A rendelet megjelenése és intenciója okvetlenül helyes, sőt jam debuissest pridem! Szokatlan és helytelen azonban a rendelet bevezetésében foglalt azon indokolás, hogy «ezidő szerint nem állapítható meg az, hogy az ország magyar közigazgatás alatt álló területén lakó magyar állampolgárok a megszállott területen lakó személyekkel szemben fennálló koronaértékű pénzköveteléseiknek kiegyenlítését milyen pénznemben követelhetik». Elvégre, ha bizonyos személyeket a fennálló jogszabályok szerint bizonyos pénzkövetelések megilletnek, akkor megállapíthatónak kell lennie annak is, hogy ezek a követelések minő pénznemre szólnak; csupán az lehet «ezidő szerint meg nem állapítható», hogy (a békeszerződés folytán jogszabályváltozás lehetősége forogván fenn) a jövőben miként lesz a kiegyenlítés követelhető.

A rendelet szűkszavú szövege számos kételynek enged teret. Vajjon megtagadható-e a zálogtárgy kiadása is, ha a hitelező a felajánlott fizetést elfogadni vonakodik? Bizonyára igen, mert amíg a hitelező a kiegyenlítést elfogadni nem köteles, a követelés biztosítására rendelt záloghoz is ragaszkodhatik. Érvényesíthető-e a kereskedelmi megtartási jog, ha a hitelező a felajánlott fizetést visszautasítja? Ez a megtartási jog alap gondolatának aligha felelne meg. A «koronaértékű pénzkövetelések» nevezete alatt csak a koronákban kifejezett, avagy általában a koronákban lerovandó tartozások értendők? A legis ratio valamennyire szól. «Koronaértékű»-e a kifejezetlen cseh, jugoszláv vagy osztrák koronában fizetendő tartozás is? Bizonyára ép oly kevésbé, mint akár a dán koronában lerovandó adósság. Miként bírálандók el azok az esetek, ahol a megszállt területen lakó adós csak mint kezes, vagy visszkereseti váltókötelezett van érdekelve, vagy ahol a megszállt területen lakó főadós mellett, a kezes meg nem szállt területen lakik? Minő elbírálás alá esnek az egyéni cégek vagy társaságok fióktelepeinek a tartozásai, illetve követelése? A rendelet kimondja ugyan, hogy a jogi személyeknél «hovatartozásuk tekintetében székhelyük irányadó», kétes azonban, hogy ez a rendelkezés a fióktelepek kérdését is el kívánta-e dönteni.

A rendelet az Ausztriától elszakadt területek honosainak, valamint a megszállt magyar területen községi illetőséggel bíró, de azon kívül lakó személyeknek a tartozásait nem érinti; a békeszerződés 254. cikke azonban ezekre is vonatkozik.

Hogy a rendeletnek mennyiben lesz gyakorlati jelentősége a tartozásukat magyar koronákban letétbehelyező adósokkal szemben, az egyelőre bizonytalan. Nem tudjuk még, hogy a békeszerződés 239. cikkének b) pontja, mely a békeszerződés előtti ügyletekből eredő jogvitákat a vegyes választott bíróságok és az entente-bíróságok hatáskörébe utalja, az elszakadó területek honosaira is alkalmazást fog-e nyerni. Idegen bíróságok döntésétől fog tehát esetleg függni, hogy az efajta ügyleteket a magyar vagy a megszálló állam joga szerint tartják elbírálандóknak, s ehhez képest a békeszerződés életbelépése előtt eszközölt letételt (a rendelet dacára) megengedettnek, s nevezetesen a magyar koronákban történt letétbehelyezést liberáló hatásának nem-e minősítik?

Dr. Sichermann Frigyes.

Elmélet és gyakorlat a jogban.*

VII. A jogtudományok és joggyakorlat viszonya tudományos szempontból.

A természettudományoknak egyik leglényegesebb tulajdonsága, hogy a tudományos kutatás a gyakorlati hasznosságra való tekintet nélkül tud haladni a maga útján, vagyis a kutatásba hasznossági értékelés nem vegyül. Sőt a természettudományok nagy gyakorlati eredményei csak akkor mutatkoztak, amidőn a tudósok rájöttek arra, hogy e gyakorlati eredmények szemmel-tartása nem az ő feladatuk körébe tartozik. Amíg a természettudósok az aranycsinálás titkát keresték, amíg például Leonardo da Vinci a repülőgépet akarta megcsinálni, amíg jósolni akarták a csillagokból, addig nem sikerült a kívánt eredményt elérni. Amidőn azután meggyőződtek arról, hogy a természettudós igazi feladata a jelenségek egy kiválasztott csoportjának megfigyelése,

* Bef. közl. — Az előbbi közl. 1. a 16., 17., 18. és 19. számban

a tények bizonyos csoportjában mutatkozó kapcsolatok felderítése, elemi ténykapcsolatok leírása, anélkül azonban, hogy a kutató gondolkodást a tények csoportjának meghatározásán kívül más értékelő meggondolás befolyásolhatná, akkor találta meg a természettudós a maga hivatását.

A természettudományoknak e sajátosságát természetesen nem lehet a módszernek tulajdonítani, s a módszerrel e sajátosságot a gondolkodás más területein is előidézni. A gondolkodás módszere az az út, amelyen eredményeihez jut, tulajdonképpen a feladathoz simul és a feladat maga adja meg az induktív vagy deduktív módszer helyességének lehetőségét. A feladat maga az, amely lehetővé teszi, hogy az organikus és anorganikus világ tényeinek megfigyelése nemcsak szabad kutató tevékenység legyen, hanem egyúttal olyan, amelynek eredményei hasznossági meggondolástól menten jöttek létre, s mégis előbb vagy utóbb a leghasznosabb alkalmazásra vezetnek. Aki ezt a sajátosságot a természettudományok módszerével akarja egybeültetni is megvalósítani, az egy okozattal akarja annak okát előidézni.

Ez természetesen nem zárja ki azt, hogy ezzel a sajátossággal nem rendelkező ismeretek rendszeresített tömegétől megvonjuk a tudomány megjelölését, célunk különben sem a tudomány kritériumainak meghatározása. Annyi azonban bizonyos, hogy tudomány és gyakorlat viszonya egészen eltérően alakul ott, ahol e sajátosságot megtaláljuk, a gondolkodásnak attól a vidékétől, ahol nyomát sem találjuk. Ahol a gondolkodás szabadon haladhat a maga útján, anélkül, hogy hasznossági értékelésre ügyelnie kellene, ott tudományos kutatás és gyakorlati felhasználás között sem belső kapcsolat, sem ellentét nem lehet. Tulajdonképpen egészen közömbös ez esetben az, hogy a tudomány eredményeit sikerült-e még eddig hasznosítani, nemcsak azért is, mert a természettudomány értékét egyáltalán nem befolyásolja, ha soha nem sikerülne is hasznosítani. Ahol azonban a feladat nem biztosít ily büszke helyet a kutatásnak, ott a tudományos és gyakorlati tevékenység viszonya is szükségszerűen másként alakul. Ahol a gondolkodás egy készen álló remekműnek, a magát évmilliók óta fenntartó természeti világnak egy egy darabját, egy-egy titkát akarja megfigyelni, ott más a helyzete, mint annál a feladatnál, amelyben az évezredek óta folyton összeomló társadalmi és kulturális világ épületének tartós alapköveit kutatja.

Az elmondottakból következik, hogy ha a jogtudomány három alapiránya osztozik a természettudományok vázolt sajátosságában, akkor a gyakorlattal való kapcsolatuk is meg van oldva, s a megelőző két vizsgálódás, a jogtudomány irányainak történelmi és hasznossági értékelése felesleges volt, mert értékük, hasznuk független attól, hogy a múltban minő gyakorlati eredményeket produkáltak, s a jelenben mennyire használnak a gyakorlati feladatok megoldásánál. Ha azonban a jogtudomány három irányának feladatköre nem osztozik a természettudományok feladatainak sajátosságában, akkor önként értetődőleg a tudomány és gyakorlat viszonyának szükségszerűsége a jogtudományok minden részében eltérően alakul.

Vessünk tehát ebből a szempontból egy pillantást a dogmatikára, a jogbölcsleltre és jogszociológiára.

A jogtudomány alapirányairól! szólva természetesen mindig feladatuk lényegére gondolunk, anélkül, hogy az egyes tudományokon belül mutatkozó sokféle változatra tekintettel lennénk. Ebből a szempontból azt kell mondanunk, hogy a dogmatika feladatának lényege azoknak az alapfogalmaknak kidolgozása, szabatosítása, amelyeken a jogtételek felépülnek, másrészt e fogalmak rendszerezése. Mihelyt bekövetkezett az a helyzet, hogy az állami főhatalom általános tétellel, a jogtétel logizált alakjában fejezte ki parancsait, azonnal, sőt már megelőzőleg felmerült az a feladat, hogy a dolgok és életviszonyok változatos tömkelegében rendet teremtsünk, az életviszonyokat egyes helyzetek kiragadásával szabályozhatóvá tegyük s a rendelkezések tömegében rendet és összefüggést teremtsünk. Ennek a feladatnak elvégzése azonban nyilvánvalóan, nemcsak feltételezi azt, hogy eredményeink alkalmasságára, használhatóságára tekintettel legyünk, hanem magában is foglalja a használhatóság követelményét. A dogmatika által kidolgozott és kicsiszolt fogalmak értéke felhasználhatóságuk mértékében rejlik, s a rendszer értéke is végsősorban azon fordul meg, hogy a tételek áttekintését, felhasználását, alkalmazását mennyire tudja megkönnyíteni.

A dogmatikusok ugyan hajlandók magukat ezen az igazságon túltenni, hajlandók elfelejteni, hogy a jogfogalmak állami parancsok alkotásai és nem az észnek kategóriái, hajlandók elfelejteni, hogy a jogfogalmak között egyetlen olyan sincsen, amely a jövőben, a jognak rendkívüli megváltozása esetén, ne tűnne el vagy ne módosulna legalább. A dogmatikusok ezért kutatásaik értékét majd egy külön jogi logikához, majd egy külön metafizikai elvhez kísérlik meg hozzákötni. Az észnek azonban külön jogi működése nincsen s a jogtételek alkotta fogalmaknak semmiféle metafizika külön alapot, amely létüket biztosítaná, adni nem tud.

Ebből azonban az következik, hogy a dogmatikai tevékenység eredményeinek a felhasználhatóság, a gyakorlati alkalmazás lehetősége ad értéket. Akárminő utakon jut is ezekhez az eredményekhez a dogmatikus, akárminő alkalmat is nyújtanak ezek az utak a szabad, kutató, konstruktív gondolkodásnak, magának az eljárásnak is csak az biztosítja helyességét, hogy az elért eredmények hasznosak. A dogmatika feladatának természete a dogmatikai tevékenységet hozzáláncolja a gyakorlati tevékenység követelményeinek.

A jogbölcsélet feladatának lényege a helyes jog megtalálása. Alkalmassabban kifejezve, a jogbölcsélet azt a helyesebb, igazságosabb jogot keresi, amely egy meghatározott korban annak adott műveltségi fokán az érvényes jogrenddel szemben kívánatos. Amióta emberek gondolkodnak, erőfeszítésük nagy részét az a törekvés foglalta le, hogy egy helyesebb, igazságosabb, tökéletesebb, jogrendet, társadalmat, államot, emberiséget hozzanak létre.

Ennek a feladatnak egyik oldala, az utópisztikus, valóban teljesen szabad. A képzelőtehetség az egyéni vágyaktól vezetve szabadon csaponghat a fantázia szárnyain és leírhatja azokat az állapotokat, amelyek a tökéletes államban uralkodnak. A jogbölcsélet azonban az utópisztikus álmok leírásából azzal lett tudománya, hogy a fantázia csapongásait a megvalósulás lehetőségéhez kezdte horgonyozni. A jogbölcsélet egyik pólusán, mint a képzeletnek sarkánya messze fenn lebeg ugyan a levegőben, de a szilárd föld egy pontjához van láncolva, ahonnan csapongásának szertelenségét is korlátozzák. Ez a szilárd pont pedig az a kérdés, hogy az eszményi állapot megvalósulását, vagy megvalósítási lehetőségét mi adja meg? A jogbölcsélet azáltal lesz utópiából tudománya, hogy eszményét az időben el tudja helyezni és vagy meg tudja mutatni azokat az eszközöket, amelyekkel adott körülmények között az eszmény megvalósítható, vagy rá tud mutatni azokra a körülményekre, amelyek az emberiség fejlődésében megvalósulását szükségessé teszik.

A jogbölcsélet tehát csak egyik, alkotó, tervező, építő részében szabad kutató tevékenység, másik pólusával az adott tények és történelmi helyzet komplexumával van összenőve, vagyis feladatainak sajátosságából következik, hogy gondolatvárainak kiépítésénél a megvalósulás, a felhasználás, a gyakorlati alkalmazás lehetőségével is törődnie kell.

A jogszociológia feladatának lényege, hogy nemcsak a jogszabályok által szabályozott tényeket írja le, hanem magát a jogrendet is társadalmi ténynek tekintve, változásának, fejlődésének szabályszerűségét igyekszik felderíteni, s a társadalmi tények e csoportjának a társadalmi tények többi csoportjával való összefüggését megállapítani. Akármennyire elmaradjon is a szociológia fejlettsége, eredményeinek nagyszerűsége a természettudományok fejlettsége és eredményei mellett, az kétségtelen, hogy a szociológia is osztozik a természettudományok azon sajátosságában, hogy a tények bizonyos csoportjára van ugyan korlátozva, de a kutató gondolkodás a tárgykorlátozáson kívül más, például hasznossági korlátozást nem ismer. Amidőn a jogszociológus a jogfejlődésben mutatkozó szabályszerűségeket figyeli meg, amidőn például a büntettek bizonyos csoportjának a gazdasági tények bizonyos csoportjával való összefüggéseit írja le, ép oly kevésbé törődik eredményeinek felhasználhatóságával, mint a foszforeszkálás jelenségeinek kutatója azzal, hogy valaki eredményeit a világító köpöcsésze feltalálására fogja felhasználni.

Noha tehát a jog szociológiai iránya, a kutatandó tények sajátossága, a kutatási eszközök tökéletessége, a társadalmi fejlődés rövidsége és kezdetlegessége folytán nem is tudja azt a polcot elérni, amelyet a természettudományok általában elértek, osztozik mégis azon tulajdonságukban, hogy a tudományos kutatás minden felhasználási meggondolástól független, vagyis a jogszociológia értékére egészen közömbös az, vajjon eredményeit

felhasználták-e, vagy fel lehet-e használni a gyakorlati tevékenység igényeinek kielégítésében.

Erre a pontra érve most már mélyebb pillantást tudunk vetni azon okoknak egyik csoportjába, amelyeknek következményét általában az elmélet és gyakorlat ellentétének jelszavával szokták megjelölni. Az okoknak ezen csoportja: a dogmatikának eltévelyedése, a jogbölcséletnek eltévelyedése és eltávolodása és a jogszociológiának eltávolodása.

A dogmatika eltévelyedésén értem azt, ha a felhasználás követelményét figyelembe nem véve, ismeretelméleti és metafizikai utakon kalandozik, vagy olyan jogi figurákkal játszik tetszelegve, amelyek semmiféle gyakorlati igény kielégítésére nem alkalmasak. A gyakorló jogász ilyenkor azt látja, hogy munkájában felhasználhatatlan, céltalan, nehezen megérthető spekulációkkal foglalkozik a dogmatikus, s ez méltán elégedetlenséggel tölti el.

A jogbölcsélet eltévelyedése azt jelenti, hogy a jogbölcsész eszményeit nem tudja a valósághoz, illetve a megvalósulás lehetőségéhez horgonyozni. A jogbölcsélet eltávolodásán pedig az értendő, hogy az eszmény és megvalósulásának lehetősége messze a jövőben fekszik, s a törekvést nemkülönben megvalósulási módját nagy idő, illetve helyzet és körülmény különbség választja el a jelen szükségleteitől. A jogbölcsélet eltévelyedése esetén a gyakorló jogász kacsalábon forgó gondolatvárat lát maga előtt, amelyen mosolyog, a jogbölcsélet eltávolodása esetén pedig a jelen parancsainak szolgálata akadályozza meg a munka méltánylásában.

A jogszociológia eltávolodásán az értendő, ha a jogszociológus a tények azon csoportjával, illetve azon csoportjainak összefüggésével foglalkozik, amelyek az adott gyakorlati követelmények kielégítésénél legkevésbé használhatók fel. Ha például a jogszociológus a primitív népek jogrendjével foglalkozik, a gyakorló jogászt az az érzés tölti el, hogy ezek a kutatások tőle igen távol állanak, azokhoz tulajdonképpen semmi köze sincsen.

Ezekből a megállapításokból ellenkező irányban viszont az következik, hogy minél jobban hozzászimlál a dogmatika a gyakorlati igényekhez, minél kisebb és részletesebb, az adott törekvésekhez közelebb eső reformokat ajánl a jogbölcsélet és minél inkább hasznosítható területen mozog a jogszociológus, annál közelebb áll a tudományos kutatás a gyakorlati tevékenységhez s annál kevésbé halljuk a gyakorló jogásztól azt a panaszt, hogy elmélet és gyakorlat között áthidalhatatlan ellentét van.

Ugyancsak következik az elmondottakból, hogy a dogmatika teljesen belekapcsolódik a joggyakorlati tevékenység feladatkörébe, a jogbölcsélet is hozzá van kapcsolva egyik oldalával, s csak a jogszociológiája áll függetlenül minden feladat megállapításán kívüli megköötöttségtől, vagyis jogtudós dogmatikai munkájában egyáltalán nem, bölcséleti gondolkodásában csak korlátozottan követelheti a maga részére az adott helyzettől való azt a függetlenségét, amely szociológiai kutatásaiban teljes mértékben megilleti. Ha a jogtudós ennek figyelembe nem vételével értéktelen területekre téved, akkor nemcsak a gyakorló jogász, hanem a jogtudósok is méltán elégedetlenek a munkával.

Ez azonban az éremnek csak egyik oldala, az okoknak csak egyik csoportja, amelyet a tudományos irányok és gyakorlati igények közelségi viszonyának nevezhetnénk. Az okok másik, mélyebben fekvő csoportjára tulajdonképpen az a laikus megjegyzés mutat, hogy elméletileg minden szép, helyes, igazságos, de a gyakorlatban annál visszataszítóbb, helytelenebb és igazságtalanabb. Az okoknak ezt a csoportját a gondolat és valóság, a terv és megvalósulás, a tudományos igazság és gyakorlati érdekek viszonya adja.

Az okok e csoportjában legkevésbé fontos az, hogy az emberi tökéletlenség a legszebb és legnemesebb gondolatot is rúttá teszi alkalmazásában, mert ezen többé kevésbé segíteni lehet. Sokkal mélyebben és nehezebben áthidalható módon választja el a tudományos igazságot megvalósulásától az adott társadalom érdekeinek szövevénye. A jogtudós helyességi és igazságossági érvei hasztalanul hangzanak el ott, ahol erős érdekcsoportok védik a meglévő rendet, intézményt, jogszabályt. A tudomány érdektől ment gondolkodási módjához nem szokott gyakorlati ember a tudományos eredményeket sem érdekeitől mentesen ítéli meg, s elfogadásuknak valószínűsége elsősorban nem fejlődési értékűtől, igazságosságuktól, célszerűségüktől, hanem attól függ, hogy mennyiben kedveznek az uralkodó társadalmi csoportok

érdekeinek. A jogtudomány eredményeit tehát nemcsak az általános hasznossági, célszerűségi érdekek kívánják befolyásolni, hanem még ott is, ahol ezeket figyelembe veszi, például a dogmatikában vagy bölcséletben, az adott társadalmi osztály- és csoportérdekek útját állják az eredmények érvényesítésének.

És minél mélyebbre és a jogtudós, annál jobban elválasztja az érdekek világa a gyakorlati eredményességtől. Minél inkább egy minden részletében összefüggő, az összes jogágakat magában foglaló, tiszta és egyszerű fogalmi rendszert akar kiépíteni a dogmatikus, annál inkább látja, hogy a mai jogrend esetlegeségei, tervszerűtlenségei, gyarló kidolgozása lehetetlenné teszi a munkát. Minél igazságosabb, helyesebb, egyszerűbb elveket kutat a jogbölcsész a jövő joga részére, annál inkább látja, hogy az érvényes jog igazságossági alapjainak, fejlődési értékeinek nagy része az erőszakon nyugvó érdek diktálta parancsok. Minél inkább kutatja a jogszociológus a jogrend tényeit, annál inkább látja, hogy a jogrend a gazdasági, erkölcsi, lelki, testi tények helytelenül megfigyelt csoportjaira van felépítve, annál inkább látja, hogy a jogrend, a társadalmi élet előtt óriási fejlődés útja áll, amelynek még talán első mérföldkövéhez sem értünk el. A jogtudós szemei előtt ez a tervszerűtlen, külön államokra szakadt jogrend-tömb gyarló kísérlet, amelyet egy minden ízében reflektált jogrend fog felváltani. Ennek a jogrendnek alanya csak az egész emberiség lehet, alapja tehát a nemzetközi jog lesz, s a nemzetközi jog fogja megadni azokat az irányelveket, amelyek az egyes jogágak felépülhetnek. Csak a jogrend teljesen reflektált tervszerű kiépítésénél történhetik meg az igazi közeledés a jogtudományok és gyakorlati tevékenység között, mert csak ez esetben tűnnek el az érdek-gátak a tudományos irányok áradata elől. Ennek a jogrendnek felépülése ugyanis azt jelenti, hogy a nagy tudományos emberiségi fejlődési értékek legyőzték az ideiglenes, gyarló, csoport- és osztályérdeket, s a társadalmi fejlődés elérte azt a fokát, amelyen az emberiség egységes tömbként tudja kulturális feladatát teljesíteni.

Ez a fejlődési fok azonban még a messze jövőben rejlik. Közben pedig az adott osztály, csoport- és nemzeti érdekek ütnek kisebb-nagyobb, de kiverhetetlen éket a tudományos eredmény és gyakorlati megvalósulás, tudomány és gyakorlat közé.

Dr. Bárd József.

Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában!

Amen.

Szemle.

Somló Bódog.

Egy német írónak életregényében olvasható: minden embernek története fontos, örökkévaló és isteni, minden ember, amíg csak él, csodálatos és a legnagyobb figyelemre méltó. Mindegyikben testet öltött a szellem, mindegyikben szenved a teremtmény és mindegyikben megfeszítik a Megváltót... Ennek az általános értéktételnek a szövegéből szemlélve mennyivel inkább mérhetetlen a veszteség, amelyet az emberiség oly kivételes egyéniségnek az elhunytával szenved, mint aminő Somló Bódog volt. Arra a kis szellemi közösségre vonatkoztatva pedig, amelyet a magyar tudományosság képvisel, szinte pótolhatatlan. Európai tudás és látókör, boncoló elme, bölcsészeti alapozottság, szüntelen tépelődés az igazság fűrkészésében, finoman csiszoló gondolatmunka, amely áttetszően világossá formálja a napfényre bányászott igazságokat — ezek voltak Somló Bódog szellemi életének jellemző vonásai. Negyedszázados irodalmi multja, amely a szociológia törvényszerűségének kutatásával kezdődött és a jog örök formáinak felderítésében ért delelőre, magának a tudománynak fejlődését tükrözi. Kiindult a társadalmi élet jelenségeinek megfigyeléséből és a dematerializáció irányában haladt. Mindaz, amit Somló Bódog alkotó szelleme teremtett ígéret és zálog volt újabb alkotásokra. Egyéni életének tra-

gikus végzete derékon szegte e tudományos pályát, amelynek beváltatlan ígéretei nagy és komoly értékektől fosztják meg az irodalmat. Kétszeresen fájdalmas e veszteség ma, midőn gazdasági létünk vigasztalan sötétsége hosszú időre alkonyba borította a tudományos kutatás jövőjét. Somló Bódog ama kevés kiválasztott közé tartozott, akik gondolkodásuknak csodás objektivitásával követni bírták a költő tanácsát: æquam servare in rebus arduis mentem. Fizikai létében mégis érzelmi szubjektivitása győzött a kutató elme objektivitása felett. Mindazok mélységes fájdalmára, akiknek az ember iránt érzett szeretete a tudósnek becsülését is felülmulatta. Emlékének kegyeletét ez a szeretet és ez a tisztelet nemcsak összhangban fogja megőrizni.

Somló Bódog munkásságát lapunk egyik közelebbi száma külön tanulmányban fogja méltatni.

— **Lotmar Fülöp** a berni egyetemnek kitűnő civilistája mult hó 7-én ünnepelte hetvenedik születésnapját. Ebből az alkalomból kollégái ünnepi kötetet lepték meg, amely főleg a szerződési jog körébe vágó dolgozatokat foglal magában. Boldog ország, amelyben tudományos munkákra is telik papír, ahol ilyenre kiadó is akad s amelynek tanárai igazoló eljárások helyett tudományos kutatásokkal vannak elfoglalva.

— **A Kúria ügyvédi tanácsának legújabb gyakorlatából.** Elegendő a fegyelmi eljárás elrendeléséhez, hogy az ügyvédjelölt a *proletárdiktatúra* dicsőítő beszédet tartott, habár utóbb ellenforradalmárrá lett és emiatt a forradalmi törvényszék által el is ítéltetett. Az ügyvédi kamara *liquidáló-bizottságában* való részvétel alapján elrendelendő a fegyelmi eljárás az ügyvéd ellen; az a kérdés pedig, hogy e minőségében hogyan járt el, a tárgyalás alapján lesz elbírálandó.

Az ügyv. rendt. 68. §-ának b) pontja s 70. §. 1. pontja alapján írásbeli feddésre ítéltetett az ügyvéd, aki a *proletárdiktatúra* alatt az ipari termelési tanácsnak, a szocializáló-bizottságnak, vörös őrségnek *tagja* volt, vagy a safefelnyitásoknál, mint népbiztossági *megbízott* közreműködött. Az, hogy nem a diktatúra, hanem a felek érdekeit mozdította elő, nem mentő, hanem csak enyhítő körülmény.

Az ügyvéd a főpapságot, nyilvános szónoklatban, korhadtt és rothadt intézménynek, a főpapokat a zsarnokok uszályhordozóinak nevezte el, és a munkásságot a diktatúra melletti kintartásra buzdította. *Izgatás* miatt hat havi szabadságvesztés-büntetésre ítéltetett, amelyet ki is töltött. Ezután az elsőfokú fegyelmi bíróság egy havi felfüggesztésre, az ügyvédi tanács pedig *elmozdításra* ítélte.

Az elsőfokú fegyelmi bíróság írásbeli feddésre ítélte az ügyvédet, mert a diktatúra alatt a *lakáshivatalnál* fizetéses állást vállalt. A vádlott fellebbezése folytán az elsőfokú határozat feloldatott annak kiderítése végett, igaz-e, hogy mint *rokkant katoná*, családjával együtt minden *kereset nélkül* állott és a rokkantegyesület ajánlata folytán foglalta el a kérdéses állást.

Elrendeltetett a fegyelmi eljárás, mert a katonai büntetőügy ellátásával, 18,000 K honorárium kikötése mellett, megbízott ügyvéd, amikor a vádlott a megbízást meg akarta vonni, a honorárium felerészét azon a címen követelte, hogy ő már a referenst meginformálta, már pedig ez a legfontosabb része a védői működésnek és hozzátette: «stb.», ami nem volt egyéb, mint a referens burkolt *meggyanúsítása*.

A perindítással megbízott ügyvéd, aki nem a cégbíróság székhelyén lakott, a perindító cég ügyvédjénél tudakozódott az alperes cég szövege iránt. Az ettől nyert téves felvilágosítás folytán a keresetet egy *nem létező cég ellen* indította; a fellebbviteli bíróság a pert emiatt megszüntette s a felperest tetemes perköltségben marasztalta. A fegyelmi eljárás — a kártérítési kérdés nem érintve — mellőztetett: mert az, hogy az ügyvéd a *kártársban megbízott*, vétkes kötelességszegésnek nem minősíthető.

A fegyelmi eljárást *elévülés* okából meg kell szüntetni, ha az ügyben két éven át nem *érdemleges*, intézkedés, hanem csak az elévülés megszakítását célzó adminisztratív intézkedés történt.

Megsemmisítendő a felfüggesztést kimondó határozat, amely a kamarai ügyész *meghallgatása nélkül* hozatott.

Habár a gyorsított bünvádi eljárásban a *vádírat* a jogerős

vádatározatot helyettesíti, az még nem szolgálhat a felfüggesztés alapjául, mert az ügyvédi rendt. 105. §-ának a) pontja értelmében ehhez *bíróági* határozat szükséges.

Habár az ügyvédjelölti joggyakorlat az ügyv. rendt. 14. §-a értelmében az ügyvédjelöltek lajstromába történt *bevezetéstől* számítatik, mégis oly esetben, amikor az ellenséges *megszállás* az ügyvéd székhelye s a kamarai székhely közti postai közlekedést gátolta, a gyakorlat annak igazolt tényleges *megkezdésétől* számítandó.

Az ügyv. rendt. 2., 3. és 109. §-ai értelmében az ügyvédek lajstromába való felvétel nem tagadható meg azon a címen, hogy a folyamodó *máv. titkár* közhivatalnoknak tekintendő, mert mint a máv. jogügyi osztályának tagja jogi tanácsadással és jogképviseléssel, tehát eminenter *ügyvédi* teendőkkel foglalkozik.

— **Költségviselés felmondási perekben.** Felmondás érvényességének kimondása iránt folyamatba tett perben az eljárási költségeket illetőleg az 1552/1920. M. E. sz. rend. 34. szakaszának 5. bekezdése a következő rendelkezést tartalmazza: «az eljárási költségekre nézve a polgári perrendtartásról szóló 1911. I. tc.-nek a perköltségekre vonatkozó rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni». A rendelet tehát a Pp. 424. és következő szakaszainak alkalmazását cogenter írja elő. A lakbérleti bizottságok azonban a fenti cogens rendelkezés figyelmen kívül hagyásával a felmondás érvényességének kimondása iránti perekben kivétel nélkül a perköltségeket kölcsönösen megszüntetik.

Fennálló jogelveink a törvénytróntól gyakorlatot nem ismerik el érvényesnek. A bírói gyakorlatnak ugyanis legföllebb törvényt-pótló vagy törvénymagyarázó hivatása lehet, a törvény betűjével és szellemével azonban egyenesen szembe helyezkednie nem szabad.

A lakbérleti bizottságok állandó gyakorlata azonban nemcsak törvényt-sértő, hanem az észszerűség és méltányosság követelményeinek sem felel meg.

Igaz ugyan, hogy ezekben a perekben rendszerint a felmondó fél válik pervesztessé, igaz az is, hogy az eseteknek nagy részében a felmondó fél látszólagos, vagy igazolt jóhiszeműsége dacára a bíróság kénytelen a fennálló lakásmizériákra való tekintettel a fölmondást-szenvedő fél nyomósabb érdekeit respektálni és így nem volna méltányos, ha a pusztán bírói mérlegelés alapján pervesztes felperest még az ellenfélnek okozott perköltségben is marasztalná. A Pp. 426. szakasza szerint ugyan a perköltségek kölcsönös megszüntetésének csak akkor van helye, «ha mind-egyik fél részben nyertes, részben vesztes», mindazonáltal ha a lakbérleti bizottságok pusztán csak a felmondó fél jóhiszeműsége esetében szüntetnék meg kölcsönösen a perköltségeket, nem sértenék meg a törvény szellemét és mindenestre helyesen járnának el az anyagi igazság szempontjából. A lakbérleti bizottságok azonban kivétel nélkül minden esetben mellőzik az 1552/1920. M. E. sz. rendelet 34. szakaszának idevágó rendelkezését.

A rendelet éppen a fennálló beteges lakásviszonyokra való tekintettel taxative sorolja fel a fölmondási okokat. A bérbeadótól tehát joggal várható el, hogy csupán eminensen életbevágó okokból éljen felmondási jogával és ilyenkor azután a bíróság is kénytelen lesz érvelése előtt meghajolni. Ha azonban a bérbeadó nem igazolt életbevágóan fontos ok alapján kéri a bérleti viszony megszüntetését, hanem a mai viszonyok között nem respektálható csekélyebb okok alapján, vagy pláne szeszélyből, rosszhiszeműleg, úgy igazán nem méltányos őt a perköltségek megfizetése alól felmenteni, annál kevésbé, mert hiszen ezekben a perekben voltaképpen nincsen res judicata és a bérbeadó még pervesztesség esetén is ura marad a helyzetnek és a következő bérnegyed kezdetén újból fölmondással élhet és kezdi a kampányt előlről. A bérlo tehát pernyertessége dacára az újabb felmondás veszélyének állandóan ki van téve és a bérbeadó perindítási lehetőségét a jelenlegi bírói gyakorlat még elősegíti azzal, hogy őt a perköltségek viselésétől minden esetben felmenti.

Dr. Trebits Herbert.

— **A 4375/1919. M. E. sz. borrendelet értelmezéséhez.** Utalással a 111-ik lapon közöltekre és a Hiteljogi Dtár XIII. 51. számára, kiemeljük a Kúria következő kijelentését: A rendelet az 1919. évi március 21. előtt bor adásvétele iránt létrejött és az árú átadásával még nem teljesített, vagy a felek által esetleg más módon véglegesen *nem rendezett* és a rendelet életbelépése után *elbírálás alá kerülő* minden ügyletre alkalm-

zandó (P. IV. 1290/1920.). Nem alkalmazandó tehát a rendelet, vagyis nem hatálytalan az ügylet, ha a fél a nem teljesített ügyletből származó kártérítést kifizette, vagy ha a per a rendelet életbelépése előtt jogerősen *elbíráltatott*. A rendelet nem szolgálhat a per megújításának, vagy a kifizetett kártérítés visszakövetelésének alapjául. Kérdés, hogy a *bíróságon kívüli egyezség* — az abban elvállalt kötelezettség teljesítése előtt — «végleges rendezésnek» tekintendő-e? Kötelezhető-e az eladó az ily egyezségben elvállalt kártérítés kifizetésére, ha ő a saját késedelmes eladójával szemben ily «végleges rendezést» nem létesített és így utóbbtól a rendelet értelmében kártérítést nem követelhet?

— **A kiskorú gyermekek tulajdonát képező ingók használata.** Az 1877: XX. tc. 15. §. 3. bek., 16. §. és 17. §. 2. bekezdéséből következik, hogy az atyai hatalmat tényleg gyakorló atya a kiskorúnak oly vagyonát, mely a háztartás folytatásához szükséges, csakis abban az esetben használhatja, ha ő a kiskorúakat tényleg háztartásában látja el, mert ezek a használati dolgok (bútorok és egyéb lakásberendezési tárgyak) elsősorban a tulajdonosok célját kell hogy szolgálják. Ha tehát a kiskorú gyermekek csak egy része van az atya háztartásában, a többiek pedig anyjuknál vannak, a közös ingókat lehetőleg természetben s akként fel kell osztani, hogy azokból külön az atyánál és külön az anyánál lévő gyermekek annyit kapjanak, amennyi egyfelől tulajdoni arányuknak, másfelől egyéni szükségleteiknek megfelel. (Kúria P. III. 1324/1910.)

— **A közkereseti társaság feloszlata iránti per.** Ha a feloszlás esetére jutandó illetményre vezetett végrehajtás jogerőre emelkedett, a KT. 101. §-a alapján indított perben már nem vizsgálható, hogy a tag magánvagyonára a végrehajtás előzőleg megkíséreltetett-e és minő eredménnyel? Ha azonban az adós a társaságból a kereset beadása előtt kilépett, a kereset elutasítandó (Kúria VII. 1364/1919.). Az ügygondnok által indított perben egyúttal a végrehajtató a perköltségekben is marasztaltatott, bár a kilépésről sem a végrehajtató, sem az ügygondnok nem értesített. Az ítéletről az látszik kiolvashatónak, hogy a kilépés bejegyeztetett és kellően közzététetett. A költségekben marasztalás tehát — a KT. 9. §-a értelmében — helyes. A bejegyzés és közzététel elmulasztása esetében felperes a perköltségkövetelést, kártérítés címén, a Pp. 188. §. 5. pontjában írt módon érvényesíthette volna.

— **A meghatalmazás túllépéséhez.** Abban a kérdésben, hogy olyan esetben, amidőn az ügyletkötés a felek közt szóbeli üzenet útján eszközöltetik és az üzenetközvetítő az üzenetküldő nyilatkozatát elferdítve adja át, az így közölt nyilatkozat csak abban az esetben kötelezi az üzenet küldőjét, ha ő a másik felet eleve biztosította arról, hogy az üzenetvivő szavában megbízhatik. Ha tehát ily előzetes nyilatkozat nem történt és az üzenetvivő a *feltételezen* vállalt kötelezettség helyett feltétlen kötelezettségvállaló nyilatkozatot közöl a másik féllel, az üzenetküldő nem lesz *feltétlenül* kötelezve. Sőt a másik fél a feltételes nyilatkozatból is csak úgy támaszthat követelést, ha ehhez — tudomására jutása után — hozzájárul; de nem akkor, ha mindvégig megmarad a vele eredetileg közölt feltétlen kötelezettségvállalás alapján (Kúria VII. 1419/1919.).

— **Pénzintézet felelőssége az ellenséges külföldön kezelt értékpapirokért.** Alperes budapesti pénzintézet a felperes nyomdatulajdonostól megbízást nyert, hogy részére u. zs. köszénbánya-részvényeket vásároljon és neki azokra lombardkölcsönt adjon. Alperes e megbízásnak 1911. évben eleget tett. Felperes 1917. évben keresetet indított a részvényeknek a kölcsön kifizetése utáni kiadása és az 1915—1917. évi szelvények értékének megfizetése iránt. Megállapított tényállás: A részvények csakis a párisi tőzsdén jegyeztettek; alperes azokat ott vásárolta, s erről a felperest értesítette. Abból, hogy alperes a beszerzési költségek között nem számított fel Budapestre való átszállítási költségeket, felperesnek tudnia kellett, hogy a papírok továbbra is Párisban kezeltettek: mert felperesről, akinek üzlete a kisipar köréte meghaladja, aki tehát a (KT. 259. §. 5. p.) kereskedőnek tekintendő s tőzsdei papírok vételére megbízást adott, feltételezendő, hogy a tőzsdei ügyletekre irányadó szokások ismeretével bír (?). Minthogy pedig felperes a papíroknak

külföldön való kezelése ellen fel nem szólalt, és Budapestre szállításuk iránt nem rendelkezett, nem hivatkozhatik arra, hogy alperes a papíroknak külföldön való kezelésével nem az ő érdekeinek megfelelően járt el; és minthogy a francia kormány által tett háborús intézkedések folytán alperes a papírok kiadására ezidőszert nem képes (vis major), a kereset elutasítatott. (Az alsóbíróságokkal ellentétben Kúria P. VII. 1277/1919.)

— **Kölcsönzsákokért kártérítés.** Meg nem határozott időre kölcsön adott zsákok három hónap alatt vissza nem adván, az értékmegtérítési kötelezettség a három hó leteltével, az általános kereskedelmi szokás értelmében azonnal beáll. Ebből következik, hogy az értékmegtérítés összegszerű mértéke a késedelem beálltakor, vagyis a három hó elteltkor, létezett tárgyérték szerint igazodik, nem pedig a későbbi magasabb értékhez. (Kúria VII. P. 1244/1919.)

— **Fizetésmegszüntetés ismérvei.** Nem állapítható meg a részvénytársaság fizetéseinek megszüntetése abból, hogy a hitelező azért óvatoltatta a közadósna adott búzávetéllérelőleg fedezetül adott váltókat, mert a közadós, illetve az ő saját eladója, nem pontosan szállított, különösen, amikor a késedelem rövidesen pótoltatott és ennek következtében az alperes a megóvatolt váltókat a közadósna rövidesen vissza is adta. Az sem jelenti a fizetések megszüntetését, hogy alperes részben a szállítási késedelemről, részben a búza minőségi hiányaihoz kifolyólag előlegvisszatérítéseket és kártérítéseket követelt a közadóstól, azt állandóan perrel fenyegette, s kérelmére fizetési haladékot adott neki, különösen, amikor az alperes kárköveteléseit a közadós állandóan kifogásolta, ezeknek egyezségi megállapítása után pedig a közadós az új fizetési határidőket csekély késedelemmel betartotta. Általában a fizetési késedelem pénzintézet részéről is esetleg csak a fizetési zavart, de nem a fizetés megszüntetését jelenti (ellenkező alsóbírói döntésekkel szemben). (Kúria Rp. IV. 809/1920.)

— **A Budapesti Ügyvédi Kör f. hó 7-én tartotta a nyári szünet után első választmányi ülését,** amely alkalommal elhatározta, hogy az aktuális törvényhozási és pénzügyi kérdésekről előadássorozatot tart, amelyre már eddig is a jogászvilág több kiválóbb tagját sikerült megnyernie. A legközelebbi időkben dr. Szentirmay Ödön táblabíró a «Lakáskérdés megoldásáról», dr. Vargha Imre kir. közigazgatási bír. és dr. Csekő Béla pénzügyi miniszteri tanácsos a «Vagyonátruházási ügyekről», dr. Sichermann Bernát, ügyvéd, kir. udv. tanácsos az «Okirati ügyekről» és dr. Nádas László ügyvéd, nyug. miniszteri tanácsos az «Adócsalásról» fognak előadást tartani. Az előadások idejéről külön értesítések fognak megjelenni.

— **Részvényelővételi jog gyakorlását közvetítő pénzintézet felelőssége.** Az a pénzintézet, amelynek pénztáránál valamely r.-t. új kibocsátású részvényeire vonatkozó elővételi jog gyakorlandó, az illető részvényesekkel nem áll jogviszonyban. Tőle tehát az új részvények kiadását per útján nem követelhetik, mert ő nem a részvényesek, hanem a r.-t. megbízottja. Ha a részvényes, akinek e pénzintézetnél sem letétje, sem folyószámlája nincs, értesíti az utóbbit, hogy «elővételi jogát igénybe venni óhajtja» (anélkül azonban, hogy a régi részvényeket egyidejűleg bemutatná és az új részvények árát befizetné), ez nem jelent oly megbízást, hogy a pénzintézet helyette gyakorolja az elővételi jogot. Ha tehát ezután a pénzintézet őt a régi részvények bemutatására felhívja, ő azonban a bemutatásra és befizetésre hirdetményileg megszabott határidőt elmulasztja, a pénzintézet ellen kereseti joga nincs, még pedig állítólagos bankszokás alapján sem. (Kúria P. IV. 1214/1920.)

Irodahelyiséget keresek lehetőleg törvényszék közelében. Esetleg regiere társulok. Ajánlatot «ügyvédi iroda» jeligével továbbít a kiadóhivatal. 16331

Hadifogságból hazatért, angol, német, olasz nyelvben jártas, alapos képzettségű úriember, kezdő ügyvédjelölti állást vállal, nagyforgalmú, lehetőleg keresztény ügyvéd irodájában. Esetleg angol nyelvet tanít kitűnő módszerrel ebéd ellenében. Választ «Nőtlen 31» jeligére kér a kiadóba. 16335

Ügyvéd, keresztény, átvész irodát házzal, lakással — bírósági székhelyen. Ajánlatra helyszínre utazom. Dr. Fatter Alajos Kiskőrös, Varga jegyzőnél. 16336

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a 1. év október–decemberi negyedére 30 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

«Csonka Magyarország nem ország,
Egész Magyarország mennyország.»

TARTALOM. Dr. Bárd József: Prédikáció a jogelvekről. — Egy jogtanár: Törvényes-e a népbiztosok perében alkalmazott gyorsított bünvádi eljárás. — Dr. Blau György: Kódex helyett Döntvénytár? — Szemle.

Melléklet: Büntetőjogi Döntvénytár. XIII. k. 6. fv.

Prédikáció a jogelvekről.

Mint a bibliából, úgy a törvénykönyvekből is időnkint vallásos vagy ünnepi gyülekezetekben a részleteket kellene fölolvasni és a fölolvasott részletekhez fűzött prédikációval belevenni a közérzésbe és köztudatba azoknak a nagy tételeknek szentségét, amelyeket az emberiség legnagyobb, legtisztább, legönzettelebb szellemeinek sokszor egész sora írt oda bele, a lelke, még többször a teste vérével. A beavatlan csak szürke szavak tömegének nehézkes összeboronálását látja. De a törvénykönyvek tételei mögött a halott vagy szunnyadó szellemek légiói lappanganak. Némelyik olyan, mint a múzeumok látványos öreg ágyúi, rongyokba tépett zászlói, amelyek körül egykor vad harc tombolt és folyt a vér, de ma már régi emlékek csupán, a harc is másért folyik, a fegyver is más lett. Van azután olyan tétel, mint a félig összeomlott sáncárok, még őrzött erődítmény, amelyet még nem adtak föl, mert még veszélyben van az a hely, amelyet véd, még eljohet az idő, amidőn harcolni kell érte. Vannak azután nagy jogelvek, a társadalmak életének nagy bástyái, nehéz küzdelmek árán kivívott diadalai, amelyeket mindig védeni, erősíteni kell, amelyek nélkül az emberi társadalmak évezredek alatt kiépített jogi- és gazdasági rendje önmagától összeomlik. A polgári jog-egyenlőségnek, a gondolat szabadságnak, az egyéni szabadság-jogok büntetőbiztosítékainak törvénykönyvekbe tömörített tételei, ezek a nagy védőbástyák. És annak a nagy közönségnek, amely ünnepi azért, mert a hétköznapi érdekei, szenvedélyei önzését, állati szennyét le tudja mosni magáról és mint tiszta ember tud befogadni gondolatokat, így prédikálnék:

Ezek a borongó késő őszi délutánokon jól esik a napot követni a környék hegyeinek ormán. Mert a fénytől, világosságtól akkor is nehéz megválni, ha tudom, hogy hosszabb-rövidebb idő múlva ismét visszatér. Azután a hervadó természetnek zöld, sárga és vörös változatú szimfóniája belekap a lelkünkbe és legmélyebb érzelmeinken keresztül a gondolkodó gondolkodás rúgóit mozdítja meg. Az ember megpihen, néz és lát. A szépnak tiszta élvezése után jön a merengés, utána a gondolat. Mennyi szépség van az őszi színeiben! Talán az a hasonlat is megkapbat, hogy az őszi hervadó asszony, mert a színek kendőző ragyogtatásával leplezi a közelgő enyészetet. De, amint tovább és tovább tekintek magam körül a látásban valami belső meglatás kiemelkedik. Volt egy természettudós, aki jobban tudott látni, aki megtudta látni e színek összefüggését, értelmét, a növényzet születésének, szaporodásának okát, meglátta az élő világ nagy, örökös harcát, meglátta, hogy itt semmi sem véletlen, hogy egyetlen kis rovarkának túlságos elszaporodása az egész hegyoldalt képes megváltoztatni. Ez a természettudós ebben a nyugodt, csendes mozdulatlan festményben, miként Ádám, midőn Lucifer a nagyobb szellemi képesség látását adja neki, megpillantotta a könyörtelen létükért harcoló lények irtó csatáját. És

amint este a csillagos égboltot másként látjuk, amióta nem az Istennek szemének tudjuk, amióta a föld nem korong és az égbolt nem kucsmaalakban borul reá, hanem a világok nagy mindenségének paránya vagyunk, akként hiába vet a rajongó fantázia, vagy ihlet színes fátylat szemünk elé: ennek a nagy alapmeglátásnak hatása minden látásunkba belevegyül.

Arra gondolok, hogy az emberiség haladásának történelme bizonyos szempontból a látni tudás fejlődéstörténelme. Az őskor ijedt nézésű félelmeitől, aki minden rezzenéstől megrémült, minden bokorban halálhozó rossz szellemeket látott és borzongástól elszibbadt szívvel és aggyal vetett neha egy-egy sunyi pillantást a nagy mindenségbe, hosszú út vezet el a modern tudós lelkéhez, amely bátran tekint a teremtésbe, rettenthetetlenül kérdezi és kényszeríti feleletre. E hosszú fáradságos úton az ember megtanult látni. A zavaros szemléletekből mindig több emlékkép alakult ki, az emlékképeket a gondolkodás kisebb-nagyobb egységekre rakta össze és megalakult a dolgok összefüggésének az a kezdetben a fantáziával megépített, később pedig folyton inkább a valósághoz igazított különös paralleluma, amit lelkivilágnak nevezünk. A dolgoknak a retinahártyára vetődő, mindig más képet mutató kaleidoszkópjából a teremtő képzelet, majd a látó gondolat megrajzolta a világ képét és belső kifelé sugárzó világosságok folygyujtasával egészítődött ki, a szűk szemnyílásnak a külvilágot bebocsátóképesége.

Lassan megváltozott a fizikai világkép. megváltozott az organikus világkép és meg kellett változnia a kultúrvilágképnek az emberi társadalmak meglátásánál. Az ember nem hitt többé a dolgok első megjelenésének, kezdte a nagy összefüggéseket kutatni és tudatára ébredt annak, hogy minden, ami van, valami nagy szabályszerűségben, valami nagy törvényszerűségben hordja létezésének és fennmaradásának alapföltételét.

Nagy törvényszerűségek kezdtek kibontakozni a mindenségből és az emberi társadalmakban is megpillantja azokat az, aki lát.

Bacon nagy esze megmentette, hogy a szillogisztikus logika nem elég a látáshoz, a nagy belülről helyezett illúziókat, a hamis látszatok tömegét kell hozzá kisépíteni magunkból. És az «idolák» sehol sem hamisítanak annyit, mint az ember objektív szellemi alkotásainak értékelésében. Nemcsak az egész emberiség közös tévedései hatnak, hanem az egyén országáé, koráé, vallásáé, foglalkozásáé is és ehhez járulnak még a «piac csalásai», amidőn mint a rossz pénzt úgy adjuk kézről-kézre a hamis vagy meg nem értett gondolatok szójeleit.

Az illúzióktól és szenvedélyektől megtisztult gondolkodás látja a társadalmak életét, összefüggését, fennmaradásuk, fölvirágzásuk vagy pusztulásuk okait.

Ha tudom és nem felejttem el, hogy hasonlat, lehet a társadalmakról, mint nagy élő szervezetekről beszélni.

A derék Teuffelsdröckh professzornak a királyi udvar egyik fogadó estélyén különös víziója támadt: A csillogó dámákról, ragyogó urakról lehullik a ruha és az ország vezető osztálya ruhájától, címeitől, rangjától, külsőségeitől megfosztva, ott áll a maga meztelenségében, valóságos értékében. A társadalom látásánál is elsősorban lehull a külső díszek parádés pompája, foglalkozások dekoruma, osztályoknak maguk mellett és mások ellen elhintett előítéletei, eltűnik az adott társadalmi rend mindent átfogó és összetartó bőrfelülete is, és tisztán feszül ki a szervezet nyers izom, ideg-, vér- és agyrendszere.

A szervezet működését nézve három alapfunkció kapja meg a figyelmet.

Az egészséges szervezetben látom először a szabad vérkeringést. A vértetek szabadon jutnak el a szervezet minden részébe és alkalmasságukhoz képest táplálnak, fogynak el vagy kerülnek más részek felé. Nincsen kimondva az, hogy egyes vértetek csak a lábat vagy a gyomrot táplálhatják, míg mások részére van fönntartva a nemesebb helyek fölkeresése. És ha megkísérelném az erek lekötését, nemcsak a lekött testrész bénulna meg, hanem az egész szervezet megsínylené.

Látom azután, hogy az agyrendszer, a központi tudat irányítja ugyan a nagy elhatározásokat, de a szervezet munkájának nagyobb része belső önfenntartó munkája a központi tudatnak nemcsak meglátásán, hanem hatókörén is kívül esik. Nemcsak a sejtek szaporodása és elhalása, nemcsak a szervezet életműködésének majdnem egésze, hanem a mozgásoknak, cselekvéseknek egész tömege rá van bízva azokra a különböző összetételű egységekre, amelyeket egy szervezet magában foglal. Ép aggyal nem gondolunk arra, hogy járásunkat, kézmozdulatainkat, emésztésünket, vérkeringésünket tudatunkkal irányítsuk, megkössük, megbénítsuk.

Végül látom, hogyha a szervezet valamelyik része beteg, akkor egészséges lelkiélet mellett nem hasítjuk, égetjük, vágjuk ki őrjöngve magunkból, hanem okosan, türelemmel, céltudatosan gyógyítjuk, miután már megfontoltan megállapítottuk a betegséget és annak módját.

Ime! Nézzétek! Az élő szervezet életének és fönntmaradásának három alapföltételét írják le és védik a jogegyenlőségnek, a szabadságjogoknak és a büntetőjogi védelveknek törvénykönyvekbe foglalt száraz tételei.

Ne higyjünk azoknak, akik azt mondják kézlegyintve, hogy ez csak betű, véletlen, tollvonással megváltoztatható semmi, mert ez a haladás útja, a tudás igazsága és a jövő élete! Ezek az elvek nem esetleges járuléka a fönntálló társadalmi és gazdasági rendnek, hanem föltételei, alapjai minden társadalom életének és fejlődésének, ezek nemcsak jogtételek, ezek jogelvek!

Lássátok apokaliptikus vízióban azt a társadalmat, amely megtagadja őket! Nézzétek, amint egy csecsemő megszületik, ólomsúlyokat raknak reá. És, amint ez a társadalom az élet nehézt útját járja, az egekbe hallik azoknak a milliőknak a jajveszékése, akik származásuk, vallásuk, vagy foglalkozásuk súlya alatt nyögnek, elcsenevészednek, kidőlnek. Súlyok kerülnek a szívre és lélekre is. Bilincsekbe verik a fantáziát, láncokra a szabad kutató gondolatot, gyári egyforma terméké dermesztik az emberi lelket. Minden kilengésre, minden fölhördülésre pedig lecsap a bosszú vak és okatlan kardja. Az ilyen szegény sínylő társadalom, amely önmagát gyengíti, emészt, vakítja, tőri és zúzza hogyan boldoguljon a szabad, egészséges nagy társadalmak versenyében?

Vessünk egy pillantást arra a hosszú, keserves útra is, amelyen az emberiség a művelődésnek e jogelvekben leírt magaslatait kívívta!

Volt idő, amidőn az ókor legnagyobb társadalmának legnagyobb gondolkodója helyesnek és igazságosnak tartotta, hogy embertársainak nagyrésze rabszolga legyen, ne legyen lelke, akarat, öröme, élete. Volt idő, amidőn a törvénykönyvek betűiben az állott, hogy az ember dolog, adható, vehető, elpusztítható. És amidőn a krisztusi szeretet apostolai az emberi szeretet és egyenlőség nagy elvét hintették el a szívekben, a borzalmas halál minden neme várt reájuk. Azután két-három évszázadig csend. Utána megint máglyák lángjától piroslik az égbolt. Ezrével égnak az eretnekek, országok pusztulnak el a vallásháborúk viharában. A kutató gondolat megrémül, s azok a szabad szellemek, akik még nézni mernek, felve takarják mai nagyszerű fölfedezéseinkre vezető meglátásaikat. Álarban gyűlik össze éjnek idején a központi hatalom igazságszolgáltató szerve, a bíróság. A hóhér tőri csontjait a vádlottnak, égeti a húsát, kötelet szorít a fejére és ezrével törik kerékbe a boszorkányokat.

De a nagy sötétségben lassan mégis pirkad és végül fölvirrad a fölvilágosodás nagy napja, amelynek fényénél az emberiség elfoglalta a humanizmus, az igazság, a türelem, a haladás, a műveltség nagy magaslatait.

Vigyázzatok! Ne veszítsétek el a lelketeket, ne menjünk vissza a sötétbe, hanem előre kövessük a napot...

Így prédikálnék, ha volna ünneplő közönségem. De egyedül állok a feketébe borult hegyoldalon és csak a fák meg bokrok hallgatnak és megértene. Amint a hideg esti szél végig süvít közöttük, a próféta keserves jajkiáltását zúgják fülembe: Van szemük és nem látnak, van fülük és nem hallanak...

Bárd József.

Törvényes-e a népbiztosok perében alkalmazott gyorsított bűnvádi eljárás.

Az 1920:VI. tc. meghosszabbította a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről rendelkező 1912:LXIII. tc.-nek időbeli határát. Ezzel — úgylátszik — kétségbe nem vonható törvényes alapra helyezte a minisztériumnak 4039/1919. M. E. számú rendeletét, mely a bolsevista bűncselekményekre alkalmazandó gyorsított eljárást szabályozza. Ennek a gyorsított eljárásnak törvényességét — úgy látszik — csak is az vitathatná ma már, aki nem akarná törvénynek elismerni az 1920:VI. tc.-et.

Ilyen álláspont is lehetséges lenne. Elképzelhető, hogy ezeréves alkotmányunk alapján azt vitassa valaki, hogy nem törvény az olyan törvény, melyet nem szentesít a király.

Mi nem állunk ezen az állásponton.

Teljes mértékben megértjük azok óhaját, akik ezeréves alkotmányunknak a király törvényhozó jogaira vonatkozó és más, a tények letagadhatatlan ereje által egyelőre hatályon kívül helyezett rendelkezéseit minnél előbb vissza szeretnék állítani. Ám egyelőre és a jelenre vonatkozólag kétségtelennek tartjuk — ami távolról sem jelenti azt, mintha helyeselnék — hogy ezeréves alkotmányunk bizonyos részei nincsenek hatályban és hogy jelenleg és egyelőre a nemzetgyűlés az, amely a törvényhozó hatalmat gyakorolja. Amely az 1920:I. t.-c. bevezetése szerint a «nemzeti szuverénitás kizárólagos törvényes képviselője».

Így tehát az 1920:VI. tc.-et a legteljesebb mértékben alkotmányos — jelen, élő alkotmányunk értelmében hozott — törvénynek tekintjük.

A 4039/1919. M. E. sz. rendelet (Gy. bp.) törvényességével szemben mindennek ellenére mégis lenne néhány észrevételünk. Különösen két kifogásunk.

Egyik, hogy ez a Gy. bp. legnagyobb mértékben túllépte azokat a korlátokat, amelyek között a törvényhozó megalkotására kivételes hatalmat engedett a kormánynak.

Másik pedig, hogy nem csupán törvénybe ütközik, de sérti alkotmányunk egyik sarkalatos alapelvét is: azt, hogy «senkit illetékes bírójától elvonni nem szabad» (1869:IV. tc. 20. §.)

A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869:IV. tc. 19. §-a alapján kötelesek lennének bíróságaink, hogy megtagadják ennek a törvénytelen és alkotmányértő rendeletnek alkalmazását.

I.

Az 1920:VI. tc. csakis időtartam tekintetében változtatott a K. h. t. (1912:LXIII. tc.-en. Címében is benne van, hogy «a háború esetére szóló kivételes hatalom idejének meghosszabbításáról» szól. Egyébként semmi tekintetben nem módosította e törvény rendelkezéseit. Távol állott tőle, hogy kiterjessze a benne adott felhatalmazásokat és hogy növelje a kormánynak azt a kivételes hatalmát, amelyet e felhatalmazásokkal adott. Távol állott tőle, hogy megszüntesse azokat a megszorításokat és korlátokat, melyeket ez a K. h. t. szabott a kivételes hatalom gyakorlása elé.

A K. h. t. 31. §-a változatlanul érvényben van tehát ma is. Világosan kimondja pedig e paragrafus, hogy a gyorsított bűnvádi eljárásnak szabályait csakis az 1912:XXXII. és XXXIII. tc.-ek elveinek szem előtt tartásával szabad megalkotni. Azoknak az elveknek szem előtt tartásával, melyek ebben a két katonai bűnvádi perrendtartásban is kifejezésre jutnak.

A törvény indoklása pontosan megmagyarázza, miért tartotta szükségesnek a törvényhozó, hogy korlátoltan adjon csupán felhatalmazást a kormánynak a gyorsított eljárás szabályozására. Kíváncsnak láttam, hogy a katonai bűnvádi perrendtartások gyorsabb és sürgősebb elintézését lehetővé tevő rendelkezései érvényesülhessenek, hogy kimaradjanak a Bp.-nak azon intézkedései, melyek a vizsgálatról szólnak, amelyek kifogások adását teszik lehetővé a vádiratra, vádtanácsi működést és vád alá he-

lyezést írnak elő, lehetővé teszik a biztosíték mellett való szabadlábra helyezést stb. stb. De kíváncsún láttam másfelől azt, hogy érintetlenül fenntartassanak azok az alapelvek, melyek a személyes szabadság és igazságosság garanciáiként érvényesülnek a katonai bünvádi perrendtartásokban is. Mert nagyobb sürgőségre és nagyobb gyorsaságra a polgári büntetőbíráskodásban sem lehet szükség, mint a katonaiakban. A «salus rei publicæ» érdekében megengedhető, hogy a polgári szabadságjogok iránt kevesebb garanciát nyújtó katonai szabályok uralma alá kerüljön ideiglenesen a polgári igazságszolgáltatás is. Hogy a katonai szigor és a hadijog szelleme bevonuljon a polgári igazságszolgáltatás csarnokaiba. A törvényhozó azonban ügyelt arra, hogy az igazságszolgáltatás ama biztosítékai, melyeket a katonai büntetőbíráskodás is nélkülözhetetlennek ítélt — amelyeket tehát minden valamire való igazságszolgáltatás legelemibb és legnélkülözhetetlenebb garanciáinak kell tekinteni — hogy ezekről a gyorsított eljárás se tekinthessen el. Kötelezte a minisztériumot, hogy a gyorsított eljárásban is érintetlenül fenntartsa ezeket. A katonai bünvádi perrendtartás mértékéig fel volt jogosítva a minisztérium a polgári büntető-igazságszolgáltatás militarizálására, ezentúl azonban nem.

II.

Azok a gyorsított eljárási rendeletek, melyeket a háború alatt bocsájtott ki a minisztérium — a 12,002/1914., 9550/1915., 18,700/1915., 1000/1916. és 41,900/1917. I. M. E. sz. rendeletek — nem lépték túl ezeket a korlátokat. Pedig a valóságos hadviselés idejében készültek. A proletárdiktatura bűncselekményeinek elbírálására kibocsájtott Gy. bp., amelyet olyan időben adott ki a minisztérium, amikor szó sem volt és szó sem lehetett már világháborúról; ez a rendelet a legnagyobb mértékben túllépte ezeket a korlátokat.

Mind a két Kbp. ismer perorvoslatokat: felfolyamodást is, felbezárást is, semmisségi panaszt is (XIX. fejt.). A Gy. bp. megtagad mindenféle perorvoslatot.

Mind a két Kbp. csakis taxatív felsorolt különös esetekben engedi meg az előzetes letartóztatást, illetve vizsgálati fogságbevételt. És perorvoslatot ad ellene a bírósághoz. (XII. fejt.) Mind a kettő kötelezi a hatóságokat, hogy a letartóztatott egyént legkésőbb 24 órán belül kihallgassák (172. §.). Minden parancsnokságnak, hatóságnak és közegnek kötelességévé teszik, hogy a fogság lehető megrövidítésére törekedjenek (182. §.). A Gy. bp. az előzetes letartóztatást teszi kötelezővé még a legenyhébb esetekre is. A letartóztatás tartamát pedig semmiféle határidőhöz nem köti. A letartóztatás bírósági orvoslására lehetőséget nem nyújt.

Mindenhatóvá teszi főtárgyalás előtt az ügyészt, főtárgyalás alatt és az ítélethezánál pedig a bíróságot.

Az emberek százai menekültek külföldre egyes-egyedül csakis azért, mert nem akarták magukat a proletárdiktatura által hivatalukból kiemelt és tehát sértettnek (Bp. 13. §.) tekintendő ügyészek mindenhatóságának kiszolgáltatni. Mert attól tartottak, hogy bűncselekmény legkisebb «alapos gyanúja» (Bp. 1. §.) nélkül is kellemetlenségeik lehetnek esetleg.

Hivatalos megállapítást nyert, hogy heteken és hónapokon át voltak letartóztatva emberek anélkül, hogy kihallgatták volna őket. Tudunk esetekről, amelyekben csaknem egy esztendő előzetes letartóztatás után kellett felmentő ítéletet hoznia a bíróságnak. Lélektanilag természetesnek és érthetőnek találjuk, hogy a bíróság keresve-keresi ilyen esetekben az elítélés lehetőségét, csak hogy utólag igazolja valahogyan a hosszú előzetes letartóztatást. Vagy, hogy vádlottak hozzátartozói és védői könnyen hajlandók ilyen esetekben ennek betudni a netalántán ártatlannak tartott vádlott elítélését.

Lélektanilag természetesnek és érthetőnek találjuk azt is, hogy a bíróság érezvén megfellebbezhetetlen hatalmát, kevesebb hajlandóságot mutat olyan indítványok átfontolt mérlegelésére, amelyek — akármilyen oknál fogva — nincsenek egészen ínyére. A perorvoslatoknak nemcsak a már meghozott határozatok korrigálásának szempontjából van szerepük, hanem jelentőségük van a még csak meghozandó döntések szempontjából is, mert komolyabb megfontolásra készítik a hatóságokat. A népbiztosok perének lemondott védői állandóan érezték, hogy legszerényebb, teljesen jogosnak vélt indítványaikat egymásután vetette vissza a

bíróság azért, mert tudta, hogy úgy sem élhetnek perorvoslattal; olyan indítványokat, amelyeket perorvoslat esetében gondosan mérlegelt volna és amelyeknek kétségtelenül helyt is adott volna.

III.

Ilyen gyorsított eljárási rendelet kibocsátására nem jogosította fel a törvényhozó a minisztériumot. Ilyen gyorsított eljárást a nemzetgyűlés sem hagyott jóvá az 1920:VI. tc. kel.

Az 1920:VI. tc. megtehetné volna, hogy megváltoztatja, hogy kibővíti a K. h. t.-ben adott fölhatalmazás körét. Hogy hatályon kívül helyezze azokat a megszorításokat és korlátokat, melyeket a minisztérium kivételes hatalma elé szabott a törvényhozó.

A nemzetgyűlés azonban ezt nem tette meg. Egészen kétségtelen tehát, hogy semmiben sem akarta megváltoztatni ennek a kivételes hatalomnak *terjedelmét*. Hogy egyes-egyedül csakis *időbelileg* kívánta azt meghosszabbítani.

Az 1920:VI. tc. május 6. napján lépett életbe. Eddig a napig lehetett remény arra, hogy a Gy. bp.-nek törvényhozói felhatalmazás durva áthágásával készült rendelkezéseit utólagos elismeréssel törvényesíti a törvényhozó.

Eddig a napig hivatkozni lehetett esetleg arra, hogy «az alkotmányosság helyreállításáról» szóló 1920:I. tc. 10. §-a «elismerte az 1919 augusztus 7. óta alakult kormányok rendeleteinek érvényességét». Lehetett esetleg — a törvényt magyarázat legelemibb posztulátumainak félrelökésével — azt interpretálni bele ebbe a szakaszba, hogy vele a nemzetgyűlés érvényeseknek ismerte el az 1919 augusztus 7-ike óta alakult kormányok *törvénybe ütköző és törvényt sértő* rendeleteit is. Lehetett esetleg annak dacára, hogy *erről* a törvényről, pontosan épen *erről*, amely a jogfolytonosságnak, a jog- és törvénytiszteletnek helyreállítását és a törvényt sértések kiküszöbölését célozta igazán nehéz lenne feltételezni, hogy törvényt sértéseket akart volna jóváhagyni és fenntartani.

Ettől a naptól, 1920 május 6-tól kezdve azonban nem lehet többé már beérni azzal, hogy az 1920:I. tc. *általános* rendelkezésére hivatkozzunk. Mert az 1920:VI. tc. mint *speciális* törvény, mint egyenesen a kivételes hatalomról rendelkező törvény mellett nem jöhet többé szóba a korábbi törvénynek *generális*, általánosságban tartott nyilatkozata. *Lex posterior specialis derogat priori generali!*

IV.

Az 1920:VI. tc.-t «nagyon aktuális időben, épen a tizenkettedik órában» (Vargha Ferenc) alkotta meg a törvényhozó. Egyenesen azért, hogy a népbiztosok perének küszöbön álló tárgyalásához kétségtelenné tegye azt, ami felett vitatkozni lehetett addig és ami ellentétes bírói határozatokat is produkált addig, hogy vajjon nem járhat-e le már a minisztérium részére adott kivételes hatalom ideje, hogy a K. h. t. I. §-ának azon rendelkezésére való tekintettel, hogy «a kivételes hatalom a *háború befejeztével* megszűnik», volt-e egyáltalában a kormánynak joga arra, hogy a Gy. bp.-t kibocsássa.

A «BJT.»-nak jan. 1-én megjelent számában Vargha Ferenc megkísérelte ugyan annak bizonyítását, hogy a háborús állapot a leszereléssel, 1918 november havában nem ért véget, mert «negatív háborús állapotban» vagyunk ma is, «küzdünk az elviselhető békéért, most már nem fegyverrel, hanem politikával, ésszel, tapintattal, erkölcsi igazsággal, vállvetve, megbonthatatlan szolidaritással *folytatjuk* a vér nélküli *háborút*». A kormány lelkiismeretét azonban — ügylátszik — nem nyugtatták meg eléggé a Vargha Ferenc érvei. Ezen érvek ellenére is érezte, hogy 1918 október végével bizony mégis csak «befejeződött» a háború és hogy nagyon is erőltetett az a magyarázat, mely a békeszerződés ratifikációja előtt nem tartja megállapíthatónak ezt a «befejezést». A világháború négy évig és néhány hónapig tartott, nem pedig öt évig, hat évig vagy hét évig, aszerint, hogy mikor ratifikálja egyik-másik ország a maga békeszerződését. A K. h. t. ismételtén «*katonai* előkészületekről» és «*katonai* előkészületek megszűnéséről» beszél. I. §-ának utolsó bekezdése «a háború fenyegető veszélyének megszűnését» kifejezetten azonosítja «a *katonai* előkészületek megszűnésével». Már ezeknek megszűnésével hatályon kívül helyezendőknek rendeli a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket. Egészen nyilvánvaló tehát, hogy a kivételes hatalmat csakis *katonai* akciók támogatására

adta, a katonai akció beszüntetése után — a leszerelés után — is folytatódó politikai és diplomáciai «hadviselésre» pedig nem. Nem adta pedig egyszerűen azért, mert 1912-ben nem látta előre a törvényhozás egyik tényezője sem azokat az okokat, amelyek miatt a katonai hadviselés befejezése után is szükség lehetne ilyen kivételes kormányhatalomra. Sőt azt hitte mindegyik — amit a háború egész tartalma alatt, 1918 október 31-én is hittünk valamennyien, hogy a katonai hadviselés befejezésével helyreállnak a normális viszonyok és vége szakad mindannak a nyomorúságnak, amit a háború jelentett a népmilliókra és kivételes hatalomra nem lesz többé szükség. A K. h. t. főrendiházi tárgyalásokon Gyurácz püspök aggályaival szemben Lukács László miniszterelnök kifejezésre is juttatta ezt az álláspontot.

Az 1920: VI. tc.-t azért hozták, hogy kétségtelenné tegye, hogy a K. h. t. által adott kivételes hatalom továbbra is, ma is meilleti még a kormányt. Ehhez *pro futuro* — 1920 május 6-tól kezdve — nem férhetett többé kétség. A főtárgyalási határidőt a népbiztosok perében — amit ismételtlen halogattak addig — ki lehetett tehát már tűzni. A Gy. bp. alkalmazását — úgy látszott — nem fenyegetheti többé alapos támadás veszélye.

V.

Nem vették észre az illetékes tényezők, hogy a Gy. bp. ellen nem csupán *formai* okokból — nem csupán a kormány rendeltetkibocsátási jogának kétségbevonása révén — intézhető támadás. Hanem *tartalmi* okokból, azon az alapon is, hogy ellenkezik a törvényekkel. A *formai* támadás lehetőségét kiküszöbölte az 1920: VI. tc.; a *tartalmi* támadás lehetőségét épen ellenkezőleg szilárdabb alapokra fektette.

Mert kétségtelenné tette a jogfolytonosságot. Kétségtelenné tette, hogy ez a gyorsított eljárás is a K. h. t.-en és csakis ezen alapul. Hogy rendelkezéseinek tartalmi jogosultságát is ezen törvény szerint, nem pedig az 1920: I. tc. 10. §-a alapján kell megítélnünk. Az 1920: VI. tc. életbe lépéséig vitás lehetett, megilleti-e a kormányt a kivételes hatalom. Vitás lehetett az is, milyen mértékben illeti meg ez a hatalom. 1920 május 6.tól kezdve egyik kérdésre nézve sem merülhet fel többé kétely.

Ha eddig a napig nyugodt lelkiismerettel alkalmazhatták a Gy. bp.-t bíróságaink, ha a jogforrási kétségek közepette nyugodt lelkiismerettel interpretálhattak a kormányok javára: ettől a naptól kezdve nem lett volna szabad így eljárniok. Ettől a naptól kezdve vizsgálniok kellett volna a rendelet tartalmának törvényességét, mert ettől a naptól kezdve kétségtelenné vált, hogy mitől függ ez a törvényesség. És meg kellett volna tagadniok alkalmazását, ha úgy találják, hogy törvénysértő. A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869: IV. tc. 19. §-a alkotmányos köteletségükre teszi ezt.

Lehetett volna-e, szabad lett volna-e törvényesnek elismerniök a rendelet azon intézkedéseit, melyek figyelmen kívül hagyják a K. h. t. 31. §-ában foglalt megszorításokat? Melyek a katonai bünvádi perrendtartások által tiszteletben tartott perorvoslati elvet a legnagyobb önkényességgel teljesen kiküszöbölik? És — last but not least — amelyek «a hadviselés érdekei ellen elkövetett bűncselekményekről» szóló 1915: XIX. tc. 16. §-ában említett esetekben — többek között *felségsértés és lázadás esetében* — sem engedik meg a perorvoslatot? Holott pedig ez a törvény világosan meghagyja az ott felsorolt esetekre nézve, hogy «amennyiben polgári büntetőbírósnál... a gyorsított bünvádi eljárásnak... szabályai nyernek alkalmazást... a kir. törvényszék ítélete ellen semmisségi panasznak van helye, mely felől a kir. Kúria határoz».

Ha netalántán vitatható lenne, hogy a K. h. t. 31. §-ában foglalt korlátoknak figyelmen kívül hagyása nem sérti annyira a törvényt, hogy e miatt törvénytelennek lenne minősíthető a Gy. bp., ha akadna jogász ember, aki ezt vitatná: *azt az embert igazán jogásznak sem lehetne azonban tekinteni, aki annak vitatására merne vállalkozni, hogy az 1915: XIX. tc. 16. §-a által szabályozott semmisségi panasznak félrelökése sem törvénysértő a Gy. bp.-ban.* Amannak vitatása miatt *culpa levis* terhelné csupán az illetőt, emezé miatt azonban *culpa lata*: non intelligere id quod omnes intelligunt, a kevésbé gondosak, a felületesek is.

Az 1915: XIX. 16. §-a nem általános kifejezésekkel korlátozta a kormánynak adott kivételes hatalmat, mint a K. h. t. 31. §-a. Hanem félre nem érthető és félre nem magyarázható

világos rendelkezésekkel. Taxative felsorolt bűncselekményekre nézve kiemelte a perorvoslat kérdését a kormány szabályalkotási kivételes hatalmi köréből és önmaga szabályozta ezt a kérdést. Ezt a kérdést, a perorvoslat kérdését tehát a felsorolt bűncselekményekre másképen szabályoznia semmiféle gyorsított eljárási rendeletnek nem lett volna szabad. Legalább is nem addig, míg hatályban van az 1915: XIX. 16. §-a, míg a törvényhozó újabb törvénnyel másképen nem nyilatkozik ebben a kérdésben.

Bíróságaink alkotmányos törvénytisztelete megkövetelte volna, hogy hónapokkal ezelőtt tiltakozzanak a Gy. bp. törvénytelen-ségei ellen. Különösen az ellen, hogy nem enged perorvoslatot. Meg kellett volna tagadniok alkalmazásba vételét. Különösen meg kellett volna ezt tenniök a népbiztosok perében, *mert itt — felségsértésről és lázadásról lévén szó — egészen nyilvánvaló, hogy az 1915: XIX. tc. 16. §-ának értelmében igenis van helye semmisségi panasznak* és hogy a kormánynak igenis nem volt joga ahhoz, hogy szembehelyezkedjék ezzel a törvénnyel.

Bíróságaink e törvénytiszteelő magatartása nagy mértékben elősegítette volna a belső konszolidációt. És kifelé is használt volna országunk jó hírnevének. Igazságügyünknek jó hírneve megköveteli, hogy a legsürgősebben orvosoljuk azt, amit a bíróságok elmulasztottak.

VI.

A Gy. bp. azonban nem csupán törvénybe ütközik. Nem egyik-másik törvényünket sérti csupán. De félrelökte *alkotmányunk* egyik elvét is, amelynek szentsége előtt még a proletárdiktatura is meghajolt.

Az emberi és polgári jogok deklarációja (Déclaration des droits de l'homme et du citoyen), 17 pontban sorolja fel azokat az elveket, melyeknek az egyéni szabadság nélkülözhetetlen garanciájára uralkodniok kell minden alkotmányos államban és minden körülmények között érintetlenül kell fenntartaniok. «Az az állam — mondja e deklaráció 16. pontja — amely nem biztosítja ezeket a szabadságokat... az nem alkotmányos állam».

A XIX. század folyamán valamennyi civilizált állam átvette ezeket az elveket. A személyes szabadság, a sajtószabadság, a vallásszabadság, a tudomány szabadsága, a tanszabadság, a törvény előtti egyenlőség stb. elvei részeivé lettek a civilizációnak. A törvények azon rendelkezései, amelyek kifejezésre juttatják őket, különös tiszteletben részesülnek. Némelyik országban, pl. Franciaországban és Svájcban különös védelem alatt állanak még a rendes törvényhozóval szemben is. A róluk szóló törvények megváltoztatására nincs joga a törvényhozás rendes szerveinek; Franciaországban külön alkotmányozó gyűlés — a szenátus és képviselőház együttes ülése — Svájcban pedig referendum, az egész nép megszavaztatása szükséges ehhez.

Magyar törvényeink is garantálják ezeket az elveket. És bár különös törvényhozási szabályok nem védik, törvényhozásunk minden tényezője mindig respektálta őket.

Szabad-e, lehet-e jogász-embernek — igazi jogásznak, akiben eleven ható erő a jogérzet — lehet-e belenyugodnia abba, hogy alkotmányunk ezen különös tiszteletben részesülő alapelvein, amelyekre félő tisztelettel tekint még a törvényhozó is, hogy egyszerű rendelettel túltesse magát ezeken valamelyik kormány? Hogy félrelökhesse például azon alapelvet, melynek nyomait az Aranybullában is megtaláljuk már (18 cikkely) és melyet az 1869: IV. tc. is kinyilvánított 20. §-ában, kimondván, hogy «senkit sem szabad elvonni illetékes bírójától?» És hogy kivételes bíróság elé és a vádlottak érdekeit, de meg az igazság érvényesülését is kevésbé garantáló kivételes eljárás alá vonhasson olyan ügyeket, amelyek elkövetésük idejében és elkövetésük helyén rendes bíróságok elé és rendes eljárási szabályok alá — részben esküdtszeki döntés alá — tartoztak?

A 4039/1919. M. E. sz. rendelet előtt az 1917 júl. 30-án kibocsátott 2731/1917. M. E. sz. rendelet állapította meg, mely bűncselekmények tartoznak gyorsított eljárás alá. Ha tehát elfogadhatnók a Vargha Ferenc érveit, hogy a háború 1918 novemberben nem fejeződött be, sőt ma sem ért még véget és hogy ennek folytán a K. h. t. alapján kibocsátott ennek az 1917. évi rendeletnek hatálya sem szűnt meg 1918 novemberében, sőt novemberétől számított négy hónap alatt sem (K. h. t. 1. §. 2. és 3. bek.): akkor a Károlyi rezsim és a proletárdiktatura idejében ez a rendelet szabályozta volna, hogy mely bűncselekmények tartoznak gyorsított eljárás alá.

Azokat a gyilkosságokat, melyeknek felbujtásával a népbiztosokat vádolják, ez a rendelet *nem utalta gyorsított eljárás alá nem vette ki a rendes esküdtbírósi hatáskörből. Ezeknek a gyilkossági felbujtásoknak illetékes bíróját* (1869: IV. tc. 20. §. — *elkövetésük ideje és elkövetésük helye szerint — esküdtbírósnak lett volna.* Az esküdtbírók működése nem volt akkor még felfüggesztve. Legelőbb is nem volt azoknak a törvényszékeknek területén, amelyek e kérdésben szóba jöhetnek. Ezeknek területén csakis sokkal később, csakis 1919 dec. 30 án függesztette fel ezt a 6898/1919. M. E. sz. rendelet.

Volt-e vajjon, lehetett-e joga a minisztériumnak, hogy a Gy. bp. *utólagosan* kibocsátott rendelkezéseivel elvonja a népbiztosok bűncselekményeit az esküdtbírósi hatásköréből és illetékességéből? Jogában állhatott-e, hogy *visszaható erővel* ruházza fel a Gy. bp.-t?

Szó sem lehet erről. Az 1869: XV. tc. 20. §-ában lefektetett, alkotmányjogi alapelv kategorikusan tiltja ezt. «Senkit illetékes bírójától elvonni nem szabad.»

Igaz ugyan, hogy az 1897: XXXIV. tc. a Bp. életbeléptetésekor is alkalmazta a visszaható erőt. Ez azonban egészen más megítélés alá esik. Ez a visszahatás nem arra szolgált, hogy csorbítsa a polgári szabadságokat, hanem épen ellenkezőjére. Arra, hogy a vádlott állampolgárok jobb törvény és modernebb eljárás alá kerüljenek, olyan alá, amely több biztosítékkal veszi körül a személyi szabadságot, jobban lehetővé teszi a védekezést és az igazság érvényesülését és a bírói tévedések elkerülésére több garanciát nyújt. A «senkit illetékes bírójától elvonni nem szabad» alapelv nem az ellen akarja megvédeni az állampolgárokat, hogy rájuk nézve jobb, ügyeikre kedvezőbb bíróság elé ne kerülhessenek, hanem a személyükre is, ügyeikre is rosszabb bíróságokkal szemben akar garancia lenni.

Eljárási törvények reformja, tökéletesebbé tétele esetében egyhangúlag helyesli a tudományos irodalom a visszaható erőt. Am egyhangúlag, kivétel nélkül elítéli, sőt nem csupán elítéli, de meg is bélyegzi azokat az eseteket — a francia forradalmak története mutat rájuk példát — amikor a rendes bíróságok illetékessége alól elvontak bűncselekményeket és kevesebb perrendi garanciát nyújtó rendkívüli törvények és rendkívüli bíróságok elé utalták azokat. Így ítélkeztek a Babeuf-féle összeesküvés résztvevői felett 1796-ban és így az 1832. évi június 5. köztársasági lázadás tettesei felett. Az 1870-iki kommun után azonban már nem ismételték meg ezt. Hadbírók ítélkeztek ugyan a kommunárdok felett, ezeknek hatásköre és illetékessége azonban a kommun előtt is fennállott már.

A visszaható erő ilyen alkalmazását visszaélésnek minősíti az irodalom. Annak minősítette már félézázaddal ezelőtt is.* Még akkor is, ha magától a törvényhozó hatalomtól származik is. Az 1831. évi belga alkotmány 94. §-a kifejezetten is megtiltja a törvényhozónak, hogy kivételes bíróságokat és kivételes eljárásokat statuáljon.

Még a proletárdiktatura is tiszteletben tartotta a «senkit illetékes bírójától elvonni nem szabad» elvet. Statáriumot hirdettek és forradalmi törvényszékeket szerveztek, de csakis a hirdetésük és szervezésük után elkövetendő cselekmények elbírálására.

Visszaható erő megállapítására a K. h. t. nem hatalmazta fel a kormányt. Az 1869: IV. tc. 20. §-ában lefektetett alkotmányjogi alaptételt *nem függesztette fel.* Ennek az alaptételnek hallgatóságos felfüggesztéséről nem lehet szó. És arról sem, hogy a K. h. t. által adott felhatalmazásba beleinterpretálják azt.

VII.

A K. h. t. és a kivételes hatalom idejét meghosszabbító 1920: VI. tc. alapján jogosítva van a kormány kivételes bíróságok szervezésére és kivételes eljárás életbeléptetésére. De csakis a kivételes rendeletek kibocsátása után elkövetett bűncselekményekre.

Am legyen igaza Vargha Ferencnek: tegyük fel, hogy a proletárdiktatura hónapjai alatt is tartott a világháború, hogy tehát a gyorsított eljárás rendeletek akkor is hatályban voltak

még. A kommunista bűncselekményekre kiadott Gy. bp.-ról azonban bizonyos, hogy nem volt még érvényben.

Am ítélkezzenek a proletárdiktatura bűncselekményei felett gyorsított eljárás szerint. De olyan szerint, amely akkor volt érvényben. Az akkori szabályok szerint gyorsított eljárás alá nem tartozó bűncselekményeket azonban ne vonjuk el az illetékes rendes bíróságoktól.

Távol áll tőlünk, hogy büntetlenséget kívánjunk a diktatura bűnöseinek. Nem kell félnünk. Ha ki bűnös a rendes bíróságok által és a rendes eljárás szerint is el fogja venni megérdemelt büntetését.

Ne legyen oka és joga azonban senkinek sem, hogy kétségbevonhassa alkotmány- és törvénytisztelünket. Ne lehessen oka és joga erre a történelemnek, de ne lehessen a népbiztosok pere iránt érdeklődő széleskörű jelenkori külföldi közvéleménynek sem. Mert ez utóbbinak nem csupán elméleti jelentősége van, mint a történelem megítélésének, hanem kihatással van — sajnos — a korona árfolyamára és sokat szenvedett szegény magyar hazánk további sorsára is.

Egy jogtanár.

Kódex helyett Döntvénytár?*

II. Pszichikailag.

5. Pszichikailag is egészen másként van a döntvényező bíróság beállítva, mikor jogszabályokat formuláz, mint a törvényhozó.

A törvényhozás — illetve az annak nevében működő egyének (javaslat formulázói stb.) — a *maguk szuverenitásának* tudatával csinálják a jogszabályt. Tisztában vannak vele, hogy új jogot csinálnak (vagy legalább csinálhatnának olyankor is, amikor a régi irrott- vagy szokásjogot öntik új törvényi alakba), s hogy a régi jog, a *lex lata nem köti* őket. Csak a *lex ferenda* szempontjai vannak szemük előtt; s amit rendelkeznek, annak *jog voltát* azonfelül, hogy az az ő törvényhozói akaratuk, nem kell *semmi egyéb* indokolniuk.

Ezzel szemben a döntvénythozó bíróság sajátos *kettős lelki állítúdban* van.

Egyfelől él benne a törvényhozóval ép ellentétes tudat: hogy ő *nem szuverén*, hanem a *lex lata által kötött*. Úgy az egyes ítéletek, mint a konkrét ügytől függetlenül (teljes-ülési és jogegységi) határozatok meghozatalánál hivatásának azt tartja, hogy a *saját akaratától függetlenül létező* objektív jogot alkalmazza, vagy ismerje fel, ahol homályos. Werbőczyvel úgy tudja, hogy: «Per sententiam jus... non constituitur, sed status juris declaratur»¹⁰ és «cum leges instituta fuerint, non erit postea judicandum de ipsis, sed oportebit judicare secundum ipsas».¹¹ Egyszóval a bíróság elvileg *nem akar* új jogot csinálni, *nincs köze* a *lex ferenda* szempontjaihoz, hanem *csak* a *lex lata* szerint határoz.

Csak hogy evvel nincs kimerítve az ítélkezés és döntvényalkotás pszichológiája. Hiszen ha a bíróság *tényleg csak* ezt az elvet követné: legfeljebb *tévedésből* alkothatna a praxis új jogot; már pedig nem valószínű, hogy az a jelentősmérvű jogfejlődés, amely a praxis által kétségkívül létrejön, csupán a régi jog felismerésében előforduló tévedések eredője lenne. *Valójában* — az ellentétes elv szokott hangoztatásának dacára — az ítélkezés *igenis új jogot* alkot és (bizonyos mértékig) *akar is* alkotni. Nehezen is volna képzelhető, hogy az a bíró, aki tudja, hogy a bíróságok praxisa *eddig is* új («szokás»)-jogot alkotott, sőt ezt a tevékenységet általánosan elismertnek és dicsértnek ismeri, a *jövőre* nézve ne érezze magát hivatva újítani a jogon ítéleteivel.¹² Elméleti legitimációt ehhez, ha ép keres, könnyen találhat akár a bírói szokásról szóló tanok megfelelő formulázásában, akár abban, hogy elvégre magyarázati elvnek lehet nézni azt is, hogy

* Az előbbi közl. I. a 19. számban. — Ugyancs cikkbe a 19. számba értelemzavaró sajtóhiba került: az I. hasáb 5. bekezdésének elején «jogszabálytalanságot» helyett «jogszabályiságot» olvasandó.

¹⁰ Prologus, 13. tit. 3. §.

¹¹ Prologus, 6. tit. 13. §.

¹² Cf. a jog elméleti művelőinek hasonló konfliktusára Kipp nézetét (Windscheid—Kipp, Pandekten, 1906., I. kötet, 22. §. 8. j.)

* L. Gabba: Teoria della retroattività delle leggi, 1871. Vol. III. 381. sk. old.; Theodosiadès: Essai sur la non-rétroactivité des lois, 1866.; 234. sk. old. Hazai jogtudományunk nem foglalkozott még eléggé ezzel a kérdéssel.

«a lex ferenda mindaddig lex lata-nak tekintendő, míg az ellenkező világosan ki nem tűnik».¹³

E két ellentétes indítékból sajátos mixtum-compositum áll elő a döntvényekben.

Túlnyomólag természetesen a lex latát alkalmazzák, de egyes pontokon elég gyakran újítanak is.

Formailag többnyire észlelhető rajtuk az a tendencia, hogy a lex lata alkalmazásának látszatát még ott is megóvják, ahol tényleg változtatnak azon. A döntés valódi, materialis (érdekmérlegelő) indokai helyett szeretnek formai okokkal operálni. A *legkisebb pszichikai ellendíllás vonalán* hozzák, valamint a régít, úgy az újat is: *elvi* levezetéssel, értelmezéssel, praesumptiókkal, «fogalmilag» szeretik úgy feltüntetni, mintha nem is volna új. Hangjuk gyakran kapacitáló, nem parancsoló. Mászor ellenben (ami *jogalkotói* hivatásuk felismerésére vall) a lex ferenda szempontjaival, az állítottuk tétel *jogpolitikai* helyességével argumentálnak;¹⁴ előfordul az is, hogy a helyesül felismert minden *indokolás nélkül* állítják jogszabályul, amiben már a szuverén jogalkotó hangja csendül meg.

Materialiter pedig az újítani-akará és nemakará komponense: a döntvényeknek (a törvényeinkben is szokásosan messze túlmenő) nagy *óvatossága*. Tudatában annak, hogy egy-egy elvi kijelentés teljes horderejét és applikabilitását előre végiggondolni kellő idő nincs és hogy «omnis definitio in jure civili periculosa est...» (l. 202. D. L. 17.): jobb szeretnek minél kevesebb elvi általánosságot adni s inkább közelebb maradni a fennforgó ügy konkrétumaihoz. Vezérelvük az *expressa nocent*. Inkább kelletlenül kevesebbet mondanak, mint többet. Ez is egyik oka a döntvénytár *mint egész* szakadozottságának, hézagosságának. (Főleg persze a közönséges döntvényekre áll ez; a teljes-ülési és jogegységi határozatok stilizálásában általán több az elviség, de azért azokban is megvan az óvatosság alaptendenciája.) Ezen szemléletnek egyenes következménye különben az, hogy a döntvények olvasásában és applikálásában restrictiva interpretatiónak a legritkébb esetben van csak helye: általában a per analogiam és az «eo magis» *kiterjesztés* a helyes magyarázati elv; sosem az argumentum a contrario.

A döntvények így lefejtett pszichológiájából áll elő az *elméleti* levezetésekkel és megokolásokkal szemben megfigyelhető kettős álláspontjuk is. Számos döntvény nyúl az újnak könnyebb bevezetésére, esetleg e szükség nélkül is, elméleti fejtegetésekhez; másfelől azonban a határozatok egész sora szigorúan megmarad a rendelkezésnél és kerül minden elméleti kitélt, mint amely szükségkép beláthatatlan *elvi* általánosságokba visz, s azonfelül talán annak tudatában is, hogy olykor nem kerülhetné el az elméleti tévedéseket.¹⁵ Helyesnek az utóbbi módszert tartom: maradjon meg a döntvény a *joganyag*, az egyes *jogszabályok* tanúsításánál vagy alkotásánál, de jogelméletet, jogilag gondolkozni ne tanítson; mert ha szükségesnek elismert tétel a jogi gondolkodás szabadsága szempontjából az, hogy még a törvény elméleti felfogása sem kötelező, ennek hatványozottan kell állania a döntvényekre és pedig a már említettekén kívül azért is, mert a különböző időknek és nagyszámú embernek elméleti felfogásait tükröző döntvények szükségkép nélkülözik a gondolkodás számára (s így a *jogászi* gondolkodás számára is) nélkülözhetetlen *egységet*. Különben is a jogelmélet és a jogászi technika *tanítására* vannak más hivatott szervek.

6. Megpéldázásul:

A materialis indokok mellőzésével a dolog «természetéből», «fogalmából», elméleti kitételekből, «jogilag» stb. következtetés: 38., 40., 79., 82., 104., 132., 150.

Praesumptióval, szuggesztív értelmezéssel indokolás: Azt, hogy a hosszú időn át felszaporodni hagyott tartásdíjkövetelést nem lehet egyszerre behajtani, LXXXIX. olyként rendeli el, hogy kimondja: «az illető jogosítottak *lemondottaknak tekintendők*, ha

¹³ Windscheid — az interpretációról szólóban — így mondja: (Es) ist auch auf den Wert des Resultats Rücksicht zu nehmen, insofern nämlich angenommen werden kann, dass der Gesetzgeber eher etwas Bedeutendes und Angemessenes, als etwas Leeres und Unpassendes habe sagen wollen. (Windscheid-Kipp, Pandekten, 1906. I. kötet, 100. lap.) V. ö. l. 67. D. 50, 17.

¹⁴ Pl. a 22. J. D. indokolásában: «Jogpolitikai okok, különösen az igazságszolgáltatás ökonomiájának a tekintete...»

¹⁵ Példák fentebb 4. alatt.

azt huzamos időn át indokolatlanul nem érvényesítik». (Analog intézkedést tesz e kerülő *nélkül* 119.) — (V. ö. 44., 80., 89. (értelmezhető); 107. (tulajdonképen (!) feltételeken jött létre.)

Argumentál, nem marad a rendelkezésnél, pl. 105. («a közszükséglet követelményeinek jellegével bír»); 119., 158., 274. (analog rendelkezés, de indokolás nélkül: 282.) XXXIV., LXI., LXXVII.

Nem argumentál pl. 9., 10., 13., 41., 74., 91., 129., 140., 141. stb., I., VII., VIII. stb. (Természetesen a teljes-ülési és jogegységi határozatoknak a PHT.-ban foglalt *fejei* sem.) A PHT. örökjogi határozatai és a MT.-ben foglaltak általában idesorozhatók.

Óvatosság, «expressa nocent»: 19. (csak annyit mond, hogy a zálogjog telekkönyvileg be nem jegyezhető, nem mondja, hogy a szerződés érvénytelen). 62. (kétségtelenül nemcsak «női fehér- és ruhaneműek, kelengye- és kiházásítási tárgyak», hanem *minden* életszükségleti cikk vásárlására áll). 115. (az eladott árú «azon minőségeért, hogy közönséges rendeltetésének megfelel», *nemcsak* a magkereskedő szavatol). 140. és 131. (két különös esete, a ki nem mondott elvek: aki más szolgálatait igénybeveszi azon ígéret ellenében, hogy örökösévé fogja tenni, köteles, ha ez elmarad, megfelelő más — pénzbeli — ellenszolgáltatást nyújtani). 177—179. (specialesetek; az elv: keresetképtelenné tételért kártérítésül a károsodott rendszeres mellékjöveldelmének megtérítése is jár). 240. (nemcsak jászkún esetben: Ideiglenes törvénykezési szabályok 16. §.) Tipikus példája a *konkrét esetenél maradásnak* (a hiteljogi) 320.: «Az a kikötés nem bír joghatállyal, hogy a főnök bármikor, az alkalmazott ellenben 5 évig fel nem mondhat». (Hasonló gondolatot *elvíleg* stilizál 321.) 38. és X. («ingatlan»-t mondanak, kétségkívül ingóra is állanak). XXX. (nemcsak az *a*) és *b*) alatti rendelkezés kötelező «kérelem alakjában», hanem — a *b*) in fine álló feltétellel — bármely más is).

Viszont *tiszta elvi fogalmazással* tűnnek ki, pl. IV. «Az örökbe-fogadási szerződés csak oly okból hatálytalanítható, mely az örökségből való kitagadásra is elegendő». Vagy: 11., 76., 92., 130., 133. stb. XII., XXV., LXXXII. stb. — főleg persze a teljes-ülési és jogegységi határozatok.

(Bef. köv.)

Dr. Blau György.

«Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában!

Amen.»

Szemle.

— **Tudományos igazságok** sem örökéletűek. Huxley mondása szerint az igazság mint eretnokség születik és mint babona hal meg, de bármily változó és viszonylagos az, amit anthropocentrikus öntudattal igazságnak szoktunk nevezni, kétségtelen, hogy az újabb megismerés, ha a «tudományos» jelzőre igényt tart, nem függhet a változó politikai konjunkturák kívánalmaitól. Azokban a viharokban, amelyek társadalmunk lázbeteg testét megrázkódtatják, úgy tetszik, mintha az anyagi büntetőjognak egynémely kétséget nem szenvedő alaptétele is nádszálként ingadoznék s ilyenkor a gondos kertésznek kötelessége, hogy azokat alátámassza, mert a tudományos és a jogi igazság egy gyökérnek a hajtása.

Societas delinquere non potest — büntetőjogunknak ma még kétségkívül uralkodó tétele. Ha Angyal szerint (Tankönyv 3. kiad. I. 2. 85.) a St. 42. §-a ezt a tételt ki is kezdte, ebből a kivételtől annál inkább következik az általános szabály érvénye. Ezt világosan bizonyítják a Btk.-nek rendelkezései, amelyek egyes cselekményeknél a csoportot kifejezetten felelőssé teszik, mint a Btk. 417. §-a, amely kereskedelmi társaság vagy egyesület csődje esetében a felelősséget az üzlet vezetésével megbízottakra szorítja, akik a bűncselekményt elkövették. Ha nem is fogadjuk el a Napoleontól származó paroemiát: les crimes collectifs n'enga-

gent personne — mégis jogunk szerint nem a kollektivitás, hanem azok felelnek és pedig egyéni bűnösségük szerint, akik a személyközösségnek tagjai. Arra, hogy valaki egy gyűlésben jelen volt, büntetőjogi felelősséget alapítani nem lehet.

Vitán felül álló tudományos igazság, hogy a felbujtói tevékenységben a bűncselekménynek, melyre a reábirás irányul, individualizálni kell lennie (Angyal i. h. 300.), tehát nem büntethető felbujtó gyanánt az, aki valakit általában bűncselekmény vagy bizonyos nemű bűncselekmények elkövetésére ösztönöz (Illés: Btk. magy. I. 233.) Jactus missilium útján, amely a római császárok koronázásánál szokásos volt, létrejöhetett ugyan ajándékozási szerződés, de a bűncselekmény elkövetésére in incertam personam adott «felhatalmazás» nem állapíthat meg felbujtást. Ha a Kúria egy singularis esetben (BDtár. V. 384.) nem ugyan elvi éllel ettől a tudományos igazságtól eltért, ez nem a tétel igazsága, hanem a Kúria ellen bizonyít, amelynek az adott esetben ítélő tanácsa a felbujtói dolust a — jogunkban ismeretlen — bűnszerzői dolusszal tévesztette össze. Jogunkban a felbujtás egy adott bűncselekményben való részesség, tehát az animus delinquendi-ben megnyilvánuló dolus generalis felbujtást meg nem állapíthat.

Ugylátszik nem felesleges az okozati összefüggés alapítételének felfrissítése sem. Kauzalitást a bűncselekménynek csupán nélkülözhetetlen feltétele állapít meg; «amely előzmény képzeleti elvonása az eredményt nem érinti, az nem feltétel, tehát nem is oka az eredménynek. Ha tehát a kérdéses tevékenység nélkül is bekövetkezett volna az eredmény, úgy amint létrejött, akkor az a tevékenység nem oka az eredménynek» (Angyal i. h. 95.) De a feltétel elengedhetetlensége egymagában csak tárgyi okozatosságot (imputatio facti) állapít meg, ellenben büntetőjogi következtetés csupán akkor vonható le, ha a bűnösség (imputatio juris) erkölcsileg színezett lélektani kapcsolatot teremt a tett és az emberi akarat közt. Így tehát dolus hiánya esetében, még inkább, ha a cselekvő akaratát az eredmény be nem következésének képzelete mozgatja, bűncselekményről nem lehet szó.

Mindezeket és sok más oly tételt, amelynek kiemelése az idő még nem érkezett el, kriminalista olvasóink joggal közhelyeknek fogják minősíteni. Megengedjük szokatlan eljárás közhelyeknek ismétlése új igazságok felderítésére szánt folyóiratban.

Itt a cenzura 9 sort törölt.

— **A Magyar Jogászegylet** október hó 16-án kezdte meg a földbirtokreformról szóló törvényjavaslatnak megvitatását. **Dr. Pap József** elnöki megnyitóbeszédében kiemeli, hogy a birtokreformkérdések a nemzet közvéleményét azóta foglalkoztatják, amióta a mezőgazdasági művelés egyáltalában létezik. Reámutat arra, hogy a XX. század uralkodó irányzata nem elégszik meg az egyéni szabadságnak megvalósulásával, hanem az állampolgároknak egymással szemben való védelmét és helyzetének meghatározását kívánja. A törvényjavaslat szelleme kifejezésre juttatja a társadalmi irányelveknek érvényesülését.

A törvényjavaslat rendelkezéseit **Dr. Kollár László ügyvéd, az egyesület titkára** ismertette, aki különösen arra mutatott reá, hogy a javaslat a megvalósítandó földbirtokpolitikai céloknak csak nagy kereteit jelöli meg és a követendő földbirtokpolitika részleteinek meghatározását a végrehajtásra hivatott Országos Földbirtokrendező Bíróságra bízta. Ezért elengedhetetlennek tartja, hogy a bíróság előtti eljárás, különösen pedig a feleket

az eljárásban megillető jogok már a törvényjavaslatban szabályoztassanak, mert csak ily módon képzelhető el, hogy a bíróságnak döntései akkor, amidőn az egyének legvitálisabb jogait érintik, megnyugvásra fognak elintéztetni. Reámutat arra, hogy nincs precízen meghatározva, milyen hatáskör illeti meg a földművelésügyi minisztert és a földbirtokrendező bíróságot, mert számos esetben megtörténik, hogy e két állami szerv ellentétes állást foglal el és a törvényjavaslat nem mondja meg, hogy ekkor kinek a döntése irányadó.

Az elővásárlási jog gyakorlásánál az állam a mellékszolgáltatások esetleges hatálytalanítását kívánhatja. Az e felett való döntést a javaslat a közigazgatási bizottság hatáskörébe utalja, holott annak megállapítása vajjon a szerződő feleknek mi volt az akarat, bírói funkciót képez. Ezt a közigazgatási hatóságra ruházni lehetetlenség és legnagyobb igazságtalanságra vezet. Helytelennek tartja a középbirtoknak a javaslatban adott meghatározását, mert az a magyarázatoknak rendkívül tág teret enged és hibás azért, mert meghatározásában hivatkozik a kisbirtokra és annak fogalmát nem adja meg. Ha a törvényjavaslat el akar tekinteni a holdankénti meghatározástól, amit helyeselni lehet, azt a megoldást tartaná megfelelőnek, hogy csak a nagybirtok fogalma határozassék meg. Mert hiszen középbirtok és kisbirtok úgyszólván egyenlő elbánásban részesül a törvényjavaslatban.

Reméli, hogy az Országos Földbirtokrendező Bíróság a javaslat végrehajtásában még korrigálni fogja azokat a hiányokat, amelyek ma fennállanak, de amelyeket egy törvényben, amely az élettel oly szoros vonatkozásban áll, mint épen a birtokreform, elkerülni nem lehet.

Az előadó ismertetése után meginduló vitában először **dr. Sebess Dénes ny.** államtitkár szólalt fel, aki nagy vonásokban reámutatott arra, hogy a javaslat hosszú idők munkájának eredménye. Örömmel üdvözlí ezt azért, mert az összes földbirtokreformjavaslatok között, a külföldieket is beleértve, ez az első, amely a birtokreformnak végrehajtásánál a köznek érdekét, a nemzeti szempontoknak figyelembevételét, mondja ki legfőbb irányelvül. Ez a rendelkezés bizonyos irányban közeledés az államszocializmusnak nevezett elmélet felé. A maga részéről csak helyeselni tudja, hogy a reformnak végrehajtását független szervre kívánják bízni és tekintettel arra, hogy a törvénynek súlypontja épen a végrehajtáson fekszik, elengedhetetlennek tartja, hogy ennek az országnak legmagasabb bírái, akik épen állásuknál, élettapasztalataiknál fogva a köz- és magánérdekeknek összehangolását megnyugtatólag biztosítani képesek, a javaslatban tervezett mértékben vegyenek részt. A maga részéről fél az elővásárlási jognak törvénybe iktatásától, mert azt hiszi, hogy mint az ősiség idejében az örökösök elővásárlási joga, úgy ez is számos bonyodalomra és végeredményében jogbizonytalanságra fog vezetni.

Olchváry Zoltán kúriai bíró szerencsés gondolatnak tartja, hogy a földbirtokpolitikai kérdésekben a döntés joga az Országos Földbirtokrendező bíróságot fogja megilletni. Reámutat, hogy habár a javaslat célbaveszi, még nincs a bírói elem túlsúlya biztosítva. Ezen még segíteni kell. A követendő földbirtokpolitikára vonatkozólag a javaslat néhány irányelvet állít fel. Természetesen ennek egyik legfőbb irányítója az lesz, mennyi föld fog rendelkezésre állni. Némely intézkedéssel a mult birtokpolitikai hibáit kívánja korrigálni, mint aminő volt a föld felaprózásának lehetősége és hitbizományok szaporítása. A földhöz juttatás előfeltételeül megkívánja, hogy az igénylő oly vagyoni helyzetben legyen, hogy képes legyen állatot tartani. Szeretné, ha egyenlő jogosultság esetén már a törvény bizonyos elsőbbséget állapítana meg.

A nagybirtok és középbirtok meghatározását holdakban kifejezetten óhajtáná megszabni, de megadni a felhatalmazást a földbirtokrendező bíróságnak, hogy ha szükség úgy kívánja ettől eltérően dönthesse. A teljes kárpótlás elvével nem tartja összeegyeztethetőnek, hogy a megváltást szenvedő tulajdonos esetleg kötvényt kap, csak készpénzben lehessen kártalanítani.

Dr. Pap József a budapesti ügyvédi kamara elnöke reámutat arra, hogy ez a javaslat különösen két irányban hívja ki a bírálatot. Az egyik az elővásárlási jog törvénybe iktatása. Ennek a javaslatban történő szabályozása ellentétben van az elővásárlási jognak a jogtudományban elfogadott fogalmával, mert az elővásárlásra jogosított az eredeti szerződéstől eltérő feltételek lé-

tesítését kívánhatja. Gazdasági szempontból is káros, mert megköti a földbirtok forgalmát. A javaslat által célzott eredmény elérésére nem szükséges, mert az állam megváltási joga erre teljesen elegendő és ezt teljesen feleslegesnek, kihagyandónak tartja. A törvényjavaslat csak általános irányelveket adván a legnagyobb súly a végrehajtáson fekszik. Nem tartja kielégítőnek az Országos Földbirtokrendező bíróság szervezetét. Egyrészt hiányos a törvény, másrészt pedig összeállításában nem biztosítja azt, hogy valóban független, minden politikai befolyástól ment szerv lesz, amely tényleg annak a nagy tekintélynek fog örövendeni, ami szükséges ahhoz, hogy a reá váró nagy feladatokat tényleg közmegnyugvásra intézhesse el. A maga részéről leghelyesebbnek tartaná a döntést a Kúriára bízni, megadván ennek azt a jogot, hogy tanácskozásaiba szakértőket vonhasson bele, akik azután azok lehetnének, akiket a javaslat megemlít.

Dr. Nagy Ferenc elnöki zárszávaiban reámutatott arra, hogy

mennyire szükséges a törvényjavaslatnak jogászörök által való

alapos megvitatása és ama reményének adott kifejezést, hogy az

itt elhangzó nézetek a törvényalkotást kedvező irányban fogják

befolyásolni, ezután pedig a vita folytatását október 30-ára ha-

lasztotta.

— Az iratok megtekintésének joga a bűnper alatt.

(Bp. 63. §.) Az 1896 : XXXIII. tc.-nek az iratok megtekintési jogáról rendelkező 63. §-a a terheltet és védőjét nevezi meg olyanokul, akiknek joguk van a folyamatban levő bűnügy iratait és csatolmányait megtekinteni, amely jog a hivatkozott törvény-szakasz intézkedéseinek szelleméből megállapíthatóan egyedül a nyomozás és a vizsgálat alatt korlátozható, amennyiben a törvény a bűnper most említett két stádiumában a rendőri hatóságnak s illetve a vizsgálóbírónak egyenesen kötelességévé teszi az iratok megtekintésének megtagadását.

A törvénynek az a szelleme, mely az iratok megtekintésének jogát illetően kifejezetten csupán a bűnügyben legközvetlenebbül érdekelt terhelttel, valamint az ennek érdekeit képviselő védővel szemben kívánt bizonyos korlátokat felállítani, viszont nem foglal magában feltétlenül kizáró rendelkezéseket abban a tekintetben, hogy az ügy iratainak a megtekintése a bűnvádi eljárásnak a főtárgyalást megelőző folyamában is, magán az ügyön ugyan kívül álló, de akár köz-, akár jogos magánérdekek szempontjából az ügghöz mégis közelebb eső egyének részére, külön engedélytől függő esetekben lehetővé tétessék.

Hogy a fent idézett törvényhely a terhelttel és védőjével szemben kötelező megtagadási eseteket létesít, az a nyomozás s illetve a vizsgálat sikerének lehető biztosítása érdekében elengedhetetlen, hiszen, mint bűnvádi perrendtartásunk miniszteri indokolásának ide vonatkozó fejtegetései is hangsúlyozzák, különösen nagy óvatosság szükséges épen magával a terhelttel szemben, kinek az iratoknak, vagy egy részüknek, vagy a bennük foglalt bizonyításnak a megsemmisítése nem egyszer érdekében áll s ki ha a tényállásnak minden részletéről értesül, gyakran módot nyer, az eljárás nagy bajjal összehozott sikerének a meg-hiusítására.

De amikor a törvény a megjelölt esetekben ezeket a határozott és kivételt nem tűrő korlátozásokat állítja fel, ugyanakkor nem teszi kizárttá annak lehetőségét, hogy a bűnügy iratai a nyomozás s illetve vizsgálat befejezte után, sőt indokolt esetekben már a vádirat benyújtása előtt s ha vizsgálat volt tartva, azt az időpontot megelőzőleg is, midőn a vizsgálóbíró a vizsgálatot befejezettnek nyilvánítja, a terheltten és védőjén kívül, fontosabb és igazolt esetekben mások által is megtekinthetők legyenek. Nem egyszer épen az eljárás sikerének az előmozdítása és biztosítása érdekében kívánatosnak mutatkozik az, hogy az ügynek egyébként a nagy nyilvánosság előtt még titokban tartott részletei az arra esetről-esetre feljogosított egyének, pl. a sajtó igazolt képviselői, időszaki vagy jogi szaklapok szerkesztői, gyakorlati büntető-jogászok stb. előtt az iratok alapján közvetlenül megismerhetők legyenek.

Különösen kiemelendő ez a körülmény fontosabb és mindenkor megfelelően indokolt esetben a nagyobb időszaki lapok, jogi folyóiratok stb. szerkesztőivel vagy törvénykezési rovatvezetőivel

szemben. Tekintetbe véve főképen azt, hogy a sajtó, melyet egyébként is minden művelt állam jogrendszere — mondhatni — kiváltságos jogi helyzettel ruház fel: az egyes ügyeket illető megfelelő tájékozottság hiányában, akár a büntető, akár a polgári pereket vegyük figyelembe, sok esetben mily égbekiáltó tájékozatlanságot szokott elárulni, ami aztán a nagyközönség téves informálását vonja maga után: lényeges dolognak tartom, hogy bonyolódottabb tényállású ügyekben az iratok megtekintése a sajtó igazolt képviselőjének, jelesül a lap igazolt szerkesztőjének, vagy az ezáltal ily célból szabályszerűen kijelölt és igazolt munkatársának indokolt esetekben, vagyis mikor az ügy iratainak vagy egy részüknek közlése az eljárás célját nem veszélyezteti: a nyomozás vagy a vizsgálat során is, a rendőrhatalóság vagy vizsgálóbíró elhatározásától függően, a nyomozás vagy vizsgálat befejezése után pedig feltétlenül megengedtessek.

Amennyiben ezt a közlést az eljárás célja semmi esetre se engedi meg: a rendőri hatóságnak s illetve a vizsgálóbírónak feltétlen megtagadási kötelezettsége (Bp. 63. §. második bek.) más, az ügyben egyébként közvetlenül is érdekelt egyénekkel szemben is kétségtelenül fennáll, közlés esetén pedig az időszaki lap s illetve folyóirat szerkesztőjét, vagy az iratok megtekintésére ezáltal esetenként meghatalmazott munkatársát az 1894. évi XIV. tc., s illetve a polgári perrendtartást életbeléptető törvény ide vonatkozó intézkedései különben is kötik.

Zsoldos Benő.

— A keresk. törv. 348. §-a szerinti «netaláni kár».

A szállított hordók rosszasága miatt az ügylettől elálló vevő a keresk. törv. 348. §-a alapján az elvont haszon megtérítését követelte, mert hordók hiányában borát haszonnal el nem adhatta. Ez meg nem ítéltetett, mert fedezeti vételt nem eszközölt, holott ez módjában állott. De a keresk. törv. 356. §. 2. p. analog alkalmazásával megítéltetett a hordók szerződéses és piaci ára közötti absztrakt árkülönbözet, jöllehet ezt nem követelte. Mert ez is — épúgy mint az elvont haszon — lényegileg kártérítés; ezzel tehát az ítélet nem tért el a keresetbe vett jogalaptól és a kérelmen túl nem terjeszkedett. (Kúria IV. P. 1853/1920)

— **Kohler** eleven életrajzát írta meg **Albert Osterrieth**. Van benne valami szimbolikus, hogy épen az ipari jogvédelem egy jeles képviselője vállalkozott elsőnek e feladatra. Ugyanis kétségtelen, hogy Kohlernek páratlan sokoldalúsága mellett a szabadalmi, védjegy-, minta- és szerzői jogot tárgyzó tan- és kézikönyvei biztosítják a legmaradandóbb emléket. Ha az életrajzíró szakember is, azért éles szemmel látja meg Kohler polihisztor-ságának gyökerét. Er hat den Riesenstoff — írja — den er verarbeitet, als Künstler erfasst und nach seinen Eindrücken dargestellt. Művé-zí megérzés ragadta Kohlert a jogtudományok minden ágán keresztül a filozófiához, a tudás, amely a képzeletet foglalkoztatja volt vezérmotivuma annak a gazdag életnek, amelyről maga Kohler írja Dante utánköltésében:

Des Daseins Kern heisst Wissen
und das Wissen ist das Leben.

Osterrieth tanulmánya, amelyet az ipari tulajdon védelmére szolgáló német egyesület adott ki, méltán számíthat mindazok érdeklődésére — és Jokohámától Islandig, hol nem akadnak ilyenek — akik Kohlerben a német génusz csodás megtestesülését tisztelték.

— **A Jogállam** októberi füzeté a következő tartalommal jelent meg: Kollár László: A földbirtokreform. — Kovács Marcel: Az 1919–20. év perjogi gyakorlata. — Degré Miklós: Angyal Pál büntetőjogi tankönyvének harmadik kiadása. — Rapoch Géza: A részvényes jövedelme.

Irodahelyiséget keresek lehetőleg törvényszék közelében. Esetleg regiere társulok. Ajánlatot «ügyvédi iroda» jelíggel továbbít a kiadóhivatal.

16831

Ügyvéd, keresztény, átvesz irodát házzal, lakással — bírósági székhelyen. Ajánlatra helyszínre utazom. Dr. Fatter Alajos Kiskőrös, Varga jegyzőnél.

16836

Ügyvéd, helyettesítéseket vállal. Megkeresések «Állandó helyettes» jelíggel kiadoba.

16839

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
a I. év október–decemberi negyedére 30 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

«Csonka Magyarország nem ország,
Egész Magyarország mennyország.»

TARTALOM. Dr. Tarnai János nyug. kúriai tanácselnök; A sajtószabadság felé. — Dr. Nádas László ügyvéd, ny. pénzügyminiszteri tanácsos: A vagyonátruházási illetékről szóló új törvény. — Dr. Blau György: Kódex helyett Döntvénytár? — Szemle. *Melléklet:* Büntetőjogi Döntvénytár. XIII. k. 7. ív.

A sajtószabadság felé.

Néhány hónappal ezelőtt az újságírók kérvénnyel fordultak a nemzetgyűléshez a sajtószabadság helyreállítása végett. Mi öregek kissé megdöbbenünk e kérelmen, mert egy pár év előtt képtelenségnek tartottuk volna elgondolni, hogy Magyarországon még ezért is folyamodni kell. Hiszen 48-ban a sajtótörvény örökre eltörölte az «elővizsgálatot» és 67 óta szinte vallásos hitünk volt, hogy az a törvény szabadságunk palládiuma. Mélyen lelkünkbe volt vésve Chateaubriand híres mondása: Vegyék el bár az egész alkotmányt, de hagyják meg a sajtószabadságot, — ezzel vissza fogjuk hódítani. Ezért az eszményért küzdöttek régi országgyűléseink évtizedeken át, ezzel nőttünk fel és vallottuk törhetetlenül. Jól tudtuk, hogy e szabadsággal vissza lehet élni, de tudtuk azt is, hogy ezt minden szabadságról el lehet monpani és hogy az intézmények megítélésében nem a visszaélés lehetőségéből kell kiindulni, hanem abból, hogy mennyire *tülnyomó a haszon*, mely belőlük az országra háramlik. Ily józan politikából ragaszkodunk a sajtószabadsághoz és túrtuk kinövéseit; e jogállapot főhibáját abban láttuk, hogy a törvényes megtorlás nem volt elég nyomatékos, különösen a magánbecsület védelmében. Főtörékvésünk az e ponton való törvényjavításra irányult.

Az utóbbi évek nyomorúsága mintha kiölte volna belőlünk ezt az eszményt. A háborús idők mámorei közben elhitették velünk, hogy a sajtó korlátozása egyik előfeltétele a hadi sikereknek. Csak mikor láttuk, hogy a háborút a sajtó némasága mellett is el lehet veszíteni, csak akkor támadt fel bennünk újra a gondolat szabad közlésének kívánsága. De késő volt! Ami rendszabályokat az országgyűlés a hadviselés érdekeinek jelszava alatt megszavazott, azokhoz a külharcok után uralomra jutott kormányok is ragaszkodtak, az országnak időközben megingott belbékéje és — saját fennmaradásuk érdekében.

Az eredmény ezen a téren is megmutatta, hogy a néma vagy csak egyoldalúan beszédes sajtó nem képes megszüntetni a vélemények különbségeit, nem hoz létre megnyugvást, de még csak nyugalmat sem. Ellenkezőleg. Az elmékben az a gondolat vert gyökeret, hogy nem azt hallgattatják el a sajtóval, ami félrevezetést, ámitást foglal magában, hanem azt, ami igaz; hogy nem arról nem szabad beszélni, ami az országnak káros, hanem arról nem, ami a hatalmon levőknek alkalmatlan.

Ha ma az újságolvasó kezébe veszi a hirlapját, amelyből már az első hasábon nagy fehérség táng elebe: mit gondolkodik? azt képzele-e, hogy ott az olvasók lelkét nyugtalanító valótlanság van kitörölve? Nem. Első gondolata az, hogy nagyon sok igazság lehetett abban a cikkben, ha a cenzura egészben tör-lendőnek találta.

Ha tovább lapozza, azt látja a nemzetgyűlési tudósításban,

hogy még a kormányt támogató szónokok beszédét is megvörös-kretázzák, fejcsóválva kérdezi magától: hát még az ilyen helyről is jöhet «nyugtalanítás»?

Ha a törvényszéki tudósításhoz ér és észreveszi, hogy a vádlott védekezése is mutat cenzori foltokat, nem fogja megérteni, hogy mire való a tárgyalás nyilvánossága, ha még azt sem szabad megtudnunk, miképen védi bőrét az a szerencsétlen, akit sorsa a vádlottak padjára juttatott? És kérde: lehet-e az embernek véleménye az ítélet igazságáról, ha nem szabad tudnia, hogy a bíró kellően méltatta-e a védelmet? Méltó párja ez I. Napoleon rendeletének, amely szerint az újságok csak olyan törvényszéki tudósításokat közölhetnek, melyeket maga a bíróság küld be nekik.

Ilyen rejtvényekkel foglalkozik ma az újságolvasó. Mert ne képzelje senki, hogy csak úgy gondolat nélkül síklik el az ilyen hézagok fölött a közönség. Nagyon is gondolkodóba esik és ki tudja, talán még egészen mást gondol oda, mint amit rejtegetni akarnak előtte. Jót, okosat, helyeset ritkán fog képzelni a fehér redő mögé, gyanakodik és rémes sejtelmek támadnak benne.

Szándékosan emeljük ki csupán ezeket az alacsonyabb kormányzati szempontokat, mellőzve az újságírók memorandumában alaposan kifejtett felsőbbrendű tekintetet: egy sarkalatos polgári jogunk szünetelését. Csak azt vitatjuk, hogy a cenzura még ezt az alacsonyabb célt sem szolgálja. Azt várják tőle, hogy nyugton tartsa vagy lecsillapítsa a hangulatot, pedig az eredmény az, hogy felriasztja az elmét, megzavarja a nyugalmat. A hézag az újságírók szövegében megszakítja a közlemény főtárgyára irányuló figyelmet, konjekturákra készlet, többet és többnyire rosszabbat gyanítat, mint amit töröltek. És ezeket a gyanításokat nem zárják magukba az emberek, hanem közlik egymással, mert végre is az eszmeváltást nem lehet elnémitani. Minthogy pedig az ilyen szóbeli közlések akaratlanul is színezéssel járnak (crescit eundo!): egy-kettőre készen van a félmű, a nyugtalan-ság, a pánik. Sajtószabadság mellett a reggel közölt tény délben már meg lehet cáfolva, írója feleletre lehet vonva; a szájról-szájra terjedő híresztelést ellensúlyozni nem lehet, rendesen nem is találni meg a gazdáját.

Ezek minden cenzurának veleszületett fogyatéka. A dolog nagyon természetes. Előrelátni, hogy valamely közlés káros lehet-e, a legtöbb esetben a legegyszerűbb felfogás dolga, mérle-gelése oly finomságokon fordul meg, amelyeket nem mindenki tud mérlegelni. Pedig most csak *tények* közlésének elnyomásáról szólnunk. Hát még ha *vélemények* felülvizsgálásáról van szó! A véleményhez nem fér emberi hatalom. Történeti tapasztalatból tudjuk, hogy a cenzurával dolgozó kormányok a rendeletek és utasítások egész özönével árasztják el a vizsgáló hivatalokat, de célt érni vagy csak egyöntetű irányítást is létrehozni sohasem voltak képesek. Az osztrák reakció ilyenmű rendeletei, melyeket jog- és törvény ellenére Magyarországon is alkalmaztak, köte-tekre mentek; az ezekkel tett tapasztalatok alapján mondhatta Kossuth Lajos 1847-ben, hogy nem tud elképzelni oly eszű embert, aki a tilos vagy nem tilos közlésre nézve irányadó általános szabályt tudna felállítani. Így azután szükség-zerűen előáll a cenzura kezelésének ötletszerűsége, önkénye. Az olyan utasítás például, hogy tekintettel kell lenni a kormányzati rend alapelveire, az erkölcsiségre stb., már csak általánosságánál fogva sem ér gyakorlatilag semmit; a részletezés pedig csak kazuisz-

tikát szül, amelyben a legokosabb cenzor is megtéved. Ez az oka, hogy az elővizsgálatnak valamelyes egyöntetősége csak a leg-erősebb centralizáció mellett lehetséges: lehetőleg *egy* kézben kell azt gyakorolni. Az intézmény igazi pártolói valóban mindig erre törekedtek; Ferenc császár valóságos főnöke volt az osztrák cenzurának s I. Napoleon, ki az intézmény nevét kerülni szeretete, de más címek alatt keményen alkalmazta, a sajtó legapróbb termékeit is figyelemmel kísérte és még a harctéren is kifoghatatlan volt az utasításokban, a cenzorok ellenőrzésében és minisztereinek e részben való korholásában. Alig kell mondanunk, hogy ilyesmi, a hírlapirodalom mai terjedelme mellett fizikailag is lehetetlen.

Mindezekkel azonban csak az olvasó szempontjából szóltam a dologról. De valósággal borzalmas helyzetet tár elénk a cenzura, ha az irodalom tekintetéből vizsgáljuk. A cenzura nemcsak a tárgy megválasztásában korlátozza az író, de gyakran még az írás művészeti részében is talál kivetni valót. Egy jelző, egy hasonlat, egy fordulat is magára vonhatja a kifogást, pedig a cenzor nem mindig áll a megbírált termék szellemi magaslatán, így néha avatatlan kezek nyúlnak az írás nemes mesterségébe, a mi megölje a becsvágyat, az írói önértéket.

Van végre a cenzurának mindezeknél súlyosabb hátránya is: megszakítja a kormányzók és a kormányzottak közötti szükséges kapcsolatot. Az ország igazítóinak tudomást kell nyerniök a kormányzottak bajairól, kívánságairól. Ezeknek természetes tolmácsolója ma a sajtó. Ha elfojtatik az ilyen feljajdulás, a panasz nem vagy csak későn fog a kormányzók tudomására jutni. Az igazi államférfiak mindig felismerték ezt a kölcsönhatást. Mikor, a francia forradalom előestéjén a kormány kereste az összeköttetést a nagy közönséggel és arra kérte, hogy támogassa jó tanácsaival, Mirabeau ezt rögtön úgy értelmezte, hogy a kormány lemondott a cenzuráról. Ő és számos követője meg is valószínűsítette ezt a felfogást és önhatalmúlag tették közzé a röpiratoknak azt a tömegét, melyek, tudjuk, oly döntő hatással voltak a további eseményekre. Így szűnt meg 48-ban a magyar cenzura is. Még a sajtótörvény, meghozatala előtt kinyomatták a híres 12 pontot, melyeknek első követelése a cenzura eltörlése volt.

A mostani kormány átmenetet keres a kötelező elővizsgálat és a sajtószabadság között. Ez a törekvés szülte a 9222/1920. és 9223/1920. M. E. sz. rendeleteket, az ú. n. sajtóellenőrző-bizottság megszüntetéséről, illetőleg a sajtótájékoztató szervezéséről.

A változtatás lényege az, hogy az eddigi «sajtóellenőrző»-bizottság helyébe «sajtótájékoztató»-bizottság lép. Megszűnik a cenzura alá bocsátás kötelessége és a bizottság csak akkor lép közbe *véleményező* minőségben, ha a hírlapért felelős személynek aggályai volnának a közlemény megengedhetősége iránt, a bizottsághoz fordulhat, mely köteles őt kifogásairól tájékoztatni és arra figyelmeztetni, hogy a közvadász a terjesztést megtilthatja.

Nem hiszem, hogy ez lényeges változtatást jelent az időszaki sajtó helyzetén. Először is, nem tűnik ki a rendeletből, hogy a bizottság kedvező véleménye feltétlenül mentesíti-e a lapot a terjesztés megtiltásától. Azt kellene hinni, hogy igen; de a rendelet 3. §-a, mely kimondja, hogy a megjelent sajtótermékért a felelős személyt nemcsak a jogi, hanem a *rendészeti* felelősség is terheli, némi kétséget támaszthat ez iránt és mindenestre félreértésekre, sőt zaklatásra nyújthat alkalmat. A törvény szerinti felelősséget különben tudja mindenki és tudnia kell mindenkinek «tájékoztató» nélkül is.

De gyakorlatilag úgy áll a dolog, hogy a lap nyugalmát szem előtt tartó kiadó mindig véleményt fog kérni a bizottságtól, a mi tényleg a cenzurára vezet; mert akár a törvény teszi kötelezővé az engedélyezést, akár csak úgy szabadulhatok bizonyos terhes következményektől, ha magam kérek engedelmet: ez gyakorlatilag egyre megy. Sajtószabadság csak ott van, ahol nincs bíróság kívüli prevenció, hanem a represszív rendszer van érvényben; ezt pedig az új szabályzat még csak meg sem közelíti.

Dr. Tarnai János.

A vagyonátruházási illetékről szóló új törvény.

A vagyonátruházási illetékről szóló 1918:XI. tc. 1918. évi július 1-én lépett életbe és alig két év múltán folyó év november 1-jével ennek helyébe már az említett törvényt hatályon kívül helyező 1920:XXXIV. tc. lépett. A kormányt erre a lépésre az indoklás szerint az állami bevételek emelésének célzata indította, azonban az új törvényben nem csupán a kulcsok emelését, hanem a törvény alapszerkezetét is érintő változtatások foglaltatnak. A legfontosabb eltérések az eddigi törvénnyel szemben a következők: A törvény egy külön vagyonátruházási illetéket hoz be, amely az 1918:XI. tc. életbelépte előtt Magyarországon több mint 50 évig hatályban volt és azt csak az 1918:XI. tc. helyezte hatályon kívül. Az 1918:XI. tc. értelmében, t. i. öröklés esetén csakis öröklési illeték fizetendő és ennek kulcsa lemenők, felmenők és házastársak között 2,5%—7%-ot tett ki, a legmagasabb kulcs 10.000.000 K-t felülhaladó hagyatékoknál nyert alkalmazást. Az új törvény az öröklési illeték kulcsát lemenőknél, felmenőknél és házastársaknál 1—20%-ban állapította meg, amely utóbbi kulcs akkor nyer alkalmazást, ha az illeték alapja 25.000.000 K-nál több. Ezen az öröklési illetéken felül az örökösök még külön 1,5%—5%-ig terjedő ingatlanátruházási illetéket tartoznak fizetni, még pedig tekintet nélkül arra, hogy az ingatlan adósságok, vagy egyéb terhek terhelik-e vagy sem. Nagyon kérdéses vajjon az új törvénynek ezen rendelkezése célszerű-e és igazságos-e, hisz az 1918:XI. tc. a régi vagyonátruházási illetéket épen azért helyezte hatályon kívül, mert semmi értelme sem volt annak, hogy egy és ugyanazon átruházásnál valamely értéket kétféle forgalmi adóval sujtssanak, holott ezt a két forgalmi adót egyesíteni lehet. Most is sokkal egyszerűbb lett volna az öröklési illeték kulcsának megfelelő emelése. Az ingatlanok után kivetett külön vagyonátruházási illeték azonban önmagában sem igazságos, mert a törvény értelmében a bekebelezett adósságok tekintetbe nem jönnek. Megtörténhetik tehát, hogy valaki, aki egy 800.000 K-val megterhelt 1.000.000 K értékű ingatlan örököl, örökségi illeték címén az új törvény szerint 5000 K-t (2,5%) és vagyonátruházási illeték (1,5%) fejében 15.000 K-t, összesen tehát 20.500 K-t fizet. Az ellenben, aki egy tehermentes 200.000 K-t érő ingatlan örököl, fizet 5000 K-t öröklési illeték címén (2,5%) és 3000 K-t vagyonátruházási illeték (1,5%) címén, összesen tehát 8000 K-t, vagyis ugyanolyan értékű hagyatéknál az egyik örökös 20.500 K-t, míg ellenben a másik örökös csak 8000 K-t tartozik fizetni, holott a törvényjavaslat és különösen a pénzügyi bizottság indoklásán végig vonul az ingatlan vagyon különös védelme az ingóvagyonnal szemben. Már az említett példából is egészen világos, hogy a vagyonátruházási illeték, amely a betáblázott teherre nincs tekintettel, már önmagában véve egy igazságtalan törvény, amelynek megszüntetése az 1918:XI. tc. által teljesen indokolt volt, mert adósság után illetéket fizetni nem lehet. Azt pedig feltenni, hogy bárki különösen öröklés esetére való átszállás miatt megterhelje ingatlan vagyonát abból a célból, hogy az örökös 1—2%-kal kisebb illetéket fizessen, nem lehet.

A második nagy eltérés az 1918:XI. tc.-kel szemben az, hogy az utóbbi értelmében a hagyatékok értékelésénél, ebbe beleértve az ingatlanokat, a közönséges forgalmi érték az irányadó. Az 1920:XXXIV. tc. 25. §-a ugyan szintén kimondja, hogy az ingatlanok értékeül annak az illetékkötelezettség beálltakor meglévő közönséges forgalmi értékét kell venni, ugyanezen szakasz utolsó bekezdése azonban kimondja, hogy mindaddig, amíg a pénzérték jelenlegi változásai fennállnak, az ingatlanoknál a közönséges forgalmi érték helyett azok hozadéki értékét kell alapul venni. Állampénzügyi szempontból tehát itt egy visszaesés foglaltatik, mert a hozadéki érték tudvalevőleg körülbelül 5% alapon számítatik, a forgalmi érték pedig 1, sokszor még ennél kisebb törtszázalék alapján. Nagy fontossággal bír ez a rendelkezés azért, mert ha az öröklési adónál a törvényhozás nem indult ki a hozadéki, hanem a forgalmi értékből, akkor a küszöbön álló nagy vagyonadónál is csak a hozadéki értékből indulhat ki.

Fontos eltérés továbbá az 1918:XI. tc.-től a törvénynek az a rendelkezése, hogy az iparüzésre állandóan berendezett épületeknél az ingóságokkal egyenlő elbánás alá esnek az iparüzésre szolgáló gépek és szerelvények. Általános jogi szempontból a

«Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában!

Amen.»

jelenlegi törvényben foglalt rendelkezés nem állhat meg, de nem is igazságos magának a törvénynek a rendszeréből kiindulólág sem. Ha, valaki tudniillik egy kastélyt vesz műkincsekkel, amely utóbbiak önként értetőleg ingók, akkor csak a kastélyépület után fizeti az ingatlanátruházási illetéket, míg a bútorok és műkincsek, mint ingók kerülnek illetékezés alá. Ha ellenben valaki egy gyárat vesz meg, akkor a gyárberendezés után, habár az az ingatlannal elválaszthatatlanul össze nem függ, illetve állaga sérelme nélkül elszállítható, már az ingatlanátruházási illetéket viselné. Ez az iparpártolás megfordítottja. Különben is az a rendelkezés könnyen kijátszható, mert kérdés, vajon azon esetben, ha az ingatlanok- és ingók átruházási ideje nem esik egybe, az idézett 2. §. egyáltalában alkalmazható-e.

További fontos változás az 1918: XI. tc.-kel szemben az, hogy az szabályozta az ingók átruházási illetékét is, amely 1%-ot tett ki. Az 1920: XXIV. tc. ellenben az ingók átruházásáról egyáltalában nem emlékezik meg, mert a némely illeték emeléséről szóló 1920: XXIV. tc. értelmében az ingók átruházása után okirati illeték rovandó le, még pedig a harmadik fokozat szerint, vagyis az 1918. XI. tc.-ben statuált 1% helyett a harmadik fokozat szerint hozzávetőlegesen 2%-ot kitevő illeték.

Igen fontos és elvi jelentőségű rendelkezés továbbá az új törvény 11. §-a, amely felhatalmazza a pénzügyminisztert arra, hogy az elszakított területeken élő polgártársaink itt maradt ingó vagyonára nézve öröklés esetében az ismételt illetékezés elkerülése céljából illetékmentességet biztosíthasson. Ez elvi jelentőségű állásfoglalás, amely nagy fontossággal bírhat az egyes adók körében a kétfős megadóztatás szempontjából felvetődő ebbeli kérdések eldöntésénél is.

Az illetékek elévülése tekintetében a törvény oly álláspontot foglal el, amely nem helyeselheto. A törvény t. i. épúgy, mint az 1918: XI. tc. 31. §-a arra az álláspontra helyezkedik, hogy a vagyonátruházási illeték kiszabásához való jog öt év alatt évül el attól a naptól számítva, amelyiken a hagyaték vagy jogügylet illetékezés végett be lett jelentve. Ha pedig a fizetéskötelezett, vagy pedig jogelődje a bejelentésre kötelezve nem volt, a kiszabásra való jog a bejelentés elmulasztása esetén is elévül tíz év alatt, attól a naptól számítva, amelyen a kincstárnak az illetékkiszabására való joga megnyílt. Kérdés ezután, hogy azon esetben, ha akár rosszhiszeműen, akár jóhiszeműen valaki jogügyletet be nem jelentett, illetékezésre és ennek folytán fizetési meghagyás ki sem bocsátatott, az elévülés beáll-e és mennyi idő alatt? A törvény erről nem emlékszik meg, ellenben az indoklás szerint a főelv az, hogy a kincstár joga nem évülhet el addig, amíg tudomást nem szerez arról, hogy valamely illeték alá tartozó vagyonátruházás jött létre. Ennek a következménye az indoklás szerint, hogy a kincstár még az 50 év előtt történt vagyonátruházás illetékét is követelheti, ha azt a fél be nem jelentette. Mégis nagyon kérdésesnek kell tartani azt, vajon a közigazgatási bíróság erre az álláspontra fog-e helyezkedni. Mint-hogy, t. i. a törvényben kifejezetten nincs megmondva, hogy a be nem jelentett jogügylet után járó illeték elévül-e és mennyi idő alatt, a közadó kezeléséről szóló 1909: XI. tc. 85. §-ának azon rendelkezése is alkalmazható, mely szerint az illetékek kiszabása tíz év alatt általában elévül. Ez utóbbi rendelkezés az összes illetékekre kiterjed és ennek folytán a vagyonátruházás az illeték tekintetében is, feltéve, hogy a közigazgatási bíróság erre az álláspontra helyezkedik, alkalmazást nyerhet. Ez utóbbit annál is inkább fel kell tenni, mert hisz a többi adónemek körében az elévülés legtöbbször öt év.

Általában véve az új törvény tekintetében leginkább azt tartom kifogásolhatónak, hogy az öröklési illeték kulcsa túlságosan alacsonyan állapított meg, mert nézetem szerint az örökségi illetéket kellene egész adórendszerünk egyik sarkpontjává tenni. Ettől az adónemtől sokkal többet lehet várni, mint akár a vagyonadótól, vagy bármely más adónemtől. Az örökhagyó testvére és testvéreinek lemenői, továbbá a még távolabbi rokonoknál az adókulcs 5%-nál kezdődik és például három millió koronánál még mindig csak 16%-ot tesz ki, ezt még lehetne kétszeresére, sőt háromszorosára is felemelni, mert hiszen egy ilyen rendelkezés az egyéni tulajdonjoggal kapcsolatos szempontokba aligha ütközik. A legtöbb ember azért dolgozik, hogy felesége és gyermekei megélhetését és halála után ezeknek vagyont biztosítson, de olyan ember, aki azért dolgozik, hogy egyébként munkaképes

testvérei vagy annak gyermekeire juttasson vagyont, csak elvéte akad. Jelenlegi súlyos pénzügyi helyzetünkben, az állam háramlási jogának is tágabb teret kellett volna engedni, ami egyúttal földbirtokpolitikánk szempontjából is nagy jelentőséggel bírhatott volna.

Dr. Nádas László.

Kódex helyett Döntvénytár?*

III. Súlybelileg.

7. Már az eddigiek szerint is az, amikor döntvény a maga tartalmáról azt állítja: «Jogsabály az, hogy...» nem egyérteimű minősítés, hanem széles skáláját az átmeneteknek öleli fel. Ez a kitétel a döntvényezés előtt meglevő joganyag egyszerű citálásától, mint egyik szélsőségtől az egészen új tételek formulázásáig, mint másikig a szabályoknak sokféle provenientiaját és elvi jelentőséget takarhatja.

Hogy az ítélet a kész és kézenfekvő jogszabályt, ha minden nehézség nélkül applikabilis az esetre, változatlanul applikálja, az természetes; természetes azonban másfelől, hogy az ily ítéletnek — s ilyen a legtöbb — nincs is semmi elvi jelentősége. A döntvénytárba felvételre ott kezd hivatott lenni az ítélet, ahol kezd túlmenni az egyszerű szubszumáláson.

A törvényhez közelálló döntvénynek szélső esete ez:

XXXVIII.

Végrehajtási tv. 66. §. 2. bek.¹⁶

Ha a jelzálogul szolgáló ingatlanon levő épületet tűzkár ellen biztosítottak, a zálogjog kiterjed a biztosító ellen kár esetében támasztható követelésre is s a tüzeset alkalmából a biztosító részéről fizetendő kárösszeg vagy a leégett épület helyreállítására fordítandó, vagy a jelzálogos hitelezőnek a követelése törlesztésére kiadandó.

Épületek tűzkár elleni biztosítása folytán a biztosító által fizetendő kártérítési összeg(re)... azon jelzálogos hitelezők(nek), kik a tűzkárt megelőző időpontban nyertek zálogjogot... jogukban áll... kielégítési... jogaikat érvényesíteni, avagy pedig azt követelni, hogy a kártérítési összeg... a leégett épület helyreállítására fordítás-sék.

Már egy lépéssel messzebb megy a törvény szavaitól, pl. XXXIX., mely a Pp. előtti időkben kiállított magánokiratnak a Ppé. 67. §. 2. mondatában tulajdonított bizonyító erőt kiterjeszti a telekkönyvi rendtartás 88. §. b) pontja szerinti hatállyá.

A törvény idézésénél jelentősebb valamely a jogtudományban (dogmatikai tankönyvekben) vallott tételé; mert ezáltal hiteles tanúsítást nyer, hogy a gyakorlat e ponton tényleg ismeri és elismeri a magábanvéve nem kötelező elméletet. Teszem:

LXXIV.

Windscheid.¹⁷

Ha a szerződés hatályát a szerződő felek valamely feltétel bekövetkezésétől tették függővé s e feltétel az egyik szerződő félnek hibájából nem mehet teljesedésbe, a nem vétkes másik fél a szerződés teljesítését akként követelheti, mintha a szerződés feltétlenül kötött volt.

... Regel, dass die Bedingung als erfüllt anzusehen ist, wenn ihre Erfüllung unredlicher Weise durch denjenigen gehindert wird, welcher an ihrer Nichterfüllung Interesse hat.

Elméleti tételeket tartalmaznak pl. 81. (1. bek.) 93. LXXXIII. is.¹⁸ Bíróságok előtt kétségtől nagyobb súllyal érvényesíthető ugyanazon jogszabály, ha a Kúria döntvényéből, mintha csak valamely (bármily nagynevű) jogi íróból citálható. Övni kell itt

* Bef. közl. — Az előbbi közl. 1. a 19. és 21. számban.

¹⁶ Kihagyom a törvénytövegből a végrehajtási eljárással kapcsolatos vonatkozásait, miután annak kimutatására, hogy a döntvény *bennefogaltatik*, csak magánjogi rendelkezései relevánsak.

¹⁷ Windscheid-Kipp, Pandekten I. kötet, 92. §. (1906-i kiadás 482. l.) Lásd uo. e tétel római jogi alakját — I. 161. D. 50., 17. — és a BGB. 162. §. általi továbbfejlesztését. — Idevág CXXVII. és pl. Mj. Dt. 1920. évi 77. eset.

¹⁸ Ennek fordítottja is szerepel: az, hogy egy jogszabály nem az elméletből megy át a döntvénybe, hanem a praxisból, melyben kialakult, a tankönyvbe. Konkrét esetben ellenkező látszatot keltet az a körülmény, hogy a döntvénytár esetleg későbbi ítéletből idézi azt, ami már korábbiakban is megvolt. Alighanem ez áll fenn XCIX-re, mely 1914-ben kelt, de már benne van, pl. Szladits' tankönyvének 1909. évi kiadásában is. (164. l. 1. bek.)

is az argumentum a contrariótól: attól, hogy esetleg a döntvénytárba még be nem vonult elméleti tételt *ennél fogva* kevésbé nézzék jogszabálynak.

Hasonló a jelentősége annak, amikor a felmerült jogesetre nincs egyszerűen applikálható kész szabály, hanem annak megoldását a döntvény kitejeztetett vagy hallgatagon *levezeti* egy vagy több szabályból. Helytelenül mondanók, hogy az ily döntvény jelentéktelen, mert nélküle is *ugyanazt* a megoldást kellene levezetni; a döntvény döntése *hiteles*, másnak (bármennyire kézenfekvő) elméleti levezetése kontrovertálható, s bizonyára kontrovertáltatott is, ha döntvényt kellett hozni a kérdésben. Döntvény nélkül csak implicate jog az, ami általa explicite. Pl. CII.: «Az eladó köteles kiadni a vevőnek azt a vételár-többletet, amelyet annak folytán vett fel, hogy az árút katonai hatóság requirálta». Ez, ha a döntvény nincs meg, hosszabb levezetésre szorul. A requirálás folytán vétlen lehetetlenülés áll elő; ennek esetében azonban az eladónak szolgáltatnia kell azt, ami a kötelelem eredeti tárgyából megmaradt (residuum) vagy (surrogatum-ely) ami annak helyébe lépett; tehát («pretium succedit in locum rei») a requiráló hatóság által fizetett vételár is; amelyből természetesen levonhatja per compensationem az eredeti vevő által még ki nem fizetett vételárát. A levezetés ugyan teljesen zárt, de aki tudja, hogy jogvitában minden ellen lehet valamit felhozni, az előtt nem kell azt a biztonsgtöbbletet magyarázni, melyet az eredménynek a döntvény ad.¹⁹

A levezetés gondolati művelete természetesen lehet rövidebb és egyszerűbb, vagy fokozott nehezebb és bonyolultabb s tehát bizonytalanabb is. Így nézetem szerint 22. (a telekkönyvi rendt. 74. §-ából kifolyólag) LXII. 2. és 3. bek. (az első bek. alapján: hisz a vagyon állagának változtatása nem jövedelemkezelés), CXVIII. (ex CVIII. in fine s a vétlen lehetetlenülésnek a synallagmatikus szerződésekre álló szabályából), egészen manifeszt; fokozott kevésbé azok s részben már a jogi gondolkodás mesterművei II. (2. bek.), 82., 105., 106., 100., 194., 269., LXXVII., VII.

Az életben gyakran felvetődő eseteknél különben praktikus szükséglet és fejlemény, hogy eldöntésüknek levezethetősége nem elég, mert nem biztosítja a gyors és egynemű döntést: hanem a gyakran ismételt levezetés eredménye végül önálló új szabállyá jegecedik. Gondoljunk a sajáttermésű gabona előre-eladásának szokásbajövelele s az azzal kapcsolatosan tömegesen felmerült perek által kiváltott szabályokra (105–107.). Eredetileg erre a tényállásra nem létezett külön jogszabály, hanem minden esetben külön le kellett vezetni a döntést a species- és genusvételt meg a «genus nunquam perire censetur», illetőleg a lehetetlenülés szabályaiból. 105-ben és 106-ban ez a levezetés, bár még határozatlanul, kezd elintézményesedni. Végül (a materiális állásfoglalásban is fordulást jelentő) 107-ben (azon *kategorikus* kijelentése által, hogy «a saját termésnek előre való eladása esetében a vétel tárgyat *egyedű árú* képezi», amit 106. 2. bek. — «ha stb.» — csak *lehetőségnek* jelez) lényegileg,²⁰ már új szabály állt elő (hogy t. i. az eladottnál kisebb mennyiségű termés esetén az eladó mindenestre mentesül). Ugyane tényállásból felmerülő (s a háború alatt fontossá válhatott) más vitára v. ö.: CI.²¹ Ilyen szabálytermelő gyakori eset az a kikötés, hogy a bérlemény tárgyának egyes vagy összes adóit a bérlő fogja viselni: 121., 123–126., v. ö. 136., 137. is. Ily eset a bérlőnek az ingatlan megvásárlója általi azonnali kimozdítása: 139²². Más példák: 290. cf. CXXIII. 62., 64., 127., 128. Így, gyakoribb ügyleti intézkedések kapcsán felmerülő vitákból keletkeznek az interpretációs sza-

¹⁹ Maga a döntvény egy szót sem tartalmaz a levezetésből; szép példája a fentebb 6. alatt említett «nem-argumentáló» fogalmazásnak.

²⁰ Formailag 107. is levezetni látszik és több kitétele problématisztikus értékű: de a szövegben idézett lényeges tartalma materiális új jogszabály, mely nézetem szerint az addigi jog tételeiből nehezen is vezethető le. Innen az ellentmondás is egyfelől 105–106., másfelől 107. közt.

²¹ Mely egyébként szintén szép példája a nem-argumentáló, hanem tisztán rendelkező döntvénynek, míg viszont 107. fejtegetése, hogy a sajáttermésű gabona eladása (mindig) species-eladás, s tehát (mindig) vétlen lehetetlenülés áll fenn, ha nem terem elég: tipikus esete a «kapacitáló» döntvényhangnak.

²² Cf. pl. a MT. (2. sz.) 23. lapján közölt (nem a THT.-ba felvételre kiszemelt) döntvényt is.

bályok is, teszem XXXV. («ha kiskorúságában elhalálozik»), 278. («magtalan elhalálozás esetére»); 280. (cf. XXXI.); 271. XIII.

Legsúlyosabb az elvi jelentőség végül azokban a döntvényekben, amelyek tudatosan új jogszabályt állítanak fel; igazában a jogéletnek a bírói praxis által keresztülvitt reformjai. Pl. 173. által a Kúria tulajdonkép a saját szankciójával kötelezővé teszi azt az óvintézkedést, amely egyébként nem volna az. 196. eleje. 158. (lényegileg: remvagyon kárért való elégtétel). 119. LXXXIX., LXXX., C., CIV., CV.

Vannak hiteles tanúsításai annak is, hogy valamilyen jogszabály *nem* áll fenn: pl. 105. in fine (de tényleg van: 107.); 117., 155., 189. 2. bek.; VIII. 2. bek.

IV. Tartalmilag.

8. A jelen értekezés thema propositumától, a kodifikáció szempontjaitól legmesszebb esik, a döntvények egyébkénti méltatásának ellenben fő- és a legtöbb fényt mutató pontja: a döntvényekben foglalt joganyag *tartalmának* karakterizálása, azé, amit szokásos szóval a döntvények «szellemé»-nek nevezhetnénk. Ha a döntvénytár mint egész nem is mutathatja a kódex formális előnyeit, ha az egyes döntvények súlya nem is egyenletes és stilizálásuk nem is éri el mindig a teljes elméleti precizitást: tartalmilag a legtöbbjüket helyesnek kell elismerni és a gyűjtemény egészéből kitűnő jellemvonások is teljes tiszteletet parancsolnak.²³

Szembeötlök a döntvényeken átvonuló *józanág, reális felfogás*. A bíraskodásnak ezt az általánosan elismert jellemvonását illusztrálja pl. az, hogy óvakodni szokott a pusztán formális jogi okoskodással elérhető döntéstől, amelyet materiális, életbeli helyesség nem indokolna; tartózkodik a bár elméletileg elfogadott tételeknek impraktikus, esetleg abszurd konzekvenciáit levonni. Vagyis követi az ősi bölcseséget (I. I. D. L. 17.): «non ex regula jus sumatur.» Nagyszámú határozat igazolja ezt. Pl. az esetben, ha valaki oly ígért mellett fogad mást házába és veszi igénybe (fizetés kikötése nélkül) annak szolgálatait, hogy örökösévé fogja nevezni, de utóbb ígértét megszegve elúzi: közelfekszik az elméleti okoskodás, hogy nem tartozik az elűzöttnek semmivel, amennyiben: 1. örökössé nem köteles nevezni, mert arra non datur obligatio; érvényes, formális örökösödési szerződés sincsen kötöttük; 2. már végzett szolgálataiért bérrel nem tartozik, hisz nem volt szolgálati szerződés köztük. A Kúria ellenben kimondja, hogy a már teljesített szolgálatokért méltányos bér jár. (140.) A döntés rokon az alaptalan gazdagodásra vonatkozó jogszabállyal, de mégis nehezen volna abból levezethető; nem is indokol avval: magában hordja indokait. Rokon 141. és távolabbról CXXVII.-is. Ugyane józanág sugallatai: 18., 62., 63., 69., 78. (a litiscontestatióból levezethető konzekvencia elvetésében), 85. és LXXXIV. (a kezesség «járulékos» természetéből levonható túlzott következtetés ellen), 103., 110. (a casus nocet domino túlfeszítése ellenében), 118., 146., 153., 157., 158., 159. második bek. (azon közelfekvő gondolat ellenében, hogy «hatóság nem tehet jogtalant»), 190., 195., 198. harmadik bek. 288., 301., XXXII., XXXVII., XLI., XLVII. (a közszerzeményből vonható analógia ellenében). XLIX. (a tulajdonjog túlhajtása ellen), LI., LXIX., CVIII. in fine és CXVIII. (a vis major mentesítő hatásának téves felfogása ellen), CX., CXXIII. és 290. (a «jóerkölcökbe ütközés» túlhajtása ellen).

Mindenféle más vonatkozásban is mutatkozik a méltányosság praevaleálása a jog betűjének strict alkalmazása felett, a *nagyobb* érdek védelmére való állandó hajlandóság: pl. abban a törekvésben, hogy a haszonbérlet lehetőleg stabilizáltassék (133.) megszüntetése lehetőleg csak a gazdasági év lejártakor történjék (139., CXX., 132). Egyéb idevágó: 58., 64., 76., 114. in fine, 151., 155., 159. első bek. 244., 303., XXV., L., LXXIX. Számos döntvény excellál oly praktikus expediensek feltalálásában, melyek az ellentétes értekeket békésen összeegyeztetik, részben a *biztosítás* gondolatát domborítván ki: 113., 114., 232., XCIII., CXVII.; részint más vonatkozásokban: 129., 235., CVII., CXIII.

9. Ennyi példáját látva annak, hogy a paragrafusokban és elméletekben formulázott jognak gondolkodás, esetenkénti felül-

²³ Aminthogy bírói ítélkezésünkről már Zsögöd is nyilatkozott oly értelemben, hogy a materiális döntés, a «sugallat» még ott is helyes benne, ahol formailag kifogások tehetők.

bírálat nélkül való alkalmazása egyáltalán nem szokása a bírói gyakorlatnak: feltolul az a meggyőződés, hogy valójában még ott is az érdemi megfontolás volt a döntő indok, ahol látszólag megmarad a határozat a tételek pusztá applikálásánál. Mert ez esetben is és dacára annak, hogy az ítélkezésnek *egyik* pszichikai alaptendenciája a *lex lata* fontolgtatás nélküli alkalmazásba vételére is irányul.²⁴ inkább hihető, hogy valamilyen materiális ok volt a háttérben és csupán «a legkisebb ellenállás vonalán haladás» végett²⁵ szól a határozat a jogászoknak ismertebb formai jogi műnyelven. Ha az ellentétes döntést tartotta volna in concreto helyesnek, nem esett volna nehezebbre ahhoz elméleti indokolást találni, vagy azt, mint az iménti²⁶ esetekben, minden indokolás nélkül odaállítani.

Ilyen látszólag nem, tényleg azonban igenis érdemben való döntés érzésem szerint pl. 38.: mely ugyan a házastársak részére kikötött élethossziglani haszonélvezeti jog «fogalmából» stb. következtet, de igazából úgy érzem, gazdasági és méltányossági megfontolásokat rejt. Hasonlóan 39., 40., 55., 79., 150., 213., LXXVI.

Ehhez képest nem megnyugtató az a néhány határozat, amely ugyan fedez a törvény betűje, vagy a szokásos elméleti gondolatmenet, de materiális helyességük nem kétségen felüli. Pl. kétségtelenül megfelel a bevett fogalmi rendszernek J. D. 17. sz. (PHT. 97. lapján): «Az a hitelező, aki követelését a kötelelésre jogosult adóstól egyéb módon be nem hajthatja, követelésének kielégítése végett az adós részéről nem igényelt kötelelésrészt nem érvényesítheti, ezzel kapcsolatosan tehát meg sem támadhatja az adós kötelelésrészt sértő végrendeletet vagy ajándékozást azon az alapon, mert a kötelelésre jogosult az örökösstársakkal, illetve a megajándékozottakkal a hitelező megkárosítása végett összejátszott, vagy mert a végrendeleti intézkedéssel, illetve az ajándékozási ügylettel az adóst színleg azért mellőzték, hogy a hitelező elől a kielégítési alapot elvonják».²⁷

Habár e tudvalevőleg sokat tárgyalt döntés mellett fel lehet hozni a SC. Macedonianum-éval rokon szempontokat,²⁸ mégis materialiter — főleg összejátszás esetén — helyesebbnek érezném az ellenkező álláspontot. Elméleti alapot sem volna nehéz találni ahhoz; mert a kötelelés nem-érvényesítése a hitelezőkkel szemben lényegileg épúgy ajándékozás, mint a közszerzeményről lemondás, ami által azonban a szülő nem játszhatja ki gyermekének ő ellenében kötelelésre való várományát (298.); vagy: *még inkább* ajándékozás, mint a kötelelésnek esedékessége előtti kiadása, ami által pedig a hitelező ki nem játszható (VII.). Hasonlóan csak materiális helyességük igazolhatja, nem a tagadhatatlanul mellettük szóló formai szempontok, a következő döntvényeket: 4., 81., 90., 112. (v. ö. 110.); 183., 187., 192., 218., IX., LXI. (mely maga is legyengíti abszolútnak látszó érvelését utolsó rendelkezésével: «ha jogfenntartással nem élt»). Aki az ellentétes döntést helyesebbnek véli, az óhajtandónak fogja tartani e kérdésekben is a formális álláspontnak olyatén áttörését, amilyent az előző (8.) pontban felsorolt döntvények a maguk kérdéseiben végeztek. A «lex dura, sed ita scripta», legalább is, ahol nem teljesen kétségtelen az a «lex», a mai jog világában már nem fogadható el ultima ratióknak.

10. Mint ahogy a döntvényeket semmiféle formális praecipitáltás, jogelvi előítélet nem szokta vezetni, hanem az egyes problémákat azoknak belső vizsgálatából, a bennük összeütköző érdekek reális mérlegelése alapján döntenek el: épúgy szembeütköző materiális *elfogultatlanságuk* is ezen érdekek méltatása tekintetében. Ha az ugyanazon érdekeltiségek, illetve elvi szempontok közötti vitákban kelt több döntvényt összevetjük a tekintetben, hogy vajjon melyik résznek kedveznek: nem találjuk azokat egységesen egyik fél vagy szempont oldalán sem, hanem az egyes esetek követelményei szerint egyszer itt, másszor amott, amit természetszerűleg nem egységes felfogás híja, hanem *pártatlanságuk* okoz.

Pl. a publikumnak egyes nagyüzemekkel való érdekösze-

²⁴ Fentebb 5. alatt.

²⁵ Fentebb 5. alatt.

²⁶ 8. alatti.

²⁷ V. ö. 286-tal. Amelyből («fennálló jogrendszerünk szerint») kihangzik az a tudat, hogy lehetne ellenkezőleg is.

²⁸ Cf. Windscheid—Kipp, Pandekten (1906.) II. kötet, 373. §. 1. jegyz.

ütközéseinek tendencia ugyan a kárnak az azt jobban viselhető üzemre hárítása (173., 174., 175., 180., 185., TH. 84. sz. második bek.²⁹ 21., J. D., némileg CIX. is), de azért a vita egyes vonatkozásaiban a nagyüzemre kedvező a döntés (192., XCI. némiképp 195. is). Munkaadó és munkás vitáiban az előbbire kedvező 145., 169., J. D. 14. sz. — a PHT. 95. lapján — CXXV., utóbbira 177., 178., 179., 193., LIII. A kincstár (illetve egyéb közpénztár) mellett döntenek 166., 167., 187., 191. ellene 35., 164., 165., 188., 189., 190., XCII., CXXII. Az egyház vagyoni érdekeire kedvezők 2., 31., 42. II. tétele, 90., 223., 224., 225. kedvezőtlenek 42. I. tétele 108., 221., 222. Az ügyvéd javára szól 94., 144., J. D. 12. — a PHT. 97. lapján — és a PHT. 98. lapján első helyen álló határozat, a klientsére 152., 194. (in fine). a PHT. 95. lapján utolsó helyen álló elvi határozat. Teljesen egyenlő mértékkel mér ági és szerzeményi örökösnek 229. és 230.; favorizálja az ágiságot 226., XV., gyengíti XVI., XVII., 227., 228. stb. Szankcionálja a jóerkölcöket, tisztességet 70., 158., 205., 206., 241., 243., LX., de nem engedik túl-hajtani azoknak szempontjait LXXX., 290. CXXIII. Könnyű volna az illusztrációkat szaporítani, teszem felsorakoztatni az általában konzervatív szellemű határozatokkal szemben az inkább liberálisokat.

Az alapvető gazdasági kérdések szempontjából a döntvények hosszú sorában lehet agrárius, a bérbeadónak kedvező, az ingatlanforgalmat nehezítő s általában a kereskedelmet kevésbé favorizáló, az adós javára szóló állásfoglalást találni. Viszont meg lehetős számmal történik döntés a földbérő, a hitelező, a forgalom szempontjai mellett is. Felsorolásra a példák túlszamosak.

Egyszóval: in ultima analysi a döntvényeknek nincs saját külön szellemük, felfogásuk és szempontjaik lényegileg azonosak a törvényhozásnak s a jogélet egyéb ágainak (pl. a polgári törvénykönyv kodifikációját célzó munkalatoknak is) gondolatvilágával. Meg lehetne kísérelni annak kimutatását is, hogy időben is követik az egyébkénti jogéletben kifejeződő közszellem kilengéseit. (Egy példa: C., CIV., CV.)

11. Arra a bevezetőleg feltett kérdésre, hogy várható-e a kibővítendő PHT.-től azon funkciók elvégzése, amelyekre a jogéletben a polgári törvénykönyv volna hivatva, a végső konklúzió: hogy a döntvénygyűjtemény, bármily értékes is legyen tartalmilag, az eddigiekben analízált természeténél fogva szükségképpen nélkülözi a kódex szerkezeti, pszichikai, súlybeli előnyeit. A döntvénytárnak *semmiféle* kialakulása nem indokolhatja a magánjog kodifikálásának háttérbeszorulását, még kevésbé napirendről levételét.

Természetesen nem érinti ez a megállapítás azon másik, politikai szempontú kérdést, hogy alkalmasak-e a mai idők a korszakalkotó polgári törvénykönyv megteremtésére, vagy célszerű-e avval (minden egyéb körülmények dacára) továbbra is várni.

Dr. Blau György.

Szemle.

— **Mennek**, egyre mennek más pályákra, bírák, ügyészek. Már amikor 1918-ban rövid időn belül a budapesti törvényszéknek két bírása ment el «igazgató»-nak, rámutattunk azokra az okokra, amelyek a szaporodó kiválásokra vezetnek és megmondtuk azt is, hogy az ekkor még sporadikus esetekből szükségképp valóságos exodusnak kell lenni, ha a helyzet nem javul. A helyzet csak rosszabbodott. Az eltérés a megélhetési minimum és a tényleges javadalmazás közt a külön status létesítésével járó csekély jövedelememelkedés és a valamennyi tisztviselőnek juttatott drágasági segély és ellátási cikkek ellenére csak nagyobb lett. Az előléptetés szünetel és amíg a többi szakok emberei a «Károlyi»-kormányzat alatt történt bőséges előléptetéssel vigasztalódnak, a bírói kar azokra az előléptetésekre is csak keserítő emlékekkel gondolhat, mert ez előléptetéseknél a bőségességéből sem kapott részt. És az erkölcsi javak is, amelyeket állam és társadalom a bíráknak juttatnak, csökkentek. Nagyon megcsappant az állás

²⁹ «Üzem... terjedelme».

megbecsülése és az 1920: XI. tc. életbelépésével megszűnt törvényes függetlensége, mert a végrehajtó hatalom felhatalmazást kapott, hogy minden bírói eljárás nélkül «a tényleges szolgálat kötelékéből eltávolíthassa» azokat a bírakat, akik a törvényben megjelölt magatartást tanúsították, amely felhatalmazás beleütközik a bírói függetlenség azon garanciális elvébe, hogy bírót csak bírói ítélettel lehet hivatalától elmozdítani. Az exodus bekövetkezett. Bíró és ügyész, aki csak teheti, elmegy. Vannak még egyesek, akik nemes idealizmussal és végtelen lemondással ragaszkodnak a pályához, de a túlnyomó többség lesi a pillanatot, amelyben állását jobb állással vagy foglalkozással felcserélheti. Nem csoda. Arra, hogy másutt keressen megélhetést elegendő indok, hogy a javadalmazásból a megélhetés lehetetlen. Látja, hogy az emberek szerte sokat és könnyen keresnek és neki nem jut elég élelemre, ruhára. Jobb elmenni becsülettel! És nincs-e a legtöbbször és épen a jobbakkal a szívében sok régi keserűség. Hányszor tapasztalták, hogy az előmenetelt nem a szorgalom és a tudás biztosítja, hanem a szolgálati idő és a protekció. A jelen nyomorából, a mult keserű emlékeiből érik meg az elhatározás. És az igazságügyi kormányzat nem törődik ezzel. Hiszen van elég bírása, ügyésze, itt van a sok menekült, akiknek elhelyezése amúgy is gondot okoz; csak jó, ha fogy a létszám, amelyet talán erőszakos eszközökkel is apasztani kellene. Arra pedig nem gondol senki, hogy a bírói és ügyészi pályáról folyó menekülés és a visszamaradókban is meglévő az a lelkiállapot, amely a menekülést előidézi, a jogszolgáltatást minő állapotba juttatja, hogy arra a nagy munkára, amely az országnak újraépítésében bíróságainkra is vár és amelyet épen takarékosági okokból egyszerűbb eszközökkel kell végrehajtani, marad-e elegendő alkalmas ember.

— **A Magyar Jogászegylet magánjogi szakosztálya** október 20-án tartotta alakuló ülését dr. Staud Lajos kir. kúriai tanácselnök elnöke alatt. Az alakuló ülés elnökhelyettesül dr. Sebess Dénes, nyug. igazságügyi államtitkár, titkárul dr. Alkér Kálmán, az igazságügyminisztériumba beosztott kir. törvényszéki bírót, jegyzőül dr. Tunyogi Szűcs Kálmán, az igazságügyminisztériumban alkalmazott bírósági jegyzőt választotta meg. Ezután az elnök hosszabb beszédben mutatott rá a magánjogi jogalkotás nehézségeire és azokra a szempontokra, amelyeket a szakosztálynak munkája közben követnie kell.

Beszédének vázlatos tartalma a következő:

A köz- és magánviszonyokban mutatkozó bizonytalanság bénítólag hat a lelkekre, képességekre és energiákra. A káoszban a vérző baba szeretetének hangja jelöli meg a célt, amely felé törni kell. Ez a cél a hazának és intézményeinek újjáépítése; lelki, erkölcsi és gazdasági életünk újjáalakítása. A dolgoknak egymással való összefüggése és egymásra hatása folytán a magánjog sem vonhatja ki magát a megújulás szelleme alól.

Az építés közben elsőrendű feladatunk lesz a magánjog uralmába és az uralom szükségességébe vetett hitnek helyreállítása és megerősítése. E feladatot megkönnyíti a történelemből merített az a tanulság, hogy a háborúk, kommunisztikus mozgalmak, sztrájkok, kizárások és földosztások csak károkat és nyomort okoztak és megakadályozták az erkölcsi és anyagi kultúra haladását, de nem tudták megsemmisíteni a magánjogot. A tulajdon, a szerződési szabadság és az öröklés tovább alakították az életet és a kultúrát. A magánjog tehát nemcsak az államot, hanem a társadalmat is fenntartó erő. Róma akkor volt legnagyobb, mikor benne a legnagyobb tiszteletben részesültek az erkölcs és az ebből sarjadzó magánjog.

Fontos feladat lesz továbbá a magánjognak újraépítése és továbbépítése. Gazdasági és erkölcsi katasztrófánk ugyanis romok alá temette a legbecselebb lelki és anyagi értékeket, újra kell azokat kiásni és felépíteni. A magánjogi építéstől fog függni jövőnk biztonsága és kultúrája. Csak ott lehet technikai haladás, jólét és kultúra, ahol megvannak a személyiség kifejlődésének biztosítékai, t. i. a magántulajdon, az ezt mozgó energia: a ver-

seny, s ahol biztosítva van a becsületes munka eredménye és az utódok továbbépítésének alapja az örökjog. A magánjog az élethez és a kultúrához nélkülözhetetlenül szükséges viszonyokat szabályozza. A szabályozásnál példakép a következő szempontoknak kell érvényesülniök.

Csak az a jogi szabályozás lehet termékeny, illetőleg csak az felel meg az élet követelményeinek, amely tekintettel van az ember gazdasági és erkölcsi, egyéni és társadalmi vonatkozásaira, kapcsolataira, ezek kölcsönhatásaira és benső összefüggéseire is. Figyelemmel kell lenni arra, hogy a kultúra a kultúrák közösségében és abban nyilvánul meg, hogy a kultúrák mekkora közösségre és a közösség milyen számú egyénekre terjed ki, valamint arra is, hogy a kultúra megindítója sohasem a tömeg volt, hanem az mindig a személyiségtől függött és az egyén állt annak az élén.

Ez a szempont magával fogja vonni a magánjog megváltoztatását, hogy ez megfelelhessen az élet, idő, kultúrálisvonal folyton változó követelményeinek. A jog ugyanis célfogalom, amelynek adekvátumnak kell lenni a kultúrával. Az életérdekek védelme, melyet a jognak kell nyújtania, nem mindenütt és nem mindig éretik el a legközelebről, a legjobban és a legbiztosabban ugyanazon eszközökkel. Az eszközöket tehát az elérendő célhoz alkalmazva folyton változtatni kell. A jogparancsokat és tilalmakat változtatni kell, amint megváltoznak a gazdasági szükségletek, a gazdasági felfogások, a szokások és erkölcsök, valamint a gazdasági és erkölcsi tényezőknek egymásközi értékelése és egymásra való hatása. Lex aeterna csak az lehet, amely a szívben van. A tételes jogban azonban folytonos változás van. Jogi kategóriáink nem lehetnek többé oly hermetice elszkatulyázva, mint eddig voltak. El kell fogadnunk, pl. az ingó jelzőintézményt. Számolni kell azzal, hogy a jövő magánjogban az erkölcsi szempontok mellett a közgazdaságiak lesznek az irányadók. S ha bizonyos irányban nem is lesznek mellőzhetők, mindjobban fognak háttérbe szorulni a kizárólagosan individuális nézőpontok. Ez megfelel a történelmi fejlődésnek, mely a mind nagyobb közösségekre kiterjedő jogokhoz és kultúrához vezetett és ezzel kapcsolatban az egyén boldogulását mozdította elő. Az új álláspont elfoglalása áldozatokat követel tőlünk. Pl. a törzsöröklés intézménye erőszakot követ el azon az erkölcsi igazságon, hogy a szülő szeretetének egyenlő részesedését kívánja meg. Ez fájni fog a szülőknek, de el kell viselni a fájdalmat, amellyel módot kell keresni arra, hogy az erkölcsi igazság a vérség szerint egyenlőfokúak közt az előnyök kiegyenlítése által helyreálljon.

Az igazságosság nemcsak a magáét kívánja, hanem másnak is megadja az övét és híven teljesíti azt, ami mást megillet. A becsületesség és igazságosság legyenek az életviszonyok szabályozói, legyen a magánjog az erkölcsi értékek oltalmazója.

Jogintézményeinknek harmóniában kell lenniök egymással, úgy szintén azokkal is, akikre vonatkoznak, t. i. a nemzettel. Tehát nemzetieknek is kell lenniök. A mult hagyományainál, a régi tűznél gyűjtünk új szövőtményeket, a régi intézményeket alakítsuk át az új szükségletekhez. A dolgok egyetemes összefüggésétől és kölcsönhatása alól nem vonhatja ki magát senki és semmi, azonban nem szabad magunkat a tömeg árja által elragadtatni, nem szabad minden zavaros eszmét követendő világnézésként felfogni még akkor sem, ha a tömegek hosszabb idő óta vallják is azt, hanem éles szemmel kell az eszméket megbírálani. Azonban a tudás és a helyes felismerése sem elegendő, ezek csak akkor adnak hatalmat, ha erkölcsi bátorságunk van még a tömegekkel szemben is síkra szállni és az igazat érvényesíteni. A helyesnek felismerteket a jövő nemzedékre való tekintettel kell megvalósítani és nem szabad a mai nap örömeért a jövőt feláldozni.

Az emberiség egy nagy korszakának sírja előtt állva, nem a halálra, hanem feltámadásra és új életre készülünk és az új életet az erkölcsnek és vele a jognak újraépítésével kezdjük meg. Segítsen az építésben mindenki erejéhez képest.

Ezután dr. Szűcs Miklós nyug. kir. kúriai bírót, a Magyar Jogászegylet alelnöke tartotta meg előadását «Kényszer a magánjogban» címen. Úgy a külföldi törvények, mint a hazai polgári törvénykönyv tervezete is csak a felek hibájából keletkezett kényszerhelyzet következményeiről szólnak, ellenben nem szabályozák azt a kényszert, mely a felek hibáján kívül a helyzet s a konjunktúra által keletkezett. A tervezet első szövegének 957. §-a

számolt ugyan az ilyen kényszerhelyzettel is, a második szövegezésből ellenben kimaradt a megfelelő szabályozás — azzal az indokolással, hogy ez az uzoratorvénybe való. Előadó kíváncsún látja, hogy a gazdasági viszonyok változásából eredő kényszerhelyzet az általános polgári törvénykönyvben is megfelelő méltánylást nyerjen. Ennek szüksége különösen feltűnő manapság, amikor állandóan érezzük a konjunkturák kényszerét. Nem elegendő azonban a kényszerhelyzet leküzdésére a jogi szabályozás sem, mert azt csak a szellemi és erkölcsi emelkedés győzheti le.

Úgy az elnöki megnyitót, mint dr. Szűts Miklós előadását nagy tetszéssel fogadta a hallgatóság. — *tszk.* —

— **A Magyar Jogászegylet perjogi és igazságügyi szervezeti szakosztályának dr. Juhász Andor kir. ítélőtáblai elnök elnökletével tartott ülésén dr. Elischer Vilmos** ismertette a Budapesti Ügyvédi Kamarának az ügyvédi kamarai bírásokról készített javaslatát. A javaslat, amely jelenleg az igazságügy-miniszter előtt fekszik, kétféle kamarai bíróságot kíván felállítani és pedig kari bíróságot és választott bíróságot. A kari bíróság, amely az ügyvédi kamara tagjai közül a választmány által kijelölt tagokból alakulna, az ügyvéd és megbízója között e viszonyból, továbbá az ügyvéd és ügyvéd, illetve egyfelől ügyvéd, másfelől ügyvédjelölt vagy irodai alkalmazott között a megbízási, helyettesítési stb. illetve szolgálati viszonyból felmerülő vitás ügyeket intézné el. Határozatai ellen fellebbezésnek volna helye a kir. ítélőtáblánál két ítélőbíróból és egy ügyvédből alakított vegyes tanácshoz. A kamarai választott bíróság a felek alávétése alapján a rendes bíróság helyett járna el azokban a polgári ügyekben, amelyekben a polgári perrendtartás is megengedi a választott bírósági eljárás igénybevételét. Tagjai ugyanúgy, mint a kari bíróságé a kamara tagjai közül állandóan jelöltetnének ki. A kari bíróság szervezése az előadó szerint az ügyvédi autonómia kiépítésének követelménye, a kamarai választott bíróság pedig a rendes bíróság munkaterhének csökkentésére szolgálna. A tapasztalat szerint ugyanis a választott bírásokról az eddigi szabályozásában nem tudott nagyobb elterjedtségre szert tenni, remélhető azonban, hogy, ha egy állandó és kész szervezet fog e célból rendelkezésre állani, ahhoz majd szívesen fordulnak a felek. A kamarai bíróság tagjainak pártatlanságát biztosítaná az a rendelkezés, hogy ők e bíróság előtt ügyvédi képviselőt nem válhatnak.

A tetszéssel fogadott előadást vita követte, amelynek során elsőnek dr. Pap József, kamarai elnök rámutatott arra, hogy az ügyvédi kar nemes hagyományaihoz híven önzetlenül vállalkozik a bírásokról való részvételre, amely számára nem előnyt, csak terhet és áldozatot jelent. Ezzel egyrészt a rendes bíróságok ügylátárlékának már szinte reménytelen torlódásán kíván segíteni, másrészt példát akar mutatni a magyar társadalomnak arra, hogy az ország talpraállítása érdekében mindenki annyi munkát vállaljon önként, amennyit csak bír. Utalt arra is, hogy a kormány és a törvényhozás a laikus ülnökök bevonásával szervezett különböző vegyes bíróságokban mindenféle nem jogász elemnek engedett teret a bírásokról, következtetésnek volna tehát, ha ebből éppen a hivatásánál fogva leginkább rátermett ügyvédi kart rekesztené ki. Dr. Oswald István, a budapesti törvényszék elnöke a kari bíróság szervezésétől nem zárkózik el, de hatáskörét csak az ügyvédek egymásközötti vitás ügyeinek, valamint az ügyvédek és ügyvédjelöltek között felmerülő jogvitáknak elbírálására korlátozná. A megbízókkal szemben folytatott ügynevezett költségpercek, úgyszintén a kamarai kötelekbe nem tartozó irodai alkalmazottakkal szemben felmerült jogviták elbírálására a kari bíróságot nem tartja alkalmasnak, mert abban csak az egyik fél találja meg a képviselőt, így a bíróság tagjai számára igen nehéz volna a szükséges tárgyilagosságot megőrizni és a nem ügyvéd fél okvetlenül bizalmatlansággal fogadná az ítélkezést. Fellebbviteli bírósággal a Kúria ügyvédi tanácsát ajánlotta, mert a táblák amúgy is aránytalanul meg vannak terhelve. A kamarai választott bíróság szervezését nem tartja szerencsés eszmének, mert ez a bíróság, amelynek tagjait nem a felek jelölnék ki, valójában nem, csak neve szerint volna választott bíróság. Nem indokolja annak felállítását a rendes bíróságok munkatorlódása sem, mert ha a bíróság működésében hibák vannak, ezeket a bírói szervezet és az eljárás megfelelő szabályozásával kell orvosolni, nem pedig azzal, hogy a rendes bíróság munkáját

más szervekre bízzák. Dr. Vincenti Gusztáv, szakosztályi titkár volt az utolsó felszólaló. Minden tekintetben hozzájárult a dr. Oswald István által kifejtettekhez. Különös jelenségnek mondta, hogy az utóbbi évek folyamán egyfelől a bíróságok munkásságát számos olyan állami feladat megoldására használták fel, amelyek tulajdonképpen nem bírói természetűek, másfelől magában a bírásokról mind több teret engedtek a rendes bírói szervezeten kívül álló elemeknek. Ezt az ügyek egyes típusaira nézve esetleg lehet indokolni azzal, hogy azok elbírálásánál viszonylag egyszerű jogkérdések mellett túlnyomóan más körből vett szakismeretek és tapasztalatok visznek szerepet. Az ügyvédi kamarai bírásokról azonban ez a szempont sem indokolja, mert ott a hivatásos bíró helyét megint csak jogász foglalná el és másfajta szakismeretre, vagy a bíró számára nehezen megszerezhető tapasztalatra nincs is szükség. Nem lát megnyugtató megoldást arra a kérdésre sem, hogy miképpen volna biztosítható a szükséges összhang, ha a perköltséget, amelybe az ügyvéd díja is bele van számítva, a rendes bíróság, az ügyvéd díját a megbízójával szemben pedig más bírói szerv állapítaná meg. A fellebbvitelnek a javaslatban tervbevevett szabályozásától a bírói és az ügyvédi kar egyetértését félti, mert előrelátható, hogy a többségében bírói tagokból álló táblai tanács a költségpercekben más felfogással ítélkezne, mint a tisztán ügyvédekkel álló első fórum és így mintegy a két testület — bíróság és ügyvédség — eltérő felfogása kerülne állandóan szembe egymással. Ami a választott bírásokról illeti, ennek az előadói javaslatban kontemplált szabályozása nem ad kellő biztosítékot arra, hogy a felek csak megfontolt komoly akaratral vetik alá magukat a választott bírósági eljárásnak, az pedig igen fontos, mert ezzel a felek számos garanciális perjogi intézményről, így főképpen a rendes jogorvoslatokról is lemondanak, holott a perrendtartás szerint ezekről az ítélet kihirdetése előtt nem lehet joghatályosan lemondani. A vitát folytatják.

— **A váltókra, kereskedelmi utalványokra és közraktári jegyekre vonatkozó kivételes intézkedések tárgyában szeptember 29-én megjelent 8261/1920. számú M. E. rendelet az eddigi «háborús jogszabályokkal» szemben a békejoghoz való visszatérést készíti elő. Az 1920 szeptember 30-ig bezárólag lejárt papírokra nézve a fizetés végetti bemutatás, óvás és az előzők értesítése még elengedtetik ugyan, azonban az október 1-től kezdődőleg lejárt papírok tekintetében a fizetés, valamint a névbecsülési fizetés végetti bemutatás és a fizetés hiánya miatti óvás felvétele ismét kötelezővé válik, de a békejoghoz képest még azzal az enyhítéssel, hogy a bemutatás és óvás határideje 15 köznapi.**

Együttal átveszi, illetve életbelépteti a rendelet az 1912. évi hágai nemzetközi értekezleten megállapított egységes váltószabályzat azon rendelkezéseit, hogy: a) az egyenes váltókereset fenn tartására a fizetés végetti bemutatás és óvás a telepített váltóknál sem szükséges; b) a kibocsátótól eredő óváselengedés minden váltókötelezettre kihat (egységes váltószabályzat XL. cikk.).

A rendelet érvényben tartja a korábbi rendeleteknek azon intézkedését, hogy az említett papírokon alapuló követeléseknek 1917 június 1-én félbeszakadt elévülése továbbra is nyugszik, úgyszintén nyugszik az ily papírokon alapuló követeléseknek 1917 június 1. előtt még meg nem kezdődött elévülése is. A rendelet 5. §-ának (nyilván csak szövegezési pongyolaságból becsúsztott, mert teljesen felesleges) utolsó mondata azonban látszólag azt a magyarázatot is megengedi, hogy az 1920 október 1-től kezdve lejárt váltóknál az, elévülés nyugvása az óvás felvételétől van függővé téve, holott a rendelet intencióit bizonyára helyesebben kifejező előző mondat az elévülés nyugvását minden ily korlátozás nélkül monlja ki.

s. f.

— **Ordo est anima legum.** Így lehetne változtatni az ismeretes közmondást, ha a törvényeknek és rendeleteknek arra az új gyűjteményes kiadására kívánjuk alkalmazni, amely Ordo címmel egy idő óta dr. Móricz Miklós v. min. o. tan. szerkesztésében jelenik meg. Már a háború előtt torkig voltunk a különböző, többé-kevésbé sikerült törvénykiadásokkal, úgy, hogy valóban eredeti ötletre volt szükség a diszkreditált műfaj rehabilitációjához. El kell ismernünk, hogy az Ordo alap gondolata minden ízében modern, gyakorlati és a jogászság ama közös igényének kielégítésére alkalmas, hogy minden pillanatban együtt találja az egyazon anyagra vonatkozó jogszabályokat. Móricz dr.

voltakép a modern könyvtárban, ú. n. tizedes rendszerét alkalmazza a törvények és rendeletek beosztása 0-tól 9-ig terjedő sor-számok alá csoportosítva az egész anyagot, amely csoportosítás a 0-jelzésű (közjog) csoporttól eltekintve nagyban és egészben megfelel a minisztériumok ügybeosztásának. Minden főcsoporton belül ismét 0-tól a szükség szerint 9-ig terjedő alcsoportok biztosítják az azonos tárgyú törvények és rendeletek kartotékszerűen áttekinthető elhelyezését. Minden törvény és rendelet külön lapon vagy füzetben a csoport és alcsoport számával megjelölve nyom-ban kihirdetése után jelenik meg s az előfizetőnek csak néhány pillanatnyi munkájába kerül, hogy azt a kartonlapokkal jelölt csoportok megfelelő helyére illessze. Kiegészíti a gyűjteményt a havonként megjelenő mutató, amely részletes tárgymutatót, a megjelent, a módosított vagy hatályon kívül helyezett törvények és rendeletek jegyzékét foglalja magában. A szerkesztőn felül állandóan több szakember működik közre a közölt joganyag kommentálásában. A munka előfizetési díja a teljes gyűjteményre vagy főcsoportokra 320 oldal 100 K, 160 oldal 55 K, de bármely főcsoportra külön is elő lehet fizetni. A szerkesztőség és kiadóhivatal V., Dorottya-u. 12. sz. a. van. (Tel. 45—59.) Csupán egy aggályt nem hallgathatunk el az érdekes vállalkozással szemben, hogy t. i. az anyag nagy terjedelme a kezelhetőséget idővel megfogja nehezíteni. De ez merőben technikai kérdés, amelynek megoldását az invenciós szerkesztő bizonyára megtalálja.

— **Vasárnapra eső magánjogi lejárati. Jogvesztési kikötés értelmezése. Eladott ingatlanra bekebelezett életjáradék.** A szerződés szerint az ingatlan vételára naptárilag meghatározott napon fizetendő, ellenesetben vevő elveszti a lefizetett foglalt. A lejárati vasárnapra esvén, vevő csak a következő napon jelentkezett a fizetés végett, amit eladó, mint elkésettet visszatartott. A fellebbezési bíróság az ügyletet hatályvesztettnek mondotta ki, mert az általános magánjogban nem áll az a szabály (keresk. törv. 329. §. ut. bek.), mely szerint, ha a teljesítés napja vasárnapra vagy ünnepre esik, a kötelezettség a legközelebbi köznapon teljesítendő; a vevő tehát késedelembe esett. A Kúria szerint a szerződés nem veszítette hatályát: mert a késedelem következményeként kifejezetten csak a foglalt elvesztése állapított meg a szerződésben, ami még nem vonja maga után azt, hogy az eladó a szerződéstől el is állhasson. A vevő tehát az egész vételár lefizetése ellenében követelheti a telekkönyvi tulajdont. És nem követelheti — külön kikötés nélkül — a bekebelezett életjáradék törlését. Mert ez nem esik a 39. sz. t. ü. döntvényben szabályozott adóssági terhelés fogalma alá, nem rejti magában az ismételt fizetés veszélyét, tehát, mint nyilvánvaló terhelés, a vevőre száll át (III. 1852/1920.) A döntvény szerint az optk. 928. §-a különbséget tesz adósságok (Schulden) és terhek (Lasten) között, amilyenek a bejegyzett szolgálomak és ehhez hasonló terhek; és Stubenrauch szerint itt «adósságok» alatt minden bekebelezett jelzálogjog (Hypothekarchte) értendő. Nagy kérdés tehát, hogy az életjáradék nem esik-e az «adósság» fogalma alá, nem rejti-e magában az ismételt fizetés veszélyét, és így — más kikötés hiányában — átmege-e a vevőre?

— **Vasutak egyetemleges felelőssége.** A balesetet az okozta, hogy a Máv. az utasokat olyan kocsiban helyezte el, amely ezeknek testi épsége megóvására megfelelőleg felszerelve nem volt. Ezt a kocsit egy másik vasúti vállalat a forgalom továbbítása végett vette át, és a baleset e másik vasúti vállalat vonatán, a szolgáltatnak kizárólag e vállalat közgei általi ellátása mellett, tehát nem a Máv. üzemében történt. Mégis a Máv. — az általános magánjogi vétkesség alapján — az üzemet lebonyolító vállalattal egyetemlegesen felelős. (Kúria Rp VI. 1194/1920.)

— **Ügyvezető igazgató felmondási ideje.** A főnök és az alkalmazott felmondási ideje egymással szemben nem szükségképpen egyforma. Ha az ügyvezető igazgató kikötötte, hogy ő a pénzügyi intézetnek fél évre felmondhat, de a vele szemben gyakorolható felmondási ideje nem szabályoztatott, az vele szemben, a gyakorlat értelmében, egy esztendő. (Kúria P. VII. 841/1920.)

— **Balesetbiztosítás.** Az a kikötés, hogy a biztosított minden igényét elveszti, ha a balesetet 10 nap alatt be nem jelenti, ellenkezik a keresk. törv. 503. §-ával, tehát érvénytelen.

(A IV. 6804/1918. sz. határozat ezzel — a keresk. törv. 476. §. 1. bekezdésére tekintettel — nincs összhangban; lásd lapunk 1919. évi 126. oldalát.) A balesetbiztosítás nem kár-, hanem életbiztosítás; itt tehát a kikötött szakbecsű nem kötelező. Ha ki van kötve, hogy a kockázat csak a baleset által egy éven belül okozott halálra, állandó vagy mulékony munkaképtelenségre terjed ki, az egy éven belül beállott munkaképtelenségnek egy év eltelté utáni fokozódásáért is kártérítést kell nyújtani. (Kúria P. IV. 1821/1920.)

— **Ingatlan adásvételéről készített okirat kellékei.** A 4420/1918. M. E. sz. rend. 1. §-a értelmében ingatlan elidegenítése tárgyában 1918 október 15. napja után létrejött jogügylet érvényességéhez a jogügyletnek okiratba foglalása szükséges. Ez alatt csak oly okirat érthető, mely a szerződés minden lényeges alkatelemét magában foglalja, tehát nemcsak az ingatlan és a vételár megjelölését, hanem a vételárfizetés és a birtokbaadás idejének és módjának meghatározását, valamint a terhekre vonatkozó megállapodást is. Nem megfelelő az az okirat sem, melyet csupán az eladó alperes állított ki és írt alá. (Kúria P. III. 1513/1920.)

— **Baleseti járadék megítélésének előfeltétele.** Amikor a balesetet szenvedett nem volt másnak a tartására vagy nevelésére kötelezve, hanem csak az döntendő el, hogy magának a kiskorú sérültnek a keresőképesége csökkent-e, ez pedig még életpályát nem választván, még nem állapítható meg a munka- és keresőképeségnek a majdan választandó életpályához képest, esetleg be sem álló, de mindenesetre módosulható csökkenése: nincs helye *évjáradék* megítélésének; hanem oly *tokét* kell megítélni, neveltetési többlet címén, amely a választandó életpályához szükséges előképzettség megszerzését lehetővé teszi. (Kúria VI. 1539/1920.)

— **A biztosítási szerződésből származó igények elévülése.** A biztosító társaság a kárigényt elutasította, utóbb azonban a vele közölt új adatok vizsgálatába belebocsátkozván a biztosítottal való tárgyalások fonalát újból felvette, s ezután a kárigényt végleg elutasította. Az elévülés csak e végleges elutasítás időpontjában veszi kezdetét. (Kúria VII. 1026/1920.)

— **A ker. törv. 43. §-ához.** Detail-férfiruhaüzletben egy egész parthie női felöltő egyszerre való eladása nem oly ügylet, melyre a kereskedőnek az üzletben alkalmazott fia a ker. törv. 43. §-a alapján feljogosítottan volna tekinthető: mert az nem tartozik a férfiruhaüzlet rendszerinti folytatásához. (Az alsóbíróságokkal ellentétben Kúria P. VII. 594/1919.)

— **A második feleség özvegyi joga.** A második feleséget az első házasságból származó gyermekekkel szemben megillető özvegyi jog törvényes mértéke, mely a kötelesrészt is terhelheti, nem az illő tartás, hanem az 1840: VIII. tc. 18. §-a értelmében egy gyermekrészt. De a lakás abban a házban, melyben férjével együtt lakott, a második nőt is megilleti, az egy gyermekrésztre való tekintet nélkül. Vagyis a házból és a belső-ségből nemcsak egy gyermekrészt jár neki, ha az nem elég, hanem annyi, amennyire szüksége van, esetleg tehát az egész, és ezenfelül egyeből a gyermekrészt. (Kúria P. IV. 1102/1920.)

— **A relatív bontó ok mérlegelése. Törvényes hitbér.** A H. T. 80. §-a értelmében nem a házasságok társadalmi osztályára, hanem azok egyéniségére és életviszonyaira tekintettel kell a házastársi kötelezettségeket sértő cselekményeket megbírálni. Felbontható tehát a házasság, ha a földműves férj nejét nyolc napon túl gyógyuló testi sértést előidéző módon bántalmazta. Nincs oly jogszabály, melynél fogva törvényes hitbér nem járna annak a feleségnek, aki a közszerzeményi vagyonban részesedik. Ellenkezőleg: a törvényes hitbér a férj bármely vagyonából igényelhető. (Kúria P. III. 281/1920.)

— **A Jogállam novemberi füzeté a következő tartalommal jelent meg: Benedek Sándor: A nemzetgyűlés adótörvényei. — Szűts Miklós: A kényszer a magánjogban. — Rapoch Géza: A részvényes jövedelme.**

32 éves, német, angol, francia és olasz nyelvtudású, tőkével rendelkező budapesti ügyvéd társulna vagy átvénné jönevű budapesti ügyvéd nagyforgalmú irodáját. Értesítést «Munka és tőke» jellegére a kiadóba kér. 18345

Fiatal ügyvéd jó referenciákkal irodát keres. Értesítést «Munkakedv» a kiadóban. 18343

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9

Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként

Előfizetési díj

a f. év október—decemberi negyedére 30 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

«Csonka Magyarország nem ország,
Egész Magyarország mennyország.»

TARTALOM. *Dr. Vámbéry Ruzsem:* A bírói lelkiismeret. — *Dr. Almási Antal* budapesti kir. ítélőtáblai bíró, egyetemi magántanár: Szerződések válságokozta változásai. — *Dr. Hetényi József* budapesti kir. törvényszéki bíró: A késedelmes adós jogi helyzete és a 9331/1920. M. E. sz. (fa) rendelet. — Törvénykezési Szemle: *w.*: A munkaügyi bíróságok érvénytelen határozatai. — Szemle. *Melléklet:* Közigazgatási Döntvénytár. XIII. k. 4. ív.

Vezércikkünk a cenzura nem engedélyezte.

A második cikket a cenzura nem engedélyezte.

Szerződések válságokozta változásai.

1. Tovább kell fűznöm azt a gondolatsort, amelyet legutóbb e lap hasábjain megütöttem.¹ Erre két körülmény is készlet.

Egy az, hogy az ott elmondottakat az elhangzott komoly ellenvetések² megfontolása után helyesnek tartom ma is.

Azután, hogy véleményem szerint a jog háborús jelenségeiből most már tovább kell fűznünk és le kell vonnunk mindazokat a tanulságokat, amelyek abból folynak, hogy a háború csak egyik igen élesen kidomborodó esete azoknak a gazdasági válságoknak, amelyekkel tőle különböző és nálánál gyakrabban ismétlődhetők más okok is igen könnyen ránk zúdíthatnak, sőt részben már ránk is zúdítottak.

Már ma is látjuk, hogy szomszéd államok gazdasági magatartása, a külpolitikai helyzet bizonytalansága, a termelés felépítésének túllassú folyamata gazdaságilag és ezért — legalább is a bennünket itt érdeklő vagyoni jog területén — jogilag is teljesen azonos jelenségeket idéznek elő, mint a háború. Ugyanily hatással járhat azonban — talán csak más irányban — valamely más mezőgazdasági állam esetleges túltermelése, amely a mi főkiviteli cikkeinket elértekteleníthetné, külföldi valutáknak a mienkhez hasonló válsága, avagy számos más itt át sem tekinthető, de napjainkban felette könnyen valósággá válható esemény is.

Azt hiszem, hogy ezekkel a lehetőségekkel szemben nekünk jogászoknak már nem szabad többé oly készületleneknek maradnunk, mint a háború elején voltunk, hisz e készületlenségünk egy ízben a háborúban már számtalan vagyoni érték egyébként elkerülhető pusztulásához vezetett. Erkölcsi kötelességnek tartom ezért, hogy bár csak igen nagy óvatossággal, de mégis tudatosan a háborús jogi jelenségekből a gazdasági válságok jogának alapelveit általánosítsuk és lefejtjük.

Ez persze csak lassan történhetik, hozzálátnunk — úgy tartom — azonban már most is kell.

2. Mult cikkemben arra az eredményre jutottam, hogy a hosszabb lejárátú időszakos szolgáltatásokra irányuló szerződések tartalma az alapjukat képező gazdasági viszonyok tömeges változásával szintén megváltozik. Szándékosan csak a legutóbbi időben közölt erre vonatkozó kúriai döntéseket ismertetem, mert azt hiszem, hogy tömegszükségletek jelentőségének hirtelen változtatával, amely a gazdasági válságok állandó kísérője, az ezt ki-

¹ «Hosszú tartalmú időszakos szolgáltatások» című cikkemben, Jogt. Közl. idei 15. sz.

² Beck Salamon: «Huzamos szerződések» című cikkében, idei 17. szám. Ne vegye Beck rossz néven, ha e cikkemben tovább építetek és nem fektetem a fősúlyt érveinek polemikus részére. Ez nem kicsinylésből történik, hanem mert egynek tudom magam Beckkel abban a törekvésben, hogy a jogtant minden szubjektív alkatelem belevitele nélkül fejlesszük. Szabadjon itt mégis a következőket röviden megjegyezni:

Beck kettőt vet szememre. Egy az, hogy «gyakorlatilag» egy lépéssel tovább mentem a kelletnél, mert az általam jelzett megoldást már ma is szokásjognak állítom, holott az csak óhaj, amely legfeljebb a felek gyakorlatában nyilvánul meg. A másik pedig az, hogy elméletileg viszont egy lépéssel kevesebbet tettem meg annál, amire szükség volt, mert nem jutottam el a huzamos szerződések általános fogalmáig.

Azt hiszem egyik aggály sem alapos.

Hogy az általam vitatott szokásjogi tétel a bírói gyakorlatban csakugyan már ma is fennáll-e, annak eldöntését a jelen cikkemben közöltek után az olvasóra kell bíznom. A Kúria, amint ez a korántsem oly szórványos döntéseiből kifejezetten kitetszik, annak tartja és a magam részéről nem látok okot ezzel szembe szállni.

Az elméleti aggálynál pedig Beckkel ismét megesett az, amit már a «rendeltetési javak» fogalmának felállításánál is fel kellett vele szemben hoznom. Valamely új jogi fogalom felállításának kettős kelleke van. A törvényszerűség kimutatása úgy az illető jelenség tényállásában, mint az ennek megfelelő állandóan ismétlődő típusos törvényszerűség, vagyis az elvi egység kikutatása a gyakorlati következményekben: a joghatásokban is. Ezt az utóbbit Beck miként «a rendeltetési javaknál» úgy a «huzamos szerződésekénél» sem kísérelte meg. Vázlatos jelzések erre — nézetem szerint — korántsem elegendők. Többet pedig ezidőszert én sem tudnék nyújtani, miért is a huzamos szerződéseket most még teljesen kiforrott jogi jelenségnek vagy fogalomnak nem tarthatom.

fejező és visszatükröző bírói döntéseknek is gyorsan és felre- ismerhetlenül kell megszólalniuk.

Ha tehát válságokozta változások szokásjogi alapon egyáltalán fejlődnek, ezeknek úgy az őket előidéző nagy és heves gazdasági nyomás, mint az ily válságok aránylag mégis csak rövidebb tartama következtében igenis gyorsan és uno ictu kell megnyilvánulniuk.

Tényleg látjuk is, hogy a Kúria az utolsó időben az ily változásokat aránylag sok esetben és kétségtelen egyöntetűséggel ismerte el.

Így pl. hosszabb tartamú fürdőbérletnél, amelynél ki volt kötve, hogy a bérlo bérleengedést semmiesetre sem követelhet, (Magánj. Dtár XII. k. 40. sz. 50. l. 1917. P. II. 3891.) Kúria mégis azt vélte, hogy a háborúnak a gazdasági lehetetlenülést részben vagy egészben előidéző gazdasági «káros kihatását az ország minden polgára viselni tartozik», ezért «a kir. Kúria az anyagi igazságnak megfelelően úgy találta, hogy alperesnek a bérleengedés iránti igénye jogilag alapos».

Azután: az erre vonatkozó rendelet hozatala előtt is a Kúria az 1894 július 31-től 1934 július 2. napjáig terjedő villamosáram szállításánál az egységárok megszabásáról kijelentette, hogy az egységárok felemelése iránti jog megállapításának szüksége igenis fennforog. (Mjogi Dtár XII. 176. sz. 242. l. 1917. P. VIII. 6738.)

Hosszabb tartamú tejszállítás tekintetében a Kúria szerint «helyes a fellebbezési bíróság ítéletében kifejtett az álláspont, hogy a felperesek, akik a szerződést fenntartani kívánják, nem zárkozhatnak el attól, hogy a háborús viszonyokhoz képest a megállapítottnál nagyobb egységárat fizessenek, mert a méltányossággal ellenkeznek, hogy az egyik fél, pusztán a háború miatt a másik fél rovására túlságos mérvű előnyhöz jusson. A háborús viszonyok között tehát a szerződő felek kölcsönös jogai és kötelezettségei is változást kell, hogy szenvedjenek. Ez az elv a fennforgó esetben is alkalmazandó». (Mjogi Dtár XIII. k. 7. sz. 10. l. 1918. P. VIII. 2654.)

Ugyanily más szerződés eldöntésénél a Kúria következőleg érvel: «a Kúriának ítélkezési gyakorlata nem zárja ki, annak az álláspontnak jogszerűségét, amely szerint abban az esetben, ha a szerződés megkötése óta a háborús viszonyok következtében oly rosszabbodás állt be, amelyet a szerződő felek kellő gondosság mellett sem láthattak előre és amelynél fogva a szerződés teljesítése az egyik félnek aránytalan vagyoni hasznót, a másik félnek pedig vagyoni romlását okozná, a szerződésileg kötelezett felet a teljesítés alól felmenti». (Mjogi Dtár XIII. k. 35. sz. 42. l. 1918. P. II. 4449.)

Szénsav huzamos időn át való szállítására vonatkozó szerződést a Kúria ugyanily címen (Hiteljogi Dtár XII. k. 14. sz. 23. l. 1917. P. VIII. 4442.) a gazdasági lehetetlenüléstől fogva a szerződési idő hátralékos részére hatálytalanított.

Hogy ezek a lehetetlenülési hatások is a szerződési tartalom itt megbeszélte változásával függnek össze, erről alább szölok.

Hosszabb tartamú faszállítási és fuvarozási szerződést a Kúria a fuvarozási nehézségek miatt ugyan gazdaságilag lehetetlenültnak állapít meg, de ennek dacára is a vevő részére kártérítést megítélhetőnek tart, mert abból, «hogy alperesek a fennforgó méltányossági okoknál fogva a szerződés teljesítésére nem kötelezhetők, egyáltalában nem következik, hogy alperesek kártérítési kötelezettségük alól is mentesülnek, amennyiben felperes a szerződés nem teljesítése miatt kárt szenvedett azáltal, hogy a vétel tárgyát tevő nem szállított fát alperesek a jelenlegi gazdasági konjunkturák kihasználásával olyan árértékesíthetik, vagy már értékesítették, amely ár mellett alperesek a felperes hátrányára jelentékeny gazdasági előnyben részesülnek és ily módon a felperes kárával jogtalanul gazdagodnának». (Mjogi Dtár XIII. k. 6. sz. 1918. P. VIII. 2844.)

A legutóbbi érv szerény nézetem szerint ugyan nem egészen helytálló, mert, ha a gazdasági lehetetlenülés véttlen, akkor alperesnek ennek következtében beálló gazdagodása, épenséggel nem tekinthető jogtalan, hanem legfeljebb méltánytalan gazdagodásának. A helyes döntést azonban alighanem az sugalmazta, hogy a közölt tényállás szerint nem a faszállítás, hanem pusztán a fuvarozása vált lehetetlenné, minek folytán felperesnek tulajdonképpen a szerződés részleges módosítását kellett volna kérnie és a Kúria ennek formai elmulasztását nem akarta a kereset elutasításával sújtani.

Bocsánatot kell kérnem azért, hogy a fentiekben rendes szokásomtól eltérve az elmondandók alapjául szolgáló bírói döntéseknek úgyszólván nyers anyagát is az olvasó elé terjesztem. Azonban számon kérték³ tőlem mi alapon tartom, már ma is fennálló szokásjogi elvnek, hogy az időszakos szerződések tartalma a megkötésük óta beállt gazdasági válságok által nagymértű változást szenved és ezt el nem kerülhettem.

A felhozott, de könnyen még sokkal szaporítható esetek pusztá átolvasása is azt hiszem mindenkit meggyőzhet arról, hogy a Kúria teljesen tudatosan látja ez általam vitatott változást fennforogni és állapítja meg, hogy e változás az időszakos szerződéseknel helyül-közzel ép oly nagy, mint az egyszeri szolgáltatásra irányulóknál.

Vagyis a Kúria attól sem idegenkedik, hogy az időszakos szerződésekre, ha kell a gazdasági lehetetlenülés elveit egyszerűen alkalmazza.

Mégis úgy vélem, hogy e tekintetben az egyszerű és az időszakos szerződések között valamelyes különbség van, amelyet alább próbálok vázolni.

De a közlőtekből máris kétségtelennek tartom, hogy nem a felek akaratából megszólaló jövő zenéjét, nem pusztá óhajt, hanem a szokás erejénél fogva már ma is létező, élő jogot hangoztat a Kúria akkor, amidőn azt mondja, hogy «a háború kitörését megelőzően létrejött kétoldalú szerződések teljesítésének gazdasági lehetetlenülése tekintetében kialakult gyakorlattal szemben nem lehet kizártnak tekinteni» és «nincs elvi akadálya annak, hogy felperes részéről fennforgó gazdasági lehetetlenülés esetében annak tartalmára a teljesítés kölcsönös feltételei a méltányosságnak megfelelően módosíttassanak». (Mjogi Dtár XII. k. 149. sz., 197. l. 1918. P. IV. 5163.)

3. Ezek után most már állérek mindazon tanulságokra, amelyeket a bírói gyakorlatból levonhatni vélek.

Az egyszeri szolgáltatásra irányuló szerződéseknel a megkötésük és teljesítésük között kitört gazdasági válság azokat a módosító hatásokat idézi elő, amelyeknek embryonalis fejlődését «a háború hatása a magánjogra» című munkám 176–184. oldalain ecseteltem.

Munkám megírása óta ezek a hatások annyira közismertekkel váltak, hogy őket itt már lapidárisan összefoglalhatom. Abban állanak, hogy a) a közbenjött gazdasági válság, amely oly fokú, hogy annak folytán a szerződés szerű változatlan teljesítés az adós vagyoni romlását idézné elő, az utóbbinak módot ad arra, hogy gazdasági lehetetlenülés címen az őt terhelő teljesítés alól szabaduljon.

Helyesen hangsúlyozza a Kúria (1919. P. 345. sz. a. Hiteljog Tára 10. old. 4. eset), hogy a szerződés megkötése és teljesülése közé ékelődött gazdasági válság hatása csakis ez, nem pedig az egész szerződés semmissége. (Ezzel szemben szerény nézetem szerint nem megfelelő Hiteljogi Dtár XIII. k. 25. oldal 16. sz. esete K. 1918. P. 5160. sz.)

Helyesen azért, mert amennyiben az ügylet semmis volna, úgy nem találhatunk alapot az egyszeri szolgáltatásra vonatkozó második válsághatás magyarázatára. A háborús gyakorlat. t. i. ezt a hatást is, még pedig a jog általános elveinek mindenben megfelelő módon elfogadta és úgy fejezi ki, hogy b) az az érték, amelyhez az adós a gazdasági válság következtében jutott, úgyszintén az az aránytalan kár, amely a hitelezőt az adós válságokozta szabadulása következtében érte, a felek között egyenlően megoszlik.

Hogy gyakorlatunk ma már a tételt így tartja, arra számtalan más példa helyett, hadd utaljak újra a már fentebb méltatott döntésre, amely (Mjogi Dtár XIII. k. 81. 6. s 6. K. 1918. P. 2844.) szerint abból, hogy alperesek a válság okozataként a szerződés teljesítésére nem kötelezhetők, egyáltalában nem következik, hogy ... kártérítési kötelezettségük alól is mentesülnek).

Kitetszik e döntésből, hogy a gazdasági lehetetlenülés következtében nem szállítható dolgoknak ugyancsak a gazdasági válsággal összefüggő másnemű értékesítése a hitelezőt legalább is annyiban érdekli, hogy az adóstól az ekként residuum gyanánt elért nagyobb haszon felét igényelheti, hogy tehát nem tekinthető lényegtelennek az ily perekben, annak az elbírálása sem, vajjon az adós mondjuk, pl. az elrequirált árúk fejében a hadügy-

minisztériumtól a felperesekkel kötött szerződésben megállapítottakból magasabb árakat kapott-e?⁴

4. A válságokozta gazdasági lehetetlenülés eddig vázolt érvényesítése az adósnak oly ellenjoga, amely a lehetetlenülés általános tételeivel nem ellenkezik és a válság szerződést-módosító hatása itt inkább ez ellenjog igénybevételének gyakoriságában nyilvánul.

Nem tekinthető az általános elvektől való eltérésnek még az sem, hogy az adós a válság következtében előállt jövedelemben nem részesülhet egyedül, hiszen ez a jövedelem a lehetetlenült szolgáltatás helyébe lépő residuum, amely a rendes idők magánjoga szerint⁵ egészben a hitelezőt illetné. A válság szerződést módosító hatása tehát itt inkább abban nyilvánul, hogy az általa előidézett residuum jellegű értéktöbblet nem egészben a hitelező, hanem hogy annak fele az adós vagyonkörébe jut.

Merőben új hatás azonban a válságokozta károk megfizetésének az elve, amely a residuum jellegű jövedelem eloszlásának ellensúlyozása, tehát szintén a méltányosság követelménye.⁶

5. Mielőtt az egyszeri szolgáltatásokra irányuló szerződések válságokozta hatásairól az időszakos szerződésekére térnénk át, még ki kell emelnünk, hogy a gazdasági válságok módosító hatásai úgy az egyszeri mint az időszakos szerződéseknel is kettős irányban észlelhetők.

Még pedig úgy a válság időközi bekövetkeztének, mint annak a szerződés megkötése és teljesítése közötti időben előre nem látott módon való nagyfokú megnövekedésének esetére is. (Így igen élesen Mjogi Dtár XIII. k. 42. l. 35. sz. K. 1918. P. II. 4449. sz.)

Innen van az, hogy a Kúria a gazdasági lehetetlenülésen alapuló szerződéstszüntető ellenjogot még az oly szerződéseknel is elismeri, amelyekben az eladó a háborús nehézségek kisebb voltának idejében kijelentette, hogy a szerződésre ugyan ráfizet, de azt bolygatni nem akarja (Hjogi Dtár XII. k. 23. l. 14. sz. K. 1917. P. 4442. sz.) Elismeri pedig azért, mert az azóta bekövetkezett előre nem látott áremelkedés már oly nagymértű, hogy az a rendes árhullámzás keretébe nem vonható ... s felperesnek, mint gyárosnak anyagi romlására vezethetne ...)

6. Ezek a szerződést módosító válsághatások a felek erre vonatkozó kifejezett szerződése, vagy az adósnak ily tartalmú visszerthes alapú nyilatkozata által ki is zárhatók. (Hjogi Dtár XII. k., 20. old. K. 1917. P. IV. 1579. sz.) Feltétlennek azonban ezt a kizárási jogot nem tekinthetjük, mert a válság méreteinek túlnagyra való emelkedéskor bíróságaink nem igen zárkozhatnak el majd attól, hogy az ily kikötés, vagy ígéret kötelező erejét kizsákmányolás és erkölcstelenség címen meg ne tagadják.

7. Az időszakos szerződések válságokozta módosulásai mindenekelőtt is elsősorban lehetnek teljesen azonosak azokkal, amelyeket az eddigiekben az egyszeri szolgáltatásokra irányuló szerződésekről kifejtettem.

Ennek bizonyítékául hadd' hivatkozzak a fentebb ismertett esetek utolsó háromjára és több másra is, amelyből úgy vélem nyilvánvaló, hogy a gazdasági lehetetlenülés szerződéstszüntető és kár-, valamint haszonelosztó hatása nem függ attól, vajjon a bíróság által eldöntendő szerződés egyszeri vagy pedig időszakos szolgáltatásra irányul-e.

8. De a válságokozta hatások az időszakos szolgáltatásokra irányuló szerződéseknel — azonban csakis ezeknél — lehetnek ezeken felül még mások is.

Még pedig nyilvánulhatnak a felek és különösen az adós, abban az igényében is, hogy a szerződés feltételei a gazdasági válság követelményeihez simuljanak és ehhezképest megváltozzanak.

A különbség nyilvánvaló.

Az egyszeri szolgáltatásra irányuló kötelezettség vagy eredeti tartalmában megáll vagy megszűnik. Legfeljebb ennek reflexhatásai módosulnak. Az időszakos szolgáltatásokra irányuló kötelelem azonban ezenfelül a gazdasági válság következtében a szerződés fennmaradása mellett is eredeti tartalmát megváltoztathatja: módosulhat is.

⁴ Ellenk. Hiteljogi Dtár XIII. k. 25. l. 16. sz. eset.

⁵ V. ö. Magánjogi jav. Bsz. 914. §.

⁶ Bsz. 910. §. hitelezőnek csak az adós vétkeisége esetében ad jogot kártérítésre.

9. A módosulás többféleképpen állhat be.

Legelsősorban írott jogforrás szabhatja meg közvetlenül azt, hogy az időszakos szolgáltatás eredeti tartalma helyébe mily a gazdasági viszonyoknak megfelelő más tartalom lép.

Ily törvényes változtatást kell látnunk, pl. az 1552/1920. M. E. R. 7. §-ának a felmondást korlátozó, úgyszintén a 3530/1920. M. E. R. bérmegszabó és a bérfelemelést korlátozó intézkedéseiben, különösen annak 1., 2., 11. és 13. §-aiban.

Azonban az időszakos szolgáltatásokra irányuló szerződések tartalmának írott forráson alapuló változtatása az is, ha a mezőgazdasági haszonbérletekről szóló 1389/1919., 820/1920., 5440/1920. sz. stb. rendeletek a haszonbérbeadót ama a rendes polgári jövedelmet meghaladó nyereségben is részesítik, amelyet a haszonbérlet a háborús konjunkturák, vagyis a gazdasági válság következtében reá nézve előnyös kiaknázása által elért.

Ez utóbbi jelenségnél teljesen ugyanazokkal a tényezőkkel találkozunk, amelyek a gazdasági lehetetlenülésnél a residuum eloszlása körül is megszólalnak. A tágítás mindössze az, hogy az itt szóbanforgó időszakos szolgáltatásoknál ehhez tényállásbeli kellék gyanánt nem a gazdasági lehetetlenülés, hanem az időszakos ellenértéknek a gazdasági válság következtében immár feltűnő és méltánytalan aránytalansága szükséges és elegendő.

10. Azonban, még ahol írott forrás róluk külön nem szól is, miként a fentismertetett esetekből véleményem szerint kétségtelen az időszakos szolgáltatások válságokozta módosulásait a bírói gyakorlatból mégis ki kell olvasnunk.

Járadékot és más visszteherből nem függő időszakos szolgáltatást megalapító szerződés válságokozta módosításának jogát a Pp. 413. §-ából⁷ úgy vélem minden nehézség és kétség nélkül következtethetjük.

Más visszerthes időszaki szolgáltatást megalapító szerződéseket illetőleg ugyanez folyik ama fentebb közölt bírói gyakorlatból, amely ezzel ellenkező kikötéssel szemben is, válságokozta bérleengedést (Mjogi Dtár XII. k. 40. sz. 50. l.), egységárfelemelést (u. o. XII. k. 2421. 176. sz., XIII. k. 10. l. 7. sz.) és egyáltalán a válság tartamára a szerződés kölcsönös feltételeinek a méltányosság követelményeihez képest leendő bírói módosítását (Mjogi Dtár XII. 197. l. 149. sz. stb.) engedélyezi.

11. E jog létezésének megállapításával azonban feladatunkat még meg nem oldottuk. Sőt épen e megállapítás a további kérdések egész raját kelti, amelyek tisztázása előtt a bírói gyakorlat aligha lehet egységes.

Nem szoltunk tudniillik az előbbieken arról, hogy mi a következménye annak, ha az adós nem hajlandó a szerződés bírói módosításával megelégedni, továbbá — ami még sokkal fontosabb — vajjon a módosítási jog tulajdonképpen kit és minő feltételek mellett illet és különösen, vajjon az mily viszonyban van az időszakos szolgáltatásoknál a fentebbiek során ugyancsak igen gyakorlatinak bizonyult gazdasági lehetetlenüléssel és annak reflex hatásaival?

12. Az ellenszolgáltatástól nem függő, vagyis az egyoldalú, valamint a járadékot megalapító időszakos szerződések válságokozta módosításai tekintetében a Pp. 413. §-ának rendelkezéseiből, amelyek csupán a szolgáltatási időtartam és a szolgáltatás mennyiségének megváltoztatását engedélyezik, de a terhelt fél egészben való szabadulásának lehetőségéről mélyen hallgatnak, kettőt következtetnénk.

Egy az, hogy az adós ezeknél a szerződéseknel gazdasági lehetetlenülés címén nem érhet el teljes szabadulást, hanem legfeljebb csak a szerződés feltételeinek módosításában rejlő enyhülést.

Azután: a Pp. felhívott szakasza a bírói módosítást az érdekeltek bármelyikének kérelmére rendeli el, vagyis a módosítási jogot úgy az adósnak, mint a hitelezőnek is megadja.

Ebből annak dacára is, hogy a kétoldalú időszakos szerződésre vonatkozó első bírói döntések csakis az eredeti szerződés által a vagyoni romlás közelébe vitt adós szerződést módosító jogáról szólnak, mégis az folyik, hogy a válságokozta módosítási joga e szerződések valamennyi alfajánál nem csupán az adóst, hanem mindkét szerződő felet illeti.

Folyik pedig belőle azért, mert nincs ok arra, hogy a hitelező módosítási jogát az egyoldalú időszakos szerződésekre szo-

ritsuk és mért igenis sok gyakorlati érdek szól amellett, hogy a hitelező e jogot a kétoldalúaknál is igénybe vehesse.

13. Az ismertetett gyakorlatból ugyanis nyilvánvaló, hogy az itt megbeszélte módosítási jog tulajdonképpen a gazdasági lehetetlenülésnek abból folyó különös alkalmazása és elhajlása, hogy az időszakos szerződések által létesített kötelek hosszabb időn át ismétlődő szolgáltatásokat tartalmaz és így erősebb, mint az egyszeri szolgáltatást tárgyazó szerződésekből fakadó.

Ez az erősebb lánc természetesen nehezebben szakad, másfelől adott esetben azt nem is kell oly erősre fogni, mint az egyszeri szerződésen alapulót. Válságokban azért indokolt és szükséges a szerződés megszűnésén felül az időszakos szerződésnél még annak relaxatíóját vagyis válságokozta egyéb időleges módosulásait is elismerni.

Ebből folyik, hogy amennyiben egyéb módosulásuk keresztlívihetetlen, a kétoldalú időszakos szerződéseknel végeredményben a gazdasági lehetetlenülés általános kötelemszüntető (pl. Mjogi Dtár XII. k. 23. l. 14. sz.) és kár-, valamint haszonelosztó hatásai is helyet foghatnak.

Vagyis ahol a kétoldalú időszakos szerződési kötelek módosításai akár azért, mert azok méltánytalanok, akár azért, mert őket az ezáltal érdekelt fél igénybe venni nem akarja, alkalmazásba nem kerülnek, ott a gazdasági lehetetlenülés alapján az adós a kétoldalú időszakos szerződéstől is elállhat, viszont azonban az elállás által okozott kárt, valamint azt a hasznot is köteles felerészben megtéríteni, amelyet ellenfele az elállás folytán elszenvedett, illetve, amelytől az ez okból elesett.

4. 14. Eszerint az időszakos kétoldalú szerződéseknel a válságokozta módosítások egymásutánja a következő: 1. Az adós kötelemszüntető ellenjoga gazdasági lehetetlenülés címén. Ennek a hitelező részéről való ellenértéke az adós kárviselési és haszonmegtérítési kötelessége, amelyet a hitelező az adós elállási ellenjoga gyakorlásának esetére vehet igénybe. 2. Amennyiben az adós a válságokozta gazdasági lehetetlenülésen alapuló elállási ellenjogát nem veszi igénybe, ehelyett úgy ő, mint a hitelező is kérheti a szerződési feltételeknek a gazdasági válságba való beillesztését, azok bírói módosítását.

A két jog az adóst alternative illeti. A hitelezőt a lehetetlenülésre való hivatkozás a válság alatt is csak abban a keretben illeti, mint a forgalom rendes keretében is, vagyis ő mint hitelező a gazdasági lehetetlenülést a maga javára igénybe nem veheti. Ellenben igenis tehetőségében áll neki is a szerződés bírói módosítását kezdeményezni. De természetesen az adósnak is az, hogy ebben a hitelező által kezdeményezett módosítási perben is a módosítás kizárt, vagy méltánytalan voltára támaszkodjék és a gazdasági lehetetlenülés reá nézve kedvezőbb általános mentesítő és a kár-, valamint a haszonelosztás tekintetében őt terhelő hatásaira is hivatkozzék.

Dr. Almási Antal.

A késedelmes adós jogi helyzete és a 9331/1920. M. E. sz. (fa-)rendelet.

A magyar kir. minisztérium 9331/1920. M. E. számú rendelettel állapította meg legutóbb a tűzifa és faszén tájékoztató-árait.

A 9331/1920. M. E. sz. rendelet 2. §-ának rendelkezése szerint annak a tűzifaanyagnak vagy faszénnek leszállítására is, amelyet a magyarországi faértékesítő hivatal a rendelet életbelépése előtt már kiutalt vagy amely szerződésileg a rendelet életbelépése napján már le van kötve, amennyiben a szállítás vagy átadás ezen rendelet életbelépte után történik, a készlettulajdonos csak a rendelethez mellékelt «Árjegyzék» tájékoztató árainak határain belül kötelezhető.

A rendelet eme rendelkezése folytán gyakori, hogy már a rendelet életbelépte előtt késedelembe volt eladó a vevő által ellene indított teljesítési perben azt a kérést terjeszti elő, hogy marasztalása esetére mondassék ki, hogy csak a legújabban megállapított tájékoztató ár határain belül tartozik teljesíteni.

Kérdés tehát az, hogy a 9331/1920. M. E. sz. rendelet felhívott rendelkezése vonatkozik-e a késedelmes eladóra is, vagyis, hogy igényelheti-e a késedelembe levő az az eladó is a rendeletben megállapított magasabb vételárat, aki ellen igényét a vevő per útján már érvényesítette?

Az kétségtelen, hogy az az eladó, akire nézve a teljesítési

⁷ A mult cikkemben kifejtettek alapján.

határidő a rendelet hatálybalépésekor még nem telt le, a 9331/1920. M. E. számú rendeletben megállapított tájékoztató-arat igényelheti, ha a szerződést a rendelet hatályban léte alatt teljesíti. Ugyanez áll arra az eladóra is, akár kifejezetten, akár hallgatólag a teljesítésre halasztást kapott, mert a halasztás megadásával a késedelem véget ér és újabb késedelem csak akkor következik be, ha a halasztási idő is eltelik anélkül, hogy az eladó teljesítene.

Vizsgálva most már a késedelmes adós jogi helyzetét, az általános jog szerint: a késedelem a kötelmet még lehetetlenülés dacára is maradandóvá teszi, ami annyit jelent, hogy a késedelem után beállott lehetetlenülés esetén is kártérítéssel tartozik a késedelmes adós; a késedelmes adós még a beállott értékcsökkenésért is felel; a késedelmes adós oly tartozások után is kamatot tartozik fizetni, amely tartozás után a késedelem beállta előtt kamat nem jár; a késedelmes adós teljes kártérítési felelősséggel tartozik, tehát felel a szolgáltatás tárgyát képező dologból húzott gyümölcsökért és azokért is, amelyeknek húzását elmulasztotta, valamint mindazon haszonért, amelyet a hitelező a dologból, ha a késedelem abban meg nem akadályozza, húzhatott volna.

A késedelem következményeinek eme exemplificatív felsorolásából is látható, hogy az adós helyzete a késedelem bekövetkezése után az előbbi állapottal szemben sokkal súlyosabbá, reá nézve sokkal hátrányosabbá válik. Ez az általános jogi rendelkezés abban találja indokát, hogy az adóst a kilátásba helyezett hátrányokkal kényszeríti a jog a szerződéses kötelezettségek teljesítésére. Kérdés, hogy az adósnak a késedelem bekövetkezése esetére súlyosabb helyzetét előidéző általános jogszabályt a még nem teljesített fa-adásvételi szerződések tekintetében hatályon kívül helyezte-e a fentebb hivatkozott rendelet, vagyis kivételt létesített-e az általános szabályozás alól?

Általános jogszabály hatályon kívül helyezhető vagy úgy, hogy az újabb jogszabály azt kifejezetten hatályon kívül helyezi, vagy úgy, hogy az újabb jogszabályból kétségtelenül kitűnik az előbb fennállott jogi szabályozás hatálytalansága. Ugyanez áll arra az esetre is, amikor a törvényhozó valamely jogviszonyt az általános jogszabály alól kivenni és speciálisan szabályozni kíván.

A 9331/1920. M. E. sz. rendelet a késedelmes eladóról nem rendelkezik és a rendelet nem tartalmaz oly intézkedést, hogy a késedelemre vonatkozó jogszabályok alól kivételt kívánna statuálni.

Kifejezett hatályon kívül helyezés tehát nincs, de nincs oly jogi szabályozás sem, amelyből kétségtelenül kitűnnék a hatályon kívül helyezés, vagyis az általános jogi szabályozás alóli kivétel. Ennek hiányában a létező általános jogszabály hatályon kívül helyezettnek, a jogviszony az általános szabály alól kivételnek nem tekinthető. A rendeletnek akként való értelmezése, hogy a késedelmes adós a szerződésben megállapított alacsonyabb vételár helyett a rendeletben megállapított tájékoztató-arat igényelheti, nem volna egyéb, mint a késedelmes adós helyzetének kedvezőbbé tétele, ami az általános jogszabállyal ellenkeznék.

Az a késedelmes eladó tehát, akivel szemben a vevő a késedelem következményeit, különösen, beadott keresettel, levonta, nem hivatkozhatik a legújabb rendeletre. E rendeletbeli intézkedés csak a késedelemben nem levő eladóra vonatkozhatik, aki a rendelet szerint a gazdasági viszonyoknak megfelelő ár ellenében tartozik csak teljesíteni, de nem vonatkozik arra az eladóra, aki ha tisztessé szerződő félhez méltóan teljesítette volna kötelezettségét, a rendelet életbelépése előtt lebonyolíthatta volna az ügyletet.

De különben általános jogszabály, hogy a törvények és törvényerejű rendeletek visszaható erővel nem bírnak, hacsak a visszaható erőt kifejezetten ki nem mondják. A fentebb hivatkozott rendeletnek van visszaható ereje, mert a szerződés előtt létrejött, de a szerződés hatályba lépésekor még nem teljesített szerződésekre is vonatkozik.

A kimondott visszaható erő szorosan és nem kiterjesztően magyarázandó. Nem hathat vissza a törvény vagy törvényerejű rendelet oly jogi helyzetre, amelyre vonatkozó visszaható erő a jogszabályból meg nem állapítható.

Fentebb megállapítást nyert, hogy a késedelmes eladóról a rendelet nem intézkedik. Ennek folyománya, hogy a rendelet visszaható ereje nem magyarázható kiterjesztően akként, hogy azokra az ügyletekre is vonatkozik, amely ügyletek eladója késedelemben van.

Álláspontom szerint tehát a késedelemben levő eladó a 9331/1920. M. E. rendelet 2. §-ában engedélyezett kedvezménnyel nem élhet s ennél fogva a késedelmes eladó ama kérelmének, hogy a most említett rendeletben megállapított ár fizetése ellenében köteleztessék a szállításra, helyt adni nem lehet.

Felmerülhet az a megoldási mód, hogy a késedelmes eladó javára állapítsák meg ugyan a rendeletben megállapított tájékoztató ár, de amennyiben a vevő azon az alapon indított kártérítési keresettel lépne fel, hogy az eladó késedelme idézte elő, hogy ő (vevő) magasabb vételárat tartozott fizetni, kártérítés címén ítéltessék vissza a vevőnek az általa kifizetett összeg.

Fentebb kifejtett álláspontom után e megoldási móddal, azt hiszem, foglalkoznom nem kell. Csak annyit kívánok megjegyezni, hogy elvileg kizártnak tartom, hogy a szerződéses jogviszonyban álló felek egyike a másik féltől kereset útján visszaigényelhesse azt az összeget, amelyet törvény, vagy törvényerejű rendelet alapján fizetett neki.

Álláspontomnak egész röviden történt kifejtése után csak arra kívánok még utalni, hogy a magyar népköztársaság kormányának a 778/1919. és az ezen rendeletet kiegészítő 781/1919. M. E. sz. rendeletek szerint, amely rendeleteket azonban az 1920. I. tc. hatályon kívül helyezte, szintén akként intézkedett, hogy a rendelet hatálybalépése előtt tűzifa, faszén vagy bányafa szállítására vonatkozóan létrejött szerződések alapján vagy a faértékesítő hivatal ugyanilyen faanyagok szállítására vonatkozó kiutalása alapján a vevő, illetőleg vásárlásra jogosult az eladótól, illetőleg szállításra kötelezettől a teljesítést csak a tényleges szállítás (átadás) időpontjában érvényben álló (akkor még) legmagasabb áron követelheti.

A fentebb felvetett kérdés szempontjából ezek a hatályon kívül helyezett rendeletek lényegileg ugyanolyan rendelkezéseket tartalmaztak, mint a 9331/1920. M. E. sz. rendelet.

Ezen hatályon kívül helyezett rendeletek hatálybalépés idején (mert ha törvénytelenek is voltak e rendeletek, a maguk idején életben voltak és alkalmazni kellett őket) is a most ismertetett álláspontomat sikerült érvényre juttatni, legfelsőbb bíróságunk pedig, tudomásom szerint, mindenesetben elfogadta ezt az álláspontot.

Reményem, hogy az új rendelet alapján kifejlődő gyakorlat hű marad a régihez, amely helyes volt.

Egyébként fel kell tételeznünk, hogy azok, akik a legújabb farenaleletet megalkották, ismerték legfelsőbb bíróságunk joggyakorlatát és ha ennek dacára a fentebb ismertetett szövegében adták ki a rendeletet, maguk is azon az állásponton voltak, hogy a késedelmes eladóra a 9331/1920. M. E. sz. rendelet 2. §-ának kedvezményei ki nem terjesztendők.

Dr. Hetényi József.

«Hiszek egy Istenben,

Hiszek egy hazában,

Hiszek egy isteni örök igazságban,

Hiszek Magyarország feltámadásában!

Amen.»

Törvénykezési Szemle.

A munkaügyi bíróságok érvénytelen határozatai.

A munkaügyi bíróságoknak 1919 március 21. napjától kezdve hozott határozatai — a magyar minisztérium 4424/1919. M. E. sz. 1919 szeptember 10-én kihirdetett és életbelépett rendeletének 1. §-a szerint — érvénytelenek, de az ezen határozatok alapján már teljesített fizetések nem követelhetők vissza.

A tanácsköztársaság idejében elmarasztalt munkaadó a marasztalási összeget nem fizette ki a munkavállaló kezéhez, hanem banknál fizette le a munkavállaló részére azzal az utasítással, hogy a bank havonként 1000 K-t fizessen ki neki. A bank a lefizetett összeget a munkavállaló részére nyitott folyószámlán a munkavállaló javára könyvelte, erről a munkavállalót értesítette s részére két ízben 1000 K-t kifizetett.

A tanácsköztársaság megszűntével a munkaadó és a munkavállaló is maguknak követelték a még a bankban kezelt összeget.

Az elsőfokon ítélkező törvényszék a munkavállalónak ítélte oda az összeget. Mert azt találta, hogy amidőn az elmarasztalt munkaadó a banknál a munkavállaló részére lefizette a marasztalási összeget és a bank a munkavállaló részére nyitott folyószámlán a munkavállaló javára könyvelte: fizetés történt, amely a rendelet szerint nem követelhető vissza. A korlátozás, hogy havonként csak 1000 K fizethető ki a munkavállalónak «nem volt más mint a munkaügyi bíróságok ítéletei alapján történő teljesítésekre a tanácsköztársaság fennállása alatt megszabott általános korlátozás», amely nem zárta ki azt, hogy a pénzkezelés tekintetében a bank a munkavállaló megbízottjának tekintessék.

A budapesti kir. ítélőtábla (1920. S. P. 1027.) és a kir. Kúria (1920. P. IV. 1755.) csak a munkavállaló kezéhez tényleg kifizetett 2000 K-t tekintették kifizetettnek, a még a bankban kezelt összeget nem. Mert azt találták, hogy a tényállás szerint a bank a pénz kezelésében a munkaadó megbízottja volt. Ezért a munkaadó a kifizetésre adott megbízást visszavonhatta.

A tényállásnak a felsőbbírói ítéletekben foglalt az a minősítése, hogy a bank a pénz kezelésében a munkaadó megbízottja volt, aligha helytálló. Mert azzal, hogy a munkaadó lefizet a banknál a munkavállaló részére bizonyos összeget és a bank ezt az összeget a munkavállaló részére nyitott folyószámlán a munkavállaló javára könyveli, a munkaadó és a bank között megbízási viszony nem létesült akkor sem, ha a munkaadó a munkavállaló rendelkezési jogát korlátozta is. Ha a 4424/1919. M. E. sz. rendelet 1. §-ának szövege szerint alkalmazása oly eredményre vezet, amely ellenkezik az egész szabályozás intencióival, úgy nem a tényállás helytelen minősítése, hanem helyes törvénytárgyarázat a megoldás útja. Az okfejtés így szólhatna: A rendelet, amikor azt mondotta ki, hogy érvénytelen munkaügyi bírósági határozatok alapján teljesített fizetések nem követelhetők vissza, csak azt célozta, hogy amit a munkavállalók ténylegesen felvettek már és bizonyosan el is költöttek, megélhetési lehetőségük terhére ne legyenek kénytelenek visszafizetni. Ez a legis ratio. Ebből következik a «teljesített fizetések» kitételnek restrictiv értelmezése, hogy csak a pénzt a munkavállalónak közvetlen fizikai rendelkezésére juttató fizetésekre vonatkozik. Azokra az összegekre tehát, amelyek fizetés folytán nem kerültek a munkavállalónak fizikai rendelkezése alá, nem irányadó a rendelet kivételes intézkedése. Ezeket az összegeket a munkaadó, minthogy érvénytelen határozat alapján fizette, visszakövetelheti és a munkavállaló e követeléssel szemben ellenkövetelése alapján csak azzal a beszámítási kifogással élhet, hogy az összeg az érvényes anyagi jog szerint is jár neki.

Más peres esetben különben a budapesti kir. ítélőtábla (1920. 3. P. 1408.) másképp döntött.

A tanácsköztársaság idejében marasztalt munkaadó átutalta a marasztalási összeget folyószámlájáról a munkavállalónak ugyanannál a banknál nyitott folyószámlájára s a bank az összeget a munkavállaló részére bevételként. A bank 1919 októberéig teljesített a munkavállalónak fizetéseket, akkor megtagadta.

A törvényszék a munkavállalónak ítélte oda a fennmaradt összeget. Indokai szerint annak a ténynek, hogy a munkaadó folyószámlájáról bizonyos összeget átutalt a munkavállaló folyószámlájára, a munkavállalóval szemben ugyanaz a jogi jelentősége, mintha kezéhez kifizeti. A bank mint utalványozott a munkaadó nevében teljesített fizetést és mint a munkavállaló megbízottja írta javára az összeget. A rendelet szerint ezért az átutalt összeg nem követelhető vissza. A törvényszéknek ezt a jogi álláspontját a kir. ítélőtábla elfogadta.

A munkavállaló az átutalás jogi minősítésének kérdésében nem élt felülvizsgálattal s e kérdésben a kúriai ítéletben (1920. P. IV. 2241.) nincs is világos állásfoglalás, bár úgy látszik, mintha a korlátozás nélkül történt átutalást a Kúria is fizetésnek tekintené.

w.

«Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában!

Amen.»

Szemle.

— Jönnék egyre jönnék az ügyvédek, akik a közhivatalnoki pálya zászlója alól futamodtak meg. Háromezernél több már a budapesti kamara tagjainak száma. Csábító délibábként tűnik fel a látóhatáron a szabad pálya keresési lehetősége. De mire a valóság homoksivatagjál elérik, kezdik észrevenni, hogy a ragyogó ábránd csak képzeletük szülötte. Nemrég olvasható volt a hír, hogy egy ügyvéd a nyílt kereskedői tevékenység és a kamarai tagság összeférhetőségének megállapítását kérte. Bizony az ezerek számára az ügyvédség sem eldorádó s onnan is megindult az exodus. Mint egy feldúlt hangyaboly, úgy fest a magyar értelmiség, mindenki új helyet keres, mert nem találja a régit, X X X X X X X X X X X

Itt a cenzura 6 sort törölt.

— Az országos ügyvédi gyám- és nyugdíjintézet felterjesztése folytán a m. kir. igazságügyminiszter 41.683/1920. I. M. IX. sz. rendeletével az 1917. VII. tc. 4. §-a alapján megadta az engedélyt arra, hogy az alapszabályok rendelkezéseitől eltérőleg az intézeti járulékok kiegészítő részét képező rendes kezelési pótlékot az 1919., valamint az 1920. évre és amennyiben 1921. ápr. hó végéig sem lenne a közgyűlés megtartható, az 1921. évre is a közgyűlés helyett az intézeti igazgatósága állapíthassa meg jogérvényesen. Ezen rendelet következtében az intézet igazgatósága f. é. november 29-én tartott igazgatósági ülésében a kezelési költségeknek a rendkívüli drágaság okozta tetemes emelkedése folytán az 1919. és 1920. évi kezelési pótlékot az évi díj (100 K) 15%-ában állapította meg. Az alapszabályok 61. §-ának második bekezdése értelmében az ellátás fokozásánál, az ú. n. többszörös kezelési díj is az 1919. és 1920. évekre 15%-ra emelkedik.

— Fehér pénzben teljesített fizetés. Felperes 1918. augusztus 30-án adta el házát az alperesnek 56.000 K vételárért, mely összegből alperes 28.000 K-át lefizetett, a hátralékot legkésőbb 1926. szeptember 30-ig, tetszése szerinti részletekben tartozott lefizetni, még pedig 1918. december 31-től kezdve fél-évenként előre esedékes 6% kamattal. Alperes 1919. július 8-án a kamatot 1920. január 1-ig kifizette, mégis 1919. augusztus 8-án a 28.000 K-tőkehátralékot is, fehér pénzben kifizette. Felperes a pénzt, vonakodás után, de kifejezett jogfenntartás nélkül, elfogadta. Habár az adós azzal a ténnyel, hogy a kamatot előre fizeti, nem mond le a lejárat előtti fizetést megengedő szerződéses jogáról, az alperesnek tehát joga volt a tőkét 1919. augusztus 8-án kifizetni és így a fizetés az 5151/1919. M. E. sz. rendelet szerint nem volna megtámadható, alperes mégis a tőketartozás négyötöd részének utánfizetésére volt kötelezendő, mert jogszabály, hogy az adósnak a kötelelem teljesítésénél azon a módon kell kötelezettségét teljesítenie, amint azt az élet helyes fel fogása szerint, az adott eset körülményei között a jóhiszeműség megkívánja. Már pedig az alperes a kamattal fizetéssel azt a szándékát fejezte ki, hogy 1920. január 1-ig mitsem fog törleszteni. Elhatározásának megmásítása arra a közhiedelemre vezetendő vissza, hogy a fehér pénz értékét jelentékenyen, esetleg teljesen el fogja veszíteni. Alperes nem tekinthette magát jogosítottnak, hogy a köztudat szerint hamisítványokkal fizessen, hiszen a rendelet akkor még nem létezett. Alperes tehát nem járt el jóhiszeműen; a jogcselekmény pedig jóhiszeműség nélkül bírói oltalomra nem számíthat. (Kúria 1920. P. VI. 1779.) Az indoklás ellentétben áll a kormányrendelettel, amely nem a jóhiszeműséget, hanem a lejárat előtti fizetés objektív jogosságát mondja irányadónak. In concreto helyesebb lett volna azzal argumentálni, hogy az 1920. január 1-ig járó kamattal kifizetése után alperesnek nem volt joga a tőkét 1920. január 1-je előtt felperes akaratára ellenére kifizetni. A fentihez hasonló (a károsító szándékra alapított) indoklás foglaltatik a VI. 2964/1920. sz. ítélet indoklásában, még pedig feleslegesen, mert a fennforgó esetben az adós már az 5151/1919. M. E. sz. rendelet hatálya alatt, késedelmesen helyezte bírói letétbe a még 1919. március 21-ike előtt keletkezett

és május 14-ikén lejárt tartozást, anélkül, hogy a hitelező késelemben lett volna; itt tehát a fenti rendelet 3. §-a és a 463/1920. M. E. sz. rendelet 1. §-a teljesen megvédte a hitelező érdekeit és a károsító szándék kutatása felesleges volt.

— **Ellenségtől kapott katonai felszerelés.** A román hadseregtől, mint az ország ellenségtől kapott, nyilvánvalóan hadifelszerelés és hadianyag jellegével bíró lovakra, a m. kir. katonai kincstár rendelkezése hiányában, sem birtokot, sem tulajdonjogot szerezni nem lehet: mert a háborút viselő egyik állam birtolatából kiesett hadianyag és felszerelés a háborús állapotban volt másik állam *birtokába* jut és így az országból kivonult ellenség által magyar honpolgárnál visszahagyott lovak magát a magyar államot illetik meg. Az ily eredetű bíró lovakra tehát annak, aki nem a magyar hatóság, hanem csak a román katonai hatóság rendelkezésére tud hivatkozni, sommás birtokvédelemhez igénye nem lehet. (Kúria 1920. P. II. 2153. sz.)

— **Sértő tartalmú sírfelirat.** Az elhalt egyén testvérei személyiségének bántalmazása fennforog, ha az özvegy által alkalmazott sírfelirat őket erkölcsi értékükben vagy jó hírnevükben sérti. A testvérek keresete folytán az özvegy a sírfelirat sértő tartalmú részének eltávolítására kötelezendő. (Kúria 1920. P. III. 2388. sz.)

— **Jus variandi.** A teljesítés követelése nem a késedelemből, hanem a szerződésből folyik. Ez a jog megilleti a szerződéshez hű felet, anélkül hogy választania kellene. Választás csak a másodlagos jogok (kártérítés vagy elállás) valamelyikének gyakorlásához szükséges. A választás visszavonhatatlansága csak ezzel a választással állhat be. Ha tehát az eladó a vételár megfizetése iránt keresetet indított, az ügylettől a KT. 352. §-a alapján ezután is elállhat. (Kúria VII. 5599/1918.) V. ö. azonban a f. é. 32-ik lapon közölt IV. 236/1919. sz. határozattal, mely szerint abban az esetben, ha a vevő teljesítést kér és az eladó is a teljesítéshez ragaszkodik, akkor a vevő a kártérítésre át nem térhet. De ha ezután az eladó a teljesítést újból megtagadja, a vevő áttérhet a kártérítési kérelemre. — Hasonlóképpen feléled az elálló és a vételár visszafizetése iránt perelő vevő választási joga, ha az eladó a per során a teljesítést felajánlja, de az átvételre jelentkező vevőnek az árút átadni vonakodik; utóbbi ekkor is áttérhet a kárvételezésre. (Kúria IV. 1544/1920.)

— **Árverésen vett áru minőségi hiánya.** A Ptk. jav. lesz. 1148. §-a szerint a végrehajtás útján eladott dolog hiányossága miatt szavatosságnak nincs helye; s ugyanez áll a törvényben meghatározott esetekben, végrehajtási eljárásán kívül másnak rovására nyilvános árverésen eladott dolgokról. Ezzel szemben kimondatott, hogy a KT. 347. (351., 352.) §-a értelmében a vevő rovására tartott árverés, amely az eladónak szabad akaratától függő saját ténye és így lényegesen különbözik a végrehajtási kényszerárveréstől, nem menti fel az eladót az árverési vevővel szemben, a minőségi hiány miatti szavatosság alól, ha az, rendes kezelés mellett, nem volt azonnal felismerhető; így ha az eladó az árverés alkalmával csak 1—2 rud szalámi felvágását engedte meg s ezek jóknak találtattak, másnap azonban a vevő a többi szalámi romlottságát már megállapította s az eladóval közölte. (Kúria 1920. P. IV. 2243. sz.)

— **Az anyának a gyermeknevelés körüli vétkeisége.** Ha a közös gyermek nevelése kérdésében a szülők között ellentétek merülnek fel, a döntő szó az atyát illeti. És ha az anya őt eme jogának gyakorlásában akár szóval, akár tettel oly mértékben akadályozza vagy ellensúlyozza, hogy az a gyermek erkölcsiségére feltétlenül veszélyes és az anyának eme vétke magatartása miatt az atya eredménytelenül tiltakozott, ezzel az anya szándékosan és oly súlyosan sérti a házastársi köteleességeket, hogy az atya emiatt jogosítva van a házassági életközösséget megszakítani. (Kúria 1920. P. III. 2692. sz.)

— **Vis major és haszonbérelekedés.** A szerződés szerint «haszonbérelekedésnek semmi körülmények között, még országos elemi csapások esetén sincs helye». Mégis megilleti a a bérlet a haszonbérelekedés azon az alapon, hogy a haszonbérlemény 1919 áprilistól a gazdasági év végéig román katonai megszállás alatt állott, minél fogva a vetemények lelegettettek és letiportattak. Mert nem lehet a felek szerződési akaratának körébe utalni egy olyan eseményt, amelyet a jogügylet létrejöttékor a leggondosabb mérlegelés mellett sem láthattak előre. (Kúria 1920. P. II. 1874.)

— **A férj joga a kiházasítási és háztartási tárgyakhoz.** Jogszabály, hogy azokat a kiházasítási és háztartási tárgyakat, amelyeket a feleség a közös háztartásba hozott és amelyek — közös használati rendeltetésüknél fogva — a férjnek is használati joga van (élelmicikkek stb.) a feleség a férj közös használatából a házasság fennállása alatt egyoldalúan el nem vonhatja, még abban az esetben sem, ha férjével a házassági életközösséget, ennek hibájából megszakítja s tőle különváltan él. (Kúria 1920. P. III. 2264. sz.)

— **Nem halálesetre szóló intézkedés.** Élők közti ajándékozás forog fenn, ha a megajándékozott és ezért tartásra kötelezett egyén az ingatlan tulajdonát és birtokát az ajándékozó életében, ennek halálától függetlenül kapja, azonban erről az ajándékozónak életében nem végrendelkezhetik és ez a vagyon, ha az ajándékozó őt túlélné, egy megnevezett harmadikra száll át. Ez a jogszünetelő feltétel nem teszi az ügyletet, halál esetére szólóvá. (Kúria 1920. P. I. 1347.)

— **Árdrágítás.** Az 1916: IX. tc. szempontjából az iparigazolvánnyal bíró egyénre nézve is csak akkor állapítható meg a «hivatásszerű vagy hivatásból folyó» foglalkozás, ha az illető üzletágat az 1916: IX. tc. életbelépése előtt megkezdett valóságos, rendszeres és állandó gyakorlással folytatja. (Kúria 1920. P. VII. 661.) Kell tehát, hogy iparigazolványa, illetőleg ebben meghatározott üzletköre már az 1916: IX. tc. életbelépése előtt ilyen cikkekkkel vagy azokkal rokon tárgyakkal való kereskedésre szólott legyen; mert ha ez az eset nem forog fenn, akkor az 1916: IX. tc. életbelépése után már nem elég az illető cikkekre szóló iparigazolvány szerzése, hanem hatósági engedélyre van szükség. (Kúria 1920. P. VII. 1604. és 1795. sz.)

— **Baleseti kártérítés.** Ha a baleset folytán csökkent munkaképességű sérült netalán, erejének túlfeszítésével el is végzi azt a gazdasági munkát, melyet előbb végezett, ez az alperest munkaképességcsökkenés kártalanítása alól nem mentesíti. (Kúria VI. 3133/1920.)

A tárgyi felelősségre vonatkozó jogszabályok csak az állandó és közvetlen veszéllyel járó, elemi erővel működő gépi üzemekben előforduló balesetekre nyerhetnek alkalmazást; ezek közé az állatkert nem sorozható. Gondatlanság pedig az állatkert tulajdonosát, illetve az alkalmazottakat nem terheli, ha a balesetet az okozta, hogy a gyermek a hiéna ketrecrácszatán benyúlt. (Kúria VI. 2764/1920.)

— **Keresethetőségi jog vagy perképeség.** E kettő körül sajnálatos fogalomzavar uralkodik. A pénzintézet (résztvénytársaság), amely egyúttal egy biztosító-társaságnak főügynöksége, keresetet indított a biztosított ellen azon az alapon, hogy a biztosítási díjakat az alperes kifizette. Az ítéletábla a pert a Pp. 75. §-a alapján, perképeség hiánya miatt (sic!) megszüntette: mert a biztosító-társaságok főügynökségei a társaságot megillető biztosítási díjakat saját nevükben perelni nem jogosultak. A Kúria kitanította a másodbíróságot, hogy álláspontjának helyessége esetében sem lehetne szó a perképeség hiányáról s a per megszüntetéséről, hanem keresethetőségi jog (activ legitimatio) hiánya miatt a keresetet elutasíthatta volna. Azonban az ítéletábla által hivatkozott anyagi jogszabály sem illik a perbeli tényállásra: mert a kereset nincs a biztosítási szerződésre, hanem a felperes által alperes helyett teljesített fizetésre alapítva. Megállapítandó tehát a tényállás abban az irányban, hogy felperes teljesített-e az alperes helyett és megbízásából fizetést; illetve, ha nem is volt erre megbízása a kifizetett tartozás az alperest terhelte-e, s a fizetés az alperes érdekében történt-e? (Kúria 1920. P. IV. 2155. sz.)

— **A vasút elleni kártérítési követelésről való előzetes lemondás.** A KT. 424. §-a szerint a közforgalomnak átadott és árufuvarozásra rendelt vaspályák a törvénynek a fuvarozók kártérítési köteleességeire vonatkozó határozatait szerződés által saját előnyükre — a törvényben felsorolt esetek kivételével — nem módosíthatják. A felperesek azonban a KT. 424. §-ára sikerrel nem hivatkozhatnak, ha ők a szerződésben nem visszteher nélkül mondtak le a díjmentesen szállított üres kocsik eltereléséből származó kártérítési igényekről, hanem ez a lemondás csak egyik ellenszolgáltatása annak, hogy a vasút a felperesek tulajdonát képező halszállító-kocsiknak az ő vasúti vonalain való közlekedését megengedte s az üres kocsikat díjmentesen szállította, a törvényes kártérítési kötelezettség tehát nem kizáró-

lag az alperes vasút előnyére módosított. A felelősség kizárásával szemben a felperesek nem hivatkozhatnak a Kt. 271. §-ának a rendes kereskedői gondosságot megkívánó általános szabályára, mert a vasúti jogban (Ü. Sz. 84., 86—89., 91., 95. §-ai) következetesen érvényesülő különleges jogelv értelmében nem a rendes kereskedői gondosság elmulasztása, hanem csak az ennél súlyosabb baszámitás alá eső vétkes gondatlanság zárja ki a vasút felelősségét korlátozó határozmányok alkalmazhatóságát. (Kúria 1920. P. IV. 1918/1920.)

— **A «nem peres eljárás» fogalmához.** Az 1380 1915. M. E. sz. rendelet 15. §-a szerint a háborúban katonai szolgálatot teljesítő egyén peres vagy nem peres eljárásban oly meghatalmazást, amelyet a fennálló jogszabályok értelmében közokirathat kellene foglalni, érvényesen kiállíthat oly alakban is, hogy a meghatalmazást sajátkezűleg írja és aláírja. A harctéren levő férj sajátkezűleg írt és aláírt levélben felhatalmazta nejét, hogy ingatlanát meghatározott árban adja el. E levél nem pótolja az 1886: VII. tc. 23. §. b) pontjában megkívánt közjegyzői okiratot, mert nem valamely peres vagy perenkívüli eljárásban való felhasználás, hanem ingatlanok eladását tárgyzó jogügylet megköthetése végett állított ki (Kúria P. III. 1894/1920.) A rendelet intenciójára való tekintettel az «eljárás» szó értelmezése túlszorosnak tűnik fel.

— **Házastársak közötti vagyonszövetség megszűntetése.** Ha a házaspár közösen szereztek lakás céljaira szolgáló házat és beltelket és azt tényleg ily célra használják, ez a közösség az egyik házastárs akarata ellenére meg nem szüntethető. Kivétel: a) ha egyik fél a közösség megállapítására, illetve meghatározott célú és idejű fentartására létrejött szerződést lényeges részében megszegte, amikor is a szerződésszegésre vonatkozó jogszabályok nyerne alkalmazást; és b) ha a felek között a házassági együttélés megszűnt és a felek a házassági kötelék felbontását kívánják, a közösség fentartásának alapja tehát elenyészett s a szerzés célja megszűnt; ily esetben a bíróság a tulajdonközösséget az egyik fél keresete folytán a másik fél ellenzése dacára is megszüntetheti. (Kúria P. V. 660/1919.)

— **Versenytilalom és tisztességtelen verseny.** Üzlet átruházás alkalmával kikötött, hogy az eladó ugyanilyen (élelmszer) üzletet ugyanabban a városban hat hónapig nem fog nyitni. Ez a tilalom érvényes, mert helyileg kisebb területre és nem túl hosszú időre terjedvén, nem bémítja meg teljesen az üzletátruházót kereskedelmi tevékenységében. De ily kikötéstől függetlenül is kártérítéssel tartozik az alperes, ha üzleti alkalmazottai a felperesre átruházott régi üzlet elől az üzlet rendes vevőközönységét az alperes újonnan nyitott üzletébe elcsalogatták: mert ily eljárás az üzleti tisztesség elveibe ütközik, és mert a főnök felelősségének megalapításához elegendő, hogy alkalmazottjai eljárásáról nem szerzett meggyőződést. (Kúria VII. P. 374/1920.)

— **Baleseti kártérítés.** I. Ha a vasút a nyugdíjjogosultsággal bíró alkalmazottat az 1874: XVIII. tc. alá eső baleset után is szolgálatban tartja, később pedig más okból nyugdíjazza, ez a nyugdíj a kártérítésbe épügy beszámítandó, mintha a nyugdíjazás a baleset következményeként, szolgálatképtelenség miatt történt volna. Ezzel szemben nem lehet arra hivatkozni, hogy felperes a baleset után a szolgálatból kiválhatott volna: mert a nyugdíjigénnyel egybekötött állandó szolgálati viszonyba lépéssel nem fér össze a munkaszabadság elve s a munkahely elhagyásának joga, amelyről az alkalmazott a szolgálati szerződés létesítése által eleve lemondottnak tekintendő. (Kúria VI. P. 1788/1920.)

II. Nem minősíthető gondatlanságnak, ha a vasúti alkalmazott, szolgálata teljesítése közben, a sínek között tartózkodott és a baleset idején annyira el volt gondolataiba merülve, hogy a mozdony sípjelzéseire, sőt a figyelmeztető kiáltásokra sem ügyelt és nem távozott a veszélyes helyről; mert az ilyen szórakozottság a veszélyes üzemekben alkalmazottnál menthető. (Kúria VI. P. 1538/1920.)

III. Az 1874: XVIII. tc. alapján csak a sérülés idejébani keresmény és az akkor fennforgott viszonyok lehetnek a járadékösszegére befolyással, de nem a később beállott drágulás. A fel-

peres társadalmi helyzetéhez és az abnormis árviszonyokhoz mérten, nem szanatórium, hanem csak kórházi kezelés költségeit lehet megfizetni. (Kúria P. VI. 1792/1920.)

— **Szerződéstől eltérő gyakorlat befolyása a vasút kártérítési kötelezettségére.** A V. Ü. Sz. 97. §-a szerint megszűnnek a vasút ellen a fuvarozási szerződés alapján támasztható összes igények, ha a fuvardíj kifizetett és az árú átvételt. A vasút külön szerződés alapján iparvágányt (szárnyvonalat) létesített a felperes gyárához, a gyárban pedig árú fel- és leadási mellékhelyet szervezett, ahol a felperes költségén fenn tartott vasúti kirendeltség végezte a vasúti árúkezelést, úgy hogy a díjszabásszerű rendeltetési állomáson — ahonnan az iparvágány elágazott — a felperes részére érkezett kocsirakományok egyáltalán nem kezeltettek, hanem vonatokta sorakoztatva a gyártelepre továbbítottak. De kikötött, hogy ennek ellenére mégis ez a vasúti állomás tekintendő árúszolgáltatási helynek, ami azt jelenti, hogy, amikor az árú ezt a vasúti állomást elhagyja s az iparvágányra kerül, a vasút felelőssége az idézett §. értelmében megszűnik. Kifejlődött azonban éveken át tartó oly állandó gyakorlat, mely szerint a gyártelepi kirendeltség a küldeményeket ott — a vasútigazgatóság engedélyével — utánmérlegelte, s a vasút ezeket hivatalos utánmérlegeléseként kifejezetten elismerve, sok esetben a súlyhiányokért kártérítéseket folyósított. Kimondatott, hogy nem az eredeti megállapodás, hanem az ennek ellenére kifejlődött üzleti gyakorlat irányadó; és így a vasút a megtörtént utánmérlegeléseknek vele szemben való hatályát nem kifogásolhatja azon az alapon, hogy közegei azokat nem a rendeltetési állomáson (Ü. Sz. 76., 77. §.), hanem a gyártelepen eszközölték. (Kúria P. IV. 1246—1247—1248/1920.)

— **Külföldi Magyarság** címen és a Külföldi Magyarok Szövetsége (IX., Lónyay-u. 17.) kiadásában kéthetenként megjelenő folyóirat indult meg, amely a külföldi magyarok és az anyaország közötti művelődési, gazdasági és nemzeti kapcsolatokat kívánja szolgálni. A lap tájékoztat a külföldi magyarság szervezeteiről, a kivándorlásról és visszavándorlásról, a külföldi boldogulási lehetőségekről, az idegenbe szakadt honfitársak életéről és mozgalmairól, azonkívül *Külföldi Magyarok Postája* című rovatában felvilágosítást ad a kapcsolatos kérdésekről. Előfizetési ára Magyarországon évenként 140 K.

— **A Magyar Ügyvédek Budapesti Beszerző és Fogasztási Szövetkezetének ruhaosztálya** jelenleg az V. Deák Ferenc-u. 18. sz. a. (Adria-palota) van. a II. emeleten levő «Tisztviselők és Katonatisztek Bevásárló Központjában», mely ruha-, szövet-, fehérnemű- és kötött-árúit a szövetkezet bevásárlási jegyének felmutatása ellenében tagjainak épen oly jutányos áron adja el, mint a tisztviselőknek. A szövetkezet kéri a tagokat: tekintsék meg ez árúraktárt minden vásárlási kötelezettség nélkül.

— **Pénzfelülbélyegzési vitás kérdés.** Kérjük olvasóinkat, hogy amennyiben oly ítéletről van tudomásuk, amely szerint a pénzfelülbélyegzéssel kapcsolatosan a folyó évi március 16-án vagy 17-én eszközölt fizetéseknel a fizetés rosszhiszeműsége folytán az állami kényszerkölcsön terhe fizető félre hárítottát, hogy erről lehetőleg az ügyszám közlésével a Pénzügyi Szervezetek Országos Egyesületének irodáját értesíteni szíveskedjenek.

— **Elmélet és gyakorlat** címen a Jogtudományi Közlöny könyvtárának 12-ik számaként megjelent *Dr. Bárd József*nek e lapok hasábjain között dolgozata. A Franklin-Társulat kiadásában megjelent füzet, Politzer Zsigmond és Fia könyvüzletében is kapható, ára 24 K.

— **A Jogállam** decemberi fürete következő tartalommal jelent meg: Benedek Sándor: A főrendiház szervezeti kérdései. — Vargha Imre: Az adócsalás.

Ügyfelei ingatlan adás-vételi, bérleti ügyeleteiben

lépjen össze-
kötetésbe **MATTYÓK** Aladár
okl. mérnök

Országos Közyetítő Vállalatával

Budapest, IX., Lónyay-utca 45. * Tel. Józsa. 22-99.

Vállalatom az egész országra kiterjedő képviselői hálózata legszélesebb vevőkört s a legnagyobb választékot biztosítja.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

KAPCSOLATBAN A

DÖNTVÉNYTÁRRAL

Szerkesztőség: I., Bérc-utca 9
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-u. 4

Megjelenik kéthetenként
Előfizetési díj
az 1921. január–márciusi negyedére 40 K.

A kéziratokat bérmentve a szerkesztői
irodába kell küldeni, a megrendeléseket
a kiadóhivatalba.

TARTALOM. Dr. Berinkei Dénes budapesti ügyvéd: Ellenséges tartozások rendezése a trianoni szerződésben. — Dr. Szladits Károly egyetemi tanár: Ingatlanjogunk újabb szabályai. — Dr. Meszlény Artur kir. táblai bíró, egyetemi magántanár: Az önálló megbízott. — Szemle.

Melléklet: Hitelezési Döntvénytár. XIII. k. 8. iv.

Ellenséges tartozások rendezése a trianoni szerződésben.

Azok közül a rendelkezések közül, amelyekkel a trianoni Szerződés belevág egész magánjogi életünk rendjébe, talán egyik sem oly mélyreható, mint a Szerződés 231. cikkében és az ahhoz tartozó Függelékben előírt eljárás az ellenséges tartozások rendezésére. Ezeknek a tartozásoknak rendezése a trianoni Szerződés szerint oly formákban és oly eljárás mellett történik, amelyek egészen félretolják polgári peres eljárásunk rendelkezéseit s ezen felül olyan súlyos kötelezettséget rónak reánk, hogy kívánatosnak látszik azokat országunk jogászvilágával mielőbb megismertetni. Nem azért, mintha e rendelkezések most már bárminő változtatásra számíthatnának, hanem azért, hogy jogászainknak módjában álljon a végrehajtásnak azokat a módzatait megfontolni, amelyek e részben a körülményekhez képest a legnagyobb garanciát nyújthatják arra nézve, hogy az ellenséges államokkal szemben pénztartozásokkal érdekelt magyar állampolgárok érdekei kellő védelemben fognak részesülni.

Az általunk ratifikált trianoni Szerződés 364. cikkének 5., 6. és 7. bekezdései szerint a megerősítő okiratok letételéről akkor kell az első jegyzőkönyvet felvenni, mihelyt a Szerződést a Szövetséges és Társult Főhatalmak (Északamerikai Egyesült Államok, Brit Birodalom, Franciaország, Olaszország, Japán) közül három megerősítette. Ezen első jegyzőkönyv keltének időpontjában a Szerződés életbelép azok között a szerződő felek közt, amelyek ezt ekként megerősítették s a Szerződésben kitűzött összes határidők számításánál ez a kelet lesz az életbelépés időpontja, minden más tekintetben pedig a Szerződés minden egyes hatalomra nézve a saját megerősítő okirata letételének időpontjában lép életbe. A Szerződés 364. cikkéből szószerint idézett ezek a rendelkezések nem egészen fődik azokat a rendelkezéseket, amelyek a Szerződés 231. cikkének d) pontjában az ellenséges tartozások rendezésére nézve előírt eljárás életbeléptetésére vonatkoznak, mert ez utóbbi szerződés hely szerint a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyikére nézve a megerősítő okiratnak általa történt letételétől vagy a Szerződésnek a Brit Dominium vagy India részére szóló megerősítésétől kell számítani azt az egy hónapi határidőt, amelyet a Szerződés 231. cikkének d) pontja megállapít arra nézve, hogy a velünk békeszerződésre lépő hatalmak az ellenséges tartozások rendezésére nézve azt a különleges eljárást választhassák, amelyet a 231. cikk és az ahhoz tartozó Függelék előír. A szószerinti magyarázattól eltérve tehát a 364. cikket és a 231. cikk d) pontját akként kell méltányosan összeegyeztetni, hogy a 231. cikk d) pontjában előírt egy hónapi határidő a megerősítő okiratok első letételénél szereplő Főhatalmakra nézve ennek az első jegyzőkönyvnek felvételi időpontjától, más hatalmakra nézve pedig a saját megerősítő okiratuknak letételéről felvett jegyzőkönyv keltétől számítandó.

Ha ezen egy hónapi határidő alatt Magyarország megfelelő bejelentést kap a Szövetséges és Társult Hatalmak valamelyikétől

arra nézve, hogy az illető Hatalom a 231. cikkben és az ahhoz tartozó Függelékben előírt eljárást Magyarországgal szemben alkalmazni kívánja: akkor Magyarország és az illető Hatalom között az ellenséges pénztartozások rendezésére nézve a most említett cikkben és Függelékben foglalt rendelkezések lesznek irányadók. Előrelátható, hogy mindazok a Hatalmak, amelyekkel számottevő érintkezésben állottunk, a 231. cikknek és Függelékének alkalmazását kívánni fogják s a szükséges bejelentést idejében megteszik, mert ez rájuk nézve, amint az alábbiakból kitűnik, azt az előnyt jelenti, hogy Magyarország — egyes kivételektől eltekintve — felelőssé lesz állampolgárai tartozásainak kiegyenlítéséért.

Ha ily bejelentés érkezik a velünk szemben szerződő félként szereplő valamelyik Hatalom részéről, akkor e bejelentéstől számított három hónapon belül úgy Magyarországon, mint a bejelentést megtevő államban *«Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatal»* kell felállítani az ellenséges pénztartozások kifizetése és behajtása céljából. Egyes területrészekre Helyi Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalt is lehet felállítani, amelynek hatásköre a saját területén azonos a központi Hivataléval. Ez a helyi Hivatal azonban az ellenséges országok Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalának csak a központi Hivatal útján érintkezhetik. A Szerződés Hitelező Hivatal alatt érti a hitelező országában működő Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalt, Adós Hivatal alatt pedig azt, amely az adós országában működik.

Amikor valamely állam részéről a bejelentés megtörtént s ennek megfelelően Magyarországon s az illető államban felállították a Felülvizsgáló és Kiegyenlítő Hivatalt (a továbbiakban rövidség okáért ezt FKH betűkkel jelezzük): akkor a hitelezők a Hitelező Hivatalnál (HH), ennek felállításától számított *hat hónapon belül* kell, hogy *bejelentsek* bizonyos követeléseiket s benyújtsák mindazokat az okmányokat és adatokat, amelyeket a HH tőlük megkíván. A HH közli az Adós Hivattal (AH) a nála bejelentett követeléseket, mert ezeket csakis a FKH-ok útján lehet rendezni.

A Szerződés 231. cikke következőleg jelöli meg azokat a pénztartozásokat, amelyeket csakis a FKH-ok útján lehet rendezni: 1. a *háború előtt* lejárt azok a tartozások, amelyekkel a Szerződő Hatalmak valamelyikének *saját területén lakó állampolgára* valamelyik ellenfélként szereplő Hatalom *saját területén lakó állampolgárának* tartozik; 2. valamelyik Szerződő Hatalomnak *saját területén lakó állampolgára javára* a *háború folyamán* lejárt azok a tartozások, amelyek valamely ellenfélként szereplő Hatalomnak *saját területén lakó állampolgárával* kötött olyan ügyletből vagy szerződésből erednek, amelynek teljesítését a háborús állapot folytán egészben vagy részben felfüggesztették; 3. a *háború előtt vagy a háború alatt* lejárt és valamelyik Szerződő Hatalom állampolgárának járó *kamatok* olyan értékpapírok után, amelyeket valamely ellenfélként szereplő Hatalom bocsátott ki vagy vett át, feltéve, hogy ezeknek a kamatoknak e Hatalom állampolgárai vagy a semlegesek részére való fizetését a háború alatt nem függesztették fel; 4. a *háború előtt vagy a háború alatt* esedékessé vált és valamelyik Szerződő Hatalom állampolgárának járó *tőkeösszegek* olyan értékpapírok után, amelyeket valamely ellenfélként szereplő Hatalom bocsátott ki, feltéve, hogy az ily tőkeösszegeknek e Hatalom állampolgárai vagy a semlegesek részére való kifizetését a háború alatt nem függesztették fel. A tartozásoknak ezt a 4 kategóriáját a Szerződés

«ellenséges tartozásoknak» nevezi. «Ellenséges adósok» azok, akik ily összegekkel tartoznak, «ellenséges hitelezők», azok, akiket ezek az összegek megilletnek. Amint ebből látszik, a FKH-ok működését az 1. és 2. pont esetében csakis akkor veheti igénybe valamely hitelező, ha a saját államának területén lakik, ellenben nem veheti igénybe akkor, ha más állam területén lakik. Az 1. és 2. pont esetében ugyanaz áll az adósokra nézve, amennyiben ezek csakis az esetben tartoznak az AH hatásköre alá, ha abban az államban laknak, amelynek polgárai. Ezek a korlátozások azonban nem vonatkoznak a 3. és 4. pontban körülírt tartozásokra. Figyelembe kell itt még venni a 231. cikk f) pontját, amely olyan rendelkezést tartalmaz, hogy azok a Szövetséges és Társult Hatalmak, amelyek a 231. cikket és annak Függelékét elfogadták, meg egyezhetnek egymás közt arra nézve, hogy azokat *egymásnak a területükön letelepedett állampolgáira* kölcsönösen alkalmazzák annyiban, amennyiben az említett állampolgárok és a magyar állampolgárok közt fennálló jogviszonyokról van szó. Ennélfogva olyan esetben, amikor akár a hitelező, akár az adós nem lakik a saját államának területén, a 231. cikk 1. és 2. pontjában körülírt pénztartozásoknál arról is meg kell győződni, hogy vajjon azon állam közt, amelynek e hitelező vagy adós az állampolgára és azon másik állam közt, amelynek területén a hitelező vagy adós tartózkodik, a 231. cikk f) pontjának megfelelő megállapodás létrejött-e.

A FKH-ok felállításának két nevezetes következménye van és pedig: a) a Szerződő Felek mindegyikének a Szerződés életbelépésétől kezdve *meg kell tiltani* minden olyan kiegyenlítést és minden olyan fizetésnek elfogadását, valamint az érdekelt feleknek az ilyen tartozások rendezését célzó minden olyan érintkezését, amely nem a FKH-ok útján történik; b) a Szerződő Felek mindegyike a maga részéről *felelőssé vállal* állampolgárai tartozásainak említett kiegyenlítéséért, kivéve, ha az adós a háború előtt csődben volt, fizetéseképtelen lett vagy fizetéseinek beszüntetését bejelentette vagy ha a tartozás olyan társaságot kötelezett, amelynek ügyeit a háború alatt a háborús kivételes jogszabályok alapján felszámolták (231. cikk a) és b) pont). E két fontos következményt a Függeléknek 3. és 4. §-ai részletebben magyarázzák illetve kiegészítik. A 3. §. szerint az a) pontban megjelölt tilalom megszegését olyan büntetéssel kell sújtani, amelyet a jelenlegi törvények az ellenséggel folytatott kereskedelemre nézve megállapítanak. Ahol ilyen törvény nincs, törvényt kell hozni a tilalom megszegésének szigorú büntetéséről. Meg kell tiltani továbbá a Szerződő Feleknek területükön az ellenséges tartozások kifizetésére vonatkozó minden olyan bírói eljárást, amely a Függelékben tárgyalt esetektől eltérne. A 4. §. pedig kimondja, hogy a kormányoknak a 231. cikk b) pontjában megállapított szavatossága akkor nyer alkalmazást, amikor a tartozást bármely okból nem lehet behajtani, kivéve, ha a tartozás az adós országának törvényei szerint a hadüzenet időpontjában elévült, vagy az adós ekkor már csődben volt, fizetéseképtelen lett, vagy fizetéseinek beszüntetését bejelentette, vagy ha a tartozás olyan társaságot terhel, amelynek ügyeit a háború alatt a háborús kivételes jogszabályok értelmében felszámolták. Ezek a kifejezések «csődben volt», «fizetéseképtelen lett», azoknak a törvényhozásoknak kifejezéseire utalnak, amelyek ezeket a jogi állapotokat ismerik. Ez a kifejezés «fizetéseinek beszüntetését bejelentette», ugyanazt jelenti, mint az angol jogban.

A Függelék 5. §-a szerint a Szerződő Feleknek ezenkívül minden alkalmas eszközt fel kell használni arra, hogy az ellenséges hitelezők és adósok összejátszását kiderítsék és megbüntessék. A Hivatalok mindazokat a bizonyítékokat és adatokat közölni fogják egymással, amelyek ilyen összejátszások kiderítését és megtorlását, előmozdítják. A Szerződő Felek, az érdekelt felek költségére és hivatalaik útján a lehetőség szerint megkönnyítik a postai érintkezést oly adósok és hitelezők közt, akik a tartozás összegére megegyezést kívánnak létesíteni.

Azokat az összegeket, amelyekkel valamely Szerződő Hatalom állampolgárának ellenfélként szereplő Hatalom állampolgára tartozik, az AH *terhére kell írni* s a hitelező részére a HH útján kell kifizetni (231. cikk c) pontja). A tartozásokat annak a Szövetséges és Társult Hatalomnak (ideértve a gyarmatokat, protektorátusokat, a Brit Dominiumokat és Indiát) pénznemében kell kifizetni vagy jóvá írni, amelyik érdekelt van. Ha a tartozást más pénznemben kellene kiegyenlíteni, akkor azt az érdekelt

Szövetséges és Társult Hatalom (gyarmat, protektorátus, Brit Dominium, India) pénznemében kell kifizetni vagy jóvá írni. Az átszámítás a *háború előtti árfolyam* szerint történik. Ennek a rendelkezésnek alkalmazásánál a háború előtti átszámítási árfolyamot egyenlőnek kell venni azzal az átlagos távirati áttutalási árfolyammal, amely az érdekelt Szövetséges és Társult Hatalomnál — a közte és Ausztria-Magyarország között az ellenségeskedések megkezdését közvetlenül megelőző hónap folyamán — érvényben volt. Ha valamelyik szerződésben annak a pénznemnek, amelyben a tartozás ki van fejezve, az érdekelt Szövetséges és Társult Hatalom pénznemére való átszámítására nézve meghatározott árfolyam van kikötve, az átszámítási árfolyamra vonatkozó fenti rendelkezés nem nyer alkalmazást. A Lengyelországra és a Cseh-Szlovák államra, mint új hatalmakra, a tartozások fizetésénél és jóváírásánál irányadó pénznemet és átszámítási árfolyamot a Jóvátételi Bizottság állapítja meg, hacsak az érdekelt államok a függő kérdésekre nézve előzetesen meg nem egyeznek (231. cikk c) pontja). Azokban az esetekben, amelyekben Magyarország a volt Osztrák-Magyar Monarchia kormánya részéről kibocsátott vagy átvett értékpapírok után kamatokat vagy tőkeösszegeket köteles fizetni, a részéről más javára irandó vagy fizetendő összeg csak azoknak a tartozásoknak megfelelő kamatösszeg vagy tőkeösszeg lesz, amelyet a Szerződésnek IX. része. (Pénzügyi rendelkezése és a Jóvátételi Bizottság részéről megállapított elvek szerint Magyarországot terhelik. 231. cikk, 4. pont 2. bek.)

Miután a HH közölte az AH-lal a nála bejelentett tartozásokat, az AH-nak, mielőtt módjában áll, értesítenie kell a HH-t arról, hogy melyek azok a tartozások, amelyeket elismertek s melyek azok, amelyeket nem ismertek el. Az utóbbi esetben közölni kell a tartozás el nem ismerésének okait is. Ha valamely tartozást egészben vagy részben elismertek, az AH az elismert összeget azonnal a HH *javára írja* és erről a HH-t egyidejűleg értesíti. Ha az AH három hón belül vagy esetleg a HH hozzájárulásával megállapított hosszabb időn belül a tartozás el nem ismerését a HH-nak tudomására nem hozza, a tartozást teljes összegében elismertnek kell tekinteni és az összeget azonnal a HH javára kell írni. Ha a tartozást egészben vagy részben el nem ismerték, a két érdekelt Hivatal az ügyet együttesen, megvizsgálja és a felek közt egyességet igyekszik létrehozni. A HH a saját országának kormánya részéről rendelkezésre bocsátott alapokból és a kormány által megállapított feltételeket szem előtt tartva, így nevezetesen a kockázat, költségek és megbízási jutalék címén szükségesnek mutakozó összegek visszatartásával az egyes hitelezőknek a javukra írt összegeket *kifizeli*. A HH és AH-ok egymással *háromhavonként leszámolnak* és a különbözetet az adós állama egy hónapon belül készpénzben köteles kifizetni. Az egy vagy több Szövetséges és Társult Hatalom terhére esetleg mutakozó különbözeteket azonban a Szövetséges és Társult Hatalmaknak vagy azok polgárainak a háborúból kifolyólag járó összegek teljes kifizetéséig vissza kell tartani. Mint-hogy a 231. cikk b) pontja szerint a Szerződő Felek felelősek adós állampolgáraik ellenséges tartozásainak kifizetéséért, ennélfogva az AH a HH javára ír minden elismert tartozást még abban az esetben is, ha azoknak behajtása az egyes adósoktól lehetetlennek mutakozik. Az érdekelt kormányok mindazonáltal kötelesek az elismert követelések behajtásához szükséges minden felhatalmazást H-uknak megadni. Ha a két H nem tud megegyezésre jutni arra nézve, hogy valamely tartozás fennáll-e vagy sem, úgyszintén, ha az ellenséges hitelező vagy a Hivatalok között merül fel vitás eset, a vitás kérdést (ha a felek erre nézve megegyeznek és a feltételek tekintetében is megállapodásra jutnak) vagy választott bíróság elé vagy a Szerződés VI. címében említett *Vegyes Döntőbíróság** elé kell terjeszteni.

* A Vegyes Döntőbíróságokra nézve a Szerződés 239. cikkének a) pontja akként rendelkezik, hogy egyfelől az egyes Szövetséges és Társult Hatalmak mindegyike, másfelől pedig Magyarország között a Szerződés életbelépését követő három hónapi határidőn belül oly Vegyes Döntőbíróságokat kell felállítani, amelyek három tagból állnak; egy-egy tagjukat az egyes érdekelt kormányok jelölik ki, az elnököt pedig a két érdekelt kormány közös megegyezésével kell választani. Ha ez a megegyezés nem jön létre, a bíróság elnökét és két másik személyt, akik közül az egyik vagy másik öt szükség

Ha valamely pénztartozás a 231. cikk Függelékének 16. §-a szerint a Vegyes Döntőbíróság elé került vagy választott bíróság elé jutott, az általuk megítélt összegek a Hivatalok útján úgy hajtatnak be, mintha azok jogosságát az AH ismerte volna el. Mindegyik érdekelt kormány *megbízottat* jelöl ki, aki országának Hivatala nevében a vitás eseteknek a Vegyes Döntőbíróság elé terjesztéséről gondoskodik. Ez a megbízott gyakorol általános felügyeletet a saját országának állampolgárai részéről alkalmazott ügyvivők és ügyvédek fölött. A Vegyes Döntőbíróság az iratok alapján ítél. Meghallgatja azonban a személyesen megjelenő feleket is vagy a két kormány részéről elismert ügyvivőket, illetőleg a fentemlített megbízottat, ha a felek ezekkel képviseltetik magukat. Ennek a megbízottnak joga van a féllel együttesen fellépni s joga van ahhoz is, hogy a fél által elejtett ügyet felvegye és folytassa. Ha a felek egyike a két Hivatal egybehangzó határozata ellen *jellebbezéssel* él, óvadékot kell letétbe helyeznie. Ehelyett a bíróság kezességet is elfogadhat. Az óvadékot a fél csak akkor kapja vissza és pedig az elért siker arányában, ha az első határozatot a fellebbező javára módosították; ebben az esetben az ellenfelet az okozott károk és költségek ugyanolyan arányban való viselésében marasztalja el. A Vegyes Döntőbíróság elé vitt minden ügyben *illeték* címén a vitás összeg 5%-át kell fizetni. Az illetéket, ha csak a Bíróság másként nem határoz, a vesztes fél fizeti. Ezt az illetéket az óvadékhoz hozzá kell adni, ha pedig kezesség van, külön kell lefizetni. A Bíróság a felek egyikének a perköltségek magasságát meg nem haladó kártalanítási összeget állapíthat meg. Az ezek szerint fizetendő minden összeget a nyertes fél Hivatalának javára kell írni és külön el kell számolni. A Szerződő Felek megegyeznek abban, hogy a Vegyes Döntőbíróság határozatait végérvényeseknek tekintik s állampolgáraikra kötelezőkké teszik.

Ha az érdekelt kormányok nem egyeznek meg másként, a tartozások a következő módozatok szerint *kamatoznak*: Osztalék, kamat vagy más időszakonként visszatérő és valamely tőke kamatjaként fizetendő összegek után nem jár kamat. A kamatláb évi 5%, kivéve, ha a hitelezőnek szerződés, törvény vagy helyi szokás alapján ettől eltérő kamatláb járna. Ebben az esetben ez a kamatláb irányadó. A kamatok az ellenségeskedések megkezdésének napjától vagy ha a fizetendő tartozás a háború ideje alatt járt le, a lejárat napjától járnak addig a napig, amelyn a tartozás összegét a HH javára írták. A kamat címén járó összegeket úgy kell tekinteni, mint a Hivatalok részéről elismert tartozásokat és azokat azonos módozatok szerint kell a HH javára írni.

Aki oly ellenséges tartozás fizetését igényelte, amelyet egészben vagy részben nem ismertek el, *bírság* fejében a tartozás el nem ismert részének 5%-os kamatát fizeti a Hivatalnak. Hasonlóképpen az, aki jogtalanul megtagadta valamely tőle követelt tartozás egész összegének vagy valamely részének elismerését, bírság fejében 5%-os kamatot fizet az után az összeg után, amelyre nézve a megtagadást nem ismerték el jogosultnak. Ezek a kamatok az AH-hoz intézett értesítéstől számított három hónap vagy a HH hozzájárulásával megállapított hosszabb idő lejártának kezdetétől addig a napig fizetendők, amelyn az igényt jogosulatlanul ismerik el vagy a tartozást kifizetik.

Mindegyik Hivatal tart a tárgyalások megkönnyítése céljából a másik Hivatal székhelyén képviselőt. Indokolt kivételektől eltekintve az ügyek tárgyalását, amennyire csak lehetséges, az

esetében helyettesítheti, a Nemzetek Szövetségének Tanácsa választja ki. A kiválasztott személyeknek a háború folyamán semlegesen maradt Hatalmak állampolgárainak kell lenniök. A Vegyes Döntőbíróság nemcsak azokban az esetekben járt el, amelyeket a Szerződésnek egyes rendelkezései hatáskörébe utaltak, hanem a 239. cikk b) pontjának második bekezdése értelmében ez a Döntőbíróság jár el a trianoni Szerződés életbelépte előtt a Szövetséges és Társult Hatalmak állampolgárai és a magyar állampolgárok közt kötött Szerződésekre vonatkozólag felmerült mindennemű vitás kérdésben, azoknak a kérdéseknek a kivételével, amelyek valamely Szövetséges, társult vagy Semleges Hatalom törvényei értelmében a Hatalmak nemzeti bíróságának hatáskörébe tartoznak. Ilyen esetekben a vitás kérdést a Vegyes Döntőbíróság kizárásával az illető nemzeti bíróság dönti el. A Szövetséges és Társult Hatalmak érdekelt állampolgárának mindamellett joga van az ügyet a Vegyes Döntőbíróság elé vinni, feltéve, hogy hazai törvénye ezt nem tiltja.

AH helyiségeiben kell lefolytatni. Az ügyek gyors lebonnyolítása érdekében a Hivatalok és a Vegyes Döntőbíróságok személyzetének kijelölésénél gondot kell fordítani az ellenfélként szereplő érdekelt ország nyelvén az ismeretére.

Három olyan esetet jelöl meg a 231. cikk Függeléke, amikor a követelést a *rendes bíróság előtt* lehet érvényesíteni. Ezek a következők: 1. ha a két Hivatal nem tud megegyezésre jutni arra nézve, hogy valamely tartozás fennáll-e vagy sem, úgyszintén, ha az ellenséges adós és az ellenséges Hitelező vagy a Hivatalok közt merül fel vitás eset s a HH azt kéri, hogy a vitás esetet az adós lakhelye szerinti rendes bíróság döntse el (Függ. 16. §. 2. bek.); 2. ha a Hivataloknak vagy a Vegyes Döntőbíróságnak határozata szerint valamely követelés nem tartozik a 231. cikkben megjelölt követelések közé, mely esetben a hitelezőnek szabadságában áll követelését a rendes bíróság útján vagy bármely más jogi úton érvényesíteni. Ebben az esetben a Hivatalhoz érkezett igénybejelentés felfüggeszti az elévülést (Függ. 23. §.); 3. ha valamely HH vonakodnék az AH-nál valamely követelést bejelenteni vagy a Függelékben meghatározott bármely intézkedést valamely nála szabályszerűen bejelentett követelésnek egészben vagy részben való érvényesítése céljából megtenni. Ebben az esetben a HH köteles a hitelező részére olyan bizonyítványt kiállítani, amely a követelés összegét megjelöli s ilyenkor az illető hitelezőnek szabadságában áll követelését a rendes bíróság útján vagy bármely más jogi úton érvényesíteni (Függ. 25. §.). A három eset abban különbözik egymástól, hogy az 1. eset fennforgásakor a rendes bíróság által megítélt összegeket is a Hivatalok útján kell behajtani úgy, mintha azoknak jogosságát az AH ismerte volna el, holott a 2. és 3. esetben a Hivatalok a követelés behajtására semminemű ingerenciát nem gyakorolhatnak.

Az előzmények után némi kétség maradt fenn a tekintetben, vajjon a Szerződés 231. cikkét és az ehhez tartozó Függelékét alkalmazni lehet-e s kell-e olyan pénztartozásokra, amelyek oly magyar állampolgárok közt állanak fenn, akik közül az egyik a Szerződés rendelkezései folytán (61–66. cikkek) más állam polgárává lett. Ezt a kérdést igenlő arányban látszik megoldani a 231. cikk d) pontja, amely 4. bekezdésében a Cseh-Szlovák államról is beszél. E megoldás azonban csak látszólagos, mert a most idézett helyen csak a pénznem és átszámítási árfolyam megállapításáról van szó. A Szerződésben a most felvetett kérdés *nemlegesen van megoldva* és pedig a 254. cikkben, amely így szól:

«A 231. cikk d) pontjának kivételével a III. cím (231. cikk és Függeléke) nem nyer alkalmazást olyan tartozásokra, amelyek magyar állampolgárok¹ és a volt Magyar Királyság állampolgárai¹ között jöttek létre. Az újonnan alakult Államok számára a 231. cikk d) pontjában foglalt különleges rendelkezések fenn tartásával, a jelen cikk 1. bekezdésében említett tartozásokat oly pénznemben kell fizetni, amely a fizetés időpontjában törvényes fizetési eszköz abban az Államban, amelynek a volt Magyar Királyság állampolgára polgárává lett. Ilyen tartozás kiegyenlítésénél a genfi tőzsdének az 1918. évi nov. hó 1-jét megelőző két hónapban jegyzett átlagos árfolyamát kell, mint átszámítási árfolyamot alkalmazni».

Dr. Berinkey Dénes.

¹ L. a Szerződés 246. cikkét, amely így szól: «Azok közül a természetes és jogi személyek közül, akik, illetőleg, amelyek azelőtt hozzátartozói voltak a volt Magyar Királyságnak, beleértve Bosznia-Hercegovinát is, mindazok, akik, illetőleg, amelyek a jelen Szerződés alapján jogérvényesen valamelyik Szövetséges és Társult Hatalom állampolgárságát nyerik el, az alább következő rendelkezésekben mint a «volt Magyar Királyság állampolgárai», a többiek pedig mint «magyar állampolgárok» jelöltetnek meg».

«Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában!

Amen.»

Ingatlanjogunk újabb szabályai.

I. Okirati kényszer.

1. A földbirtok helyesebb megoszlását szabályozó rendelkezésekről szóló 1920 : XXXVI. tc. 77. §-a hatályában fenntartotta a minisztériumnak 4420/1918. M. E. számú rendeletét, mely 1. §-ában az ingatlanokra vonatkozólag az okirati kényszert a következőképpen szabja meg: «Ingatlant elidegenítő jogügylet érvényességéhez a jogügyletnek okiratba foglalása szükséges. Ugyanez áll a szerződés kötését megelőző előzetes megegyezésre.»

«Elidegenítő ügylet»: minden olyan ügylet, amely kötelezettséget alapít az ingatlan tulajdonának átruházására.¹ Az «előzetes megegyezés» nyilván a «jövendő szerződés iránti egyezkedésre» (pactum de contrahendo, optk. 936. §.) céloz. Külön szabály nélkül is önként értetődő, hogy törvényes formakelléket nem lehet kijátszani azzal, hogy valaki formátlanul vállal kötelezettséget a formaszerű szerződés megkötésére.²

Beleértendő az elidegenítő ügyletbe az elővásárlási jog engedése is, noha magábanvéve még nem alapít kötelezettséget a tulajdonátruházásra; azonban olyan hatalmasságot (Gestaltungsrecht) nyújt a jogosultnak, amelynek alapján ez egyoldalú nyilatkozatával életrehívhatja az átruházási kötelezettséget.³ Ugyanez áll minden ingatlan-optió engedésére. Ellenben az elővásárlási jog (ugyancsak visszavásárlási jog, optió) gyakorlása nincs írásbeli alakhoz kötve, mert nem ez a forrása az átruházási kötelezettség elvállalásának.⁴

Az okiratba nem foglalt elidegenítő ügylet a rendelet értelmében («... érvényességéhez ... szükséges») *semmis*. Az optk. 1432. §-a szerint a teljesítés a formahiányos ügyletet konvalidálja. Hasonlóan a ptk. tvjav. (biz. szöv.) 1115. §.: «Meg nem felelő alakban kötött (ingatlan vételi) szerződés érvényessé válik a telekkönyvi bejegyzéssel megerősített teljesítés által». Mai jogunkban oly általános szabály, minő az optk. 1432. §-é, nem állapítható meg. A 4420/1918. M. E. rendelet pedig nemcsak, hogy ily irányú különleges szabályt fel nem állít, hanem ép annak ellenkezőjére utal, amikor csak a rendelet életbelépése előtt kötött formátlan jogügyletre mondja ki a birtokbaadás útján beálló konvalidációt.

Minthogy jogrendszerünk szerint az ingatlanátruházó dologi szerződés causalisan feltételezett: a szóbeli adásvételi szerződés alapján netalán bekövetkezett telekkönyvi bejegyzés is érvényes jogcím hiányában «eredetileg érvénytelen» és törlési perrel támadható meg. Igaz, hogy a telekkönyvi alaki jogunkban uralkodó legalitási elv mellett (tkvi rend. 81. §.) alig fog előfordulni, hogy szóbeli szerződés alapján perenkívül telekkönyvi bejegyzés történjék. A jogcím érvénytelensége következtében ezentúl a birtokbaadással fogamatba ment szóbeli adásvétel nem részesülhet a «jogcímvédelemben» (Grosschmid, Fejezetek I. 31. §.) sem, csak ha a szerződés 1918. okt. 15-énél korábbi keletű. Kétszeri eladás esetében tehát a későbbi (formaszerű) vétel alapján végbement telekkönyvi szerzés praevaleál a korábbi formaszerűtlen vétel alapján szerzett birtokkal szemben.

Magától értetődőleg azonban továbbra is fennáll a jogcímvédelem a korábbi írásos vétel alapján birtokbalépett vevő javára a későbbi telekkönyvi szerző ellen.

2. Minő formájú «okirat» szükséges a vétel érvényéhez?⁵ Minthogy a rendelet külön kelléket nem szab, a lehető legkevesebb formság elegendő, amely mellett általában írásban vállalt kötelezettségről lehet szó.

Elegendő tehát a keresk. törv. 313. §-ában megkívánt forma: a kötelezett fél aláírása vagy a két tanuval előttemezett és egyik tanu által névírással kitöltött kézjegy (természetesen a hitelesített kézjegy is megfelelő, ugyanígy ptk. tvjav. biz. szöv. 741. §.)

¹ Grosschmid (Zsögöd) Fejezetek kötelmi jogunk köréből I. 1. §. 2. főjegyzet. Ugyanígy Ptk. tvjav. bizotts. szöv. 1115. §. minden vissztérhes kötelezés tekintetében; ingatlan ajándékozási ígéret érvényéhez az 1209. §. közokiratot kíván.

² A német ptk. 313. §-a sem említi külön az előszerződés formához kötöttséget; de az uralkodó felfogás beleérti: Oertmann Schuldverhältnisse ad 313. §. Nr. 2. d. a).

³ Ugyanígy a német praxis, noha a kérdés az irodalomban vitás, 1. Oertmann id. h. 2. d. β).

⁴ Így kifejezetten is német ptk. 497., 505. §-ok; ptk. tvjav. biz. szöv. 1176., 1184. §-ok.

⁵ Grosschmid id. h. I. 1. §. 2. aljegyzet.

Az adásvétel kölcsönös szerződés lévén: mindkét félnek alá kell írnia a szerződést vagy pedig külön okiratot kell kiállítania. (Kúria 556/1894. polg. Tvkezés XXIX. 119. l.) A ptk. tvjav. (biz. szöv. 741. §., ugyanígy német ptk. 126. §.) *ugyanazon* okiratnak aláírását kívánja meg mindkét fél részéről; csak a *több* (azonos) példányban kiállított szerződési okiratnál elegendő a példányok külön-külön aláírása egy-egy fél által. A rendelet az «okiratba foglalás» kitétellel erre a szigorúbb formára utal. A levélváltás csak az esetben lesz elegendő, ha az egyik fél levele a szerződés egész tartalmát magában foglalja, a másik fél pedig a levél tartalmának teljes ismételtsével azt magáévé teszi. (Schlussbrief.)

A Kúria a 4420/1918. M. E. rend. alkalmazásában máris a szigorúbb állaspontra helyezkedett. Így már ismételt kimondta (1715/1920., 1854/1920.), hogy «... a felpereshez intézett levél csak az alpereseknek egyoldalú nyilatkozatát foglalja magában és így az nem felel meg a rendeletnek, mert a felperesnek az okirattól hiányzó nyilatkozatát a szorosan magyarázandó rendeletre tekintettel sem a foglaló- vagy előleg adása, sem a szerződéskötésre való felszólítás, sem pedig a kereset beadása nem pótolja». (Mjogi Dár XIV. 1. sz.)

Ajándékozás érvényéhez bizonyára elégséges lesz az ajándékozótól aláírt okirat. Az «okiratba foglalás» kívánalma ugyan itt is felőlelni látszik az ajánlat mellett az elfogadást. Aminthogy közjegyzői okiratba foglalandó ajándékozásnál (pl. házastársak között) az elfogadást is fel kell a közokiratnak tüntetnie (esetleg külön-külön okiratban: ptk. tvjav. 743. §.). A keresk. törv. 313. §-ából vont analógia szerint azonban, úgy vélem, csak a kötelezett fél aláírása lenne megkívánandó. Ugyanígy ítelt az optk. 943. §-a alkalmazásában az osztrák legfőbb törvényszék (1856. apr. 15. 3575. sz., Peitler gyűjt. 766.).

3. Az okirat *tartalmára* nézve a rendelet nem állít fel szabályt. Elegendő tehát az «essentialia negotii» írásba foglalása. Csak az a kérdés, mi az essentialia, pl. adásvételnél? Idáig úgy tudtuk, hogy csupán az árú és az ár meghatározása szükséges. Így a Kúria még 2844/1915. P. sz. a. azt mondja: «A vételszerződés már azzal létrejön, hogy a felek a vétel tárgyára és a vételárra nézve egymással megegyeztek, *kivéve*, ha a feleknek az akaratnyilvánításából arra kell következtetni, hogy a szerződés megkötését más egyéb, *részükről* lényegeseknek tartott körülményektől is függővé tették.» Egyenesen *helytelennek* nyilvánította a Kúria az alsóbíróságok azon álláspontját, hogy a vételszerződés csak akkor van befejezve, ha az ügyletben résztvevő személyek között az *átadásra* vonatkozóan is akarategység állott elő, hogy továbbá a szerződő feleknek a *vételárfizetés módzataira* nézve meg kell állapodniuk. (Mjogi Dár IX. 228. l.) Ámde már korábban kijelentette a Kúria, hogy «az ingatlanra vonatkozó vételi szerződés létrejöttnek rendszerint csak akkor tekinthető, ha a felek nem csupán a vétel tárgya és a vételár, hanem a vételi szerződés *minden* lényeges feltételére nézve egymással megállapodtak». (5169/1914., Mjogi Dár IX. 212. sz.) Igaz, hogy ebben az esetben a felek még a szerződés írásba foglalása előtt különböző pontokra nézve alkudtak, ami mutatta, hogy még nem volt meg bennük az akaratmegegyezés. De a jogelv egyszer ki volt mondva, s a Kúria gyors ütemben fejlesztette azt ki általános érvényű jogszabállyá. Egymásután keletkeznek ítéletek, amelyek az ingatlanvétel perfekciójához megkívánják: a teljesítés módjának és idejének meghatározását; jelzálogjogokkal terhelt ingatlan tekintetében a vételár mikénti fizetésére és a terhekre vonatkozó megállapodást; lakhatási szolgálommal terhelt ingatlannál a szolgálmi jog rendezését a vevővel szemben; haszonbérbe adott ingatlannál az időpont megjelölését, amikor a vevő birtokba lép: mindezt kiterjesztve a csere esetére is (1. Mjogi Dár X. 86., XI. 223., 224., XIII. 11., 12. sz.). Következésképpen tovább haladva, a Kúria az optióra is alkalmazza ezeket az elveket és ebben az esetben a jelzett kikötéseket már egyenesen olyan «érvényességi kellékeknek» nevezi, «amelyeket a bírói gyakorlaton alapuló anyagi jogszabályok az ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződések tekintetében megállapítanak» (475/1919. Mjogi Dár XIII. 64. és Staud Mjogi Tára I. 1. sz.).

Bizonyos, hogy elvben mindezek a körülmények nem kívánnak külön akaratmegegyezést a felek részéről. Hiszen arra valók a kötelek általános elvei és a vétel dispositív szabályai, hogy megmondják: mikor kell teljesíteni; miképpen szavatol az eladó a jelzálogjogért, a szolgálmakért; mi a jog az új tulajdonosnak

a haszonbérrel szemben stb. Mindezeket le lehet vezetni az általános jogtételekből, külön megegyezés nélkül is. A Kúria eleinte kétségtelenül a szóbeli adásvételi szerződés komolyságának biztosítékait kereste az efféle kérdésekre vonatkozó megegyezésben. Utóbb aztán a gyakorlat túlterjeszkedett ezen a célján és az írásbeli szerződés tekintetében is jogszabály praetensiójával kívánta meg a megegyezést mindezen — általános jogtételekkel már amúgy is eldöntött — kérdésekre nézve. Öntudatlanul is nem jogi, hanem gazdaságpolitikai megfontolások vezettek e joggyakorlat megerősítésére, nevezetesen az ingatlanok könnyelmű mobilizációjának megnehezítése (Mjog Tára id. h.).

Ha azonban már idáig eljutott a Kúria, akkor csak következetes volt annak dekretálásával, hogy: «ha a 4420/1918. M. E. sz. kormányrendelet 1. §-a értelmében a jogügylet érvényességéhez... okirat szükséges, ezalatt az okirat alatt csakis olyant lehet érteni, melynek szövegéből az adásvételi jogügyletnek minden lényeges alkotó eleme kitűnik». (1513/1920. sz., Mjogi Dtár XIV. 2. sz.)

A Kúriát kétségtelenül jó szándék vezette a gyakorlat kifejlesztésében. A jogbiztonságot vélte szolgálni és szolgálta is, amíg gyakorlata a szóbeli szerződések körében mozgott. Most, miután az ingatlanvétel formalizálva lett, nézetem szerint e gyakorlat hatásában inkább a visszajára csap át és jogbizonytalanságra vezet. Mert most már nem elegendő az ingatlan és a vételár megjelölése. *Mindent* meg kell írni, amit a vételre nézve — a Kúria lényegesnek tart. Hogy pedig a bíróság mit tart lényegesnek, az az idézett példák tanúsága szerint, meglehetősen önkényes és kiszámíthatatlan, s a felek azt előre nem tudhatják. Ma még csak az lényeges, mi legyen a «lakhatási szolgálommal». Holnap talán már a vagyonátruházási illeték vagy a kövezési járulék viselése is lényeges lesz. Hisz ezeket a kérdéseket is épúgy csak dispositív jogtételek rendezik el, miként a többi, lényegesnek nevezett körülményt.

De — úgy vélem — a Kúria e tétel jövőbeli alkalmazásában óvatosabb lesz és nem fogja szem elől tévesztetni, hogy az írásba foglalt — mindkét féltől aláírt — szerződés rendszerint komoly alku és megegyezés eredménye, habár esetleg nem terjed is ki a jogviszony minden részletére.

4. Mellesleg, ebben az összefüggésben, utalok rá, hogy az 1920: XXXVI. tc. 77. §-a és a 4420/1918. M. E. sz. rendelet 2. §-a alapján most már állandó érvényű lett a telekkönyvi alaki, szabályoknak az a módosítása, hogy «telekkönyvi bejegyzés alapjául szolgáló okiraton tanú (tkv. 82. §. b) pontja) nő is lehet». Ezzel is egy idejét mult szabály van kitörölve jogrendszerünkben.

(Folyt. köv.)

Dr. Szladits Károly.

«Csonka Magyarország nem ország,
Egész Magyarország mennyország.»

Az önálló megbízott.

A kötelmi jognak azokon a terein, amelyek a személyjoggal határosak, a jogelmélet még a tapogatózás korát éli. Léptenyomon felderítetlen, homályos pontok; a jogelvek híján vannak amaz élességnek és körülhatároltságnak, amely a vagyoni jogi tételeket jellemzi. Korábbi tanulmányaim¹ főként három ilyen jogterületet jártak be: a megbízás, a társaság és a szolgáltatási szerződés vidékét. Ezúttal ismét az elsővel kívánok foglalkozni, kapcsolatban a háború alatti és utáni jogéletben felmerült egyes jelenségekkel, amelyek különös élességgel tárták elém a teória említett fogyatékoságait.

Szinte közhelynek érzik, amikor a polgári törvénykönyv javaslata (a képviselőház igazságügyi bizottságának szövegezésében, amelyet a következőkben állandóan követek) 1365. §-ában kimondja, hogy «a megbízás elvállalása által a megbízott kötelezi magát, hogy a reábizott ügyet a megbízó akaratához képest és érdekének megfelelően ellátja». A megbízott ezzel «szolgájává» lesz az ügy urának, a római «dominus negotii»-nek, utasításait követni köteles, érdekeit védeni és képviselni tartozik és mindig

el kell készülnie arra, hogy a dominus őt az *actio mandati* útján felelősségre vonja és számadásra szorítja.

Ez mind nagyon szép és természetes, de a mai komplex és nyugtalan életküzdelem már nem engedheti meg magának a konstrukció e kristálytisztaságának fényűzését. Az élet felvetett és napról-napra felvet alakulatokat, amelyek más jogi kategóriába, mint a megbízásba, bele nem illeszthetők, de amelyek természete kizárja ennek az alaptételnek az érvényesülését. Felvet oly megbízottakat, akik nincsenek alárendelve ügyködésük körében a megbízó akaratának, akik nem kötelesek a megbízó érdekeit megóvni, sőt nem is jogosultak annak egyoldalú érdekeire tekintettel lenni, akiknek jogállása egyáltalán csak kiindulópontjában és a jogviszonynak egyik oldalára nézve a római jogi klasszikus megbízás, további kialakulása szempontjából azonban — egyéb. Hogy mi? — erről szólnak az alábbi fejtegetések.

I.

«Visszavonhatatlan» akkreditálás.

Nem véletlen, hogy ez a kérdés most tolul előtérbe. A háború és utóbajai alapján megingatták a hitelt és a publica fidest. Az ügyletkötő felek nem bíznak egymásban. Módot keresnek, hogy a hitelezés veszélyét egymással szemben csökkentsék, vagy kizárják. Ezért köti ki rendszerint az eladó, hogy a vételárat a vevő egy meghatározott banknál részére akkreditálja és hogy az akkreditált összeg neki a fuvarlevélmásodlat felmutatása ellenében utalványoztassék. Típusa a kölcsönös bizalmatlanságnak: az eladó nem bízik abban, hogy a vevőtől megkapja a vételárat, a vevő nem mer előre fizetni, mert fél, hogy akkor bottal ütheti az árú nyomát. Az akkreditálás lehetővé teszi, hogy helykülönbség mellett is és bármilyen nagy mennyiségű árunál is, az ügylet teljesítése mintegy *Zug um Zug* történjék, hogy tehát egyik fél se legyen kénytelen előre szolgáltatni. Látnivaló, hogy ennek a műveltségnek a jelen bizonytalan gazdasági viszonyok között egyenesen alapvető fontossága van, s szinte megdöbbentő az a teljes idegenség, amellyel a jog magát e kérdéssel szemben találja. Felsőbíróságainknak alkalmuk volt állást foglalni: a budapesti kir. Ítéltábla mint fellebbezési és a kir. Kúria mint felülvizsgáló bíróság a legújabb időkben kénytelenek voltak az akkreditálás tényállását jogilag minősíteni és elbírálni.

Háromféle megoldás adódik ezekből az ítéletekből; a) utalványozás, b) harmadik javára szóló szerződés, c) «rendszerint inkább» megbízás. A vonatkozó ítéleteket megbeszélés tárgyává tette *Kolos Jenő* a Hiteljog Tára I. kötet 35. és 40. lapjain, valamint *dr. Teller Miksa* e lapok ez évi 17. számában. Az előbbi arra az eredményre jut, hogy a pénzügyi és a meghitelező fél közötti jogviszony nem «rendszerint inkább», hanem «minden esetben csakis» megbízási viszonnak minősíthető; az utóbbi kezességi jogviszonyt konstruál a bank és a meghitelezett közötti jogviszonyban akkor, ha a meghitelezés visszavonhatatlannak van jelezve és úgy találja, hogy a visszavonhatatlan akkreditiva egészen más ügylet, mint az egyszerű meghitelezés, mert magában foglalja a hitelnyújtóért vállalt kezességet.

Nem fér kétség ahhoz, hogy a kereskedelmi élet intencióit a legkevésbé sem elégítené ki az a megoldás, amely az akkreditált összeget továbbra is minden tekintetben a hitelnyújtó fél (a vevő) rendelkezése alatt hagyja. A kir. Kúria állásfoglalása szembehelyezkedik az üzleti forgalom elemi kívánalmaival, amikor 1918 június 19-én P. IV. 1748/1918. sz. a kelt ítéletében a következő érdekes és találó eszmemenet után mégis benne marad a római mandátummal operáló egyoldalú dogmatizmusban: «A kereskedelmi forgalomban szokásos akkreditálás fogalmilag a fizetési kötelezettséget vállaló szerződő fél részéről az őfizetési képessége és készsége tekintetében a vele szemben viszonteljesítésre kötelezett félnek nyújtott biztosítást jelent, aminek a megvalósulási módja az, hogy a vevő a szállítás feltételeihez képest egyszerre vagy részletekben esedékes vételárat az ügylet zavartalan lebonyolítása végett az eladó részére annak idején leendő kiszolgáltatás céljából valamely intézetnél előzetesen leteszi vagy letéteti.» Ezek után azonban így folytatja: «Az ily rendeltetéssel elhelyezett összeg kezelése és folyósítása tekintetében a letétmentes pénzügyi intézet a letévő megbízottjaként jár el, annak utasításaihoz alkalmazkodni köteles és a letett összegre vonatkozóan sem önálló rendelkezési jogot nem nyer, sem azzal szemben,

¹ Das Vermögen im BGB. und im Schweiz. ZGB., Bern, 1908; A svájci polg. tkvról. Bpest, 1909; Das Privatrecht als Organisationsrecht, Zschr. für vergleichende Rechtswissenschaft, XXX. k. (1913) stb.

akinek javára a letett összeg a megbízó utasításához képest folyósítandó, személyes felelősség nem terheli.» Azzal adós marad ez a megállapítás, hogy ily felfogás mellett miben áll az a biztosítás, amelyet a vevő az eladónak az ő fizetési képessége és készsége tekintetében az akkreditálással nyújt? A következtetés, amelyet ez álláspontjából a Kúria levon, egy további negatívum. «A meghitelezésnek ebből a sajátlagos jogi természetéből önként folyik, hogy az ily ügyletet a megbízott pénzügyi intézet részéről nem lehet annak mint harmadik személynek javára kötött ügyletnek minősíteni, akinek részére a fizetés a megbízó utasításához képest teljesítendő, mert a megbízott pénzügyi intézet pusztán az ideiglenes kezelésre és a kifizetés teljesítésére szorítkozó megbízás elvállalásával a megbízó és a fizetés folyósítását igénylő fél közötti jogviszonyba be nem lép.» A Kúria szerint nem változtat ezen az sem, hogy a bank az akkreditívát a felpereshez intézett levelében visszavonhatatlannak jelezte, mert a felperesnek (az eladónak) tisztában kellett lennie azzal, hogy a bank az akkreditívá kapcsán nyert megbízása körében tette ezt a kijelentést, már pedig «a visszavonhatatlanságot ellenkező megállapodás hiányában csak a meghitelezést nyújtó fél és nem az ennek megbízottjaként eljáró pénzügyi intézet kötheti ki, mert ez utóbbinak a letett összeg rendeltetésszerű felhasználása tekintetében önálló intézkedési joga nincs».

Miért érezzük e megokolás olvasásakor valamennyien, hogy az «weltfremd» okoskodás, amelynek mereven negatív eredménye az élet követelményeit ki nem elégíti? Azért, mert ha csak ennyit érek el a «visszavonhatatlan» akkreditálással, akkor nekem nem érdemes akkreditálni. Azért, mert a gazdasági helyzet a fentiekből folyólag egy oly jogi formát követel, amely a vételárat véglegesen és «visszavonhatatlanul» kivonja a vevő rendelkezése köréből,² az alatt a feltétel alatt, hogy az eladó a maga kötelezettségeinek eleget tesz és ezt igazolja. Azért, mert a gazdasági cél az, hogy a bank ne csak az akkreditáló vevő megbízottja, hanem önálló és az eladóval közös *Treuhänder* legyen, aki automatikusan az eladó vagyonába juttassa a vételárat, amint ennek a szerződésben meghatározott feltételei beállottak és úgy, hogy azt a vevő többé meg ne akaszhassa.

Érezte a kir. Kúria is, hogy amikor ily értelmű megbízásnak pecsételi ezt a jogviszonyt, nem merítette ki annak egész lényegét. Soha klasszikusabban nem ismerte be bíróság ezt a minősítésben való habozást, mint a Kúria P. VII. 1135/1919. sz. ítéletében azzal a kitételrel, hogy ez a jogviszony «rendszerint inkább» megbízás. Mindenesetre inkább megbízás, mint utalványozás, amely jogi minősítésben a fellebbezési bíróság kereste a megoldást, mert hiszen az utalványozás helyt fog ugyan, de csak mint az ügylet befejező konklúziója, ha már az eladó igazolta az ügylet teljesítését, s így az legfeljebb csak az egész joghelyzetnek végső kisugárzása. Mindenesetre inkább megbízás tehát, de nem olyan megbízás, amilyent a római *mandatum* fogalmához kapcsolva e szerződési típus alatt érteni szoktunk és a Kúria is értett a fent első helyen megbeszélte ítéletében. Megbízás nem egy, hanem két fél részéről, még akkor is, ha az akkreditáló bank meghatározása kizárólag a vevő tetszésétől függ, mert akkor is az eladó eleve hozzájárult ahhoz, hogy az utalványozó bankot a vevő jelölje ki, s ezzel ő is mint megbízó áll szemben a bankkal.

S e diagnózissal immár el is árultam azt az archimedesi pontot, amelynél az emeltyűt alkalmazni kell, hogy a kérdés megoldását a gyakorlat igényeihez képest, de elméletileg is kifogástalan módon lehessük meg. Az akkreditálási jogügylet nem kétoldalú, hanem *háromoldalú jogügylet*, a bank nemcsak a hitelt nyújtónak, hanem a meghitelezettnek is megbízottja. És mert mindakettőnek a megbízottja, ezért az egyiknek csak annyira van alárendelve, amennyire ezt a másiknak ügyleti érdeke megengedi; az egyiknek utasításait csak annyiban tartozik követni, amennyiben ez a másiknak ügyleti érdekével összeegyeztethető. Az akkreditívá visszavonása tehát, mint amely a másik fél érdekét a legsúlyosabban sérti, a szerződéshez hű eladóval szemben ki van zárva és annak a bank sem nem jogosított, sem nem köteles eleget tenni.

Mi következik mindebből? Egész közvetlenül következik az, hogy a bankot semmiféle kezesség — e szót műértelemben véve — nem terheli. Nem is terhelheti, mert hiszen nem vállalt

kezességet. A konstrukció, amely a pénzmanipulációval megbízott bankot más személyek közt kötött vételügyletből kifolyólag kezessékként vonja be *de lege*, önmagában hordja cáfolatát. Talán bizony a bank fizesse meg az eladó kárát, ha pl. a vevő elmulasztotta a kifogásolt árú kellő elhelyezését (K.T. 347. §.), vagy átvételi késedelemben van? Ha a bank kezes, akkor felelőssége erre is kiterjed. Látnivaló, hogy ez a megoldás csak jobb híján született és nem hatol a jogi helyzet magváig. Felszínen — vagy inkább az egyik oldalon — marad a harmadik személy javára kötött szerződésből kiinduló szemléletmód is. Ha semmi egyéb nem történne, mint az, hogy a vevő utasítja a bankot, hogy az eladónak fizessen, akkor a jogviszonyt fedné a harmadik személy javára kötött szerződés konstrukciója. De itt több is történik: az, hogy az eladó mint eladó akarja a banktól a pénzösszeget mint vételárat megkapni. Nem volna nagy öröme az eladónak, ha a bank pl. beszámítással élne az akkreditált összeggel szemben ama követelése erejéig, amellyel a vevő neki tartozik (polgári törvénykönyv javaslata 817. §.). Az eladó szóval nem a vevő jogán akar a bankkal szemben állani, hanem a saját jogán, és nem akar tűrni más kifogást, mint azt, amelyet a vételügyletből folyólag lehet vele szemben támasztani. Ezt pedig csak úgy érhetjük el, ha ő nem szerény harmadik, hanem egyenrangú fél, ha a bankkal szemben ő ép annyira az ügy ura — persze a saját szűkebb szerepében — mint amennyire az a maga szerepkörében a meghitelező vevő.

Az általam képviselt konstrukciónak erős támasza épen az egyik ítélet, amely a kérdést aktuálissá tette. A kir. Kúria 1919. december 4-én P. IV. 913. 1919/17. sz. a. kelt ítéletében (Hiteljog Tára I. k. 13. sz.) helyeselte a budapesti kir. Ítéltábla ítéletének azokat a fejtegetéseit, amelyek a bankot az eladó megbízottjának minősítik azért, «mert a csatolt eredeti kötlevelemben alperes (eladó) jelölte meg a nevezett pénzügyi intézetet, mint amelynél az akkreditálás eszközölendő, ilykép pedig a pénzügyi intézet az alperes megbízottjaként jelentkezik; ha pedig ez nem értesítette a meghitelezésről alperest, ez nem eshet a felperes hátrányára». A bank tehát az ítélet szerint az eladó-alperes megbízottja; hogy a vevő-felperesnek is megbízottja, az azonban nem vonható egy percig sem kétségbe, mert hiszen a felperes vevő az, akinek a banknál letétje van, aki tehát a bankkal nyilván a megbízó viszonyában áll. Valóban így is van, a bank mind a két félnek önálló hatáskörű megbízottja, akinek a reábizott ügyet nem annyira «a megbízó akaratához képest és érdekének megfelelően», mint inkább a *megbízási ügylet gazdasági és jogi céljához képest, a rendes kereskedő gondosságával és mind a két fél jogos érdekeinek megóvása mellett* kell ellátnia.

(Bef. köv.)

Dr. Meszlény Artur.

A Jogtudományi Közlöny előfizetési ára — tekintettel a papiros és nyomdai anyagszerek rendkívüli megdrágulására — 1921. január-márciusi negyedére 40 K.

Szemle.

— Igazságügyi diktátorra az országnak, ha talán más értelemben is, ép úgy szüksége volna, mint Hegedüs Lórántra. A jogszabályok inflációja az igazságügy hitelét ép úgy megrendítette, mint a pénzinfláció a gazdasági hitelt. Ember legyen a talpán, aki a háború és forradalomszülte jogi káoszban magát kiismeri. Nem tagadható továbbá, hogy a jogszolgáltatásban, legalább is a büntetőben, nemcsak értelmetlen pazarlás folyik, hanem a gazdálkodásnak oly kezdetleges formáihoz térünk vissza, amelyek a kultúrállam fogalmával csak nehezen egyeztetelhetők össze. Aki a magyar jog- és igazságügyi szolgáltatás régi hírnevét, amely Deák Ferenc, Horvát Boldizsár, Szilágyi Dezső és Plósz Sándor neveihez fűződik, komolyan szíven hordja, annak óhajtania kell, hogy a magyar igazságügyi törvényhozás és jogszolgáltatás is találja meg a maga Hegedüs Lórántját, aki a tervszerűen átgondolt reformot bátor kézzel és kimételességgel hajtja

² E részben helyesen Teller íd. h.

végre. Jogrendünk konszolidálását a jog rendjének helyreállításával kell kezdeni és arravaló jogászoknak ez az ország. hála Istennek, sohasem volt híján, csak nem épen a politikusok közt kell őket keresni.

Karácsonyi levél a lakáshivatalról.

Igen tisztelt Szerkesztő úr!

Valamikor Ihering a nagy teoretikus a szerény gyakorlati jogász álarcaiba bujva tréfálta meg a szerkesztőhöz írott levelekben a mi gyönyörű tudományunkat. Mert gyönyörű ez a tudomány, legtöbbszörnek gyakorlati jogászoknak főként, hogy a költővel szóljak (Ady Endrének hívják, a gimnázista fiam hívta fel rá figyelmemet), «a megszépítő messzeség miatt», amelyben tőlünk és az élettől áll. Gyakorlati jogászlétemre most egy kicsit a tudós álarcát veszem magamra. Tessék elhinni lesz olyan nehéz dolog nekem a tudatlanságomat elpalástolni, mint Iheringnek lehetett a maga elméleti képzettségét eltakarni.

Azonban adassék igazság a gyakorlatnak is, amely sokszor fel tud emelkedni, az elmélet megtisztult régióiba, szárnya néha a gyakorlatnak, de a fölrepüléssel el is veszti maga alól a talajt.

Azaz, hogy tud a gyakorlat úgy is repülni, hogy azért a földön marad. Eleget tesz az elvnek és az életnek is. Végbe viszi azt a bravúrt, hogy két urat szolgál egyszerre. És ha ür támad — ég és föld mégsem folyhatnak aunyira össze, hogy ür ne támadjon — hát betölti fikcióval. A fikció a híd, a reális szükségletek és elméleti igazságok megelve között. És ha nincs állandó híd, a leleményesség lép elő hídverőnek és ver alkalmi hidat.

Ne tessék túlzott igényekkel várni ezeket az egyetlen esetet, amit itt gombostűre tűzök. A lakáshivatalról lesz szó, kivételesen egy olyan lakáshivatali határozatról, amely nem ver nagyobb hullámokat.

Méltóztatik talán tudni, hogy a lakáshivatalnak van egy elve, csak hajléktalannak ad lakást. Megesett, hogy két budapesti lakos befolyamodott lakáscsere engedélyezése iránt. A közérdeknek ehhez semmi köze, a lakáscserének nincs semmi akadály, azaz, hogy mégis van: az elv. Hogy, t. i. a lakáshivatal csak hajléktalannak utal ki lakást. A lakáshivatal talán úgy érezte, hogy a maga szilárd erkölcsi bázisáról térne le, ha nem hajléktalannak utalna ki lakást. De viszont észszerűtlen volna, a csere megtagadása, csak azért, mert a cserehez is lakáskiutaló-végzés kell, ilyen végzés pedig az elv értelmében csak hajléktalannak jár.

Végre jött a mentő idea: ki kell mondani, hogy a lakást cserélő «hajléktalannak tekintendő». Igaz ugyan, hogy, aki lakást cserél, annál logikai előfeltétel, hogy legyen lakása, vagyis ne legyen hajléktalan. A zsákutcából kivezet a fikció, a «hajléktalannak tekintendő» jelleg lakáshivatali adományozása. Heureka! a lakást cserélő hajléktalannak tekintetik, az elv meg van mentve, csak hajléktalan kapott lakáskiutalást, mert hiszen a lakáshivatal ezt megállapítja és ezzel elintézte az önmaga által támasztott lelkiismereti konfliktust, szerencsére a gyakorlati érdekek sérelme nélkül. A fikció sohasem igazság, de legalább nem az igazság ellentéte. A fikció csak költ, de nem hazudik; elképzel valami nem létezőt, de nem képzel el a tényállásból a létezőt. A fikció csak gyarapítson, de ne apasszon. (Ebben nem vagyok biztos, talán lesznek negatív fikciók is. Ezt óvatosságból ideförom, hogy tudatlanságon rajta ne kapjanak.) Talán a lakáshivatalnak van igaza, mert, aki odaadja másnak a lakását, az tényleg hajléktalan, igen ám, de ezzel csak az egyik fél az odaadó vált hajléktalanná, a másiknak pedig két lakása is van, nem hogy hajléktalan lenne. Ez tehát nem jó. Olyan megoldás kell, amely mindkét felet hajléktalan állapotban lepi meg. Megvan: a lakáshivatal arról a percről készít pillanatfelvételt, amikor a felek kölcsönösen egymásnak nyújtják át a lakást, mikor tehát a régi lakás már egyiknek sincs meg, viszont az új lakást még nem vették át. De ez nem elég tudományos. Hopp! megvan a jó megoldás, amely mindkét felet hajléktalanná teszi, ugyanis mindkét fél derelinqválja a saját lakását, ezzel hajléktalanná teszi magát, hogy ezáltal módot adjon a lakáshivatalnak arra a nemes emberbaráti munkára, hogy egyszerre két hajléktalant lakáshoz juttat. Éljen! Milyen kár, hogy a lakáshivatal határozatából a derelinko konstrukciója kimaradt; ezzel a hozzáadás-sal teljesebbé, tudományosan kiépítettebbé vált volna a *tekintendő* határozat.

Tekintve a tekintendőket talán nem is igazságos a lakáshivatalnak épen az ilyen állásfoglalásait, amelyek egészen ártatlanok s vizet nem zavarnak, bökversben részesíteni. Csak mi gyakorlati jogászok nem tudjuk megérteni, mért kell valakit hajléktalannak tekinteni, aki evidenten nem hajléktalan, és miért nem lehet nyíltan megadni a gyakorlati életnek a csere-revaló jussát, ha egyszer egy ilyen fikció után nyugalommal megadják. Minnek a fikció, minnek a szövirág. Tessék elhinni a határozat a fontos.

Bocsássa meg nekem Szerkesztő úr ezt a tudomány területére való kirándulásomat, amit egyébként sem én, sem a lakáshivatal nem szoktunk elkövetni.

Szerkesztő úr öszinte tisztelője

régi előfizető.

A Magyar Jogászegylet által az ú. n. békeszerződés magánjogi rendelkezéseiről rendezett előadás-sorozatban dr. Siehmann Frigyes a «Jogügyletekről» tartott bevezető előadásában következőket fejtette ki:

Az ú. n. békeszerződés számos magánjogi rendelkezést is tartalmaz, egyrészt a háború hosszú tartamára s a viszonyokban beállott változásokra tekintettel, másrészt az entente által indított gazdasági harc folyományaként, különösen pedig az angol-amerikai jogfelfogás befolyása alatt. E rendelkezések értelmezésénél a magyar jogász egészen speciális feladat előtt áll, mert a rendelkezések alkalmazása túlnyomóan az entente-bíróságok és a vegyes döntőbíróóságok hatáskörébe lévén utalva a gyakorlatban előreláthatólag az angol-francia jogfelfogásnak megfelelő értelmezés fog érvényesülni s így az intézkedések horderejének mérlegelésénél ezen körülményre különös tekintettel kell lenni. Az entente-bíróságok a békeszerződés rendelkezéseit valószínűleg területi megszorítás nélkül fogják a megítélésük alá kerülő jogviszonyokra alkalmazni, a neutrális bíróságok azonban bizonyára csak azon jogviszonyokra, amelyek a békeszerződést aláírt államok egyikének a nemzeti joga szerint ítélandók meg a nemzetközi magánjog elveihez képest.

Az előadó ezután a jogügyleteket illetően a békeszerződés X. részének V. és VIII. címében foglalt intézkedések részletes elemzésére tért át; az idő korlátozottsága folytán azonban egyelőre csak a 234. cikk taglalását nyújtotta. E cikk a) pontja szerint az ellenségek között kötött szerződések hatálytalanná váltaknak tekintendők. Az «ellenségek között» viszony fennforgása a függelék I. §-a folytán az entente-államok kereskedelmi tilalmai alapján ítélandók meg. Míg az angol jog e részben főleg a lakhely elvén áll, addig a francia háborús jog úgy az ellenséges lakosok, mint az ellenséges honosok irányában egyaránt tiltotta az ügyletkötést. Vitás kérdések fognak támadni a csupán bizonyos ügyletekre vonatkozó, részleges kereskedelmi tilalmak, továbbá a szerződési jogok időközbeni átszállása (engedmény, öröklés stb.) eseteiben. A hatálytalanuláshoz elegendő, ha a szerződést kötő több fél közül kettő kerül ellenséges viszonyba. Kétes, hogy a kezes és a főadós vagy hitelezők közötti viszony mennyiben érintheti a főügyletet. A «szerződés» (contract) kitételen a francia-angol jogi műnyelv csak a kötelezettség-vállalást tartalmazó kétoldali ügyleteket érti; a tulajdonát ruházások tehát csak közvetve, az alapul szolgáló kötelmi jogcím hatálytalanulása esetén dőlnek meg. A hatálytalanulá válás a szó szoros szigorú értelmében vendő, tehát a békeszerződésben megjelölt kivételektől eltekintve, az ellenséggé válás előtt lejárt teljesítési vagy kártérítési igények is egyaránt elenyésznek. Csak az alaptalan gazdagodás címén lehet megtérítést követelni. A hatálytalanulás az ellenséggé válás időpontjáig visszahat, de azon túl a szerződéskötés időpontjáig nem, miért is az ellenséggé válás előtti teljesítések rendszerint nem követelhetők vissza. Az ellenséggé válás után megkötött szerződések ab ovo hatálytalanok.

A 234. §. a) pontja e hatálytalanulástól kivonja az illető szerződésben meghatározott cselekmények vagy fizetések végzéséből előálló tartozásokat és egyéb pénzbeli kötelezettségeket; amely rendelkezés számos további kérdésnek és kételynek enged teret. E rendelkezésnek hivatalos magyar fordítása nem egészen megfelelő s a 251. cikkben foglalt azonos rendelkezésszel hivatalos fordításával is ellentéz. A hatálytalanulást az ellenséges viszony, illetve a kereskedelmi tilalom megszűnése utáni reaktíválással tárgytalanná válik, enélkül azonban bizonyára érvényesíthető a korábban hozott ítéletek ellenében is.

A hatálytalanulás főszabályával szemben a békeszerződés 234. cikkének további része, valamint V. cím Függeléke fontos kivételeket tartalmaz. A 234. §. d) pontjának az elszakadó területek lakóinak ügyleteit hatályban tartó rendelkezése az entente-nak az osztrák delegációhoz intézett egyik jegyzéke szerint csak az entente-honosokkal kötött ügyletekre vonatkozik. A 234. cikk c) pontjában a «volt magyar királyság állampolgárai» kitétel az összes magyar honosokat jelenti, nem pedig csupán a Magyarországtól elszakított területeken illetőséggel bíró személyeket, mint amely értelemben a kitétel a 246. cikk használja; eszerint az összes magyar honosoknak az északamerikai Unió és Japán honosaival kötött ügyletei a békeszerződés hatálytalanító rendelkezései alól kivételnek, ami azonban nem zárja ki az illető jogviszonyra alkalmazandó nemzeti jog szerinti hatálytalanulást. A 234. cikk b) pontja érvényben tartja azon szerződéseket, amelyek teljesítését valamely entente-állam kívánja: az ú. n. gazdasági lehetetlenülésre való hivatkozás azonban bizonyára nem lesz kizárva ezen ügyleteknél sem.

— **A pénz értékesítésének kötelemmódosító hatása.** I. A kártérítés mérvének pénzben való meghatározásánál az az irányadó, hogy a kötelezett fél szolgáltatási kötelezettsége mikor vált esedékessé. Balesetből kifolyólag a kártérítési kötelezettség a kártétel idejében áll be; ha tehát a hajózási vállalat az összeütközéssel a felperes csónakházán okozott kár megtérítésében késedelmes volt is, mégis csak a baleset idejében megmért (?) pénzösszeget és az attól számított késedelmi kamatot tartozik megtéríteni: mert a pénz értékének nagymértvű csökkenése és ebből kifolyólag a javítási költségnek a baleset óta ötszörösre emelkedése az alperesen kívül álló rendkívüli gazdasági körülmények következtében állott elő. (Kúria VI. 2855/1920.)

II. A kikötött visszavásárlási jog a felperest már 1915. évben megillette és felperes azt már akkor keresettel is érvényesítette. A teljesítés, vagyis a meglévő ingallan visszaadása akkor nem volt az alperesre nézve gazdaságilag lehetetlen, a pénznek időközben beállott értékesítésével járó hátrányokat tehát az alperes a saját szerződésszegő magatartásának következményeként viselni tartozik. Különösen áll ez akkor, amikor az ingatlan az alperesnél most is természetben megvan és így a pénzértékesítése neki valóságos kárt nem okoz, hanem csak az általa várt hasznót szállítja le; alperes tehát sem a szolgáltatás alóli mentesítést, sem a kikötött visszavásárlási ár felemelését nem követelheti. (Kúria V. 3049/1920.)

III. Az eladónak érdeke az, hogy a vételár felett a lejáratkor nemcsak jogilag, hanem tényleg is rendelkezheessen. Áll ez főleg olyan időben, amidőn úgy a pénznek, mint az árúnak értéke gyors változásnak és bizonytalanságnak, és pedig a pénznek a hátrányára van kitéve, amidőn tehát az eladó a vevővel szemben egyenlőtlen helyzetben volna, ha a pénz felett, az ügylet kötésekor számításba vett időben, a vevő késedelme miatt tényleg nem rendelkezhetnék és így magát a pénz esetleges további elértéktelenülése ellen nem védhetné. Ebből következik, hogy az ingatlan eladója a fizetésben késedelmes vevővel szemben nem hagyható bizonytalanságban aziránt, hogy a vevő fog-e és mikor fizetni; miért is az eladó a fizetésben késedelmes vevővel szemben jogosan állhatott el a szerződéstől, ha a vevő, aki már mulasztásban volt, fizetési kötelezettségének a kitűzött újabb határidőben sem tett eleget. (Kúria V. 2095/1920.)

A II. esetben a Kúria a késedelmes fél egyéni viszonyait is mérlegelte. Azt hisszük, hogy az egyéni körülmények minden egyes esetben figyelembe veendő; így különösen az I. esetben is utalni kellett volna arra, hogy a károsult az ő csónakházát minden nehézség nélkül azonnal helyreállíthatta volna. Ez esetben a pénz időközi értékesítése a kár összegére ki nem hatott volna.

— **Magyar író külföldön.** A Deutsche Strafrechts-Zeitung utolsó száma Auer György kir. ügyész tanulmányát közli Magyarországban a közrend helyreállítására irányuló törekvéseiről. Szerző ismerteti a diktatúra bukása után alkotott büntető rendelkezéseinket, bepillantást nyújtva a kettős forradalom által feldúlt közbiztonságunkba, mint amely szükségessé tette a rendkívüli intézkedésekkel való kísérletezést.

— **«A m. kir. Kúria teljes-ülési és jogegységi határozatai polgári és büntető ügyekben»** dr. Szemethy Károly ezen című füzetében közzéteszi a m. kir. Kúriának mai napig hozott teljes-ülési és jogegységi határozatait, hiteles szövegben meghozatal és a hitelesítés napjának feltüntetése mellett az indoklás mellőzésével. A dr. Szemethy Károly füzet a jogászoknak oly segédeszközt nyújt, amely hosszadalmas keresgélés nélkül útbaigazítást ad a kir. Kúria döntvényjogában. Ennek a célnak elérésére a hatályukat veszített döntvények apróbb betűkkel vannak szedve, a részben változást szenvedett döntvényeknél pedig a változást előidéző jogforrás jegyzet alakjában van feltüntetve.

A műhöz, melynek bolti ára 25 K, tartalommutató és igen részletes tárgymutató készült. Utóbbi lehetővé teszi annak gyors megállapítását, hozott-e a felmerült kérdésben a m. kir. Kúria teljes-ülési, illetve jogegységi határozatot.

— **A rendelkezésre bocsátás hatályossága.** A vevő, aki tíz darab ötkilós zsákban kapta a répamagot, eleget tesz megvizsgálási kötelességének azzal, hogy egy zsákból eszközli a próbavetést: mert joggal felteheti, hogy eladó egynemű és egyenlő minőségű árut küldött. A próbavetés eredményeként megállapítván, hogy az árú nem szerződésszerűen tarlórépamag, hanem tövisrépamag, vevő az árut az eladónak rendelkezésére bocsátotta, egy nagy zsákba összeöntötte és így helyezte el magtárában. Az alsóbíróságok ellenkező döntésével szemben kimondatott, hogy vevő nem rendelkezett az áruval, mint sajátjával, mert azt sem fel nem használta, sem nem értékesítette. Még ha tudta volna, hogy az árúnak az eredeti csomagolásban hagyása az eladónak (saját eladójával szemben érvényesítendő jogai szempontjából) érdekében áll, akkor sem lehetne a rendelkezésre bocsátást hatálytalannak tekinteni, hanem csak kártérítési jogkövetkezményekről lehetne szó. (Kúria P. IV. 2369/1920.)

— **Hamis csekk beváltása.** A csekk törvény 23. §-a értelmében a hamis csekk beváltásából eredő kár viselése tekintetében elsősorban az a kérdés döntendő el, hogy az utalványozottat vagy alkalmazottját a beváltás körül vétkesség terheli-e. Ha ez megállapítható (pl., ha a banknál, összehasonlítás céljaira őrzött névaláírásból kitérnek, hogy a bemutatott csekken lévő aláírás könnyen felismerhető durva hamisítvány), akkor csekk-könyvecske birtokosának gondatlansága közömbös, és a bank a kárt, erre való tekintet nélkül egészben viselni tartozik. (Kúria IV. 2360/1920.)

Megszállott területen lakó ügyvéd átvenne Budapesten vagy nagyobb vidéki városban jóforgalmú ügyvédi irodát, vagy nagyobb tőkével társulna. Cím a kiadóhivatalban. 16359

<p>Ügyletei</p> <p>ingatlan adás-vételi, bérleti</p> <p>ügyleteiben</p> <p>lépjen össze- költetésbe</p> <p>MATTYÓK Aladár okl. mérnök</p> <p>Országos Közvetítő Vállalatával</p> <p>Budapest, IX., Lónyay-utca 45. * Tel. József. 22-99.</p> <p>Vállalatom az egész országra kiterjedő képviselői hálózata legszélesebb vevőkört s a legnagyobb választékot biztosítja.</p>	
---	---

Megjelent

AZ ÚJ BIRTOKTÖRVÉNY

egyedüli teljes szövegű magyarázatos kiadása.

Dr. Éber Ernő m. kir. gazdasági tanácsos, a Sopronmegyei Gazd. Egyesület igazgatója, **Fabricsius Endre** m. kir. gazdasági tanácsos, az OMGE. titkára és **Östör József** ügyvéd, uradalmi jogtanácsos magyarázataival.

Kiegészítve a házhelyekről és kishaszonbérletekről szóló törvény-nyel és annak végrehajtási utasításával, valamint egy betűsoros mutatóval ellátva.

Bolti ára 88 korona

Kiadja a **Pátria R.-T. könyvkiadó vállalata**
Budapest, IX., Üllői-út 25.